

Beretning

Kongeriget Norges oeconomicke Tilstand i Aarene 1836—1840.

Efter det Kgl. Finants-, Handels- og Told-Departements Foranstaltning udarbeidet
og i Trykken udgivet i Forbindelse med de af Rigets Amtmænd, ifølge de Kgl.
naadigste Resolutioner af 11de October 1825, 10de September 1827
og 23de December 1839, afgivne specielle Beretninger.

Christiania 1843.

Trykt i Guldberg & Dzvonkowskis Bogtrykkeri,
ved L. Risum.

Rettelser.

O	1	Linie	3	fra oven	flaaer: 26	læs: 9de
—	4	—	5	fra neden	—	udfrævede læs: udfræve
—	10	—	16	fra oven	—	ei læs: nu
—	12	—	9	fra neden	—	Holmeaals læs: Holmebals
—	14	—	15	fra oven	—	flegen læs: flegne
—	14	—	4	fra neden	—	fljønt i mindre Grad læs: fljønt i mindre Grad,
—	16	—	3	fra oven	—	1839 læs: 1833.
—	20	—	14	fra neden	—	breven læs: drebne.
—	21	—	3	fra oven	—	og har her, Aaret læs: og har her Aaret
—	23	—	14	fra neden	—	functionerende læs: functionerede
—	27	—	7	fra oven	—	flere læs: flere
—	27	—	14	fra neden	—	Kobbergruber, læs: Kobbergruber.
—	29	—	9	fra oven	—	faae læs: faae
—	31	—	1	fra neden	—	ubetydeligt læs: ubetydelige
—	32	—	11	fra oven	—	Snarums Kobberværk læs: Snarums Koboltværk
—	33	—	19	„	—	Almindeligher læs: Almindelighed
—	34	—	4	„	—	Bergensfjorden læs: Borgenfjorden
—	34	—	18	„	—	Eidsbergbjerget læs: Eidsborgbjerget
—	35	—	8	fra neden	—	langt læs: langt
—	37	—	17	„	—	Braafilden læs: Baarfilden
—	39	—	9	„	—	Strækninger læs: Strækningen
—	44	—	5	fra oven	—	Landet læs: Leedet

Gjenpart

af Finants-, Handels- og Told-Departementets underdanigste Foredrag,
dateret 26 November 1842.

Da de ved Hans Kongelige Majestæts naadigste Resolutioner af 11te October 1825 og 10de September 1827 befalede femaarige Beretninger fra Amtmændene angaaende den oeconomiske Tilstand i de dem anbetroede Districter afgaves sidste Gang ved Udgangen af Aaret 1835, saa paalaae det de civile Overøvrigheder atter at indkomme med lignende Beretninger ved 1840 Aars Slutning. Fra samtlige Amtmænd ere disse Beretninger og de samme ledsagende Tabeller nu indkomne, affattede overensstemmende med de ved Hans Kongelige Majestæts naadigste Resolutioner af 23de December 1839 og 6te Mai 1840 givne Regler og Schemata. Idet Departementet herved tillader sig underdanigst at fremlægge de indkomne Beretninger, skulde man tillige i Righed med hvad der de forrige Gange har fundet Sted og næst at bemærke, at man for at vinde Tid allerede har ladet selve Beretningerne trykke in extenso, underdanigst ledsage disse med følgende Oversigt og deri paaberaabte, dels af Beretningerne selv, dels af de statistiske Data, man enten andensteds fra end gennem Amtene eller ved andre Leiligheder end i Femaarsberetningerne modtager, sammendragne summariske Tabeller, angaaende Rigets vigtigste Næringsveie og oeconomiske Tilstand i Almindelighed. Departementet troer at burde tilføie, at ligesom man, som ovenfor anmærket, allerede har ladet trykke de fra Amtene indkomne Beretninger, hvoraf et Exemplar vedlægges, saaledes vil ogsaa nærværende Oversigt med deri paaberaabte Bilage blive til Trykken befordret efter den ved Kongelig naadigst Resolution af 23de December 1839 dertil givne Bemyndigelse.

Siden Departementets Foredrag af 5te August 1836 angaaende Rigets Forfatning i de næst foregaaende sex Aar har ingen almindelig Folketælling i Landet fundet Sted. Af den Tabel, som herved fremlægges under Litr. A. og indeholder Resultatet af 1836 til 1840 Aars Fødte og Dødelister, vil det imidlertid erfares, at Folkeformerelsen i disse Aar har i det Hele været jevn. Naar man lægger det efter denne Tabel udkommende Overskud af Fødte 48,874 til Hovedsummen af den ved Folketællingen af 29de November

1835 befundne Fjolkemængde 1,194,827, da faaer Landet ved Udgangen af Aaret 1840 et Antal af 1,203,700 Mennesker. Under dette Fjolketal er foruden de egentlige Norske indbefattet tvende, i Sæder, Sprog og Leve- maade forffjellige, Fjolkslag, nemlig Lapper og Dvæner eller Finlændere, hvoraf Lapperne, som udgjøre det egentlige Finmarkens ældste og endnu talrigste Beboere, regnes sammesteds at være omtrent 11,000, og paa den sydligere Strækning af Landet, hvor de adspredte lige til Nøraas have deres Tilhold, formeentlig imel- lem 1 og 2000, ligesom Dvænerne eller Finlænderne, der ligeledes fornemmelig ere bosatte i Finmarken, hvortil jevnlige Indvandringer af denne Fjolkstamme finder Sted, antages at udgjøre et Antal af omtrent 4000, foruden endeel, der have Bopæle i det til Finmarken grændsende Tromsø District, samt henved 2000 under Hedemarkens Amt paa den saakaldte Fjinskoug imellem Solør og den svenske Provinds Värmland.

Sammenligner man det opgivne Overskud af Fødte for de her omhandlede fem Aar 1836 til 1840, da vil det befindes, at Fjolkformerelsen har været mindre end i de foregaaende fem Aar 1831 til 1835, hvori Overskuddet var 64,444 Mennesker, og betydelig mindre end i det næst for denne Periode foregaaende Dvinqvennium, 1826 til 1830, i hvilket Overskuddet af Fødte udgjorde et Antal af 76,063, saa at det aar- lige Middeltal af de Fødtes Overskud har været

for Aarene 1826 til 1830: 15,213,
 — — 1831 — 1835: 12,889,
 — — 1836 — 1840: 9,700.

Dette mindre heldige Forhold paa det sidste Dvinqvenniums Side har vel tildeels sin Grund i den større Dødelighed i disse fem Aar, da de Dødes Antal var i Gjennemsnit for Aarene 1826 til 1830: 20,767, for Aarene 1831 til 1835: 23,384 og for Aarene 1836 til 1840: 25,248, men det maa ogsaa for en Deel tilskrives det ringere Antal af Fødseler i sidstnævnte Aar, da Middeltallet af de Fødte var i Aarene 1826 til 1830 aarlig 35,980, i Aarene 1831 til 1835 ligesaa 36,273, men i Aarene 1836 til 1840 iffun 34,947 aarlig. Det er fornemmelig 1839 Aars Fødte- og Dødelister, der afgive det uheldigste Resultat, da i dette Aar de Fødtes Antal var mindst: 32,881, og derimod de Dødes Antal størst: 26,664, ligesom de indgaaede Ægtefabers Antal var mindst i dette Dvinqvennium. Grunden hertil maa søges i de uheldige Kornaar, som indtraf i Aarene 1836, 1837 og 1838, og fornemmelig rammede flere Egne af Agershuus Stift, tilligemed en stor Deel af Trondhjems Stift og Nordlandene, i hvilke især Følgerne af Misværsaaret 1838 havde en betydelig Indflydelse paa det efterfølgende Aar i mange Henseender. Forholdet mellem Fødte og Døde var derfor ogsaa mindst fordeelagtigt i disse tre Stifter, da Overskuddet af de Fødte var efter Middeltal for Nordlandenes og Finmarkens Bispedømme i Aarene 1836—1840: 459, men i Aarene 1831—1835: 867, for Trondhjems Stift i Aarene 1836—1840: 1069, men i Aarene fra 1831—1835: 1958, og for Agers- huus Stift i Aarene 1836—1840: 5381, men i Aarene 1831—1835: 4199 aarligen. For Christiansands Stift var Forholdet i foranførte Henseende meest fordeelagtigt, da de Fødtes Overskud var i Aarene 1836—1840: 2339, og i Aarene 1831—1835: 2542 aarlig; imidlertid var her Antallet saavel af indgaaede Ægtefaber som af fødte Børn i 1839 mærkeligen mindre end i Periodens øvrige Aar, og skjønt Bergens Stift det hele Dvinqvennium igjennem havde et næsten lige Antal af Ægtefaber saavelsom Fødseler, afgav dog Aarene 1836—1840 efter Middeltal kun et Overskud af aarlig 1649 Fødte, medens Overskuddet for de næstforegaaende fem Aar var 2140 Fødte aarlig og i Aarene 1826—1830 endog 2385 aarlig.

Hvormeget overalt uheldige Kornaar i Forening med Næringsveienes Standsning, ved at bevirke Arbejdsløshed, Omflytning m. m., have Indflydelse paa Ægtefabers Afslutning og Fjolkformerelsen i det Hele, skjøttes blandt andet deraf, at i Uhelds- og Krigsaarene 1813 og 1814 var Antallet af indgaaede Ægtefaber i det første Aar 6453 og i det andet 5801, hvorimod det i 1815 steg til 9171 og i 1816 til 9427, ligesom Antallet af fødte Børn, der var i 1813: 23,525 og i 1814: 22,085, steg i 1815 til 27,650

og i 1816 til 32,259, samt var i 1817: 30,300. Egnende Resultater afgive Krigsaarene 1808 og 1809.

Nogen, skjønt vistnok i det Hele kun ringe, Indflydelse paa Folkeformerelsen kan vel ogsaa Udvandringen til America have havt, hvilken Udvandring, som først begyndte fra Stavanger i Aaret 1825 med 20 Personer, har i Aarene 1836 til 1840 været fortsat, dels fra Stavanger, hvorfra noget over 300 Personer, meest af Nysylske Fogderies Beboere, ere udvandrede, dels fra Bergen, hvorfra omtrent 150 Personer fra Søndre Bergenshuus Amt have udvandret, og endelig fra Drammen, hvorfra 231 Personer, for største Deel fra Røsslaug Præstegjæld i Numedal, ere afgangne til America. Denne Udvandring, der nu i det Vestensjældske er ophørt, men i Agershuus Stift, især i Bratsberg Amt, synes at være i Tiltagende, kan saaledes, naar dertil lægges de enkelte Personer, som fra andre Egne af Riget ere udvandrede, have i det Hele bevirket en Afstagen i Folketallet af 7 til 800 Mennesker, men denne Afgang erstattes for en Deel fra en anden Side ved de Indvandring af Dvæner, der, som forhen anført, fra russisk Fjotland hyppigen finder Sted til Finnmarken, uden dog at disse Indvandrede's Tal kan opgives.

Forøvrigt viser Tabellen Lit. A., at Antallet af Dødsfælde har i Aarene 1826 til 1840 været noget større end i de næst foregaaende Ovingvener, thi i Aarene 1826 til 1830 vare de Dødsfælde i det Hele 5736 eller aarlig 1147, i Aarene 1831 til 1835 i det Hele 6124 eller aarlig 1225 og i Aarene 1836 til 1840 i det Hele 6831 eller aarlig 1366. At der i et Land, som Norge, hvor saa mange Mennesker færdes paa Søen, maa indtræffe mange Dødsfælde ved Ulykkestilfælde, er en Selvefølge. Ifølge Dødelisterne ere ogsaa omkomne ved ulykkelige Hændelser i Aarene 1826 til 1830 i det Hele 3668 eller efter Middeltal aarlig 734 Mennesker, i Aarene 1831 til 1835 i det Hele 4231 og efter Middeltal aarlig 846, samt i 1836 til 1840 i det Hele 4498 eller efter Middeltal aarlig 900, saa at i sidstnævnte fem Aar hvert 28de Menneske er omkommet ved Ulykkestilfælde. Disse have været hyppigst i Nordlandenes og Finnmarkens Bispedømme, hvor hvert 12te Menneske derved er borttrykket, hvorimod i Bergens Stift hvert 26de, i Trondhjems Stift hvert 27de, og i Christiansands Stift hvert 29de, men i Agershuus Stift, hvor man af alle Landets Stifter har den mindste Sønæring, ikkun hvert 42de Menneske har mistet Livet ved ulykkelige Hændelser. Fremdeles sees af Tabellen, at Selvmordernes Antal aarlig tilstager. I Aarene 1826 til 1830 havde man nemlig af Selvmordere tilsammen 439 eller aarlig 88, i Aarene 1831 til 1835 tilsammen 565 eller aarlig 113, og i Aarene 1836 til 1840 tilsammen 664 eller aarlig 133. I de sidste fem Aar var hvert 190de Dødsfald bevirket ved Selvmord. De fleste Selvmord fandt Sted i Agershuus Stift, hvor i disse fem Aar hver 147de af de Døde var en Selvmorder, og dernæst i Trondhjems Stift, hvor hvert 181de dødt Menneske hørte til Selvmordernes Klasse, hvorimod i Christiansands Stift hvert 251de, i Nordlands og Finnmarkens Bispedømme hvert 276de og i Bergens Stift hvert 291de Dødsfald var forarsaget ved Selvmord. Antallet af Dræbte og Myrdede er ligeledes i Tiltagende, thi i Aarene 1826 til 1830 indtraf 42, i Aarene 1831 til 1835 51 og i 1836 til 1840 57 Drab.

Paa Næringsveiene have de her omhandlede fem Aar, for forskjellige Aarsagers Skyld, havt forskjellig Indflydelse.

Jordbruget er gaaet fremad, vel ikke med stærke Skridt, men dog saaledes, at Virkningerne af dets Fremskridt kjendeligt spores i de fleste Egne. Dette gjælder saavel om det Norden- som Sønden- sjældske. Flere af de Hindringer, som hidtil have været i Veien for Jordbrugets Opkomst, bortryddes nemlig efterhaanden, da Fællesskab i Jordeiendomme, som især i det Vestensjældske i saa høj Grad har været Tilfælde, forsvinder ved den tiltagende Udfistning, og Bygseksæsenet aftager, dels ved Realisationen af det Geistligheden og de offentlige Stiftelser tilliggende Jordegods, og dels ved Salg af Proprietærgodser, hvorved et stort Antal Leilændinger gaaer over til Selveiere. I denne sidste Henseende fortjener især at

mærkes, at efterat det betydelige Laurvigsk Gods mod Slutningen af 1835 er kommet i en ny Eiers Hænder, er indtil Udgangen af 1840 af dette Jordegods solgt 171 Brug, til en Skyld af 104 Skpd $1\frac{1}{2}$ Rpd. Tunge for en Kjobesum af 157,669 $\frac{1}{2}$ Spd. Imidlertid ere endnu i det Nordenfjeldske, især i Nordlandene, til Skade for Jordbruget store Proprietærgodser samlede. Af de Næringsveie, for hvilke især Jordbruget tilfædesattes, ere Skovbruget og Fiskerierne de vigtigste; men at selv i de Egne af Landet, hvor disse Næringsveie ere meget udbredte, en større Interesse for Agerbruget vækkes, derpaa afgive fornemmelig Soløer og Dubalens Fogderi i Hedemarkens og Fosens Fogderi i Søndre Trondhjems Amt mærkelige Exempler, da i det første af disse, hvor Skovbruget til alle Tider har været Almuens vigtigste Syssel, er i Aarene 1836 til 1840 opdyrket et Areal af omtrent 650 Tønder Land, efterat i de næstforegaaende sex Aar imellem 400 og 500 Tønder Land sammesteds vare opdyrkede; og i det andet Fogderi, der ligger udbredt mod Havet i en Strækning af omtrent 13 Mile, og hvor saaledes Fiskeriet bliver Almuens Hovednæringsvei, antages i det her omhandlede Dvinqvennium omtrent 890 Tønder Land at være blevne opdyrkede. Som en Følge af Folkemængdens Forøgelse, og Jordeiendommenes derved bevirkede Udstykning, hvilken sidst ellers i flere Henseender ikke er ønskelig, optages mere og mere Nyland, ligesom ved flere Huusmandspladsers Oprettelse, hvortil i mange Egne er saa megen Anledning, vindes et større Product for Jordbruget. Efterhaanden vises ogsaa Jordbruget mere Opmærksomhed af Gaardbrugere udenfor Bondestanden ved Indførelse af en hensigtsmæssigere Jorddyrkningsmaade og forbedrede Agerdyrkningsredskaber, hvilket igjen har havt en væsentlig Indflydelse paa den egentlige Landalmue, og nogen Indflydelse paa Agerbrugets Fremme have ogsaa de ved Opmuntringer, Understøttelser og paa andre Maader dertil virkende Sogne- og Landhuusholdningselskaber. Det er imidlertid at beklage, at mange af disse Selskabers Virksomhed i den senere Tid for største Deel er standset, og i Aaret 1840 synes ifkun fire, nemlig Agershuus Amts, Nedens og Naabygdelaugets Amts, Lister og Mandal's Amts, samt Stavanger Amts Landhuusholdningselskab, at have været i større eller mindre Virksomhed. Man har endnu ingen offentlige Landbrugs-Instituter, men det Jarlsbergske Agerdyrknings-Seminarium har ogsaa i det heromhandlede Dvinqvennium bidraget til at oplære unge Mennesker fra Rigets forskjellige Egne i Landbruget, fra hvilket Seminarium, hvis Elever i disse fem Aar tilsammen have været 46, hvoraf 8 udenfor Bondestanden, i Alt 21 ere blevne dimitterede. Til paa Reiser at erhyrve sig Kundskab om Jordbruget i Udlandet, er der nu Anledning til at erholde offentlig Understøttelse, og til Forfærdigelse af forbedrede Agerdyrkningsredskaber er i den nyeste Tid et Bæksked sat i Forbindelse med Fritsø Jernværk.

Alt større Fremmskridt i Jordbruget, end nu ere synlige, vilde have fundet Sted i det her omhandlede Dvinqvennium, hvis heldigere Kornaar i denne Periode vare indtrufne, er utvivlsomt. I disse fem Aar har nemlig ifkun det sidste, eller Aaret 1840, været et godt Kornaar, hvorimod Aarene 1836, 1837 og 1838 have været mere eller mindre Misvært=Aar for en stor Deel af Riget, ikke alene i flere nordenfjeldske Bygdelaage, hvor ikke engang Korn tjenlig til Udsæd erholdtes, men endog for Landets bedste Kornbygder, f. Er. Hedemarken, hvor i Aarene 1837 og 1838 mange Tusinde Tønder Korn maatte kjøbes. Selv Aaret 1839 var kun et middelsmaadigt Kornaar. Ved disse paa hinanden følgende Misvært=taar blev Agerbruget, som Næringsvei betragtet, mindre lønnende end i det foregaaende Dvinqvenniums Aaringer, ligesom den ved disse successive Uheld forarmede Landmand blev sat ud af Stand til at anvende den Beføstning paa Jordbruget, som Jordforbedringer i det Større udfrævede. Kornproductionen blev derved i disse Aar mærkeligen mindre, medens Korntilførselen betydelig tiltog, da efter forhen bekjendtgjorte Opgaver Indførselen af Kornvarer her i Landet har været for de tre Aar 1827 til 1829 efter Middeltal 719,000 Tønder, og for de sex Aar 1830 til 1835 ligesaa aarlig 794,000 Tønder, hvorimod i de derpaa følgende fem Aar er af Kornvarer indført i Gjennemsnit aarlig 1,261,000 Tønder og Gryn 36,000 Pund. Til denne foregæde

Indførsel af Kornvarer har vel Brændeviinsbrændingen i Kjøbstæderne for en stor Deel bidraget, men at Kornindførselen i langt stærkere Forhold ved Folkemængdens Tilvært er forsøgt i Districter, der høre til Landets bedre Kornegne, hvor ingen egentlige Misværsaar ere indtrufne og hvor Brændeviinsbrænding lidet eller intet anvendes, det viser Stavanger Amt, til hvilket indførtes i Aarene 1825 til 1827 i Gjennemsnit 19 til 20,00 Tdr. aarlig, men i Aaret 1835: 36000 Tdr. og i Aaret 1840 endog henved 51,000 Tdr. Kornvarer.

Med Sædarterne er i de her omhandlede fem Aar ingen væsentlig Forandring foregaaet, og en saadan kan heller ikke ventes uden en høiere Kultur i Jordbruget. Endnu er Havren i de fleste Egne Hovedsæden og udgjør mere end de tre Femtedele af al Kornsæd, følgelig Landalmuens væsentligste Brødsføde, medens Byggsæden ikke naaer en Femtedeel af Udsæden. Kun i enkelte bedre Kornbygder, saasom Hedemarken, Toten, Hadeland og Ringerige, ere Byg og Blandkorn de almindeligste Sædarter, ligesom i de ophøiede Dalsstrækninger og Fjeldbygder, saavelsom i Landets nordligste Egne (en Deel af Nordlands og hele Finnmarkens Amt) Bygget er, paa Grund af de climatiske Forholde, næsten den eneste Sædart, som bruges. Af Landets lavtliggende Egne har Nedens Fjogderi forholdsvis den største Udsæd af Byg, da denne Sædart her udgjør en god Deel mere end Halvdelen af al Kornudsæd, ligesom i Mandals Fjogderi Udsæden af Byg og Blandkorn udgjør mere end $\frac{4}{7}$ af den hele Kornudsæd. Vinterrugavlen er i Landets bedre Kornbygder, især der hvor Engdyrkning meest anvendes, i Tiltagende, forøvrigt dyrkes meest Sommerrug, og Voms Præstegjeld i Nordre Guldbandsdalen er især bekjendt af sin betydelige Rugavl, hvorimod Rug sæd meget lidet benyttes i det Vestenfjeldske. Potatosavlingen, der paa mange Steder har været drevet altfor stærk, paa Kornavlingens og Engdyrkningens Beføstning, og som den i endeel Aar meget udbredte Brændeviinsbrænding i høi Grad befordrede, er i det her omhandlede Dvinqvennium paa flere Steder noget aftagen. Den drives stærkest i Omegnen af Moss, hvilken By i den senere Tid har havt saa betydelige Brændeviinsbrænderier; og paa Gjelsøen ved denne By er paa omtrent et halvt Snees Gaarde, som indtage et Areal af lidet over $\frac{1}{8}$ norst Kvadratmiil, i den senere Tid udsaaet omtrent 1800 Tdr. Potatos aarlig. Forøvrigt drives Potatosavlingen til en betydelig Høide i Christianias og Drammens Omegne, ligeledes for en Deel for de her drevne Brændeviinsbrænderiers Skyld, men ogsaa til disse Kjøbstæders Forsyning i andre Henseender. Potatosavlingen er derhos af megen Vigtighed for Jarlsbergs og Laurvigs Amt, men som Almueføde betragtet formeentlig af størst Vigtighed for Nedens samt Rister og Mandals Amter. I det Vestens- og Nordenfjeldske er derimod Potatosavlingen af langt mindre Betydning end i det Søndenfjeldske. I det Hele angaves efter Optællingen for 1835 Potatosubsæden at forholde sig til Kornudsæden omtrent som 3 til 4, medens i flere af de anførte Søndenfjeldske Egne Forholdet med Hensyn til Potatosubsæden er langt større, og i Nedens Fjogderi mere end 2 mod 1. Det kan imidlertid med Grund antages, at Forholdet i det Hele nu er noget fordeelsagtigere paa Kornudsædens Side. I de senere Aar er Potatoskøstens Udbytte paa mange Steder meget formindsket ved den Torraadenhed, der har angrebet de avlede Potatos.

Af alle Landets Egne har det egentlige Hedemarken, med et Areal af $19\frac{5}{8}$ Kvadratmiil, hvoraf dog kun omtrent en Trediedeel, beliggende paa en Høide mellem 4 og 800 Fod over Havet, er dyrkbart Land, den betydeligste Kornproduction og antages i almindelig gode Aar at kunne affætte omtrent 25 til 30,000 Tdr. meest Byg og Blandkorn, der for største Deel, formålet til Meel, føres til Moraas. Fra Toten, Hadeland, og Ringerige affættes ligeledes ikke ubetydelige, skjønt mindre, Qvanta Kornvarer til Christiania, Drammen og flere Steder, ligesom flere Bygder i Agershuus, Smaalehønes og Buskeruds Amter avle Korn til Salg. I Christiansands Stift er Rister og Jæderen gode Kornbygder, og en betydelig Deel Korn, dog blot Havre, affættes fra Jæderen til nordligere Egne, hvilket ogsaa er Tilfældet fra Nysølle Fjogderies frugtbare Der, uagtet disse Ders stærke Befolkning, hvorimod i de øvrige Vestenfjeldske Districter

ingensteds avles Korn til Salg og kun paa meget enkelte Steder til egen Fornødenhed. I Trondhjems Stift, hvor Strækningerne omkring Trondhjemsfjorden og de derfra opgaaende Dalbygder have den største Bequemhed for Agerbrug, er det fornemmelig Stor- og Bærdals Fogderies frugtbare og veldyrkede Flader østenfor bemeldte Fjord, skjønt beliggende mellem den 63de og 64de Bredegrad, der afgive Korn til Salg, uagtet ogsaa Ørkedalen og den nedre Deel af Gulebalden avle Korn til mere end egen Fornødenhed. I det Hele antages Kornproductionen i Landdistricterne i Smaalehnenes og Agershuus Amt i det Søndenfjeldske, i Stavanger Amt i det Vestenfjeldske, samt i Søndre og Nordre Trondhjems Amt i det Nordenfjeldske, at være af den Betydning, at Korntilførsel udenfra kan undgaaes, naar nemlig det ene Districts Trang til afhjælpes af det andet Districts Overskud paa Korn. Betydeligere end af Korn, er Salget af Potatos for mange af de søndenfjeldske Egne, selv de mindre kornrige blandt disse, da der fra Smaalehnenes, Agershuus, Buskeruds, Jarlsbergs og Laurvigs, Nedens, samt Vister og Mandals saavel som Stavanger Amt afhændes store Quantiteter Potatos til de mange herværende Kjøb- og Ladesteders Forsyning. Til at kunne angive Størrelsen af den nærværende virkelige Korn- og Potatosavl, mangler man endnu paa lidelige Data. At den ved Optællingen af 1835 opgavne Udsæd, der beløber til 418,800 Tdr. Kornvarer, hvoriblandt 6500 Tdr. Erter, og til 306,000 Tdr. Potatos, er langt under det Virkelige, har man al Grund til at antage ifølge de i Amtsberetningerne meddelte Oplysninger, og man feiler maaskee ikke ved til dette Beløb at lægge 25 pCt., især hvad Kornudsæden angaaer, for at bestemme Udsædens nærværende Størrelse, saa meget mere som Jordbruget, efter hvad forhen anført er, maa anses at have gjort Fremfærd efterat hiin Optælling har fundet Sted. Til Oplysning i denne sidste Henseende indeholder vedlagte Tabel Lit. B. en Opgave over Størrelsen af det Nyland, der i de fem Aar, som ere Gjenstand for nærværende Beretning, formenes at være oprykket til Ager, ifølge hvilken samme skal udgjøre for hele Riget (Sønd- og Nordfjords Fogderi undtagne, for hvilket ingen fuldstændig Opgave har været at erholde) i Alt 19,000 Tdr. Land, ligesom denne Tabel udviser, at Opdyrkningen skal være gaaen stærkest frem i Ager og Follougs Fogderi, hvor omtrent 4500 Tdr. Land ere blevne oprykkede, dernæst i Øvre Romeriges Fogderi, hvor omtrent 2400 Tdr. Land angives at være optagne, og efter dette i Jarlsbergs Fogderi, hvor 1200 Tdr. Land skulle være optagne; men da disse Opgaver, efter hvad oplyst er, for største Deel grunde sig paa løse Skjon, maae de anses altfor ubestemte og upaalidelige til at siiffe Resultater deraf kunne udledes, enten forsaavidt et enkelt Districts Fremfærd i Jordbrug, eller forsaavidt Districternes relative Forhold indbyrdes i denne Henseende angaaer.

Alf Indretninger til Understøttelse for Jordbrugersklassen, især i de mindre kornrige Egne, ere de saakaldte Bygdemagasiner, som ere bestemte fornemmelig til Ublaas af Sædekorn i korntrange Aar. Disse Magasiner, som man egentlig først begyndte med i forrige Aarhundredes niende Decennium, da flere deraf oprettedes i Solør og Østerdalen under Hedemarkens Amt, ere senere ogsaa blevne indrettede i Landets øvrige Amt i større eller mindre Antal; men da de i flere Henseender ikke have svaret til Hensigten, ere ikke Faa af dem i den senere Tid ophævede og deres Fond anvendt til andre for Communerne gavnlige Siemed. De ere for nærværende Tid hyppigst i Romsdals, Bratsbergs, Agershuus og Buskeruds Amt, og ifølge vedlagte Tabel Lit. C. udgjorde deres Antal ved Udgangen af Aaret 1840 tilsammen 216, hvis Kornbeholdning var 87,367 Tdr., hvoraf dog kun 18,149½ Td. vare i Dplag paa Magasinerne, da det øvrige Quantum var ublaant, hvorimod i Marts 1835 disse Magasiners Antal vare 228, og deres Korn- og Qvanta 87,660 Tdr., hvoraf 49,028 Tdr. vare i Dplag paa Magasinerne. Det kan ogsaa med Grund antages, at de endnu tilværende Bygdemagasiners Antal efterhaanden vil formindskes, og allerede ere tvende af de paa Tabellen for Romsdals Amt anførte Magasiner bestemte til at nedlægges.

Med Foderurters Dyrkning er hidtil intet synderligt Fremstridt gjort, da denne Deel af Landhuusholdningen endnu ikke er bleven Gjenstand for den egentlige Jordbrugersclasses Opmærksomhed. Man dyrker imidlertid paa mange Steder, dog i det Smaa, Klover og Timothei, men man seer af Indberetningerne, at selv i de Egne, hvor Algerbruget er bragt til en temmelig betydelig Hoide, f. Ex. paa Hedemarken, ere Meningerne endnu deelte om, hvorvidt kunstige Enge bør gives Fortrin for de naturlige, der erholdes ved at lægge velhævdet Algerjord til Græs.

Viin-, Hamp- og Humleavlen er heller ikke i den her omhandlede Periode i det Hele gaaet fremad. Viin avles paa flere Steder i det Høieste kun til egen Fornødenhed, dog er Viinavlen for enkelte Districter, saasom Toten i det Søndenfjeldske, samt for Surendalen i Romsdals Amt og Overhaldens Præstegjeld af Nordre Trondhjems Amt, af Vigtighed og afgiver en ikke ubetydelig Indtægtskilde. I hele det Vestenfjeldske derimod finder i Almindelighed ingen Viinavl Sted, og selv i de Egne af det Søndenfjeldske og andensteds, hvor Viinavl hidtil har været drevet til Bygdernes Fornødenhed, har de senere Aars meget betydelige Indførsel af Bomulds-garn havt Indflydelse paa denne Axl, da Bomuldstøiers Tilvirkning nu langt mere end i Fortiden er Gjenstand for den qvindelige Huusflid i Landdistricterne, hvorved Tilvirkning af linneede Tøier aftager, og med denne tillige Viinavlen, som desuden udfordrer meget Arbejde og megen Paa-passelighed for at lykkes. Hampavl benyttes langt mindre end Viinavl, ligesom Hampen for de fleste Egne af Landet er mindre anvendelig end Vinet, og den stærke Gjødslen, Hampavlen udfordrer, hindrer ligeledes dens videre Udbredelse. I Oplandene bruges dog paa adskillige Steder mere Hamp end Viinavl, ligesom Hampelærred sammentogs mere end Viinlærred benyttes til dagligt Brug. Humleavl er vel mere udbredt end Hampavlen, og paa flere Steder til egen Fornødenhed, dog gaaer det heller ikke fremad med Humlens Dyrkning. I Solør, hvor Humleavlen almindeligviis har afgivet Producter til Salg, er den nu i Aftagende, fordi denne Axl, paa Grund af Humlepriserens Falden, ikke mere svarer Regning, og i Vigøer Præstegjeld i Hardanger, hvorfra ligeledes har været solgt en ikke ubetydelig Deel Humle udenbygds, angives Humleavlen kun at afgive et Product af 5 Boger aarlig.

Til Haugeværkenets Fremme blandt Landalmuen synes der i de sidst forløbne Aar ikke at være virket Synderligt. For Frugttrædyrkningen ere de locale og climatiske Forholde mangesieds lidet gunstige. Det er egentlig kun nogle Egne af det Vestenfjeldske, hvor Frugtavl finder Sted, i hvilken Henseende en Deel af Hardanger, fornemmelig Kintservigs Præstegjeld, og nogle Præstegjelde i Indre Sogn, have bragt det videst, saa at i gode Aar en betydelig Deel Frugt derfra affættes, som fra Hardanger føres lige til Christiansand.

Hvorvidt Fædriften i Aarene 1836 til 1840 i det Hele er gaaen fremad, er tvivlsomt. I denne Periode indtraf flere ringe Føderaar, hvori Kreaturholdet paa ikke faa Steder betydeligen maatte formindskes, imidlertid formenes dette Tab igjen at være erstattet ved det gode Aar 1840, saa at Antallet af stort Dvæg saavel som Smaafæ ved Periodens Slutning kan antages omtrent at være lige stort med hvad det var ved sammes Begyndelse, og paa sine Steder endog at være noget større. At Dvægavlen i mange Egne ikke behandles med den Opmærksomhed, som denne vigtige Green af Landhuusholdningen kan gjøre Fordring paa, er vist. Den Ustk, at holde flere Kreaturer end man om Vinteren forsvarligen kan føde, er endnu altfor meget herskende, og formindsker Productet af Dvæget, imidlertid begynde gode Huusholdere efterhaanden at indsee Nødvendigheden af at skaffe Dvæget bedre Føde og Pleie end almindeligviis hidtil har været Tilfældet. Overalt i Oplandene er Fædriften Almuens sikreste Næringsvei, der afgiver altid affættelige Varer til Kjøbstædernes og Havkystens Forsyning. I det Søndenfjeldske er det især Guldbrandsdalen, Balders, Hallingdal og Numedal, ligesom i det Vestenfjeldske Hardanger, Bøss og Indre Sogn, foruden adskillige nordenfjeldske Districter, der afgive de fleste Producter af Dvægavlen til Salg, uden dog at

Quantiteten deraf kan med Talstørrelser bestemmes. Det gaaer imidlertid med Hædriften som med Jordbruget, at ingen af disse Næringsveie har gjort Fremfærd i Forhold til Folkemængdens Forøgelse. I For tiden udførtes nemlig ikke ubetydelige Partier Fødevarer fra det Vestenfjeldske. Hvad der nu findes paa Udførselslisterne fra Bergen og et Par andre Steder af Smør og Kjøb, er blot Stiksproviand, som fremmede til Udlandet bestemte Fartøier her i Landet have forsynet sig med. Derimod indføres fra Danmark og andre Lande større og større Partier Fødevarer. Heste opfødes mangesteds til Salg og er for flere Egne en vigtig Handelsartikel. I Christians Amt, fornemmelig i Nordre Guldbrendsdalen, saavel som fra flere Steder i Hedemarkens Amt, faaes Heste af stor og smuk Race, der afsættes til Kjøbstæderne som Vogn- og Rideheste, medens det søndenfjeldske Dpland igjen forsynes med stærke og gode Brugsheste fra flere Egne af det Vestenfjeldske, hvor Hestebruget er langt mindre end i det Søndenfjeldske, i hvilken Deel af Landet de hyppige Kjørsler udfordre en større Hestekraft end det egentlige Landbrug tiltrænger. Desuden sælges Heste fra de søndenfjeldske Dplande til Sverige, saavel som fra Rister og Mandals, samt tildeels fra Stavanger Amt, til England og Skotland. Nogen indgribende Foranstaltning til Heste- eller Dvægracens Forbedring vides ikke i den her omhandlede Periode at have fundet Sted; imidlertid have Enkelte anskaffet Fuld- og Halvblodshingster, uden at Saadant synes hidtil at have haft nogen Indflydelse paa Hesteracens Forædling, ligesom Enkelte ved Anskaffelse af hollandske og danske Køer, der dog ikke altid have været befundne fordeelsagtige, have søgt at erholde en større Dvægrace. Ligesom den egentlige Dvægavl, saalænge Engdyrningen ikke har gjort videre Fremfærd, maa have sit Hjem i Dplandene og Fjeldbygderne, hvor de bedste og vidtløftigste Græsgange og Fjeldslatter haves, saaledes drives Faareavlen til den største Høide i Rystegnene, især i det Vestenfjeldske, hvor fornemmelig fra Stavanger Amt denne Green af Landhuusholdningen er af megen Vigtighed, da meest paa de til Rysylke Fogderi hørende Der opfødes en Mængde Faar, tildeels Udgangsfaar af en fra ældre Tider forædlet Race, der afgive god Fordeel for Eierne, samt af hvis Uld mange tusinde Allen grove Tøier tilvirkes til Af sætning udenbygds. Forøvrigt have i nyere Tid flere Godsieiere og Andre, ved at anskaffe sig saakaldte Electoralfaar, bestræbt sig for at tilveiebringe en forædlet Faarerace. I flere Egne have i denne Periode Sygdomme anrettet Ødelæggelser, saavel blandt Hestene som Dvæget. Saaledes har i et Par Aar en smitsom Sygdom borttrykket mange Heste i Raabygdelaug, og i Rysylke Fogderi har Skabsyge paa flere Steder grebet om sig blandt Faareflokkene og derved meget formindsket disse. Geder holdes meest i Fjeldegnene og paa mange Steder i stort Antal. Deres Mælk benyttes i Huusholdningerne og til Ostelavning. Paa sine Steder ved Søfanten i det Vestenfjeldske har man skaarne Bukke, der gaae ude den hele Vinter igjennem og ernære sig selv. I det Hele kan dog ikke Gedeavlens siges at være i Tiltagende, da man i mange Bygder holder færre Geder end forhen og tildeels har afskaffet disse Dyr for den Skade, de tilføie den unge Skov. Bukke- og Gedefind ere imidlertid en søgt Vareartikel. Med Svineavlens vides i den her omhandlede Periode ingen Forandring at være foregaaet. Keensdyravlen, der er Lappernes Hovednæringsvei, indskrænker sig meest til Finmarken, skjønt den ogsaa finder Sted i en Deel af Senjen og Tromsøes, samt Saltens og Helgelands Fogderier, ligesom paa de østlige Grændsefjælde af Numedals og Indrøens Fogderier, og har med Lapperne sin sydlige Grændse i Røraas Præstegjeld. Dog har man ogsaa gjort Forsøg med Keensdyravlen i andre Egne af Riget. Allerede for 40 til 50 Aar siden hensatte man tamme Keensdyr i den vidtløftige Fjeldstrækning vestenfor Sørfjorden under Søndhorblehn og Hardanger Fogderi, og senere paa andre Steder i samme Fjeldegn, ligesom for noget over et Snes Aar siden Keensdyr hensattes i Fjeldene mellem Siredalen, Rysylke og Satersdalen i Christiansands Stift under behørig Oppasning, men samtlige disse Forsøg mislykkedes af forskjellige Aarsagers Skyld. Endelig har man i de sidste fem til sex Aar forplantet tamme Keensdyr til Hardanger-Fjeldene omkring Eidsfjords

Sogn i Gravens Præstegjæld, hvor de have formæret sig og udgjorde i Foraaret 1840 et Antal af 202 Stykker. Saaframt dette sidste Forsøg fremdeles maatte nyde Held, kan det vel forventes at det vil have flere lignende til Følge.

Skovdriften, som siden Begyndelsen af det syttende Aarhundrede, da Trælasthandelen egentlig først opkom i Norge, har udgjort en Hoved=Indtægtskilde for mange Egne af det Søndenfsjeldske, ligesom den i det Nordenfsjeldske for flere Districter har været lønnende, har i Aarene 1836 til 1840 sat mange Hænder i Virksomhed, og synes at have været stærkere end i nogen foregaaende Periode. Dette har man Grund til at antage af den i disse fem Aar stærk tiltagende Trælastudfslibning, da denne i Periodens trede sidste Aar, i hvilke den beløb i det første Aar 241,500 Ræster, i det andet til 272,200 Ræster og i det tredje Aar til 266,600 Ræster, har været mere end 50 pCt. større end i Decenniet 1815 til 1824, og ligeledes en god Deel større end i det derpaa følgende Decennium, samt endog af lige saa stor Betydning, som i de for Trælasthandelen saa meget fordeelagtige Aar 1804 til 1806, i hvilke Trælastudfslibningen, som i disse Aar havde naaet sin største Høide, befundes at have udgjort, Udfslibningen til Danmark iberegnet, omtrent 260,000 Ræster. Det er imidlertid tvivlsomt, om den i den her omhandlede Periode i høj Grad forøgede Skovdrift har for Producenterne bragt en Fordeel, der har staaet i Forhold til Productionens Forøgelse. I de tre første Aar af Perioden var den norske Trælast søgt i Udlandet, og Prisen paa Skovproducter stod derfor her i Landet høit; i Aaret 1839 aftog derimod Søgningen og dermed ogsaa Trælastpriserne, der sank endmere i 1840 til Skade for Producenterne. Amtsberetningerne stemme overens i, at Skovene i de fleste Egne ere i Aftagende, hvilket fornemmelig gjelder de omkring de større Vanddrage, og i det Hele de for Productaffættningen beleiligt liggende Skove, saa at Fremdriften af Trælasten, der nu for en Deel foregaaer fra fjernere Skovstrækninger end forhen, er forbunden med forøget Besværlighed og følgelig med forøgede Bekostninger, hvilket formindsker den rene Indtægt af Lommerdriften, hvortil kommer, at mislig Kornhøst i Periodens trede første Aar har i flere af Landets vigtigste Skovbygder nødt Skoveierne, for at tilveiebringe de til Kornfjød og andre nødvendige Udgifter fornødne Summer, til at hugge og fremdrive et større Quantum Lommer end under andre Omstændigheder vilde have fundet Sted, hvilket ogsaa har havt Indflydelse paa Trælastpriserne Halvdelen, ligesom paa flere Steder Skoveierne's Afhængighed af Trælast=Exportorerne, paa Grund af de Forstes ikke ualmindelige Gjeldsforhold til de Sidste, har bidraget til at formindke Fordeelen af Skovdriften. Derfor er i de fleste Districter af Landet, hvor Skovdriften udgjør Hovednæringsveien, ikke sjelden Almuens Forsatning meget slet, hvilket i de sidste Aar især har været Tilfældet i den for Christianias og Frederiksstaads Tolddistricters Trælastudforsel saa vigtige Skovtract, Soloer, uagtet her Lommerdriften i disse Aar har været drevet stærkere end nogensinde forhen.

Skovbruget er af største Vigtighed for Hedemarkens Amts omkring Glommens Vanddrag liggende Egne, da der fra Soloer og Dubalens Fogderi med den nedre Deel af Østerdalen og de til det første Fogderi grændsende Skovstrækninger af Øvre Romerige er i de senere Aar udbragt henimod en Fjerdedeel af den Trælast, der fra Norge er kommen i Handelen, og som paa Videt nær er udgaaet igjennem Christianias og Frederiksstaads Tolddistricter, hvis Trælastudforsel i Aarene 1838 til 1840 har været $\frac{2}{3}$ Dele større, eller aarlig udgjort næsten 10,000 Ræster mere end i Aarene 1804 til 1806. Mere end en Fjerdedeel af den udfsbjede Trælast er produceret i det til Drammens Lommertract hørende Dpland af Busseruds, samt en Deel (Hadeland, Land og Balder's) af Christians Amt, dog fra et større Areal end hiint, og udfsbjet fra Drammen, hvis Trælastudforsel i Aarene 1838 til 1840 har oversteg Udforfelen i 1804 til 1806 med henimod 3000 Ræster aarlig. Jarlsberg og Laurvigs Amt har, i Forhold til sin indstrænkede Størrelse, en betydelig Skovdrift, og ved sin Beliggenhed ved Christianiafjorden, sin stærke Befolkning og forskjellige Næringsveie mangehaande Maader at gjøre sig Fordeel af Skovene paa, samt af alle Landets Amter de fleste

Udfibningssteder for Trælsten, hvorfor Skovene her ere i stærk Aftagende. De østligere Bratsberg samt Nedens Amt have Skovtracter af langt større Udstrækning, hvori imidlertid ligeledes den i det her omhandlede Dvingvænnium stærk drevne Tommerhugst har virket til Skovenes Førmindfælselse, da ogsaa disse Amters for en stor Deel ligge langs Soen og saaledes med Lethed kunne affætte de her faldende Skovproducter, hvorhos en i begge disse Amters tiltagende Kuldrift, der tillige er udbredt over flere Strækninger af Jarlsberg og Laurvigs Amt, samt over en mindre Deel af Buskeruds Amt, bidrager til Skovenes Udelsættelse. Skovene ere saaledes i samtlige disse Amters mere i Af- end Tiltagende, og Trælastudførselen har derfor i Aarene 1838 til 1840, forsaavidt Bratsbergs Amt angaaer, ikke aldeles naaet den Høide som i Aarene 1804 til 1806, hvorimod den i Nedens Amt, som paa en Strækning af 10 Mile har ikke mindre end fem Udfibningssteder for Trælast, har i de først anførte Aar været noget betydeligere end i Aarene 1804 til 1806. Rister og Mandals Amt, der med Hensyn til Localbestaaenhed og Næringsveie danner Overgangen imellem det Sønden- og Vestenfsjeldske, har kun i dets østlige Halvdeel nogen Skovdrift, endstjønt Hovedudførselsstedet i dette Amt, Christiansand, hvis Trælastudfibring i de sidste Aar har med omtrent 1000 Ræster aarlig oversteg Udførselen i 1804 til 1806, fornemmelig forsynes med Tommer til Udfibring fra de skovrigere Strækninger i den til sammes Oppland hørende Deel af Naabygdelaugets under Nedens Amt. I Amtets vestlige Deel kan Tommerdrift til Udfibring ei anses at være ophørt. For det Vestenfsjeldske er Skovbruget kun af saare ringe Betydning. Fæderen og Dalernes Fugderi er af alle Fugderier søndenfor Nordlandene det meest skovtrængende, og maa for største Deel forsyne sig med de fornødne Skovproducter andensteds fra, og Nysylke Fugderies stærkbeboede Der mangle ligeledes næsten overalt Skov, hvilket ogsaa er Tilfældet med det egentlige Nordhordlehn, og, skjønt i noget mindre Grad, med de øvrige Dele af de Bergenhusiske Amters Havkyst. Trælastudfibringen fra Stavanger er derfor i den senere Tid ophørt, ligesom den fra Bergen nu indskrænkes sig til 2 a 300 Ræster aarlig; og Skovbruget i disse Egne bestaaer alene i, at det ene mere skovrige Bygdelaug afhjælper det andet mere skovtrængende Bygdelaugs Fornødenheder. Derimod have, i det Nordenfsjeldske, Romsdals Amt, og især sammes nordlige og meest skovrige Deel, Nordmør, samt begge de Trondhjemske Amters, saavel Tommerdrift til Udfibring, som i flere Egne af de tvende sidstnævnte Amters en ikke ubetydelig Kuldrift. Den nordlige Deel af Nordlands Amt (Vester-aalen og Fosotens Fugderi), samt hele Finnmarkens Amt paa enkelte Dalebygder nær, ere af alle Landets Egne de meest skovbare, da det barske Havclima her hindrer al Skovvegetation, og selv for de indre Bygder af Nordlandene (Vessen, Ranen og Saltdalen), hvor Egnens Skovrigighed gjør det muligt at Trælastudfibring maatte kunne finde Sted, er det ved Placaten af 7de Aug. 1752 i Almindelighed forbudt at udføre noget Slags Trælast saavel til indens som udenrigske Steder.

I Agerøhuus Stifts Opplande, hvor Tommerdriften i Almindelighed er lang, virkes det Tommer, som kommer i Handelen, meest til Saugtømmer, der foræbles paa de mange i Nærheden af Udfibningssteder værende Sauge til forskjellige Udførselsproducter; dog hugges en betydelig Deel Bjælker i Drammens Tommertract, ligesom Bjælkehugst til Udførsel fra Skiensfjordens Udfibningssteder er almindelig, og i de vestligere Egne, hvor Tommerhugst til Udfibring finder Sted, er Bjælkehugst ligeledes meget almindelig for den her stærk drevne hollandske Handels Skuld. Hvad der derimod i de Nordenfsjeldske Egne virkes til Udfibring er blot Saugtømmer. Fremdeles udbringes fra Rystegnene i Jarlsbergs, Laurvigs, Nedens og Mandals Fugderier en stor Deel Smaalast, som finder Anvendelse ved Udførselen til Danmark. I Landets østligere Egne er det saavel Gran- som Furestøvene, der levere Udførselslast, i de vestligere, hvor Granstøven efterhaanden aftager, er det fornemmelig Furestømmer som affættes, og i de vestligste, d. e. i de Egne af Naabygdelaugets og Mandals Fugderier, fra hvilke Skovproducterne udføres over Christiansand og Mandal, blot Furestømmer. I hele det Vestenfsjeldske har man, saavel som i Romsdals Amt, alene Fure-

skov, da Granen her kun paa nogle enkelte Strækninger findes i ringe Mængde, hvorimod det i det Nordensjælske er Granen, som i Almindelighed leverer det Tømmer, der kommer i Handelen, ligesom denne Træart i Nordlands Amt er den almindeligste i Helgelands Fogderi, i hvis nordligste Deel den ved den nordlige Polarcirkel forsvinder. Egelaft, som nu formeentlig for en Deel som Følge af den meer og meer almindelig blevene Flækning af Egebart, hvoraf der i de sidste 5 Aar er til Udlandet udført noget over 6000 Skt aarlig, kun erholdes sparsomt i de til Jarlsbergs, Laurvigs, Nedre Tellemarkens og Bamble, samt Nedenaes og Mandals Fogderier hørende Kyststrækninger, er sjelden Gjenstand for Udførsel, men forbruges til de paa disse Fogderiers Kyster stærkt drevne Skibsbyggerier, hvortil ogsaa anvendes den i en Deel af Laurvigs og i den sydlige Deel af Jarlsbergs Fogderi værende Bøgeskov, der ellers meest er forsvunden ved Brændehugst; derimod er i det sidste Decennium af Birkelaft udbragt en temmelig betydelig Deel fra den hele søndensjælske Kyststrækning fra Holmestrand i Øst til Mandal i Vest, hvilken Udfibning har havt megen Indflydelse til Birkeskovenes Aftagen i disse Egne.

Hvorledes Tømmerhugsten i det sidste Decennium er tiltagen, erfarer man, foruden af den forsøgede Trælastudførsel, ogsaa af det tiltagende Quantum Tømmer, som udbringes igjennem Tømmerløbskanalerne. Igjennem Vingenes Landse paa Nedre Romerige, hvor det Tømmer, som kommer fra Oplandet og er bestemt til Forædling samt Udfibning igjennem Christiansias, Mossø og Frederiksstads Tolldistricter, samles og sorteres for derefter at føres til sammes videre Bestemmelse, findes i Aarene 1832 til 1835 at være gaaet efter Middeltal 68,744, men i Aarene 1836 til 1840 ligesaa 82,864 Tylster Tømmer aarlig; og omtrent lignende Resultater erholder man med Hensyn til Tømmerflaadning i de vestligere Egenes Vanddrage. Saaledes er igjennem Vennebyglands Bommen i Christiansands vestre Vanddrag udbragt i Aarene 1832 til 1836 efter Middeltal 12,567 Tylster Tømmer aarlig, men i Aarene 1837 til 1840 aarlig 16,173 Tylster. Derimod har Tømmerdriften gjennem det Arendalske Vanddrag været mere jævn, da der gjennem Møsel Bø i dette Vanddrag er udbragt i Aarene 1831 til 1835 efter Middeltal 8079, og i Aarene 1836 til 1840 ligesaa 8026 Tylster Tømmer aarlig.

Denne tiltagende Tømmerdrift har virket til, at man i de senere Aar mere end forhen har været opmærksom paa at rydde af Veien de locale Hindringer, som i flere Elvedrage gjorde Fremdriften af Tømmeret besværlig, samt at bevirke en bedre Orden ved Tømmerflodningen. Brangefossen i Nedre Tellemarken, der vanskeliggjorde Tømmerdriften i en af det Skienste Vanddrags Hovedgrene, blev først Gjenstand for Opmærksomhed. Man foranstaltede dens Ryddiggjørelse, hvorefter en Convention for Tømmerdriften igjennem Brangefos-Vanddraget under 16de April 1830 oprettedes, hvilken ved en ny under 18de Januar 1839 approberet Convention har undergaaet Forandringer og erholdt Tillæg, ligesom ved forskellige Resolutioner Bestemmelser ere givne for Tømmerflaadningen gjennem flere Egne af Øvre Tellemarken, og en Commission er i Aaret 1835 nedsat, for at regulere en hensigtsmæssigere Tømmerflaadning gjennem Vanddraget fra Nordfjøs til Skien, samt anstille Undersøgelse med Hensyn til Farbargjørelsen af den i dette Vanddrag værende Skotfoss. Derhos er paa flere Steder i Drammens Vanddrag hensigtsmæssige Foranstaltninger truffne til at lette Fremdriften af Tømmeret igjennem Elvedragene, og lignende Foranstaltninger ere anvendte paa flere Steder i det Arendalske Vanddrag. Endelig har Skovdriften erholdt Vægt derved, at Afgiften af de Sauge, hvortil ingen Bevilling udfordres, er ved Skatteloven af 1839 boetfalden, ligesom den gentagne Nedsættelse af Trælasttolden maa antages indirecte ogsaa at være kommen Skoveierne tilgode, hvorimod de senere Aars forbedrede Pengecours paa den anden Side væsentligen har virket til Tømmerprisernes Falden.

Foruden ved overdreven Tømmerhugst til Trælastudfibsning, ere Skovene i den senere Tid manges-

teds haardt medtagne ved den betydelige Hugst, som til Bergværkernes Kulforsyning udfordres, da Kulstil-

virksomheden til disse udgjør meget over 100,000 Læster aarlig, thi til Sølvværket og de øvrige Værker paa Kongsberg udfordres f. Ex. omtrent 7500 Læster, til Nørreås Kobberværk omtrent 15,000 Læster og til de tre Jernværker i Nedens Fjogderie omtrent 34,000 Læster Kul aarlig, uden at regne hvad de øvrige Jern- og Kobberværkers Drift medtager. Flere Værker tiltrænge ogsaa, foruden Kul, betydelige Quantiteter Brændeweid, da f. Ex. til Modums Blaafarveværks tiltagende Drift er forbrugt

	Lagter Brændeweid.	Læster Kul.
Aar 1838.	4693.	625.
1839.	5344.	990.
1840.	6485.	1136.

ligesom Ballo Saltværk i disse Aar har forbrugt et Par Tusinde Favne Weid, og de fem nu i Drift værende Glasværker tiltrænge flere tusinde Favne Weid aarlig. Videre er til Skibsbyggeriet, som den fordeelagtige Fragtfart i nogle Aar fremmede i flere søndenfjeldske Districter, saavel som til Jægte- og Baadebyggeriet, hvilket det betydelige Baarsildeskifferi meget har befordret i det Vestenfjeldske, medgaaet en stor Deel Skovproducter, hvorhos Kjøb- og Ladestederne tiltagende Folkemængde bevirker et aarlig forøget Forbrug af Brændeweid og andre Træmaterialier, hvilke for største Deel tilveiebringes fra de i Almindelighed mindre skovrige Kystegne, og hvis Quantitet ikke lader sig beregne. Alene til Christiania er i Aarene 1836 til 1840 efter Middeltal aarlig indbragt søværts 29,000 Favne Brændeweid, foruden de store Quantiteter deraf, som landværts indføres. Dette stærkt tiltagende Brændeforbrug er vel ogsaa Grunden til den meget tiltagende Indførsel af Steenkul, hvilket Brændematerial anvendes nu langt hyppigere end i Fortiden, ikke alene til Bergværks- og Fabrikdrift, men ogsaa i Huusholdningerne.

Fra Skovbruget hentes nogle mere eller mindre vigtige Vinringer, hvortil kan regnes Potaske-tilvirkning, Tjærebrænding, samt Tøndestavers og Tøndebaands Forfærdigelse. Potaskebrænding drives dog kun lidet, undtagen forsaavidt der i Christians og Bussersuds Amter til Modums Blaafarveværks og de hævarende Glasværkers Forsyning, brændes en Deel Potaske, hvoraf Blaafarveværket tiltrænger omtrent 1300 Centner aarlig. Forøvrigt tilvirkes en liden Deel Potaske til Afsetning udenrigs, meest i Romsdals Amt, hvor denne Industrigreen, der forhen var af større Vigtighed, men derefter forfaldt, synes i de sidste Aar at være noget i Tiltagende. Udførselen af denne Artikel til Udlandet er imidlertid endnu meget indskrænket, da den i Aarene 1836 til 1840 efter Middeltal har udgjort ifkun 2783 Pund aarlig.

Tjærebrænding drives i Almindelighed kun til Bygderne Forsyning. I Fortiden dreves den dog langt videre, og vil endnu kunne drives med Fordeel, da de fra de ødelagte Skove efterladte Furrerodder paa mangfoldige Steder give Anledning til Tjærebrænding i det Store. Det er kun i enkelte Bygder at Tjærebrænding nu finder Sted til Afsetning udenbygds. I det Søndenfjeldske er dette fornemmelig Tilfælde paa Ringerige, hvor der ere adskillige Tjærebrændier, ligesom nogle i Hallingdal, hvorfra Tjære udbringes til Kjøbstæderne. I det Vestenfjeldske afgiver Tjærebrænding en ikke uvigtig Erhvervsskilte for Andre Holmeaals Præstegjæld i Søndfjord, da man her ikke blot hjemme beskæftiger sig med Tjærebrænding, men herfra udvandre aarlig hvert Foraar mange af Bygdens raskeste og meest arbejdssøire Mennesker lige til Søndhordlehn, Hardangers og Rysylkes Skovegne for at opgrave Tjærerodder, hvoraf den tilvirkede Tjære afhændes meest til Bergen; men hvis man tør slutte fra Bergens aftagende Udførsel af Tjære, maa denne Næringsvei ogsaa i Søndfjord være i Aftagende. Noget stærkere drives Tjærebrændingen i Romsdals Amt, fornemmelig i Nordmørs og derefter i Romsdals Fjogderi, dog kun lidet imod hvad forhen fandt Sted, da der under den nordamerikanske Revolutionskrigs Periode udførtes fra Christiansund aarlig 4 til 6000 Tdr., og fra Molde ligesaa et Par Tusinde Tønder Tjære aarlig. At man i de fleste Egne — Ringerige undtagen — ikke har anskaffet sig ordentlige Tjæreovne, er til Skade for Tjæretilvirkningen, da den

ellers sædvanlige Tilvirkningsmaade medtager saavel længere Tid som et større Brændematerial. I Aarene 1836 til 1840 er til udenrigske Steder udført efter Middeltal aarlig 1120 Tdr. Tjære, hvoraf omtrent Halvdelen (573 Tdr.) er afflibet fra Christiansunds Toldsted, og en Sjettedeel (187 Tdr.) fra Bergen, medens flere tusinde Tønder Tjære, meest fra Sverige, have været indførte.

Tilvirkning af Tøndestaver er ved det betydelige Baarsildefiskeri, som i de senere Aar har fundet Sted i det Vestenfieliske, meget fremmet. Denne Tilvirkning drives meest i Stavanger Amts Skovegne samt paa flere Steder i de Bergenske Districter, saafom i Hardanger, Indre Sogn og Søndfjord, ligesom i Romsdals Amt en ikke ubetydelig Deel Tøndestaver tilvirktes. Dog er denne Næringsgreen i Stavanger Amt, hvor den, som det synes, har været drevet videst, meget i Aftagende, deels paa Grund af Sildefiskeriets Ophør ved Flekkefjord, og deels fordi de i disse Districter tilvirkede Stavers mindre Godhed har bevirket, at man foretrækker de udenlandske Staver, hvorfor i de sidste Aar flere Millioner Staver ere til Stavanger og Bergen indførte. Tøndestaver ere ikke Gjenstand for Udsørsel til Udlandet, hvilket dog var Tilfældet i den sidste Halvdeel af det syttende Aarhundrede. Tøndebaand leveres i Mængde fra forskjellige Egne af det Vestenfieliske, og især er Dparbejdning af Tøndebaand en væsentlig Næringsgreen for Vigøers Præstegjeld i Hardanger, som til enhver Tid af Aaret udenfor de egentlige Landetider paa enhver Gaard saavelsom Plads beskæftiger ethvert mandligt Lem af Familierne, hvorfor mange tusinde Bundter Tøndebaand fra dette Præstegjeld udbringes. En ikke ubetydelig Deel Baandstager udfikses desuden fra Rangesunds, Laurvigs og Tønsbergs Tolddistricter til Danmark, saafom i 1839 68,260 og i 1840 99,700 Stkr.

Endelig gjør man sig nogen Fordeel af Skovene ved Hasselnødders Indsamling. I Fortiden syntes dog Fordelen deraf at have været større, da Bergen i det syttende og den første Halvdeel af det attende Aarhundrede findes at have udført flere tusinde Tønder Nødder aarlig, ligesom ogsaa Nødder da udførtes fra Stavanger. Endnu finder man visse Aar paa Udsørselslisterne fra Bergen smaa Quantiteter Nødder, dog gaae større Partier deraf til indenrigske Steder, skjønt ogsaa disse i de seneste Aar ere blevne ganske ubetydelige.

Fiskeriet er en Hovednæringsvei for en stor Deel af den vestens og nordenfjeldske Kyst, hvor Agerbruget almindeligviis er ringe og ingen Skovdrift finder Sted, og ved de fra Havet mangedobts dybt indgaaende Fjorde sættes ogsaa Behøverne langt inde i Landet i Stand til i Forening med Kystboerne at deeltage i Kystfiskerierne og benytte sig af de ofte rige Indtægtskilder, Havet afgiver.

Hovedfiskerierne ere Torsk- og Sildefiskerierne, hvorefter komme Seis og Hummerfiskerierne, af hvilke det første for største Deel indskrænker sig til det Nordenfjeldske, det andet, forsaavidt Baarsildefisket angaaer, hører egentlig hjemme i det Vestenfieliske, det tredje er udbredt langs hele Norges Vest- og Nordkyst, og det fjerde drives fornemmelig i det Sønden- og Vestenfieliske, da det kun for en ringe Deel vedkommer det Nordenfjeldske. Disse Fiskerier give den største Mængde af Producter til Afsetning. Af de øvrige Fiskerier ere flere vigtige for det indenrigske Forbrug, men bringe ubetydelige Producter i Handelen.

Torskefiskeriet deles i Baartorske- eller Skreifiskeriet og Sommertorskefiskeriet. Hovedsædet for Skreifiskeriet, som af disse er det betydeligste, er i Vosoten under Nordlands Amt, der er den vigtigste Fiskeplads ikke alene i Norge, men i hele Norden, hvor en Række af Fiskevær langs Vestfjordens Nordside søges i Fisketiden, fra Februar til Begyndelsen eller Midten af April, af 15 til 20,000 Mennesker, der udgør den vigtigste Deel af hele Nordlands Amts arbejdsføre Mandspersoner, foruden at Fiskere fra begge de Trondhjemske Amters tye herhid, hvilken Folkemasse, i et Antal af 25 til 3000 Baade, herfra driver Fiskeriet med Garn, Line eller Haandsnøre paa de udenfor liggende Fiskebanker, hvor Fisken, der kommer nordfra gjeennem de mange større og mindre Løb, Vosotens Drække danner, ind i Vestfjorden, fordeler sig for at gyde sin Rogn, og hvor man regner Udbyttet af dette Fiskeri i nogenlunde gode Fiskeaar til imellem 12

og 15 Millioner Torst. Af de fem Aar, som nærværende Beretning omhandler, har det første eller Aaret 1836 været af megen Bigtighed for Fosotfiskeriet, da samme i dette Aar var overflødiger end i adskillige af de foregaaende Aar, og dets Product angives til omtrent tretten Millioner Fisk. Aar 1837 var ligeledes et af de fortrinlige Fiskeaar, i hvilket Udførselen af Torstefiskeriets Product i en ikke ubetydelig Grad overgik 1836 Aars Udførsel, men 1838 afgav neppe Halvdelen af det foregaaende Aars Fiskeri. I 1839 lykkedes dette Fiskeri meget godt, da Fisken stod usædvanlig længe paa Bankerne, hvorimod 1840 afgav ikke mere end de to Trediedele af det foregaaende Aars Product, da Fiskeriet i dette Aar ualmindelig tidlig ophørte; imidlertid blev, som en Følge af den store Mængde Kjøbere, der indfandt sig med Fartøier fra Kjøbstæderne, Fisken i sidstnævnte Aar i raa Tilstand særdeles godt betalt, indtil 6 Spd. pr. 120 Stk., hvorved en Mængde Fiskere, uagtet det mindre Udbytte, erholdt god Fordeel af Fiskeriet. I det Hele har Fiskeriet i denne Periode ikke været ringere, men tværtimod ikke ubetydeligen større end i de nærmest foregaaende Aar, da der i de omhandlede fem Aar skal efter de opgivne Data været fisket i Gjennemsnit aarlig 9 Millioner Stk. Fisk og naar Aaret 1840 ikke tages med i Beregningen, aarlig 10 Millioner Stk. Fisk, hvorimod efter Medium af Aarene 1830 til 1835 ifkun skal være fisket omtrent $8\frac{1}{2}$ Million Fisk aarlig. Fiskepriserne ere ogsaa i Løbet af den her omhandlede Periode til Fordeel for den fiskende Almue i en høi Grad stegen, da der for stort Hundrede (120 Stk.) af Raaafisk, betales i Aarene 1836 til 1838 efter Middelpriis 2 Spd. 21 f., men i 1839 $3\frac{1}{2}$ og i 1840 endog 4 Spd. og derover, Alt beregnet efter Middelpriis, ligesom for Rundfisk i de tre første Aar 64 f., men i 1839 96 f. og i 1840 1 Spd. 12 f. pr. Bog, samt for Klipfisk i de tre første Aar 104 f., i 1839 112 f. og i 1840 1 Spd. 36 f. pr. Bog, hvilken Forhøielse i Priis formeentlig maa tilskrives den tiltagende Mængde af Fartøier, som paa Fiskestederne indfinde sig for at gjøre Indkjøb af Fisk, da disse Fartøiers Antal efter Opgivende har været i 1836 159, i 1837 176, men i Aarene 1838—1840 230 aarlig. I Alt har Qvantiteten af den her i de omhandlede fem Aar faldne Raaafisk været i Gjennemsnit aarlig 76,000 store Hundreder til en Værdi af 201,800 Spd. Antager man derimod det mindre Qvantum Fisk tilvirket til Rundfisk; som er den meest almindelige Tilvirkningsmaade i Fosoten, og hvorved sædvanlig udbringes af hvert stort Hundrede 4 Boger Rundfisk, da udkommer i Gjennemsnit aarlig 305,500 Boger, der beregnes til 197,500 Spd. Naar hertil lægges Beløbet af den udbragte Tran, der formenes at kunne ansættes til omtrent 15,000 Tdr., og, beregnet efter Middelpriis 12 Spd. pr. Tønde, til en Værdi af 180,000 Spd., samt af den vundne Rogn, der vil udgjøre omtrent 12,000 Tdr., og, efter en Middelpriis af 5 Spd. pr. Tønde, en Værdi af 60,000 Spd., da bliver Gjennemsnits-Udbyttet af det her omhandlede Fiskeri 437,500 Spd. aarlig. Ved denne Beregning maa imidlertid bemærkes, at ligesom i Opgaven for 1839 Fiskeriet ved to af Fosotens betydeligere Fiskevær ikke er kommen i Betragtning, paa Grund af at ingen Protocoller derover ere blevne forte, saaledes kan Opgaven i det Hele med Hensyn til Fiskeriets Product antages at være under det Virkelige, hvoraf følger, at Udbyttet af dette Fiskeri i Forhold dertil bliver saa meget større. Sændenfor Fosoten drives vel Baartorstefiskeriet paa Kysterne af Nummedals Fogderi i Nordre Trondhjems og af Fosens Fogderi i Søndre Trondhjems Amt, skjønt man for en stor Deel fra det første Fogderi søger Baartorsten i Fosoten, ligesom i Romsdals Amt dette Fiskeri ofte er af ikke liden Bigtighed for to Præstegjælde af Nordmørs Fogderi, og ligeledes for to Præstegjælde af Romsdals Fogderi, samt i endnu højere Grad for Søndmørs Fogderi, i hvilket sidste Fogderi Torstefiskeriet i 1838 opgives at have været bedre end i de foregaaende 16 til 20 Aar og 1840 ligeledes var et fordeelagtigt Fiskeaar, hvorhos der i 1839 indfaldt godt Fiskeri af Baartorff i Romsdals Fogderi, og tillige, skjønt i mindre Grad i 1840, dog uden at man er i Besiddelse af fornødne Data til at kunne bedømme Bigtigheden af disse Fiskerier. Imidlertid kan paa ingen af disse Steder Fiskeriet komme i nogen Sammenligning med Fosotens Fiskeri, og sændenfor Statlandet er det blot paa Nordfjords og en Strækning af Søndfjords Kyster at enkelte

Har noget Torskefiskeri af Betydenhed finder Sted, skjønt dette paa Kysterne af Nordfjord ikkun i 1839 har været Tilfældet, ligesom længere sydlig siden Midten af forrige Aarhundredes sidste Decennium intet egentligt Baartorskefiskeri er indfaldet.

Sommertorskefiskeriet drives kun i det Store paa Kysterne af Finmarken, hvor det er af væsentlig Bigtighed, og hvor tillige Nordlands Amts saavelsom Senjen og Tromsøns Fogderies Almuer for en betydelig Deel, samt meest i Østfinmarken, ogsaa Rusfere, forsaavidt tilladt er, søge samme. Det er ved Omsætning af det Udbytte, dette Fiskeri afgiver, at ikke alene Finmarkens men ogsaa Nordlands Amts Beboere for en stor Deel forsynes med de fornødne Kornsorter til deres Brødføde, ligesom de finmarkske Kjøbstæder fornemmelig bestaae ved Sommerfisket, der for disse afgiver de væsentligste Udførselsvarer.

Torskefiskeriernes Product kommer i Handelen som Torsfisk, der igjen efter den forskjellige Behandlingsmaade inddeles i Rundfisk og Røttfær, eller som Klipfisk, og for en ringe Deel som Saltfisk, ligesom i Finmarken, især i Østfinmarken, en betydelig Deel af Fiskefangsten affættes i utilvirket Tilstand, under Navn af Raafisk, til Rusferne. Som Torsfisk affættes den vigtigste Deel, især fra Bergen, dog er Tilvirkningen af Klipfisk, som egentlig først begyndte ved Midten af det attende Aarhundrede, i den senere Tid mere og mere tiltaget, og Udførselen af Klipfisk er fra Trondhjem, Christiansund og Alesund langt betydeligere end af Torsfisk. Af Saltfisk, hvoraf Udførselen fra Bergen i den tredje Fjerdedeel af det syttende Aarhundrede udgjorde 20 til 25,000 Tdr. aarlig, er fra samme Sted i Aarene 1836 til 1840 ikkun udført i Gjennemsnit 1762 Tdr. aarlig. Deels tilvirktes Tran af Fiskens Lever, og Rognen har siden den anden Fjerdedeel af det attende Aarhundrede udgjort en mere og mere søgt Vareartikel, hvoraf Tilvirkningen i de to sidste Decennier meget er tiltaget, saa at Udførselen deraf nu er stegen til omtrent 25,000 Tdr. aarlig.

Sildefiskeriet inddeles ligesom Torskefiskeriet i Baarsild- og Sommer- eller Høstsildefiskeri. Det første, eller Baarsildfiskeriet, der er det vigtigste, gaaer egentlig for sig imellem Visterlandet i Syd og Statlandet i Nord, eller paa Strækningen mellem 58 Gr. 10 Minuter og 62 Gr. 15 Minuters Brede, skjønt dette Fiskeris Hovedsæde er imellem den 59de og 60de Bredegrad, hvor Kysterne under Skudsnæs og Torvestads Præstegjælde af Rysfylke Fogderi, samt af Findaas Præstegjæld i Søndhordlehn afgive det betydeligste Fiskeri, og Sydsiden af Karmøen omkring Skudsnæs har fra umindelige Tider været det meest berømte Fiskested for Baarsild paa den hele Norrø Kyst, ligesom ogsaa Silden i Almindelighed her først indfinder sig. Imidlertid har her i de senere Aar Fiskeriet været indskrænket til nogle faa Dage, saasom i 1836 til tre og i 1837 og 1839 til fem Dage, hvorimod Fiskeriet er i det sidste Decennium gaaet langt overskudigere til ved Hvidingsøerne, en Øgruppe nogle Mile søndenfor Skudsnæs, ved hvilken der i 1839, da Fiskeriet var af meest Betydenhed, antages at være fisset imellem 130 og 150,000 Tdr., ligesom der omkring den nordre og nordvestre Deel af Karmøen er i det sidste Decennium faldet meget betydeligt Fiskeri af Baarsild, og i Findaas Præstegjæld har man anslaaet Udbyttet af Baarsildfiskeriet i 1836 til mellem 30 og 40,000 Tdr., i 1837 til mellem 120 og 130,000 Tdr., samt i 1840 til mellem 60 og 70,000 Tdr., hvorimod i 1838 og 1839 kun nogle Tusinde Tønder erholdtes. Ogsaa søndenfor denne meest fiskerige Strækning er til forskjelliges Tider i de tre sidste Dvinqvennien faldet rigt Fiskeri af Baarsild omkring Egersund og Soggendal, men især i Flekkefjords Tolddistrict, hvorfra i Aaret 1836 udførtes til udenrigske Steder 136,800 Tdr., og til indenrigske Steder 34,700 Tdr., samt i 1837 til udenrigske Steder 146,500 og til indenrigske 46,000 Tdr., dog er siden 1838 Fiskeriet i dette Tolddistrict ophørt. Ligesaas fises Baarsild i den nordlige Deel af Bergens Tolddistrict paa Nordhordlehns, Yttre Sogns, samt Søndfjords og Nordfjords Kyster, dog uden at Fiskeriet paa denne Strækning noget Aar har været af den Bigtighed som i foranførte sydligere Egne, ligesom nordenfor Statland er fisset Baarsild, fornemmelig paa Søndmør, hvor der i 1837 og 1838 indfaldt godt Fiskeri deraf, da der i det sidste Aar alene i Borgunds Præstegjæld nedfaldedes 20 til 25,000 Tdr.

Baarfild, hvorimod denne Silb kun sjelden har vrist sig i den øvrige Deel af Nomsdals Amt, nordenfor hvilket Baarfildfiskeri ikke finder Sted. Østenfor Lindsnæs har Baarfilden og kun vrist sig som et Særsyn, saasom i 1760, da en stor Deel Baarfild fiskedes i Omegnen af Mandal, og i 1839, da Baarfilden indfandt sig i temmelig Mængde indenfor Lindsnæs i Spangereids Sogn, hvor man dog ikke var belavet paa at modtage den. Længere østlig vides den ingeninde at være kommen. Sædvanlig tages Silben med Garn, dog i den senere Tid mere end forhen med Rod, og ved det tiltagende Rodfiskeri, hvorved man i dertil besværlig Gistevaage kan paa een Gang indestænge flere Tusinde Tønder Silb, er Fiskeriets Product blevet betydeligen forøget. Ogsaa behandler man nu i Almindelighed Silben ved Nedsaltningen med større Omhyggelighed end i Fortiden. I det sidste Decennium have Aarene 1832 til 1834, samt 1837 og 1840 været de fordeelagtigste for Baarfildfiskeriet, da især Aaret 1837 medførte et betydeligt Fiskeri saavel for de Bergenske Districter som for Stavanger Amt og Flekkefjords Tolddistrict. I de bedste Gisteaar, saasom 1833, 1837 og 1840, har dette Fiskeri leveret til Afsetning udenfor Riget 600 til 700,000 Tønder, og naar dertil lægges det til Forbrug i Landet tilvirkede Quantum Silb, kan det vel antages, at Fiskeriets hele Product i disse Aar ikke ubetydeligen har overstegit 800,000 Tdr. aarlig. Derimod vare Aarene 1838 og 1839 med Hensyn til dette Fiskeri meget mislige for Søndre Bergenhøus Amt, ligesom Fisket i 1838 var betydelig mindre for Stavanger Amt og afgav for Flekkefjord kun en Femtedeel af foregaaende Aars Fiske. Foruden at Baarfildfiskeriet, der af alle Fiskerier her i Landet udenfor Nordlands og Finnmarkens Amter er det vigtigste, har i en lang Række af Aar ved det vundne Product afgivet en meget fordeelagtig Indtægtskilde for en betydelig Deel af den vidtudstrakte norske Bestyft, ligesom en meget søgt Vareartikel for sammes Handelssteder, hvoraf især Stavanger ved dette Fiskeri er bragt til en høi Grad af Velstand, har det ligeledes i andre Henseender været af indgribende Vigtighed ved mægtigen at befordre Skibsfarten fra det Bestenfsjeldske Norge, saavelsom Skibs- og Vaadebyggeriet sammesteds, hvorhos Forarbejdelsen af de for dette Fiskeri fornødne Tøndebarer og Tøndebaarnd for flere Districter af Stavanger og Søndre Bergenhøus Amter afgive en fordeelagtig Vinering, som sætter mangfoldige Hænder i Virksomhed. I Aaret 1837, da Fiskeriet var usædvanlig rigt, har man anslaaet Beløbet af de Summer, der for det til Handelsvare tilvirkede Quantum Silb, ere udbetalte Fiskerne, saavelsom i Arbejdspenge for tomme Tønder og i Omkostninger ved Silbens Transport fra Fiskestederne til Salterierne, i Alt til omtrent 850,000 Spd. Da dette Fiskeri alligevel er periodisk, saa er det at befrygte, at de rige Betsignelser, samme nu medfører, om kortere eller længere Tid ophøre, og saaledes de Egnes Beboere, for hvilke det afgiver en Hovednæringskilde, ville blive saa meget mere at beklage, som intet andet Fiskeri, der muligen maatte træde i Baarfildfiskeriets Sted, vil kunne medføre en saa udbredt Næring som dette; imidlertid har man Grund til at haabe at dette Fiskeris totale Ophør, saaledes som i Aarene fra 1784 til 1808 var Tilfældet, endnu er fjernt, da det synes udenfor al Tvivl, at den forrige Periode for dette Fiskeri, forsaavidt angaaer de med Hensyn til samme meest begunstigede Egne af Stavangers og Søndre Bergenhøus Amter, har vedværet uafbrudt fra Aaret 1699 eller 1700 indtil 1784. Det er selvfølgelig at vente, at nærværende Fiskeperiode kunde blive af lige saa lang Varighed.

Fiskeriet af Sommer- og Høstfild var i Fortiden af megen Vigtighed, da det nordlandste Sildefiskeri, som meest gif for sig i Helgelands Fogderi, bragte et betydeligt Product af feed Silb i Handelen, hvilket vedvarede indtil i den sidste Fjerdedeel af forrige Aarhundrede; ligesom dette Fiskeri ogsaa gif til paa flere Steder i det Norden- og Bestenfsjeldske. Nu indskrænker samme sig fornemmelig til en Strækning af de nordenfsjeldste Kyster, nemlig til en Deel af Nordmørs Fogderi i Nomsdals Amt, til Fosens Fogderi i Søndre Trondhjems Amt og Numedals Fogderi i Nordre Trondhjems Amt, hvor dette Fiskeri i forskjellige Fjorde drives fra Juli og August Maaned indtil henimod Aarets Udgang. Her har, fornemmelig i Fosens

Fogderie, Høstfildfiskeriet i Narene 1836 til 1840 været betydeligere end i mange foregaaende Aar, da Productet af dette Fiskeri har været anslaaet for Søndre Trondhjems Amt i bemeldte fem Aar tilsammentagne til 164,000 Tønder, ligesom for Nordre Trondhjems Amt i samme Tid til 54,850 Tønder, hvilket sidste Qvantum næsten ene vedkommer Numedals Fogderie. Ved dette Fiskerie er ogsaa Trondhjem og Christiansund i de senere Aar satte i Stand til at udføre et langt større Qvantum Sild end i Fortiden, da der fra første Sted er affikket i Narene 1838 1839 og 1840 — 26,700 Tdr. samt fra sidste Sted i bemeldte Aar 12,000 Tdr. aarlig, medens der i Dvingenniet 1826 til 1830, i hvilket allerede dette Fiskerie var i Tiltagende, udførtes alene fra Trondhjem 7,100 og fra Christiansund 2,300 Tønder aarlig efter et Middeltal. Nordenfor er kun fisket en lidet betydelig Deel Sommerfild i den sydlige Deel af Helgelands Fogderie under Nordlands, samt i Senjens og Tromsens Fogderie af Finmarkens Amt, i hvilket sidste Fogderie Sommerfildfisket er gaaet til i nogle Fjorde i Senjens District, dog viser Sildeudførselen fra Tromsø, der i alle fem Aar tilsammentagne kun har udgjort 2,400 Tdr., at dette Fiskeri ikke har været af nogen Vigtighed. I de bergenhusske Fjordebygder indskrænker Sommerfildfiskeriet sig næsten ene til Fiskeri af Brisling og Smaasild, hvoraf kun lidet kommer i Handelen som Kjøbmandsvare.

I det Hele er af Sild, alle Slags, udført fra Norge i Narene 1836 til 1840 efter Middeltal aarlig 506,600 Tdr., hvoraf fra Bergen 176,000, fra Stavanger 147,000 og fra Flettefjord 68,000 Tdr., ligesom i disse fem Aar i Gjennemsnit er udført, fra Soggendals Toldsted, aarlig 16,700 Tdr., fra Egersunds 26,000 Tdr. &c. Saaledes har Sildefiskeriet været omtrent af samme Betydning som i de nærmest foregaaende Aar, da der i Narene 1830 til 1835 er efter Middeltal udført aarlig 517,500 Tdr. Sild og anden salt Fisk.

Til Sildearterne hører ogsaa Ansios-Sild, hvoraf Fiskeriet saavel som Tilvirkningen synes at være i Tiltagende, da Udførselen deraf, som efter et Middeltal for Narene 1830 til 1835 har været 10,500 Dunker, derimod i de efterfølgende Aar har udgjort i Gjennemsnit aarlig 17,000 Dunker, hvoraf fra Christiania 7,000 Dunker, fra Christiansand 5,700 og fra Bergen 3,200 Dunker, af hvilke Qvanta er affendt til det egentlige Danmark aarlig 7,750 Dunker, samt til Altona og Hamburg ligesaa 5838 Dunker, hvorhos mindre Qvantiteter ere affiktede til forskellige østersøiske Havne.

Næst efter foranførte Hovedfiskerier er Seisfiskeriet af Vigtighed. Dette Fiskerie gaaer vel ikke til saaledes i det Store som Lørfis og Sildefiskerierne, men er som mindre periodisk mere sikkert og saaledes ofte mere fordeelagtigt end disse. I det Vestensjældske, hvor Baarsildfiskerie finder Sted, kommer Storseien ind fra Havet med Baarsilden og fiskes paa samme Tid som denne, forøvrigt foregaaer Seisfisket om Sommeren, fra Juni og senere, da Fisken tages dels med Snøre og dels i dertil bekvemme Rastevaage med Rod saavel som i det Nordensjældske med den saakaldte Sæffenod. I Almindelighed virkes Seien til Lørfisk, og noget i den varmeste Sommertid nebsaltes. Productet af dette Fiskerie, forsaavidt det kommer i udenlandsk Handel er vel ikke af stor Betydning, da Seien meest fortares i Landet selv, hvor store Partier deraf fra Leirdalsøren, fra Romsdals Marked og paa andre Veie føres til de søndensjældske Oplande, hvorhos en Deel Sei saavel landværts som søværts gaaer til Sverige, og anføres i saa Fald paa Udførselslisterne blandt Lørfisk. Udbyttet af Seisfiskeriet i det Hele lader sig ikke beregne; men for Numedals Fogderi i Nordre Trondhjems Amt er det omtrentlige Beløb af den tilvirkede Sei i Narene 1836 til 1840 tilsammentagne angivet at være 37,700 Boger, hvoraf alt paa 800 Boger nær er solgt udenfor Districtet.

Hummerfiskeriet, som man først noget efter Midten af det syttende Aarhundrede begyndte at drive til Udførsel, men dog ikke førend udi det attende Aarhundrede blev af nogen Vigtighed, var i en lang Række af Aar meget indbringende for de Egne af det Søndre og Vestensjældske, hvori det dreves, hvilke fornemmelig vare Lister og Mandals, samt Stavangers og Søndre Bergenhuss Amters Kyster. I Narene 1804 til 1806 var Hummerudførselen i det Hele efter Middeltal 345,000 St. aarlig, hvoraf udgif fra Bergens Tolddistrict

91,700 Stk., fra Stavanger og Egersunds Tolddistricter 174,300 Stk. og fra Hummerhavnene i Vister og Mandals Amt 64,800 Stk., samt fra Arendals Tolddistrict i det første Aar 3,400 Stk., i det andet 17,500 Stk. og i det tredje 22,000 Stk. Efter Krigsaarene 1807 til 1814, under hvilke Hummerfangst i det Store ikke synderlig fandt Sted, da Hummeren kun lidt var Gjenstand for Udførsel, hvorfor dens Mængde betydeligen forøgedes, blev Hummerfiskeriet af større Bigtighed end nogensinde forhen og indskrænkedes ikke mere til de Egne, hvor det hidtil havde været drevet, men udstræktes i dette Aarhundredes tredje Decennium i Øst lige til den svenske Grændse og i Nord indtil Romsdals Amts nordlige Kyster. Dette Fiskeri afgav nu et større Product i Handelen end i Fortiden. Saaledes var Hummerudførselen i Aarene 1815 til 1818 i Gjennemsnit aarlig 593,000 Stk., men i 1821 og 1822 oversteg Antallet af den udførte Hummer allerede en Million aarlig, og denne Udførsel var paa sin største Høide i Aarene 1825 til 1830, i hvilken den i Gjennemsnit udgjorde 1,268,000 Stk., og af disse Aar naaede den høieste Spidse i 1827 og 1828, hvori henved $1\frac{1}{2}$ Million Hummer aarlig udførtes. Efter 1830 har derimod Hummerudførselen været stærk i Aftagende. Den udgjorde i Ovingvannet 1831 til 1835 aarlig 699,200 Stk. og har senere været efter Middeltal 640,000 Stk. aarlig, af hvilke Dvanta Hummer er affikket fra Tønsbergs Tolddistrict (Havnen Sannesund) efter Middeltal 80,900 Stk., fra Christiansands Tolddistrict (Havnen Ny Hellefunds) 56,400 Stk., fra Egersunds Tolddistrict (Havnen Batmoholm) 75,600 Stk., fra Stavangers Tolddistricts Hummerhavne 138,600 Stk., fra Bergens Tolddistricts Hummerhavne 141,800 Stk., fra Molde Tolddistricts Hummerhavne 38,768 Stk., fra Christiansunds Tolddistricts Hummerhavne 24,800 Stk. Det er saaledes fornemmelig Tønsbergs Tolddistricts ikke før i 1828 begyndte Hummerudførsel, der endnu nogenlunde opretholder Dvantiteten af den udfikede Hummer, ligesom Udførselen fra Christiansands Tolddistrict er i nogen Tilvæxt, hvorimod den fra de øvrige Tolldsteder er i Aftagende. Nordenfor Christiansunds Tolddistrict fiskes Hummer ikke til Udførsel, og nordenfor Helgelands Fogderi eller den nordre Polarcirkel findes Hummeren ikke mere.

Bed de øvrige Fiskerier bemærkes:

a. Larefiskeriet, som i Fortiden har været af Bigtighed, da især Elvene i Mandals Fogderi, samt i mindre Grad forskjellige Elve i Stavanger Amt, hvor endnu ere skylblagte Larefiskerier, vare i denne Henseende navnkundige, ligesom i Nordre Trondhjems Amt Ramsen Elv havde godt Larefiskeri, og i Finmarken Altnes- og Tana-Elve, især den sidste, deraf vare bekjendte, har allerede i det sidste halvandet hundrede Aar været af mindre Betydning, og er fremdeles i Aftagende saavel norden- som søndenffjelds. Hvad der af Lax kommer i Handelen, udgaaer meest røget og er deraf udført i Gjennemsnit aarlig 4,700 Pd., hvoraf fra Christiansand 1738 og fra Bergen 1743 Pd. Fra Christiansand affendes Laxen meest til Danmark, hvorimod den fra Bergen gaaer især til Preussen, Mecklenborg, Bremen og Altona; forøvrigt kommer den største Deel af Larefiskeriets Product i den indenlandste Handel, da ikke ubetydeligt deraf føres fra Vister og Mandals Amts Kyster til Christiania, hvor henimod et Par Tusinde Bismpd. deraf aarlig affættes, og derhen føres, skjønt i langt mindre Mængde, noget Lax landværts, især i de sidste Aar, dels fra Trondhjem, dels og fra Bergens Stift over Leirdalsøren. Udførselen af saltet Lax har i de sidste Aar været aldeles ubetydelig, undertagen i 1840, da der af denne Varefort er udfikket 368 Td., hvoraf fra Tromsø 301 Td. til Rusland.

b. Makrelfiskeriet er af megen Bigtighed for Vister og Mandals, saavel som for Nebenes Amts Rystboere, især i det sidste Decennium, da Anvendelsen af Drivgarn til dette Fiskeri er bleven anvendelig istedetfor at forhen alene Snøre dertil benyttedes, og dette Fiskeri afgiver ligeledes Fordeel for de østligere Egne af det Søndenffjelds, saavel som for Stavanger Amt. Makrelen er dog ikke nu længer som i Fortiden Gjenstand for Udførsel til Udlandet, da i det syttende Aarhundrede saavel saltet Makrel som Makrel-Rogn udfikedes, men den nedsaltes blot til indenlandsk Forbrug, og fra Vister og Mandals Amt affendes deraf en ikke ubetydelig Deel til Østlandet, ligesom derhen er i Aarene 1838—1840 i Gjennemsnit aarlig afgaaet fra Stavanger 1426 Td.

saltet Makrel. Foruden Sommer-Makrelen, der tages paa Havet med Drivgarn og Snøre, og i Christiania-Fjorden med Bundgarn og Bad, faaer man om Høsten paa sine Steder inde i Fjordene en federe Slags Makrel, men kun i ringe Mængde, der tages med Snøre.

c. Oveite eller Helleflyndre-Fiskeriet gaaer for sig overalt paa Kysterne, fornemmelig Vesten og Nordenfjelds, deels paa Havet og deels inde i Fjordene, og er ikke uvigtigt for den indenrigske Consumtion, da en stor Deel saltet Oveite affættes til Dplandene. Derimod kommer Productet af dette Fiskeri nu kun lidt i den udenlandske Handel, skjønt en god Deel raa Oveite i Finmarken sælges eller borttusses til Russerne, thi Ræv og Ræfning er nu ikke længere som i Fortiden en Handelsvare, der kommer i nogen Betragtning, da i Aarene 1836 til 1840 den hele Udførsel af denne Artikel har indskrænket sig til 88 Pd. Det er Senjens Vinter-Ræfning, som er den meest søgte i Handelen; men Oveitefiskeriet i Senjens District er nu i Aftagende. I Forening med Oveitefiskeriet, forsaavidt det om Sommeren i det Vesten og Nordenfjeldske søges ud paa Havet, drives ogsaa Fiskerie efter Lange, og Brosmer, hvoraf Langen, der virkes meest til Rottfjær, eller nedsaltes, giver en meget søgt Handelsartikel, men Brosmen, der tilvirkes paa samme Maade som Langen, fortæres meest i Landet.

d. Brygdefiskeriet, et Havfiskerie, hvis Product alene er Fiskens Lever, der giver en ypperlig Tran, indskrænker sig næsten ene til Nordlandene, hvor dette Fiskerie er gammelt, skjønt aldrig bragt til nogen betydelig Høide, uagtet det til sine Tider har været fordeelagtigt. I forrige Aarhundredes sidste Decennium begyndte man at drive dette Fiskerie med Kraft fra Sunds Præstegjeld, i Søndre Bergenhuus Amt, og det blev da for Møgster Sogn af den Vigtighed, at det for noget over et Snees Aar siden afgav et aarligt Udbytte af 40 til 70 Brygder, hvoraf hver Fisk regnedes at give 10 til 15 Td. Lever; men i de senere Aar har man ved dette Fiskerie kun faaet et Par Fiske aarligen, og i 1840 gjordes end ikke en eneste til Bytte. Af større Vigtighed er Haastjerring- eller Haastjerring-Fiskeriet, der ligeledes fornemmelig gaaer for sig i det Nordenfjeldske, og hvoraf især Leveren benyttes til Tran, skjønt ogsaa Ræfning tilberedes af Fisken og denne tildeels spises vindtørret. At dette Fiskeri herefter vil blive drevet med større Fordeel, har man Grund til at antage, da i 1840 flere Interessentskaber i Nordlands og Finmarkens Amt have dannet sig for at deeltage deri, og til den Ende anskaffet sig Dæksfartøier, som mere hensigtsmæssige til dette Bantfiskerie. Endelig hører til Havfiskerierne Størjefangsten, der foregaaer paa samme Tid om Sommeren som Brygdefiskeriet, men er som dette indskrænket. Størjen stiftes ligesom Brygden med Harpun, hvorimod Haastjerringen tages med Krog, der med en tre Alen lang Jernfjæde er fæstet til en svær Line.

e. Hvalfangst under Grønland har man ikke siden indeværende Aarhundredes første Aaringer drevet fra noget Sted i Norge; imidlertid har man Anledning til at gjøre sig en ubetydelig Fordeel af Hvalfangst i Finmarkens Amt, hvor man undertiden stifter Hvale, som forfølge Sildefærmene, hvorved det dog overlades Tilfældet, om Hvalen, hvis den døer, driver bort fra Land eller strander paa samme, ligesom det træffer, at døde Hvale drive ind i Fjordene, især i Varanger-Fjorden, i hvilket Tilfælde Hvalene bortsalges til Fordeel for Skole- og Fattigkassen i det Sogn, hvor Fisken findes. Desuden drives paa to Steder i Nordhordlehn et eget Slags Hvalfiskerie, dog blot af Springhvale, nemlig deels i Skogsvaag under Sunds og deels i Oualvaag under Lindaas Præstegjeld, i hvilke undertiden Hvale komme ind, da Vaagen stænges ved Udløbet, og man deels med Jernpile skyder, deels med Harpun stifter Hvalen. Paa det første af disse Steder har man i de sidste Aar paa denne Maade aarlig faaet to eller tre Hvale, hvis Kød saavel som Spæk spises af Almuen. Vigtigere er f. Hvalrosfangsten under Spitsbergen og Beeren-Eiland i Ishavet, som man i 1819 eller 1820 først begyndte at drive fra Hammerfest, og senere har fortsat, ligesom Tromsø har deeltaget deri. Disse Ishavs-Expeditioner, der ere forbundne med betydelige Omkostninger, da et talrigt Skibsmandskab derved maa underholdes, og hvorved foruden Hvalrosfangst ogsaa tilsigtes Sælhunde og Neensdyrfangst,

dreves en Tid med Kraft og gav god Fordeel, da der i Aarene 1830 til 1834 udgik i Gjennemsnit aarlig paa denne Fangst fra Hammerfest 13 Fartøier paa 250 Commercelæster og fra Tromsø 5 Fartøier paa 60 Læster, hvilke medbragte efter Middeltal aarlig til første Sted 1151 vorne og 62 unge Hvalroser, 1501 Ld. Hvalrosspæk, 1945 halve Hvalrosshuder og 280 hele Skind af Hvalrossunger, samt 4,346 Pd. Hvalrostænder, foruden Keensdyrhuder, Sælhundestkind m. m. og til sidste Sted 241 Stk. Hvalros og 30 Sælhunde, samt 17 Keensdyr. De vare endnu i 1836 af Bigtighed, da der affendtes til Ishavet fra Hammerfest 9 Skibe, tilsammen paa 217½ Com.-Læst, og fra Tromsø 5 paa 76 Læster, men de astog allerede i 1837, da de dertil udgaaende Skibe vare fra Hammerfest 8 paa 139½ og fra Tromsø 1 paa 21 Læster, og ere senere meget indskrænkede, da der i Aarene 1838 til 40 ifkun er affendt til Ishavet fra Hammerfest i Gjennemsnit aarlig 6 Fartøier af 125 Commercelæsters Drægtighed og fra Tromsø i alle tre Aar tilsammen to Fartøier paa 38 Læster. Derved er indbragt:

a. til Hammerfest.

Hvalroser.	Hvalrosshuder.	Hele Skind af	Hvalrostænder.	Sælhunde.	Sælhundestkind.	Hvidfisk.	Spæk.
vorne.	Unger.	halve.	Unger.				Ld.
Stk.	Stk.	Stk.	Stk.	Stk.			
1836. 161.	9.	374.	29.	369.	105.	112.	= 12.
1837. 324.	56.	618.	55.	590.	158.	119.	= 24.
1838. 94.	13.	188.	13.	186.	222.	222.	= 38.
1839. 376.	=	1266.	=	1210.	35.	33.	= 366.
1840. 44.	=	361.	19.	113.	151.	336.	= 268.

b. til Tromsø:

Hvalroser.	Hvalrosshuder, halve.	Hvalrostænder.	Sælhunde.	Sælhundestkind.	Spæk.
Stk.	Stk.	Pd.	Stk.	Stk.	Foustag.
1836. 33.	=	=	40.	=	=
1837. 55.	=	=	54.	=	=
1838. 50.	=	=	276.	=	=
1839. =	=	=	=	=	=
1840. 48.	68.	=	30.	27.	26.
186.	68.	=	400.	27.	26.

Saaledes er Udbyttet af Ishavs-Expeditionerne, der i foranførte Aar tildeels have været dreven med betydeligt Tab, meget formindsket, og det er at formode at det fremdeles vil aftage, da saaledes som bemærket, i den afgivne Beretning om Rigets oekonomiske Tilstand ved Udgangen af Aaret 1835 (p. 334), Erfaring synes at have viist, at Ishavsfangsten ikke i mange Aar efter hinanden kan drives stærkt, uden at bevirke en saa betydelig Formindskelse af Hvalroser, at Fangsten af sig selv maa ophøre i endeel Aar.

g. Til Landets Fiskerier horer ogsaa Østersfiskeriet, der dog ikke afgiver Synderligt til Udfisning. Imidlertid findes efter Toldbøgerne at være udført i de her omhandlede 5 Aar af første Østers i Gjennemsnit aarlig 200 Tdr., hvoraf fra Stavanger 100 Tdr., hvilke for største Delen ere med udgaaende Sildefartøier om Foraaret affendte til Østersøen, ligesom derhen aarlig sendes mindre Qvanta deraf fra Bergen, saavel som fra Lister og Mandals samt Nedens Amters Kyststrækning smaa Partier til Danmark.

h. Ferskvandsfiskeriet er, naar undtages Varesfiskeriet i visse Elve, hvorom forhen er talt, i det Hele ikke af stor Betydning; dog afgiver det paa mange Steder et ikke uvigtigt Bidrag til Almuens Underholdning, meest i Fjeldbygderne, foruden paa sine Steder at levere Varer til Afsetning udenbygds. Agerhus Stifts Opplande, som have de betydeligste Indføer, af hvilke Mjøsen har et Fladeindhold af 2^{31/32} norske Qvadrat-

mile og Fæmunden ligesaa af $2\frac{1}{2}$ norske Quadratmile, afgive det bedste Ferskvandsfiskeriet, i hvilken Henseende Faaberg Præstegjæld i Søndre Guldbrandsdalen, hvis Beliggenhed er paa begge Sider af Mjøsens øverste Deel og den deri udfaldende anseelige Laugen-Elv, fortrinlig udmærker sig, og har her, Aaret 1840 afgivet et indbringende Fiskeri, hvis Product er anslaaet til 400 Stk. store Dret og 300 Tdr. Laksfild. Ogsaa i Østerdalen og Nordre Guldbrandsdalen, saavel som i Smaalehnene, Ringerige og Hallingdal, samt Øvre Tellemarken, ere mange fiskerige Indsøer og Fjeldvande. I det vestenfjeldske er Ferskvandsfiskeriet af langt mindre Betydning, ligesom Fiskearternes Antal er langt mere indskrænket, og i det Nordenfjeldske er det kun paa faa Steder, at dette Fiskeri giver noget af sig, imidlertid er sammes Product for Indrøens Fugderi i Nordre Thronhjems Amt, i hvilket Fugderi det vidløftige og høitliggende Snaasens Præstegjæld har en Mængde større og mindre Fiskevande, anslaaet for Aarene 1836 til 40 tilsammen til 730 Tdr. Fisk, hvilket Quantum dog alt er forbrugt i Districtet. At Ferskvandsfiskeriet i det Hele, naar det drives med større Kyndighed og mere Omhyggelighed, vilde for mange Egne blive mere indbringende, kan ikke omtvivles. Dog maa bemærkes, at det saakaldte Fluefiskeriet nu mere end forhen anvendes, og paa flere Steder har man i den senere Tid ikke uden Held søgt at forplante Ferskvandsfisk fra det ene Vand til det andet, hvorved Fiskeriet er noget udvidet. Blandt Elvefiskerierne kan endnu anføres Perlefiskeriet, der i Fortiden ansaaes at være af Bigtighed, og for hvilket man har en Mængde Lovbestemmelser, da dette Fiskeri var et Regale, som en Tid var overladt til Dronningerne, men senere dreves for Statskassens Regning under egne dertil antagne Opsynsmænd, indtil det ved Resolution af 5 Januar 1741 frigaves. Det var dog fornemmelig i den vestlige Deel af Lister og Mandals Amt, saavel som i nogle Aaer og Bække paa Jæderen at Perlefiskeriet dreves, og endnu findes her Perlemuslinger, hvoraf man undertiden faaer ret smukke Perler, der tildeels afhændes udenrigs, uden dog at dette Fiskeri, meest af Mangel paa Bekjendtskab til sammes rigtige Drift, kan siges at afgive nogen Fordeel.

Med Hensyn til de større Fiskerier og sammes hensigtsmæssigere Drift ere i de senere Aar fra det Offentliges Side flere Foranstaltninger truffene. Den almindelige Erfaring, at Hummerfiskeriet overalt i Landet aftager, foranledigede en Kongelig Proposition til det i 1839 forsamlede Storting, sigtende til en Indskrænkning i dette Fiskeri, forsaavidt angaaer Afhændelse af Hummer under en vis Størrelse, hvilket man ogsaa fandt som det tilraadeligste Middel til at vedligeholde en jævn Fangst, samt til at hindre Hummerens Udryddelse. Da med Hensyn til det saa vigtige Vinterfiskeri i Lofoten, for hvilket haves Lov af 1ste Juli 1816, hvori er gjort Forandring ved Lov af 7de August 1827, ikke desmindre de nu gældende Lovbestemmelser anses at tiltrænge nærmere Modificationer og Tillæg i adskillige Puncter, saa er ved Høieste Resolution af 26de Mai 1840 en Commission nedsat, for at tage under Overveielse, hvilke Forandringer de nu i Kraft værende Bestemmelser for dette Fiskeri bør undergaae, samt at indgive Forslag til de Lovbestemmelser angaaende denne Gjenstand, hvilke maatte anses tilraadelige og er der fra denne Commission indkommet Forslag, der vil komme under nærmere Overveielse. Derhos ere i de senere Aar flere Forslage fra forskellige Egne af Landet indkomne, med Hensyn saavel til Torrefiskerierne udenfor Lofoten som til Sildefiskerierne, for nærmere at bestemme de i disse Fiskerier Deeltagendes Pligter og Rettigheder samt at forebygge de Uordener, som under en stor Folkemængdes Tilstrømmen ved bemeldte Fiskeriers Drift finde Sted, hvorfor ved Kongl. Resolution af 15de Juli 1840 en Commission er beordret at sammentræde af sagkyndige Mænd fra Stavanger Amt, Bergens By, begge de Bergenshøiuste Amter og Romsdals Amt, for at tage under Overveielse, hvilke Bestemmelser der maatte være tjenlige at afgive angaaende Fiskerierne med Undtagelse af Lofotens Vinterfiskeriet til disses Opkomst til Orden ved sammes Drift og med Hensyn til de deri Deeltagendes Pligter og Rettigheder saavel som ang. Landslods og Tiende-Erlæggelse, hvilken Commission har sit Sæde i Bergen. Ligesaa er ifølge Rgl. naaigst Resolution af 7de Februar 1839, paa offentlig Befovning, til Veiledning for den fiende Almue udgiven en populær Afhandling om Behandlingen og Tilvirkningen af Saltvandsfisk, og endelig

er, overeensstemmende med de Kongelige Resolutioner af 30te Mai og 30te Octob. 1838, samt 6te Mai 1839 tvende Mænd i sidstnævnte Aar paa Statscassens Bekostning sendte til Labrador og Newfoundland paa Nordkysten af Amerika, for at gjøre sig bekendte med Fiskerierne i disse Egne og derved om muligt virke til en forbedret Tilvirkning af Klipfisk her i Riget, i hvilken Expedition den som Zoolog fordeelagtig bekendte og paa denne Reise desværre ved Døden afgangne Cand. Theol. Stuwig har deeltaget som Naturkyndig.

Bjergværksdriften har i det Hele været jævn og stadig, og synes som Næringsvei snarere at være i Til- end Aftagende.

Kongsberg Sølvværk, hvis Drift fra Værkets Gjenoptagelse i 1816 havde været vedvarende uheldig, saa at det endog, efter i Aarene 1822—1826 at have medført et Tab af 159,228 Spd., ifølge Beslutninger af Stortingene i Aarene 1827 og 1830 blev prøvet bortsolgt ved offentlig Auction, uden dog at det fandtes tilraadeligt at antage det ved sidste Auction gjorde Bud af 75,000 Sølvspecier, men som senere, fornemmelig fra 1832, dreves med Fordeel, saa at Værkets Overskud i de tre Aar 1830 til 1832 udgjorde tilsammen 164,227 Sølvspecier, og endelig naaede sit Culminationspunct i 1833, har i de fem Aar, der ere Gjenstand for nærværende Beretning, affaast betydelig Fordeel, saa at Udbyttet af dette Værk har i disse Aar, næst Told-Intraderne, i Statsregnskaberne udgjort den vigtigste Indtægtspost til Statsudgifternes Bestridelse.

Efterat en ifølge Stortingets Bestemmelse i Aaret 1833, paa Grund af Værkets forbedrede Forsætning, nedsat Undersøgelses-Commission havde i 1835 indgivet sit Forslag angaaende Værkets fremtidige Drift, blev af Stortinget i 1836 overeensstemmende med bemeldte Forslag besluttet, at Sølvværket fremdeles skulde drives for Statscassens Regning, saaledes at den forenede Drift i Armen- og Kongens Gruber skulde vedvare, Christian den Syvendes Stoll fortsættes, samt den i sin Tid saa vigtige Gottes Hülse in der Noth Grube optages og sættes i Drift, hvilket ogsaa af Stortinget i 1839 bestemtes, hvorefter disse Arbejder efterhaanden ere udførte. Vel har Værket i intet af de her omhandlede fem Aar givet et saadant Udbytte som i 1833, da der i dette Aar udbragtes et Product af 43,843 Mrk. gedigent Sølv og 3,076 Mrk. Sliger, som var den højeste Production, der nogensinde ved dette Værk har fundet Sted*), og hvorved erholdtes et Overskud af mere end 400,000 Spd., men Driften har været mere jævn og i det Hele mere heldig end i det foregaaende Dvinqvennium, da der af det næsten blot til formeldte Kongens Grubes søndre Gang indskrænkede Drift er udbragt i Gjennemsnit noget over 26,000 Mrk. gedigent Sølv aarlig, samt fra Pufværkerne i Sliger omtrent 3,900 Mrk. Sølv aarlig. Ved denne Drift er af fint Sølv stillet til Finantsdepartementets Disposition i Gjennemsnit for disse fem Aar 28,000 Mrk. fint Sølv aarlig, og er dettes Værdi iberegnet, i bemeldte fem Aar i Statscassen fra Sølvværket indkommet i Gjennemsnit aarlig 292,400 Spd. og til dette anvist 87,100 Spd., saa at folgelig Værkets Overskud i formeldte fem Aar har udgjort i Gjennemsnit 205,300 Spd. aarlig, hvorved dog maa bemærkes, at i de anviste Summers Beløb ikke er medregnet Pensioner og andre især fra Sølvværkets Nedlæggelse hidtørende Udgifter, hvilke have udgjort i Gjennemsnit 6,500 Spd. aarlig.

Sammenligner man hermed den Bjergværksdrift, der i Fortiden fandt Sted ved Sølvværket, da vil man finde, at det sidste Dvinqvennium, hvori en Production, lig den her anførte, erholdtes ved Værket, var i Aarene 1782 til 1786, da der i Gjennemsnit aarlig udbragtes 23,681 $\frac{1}{2}$ Mark fint Sølv, og Værkets Indtægter beregnedes til 287,935 $\frac{1}{2}$ Rd. aarlig, men da bemeldte Quantum Sølv var Productet af omtrent 36 Gruber med et Belæg af omtrent 2,100 Mand, da Værket havde en Mængde Betjente at underholde,

*) Næst 1833 har Aaret 1768 været det heldigste, med Pensyn til Aarets Udbringende, da i sidstnævnte Aar udbragtes 35,313 Mrk. 8 $\frac{3}{4}$ Lod fint Sølv.

og da den i 1782 paabegyndte kostbare Kong Christians Stoll udfordrede Anvendelse af store Summer, vare Værkets Udgifter i disse Aar i Gjennemsnit 342,300 Rd., saa at dets Drift, istedet for at afgive Fordeel, medførte en Zubus af 54,300 Rd. aarlig. Efter 1787 steg Værkets Udbringende ingeninde til 20,000 Mark, men dets Zubus tiltog efterhaanden som Solvindtagterne formindskedes, og i de sidste fire Aar, Værket drevs, d. e. i Aarene 1802 til 1805, naaede Productionen ikke engang 10,000 Mark aarlig, medens Statscassens Tab ved Værkets Drift i disse Aar var 167,432½ Rd. aarlig.

Saaledes maa Solvværkets nærværende Forfatning ansees høist fordeelagtig. Forfaavidt angaaer Kongens Grube, der er den ved Værkets Optagelse i 1624 først drevne Grube og som i det sidste Decennium har leveret saa store Rigdomme af Solv, da ere Udfigterne fremdeles meget lovende, eftersom de fleste Undersøgelsesarbejder, saavel i Dybet som i Feldd, have givet heldige Resultater, hvorimod Udbyttet af Armen Grube i samtlige fem Aar har været ganske lidet, og har disse to Grubers forenede Drift i Aaret 1840 i Gjennemsnit beskæftiget 172 Mand. I Aaret 1837 har man paabegyndt Genoptagelsen af den i forrige Aarhundredes syvende Decennium saa productive Gottes Hülse in der Noth Grube, hvortil af Solvværkets Dverfud bevilgedes af Storthinget i 1837, 8000 Spd. og af Storthinget i 1839 10,500 Spd. aarlig; dog har Arbeidet ved denne Grube, hvis Belæg i 1840 var 76 Mand, og hvortil har været anvendt indtil Udgangen af 1840 en Sum af 61,000 Spd., hidtil fornemmelig bestaaet i Kunstmaskineriets Guldførelse og Grubens Lensning for Vand, saa at ingen egentlig Bjergværksdrift ved samme endnu har fundet Sted. Fremdeles har Virksomheden ved Solvværket bestaaet i Fortsættelsen af Kong Christian den Syvendes Stoll imod fornævnte Gottes Hülse in der Noth Grube, hvortil har været tilstaaet af Storthinget i 1837 4000 og af det i 1839 3000 Spd. aarlig, og hvilket Arbeide først begyndte i 13de Bergmaaned 1838, siden hvilken Tid denne Stoll fra Søndre Justits-Eskærp, hvor det gamle Stollarbeide ophørte, er indtil Udgangen af Aaret 1840 indreven med Nord 59 Fagter.

Den under Solvværket hørende Krudtmølle, som forsyner ikke alene Værket med det fornødne Krudt, til Minering i Gruberne, men leverer ogsaa især i den senere Tid, efterat Krudtfabrikationen er bleven væsentligen forbedret, en betydelig Deel Krudt til Armeen, har i de her omhandlede fem Aar været i god Drift, og den ved kongl. Resolution af 17de Decemb. 1836 approberede Ombygning af Krudtmøllen er i Aaret 1840 tilendebragt. Krudtproductionen har i de 3 Aar 1838, 1839 og 1840 været i Gjennemsnit omtrent 500 Centner til en Værdie af 11,000 Spd. aarlig, ved hvilken Fabrication Indretningens Gevinst har været i Gjennemsnit noget over 2,700 Spd. aarlig.

En ny, ifølge den af H. M. Kongen under 17de Octob. 1839 sanctionerende Storthingsbeslutning, anordnet Direction for Solvværket, er i October 1840 traadt i Virksomhed, og Bjergarbejderne have i de senere Aar, Tømmermænd og Forsibetjente iberegnet, været imellem 3 og 400, da ifølge en Beslutning af Storthinget 1839 de faste Arbejderes Antal ikke maa overstige 360.

Foruden den kongsbergiske Solvværksdrift, finder nu ingen Bjergværksdrift Sted paa de saakaldte ædle Metaller. Det forlængst nedlagte Eidsvoldske Guldværks-Gruber ophørte man allerede for næsten halvhundrede Aar siden at drive paa Guld, ligesom de afvædes liggende Gruber under Aardals Kobberværk i Indre Sogn og Nordre Bergenshuus Amt, som i den første Fjerdedeel af forrige Aarhundrede erholdt en væsentlig udbredt Navnkundighed for deres metallurgiske Skatte af Gulderts og gedigent Solv, hvorved foranledigedes en ikke ubetydelig Bjergværksdrift i den Aftrog, hvori disse Gruber laae, ere allerede saa Aar efter Aarhundredets Midte nedlagte, uden at man i nyere Tid, da der i Aarene 1821 og 1822 gjordes alvorlige Skridt for at faae disse Gruber gjenoptagne, har kunnet bringe nogen ny Bjergværksdrift her istand, som imidlertid af sagkyndige Mænd har været tilraadet. Blandt de mange andre Steder, hvor man har troet at finde Spor af ædle Metaller, maa især nævnes Tolstads-Nasen i Baage Præstegjæld i Nordre Guldbrandsdalen, der allerede

fra Fortiden har havt Ord for at indeholde Sølvets, hvorfor Stedet flere Gange har været undersøgt af Bjergfyndige, uden at endnu nogen Visshed for eller imod det almindelige Sagn har været tilvejebragt. Desuden har i den senere Tid den Loms Præstegjeld i Guldbandsdalen indsluttende Fjeldstrækning opvakt Opmærksomhed, da man har troet de derværende Elve skulle affætte Guld og Platina, hvorfor gjentagne Gange, og sidste Gang i 1836, Undersøgelser i Egnen have været anstillede og Bastningsforsøg med Elvesanden foretagne, hvorved dog endnu ikke Spørgsmaalet om Platinaets Forekommen er fuldkommen afgjort. Ligesaa har det været befundet, at den af Euphotid, Hornblende-Bjergarter og Serpentin dannede, men med bestandig Sne og Is bedækkede Fjeldkjæde, der udgjør den imellem Ulfesfjorden og Lyngens Fjord i Tromsø District, Finmarkens Amt, udgaaende Hals, har en paafaldende geognostisk Overensstemmelse med den paa Metaller saa rige uralste Bjergkjæde i Rusland, især hvad de Forholde angaaer, under hvilke Platinaet forekommer; men nogen nærmere Undersøgelse af denne Egn i geognostisk Henseende er endnu ikke foretagen.

Alf Kobberværkerne, hvis Antal i det syttende og attende Aarhundrede var større end nu, men hvoraf flere bleve kun af kort Varighed, er, ligesom i Fortiden, Koraas Værk af størst Betydning. Dette betydelige Værks Virksomhed er udbredt over et Terrain af omtrent 65 norske Kvadratomile, paa hvilket en Folkemængde af mere end 11,000 Mennesker, henhørende til Gulbalens District i det Nordensjældske, samt Østerdalen i det Søndensjældske, finder en Hovednæring ved den Koraas, Værket bevirker. Det holder nu, efter at det forhen saakaldte Frederiksgaves eller Fjeldsø Kobberværk deri 1826 er indlemmet, fire langt fra hverandre liggende Smeltehytter i Gang, og faaer sine Malme fornemmelig fra fem Hovedgruber, saavel som fra forskellige Skjærper, og ved samme var ved Udgangen af Aaret 1840 ansat 41 Dpfyns- og Regnskabsbetjente, samt 468 faste Arbeidere, hvoraf 303 Gruber og 160 Hyttearbeidere, foruden de saakaldte Løsarbeidere, der kun benyttes til enkelte Tider, og hvis Antal sædvanligen har været om Vinteren 60 til 70, og om Sommeren 300 til 400, meest Børn. Productet af Grubedriften for dette Værk har i Aarene 1836 til 1840 i Alt været 222,981 Skp. Malm, hvoraf 120,828 Skp. fra Værkets betydeligste Grube, Storsvarts-Gruben, og 47,673 Skp. fra den ligeledes vigtige Kongens Grube, og fra Værkets fire Hytter er i disse fem Aar tilfammentagne leveret 10,539 Skp. 19 Pbd. 11½ Pbd. Garfkobber, hvoraf 4,692 Skp. 2¼ Pbd. fra Koraas og 2,893 Skp. 12¾ Pbd. fra Tolgens Hytte, samt 2058 Skp. 18 ⅙ Pbd. fra Eidets og blot 895 Skp. 6⅞ Pbd. fra Lovise Hytte. Saaledes har Productionen i disse fem Aar i Gjennemsnit været 2,108 Skp. Garfkobber, altsaa noget større end i Aarene 1830 til 1835, da den kun var 2017 Skp. 3¼ Pbd., men betydelig mindre end i Begyndelsen af indværende Aarhundrede, da Værket under en stærkere Drift leverede i Aarene 1801 til 1805 aarlig 2,862 Skp. 10½ Pbd. Flere nye Anlæg ere i de sidste Aar istandbragt ved Værket, hvoraf den i 1835 paabegyndte nye Stoll til Kongens Grube er det vigtigste og blandt de forskellige saavel ved Gruber som Hyttedriften indførte Forbedringer kan især nævnes flere nye Maskiners Anbringelse ved Storsvartsgruben, en ny Hyttebygnings Opførelse ved Koraas Hytte med en ved samme anbragt Jerncylindervalsemaskine, saavel som Opførelse af dobbelte Høi-Smelteovne ved Koraas og Eidets Hytter. Værket er deelt i 172 Rurer eller Actier, og Udbyttet pr. Actie har i Aarene 1836 til 1840 i Gjennemsnit været 11 Skp. 12⅞ Pbd. Garfkobber, Tiendekobberet fraregnet. Imidlertid er, som en Følge af Pengekursens Forbedring og Kobberpriserens Falden, Værdien af Actierne i den senere Tid falden, da disse, som i 1835 betaltes med 27 til 2800 Spd. pr. Stk., ere i 1841 folgte for 2500 Spd. pr. Stk., og har efter de Angivne Stiftelsers Regnskaber Overskuddet pr. Actie i Aarene 1836 til 1840 i Gjennemsnit været 205⅙ Spd. aarlig. Derimod har Værkets Overskud i Fortiden været betydelig større, saafom i de fordeelagtige Handelsaar 1803 til 1806, da Overskuddet under de daværende høie Kobberpriser udgjorde i Gjennemsnit 938⅙ Rdr. pr. Part.

De øvrige nordensjældske Kobberværker ere af mindre Betydning. **Løffens Kobberværk**, der har een Smeltehytte, Svorkmo Hytte kaldet, beliggende i Ørfedalen, samt en ½ Mill søndenfor Hytten i Melbalen

beliggende Grube, Løffens Grube, ved den første af hvilke har i den senere Tid stadigen været ansat 2 Besjente og 36 Mand, ligesom den sidste havde ved Udgangen af 1840, foruden to Opsynsbesjente, et Belæg af 79 Mand, har i en Række af Aar været i svag Drift. I Aarene 1836 til 1840 er af Gruben udbragt 11,321 Tønder Malm, samt fra Hytten leveret 833 Skt 8³/₈ Lb Garkobber, hvilken Production vel er meget større end i de nærmest foregaaende Aar, da Værkets hele Udbringende i de sex Aar 1830 til 1835 kun var 712 Skt 16⁵/₈ Lb, ligesom Værkets Extracter udvise, at i 1839, da Smeltningen gik for sig i 8 Maaned, udbragtes 198 Skt 3³/₈ Lb, og i 1840, da Hyttedriften vedvarede 10¹/₂ Maaned, endog 234 Skt 8³/₄ Lb Garkobber, men Værksdriften har i dette Dvingsvennium aarligen medført Tab, da Værkets Udgifter i disse Aar tilsammentagne efter Opgivende vare 60,914 Spd., medens Værdien af det udbragte Kobber kun beløb til 55,162 Spd. 114 $\frac{1}{2}$ sk., hvorved udkommer et Tab af 5,751 Spd. 6 $\frac{1}{2}$ sk. Der ere heller ikke nogen lovende Udsigter til en fordeelagtigere Værksdrift i Fremtiden for Haanden, især da Grubedriften aarligen mere og mere besværliggjøres derved, at Løffens Grube er den dybeste og vidløftigste af alle nordensjeldske Gruber, hvorfor Nedlæggelsen af dette Værk, som man forgjæves har søgt at faae afhændet, nu er bestemt.

Ogsaa Tydalens Kobberværk, der ligger i Tydalens Sogn og Sælbo Præstegjeld, er sin Opsløsning nær. Dette Værk er først opstaaet i 1835, da et Interessentskab i Sverige købte den til Sælbo Værk hørende Smeltehytte i Tydalen, samt derefter muthede endeel forladte Kobbergruber og Malmanviiisninger. Derunder høre tre Smeltehytter, hvoraf dog Tydals Hytte paa Grund af Brostfældighed ikke har været drevet, tilfammen med omtrent 10 Arbeidere, og een Grube, Ramsfjeld Grube kaldet, der foruden to Opsynsbesjente havde ved Udgangen af 1840 et Belæg af 36 Mand. Dog har Værkets Drift stedsse været indskrænket, da dets Udbringende i Aarene 1836 til 1840 tilsammentagne kun har udgjort 366 Skt 2 Lb Garkobber. Under Værket høre ligeledes Grønnskals Jernmalm-Anviiisninger, hvilke i de her omhandlede fem Aar ikke have været drevne, ligesom en paataentt Marsövn med Stangjernshammer, som Værkseierne ved Kongl. Resol. af 27de Marts 1839 erholdt Tilladelse at anlægge, paa Vilkaar at Marsövnen inden tre Aar fra Bevillingens Dato skal være sat i Drift, var ved 1840 Mars Udgang endnu ikke kommen i Stand.

Af større Betydendighed er det saakaldte Sælbo Kobberværk, der dog nu, efterat foransførte Tydalens Værk er samme fraskilt, ikke længere vedkommer Sælbo Præstegjeld, men ligger i det tilgrændsende Mærager Sogn under Stordalens Præstegjeld, hvor Værket har to Gruber, nemlig Lillefjelds Grube, der er den betydeligste, og Thorsbirk Grube, samt to Smeltehytter, Gilsaa og Mærager, tilfammen med 120 faste Arbeidere. Productionen har været i Aarene 1831 til 1835 tilfammen 1108 eller i Gjennemsnit 221³/₈ Skt Garkobber aarlig, men i Aarene 1836 til 1840 i det Hele 2034 Skt eller i Gjennemsnit aarlig 406⁴/₈ Skt Garkobber, og angaves Værdien af Kobberproductionen i 1836 til 1838 til 60,712 Spd. eller i Gjennemsnit aarlig 20,247¹/₈ Spd., medens Driftsomkostningerne beløbe til 46,103 Spd., eller i Gjennemsnit aarlig 15,367²/₈ Spd. Værkets Drift er saaledes i Tiltagende, da der af det anførte Quantum Kobber udbragtes i 1839 532¹/₈ og i 1840 634¹/₈ Skt, og uagtet Værket i de sidste Aar har været udsat for flere Uheld, især i 1838 da Smeltehytten i Mærager afbrændte, ere dog ved Grubens saavelsom ved Hyttedriften Forbedringer indførte og nye Indretninger foretagne, ligesom Actierne i Værket, som for nogle Aar siden bestaldes med 4 til 500 Spd., nu ere i en Priis af 1000 Spd. pr. Stk. Dette Værks i senere Tid tiltagende Virksomhed har ogsaa havt en velgjørende Indflydelse paa Næringsveiene i de tilgrændsende Bygder, hvoraf ikke blot det fattige Mærager Sogn, som tæller 1500 Indbyggere, har sin vigtigste Næring af Værket, men tillige de øvrige Sogne af Stordals Præstegjeld, samt for en Deel Skogns Præstegjeld, derfra hente Forstjeneste, ligesom de svenske Grændseboere for deres Kul erholde Korn fra Værkets Magasin.

Til de nordensjeldske Kobberværker hører endnu Åltens Kobberværk, beliggende i Vest-Finmarken i det Underste af Åltens Fjord. Det eies af et Participantsskab, hvis Medlemmer fornemmelig boe i Eng-

land, og er optaget i 1826. Under samme ere 6 mere eller mindre lovende Gruber i Kaaffjorden, ved hvilke til Lettelse for Malm- og Materialtransporter Jernbaner ere anbragte, samt en syvende rigere Grube $1\frac{1}{4}$ Mil fra Kaaffjorden. Den Malm, som udbragtes af disse Gruber, udførtes raa til England, indtil en Smeltehytte i Begyndelsen af 1839 kom i Stand, siden hvilken Tid Smeltning paa Stedet har taget sin Begyndelse, og i det Hele har man af de vundne Malme i Aarene 1836 til 1840 udbragt 7351 Skt Kobber. Med Værkets tiltagende Virksomhed er ogsaa Antallet af Værksarbejderne aarlig forøget, og ved Udgangen af 1840 var deres Tal i det Hele 357 Mænd, 150 Qvinder og 127 Børn, hvilke Arbeidere med deres Familier udgjøre mere end 1000 Mennesker, hvorved i en forhen ubeboet Egn er opstaaet en Koloni af forskjellige Folkeslag, Døener, Norske, Svenske, Englændere og Tydskere. Værket er af megen Bigtighed for Altens District, da dets Virksomhed udstrækker sig i en vid Omkreds, og man antager at dets Drift sætter i Circulation en Capital af 90 til 100,000 Spd. aarlig, ligesom der er de bedste Udsigter til at det fremdeles vil blive i stadig Drift.

Desuden ere i det Nordensjælske trende i den nyeste Tid paabegyndte, men endnu ikke i fuldkommen Stand bragte Kobberværker, nemlig et paa Nordmør under Nomsdals, et andet i Lofoten under Nordlands Amt og et tredje i Tromsøns District under Finmarkens Amt. Ved det første af disse, hvorunder høre nogle i 1835 muthede Kobbergruber paa Aversøen i Overnæs Præstegjeld, paabegyndtes Driften i 1836, og derunder muthedes i 1837 en Kobbergrube paa Den Smølen, der har hørt til det i forrige Aarhundrede drevne Smølenes Kobberværk. Fra formeldte Tid har Grubedriften været fortsat, hvorved til Udgangen af 1840 var udbragt omtrent 1000 Tdr. Malm, men det er ikke før ved Udgangen af 1841 at Smeltehytten, der ligger $\frac{1}{16}$ Mil fra Gruberne paa Aversøen, er kommen i Stand, og hvor da Smeltning er begyndt, hvortil anvendtes Steenful, da Omegnens Skove ikke kunne afgive de fornødne Træful. Værket tilhører et Interessentskab, og skjønt der til Udgangen af 1840 kun var indvundet et Netto Provenu af 400 Spd. for en til England udsfibt Ladning Malm, ere dog Actierne i Værket i stigende Priis og betaltet i 1840 med 320 til 340 Spd. pr. Skt. Det andet og senere paabegyndte Kobberværk er paa Gaarden Vatnefjord i Gimso Sogn og Baasgens Præstegjeld i Lofoten hvor en Kobbermalmanviisning er muthet i Mai 1839 og taget i Drift det følgende Aars April, hvorefter der i en Tid af fem Maaneder ved ni Arbeidere udbragtes omtrent 200 Tønder Malm. Da Udsigterne for den fremtidige Drift her ere meget lovende, er det at vente at Værksdriften vil betydeligen udvides. Endelig er Anlægget af et tredje Kobberværk i de sidste Aar af et Interessentskab paabegyndt ved Baddern, en Arm af Døenangsfjorden i Skjervø Præstegjeld under Senjen og Tromsøns Fogderie, hvor en Grube er sat i Drift, omtrent $\frac{1}{2}$ Mil fra Søen, og man har begyndt at inddrive en Stoll til samme.

Foruden de anførte Anviisninger har ogsaa den gamle Forberg Grube paa Ytterøen i Indersøns Fogderie, der først optoges allerede i den anden Hjerdedeel af det syttende Aarhundrede, samt paa Ry blev sat i Drift i Midten af det attende Aarhundrede, i den sidste Tid opvakt Opmærksomhed, da et Interessentskab i Trondhjem har i Slutningen af 1840 begyndt at oprense denne Grube. Imidlertid er det endnu uvisst, hvorvidt nogen stadig Drift her kan ventes at ville finde Sted, hvilket ogsaa kan siges med Hensyn til den ligeledes i 1840 paabegyndte Bjergværksdrift i Skogdalen under Stadsbygdens Præstegjeld i Fosens Fogderie, hvor nogle Gruber ere optagne, der allerede i det syttende Aarhundrede vare i Drift under det dengang saakaldte Skogdalske Kobberværk, og af hvilke atter en Deel Malm udbragtes i de sidste Aar af det attende Aarhundrede.

Det Vestensjælske, hvor drivværdige Malmanviisninger ingenlunde mangle, har ingen Bjergværksdrift paa Kobber, hvortil Aarsagen fornemmelig maa søges i de herværende Districters mindre Skovrighed, da man hidtil har anseet Skov som en nødvendig Betingelse for Driften af deilige Værker. Her har ogsaa i For-

tiden været fire Robberværker, nemlig Enigheds Robberværk i Rysfylke, Lilledals eller Christiansgaves Værk i Sønhordlehn, Nardals Værk i Indre Sogn og Grimmeliens Værk i Søndfjord, hvoraf det første og sidste dog kun havde en kort Varighed, men det andet optoges flere Gange, ligesom ved Nardals Værk i sin Tid en betydelig Drift paa flere Metaller fandt Sted, og det er maaskee at vente, at det for 50 til 60 Aar siden forlattede Christiansgaves Robberværk nu igjen vil kunne komme i Stand, da nogle af de mange under samme i sin Tid drevne Gruber nyligen ere muthede af et Interessentskab i Bergen, hvorhos det er at forudsee, at en eller flere af de mange nedlagte Gruber under Nardals Værk, uagtet de paa Grund af Beliggenheden med sammes Drift forbundne Banskeligheder, tidligere eller sildigere ville worde Gjenstand for Bergkynbiges Opmærksomhed og saaledes atter optages, hvortil man ikke kunde bringe det for et Snees Aar siden, da der, som allerede anført, alvorligen arbejdedes til dette Niemed.

I det Søndenfjeldste, hvor man heller ikke mangler Robberanviisninger, og hvor Driften paa dette Metal her i Landet først fandt Sted, da man mere end et Aarhundrede før Nøraas Robberværk optoges, havde en vigtig Bjergværksdrift paa Kobber i Øvre Tellemarken og tilgrændsende Sandsvær, i hvilke Districter denne Næringsvei her i Riget først synes at være opstaaet, har dog i de sidste halvhundrede Aar næsten ingen Kobbertilvirkning fundet Sted. Den store Vandflom i 1789 tilintetgjorde Bjergværksdriften i det nordlige Guldbrandsdalen, denne Vandflom standsede tillige Quisne eller Inset Værk i det nordlige Østerdalen, som senere kun gav et ringe Udbytte og endelig aldeles nedlagdes i Aaret 1812; af de Tidssvoldste paa Kobber drevne Gruber er kun i det nittende Aarhundredes første Aaringer en ganske ubetydelig Deel Kobbermalm udbragt, og den Drift paa Kobber, som i det sidste Decennium af forrige og første Decennium af indværende Aarhundrede fandt Sted paa flere Anviisninger i Rølloug Præstegjeld i Nummedalen, udbragte ligeledes næsten Intet og ophørte snart, ligesom ved det i nyere Tid et Par Gange gjenoptagne gamle Nardals Robberværk i den vestlige Deel af Øvre Tellemarken, som tilsidst drevs i nogle Aar af indværende Aarhundredes tredje Decennium for et engelsk Interessentskabs Regning, al Bjergværksdrift siden 1828 er ophørt. Imidlertid er i de sidste Aar et nyt Robberværk opstaaet paa nogle af de mange Anviisninger af dette Metal, som Numedal og Sandsværs Fogderi frembyder, nemlig det saakaldte Vinoren Robberværk, noget nordenfor Røgsberg, hvis Grubedrift først begyndtes i 1838, og hvis Smeltehytte først kom i Stand i 1840, i hvilket Aar Productet dog var indskrænket til 10 Skpd. Garkobber, medens Værket i det Hele beskæftigede 40 Arbeidere. Ligesaa ere i 1840 fire Gruber muthede i Hærdals Præstegjeld i Øvre Tellemarken, hvoraf dog endnu kun den ene er tagen i Drift, hvilke Gruber formentlig henhøre til de flere i bemeldte Præstegjeld i forrige Aarhundrede drevne Kobbergruber,

I det Hele er, efter det Anførte, i Aarene 1836 til 1840 udbragt et Quantum af 21,124 Skpd. Kobber, der gjør i Gjennemsnit for ethvert af disse Aar 4,224 $\frac{1}{2}$ Skpd., saa at Kobberproductionen har været en god Deel større end i de nærmest foregaaende Aar, da der efter Medium af Aarene 1830 til 1835 kun er udbragt 2376 Skpd. aarlig. Denne forøgede Production maa fornemmelig tilskrives Altens Værks stærkere Drift og den betydelige Forsmeltning, som i Aarene 1839 og 1840 ved dette Værk har fundet Sted. Med den forøgede Production af Kobber er ligeledes Udførselen deraf tiltagen, da her i Aarene 1836 til 1840 udførtes i Gjennemsnit aarlig 2,917 $\frac{1}{2}$ Skpd. Garkobber og 105 Skpd. valstet Kobber, medens i Aarene 1830 til 1835 Udførselen i Gjennemsnit var af første Sort 2000 Skpd. og af sidste 77 $\frac{1}{2}$ Skpd., og hvorledes Udførselen af disse Artikler i den her omhandlede Periode er gaaen fremad, skønnes deraf, at af Garkobber udførtes i 1836 2,500 Skpd., men i 1839 3,400 og i 1840 3,800 Skpd., samt af valstet Kobber i det første Aar 38 Skpd., men i det andet 147 og i det tredje 216 Skpd. Saaledes er med den tiltagende Tilvirkning ogsaa Raffineringen af Kobberet skredet fremad. Derimod er Udførselen af Kobbererts, som egentlig kun har fundet Sted fra Altens Værk, i høi Grad formindsket, da denne Udførsel, som udgjorde i 1836

11,000 og i 1837 11,200 Skpd., faldt i 1838 til 4900 og i 1839 til 2200 Skpd., samt var i 1840 blot 571 Skpd. Det er ogsaa sandsynligt, at Kobberproductionen, i Betragtning af de flere i de sidste Aar paa forskjellige Steder optagne Gruber og Skjærper, vil for Fremtiden tiltage, da man af Bjergvidenskabens Fremskridt her i Landet kan med Grund vente, at en hensigtsmæssigere Driftsmaade vil indføres, hvorved Bjergværksdriften vil blive mere lønnende, ligesom Lysten til denne Næringsvei efterhaanden synes at tiltage. Denne Green af Bjergværksdriften har desuden i den nyere Tid nydt nogen Nedsættelse i de paa samme hvilende Afgifter. Af disse Afgifter, der oprindeligen bestode i Tiende og Accise, er nemlig Tienden ved Skatteloven af 1827 nedsat til det Halve, eller 5 pCt. af Productionen, og Accisen er ved samme Lov bortfalden.

Jernværksdriften, der næsten ene indskrænker sig til det Søndenfieldeste, ligesom Kobberværksdriften har sit Hovedsæde i det Nordenfieldeste, er heller ikke i den her omhandlede Periode aftagen. Jernværernes Antal er imidlertid i de senere Aar blevet mindre, da Eidsvolds Værk har ophørt at regnes blandt disses Tal efterat Værkets Indretninger og Eiendomme i Aaret 1837 ere folgte til forskjellige, ligesom Dubalens Jernværk, hvis Drift, der ikke kunde svare Regning, for længere Tid siden var standset, er i Slutningen af denne Periode nedlagt, og flere andre Værker have af forskellige Aarsager været i svagere Drift, da Rongsberg Jernværks Marsovn ikke har været drevet siden 1833, Mossø Værks Marsovn ikke har været i Gang i tre af Periodens Aar, og ingen Production ved Bolvig Jernværk i den senere Tid har funden Sted. Derimod have flere af de øvrige Jernværker betydeligen udvidet deres Virksomhed. Saaledes er Productionen ved Bærums Jernværk, der i denne Periode foruden den ældre har faaet en ny Marsovn, ikke lidet forøget, da sammes Marsovns Product har i disse Aar i Gjennemsnit været 7366 Skpd. Jern, medens det ligeledes betydelige Frigø Jernværk i samme Tid kun leverede 5,700 Skpd. Raajern og Støbegods, og Hæsfel Jernværk, som efter en mangeaarig indskrænket Drift kom i 1837 i nye Eieres Hænder, har i de paafølgende Aar havt en Production af 2,900 Skpd. Raajern og Støbegods aarlig. Fossum og Holdens Værker have ligeledes en tiltagende Production at fremvise, da det første, som er et af Landets betydeligste Jernværker, har i de her omhandlede fem Aar leveret i Gjennemsnit aarlig 6,520 Skpd. Raajern, 1,568 Skpd. Støbegods og 3,500 Skpd. Stångjern, og har dette næst Næs Jernværk havt den største Stångjernsproduction, ligesom ved Holdens Værk, hvis Drift i den senere Tid mere og mere er udvidet, Marsovnnens Product har i 1839 overstegit 5000 og i 1840 endog 6000 Skpd. Ogsaa de tre vestligere Jernværker have været i god og stadig Drift. Næs Værk, et af Landets vigtigste og bedst drevne Jernværker, der leverer meget og fortrinligt Støbegods, har i Aarene 1836 til 1840 været mere productivt end nogensinde forhen, da der fra dets Marsovn er udbragt aarlig mere end 6000 Skpd. og i de to sidste Aar endog næsten 7000 Skpd., hvoraf mellem 13 og 1500 Skpd. Støbegods, ligesom Stångjernstølvirvningen har været større her end ved noget andet af Landets Jernværker, og Frolands Jernværk, hvis Drift, efterat Værket i Aaret 1832 er kommet i nye Eieres Hænder, er blevet meget udvidet, har fra den Tid, til Held for dets Omegn, hævet sig til en temmelig betydelig Høide, da det, foruden Støbegods, som er Værkets Hovedproduct, har betydelig forøget Stångjernsproductionen, der i Aarene 1836 til 1840 er stegen til 1624 Skpd. aarlig, ligesom fra Værket er leveret en Mængde Skibs- og Bygningspiger. Ved Egeland's Værk derimod, hvor Stångjerns-fabricationen er Hovedsagen, og hvor der af Støbegods ikke leveres synderlig mere end til Værkets egen Fornødenhed udfordres, har af Marsovnnens Product 3032 Skpd. aarlig, iffun 277 Skpd. af Værdi 2495 Spd., været Støbegods, men fra Hammerne er udbragt aarlig 1957 Skpd.

Blandt de flere, mere eller mindre betydelige Malmfeldt, hvoraf disse Jernværker underholdes, er det vigtigste i Nedena's Fogderi, hvor det fornemmelig indtager en Strækning, tildeels langs Kysten, af Diestads, Østre Molands og Holts Præstegjelde, hvorfra ikke alene Fogderiets egne, men for en stor Deel ogsaa de

østlandſke Jernværker, forsynes med den fornødne Malm. Skjønt flere af de herværende Gruber i den senere Tid ere drevne stærkere end i Fortiden, maa dog Grubedriften antages snarere at være indskrænket end udvidet, da flere af de østlandſke Jernværker have i det sidste Dvingsennium forladt deres her havende Gruber. Saaledes har Fossum Jernværk nyligen ophørt med Driften af dets Gruber i denne Egn og indskrænket sig til Forbrugen af de Malme, der findes i Værkets egen Omegn, Eidsfos Værk har heller ikke i det omhandlede Tidrum bearbejdet sine i Nebenæs Fogderi eiende Gruber, ligesom Hassel Jernværk nu kun henter lidet Malm herfra. Desuden har Nedre Tellemarkens og Bamble paa Jernmalm saa rige Fogderi vigtige Gruber, dels omkring Fossum Værk, dette tilhørende, og dels paa Verne Langs og Gims i Sannikedals Sogn, hvorfra Fritsø og Værums Værker faae en stor Deel Malm, hvortil endnu komme de saakaldte Fæhns Gruber i Holdens Præstegjeld paa Nordfjovandets Vestside, hvilke ere blandt de saa Gruber her i Landet, som drives paa Blodsteen, og hvorfra Holdens, Volvigs, Fossums og Eidsfos Jernværker for en stor Deel forsynes med Malm. Endelig ere paa Eger og Modum i Buskeruds Fogderi nogle Jernmalmgruber i Drift, hvis Malme anvendes ved Hassel, Kongsbergs og Eidsfos Værker.

Forøvrigt er i de sidste Aar en stor Forandring foregaaet i Jerntilvirkningen, da man har anvendt engelske Opfindelser, dels til Besparelse af Kul ved Jernsmeltningen og dels til Forædling af Stangjernet. Saaledes er Marsøvn-driften forbedret ved Indbringelse af varm Luft i Marsøvn, hvilken Luftpøhning, der først for omtrent 8 Aar siden her i Landet er bleven anvendt, er efterhaanden indført ved Værums, Haffedals, Mossø og Eidsfos Værker, saavel som ved Moholts Marsøvn under Fritsø Jernværk, hvorved en forholdsmaessig Forøgelse af Productionsmængden er bewirket. Den anden Opfindelse, nemlig Anvendelse af smaa engelske Fersknings-Herder istedetfor de forhen brugte tykke, der nu er indført ved Næs, Frolands og Egeland's Værker, samt ved Fossum og Maritals Hammere under Værums Værk, og formodentlig paa flere Steder, har den Fordeel at Stangjernet derved forbedres, fordi Rujernet ved denne Ferskningsmethode bedre giennevirktes af Jlden, hvilket har havt en væsentlig Indflydelse paa Stangjernstilvirkningen ved flere Jernværker.

Til de Søndenfieldeste Jernværker maa endnu regnes Øiensjøfos Jernværk, eller saakaldte Blasterbrug i Trysilf Præstegjeld under Østerdalens Fogderi, skjøndt dette Værk ingen Malmgruber har, da Anlæggets Diemed blot er at forædle Myrmalm. Dets Drift, som begyndte i 1834, har imidlertid endnu været meget indskrænket, da det har havt mange Vanskeligheder at kjæmpe imod og der ere kun svage Udsigter til at Værket vil kunne faae nogen Indflydelse paa Næringsveiene i den Egn, hvori det er anlagt.

Vesten- og Nordenfieldeste Jernværksdriften aldrig naaet nogen Høide, og Vanskeligheden ved her at tilveiebringe det til en saadan Drift fornødne Brændematerial, vil stedse, for saavidt de fleste Egne angaaer, være en Hinder for denne Drifts videre Fremme. Det saakaldte Sourdalens Jernværk i Søndfjord, som kom i Stand i 1773, blev kun af saa Lars Barighed og afgav et ringe Product, og Øsens Jernværk i Romsdals Fogderie, skjønt det som Værk var til i næsten fem og tyve Aar, forblev dog stedse af liden Bigtighed og nedlagdes i 1782. Det eneste Jernværk, som har vedligeholdt sig i det Nordenfieldeste, er Mostamarkens, der ligger to Mile indenfor Trondhjem, er først optaget 1664, men igjen nedlagt 1695, hvorefter det atter optoges i 1757, siden hvilken Tid det har været i Drift. Dets Malmgruber ere imidlertid meget adspredte, hvorfor Malmtilgangen paa Grund af Malmens lange Transport er vanskelig, og da Brændmaterialet i denne Egn, der ligger saa nær Trondhjem, er kostbart, har Værksdriften stedse været indskrænket. Derfor er i den hele Periode fra 1836 til 1840 ifkun udbragt 1161 Stk 13 $\frac{3}{4}$ Lb Raajern og Støbegods, og 1620 Stk 9 $\frac{1}{2}$ Lb Stangjern, men i Forhold til Productionens Størrelse leverer dette Værk en stor Deel forædlet Jern, saasom Ankere, Drægger, Ambolter m. m., foruden Baandjern og Spiger, og da der, som allerede ommeldt, er fra 1840 indført et sparsommere Forbrug af Kul ved Marsøvnblæsningen, saavel som en større Orden

og Omhyggelighed ved Smedningen, er det at vente, at Værkets Forfatning derved vil forbedres. At det ogsaa i den nyeste Tid har været paatænkt, at istandbringe et nyt Jernværk i det Trondhjemske, hvortil Bevilling under 27de Marts 1839 er meddeelt, er allerede ovenfor anført ved den afgivne Efterretning om det saakaldte Tydalens Kobberværk, dog synes endnu ikke at være gjort noget ved dette Anlæg, der efter Omstændighederne maaffee vanskelig vil bringes i Stand.

Ifølge de anførte Data er Jernværksdriften her i Landet snarere i Fremfærd end Tilbagegang. Efter den vedføjede Tabels Udvisende Vir. L. har nemlig Jernværksproductionen i Aarene 1836 til 1840 i Gjennemsnit aarlig været af Naajern 34,800 Skt, af Støbegods 10,400 Skt og af Stangjern 25,230 Skt, hvilken Production er noget større end i de nærmest foregaaende Aar, da den efter Medium af de fem Aar 1830 til 1834 var af Naajern aarlig 30,000 Skt, og af Støbegods ligesaa 9000 Skt, samt af Stangjern efter Medium af 3½ Aar, fra 1ste Januar 1830 til 1ste Juli 1833, 23,900 Skt, og ikke mindre end i den for Jernproducternes Afsetning langt heldigere Periode fra 1780 til 1806, i hvilken Periode Productionen i de heldigste Aar ikke synderligen synes at have oversteget 40,000 Skt af Støbegods og Stangjern. Seer man derimod hen til Jernværksproductionen i de første fem Aar efterat Verganordningen af 7de Septbr. 1812 traadte i Kraft, d. e. i Aarene 1813—1817, der var Bjergværksvæsenets Banmagts-Periode, da blev Resultatet af det sidste Dvinqvenniums Bjergværksdrift end mere fordeeltigt, thi i bemeldte fem Aar findes Gjennemsnitsproductionen for Jernværkerne blot at have været 7900 Skt Støbegods og 10,900 Skt Stangjern.

Jernværksdriften har ligesom den øvrige Bjergværksdrift her i Landet erholdt en tiltrængt Lettelse i den senere Tid med Hensyn til Afgifter. Oprindeligen erlagdes Afgiften af de afgiftspligtige Værker med et bestemt Pengeløb, under Navn af Tiende, der udgjorde for samtlige Værker 5000 Rd.; men Verganordningen af 7de Sept. 1812 bestemte Afgiften til visse Procent af Værkernes Production, nemlig 5 pCt. af Naajern, 7 pCt. af Støbegods og 1 pCt. af Stangjern. Fra 1ste Juli 1833 er Afgiften af Stangjerns-tilvirkningen bortfalden, og ved Storthingsbeslutning af 1839 Afgiften af Marsøvnens Product nedsat til 3½ pCt. af Naajern og 3½ Pd. Naajern for hvert Centner udbragt Støbegods. Uagtet denne Nedsættelse af Productionsafgiften og de ommeldte Forbedringer har haft en fordeeltigt Indflydelse paa Værksdriften, og uagtet de anførte Forbedringer, der have medført Besparelse af det for Driften nødvendige Material, yttre dog Nedenæs Amt, med Hensyn til de vestlandske Jernværker, at deels forandrede Salg-Conjuncturer, deels de store Omkostninger, der ere forbundne med den engelske Smedie, have bevirket, at Værkernes Stilling er snarere flettere ved Enden af det her omhandlede Dvinqvennium end ved sammes Begyndelse. Jernprisernes stærke Fald i Sverige har ogsaa haft Indflydelse paa alle de Markeder, hvor norsk Jern sælges, saa at Jernet af den Marsag paa udenlandske Markeder kan ansees falden 25 pCt. i de sidste Aar. Disse for de norske Jernproducters Afsetning udenrigs mindre heldige Conjuncturer have ogsaa haft til Følge, at Udsalningen af Jern her fra Landet i det sidste Decennium meget er aftagen, thi i Aarene 1836 til 1840 er udført af Støbegods 570 Skt og af Stangjern 11,370 Skt aarlig, medens Udførselen af disse Artikler tilsammentagne beløb i de fem Aar 1830—1835 til 15,744 Skt, og i Aarene 1826—1829 til 17,952 Skt aarlig. Den betydeligste Udførsel af Jernproducter finder Sted gennem Vørsgrunds og Øster-Müssøers Tolddistricter, samt for en mindre Deel fra Laurvig, og endnu mindre fra Christiania, hvor Jernudførselen fra 3 til 4000 Skt aarlig, som den var i Slutningen af forrige Aarhundrede, nu er falden til 1000 Skt aarlig. Ligesom i Fortiden gaaer det Meste af det udførte Jern til Danmark, hvilket især gjælder om Støbegods, uagtet Udførselen heraf i højere Grad end af Stangjernet er aftagen, efterat den Toldfrihed, som for 1814 fandt Sted med Hensyn til Indførsel af Jern fra Norge til Danmark er ophørt, og efterat man i Danmark selv har lagt sig Jernstøberier af Dyne m. m. til. Imidlertid er ogsaa i disse Aar gennem

Øster-Risøers Tolddistrikt til britiske Havne udført en ikke ubetydelig Deel Stangjern, da Egelands Jernværks Stangjern af alt norsk Stangjern betales høiest ved de engelske Staalfabriker, fordi det er befundet fortrinlig skiftet til Staaltilvirkning.

Blyværker ere nu ingensteds her i Landet i Drift, men kobberholdige Blyertsfer samt Blyglands findes paa mange Steder i det Søndenfsjeldske, saasom i Døre Tellemarken, i Sandsvær, paa Eger, paa Hadeland, Døre Rommerige og i andre Egne. Allerede i det syttende Aarhundrede vare sølv- og kobberholdige Blygruber i Drift i Døre Tellemarken og Kongsbergs Omegn, det egerste sølv- og kobberholdige Blyværk drevs i den første Halvdeel af det attende Aarhundrede, men nedlagdes med betydeligt Tab i 1759, ligesom Rønerud Bærket, der drevs i samme Periode, nedlagdes nogle Aar senere. I den nyere Tid kom et Blyværk i Stand paa Gaarden Steensby i Eidsvolds Frgld., hvilket sattes i Drift i 1784 og i nogen Tid var forenet med det Eidsvoldske Guldværk, men ingen videre Fremgang fik, hvorfor det allerede i 1791 nedlagdes, og det Hadelandske Blyværk, som i 1793 anlagdes, fornemmelig paa nogle forhen drevne Blyffærper i Jevnager Præstegjeld, kom heller ikke til nogen Fuldkommenhed. Siden den Tid har ingen Drift paa Bly fundet Sted, da et Blyværk, som man for omtrent et halv Sænes Aar siden agtede at anlægge i Nærheden af Ladestedet Farsund, ikke kom i Stand.

Derimod har man i den nyere Tid havt en betydelig Drift paa Kobolt. Dette Mineral, der først opdagedes her i Landet i 1772 og gav Anledning til Anlægget af det Modumske Blaafarveværk, som paa begyndtes i 1778, men først flere Aar derefter kom i fuld Stand, brydes i den nordlige Deel af Heggens Hovedsogn samt tilstødende Deel af Snarums Inner sogn under Modums Præstegjeld, hvor Kobolten findes i Mængde, og Driften paa dette Mineral er blevet meget udvidet, især efterat fornævnte forhen Staten tilhørende Blaafarveværk i Aaret 1822 er kommet i Privates Eie og blevet et af Landets vigtigste Værker. Modums Blaafarveværk har et Grubedistrikt, der indtager en Længde af omtrent 1400 Lagter og er inddeelt i fire Grube=Revierer, hvoraf Sydgruberne og Mellemgruberne ere de vigtigste, med flere dertil hørende Stoller, af hvilke en af 90 Lagters Længde indbringer til det dybeste Gesenk af Syd Gruberne, der har en Dybde af 33 Lagter, og Mellemgruberne løses af to Stoller, hvoraf den ene af omtrent 35 Lagters Længde indbringer til en Dybde af 10 Lagter. Af Pufværkerne er ved Hovedpufværket 52 Stempler i Virksomhed, foruden to fraliggende Pufværker, det ene med 6 og det andet med 18 Stempler, og vare ved Udgangen af 1840 ved bemeldte Gruber og Pufværker 7 Stigere og 1258 Arbeidere, som med de ved disse Indretninger ansatte Betjente udgjorde i Alt 400 Familier med 1628 Individer. Hytteindretningerne, bestaaende af forskellige Calcineer=Tempereer= og Smelteovne, Jærmøller m. m., beskæftigede til samme Tid 78 Arbeidere, foruden Opsyns= og Regnskabsbetjente m. fl., som i Alt udgjorde 74 Familier med 330 Individer, saa at der til den anførte Tid levede ved Værket 1958 Mennesker i 474 Familier. Productionen angives at have været i Gjennemsnit i de 5 Aar fra 1835—1839 af Blaafarve og Eschel 2500 Centner, af Saffor 1300 Centner og af urensset Arsenik 350 Centner, foruden at i 1839 27 og i 1840 12 Centner raa Potaske tilvirkedes, og angaves Productionens Totalbeløb i det første Aar til 133,100, i det andet til 127,100, i det tredje til 142,500, i det fjerde til 147,300 og i det femte til 143,730 Spd. Den største Deel af den tilvirkede Blaafarve og Saffor har bestaaet i de finere og fineste Sorter, da de ringere Sorter svare mindre Regning.

Til de Forbedringer, der ere indførte ved Værket, kan, forsaavidt Grube= og Pufværksdriften angaaer, regnes Anvendelsen af Jernbaner, Indretningen af et Basseværk ved Mellemgruberne, Indførelsen af Støbherde ved Hougfos Pufværk, og Anlægget af en ny Malmvei, samt ved Hyttevæsenet Anvendelse af Reductionsmeltninger, hvorved simple Koboltsfiger kunne forædles, og Indretningen af Farve=Rivemafliner, hvorved Farvefabrikationen lettes. Naar undtages den med Hensyn til Pengeværdi ubetydelig Ar=

tifel, ilbsaft Leer, som erhøldes fra Udlandet, præstere de øvrige Materialier, bestaaende af omtrent 5000 Lagter Brændveed, 8 til 900 Læster Kul, 1300 Centner raa Potaske m. m. fra Bærkets Omegn, ligesom noget Korn leveres fra Christians og Hedemarkens Amter. De Pengesummer, som i de omhandlede fem Aar have været satte i Circulation ved Bærket, fornemmelig i Buseruds Amt, angives at være i det første Aar 93,000 Spd., i det andet 109,600 Spd., i det tredje 136,800 Spd., i det fjerde 157,000 Spd. og i det femte 158,000 Spd.

Foruden foransførte Bærk dreves paa samme Grubefeldt det saakaldte Snarums Koboltværk, der dog hidtil, paa Grund af dets Beliggenhed saa nær det ældre Bærk og de dette tilstaaende Rettigheder, har været underkastet mange Indskrænkninger af dette, indtil i 1840 ved en Forening mellem disse Bærkers Eiere Grubefeldet for ethvert af bemeldte Bærker er bestemt saaledes, at den øvre eller nordlige Deel af Snarums Sogn er tilfalden Snarums Koboltværk, der hidtil ingen Smeltehytte har havt i Gang, saa at dets Virksomhed har været indskrænket til at levere alene den saakaldte Zaffer eller Saffor.

Af disse Bærkers Producter er efter Middelaltet af Aarene 1836 til 1840 udført af Blaafarve 12,279 Centner og af Zaffer 6164 Centner. Hovedudførselen gaaer til Storbritanien, og dernæst til Holland, Belgien, Frankrige og Tydskland.

En Bjergværksdrift, som den nyere Tids Opdagelser have givet Anledning til, er Driften paa Chrom-Malm. Chromjernstenen fandtes først her i Landet i 1830 paa Forstenen, et Bjerg paa Vestsiden af Glommen i Tonslet Præstegjeld i Østerdalen, hvor der fra en i 1819 muthet Stjærpning bragtes i nogle Aar en Deel Erts til Christiania, hvor den anvendtes til Farvefabrikation. Senere fandt man Chromjernsten i Rødhammerbjerget østenfor Røraas, og efterhaanden opdagedes adskillige Chrommalm-Anviisninger i Røraas Præstegjeld, hvorfra i Begyndelsen store Qvanta af denne Malm, til liden Fordeel for Eierne og Landet, udførtes i raa Tilstand til Udlandet, da Trondhjem deraf afsendte i Gjennemsnit i Aarene 1827 til 1831 aarlig $1575\frac{3}{4}$ Skt; men efterat i 1831 til dette Products Forædling en Chromfarvefabrik er opstaaet i Nærheden af Trondhjem, anvendes Ertsen for en Deel til Farvefabrikation. Imidlertid udbringes endnu en betydelig Deel Chrommalm, da fra Trondhjem er udfibet i 1838 $1148\frac{9}{20}$ Skt, i 1839 $2763\frac{2}{3}$ Skt og i 1840 $2021\frac{1}{20}$ Skt deraf. Rig Chrommalm findes ogsaa i Fjeldene vestenfor Lom i Nordre Guldbrandsdalen, og i Lesbo Præstegjeld sammesteds er i de sidste Aar udbrudt en temmelig betydelig Deel Chrommalm, uden dog at nogen ordentlig Drift af denne Anviisning endnu har fundet Sted. Ligesaas gives Chrommalm-Anviisninger paa Nordmør. Den Chrommalm, som udfibes, gaaer næsten ene til Storbritanien.

Foruden at give Anledning til Bjergværksdrift, hvilken Næringsvei kan og formeentlig i Fremtiden vil blive af større Betydning end den hidtil har været, leverer Mineralriget en Mængde i oekonomisk og teknisk Henseende anvendelige Steenarter, hvis Erhvervelse medfører mere eller mindre vigtige Næringsgrene for enkelte Bygder. Af megen Betydning i denne Henseende er Dværnesteens-Tilvirkningen i Sælbo i Søndre Trondhjems Amt. De herværende talrige Dværnesteensbrud, der ere udbredte over en stor Strækning af Præstegjeldet, men findes fornemmelig paa forskjellige Leier i en betydelig Fjeldstrækning, et Par Mile fra den beboede Bygd, som danner Grændsen imellem Sælbo Hovedsogn og Mærager Sogn af Stordalens Præstegjeld, have været drevne i mere end 200 Aar, og drives for nærværende Tid ikke blot med uafbrudt, men endog med forøget Flid, da man nu gaaer mere i Dybden end forhen, hvorved Materien bliver bedre. Det er fra Efteraaret, ved eller efter Mikelsdagstider, og ud paa Vinteren, omtrent til Begyndelsen af Februar, at Arbeidet i Dværnsteengruberne gaaer for sig, hvori de fleste af Præstegjeldets arbejdssføre Beboere tage Deel, og efterat Stenene, endnu uformede, ere med megen Besværlighed opbragte af Gruberne, bringes de hjem til Gaardene, hvor de modtage den sidste Bearbejdning. Fra de herværende

Dværnesteensbrud forsynes en stor Deel af Niget med de fornødne Dværnestenene, hvilke bringes af Sælhyggerne deels til Røraas til en bestemt Tid, da de affættes til Agerøhuus Stifts Dplande, hvorfra Rjøbere til den Tid indfinde sig, men fornemmelig til Trondhjem, hvorfra de igjen søværis transporteres til andre Egne af Niget. Skjønt ved dette Arbeide mange Hænder sysselsættes, har man dog anseet det tvivlsomt, om derved tilveiebringes nogen reel Fordeel for de deri Deeltagende, da Productet af de udbragte Stene, saaledes som Arbeidet nu drives, sædvanlig ikke staaer i noget Forhold til de Omkostninger, der ere forbundne med at udbringe samme. Dværnesteensbrud, skjønt af langt mindre Vigtighed, findes videre i Tolstad-Nasen under Baage Præstegjæld i Nordre Guldbandsdalen, hvorfra endeel Stene leveres aarligen, samt vestenfjelds inderst i Aaffjorden under Astevoolds Præstegjæld i Søndfjord, hvilket Brud forsyner største Deel af Søndfjord og Yttre Sogn med de fornødne Dværnestenene, og hvorfra tillige adskillige Stene føres til Bergen. Desuden gives et Par Dværnesteensbrud i Nordlandene, hvoraf det vigtigste er i Brønø Præstegjæld i Helgelands Fjogderi, hvorfra adskillige Par Stene aarligen udsendes til Bergen, og et andet mindre betydeligt er i Saltalens Præstegjæld under Saltens Fjogderi, hvorfra dog i den senere Tid kun enkelte Stene udbringes. Dværnestenene fra de her omhandlede Brud ere sædvanlig ikke Gjenstand for Udførsel til Udlandet. Imidlertid udsendes gjerne aarligen endeel Stene fra Bergen til Danmark, saasom i 1839 22 og i 1840 24 Par, hvorhos i 1839 dertil er affendt fra Trondhjem, 46 Par. Af de Dværnestenene, som komme i Handelen, ansees de Trondhjemske for at være de bedste, ligesom de ere bedst tilhuggede, og ere af en Størrelse fra 20 til 40 Tommers Diameter; de Nordlandske ere omtrent af samme Størrelse, men næsten dobbelt saa tykke, hvorimod de Søndfjordske ere i Almindelighed meget smaa, sjelden over 16 til 20 Tommer i Diameter, og da de ere af en løsere Materie end de Trondhjemske og Nordlandske, sælges de i Forhold til disse meget billigere. I det Hele medfører den mindre fuldkomne Driftsmaade, som finder Sted ved Behandlingen af samtlige anførte Brud, at Productet ogsaa ofte er mindre godt, der skader Affættningen.

Forskjellige Marmorarter findes i flere Egne af Landet, uden at benyttes. Søndhordlehn med tilgrændsende Deel af Nordhordlehn er især bekendt af sine Marmorbrud, der fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede i en lang Række af Aar dreves med Kraft og havde store Leverancer til Kjøbenhavn af Bygningsstenene, ligesom herfra leveredes Vægstenene, Bordplader, Trappestenene, Mortere m. m. rundt om i Landet. Disse Brud, der afgive den skønneste Marmor her i Niget, ere imidlertid i Begyndelsen af dette Aarhundrede efter længere Tids svag Drift indstillede, og de Gjellebekke Marmorbrud, der ligeledes ved og kort efter Midten af forrige Aarhundrede vare af Vigtighed samt satte mange Hænder i Virksomhed fornemmelig ved Leverancer til Kjøbenhavn, ere ogsaa nu af ingen Betydning. Marmoren herfra er ogsaa af mindre god Bonitet end den Bergenske, da den, udsat for Luften, lettere forvitres. Derimod har man vigtige Kalkbrud, især i det Søndenfjeldske, hvor Kalkformationen optager store Strækninger. Af størst Betydning er Kalkbruddene i Affer Præstegjæld, hvilket Præstegjælds lavere Dele hvile paa Kalkbjerg, og hvis Kalkbrænderier, omtrent 40 i Tallet, afgive en saare vigtig Næringsvei for Præstegjældets Almue, da saavel Christiansands som Agerøhuus Stifts Ryster for største Deel herfra forsynes med den fornødne Kalk, med hvis Transport adskillige Fartøier Naret rundt ere beskæftigede, ligesom en Deel brændt Kalk exporteres til Danmark og Sverige. Ogsaa Hedemarken, hvor Kalksteen findes i Mængde, har adskillige Kalkbrænderier, hvor Kalk tilvirkes endog til Salg udenbygds; men da man mangler ordentlige Kalkovne, er denne Kalkbrænding meget ødelæggende og indskrænkes derved. Kalkstenene forekommer ligeledes paa ikke faa Steder i Buskeruds Fjogderi og giver Anledning til forskjellige Brænderier paa Modum, paa Eger og i Rier. I det Vestenfjeldske er det egentlig kun i Søndhordlehn at Kalksteen findes, og her har man adskillige Kalksteensbrud og Kalkbrænderier deels i Tysnæs og deels i Storøens Præstegjæld, i hvilket sidste især en betydelig Deel Kalk brændes paa Den Stoursø af den derværende forte og graalige Marmor. I det Nordenfjeldske, hvor Kalkfor-

mationen er mere udbredt, er derimod Kalkproductionen større. Overgangskalken i Stordalens Præstegjeld benyttes paa flere Steder til Kalkbrænding og giver en ypperlig Kalk, ligesom i Værdals Præstegjeld paa vidt- løftige Strækninger gives god Kalksteen, men hvor kun lidet Kalk brændes af Mangel paa ordentlige Dyne, hvorimod det nordligere Jnderøens Præstegjeld har paa flere Steder, især langs Vestsiden af Bergenfjorden, Kalkbrænderier, hvorfra Kalk affættes til Trondhjem og Christiansund, skønt Mangel paa Brændsel gør her Kalkproductionen mindre end den kunde være. Desuden har man Kalkbrud paa flere Steder i Strinde og Sælbo Fogderi, men Driften deraf er meget ubetydelig, og i Nordlandene gives især i Ranen Overflø- dighed af Kalksteen, hvilken dog lidet benyttes, ligesom Kalken er, da man ikke forstaaer den rette Omgangs- maade med Brændingen, i Almindelighed slet.

Sandsteen haves og benyttes paa forskellige Steder. Paa et Sandsteensbrud i Ringsager Præ- stegjeld paa Hedemarken er anlagt et Slibesteensbrud ved Gaarden Narud, hvorfra nogle større og mindre Stene leveres aarligen. Denne Sandsteen har ogsaa været anvendt til Stilsteen i Marsøne, og af dens Lighed med Fløts-Sandsteen har man troet at her kunde findes Steenful, hvortil der ved Undersøgelse dog ikke er fundet Spor. Af en Sandsteen i Vessø Præstegjeld i Nordre Gulbrandsdalen har man i Fortiden taget Stilstene til det nu nedlagte Vessø Jernværk, og paa Ringerige haves omkring Krogflevan og Steens- fjorden finformig Sandsteen af forskellige Arter, som formenes at være anvendelig til Stilsteen saavelsom til Slibestene.

Brynesteen brydes paa mange Steder. Det vigtigste Brynesteensbrud i Landet er i Eidsbergbjerget i Laurdals Præstegjeld i Døre Tellemarken, hvor i mere end to Aarhundreder Brynesteensbrydningen har udgjort en ikke uvigtig Vinæring og leveret store Qvanta Steen til Udførsel, ligesom et andet Brynesteens- bjerg, uudtømmeligt som hiint, gives i Laurdals Hovedsogn. Fordelen af den Brydning, her fandt Sted, formindskedes imidlertid derved, at de mange Eiere af Bruddene kappedes om at drive disse, hvorved de nedsatte Priiserne for hverandre, hvorfor man i den sidste Tid er kommen overeens om aarlig ved Aarets Begyndelse at bestemme, hvad enhver Eier i Aarets Løb maa bryde, hvilket har viist sig at have gavnlige Følger. Den vundne Steen nedbringes i Almindelighed til Skien, dog affættes den især i nyere Tider, ogsaa til længere fraliggende Steder endog til Drammen. Af Brynesteensbruddene i Laurdal er i det Hele udbragt

i 1836, 299,200 Stene,

i 1837, 600,000 —

i 1838, 280,000 —

i 1839, 280,000 —

i 1840, 160,000 —

og er deraf udført i 1838, 125,200 Stk., i 1839, 185,100 og i 1840, 105,736 Stk. Denne Steen gaaer meest til England, dog ogsaa til Holland, Frankrige og Danmark. Et temmelig vigtigt Brynesteensbrud gives ogsaa i Ringervig Præstegjeld i Hardanger, hvorfra ikke alene Søndhordlehn saavelsom Hardanger forsynes med Hvæssestene, men ogsaa mange Jagteladninger føres til Bergen, hvorfra Stenen enkelte Aar i smaa Partier gaaer udenfor Riget, saasom i Aaret 1840, da der til Belgien er heraf udført 1850 Stk. Brynesteensbrud haves desuden paa et Par Steder i Nordmørs Fogderi, hvorfra Stenen affættes med Fordeel.

Skifersteen findes hyppigere. I Søndre Gulbrandsdalen, hvor Leerstiferen overalt er herskende, gives en Mængde skjønne Skifersteensbrud, især i Dier og Ringebo Præstegjelde, saavelsom i Nordre Gul- brandsdalen i Baage Præstegjeld og Dovre Sogn og i alle disse Bygder anvendes denne Steenart mere og mere til Tagtækning, ligesom Stenen fra Dier Præstegjeld til saadant Brug affættes til Hedemarken. Ogsaa paa mange andre Steder i det Søndenfjeldske haves anvendelig Skifersteen, men benyttes mindre.

I det Bestenffeldste har Nysylke i Stavanger Amt mange Skifersteensbrud, fornemmelig i Hjelmelands Præstegjeld, hvorfra Stenen, der er af megen Barighed, afhændes til andre Bygder, og end vigtigere Brud af denne Steenart har man paa forffjellige Steder i Søndhordlehn og Hardanger, da især i den saakaldte Dværnur i Fjordals Sogn under Strandebarms Præstegjeld Steenbrydningen afgiver for den fattigere Deel af Sognets Beboere en ikke ubetydelig Næringskilde. Vigtige Skifersteensbrud har man desuden paa flere Steder i Indre Sogn under Nordre Bergenhuus Amt, hvor Anvendelsen af denne Steenart til Tagtækning bliver efterhaanden almindeligere, og i Surendalen under Romsdals Amt Hayes ligeledes flere Skifersteensbrud. I Søndre Trondhjems Amt brydes Skifer hist og her, saasom i Dypdal, i Børsens Hovedsogn, fra hvilket sidste Sted Stenen tildeels føres til Trondhjem, og paa Gaarden Ranum i Strindens Præstegjeld er i de senere Aar brudt en Skifersteen af fortrinlig Art, der benyttes til Gravstene eller tilhugges paa anden Maade. Allunskifer gives mangesteds, uden dog at denne Steenart, siden Allunværket ved Opslo omtrent i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede nedlagdes, nu nogensteds benyttes. De Undersøgelser, man i forrige Aarhundredes sidste Decennium anstillede, for om muligt at finde Steenful under Allunskiferen ved sidstnævnte Sted, ledte ikke til noget Resultat.

Kløber- eller Grydesteen findes især hyppigen i Nordre Guldbrandsdalen, hvor den meest berømte gives i Ottebalden under Baage Hovedsogn, foruden paa flere Steder i Froens og Vessø Præstegjeld, hvor Stenen, især i Fortiden, har været meget benyttet til Dyne, Gryder, Bagsteheller m. m., hvilke ere bragte rundt omkring i Landet til Affætning; men denne Næringsvei er i Aftagende, da man nu almindeligviis foretrækker Dyne og Gryder af Jern som mere varige. Anvendelse af Kløbersteen til Bygningsarbejde er ligeledes langt mindre almindeligt end i Fortiden; imidlertid har man i den nyeste Tid benyttet en Kløbersteen fra Jernager Præstegjeld paa Hadeland til det Steenhugger- Arbejde, hvormed det Udvendige af den nyopførte Slotsbygning er prydet, ligesom dertil er benyttet Kløbersteen fra et gammelt Brud ved Trondhjem.

Norges Handel har tilligemed dets Skibsfart i Aarene 1836 til 1840 været meget levende. Til Oplysning om Handelen fremlægges herved under Lit. F og G Tabeller indeholdende Opgave over de vigtigste i disse Aar til Udlandet affibede norske Varer, saavel som over de fra fremmede Steder til Norge indbragte Varer. Heraf vil erfares, at Udførselen af Landets Hovedproducter, Trælast og Fiskevarer, har været af megen Betydning, hvilket allerede forhen ved Beretningerne om Skovdriften og Fiskerierne er berørt.

Af Trælast er i bemeldte fem Aar efter Tabellen udfibet i Gjennemsnit aarlig 248,327 Læster. Allerede fra Aaret 1833, da Trælastpriserne i Udlandet begyndte at hæve sig, var Trælastudførselen jævnt i Stigende. I sidstnævnte Aar oversteeg den for første Gang i den nuværende Fredsperiode 200,000 Læster og udgjorde i de tre Aar 1833 til 1835 i Gjennemsnit aarlig imod 215,000 Læster, samt tiltog endmere i de paafølgende Aar indtil den i 1839 naaede sin største Høide, og endnu i 1840, skjønt aftagende, holdt sig paa et Trin, hvorpaa den ikke siden Aaret 1806 havde været. Af disse fem Aars Udførsel er gaaet i Gjennemsnit aarlig til Storbritanien og Irland 65,000 Læster, til Holland 69,000 Læster, til Frankrige 71,700 Læster og til Danmark 29,500 Læster, men til de øvrige Lande tangt mindre Partier. Udførselen har saaledes været af størst Betydning til Frankrige og Holland, til hvilke Lande den ogsaa i disse Aar har været i Tiltagende, ligesom den har i en forholdsviis høiere Grad været i Tiltagende til Danmark, hvorhen er affibet i Periodens første Aar 24,000 Læster, men i dens fjerde 33,700 og i dens femte endog 39,500 Læster, og begge de første Lande have modtaget langt større Qvanta Trælast end i de nærmeste Aar før den i 1807 udbrudte Krig. Med Udførselen til britiske Havne forholder det sig derimod omvendt. Denne har i det her omhandlede Dvinqvennium ikke været i Stigende, og udgjør, som det synes, ikke det Halve af hvad den var i de for den norske Trælasthandel saa fordelagtige Aar 1801 til 1806, i hvilke der udgik til britiske

Havne fra Drammen 32,500, fra Christiania 28,000, fra Langesunds Tolddistrict omtrent 28,000 og fra Christiansand 12,700 Læster, Alt beregnet efter Middeltal aarlig, medens i de tre Aar 1838 til 1840 Udsførselen dertil alene har været, ligeledes efter Middeltal, fra det første Sted 21,000, fra det andet 9980, fra det tredje 15,800 og fra det fjerde 1100 Læster aarlig. Selv de tre nordensjældske Kjøbstæder, der have Trælastudfslibning, og hvorfra denne Udslibning indtil den seneste Tid næsten udelukkende er gaaet til britiske (mæst irske) Havne, maae nu søge andre Markeder for Trælastaffætningen; thi af Trondhjems Trælastudførsel i Aarene 1836 til 1840, der i Gjennemsnit har været 4754 Læster aarlig, ere 3591 Læster, eller omtrent de tre Fjerdedele, afflibede til Frankrige, og lignende Resultater afgive Udsførselslisterne fra Christiansand og Molde. Forøvrigt vides ingen nye Markeder for den norske Trælastaffætning at have aabnet sig i denne Periode.

Fordelen for de Handlende i det Hele af den i disse Aar drevne Trælasthandel har været forffjellig. I Aarene 1836 til 1838 var den norske Trælast søgt i Udlandet og betaltes godt, men Gevinsten for Exportørerne var mindre end den under andre Omstændigheder vilde have været, deels fordi Skibsfragterne i disse Aar vare meget høie, og deels fordi Pengekursens Forbedring formindskede Indtægten for de afsendte Trælastladninger, der betaltes i udenlandske Penge, medens Indkjøb og Driftsomkostninger, der udfordre betydelige Forskud, ingen Forandring undergik med den forbedrede Cours her i Landet. I Aaret 1839 forværedes Conjuncturerne for Trælastaffætningen, og især var i Aaret 1840 den norske Trælasthandel ikke alene lidet lønnende, men endog forbunden med Tab. Imidlertid have Exportørerne i denne Periode nydt en ikke ubetydelig Nedsættelse i de paa Udslibningen hvilende Afgifter, som fornemmelig betyngede den i uforædlet Tilstand udslibede Trælast. Trælasttolven, som oprindeligen, efter Toldanordningen af 1818, var 1 Spd. 72 $\frac{1}{2}$ pr. Trælastlæst, og i 1833 nedsattes til 1 Spd., er nemlig i 1836 yderligere nedsat til 96 $\frac{1}{2}$ pr. Læst; og desuden maae de i sidstnævnte Aar bevirke Nedsættelser i Skibsafgifterne (Læste- og Fyrpenge), komme i nogen Betragtning ved Spørgsmaalet om Indtægter af og Udgifterne ved Trælastudfslibningen.

Blandt Udsførselsstederne for Trælast er Drammen det vigtigste, da sammes Udsførsel udgjør almindeligviis mere end en Fjerdedeel af den hele Trælastudførsel, medens fra Christiania udgaaer kun en Syvendes eller Ottendesdeel og fra Langesundsfjordens fire Udslibningssteder omtrent en Niendes eller Tiendesdeel af denne Udsførsel. Der er imidlertid Sandsynlighed for at Christianias Trælastudfslibning ikke vil kunne holde sig paa det Trin, den nu indtager, da Frederiksstads Tolddistrict, der har en for Trælastudfslibningen bekvemmere Beliggenhed, efterhaanden har med Hensyn til samme hævet sig paa Christianias Beføstning. Banddraget fra Christianias Sommertract i Dplandet fører nemlig umiddelbart til de i Frederiksstads Tolddistrict værende betydelige Saugbrug, saavelsom til Udslibningsstederne i Nærheden af disse, i det Sted at Christiania, hvortil ingen flaabbar Elv fra Dplandet fører, Trælasten fra dette Dpland maa, for at komme til Udslibningsstedet, med en betydelig forøget Beføstning kjøres flere Mile enten som Saugtømmer eller forædlet til Bord og Planke. Sommerdriften til Frederiksstads Tolddistrict er derfor i den her omhandlede Periode betydeligen forøget, da der igjennem Lindhoel Sommerlandse i Glommen, ovenfor de Saugbrug, hvis Product exporteres igjennem Frederiksstads Tolddistrict, er udbragt, formodentlig for allerstørste Deel af Dplands-Tømmer, i 1837 44,713, i 1838 48,031, i 1839 54,482 og i 1840 49,868 Tylster, og fra intet Udslibningssted i Landet er Trælastudførselen i den Grad tiltagen som fra Frederiksstads Tolddistrict. Herfra afflibedes nemlig i 1804 til 1806 i Gjennemsnit iffun 13,212 Læster Trælast aarlig, men i 1836 var Udslibningen allerede stegen til 18,708 Læster, og i 1840 udgjorde den 25,900 Læster, der var omtrent 3000 Læster mindre end Christianias Udsførsel samme Aar, — medens i Aarene 1804 til 1806 Trælastudfslibningen i Gjennemsnit var fra Christiania 19,116 Læster større end fra Frederikstad. Næst efter de

her anførte Udfibningssteder kommer Christiansand som Udførselssted for Trælast, da herfra i disse Aar i Gjennemsnit er udført 16,600 Læster, og efter dette Frederikshald, Øster-Møssøer, Arendal etc.

Den norske Fiskehandel deler sig i forskellige Grene. Sildehandelen, som underholdes fornemmelig ved det betydelige Baarsildfiskeri, der i en Række af Aar har gaaet til paa Norges Vestkyst, er en af de vigtigste blandt disse Grene. Denne Handel har medført meest Virksomhed i Aaret 1837, da et meget betydeligt Sildefiskeri indtraf lige fra Visterlandet i Syd til henimod Statlandet i Nord, og Fiskeriets Product blev meget stort, saavel som i 1840, da ligeledes et stort, skjønt mindre udbredt Fiskeri gaves, men i disse Aar, da, efter hvad Tabellen udviser, en overordentlig Mængde Sild udfibedes, bleve de udenlandske Markeder saaledes overfyldte med denne Vareartikel, at Fordelen for denne Green af Fiskehandelen blev mindre for Exportørerne, hvorimod i Periodens tre andre Aar, da Baarsildfisket, fornemmelig i de Bergenhusiske Amter, mindre gik til, og altsaa et mindre Quantum Sild tilvirkedes til Udfibning, Affæringen heraf var mere fordeelagtig. Det er fornemmelig ved Sildehandelen, at Stavanger Kjøbstad i de to sidste Decennier har hævet sig til en høi Grad af Velstand samt en ikke ringe Anseelse blandt de norske Handelssteder, i hvis Række Stedet nu indtager den femte eller i det Mindste den sjette Rang i mercantilist Vigtighed, da dets Handelsvirksomhed strækker sig i en vid Omkreds over en Egn, der nu maa ansees som Centrumet for det norske Sildefiskeri. I de senere Aar er ellers ogsaa, som man i Afsnittet om Fiskerierne har tilladt sig at bemærke, et større Quantum feed Sild fra Romsdals Amts og de to Trondhjemske Amters Kyster kommet i Handelen over Trondhjem og Christiansund end i den foregaaende Periode var Tilfældet. Silde udføres især fra Bergen og fra Stavanger, i hvis Tolddistricter den meste Sild tages, og er i disse Aar fra det første Sted omtrent en Trediedeel og fra det andet omtrent $\frac{2}{7}$ Deel af den udførte Sild kommen i Handelen, ligesom i Periodens to første Aar Flekkefjord var at regne blandt Hovedudførselsstederne for denne Vareartikel, da i Aaret 1837 endog imod en Fjerdedeel af den fra Norge affendte Sild blev udfibet fra Flekkefjord. De egentlige Markeder for Silde er i Østersøen og Sverige, og udenfor disse Markeder har været affibet i Aaret 1837 fra Bergen til Spanien og Middelhavet 3569 Tdr., samt fra Flekkefjord til Vestindien 1342 Tdr., og i 1840 til Middelhavet fra Bergen og Stavanger 2016, og til Vestindien fra Bergen 463 Tdr. Nye Markeder for Braasilden ere i de her omhandlede fem Aar ikke udfundne.

Af Torskefiskeriets Product gaaer Torskfiske mest til Middelhavet, samt dernæst til Holland, Sverige og flere Lande. Handelen med denne Varesort har været mest indbringende i Aaret 1837, da Fiskeriet i Lofoten var godt og Fiskepriserne senere stige betydeligen, men i de følgende Aar, da Concurrancen af Kjøbere i Lofoten har været stor, have de Handlende havt mindre Fordeel derved; derimod var indtil 1839 Søgningen efter Klippfisk meget stor, da mange spanske Skibe, paa Grund af den Vettelse i Tolldafgifter, som fandt Sted i Spanien, naar Fiske indførtes i Landets egne Skibe, indkjøbte Fiskeladninger her i Landet. Men i de to sidste Aar have færre Skibe søgt hertil for at købe Klippfisk, og Conjunctionerne ere derved blevne mindre fordeelagtige for Klippfiskehandelen. Imidlertid har man for Klippfiske i de senere Aar vundet et nyt Marked i Portugal, hvortil i denne Periode, med Undtagelse af Aaret 1840, betydelige Partier af denne Varesort ere udfibede. Rognen, der udføres til franske og spanske Havne ved den Biscayiske Bugt, hvor den ene anvendes til Sardelfiskeri, har, da dette Fiskeri er faldet temmelig misligt ud og Tilførselen deraf har været betydelig, hvorfor Priserne paa Rognen have været lave, ikke afgivet nogen Fordeel, og Handelen med Tran angives snarere at have medført Tab end Fordeel, hvilket formeenlig maa tilskrives den større Indførsel af denne Artikel, der har fundet Sted fra Sydsøen og Labrador. Hovedudførselsstedet for Torske- og Seifiskeriets Product er foruden Bergen, som udfiber omtrent $\frac{2}{3}$ Deel deraf, ogsaa Trondhjem, hvorfra omtrent en Sjettedeel deraf kommer i Handelen. Derhos har Christiansund i de senere Tid

ikke ubetydeligen udvidet sin Fiskehandel, ligesom Tromsø, der gaaer meer og meer frem i Virksomhed, har en vigtig Fiskehandel. Endelig affender Hammerfest ligesom Tromsø en stor Deel Fiskevarer, og Hammerfest har, som allerede forhen bemærket, været Hovedstedet for de nu stærkt aftagende Fiskeris-Expeditioner, saavel som Udførselsstedet for de ved disse erhvervede Producter.

Med Hummerhandelen har det en særegen Bessaffenhed, da denne drives alene for fremmed Regning og med fremmede Skibe, og vedkommer saaledes ikke Landets Handlende, undtagen forsaavidt disse benyttes som Commissionærer eller Mellemænd ved denne Handel. Med den aarlig aftagende Hummerfangst aftager ogsaa Hummerudførselen, der i indværende Aarhundredes tredje Decennium var af størst Betydning.

De øvrige Udførselsartikler ere af underordnet Vigtighed. Bjergværksdriftens Producter ere imidlertid de vigtigste blandt disse, samt dernæst Skindvarer, og det viser sig af vedføiede Tabel Lit. F. at flere Artikler ere udførte i tiltagende Mængde. Nye Natur- eller Kunstproducter af nogen Betydning findes ikke paa disse Aars Udførselslister.

Indførselen har af en Mængde Artikler været langt betydeligere end i de foregaaende Aar. Saaledes har ifølge vedføiede Tabel Lit. G. Kornindførselen, som allerede forhen ommeldt, i denne Periode naaet en overordentlig Høide. Af Caffé er Indførselen i Periodens Løb stegen fra noget over 2½ Million til næsten 4½ Million Pund aarlig, samt af Bomulds-garn fra noget over 200,000 til noget over 500,000 Pd. aarlig. Derhos er Indførselen af Sukker saavel som af Brændevin i Tiltagende. Det større Forbrug nu end i Fortiden af Steenful, især til Bjergværks- og Fabrikdrift, bevirker en aarlig tiltagende Indførsel af denne Artikel, der i Periodens Løb er stegen til mere end det Dobbelte, ligesom flere af de senere Aars betydelige Sildefaltnings har havt en væsentlig Indflydelse paa Indførselen af Salt, der var størst i Periodens sidste Aar, da ogsaa Sildefiskeriet var af meest Betydning. Af denne Grund var ogsaa Indførselen af Staver og Bødkerarbejde i sidstnævnte Aar ualmindelig stor. Den stærk tiltagne Skibsfart har forøget Transporten til Seildug, og Skibsfarten i Forening med Fiskeriernes tiltagende Drift har bragt Hampeindførselen i Stigende, hvormod Indførselen af Linn, formeentlig paa Grund af en hyppigere Anvendelse af Bomulds-garn i den huselige Industri, er i Aftagende. Tobak i forarbejdet Stand indføres i større Mængde end i Fortiden, men af Tobaksblade tiltager Indførselen ikke. Den stigende Luxus forøger Indførselen af allehaande Manufactur- og Fabrikvarer til Afbenyttelse i det daglige Liv.

Antallet af Norges Handelssteder er i Periodens Løb blevet forøget, da Markedspladsen Levanger i Nordre Trondhjems Amt ved Lov af 18de Mai 1836 har faaet Kjøbstadsrettighed, ligesom Sarpsborg ved Lov af 9de Aug. 1839 er gjenoprettet som Kjøbstad, hvorhos Tvedestrand ved Lov af 13de April 1836 har erholdt udvidet Handelsrettighed. Det er ogsaa at vente, at Norges vidtløftige Vestkyst, hvis Handelssteders Antal, tildeels paa Grund af de ældre Kjøbstaders udelukkende Privilegier, har været ringe, men hvis Rigdom paa Udførselsartikler har i den senere Tid været i Tiltagende, vil erholde flere Afsetningssteder for dens Producter. Blandt de Steder, som ved Beliggenhed eller andre Naturfordele i denne Henseende fornemmelig ere komne i Betragtning, mærkes Leirdalsøen i Indre Sogn, der har givet Anledning til at en Commission nedfattes i Aaret 1839 for at anstille Undersøgelse og afgive Betænkning angaaende Hensigtsmæssigheden af et Kjøbstadsanlæg sammesteds eller i Nærheden deraf, ligesom en anden i samme Aar nedsat Commission overdroges samme Hverv med Hensyn til et foreslaaet Kjøbstadsanlæg i Nummedals Fjogderi under Nordre Trondhjems Amt, hvor den fra et vidtløftigt Oppland kommende Ramsen Elv Udlob syntes at frembyde et beqvemt Sted til Kjøbstadsanlæg. Videre er, efterat der af Stortinget i 1839 var fattet Beslutning til en Lov angaaende Kjøbstadsrettighed for Udhavnen Kobbervigen i Stavanger Amts nordlige Deel, hvilken Beslutning ikke erholdt naadigst Sanction, en Commission s. A. nedsat for at anstille

Undersøgelse og afgive Betænkning om, hvorvidt Robbervig eller et andet Sted i Nærheden bør bevirkes meddeelt Handelsrettighed, samt om hvorvidt dette i saa Fald bør være som Kjøbstad eller som Ladested. Endelig have i Agerøhuus Stifts vidtløftige og folkerige Oplande Storhammer og Kongsvinger været paa-tænkte som muligt vordende Handelssteder.

Fremdeles ere med Hensyn til Handelen forskellige Undersøgelser anstillede samt mere eller mindre indgribende Foranstaltninger truffet i det her omhandlede Ovingvennium. Ved Lov af 2den Juli 1836 ere Liggedagene for de fra udenrigske Steder kommende Skibe ophævede. Under 6te Mai 1837 er en Commission nedsat for at afgive Betænkning om og Forslag til de Lovbestemmelser angaaende Handelen i Nordlands og Finnmarkens Amt, som maatte findes tilraadelige, hvorefter er udkommen en Lov om Handelen i Nordlands Amt samt Senjen og Tromsø Fogderi, under de aarlige Fiskerier sammesteds, af 9de Aug. 1839. Ifølge Resolution af 28de Aug. 1838 nedsattes en Commission, for at tage under Overveielse, hvilke Bestemmelser angaaende Handelsberettigelse, der maatte anses hensigtsmæssige saavel paa Landet som i Kjøbstæder, og ved provisorisk Anordning af 15de Juli 1840 blev det tilladt Gaardbrugere i de Egne af Agerøhuus Stift samt Dyre Tellemarkens Fogderi, der ere beliggende i en Afstand af tre Mile fra Kjøbstæder, under visse Betingelser at drive Handel med Kornvarer m. v.

Til Handels og Skibsfartens Fremme ere forskellige Conventioner og Tractater med fremmede Magter affluttede. Saaledes er i Aaret 1836 oprettet en Handels- og Skibsfarts-tractat med Grækenland og i 1837 en lignende med Kongeriget Hannover, samt i 1838 en Handels- og Benfarts-tractat affluttet med Rusland, og i Aaret 1839 ligesaa en Handelstractat med Kirkestaten, hvorhos i Aaret 1840 Handels- og Skibsfarts-tractater ere istandbragte med Kongeriget Sardinien saavelsom med Republiken Venezuela i Sydamerika, og i dette Aar tillige en Handelstractat med Tyrkiet, samtlige byggede paa Reciprocitet i Forholdene mellem de contraherende Magter.

Under 11te April 1838 ere de Forbud mod det norske Handelsflaags Brug i visse Farvande, som indtil den Tid vare gjældende, blevne hævede, siden hvilken Tid de norske Skibe overalt kunne bruge det for dem bestemte Koffardiflag.

Den tiltagende Handelsvirksomhed har betydeligen forøget Antallet af de Individer, som ved Handelen heftjæftiges. Efter Folketællingen af 1835 fandtes i Landet 1738 Grosserere og Kjøbmænd, samt 1134 Høfere, Marketentere og Vertshuusholdere, hvorimod ved Udgangen af Aaret 1840 gaves, saaledes som vedlagte Tabel Litr. L. udviser, i Rigets Kjøb- og Ladesteder 352 Grosserere med 45 Handelsbetjente, 1937 Kjøbmænd, hvis ved Handelen ansatte Betjente udgjorde et Antal af 1372, samt 1392 Høfere, Marketentere og Vertshuusholdere, der havde 80 Betjente ved Handelen. Endelig vare af Personer, som nærede sig ved Handel i en enkelt Retning, 168, som underholdt 19 Handelsbetjente. Desuden fandtes ifølge vedlagte Tabel Litr. M i sidstnævnte Aar af Handelsberettigede udenfor Kjøb- og Ladestederne 454 Landhandlere samt 31 Høfere og Marketentere. Disse Landhandlernes Antal var størst i Landets nordlige Egne, hvor der kun gives faa Handelssteder og disse ere langt fra hinanden beliggende. Saaledes havde Nordre Bergenhuus Amt 48, Nordre Trondhjems Amt 38, Nordlands Amt 125 og Finnmarkens Amt 60 Landhandlere.

Med den i Aarene 1836 til 1840, saavel med Hensyn til Ind- som Udførsel, i flere Retninger tiltagne Handel er ogsaa Skibsfarten til og fra Norge bleven mere levende. Her ere nemlig til Norge ankomne af norske Skibe i Gjennemsnit aarlig: 3928 af 179,906 Com.-Læsters Drægtighed og af fremmede Skibe 3195 af 83,851 Com.-Læsters Drægtighed, tilsammen 7123 af 263,757 Com.-Læsters Drægtighed, ligesom fra Norge ere udgaaede i Gjennemsnit aarlig: af norske Skibe 3915 af 181,390 Com.-Læsters Drægtighed, og af fremmede Skibe 3062 af 83,750 Com.-Læsters Drægtighed, tilsammen 6977 af 265,140 Com.-Læsters Drægtighed.

Skibsfarten i disse Aar har været meget stærkere end i de denne Periode nærmest foregaaende Aar, da Antallet af de fra Norge til Udlandet udgaaende norske Skibe var i Aarene 1827 til 1829 efter Gjennemsnit aarlig 3451 af 125,229 Læsters Drægtighed, og i Aarene 1830 til 1834 ligesaa aarlig 3585 af 140,073 Læsters Drægtighed, ligesom de til Norge ankomne fremmede Skibe i de første af disse Aar var aarlig 2447 paa 62,072, og i de sidste 2347 paa 62,678 Læster.

Grunden til den i Aarene 1836 til 1840 stærk tiltagende Skibsfart maa søges dels i den i disse Aar aarlig tiltagende Trælastudfibring, saavel som i den i nogle af Periodens Aar meget forøgede Sildeudfibring, dels ogsaa i den betydelige Korntilførsel, som Misvæxtaarene 1836 til 1838 foranledigede. Derfor har ogsaa Skibsfarten af fremmede Kartoier været stærkest i Aarene 1837, 1839 og 1840, i det første og sidste af hvilke den betydelige Sildefangst i det Vestenjsfjeldske gjorde Anvendelsen af en stor Mængde Skibe til Sildens Udførsel nødvendig, og i 1839 var Korntilførselen, der meest foregaaer i fremmede Skibe, større end i noget andet Aar af denne Periode. Ligesaa var af denne Grund Antallet af de med Ladning ankomne fremmede Skibe størst i dette sidste Aar, nemlig 2183 paa 52,132 Læster, medens det i det foregaaende og efterfølgende Aar var kun respective 2030 paa 49,006 og 1907 paa 48,723 Læster, følgende mindst i 1840, i hvilket Aar ogsaa Korntilførselen var mindst, hvorimod Antallet af de med Ballast ankomne fremmede Skibe var størst i 1840 nemlig 1280 paa 38,089 Læster, da Skibe fra Udlandet dette Aar søgtes til Sildeudførselen, men mindre i de to næstforegaaende Aar, nemlig i 1839 1143 paa 33,176 og i 1838 1003 paa 29,865 Læster, da disse Aar vare maadelige Aar for Sildefisket og altsaa udfordrede færre fremmede Skibe til Udførselen af dets Product. Af samme Grund udgjorde de med Ladning udgaaende fremmede Skibe det største Antal i Aaret 1840, nemlig 2804 af 74,102 Læster, som var omtrent 3000 Læster mere end i 1839 og over 10,000 Læster mere end i 1838.

Det er dog ikke blot Fremmedes Skibsfart paa Norge, der i de her omhandlede Aar har faaet Tilvæxt, da saaledes som ovenfor er viist, ogsaa Skibsfarten fra Norge i egne Skibe aarligen er tiltagen. De med Ladninger i Periodens tre sidste Aar udgaaende norske Skibe vare nemlig i det første Aar 3526 paa 165,500 Læster, i det andet 3975 paa 186,302, og i det tredje Aar 4388 paa 191,803 Læster, hvilken temmelig betydelige Forøgelse i det sidste Aar, uagtet Trælastudfibringen var i Aftagende, især skyldes det vestenjsfjeldske Norges Handel, da Bergen saavel som Stavangers Udførsel i dette Aar beskæftigede et langt større Læstetal saavel af norske som fremmede Skibe end i de nærmest foregaaende Aar. Noget, skjønt vistnok kun ubetydelig Gæst har fra Norge fundet Sted til Havne udenfor Europa, da med Ladninger af norske Producter ere i foranførte tre Aar ankomne til Algier i det første 1 Skib paa 85 1/2 Com.-Læster, i det andet 5 Skibe paa 501 Com.-Læster og i det tredje 1 Skib paa 91 Com.-Læster, samt til Nordamerika i 1839 et Skib paa 45 Com.-Læster.

I denne Periode er, foruden ved den vorende Udfibring fra Landet selv, ogsaa den norske Skibsfart befordret ved den fordeelagtige Fragtfart, som i flere af disse Aar fandt Sted i Udlandet. Her falder nemlig gode Fragter for norske Skibe i østersøiske Havne, dels med Kornvarer fra det egentlige Rusland, dels med Trælast fra Finland og Sverige, og efter de Oplysninger, Consulatberetningerne afgive, ere i Aarene 1838 til 1840 med Ladninger til fremmede Steder udgaaende fra russiske Havne efter Middeltal 100 norske Skibe paa 6751 Commercelæster, fra Finland ligesaa 20 Skibe paa 2052 Commercelæster, og fra Sverige ligesaa 337 Skibe paa 39,467 svenske Læster, hvoraf fra svenske Havne i Østersøen 153 Skibe paa 18,752 svenske Læster. Denne Fragtfart, saavel fra Rusland som fra Sverige, var stærkest i Aaret 1839, men af mindst Betydning i Aaret 1838. Desuden har Fragtfarten i Middelhavet, hvori fornemmelig Bergenske og Trondhjemske Skibe tage Deel, i nogle af disse Aar været fordeelagtig. Fra europæiske Havne i Middelhavet ere af norske Skibe afgaaende befragtede til fremmede Steder med Ladning i Aarene 1838 til 1840 efter Middeltallet aarlig 41 paa 2837 Commercelæster, hvoraf fra spanske Havne 17 paa 1160 Læster, fra

Italien 9 paa 544 Læster, fra den østerrigiske Stat (Venedig iberegnet) 11 paa 841 Læster, samt fra Tyrkiet og Grækenland 5 paa 291 Læster. Ligesaa ere befragtede afgaaede i foranførte tre Aar fra Portugal 11 Skibe paa 841 Læster aarlig, samt fra Spanien udenfor Middelhavet i Aaret 1839 11 paa 567 og i Aaret 1840 36 paa 1750 Læster.

Ved disse for den norske Skibsfart heldige Conjuncturer opmuntredes man her i Landet saavel til Skibes Bygning, som til Skibes Tilføj fra Udlandet, hvorved den norske Handelsflaade aarlig forøgedes. Derfor finder man Antallet af de norske Skibe, som ved denne Periodes Begyndelse eller ved Udgangen af Aaret 1835 var 2272 og hvis Drægtighed var naaet til 75,459 Læster, samt hvis Besætning var 11,279 Mand, i Aaret 1839 steget til 2820, af 95,566 Læsters Drægtighed og med 15,541 Mandes Besætning, hvorhos de her i Landet hjemmehørende Skibe udgjorde ved Slutningen af denne Periode 2908 af 104,184 Læsters Drægtighed, dog uden at deres Besætning med Nøiagtighed kan opgives.

I disse fem Aar angives saaledes som anført paa medfølgende Tabel Lit. N. at være byggede i Landets Kjøb- og Ladesteder 132 Skibe af 7607½ Læsters Drægtighed og i Landdistricterne 565 Skibe af 15,916 Læsters Drægtighed, tilsammen altsaa 697 Skibe af 23,523 Læsters Drægtighed, hvoraf det største Antal kan antages at være benyttet i Skibsfart udenfor Riget, ligesom i Periodens trede sidste Aar at være tilkjøbte fra Udlandet i 1838 35 Skibe paa 2449 Læster, i 1839 25 paa 1849 Læster og i 1840 18 paa 1026 Læster. Man har ogsaa i denne Periode lagt sig flere større Skibe til end forhen; thi af Skibe over 100 Læster havde man i 1835 171 paa 23,904 Læster, men 1839 230 paa 31,327 Læster og i 1840 252 paa 34,384 Læster. Ligesaa har man i de sidste Aar, meest i Bergen, Trondhjem og Christiansund, benyttet Robberforbudning til de for Fart paa fjernere Færvande bestemte Skibe, og til Enkelte er Zinfforbudning anvendt.

I det Hele taget, er, efter det Anførte, Søfarten, som Næringsvei betragtet, i Tiltagende. I det Vestenjskjeldske, hvor Fiskerierne nu holde mange flere Skibe i Fart end i Fortiden, har det store Vaarsildfiskerie, og den Jægte- og Baadefart samme bevirker, i den senere Tid været en Planteskole for duelige Søfolk, og i det Søndenskjeldske beskæftiger, foruden den egentlige Skibsfart, den stærk drevne Rystfart samt Lotsning en stor Mængde Søfolk. Ved Udgangen af Aaret 1840 angaves Antallet af Skippere med Borgerkab at være 2215, hvoraf 1199 vare bosatte i Kjøb- og Ladestederne, samt 1016 udenfor samme. Af dette Tal hørte 1432 til Strækningen østenfor Lindsnæs og 783 til Strækningen vestenfor og nordenfor samme; imidlertid vil dette Tal formentlig betydeligen forøges, naar ogsaa Skippere uden Borgerkab dertil medregnes, da der ved Lov af 23de Juni 1836 er tilstaaet udvidede Rettigheder til at føre Dæksfartøier. Lotsvæsenet holder ligeledes mange Menneſker i Virksomhed. I det Hele havde ved Udgangen af 1840 paa den Strækning af Landet, hvor Lotsvæsenet er organiseret, nemlig fra Landets østlige Grændse indtil Trondhjem, 1733 Lotsnummere, hvoraf dog 271 vare vacante. Antallet af de norske Lotser var saaledes til foranførte Tid 1462, hvoraf 758 under 37 Lotsoldermandskaber hørte til Strækninger østenfor Lindsnæs, og 704 under 28 Lotsoldermandskaber til Strækningen vesten- og nordenfor samme. I det Vesten- og Nordenskjeldske ere Dæksfartøier til Lotsning, paa enkelte Undtagelser nær, endnu ubekjendte.

Af Indretninger for Skibsfarten, der skulde den nyeste Tid deres Tilværelse, mærkes de paa de flere Steder oprettede private Soassurancesforeninger, der ere stiftede mellem Skibsrederne i et vist District, og hidtil synes at have havt velgjørende Følger; hvilke Foreninger ved Lov af 9de Aug. 1839 ere tilstaaede nogle Forrettigheder. Af saadanne Foreninger havde man i denne Periode trede, nemlig een, som var den ældste, i Skien, en anden i Arendal og en tredie i Stavanger, og vare i Aaret 1840 forsikrede i den første 75 Skibe for 291,350 Spd., i den anden 117 Skibe for 422,573½ Spd., og i den tredie 67 Skibe

for 121,636 Spd. Desuden var i Slutningen af Perioden Oprettelsen af en Assuranceforening for Frederikshalds Tolldistrict under Ventilation.

Ved den nordlandske Kystmaaling fortsattes i 1836 Trianguleringen fra den nordlige Deel af Saltens Fogderi, og udstræktes i 1837 til Nordkap, samt fuldførtes i 1838 da den naaede den russiske Grænsse. Derhos er i 1840 en Triangelraad ført til det af den franske Expedition i Aaret 1839 anlagte Observatorium ved Vøsfop imellem Alten og Raafjorden i Vestfinmarken. Detaillemaalningen foretoges i 1836 og 1837 i Vofoden og Vesteraalen, samt i en Deel af Senjen og Tromsø Fogderi, og fortsattes i de paafølgende Aar i Finnmarken, hvor den i 1840 udstræktes forbi Nordkap til Porsfangerfjorden, samt ventedes fuldført i 1842, hvorved den i 1828 paabegyndte hydrographiske Opmaalning vil slutes. Videre ere i 1836 Oplodninger foretagne udenfor Værø og Røst, som ere de yderste Dele af Vofodens lange Drække, og i 1840 en Deel af Havbroen, som udenfor Vesteraalen nærmer sig Landet, bleven oploddet og bestemt, hvorhos specielle Opmaalinger og Oplodninger af Tromsø Havn i 1837 og af Hammerfest Havn i 1840 ere udførte. Det tredie af Kystkarterne, der gaaer fra 66° 4' til 67° 7' N. B. og indbefatter Strækningen fra Donnessø til Fleina og Sandhornet i Helgelands Fogderie, udkom i 1837, samt det fjerde, der gaaer fra 67° 5' til 68° 12' N. B. fra Fleina og Sandhornet til Trans i Saltens Fogderie tilligemed den sydlige Deel af Vofoden indtil Fjeldet Baagefallen og Den Straaven, i 1839, og i 1842 vil saavel det femte, som gaaer fra Trans til Gisund, med Vesteraalen og den nordlige Deel af Vofoten eller fra 68° 9' til 69° 16', nordlig Bredde, som det sjette Kart, der gaaer fra 69° 14' til 70° 21' og indbefatter Strækningen fra Andø og Gisund til Dvalø i Senjen og Tromsøe Fogderie tilligemed en Specialtegning over Tromsøe Bye og Havn, kunne ventes færdige fra Lithographen.

I den Kongelige Proposition til Budgettet for 1839 var opført en Sum af 10,000 Spd. eller 3333 $\frac{1}{3}$ Spd. aarlig for at anvendes til Oplodning af de Norges nordlige Kyster omgivende Banker, eller den saakaldte Havbro, hvilket ansees for vigtigt, saavel for Søfartens Sikkerhed som for Fiskerierne, ligesom ogsaa Foranstaltningen antages at være af Interesse i videnskabelig Henseende. Denne Udgiftspost blev imidlertid ikke bevilget, da man antog, at der ikke burde strides til Udførelse af dette ellers gavnlige Arbejde førend Kystmaalingen var tilendebragt.

Da de hidtil gjældende Bestemmelser for Navigations-Examinationsindretningen i flere Henseender trængte til Forandring, er, efterat denne Sag ved en Commission var bleven behandlet, en Lov om Navigationsexamen af 9de August 1839 udkommen, og overensstemmende med denne Navigationsexaminatorer ansatte i Stiftsstæderne, ligesom i 1840 et midlertidigt Reglement for Fremgangsmaaden ved Navigationsexamen udsærdiget.

De ældre, i Overensstemmelse med Plan af 11te Aug. 1811 oprettede Hjelpe- og Understøttelsescassjer for uheldige Somænd, hvoraf gives een i hvert af Rigets fem Indrulleringsdistricter, samt en sjette for Stavanger By med District, have i det her omhandlede Tidsrum vedblevet deres Virksomhed, og eiede ved Udgangen af 1840 tilsammen en Capitalformue af 25,345 $\frac{7}{10}$ Spd. Desuden ere i de seneste Aar særffilte Understøttelsescassjer for enkelte Handelssteder, saasom Kragerø, Farsund m. fl., oprettede, hvilke sidste blot staae under vedkommende Communeris Bestyrelse. I det Hele synes Vigtigheden af saadanne Indretninger, hvis Indtægter alene bestaae i frivillige Bidrag af de i Farten værende Søfolk, mere og mere at paastrømes. Votunderstøttelsescassen, der er oprettet ved Placat af 11te Januar 1805, og hvis Indtægter bestaae i en Afgift af alle Votspenge overensstemmende med Lov af 6te August 1824 og 1ste Mai 1830, som anvendes til Hjælp for gamle og ujenstydgtige Votfer, samt deres Enker og Børn, eiede ved Udgangen af 1840 en Capitalformue af 21,213 Spd.

Paa Fordelen af Skibsfarten har den i denne Periode foregaaede Nedsættelse af Skibsafgifterne ikke været uden Indflydelse. De ved Toldanordningen af 1818 oprindeligen bestemte Vastepenge, som alle, rede ved en provisorisk Anordning af 1819 nedsattes for ladet Fartøi til 60 fl . og for ballastet til 30 fl . pr. Commercelæst, er i 1836 endvidere nedsat til 30 fl . pr. Commercelæst af ladet og 15 fl . af ballastet Fartøi, ligesom Fyrpengene, der havde været pr. Commercelæst 20 fl . af ladet og 10 fl . af ballastet Fartøi er i 1836 nedsat til respective 14 og 7 fl . pr. Commercelæst.

Den tiltagende Handel og Skibsfart har virket betydeligen til at forøge Toldindtrædernes Beløb, der i Aarene 1836 til 1840 i Gjennemsnit have været 1,850,000, Spd. saa at de langt have oversteget de i Budgetterne for samme paaregnede Beløb, og vedlægges under Vitr. O en Tabel, der nærmere oplyser Størrelsen af de forskjellige under disse Indtræder medtagne Afgifter. Ligesaa har Handelen og Skibsfarten foranlediget, at forskjellige Forandringer i denne Periode ere foregaaede med Toldvæsenet. Saaledes er Kragerøes Toldsted med tilhørende District adskilt fra Porsgrunds Toldinspectorat, ligesom Øster-Riisøers Toldsted med tilhørende District fra Arendals Toldinspectorat, af hvilke tvende Toldsteder med tilhørende Districter er dannet et nyt Toldinspectorat, under Navn af Øster-Riisøers Tolddistrict. Toldopsynet i Finmarken er sat paa en anden Fod, da der i Steedet for den i hvert af Toldstederne Tromsø og Hammerfest forhen ansatte Tolder, er oprettet en Toldopsynsbetjents og en Toldoppebørselsbetjents-Post ved ethvert af disse Toldsteder, og endelig er oprettet et Toldoppebørselsbetjents-Embedet i Tvedestrand, samt et Toldoppebørselsbetjents-Embedet i Brevig. Ved disse Foranstaltninger er Toldofficianternes Antal forøget, ligesom den tiltagende Handelsrørelse og den i Anledning heraf opstaaede Forøgelse i Forretninger har gjort det nødvendigt at bevilge Oprettelsen af flere nye Toldbetjentsposter. I det Hele udgjorde ved Udgangen af Aaret 1840 Toldpersonalet et Antal af 127 Embedsmænd og 423 underordnede Betjente, og Toldpersonalets Lønninger have efter et Middeltal for de fem Aar fra 1836 — 1840 udgjort 266,000 Spd., hvoraf omtrent 37,200 Spd. Spd. var Gage og 228,800 Spd. Procenter. Naar hertil lægges 31,900 Spd., der er Godtgørelse for økonomiske Afgifter af adskillige Varer, der forhen særskilt oppebares, men som nu ere indbragne under Tolden, imod at vedkommende Indretninger, som disse Afgifter tilfløde, derfor erholde Godtgørelse af Toldcasserne, og endelig 65,100 Spd., som ere Udgifter ved Bygningers og Fartøiers Anskaffelse og Vedligeholdelse, samt andre tilfældige Udgifter ved Toldvæsenet, da udkommer Toldvæsenets samtlige Udgifter 363,000 Spd.

For Skibsfartens Skyld er med Fyrvæsenet her i Landet i de senere Aar foregaaet en betydelig Forandring. Indtil den sidste Tid vare nemlig de paa den norske Kyst anlagte Fyre, naar undtages Fyrene paa Lindsnæs og Markø, alene beregnede paa at vejlede Skibsfarten til Landets større Handelssteder, Christiania, Bergen og Trondhjem, ligesom disse Fyre vare af ufuldkommen Indretning og tillige meget adspredte, da der i 1815 paa Landets vidtudsprede Kyster kun fandtes 10 Fyre, hvortil kom tre i nogle af de paafølgende Aar opførte nye Fyre. Efterat derimod en i 1828 nedsat Commission havde indgivet Forslag angaaende Oprettelsen af flere Fyre, er en Række af nye og forbedrede Fyrindretninger etablerede langs Kysten. Denne Række begyndte med Drosfyr udenfor Christiansand, som i Forening med det indenfor liggende Indseilingsfyr paa Odderøen første Gang antændtes i November 1832, og derpaa fulgte Gunnarshaug-Fyr paa Vestkanten af Visterlandet, som tilligemed det i Forbindelse dermed staaende Indseilingsfyr paa Barnaspypnten ved Indløbet til Vister-Fjorden første Gang antændtes i November 1836. Senere er et Kystfyr etableret paa Jomfruland, hvilket i Forening med et Indseilingsfyr paa Langotangen ved Indløbet til Langeunds-fjorden, var i fuld Stand i Efteraaret 1839, og et Kystfyr er siden 1839 under Opførelse paa Øvitholmen udenfor Christiansund til Vejledning ved Indseilingen til Trondhjems Leed med et dertil hørende Leedfyr paa Stavnæs i Nærheden af Christiansund.

den som søndenfielbs anlagte. Christianiaffjorden har saaledes i 1840 faaet et Leedfyr paa Den Vasto, efterat allerede i 1837 et Veiledningsfyr var anlagt paa Steilene $1\frac{1}{2}$ Mil udenfor Christiania, og i 1840 er et lignende Fyr kommet i Stand paa Rødtangen ved Indløbet til Dramsfjorden, ligesom Trondhjems Leed, der allerede i 1832 havde faaet to nye Fyre, et paa den lille De Terningen, hvor Fjorden er meget snæver, og et andet paa Tyrhaug længere ude paa Landet, har i 1836 erholdt en forbedret Fyrindretning paa Agdenæs fire Mile udenfor Trondhjem. Fremdeles har Baldrehoug Leedfyr paa Søndmør faaet en forbedret Indretning i 1836, samt Høievarde-Fyr i Rarmsund paa Bergens søndre Leed ligesaa i 1839. I dette Aar er derhos et nyt indeluffet Blusfyr anbragt paa Den Villa i Fjorden under Numedalens Fogderi i Nordre Trondhjems Amt og første Gang antændt i sidstnævnte Aars October, og i samme Aar paabegyndtes Oprettelsen af et nyt Fyr paa Præsto i Nærheden af Villa. For Kystseiladens Skyld er ogsaa paa forskellige Steder, saavel i det nordlige som sydlige Norge, Dagmærker oprettede, hvoraf ikke mindre end fjorten efter Bekjendtgjørelse af 15de November 1839 ere samme Aar anbragte paa Nordlandsledet. I det Hele ere siden 1829 og indtil Udgangen af 1840 fjorten nye Fyre opførte, sex gamle Fyre aldeles ombyggede og tre nye bragte under Bygning, og ved Udgangen af sidstnævnte Aar vare 27 Fyre i Virksomhed. Til Fyrvæsenet har været bevilget i Budgetaarene 1836 til 1839 aarlig 34,660 Spd. og i Budgetaarene 1839 til 1842 ligesaa 35,310 Spd. 48 fl., hvoraf til nye Fyre og Sømærker i de første tre Aar 18,000 og i de sidste tre Aar 14,430 Spd. 87 fl. aarlig.

Ligesom Fyrvæsenet i den nyere Tid har erholdt mange Forbedringer, saaledes er der ogsaa gjort meget for Havnevæsenet. I Christiania, hvor Udgang til Skibes Losning og Ladning er altfor ringe for Stedets Skibsfart, har man søgt ved flere Bryggers og Lossesteders Anlæg at afhjælpe denne Mangel, ligesom allerede før Begyndelsen af den her omhandlede Periode (i 1826) et Havnefyr er anlagt paa Hegholmen, samt i 1837 og 1840 tvende Veiledningsfyre længere ude i Fjorden, hvilke Fyre staae under Havnevæsenets Bestyrelse. Med betydelig Beføstning for Drammens Havnevæsen har man ved Hjælp af Maskiner og et anskaffet Dykkerapparat søgt at rense det snævre Løb ved Svelvigen udenfor Drammen, ligesom man ved Muddring har tilveiebragt en større Dybde paa Banken udenfor Strømmen i samme Løb, saa at Skibe indtil 16 Fod dybgaaende nu kunne passere dette. For at befordre Adkomsten til Tønsbergs Havn fra Christianiaffjorden nordenom Nøtterøen, er Canalen Stenen imellem denne De og Fastlandet ved et privat Interessentskab oparbejdet saaledes, at Løbet nu med en Brede af 40 Fod har en Dybde af 7 Fod, hvilket Arbejde, der er fuldført i 1839, har medført en Udgift af 12,000 Spd., og i Aaret 1839 er formodentlig Laurvigs Havns Utilstræffeligbed til Oplagssted for Byens Skibe, anbragt fire Fortøvningsindretninger og to Warpestolper i den nærliggende Vigsfjord.

Paa flere Steder ere desuden Mørings-Indretninger til Skibes Fortøining og Bærpning henlagte, samt Muddermaskiner anskaffede til Havnenes Opvaskning. Stavanger Havn har i den senere Tid modtaget flere Forbedringer, og det af et Interessentskab i Aaret 1827 oprettede Fyr paa Tungenæs, udenfor Byen til Veiledning ved Indseilingen i Fisketiden, er nu henlagt under Havnevæsenets Bestyrelse. I Bergen er et Havnefyr anlagt paa Nordnæs i Aaret 1839, og i Trondhjem et nyt Lygtefyr istandbragt paa Munkholmen i 1840, samt flere Indretninger til Betyrsgjælf for Trondhjems Havn paabegyndt.

Det kan forøvrigt bemærkes med Hensyn til Havnevæsenet, at da paa de fleste Steder Havnecassernes væsentligste Indtægter bestaae i de saakaldte Mudderpenge, der beregnes af fortolbede Varer og have i den senere Tid været udbredte af Toldintraderne, men erlægges ved forskellige Toldsteder i et ulige Forhold, hvorhos paa nogle Steder aldeles ingen Mudderpenge erlægges til Havnevæsenet, saa har ifølge Resol. af 18de Juni 1839 en Commission været nedsat for at indkomme med Forslag angaaende hvilke forskellige Bestemmelser for den Havnecasserne ifølge Toldloven af 28de Juli 1824 § 11, af Toldcasserne til-

kommende Erstatning for de forhen særskilt opkrævede Mudderpenge efter Omstændighederne kunne blive at tage, samt om hvorvidt denne Udredsel for Statscassen, der nærmest synes at være et Commune-Anliggende, i det Hele burde bortfalde.

Fabrikdriften, som her i Landet aldrig har været af Betydning, har heller ikke i det her omhandlede Dvinqvennium gjort noget væsentligt Fremstridt. Banfeligheden ved at kunne concurrere med de udenlandske Fabriker, paa Grund af den her i Landet almindeligviis høie Dagløn, bevirker at denne Næringsvei aldrig her i Landet vil kunne drives vidt. Pengevæsenets Forbedring i de sidste Aar har ogsaa haast en ufordeelig Indflydelse paa Fabrikdriften.

Tabeller over Fabriker og Manufacturer her i Landet vedlægges under Littr. P. og Q. saaledes som de kunne tilveiebringes, dog ere Opgaverne i samme for ufuldstændige til at noget almindeligt Resultat angaaende Fabrikdriften deraf kan udbrages.

Flere Fabrikationsgrene ere i den senere Tid i Aftagende, andre derimod i Fremstridt. En Fabrikationsgreen, som i Fortiden var af ikke liden Bigtighed, er Glasværksdriften, af hvis Product en betydelig Deel udførtes til Danmark, saalænge de politiske Forholde til dette Land ikke medførte Tolds-Erlæggelse af Norske Producter i Handelen mellem begge Stater, og endnu i Aarene 1815 til 1817 findes flere hundrede tusinde Stk. Bouteiller paa Udførselslisterne, medens i de sidste Aar kun et ganske ubetydeligt Quantum Glasvarer affiktes. Derfor er i den senere Tid et Glasværk (Grev Schimmelmans Glasværk ved Egelvigen) aldeles nedlagt og et andet (Jevne Glasværk i Guldbrandsdalen) har i flere Aar ikke været drevet. Brændeviinsbrænderiernes Antal ere i det sidste Dvinqvennium meget aftaget, ligesom deres Production i en paafallende Grad er formindsket. Enkelte andre Fabriker ere ligeledes i disse fem Aar deels nedlagte og deels i svagere Drift end i Fortiden. I andre Henseender har dog Fabrikvæsenet gjort Fremstridt. Tugthuusmanufacturerens Virksomhed er meget udvidet, hvilket især gjelder med Hensyn til Christiania Tugthuus, af hvis Fabrikata er i den her omhandlede Periode solgt efter Middeltal for 31,000 Spd. aarlig, ligesom i disse Aar er solgt fra Christiansands Tugthuus for 900 Spd., fra Bergens Tugthuus for 1500 Spd. og fra Trondhjems Tugthuus for 4800 Spd., alt i Gjennemsnit aarlig, hvorhos dette Udsalg er gaaet frem i et tiltagende Forhold, da det hele Beløb for solgte Fabrikata ved samtlige Tugthuse udgjorde i Periodens første Aar 31,000 Spd., men i det sidste 43,000 Spd. Papirfabrikationen synes ligeledes at være i Tiltagende. Fra det ene af de ved Christiania værende Papirfabrikker, som er det eneste, paa hvilket det saakaldte Massinpapir her i Landet arbeides, er i de sidste Aar leveret 12 til 15,000 Riis Papir aarlig, og fra Bergen er af de ved samme Sted værende to Papirfabrikers Product affendte i disse Aar til indenlandske Steder 3 til 4000 Riis aarlig. Ogsaa Teglværkernes Virksomhed er paa flere Steder bleven større, hvortil for en Deel Opførelse af anseelige offentlige Bygninger har bidraget, og Ballø Saltværk leverer i det sidste Decennium et langt større Product end i Fortiden, omtrent 26,000 Tdr. aarlig. Den aftagende Brændeviinsbrænderi har virket til at Udbryggeriernes Antal er forøget og deres Virksomhed tiltaget. Enkelte nye Fabrik anlæg ere ogsaa komne i Stand.

Den vigtigste Fabrikationsgreen her i Landet er imidlertid Skibsbyggeriet, der især er udbredt paa Strækningen fra Tønsbergs Omegn i Øst til Mandal i Vest, hvilken Strækning er den, som bedst er forsynet med Skibsbygningsmaterialier. De for Skibsfarten fordeeltagte Coniuncturer have ogsaa i den Periode, der er Gjenstand for nærværende Beretning, meget fremmet Skibsbygningen, der er drevet deels i Byerne og deels i Landdistricterne. Derved ere mange Hænder satte i Virksomhed, især i Nedens Fagderie, hvor denne Næringsvei drives stærkest, og ere efter Opgivende byggede:

	i Kjøb- og Ladestederne.		i Landdistriktet.	
	Antal.	Drægtighed.	Antal.	Drægtighed.
i Nedens Amt	13 —	1119½ Læster.	71 —	4964 Læster.
i Bratsbergs —	24 —	1859 —	24 —	1969 —
i Jarlsberg og Laurvigs —	2 —	248 —	24 —	2433½ —
i Rister og Mandals —	32 —	1511½ —	12 —	93½ —

Desuden er Skibsbyggeriet i disse fem Aar tiltaget i Bergen, Christiansund, Trondhjem og Stavanger, ligesom paa flere Steder i Landdistriktene mindre Fartøier ere byggede. Saaledes er f. Ex. Antallet af de byggede Skibe i Nordre Trondhjems Amt, hvor Skibsbyggeriet fornemmelig drives i Jundersens Fogderi, 126 og deres Drægtighed 2240 Læster og 14,570 Tønder.

Baadbyggeri er en ikke uvigtig Vinæring i mange Egne. I Agerhuus Stift drives Baadbyggeriet fornemmelig paa Hvaløerne, hvorfra en stor Deel Fjorsels- og Lotsbaade afhændes, og i Christiansands Stift bygges mange Baade af forskjellige Størrelser i Nedens Fogderi, især i Arendals og Grimstads Omegn, samt, skjønt i mindre Antal, i Mandals Fogderi. I Søndhordlehn og Hardanger Fogderi bygges en Mængde større og mindre Baade dels til Fjorselsfartøier og dels til Fisserbaade, hvormed ikke alene største Deel af Søndre Bergenhuus Amt, men ogsaa tildeels Stavanger Amt forsynes, og i Nordre Bergenhuus Amt er Baadbyggeriet ligeledes af Bigtighed, især for det Indre af Nordfjords District, ligesom i nogle Bygder af Nordlandene drives meget paa Baadbyggeri.

Flere forskellige Vinæringer, der give Arbeide og Fortjeneste, hentes fra Skovdriften, saavel ved Skovproducternes Fremdrift gennem Vanddragene, som ved Tømmer- og Bortkjørsel. Christians Trælasterhandlere sætte betydelige Pengesummer i Omlob for Kjørseler, dels af Tømmer fra Vanddragene til Saugbrugene, og dels af Saugbrugsproducter til Udslibningsstederne, hvilken Indtægt meest falder Nedre Romeriges Fogderies Almue til Deel, og at Tømmerdriften gennem Vanddragene medføre Arbeidsfortjeneste erfares deraf, at ved Lindhoel Tømmerlænde i Glommen ovenfor Frederikshad er udbetalt i Arbeidspenge i Aaret 1839 7011 og i Aaret 1840 6680 Spd., hvoraf 70 til 80 vorne og 30 til 40 halvorne Menneſter have nydt Godt. Kjørsel for Bjergværkerne foranledige ligeledes en ikke ubetydelig Kørsel, da der især for det vigtige Røraas Kobberværk falder megen Kjørsel, hvori saavel det nordlige Østerdalen som flere Præstegjelde i Guldalen under Søndre Trondhjems Amt deeltage. Varetransporten fra Christiania til Udslibningsstederne ved Mjosen give Anledning til megen Kjørsel til alle Aarets Tider, ligesom ikke sjelden ved Vintertider Varetransporter finde Sted fra Drobak til Christiania paa Isen. Derhos have Romsdalens Beboere Fortjeneste ved Kjørseler for Christians Amts Oppland, og Lesø Præstegjelds Beboere drive meget paa Kjørseler fra Romsdalen med Fiskevarer, som igjen omsættes i sydligere Bygder. Disse Kjørseler afgive imidlertid gjerne kun en ringe virkelig Fordeel, og have som oftest skadelig Indflydelse paa Moraliteten, ved alt for meget at give Anledning til uordentlig Levemaade.

Indenlandst Fragtfart finder Sted saavel i det sydlige som nordlige Norge. I det sydlige Norge ere mange Smaafartøier, især fra Rister og Mandals Amt, i Gert den største Deel af Aaret med at bringe Vestlandets Producter til Østlandet, og fra dette igjen at hente de Fornødenheder eller Handelsartikler hiint herfra tiltrænger, ligesom i østligere Egne mange Fartøier benyttes til Christians Forsyning med Brændevæed. Bigtigere er imidlertid Nordlændingernes Gert paa Bergen med Fiskevarer og andre nordlandſke Producter, hvormed et Par hundrede større og mindre Jægter aarligen ere beskæftigede.

Jagt og Fuglefangst ere Vinæringer, som for visse Egne giue Anledning til nogen Fortjeneste, og Udførselslisterne vise, at flere Vareartikler, som derved erholdes, komme i den udenlandske Handel, saasom vilde Dyrs Skind, Fuglevildt, Fjær og Duun. Udførselen af Fuglevildt er især i de senere Aar meget tiltagen.

Tangaskebrænding har i sin Tid været en vigtig Næringsvei for en Deel af Romsdals og Søndre Trondhjems Amt, og afgav især i forrige Aarhundredes sidste Decennium et betydeligt Product til Udførsel fra Christiansund og Molde, men efterat nogle voldsomme Optrin i Anledning af denne Askebrænding, som da ansaaes skadelig for Fiskeriet, havde fundet Sted paa Nordmør, standsede den aldeles og har i de sidste Decennier kun meget lidt været drevet.

Af mindre vigtige Vinæringer kunne endnu nævnes Indsamling af Bjergmos og af vildtvorende Bær, hvilke paa sine Steder undertiden afgive nogen Fordeel, da Bjergmos til visse Tider har været en meget søgt Handelsvare, og fra Nordlandene kommer en stor Deel Muldebær i den indenlandske Handel.

Ovennævnte Tabeller vise forøvrigt Antallet af de Fabrikker og Industrieanlæg, som foruden Bergværkerne gaves i Norge ved Udgangen af Aaret 1840, nemlig:

2 Beenmøller	2 Kardefabrikker
1 Blanksværtfabrik	407 Kornmøller (foraaavildt der ved enhver af disse formales over 500 Ld. Korn aarl.)
1 Blyhvidtfabrik	1 Kortfabrik
1 Bomuldsfabrik	1 Kridtpufværk
2 Bridselfabrikker	3 Krudtmøller
1387 Brænderier	1 Raffinaderi
1 Chokoladefabrik	38 Maltgjørerier
1 Chromfabrik	7 Oliemøller
5 Cicoriefabrikker	1 Østefabrik
8 Farverier	9 Papiirmøller
68 Farverier	1 Potastefogerie
5 Glasværker	9 Pottemagerier
2 Høefabrikker	26 Reberbaner
57 Kalkbrænderier	1 Saltværk
712 privilegerede Saugbrug	
2831 upriviligerede Do.	
18 Skibsværfter	
2 Staaltraadtrækkerier	
3 Sulferraffinaderier	
5 Sæbesyderier	
214 Teglværker	
7 Tjærebrænderier	
86 Tobaksfabrikker	
6 Tranbrænderier	
1 Vaabensfabrik	
1 Vitriolværk	
1 Væveri og	
13 Ølbryggerier.	

Haandværksdriften, som Kjøbstadsnæring betragtet, kan vel antages i de omhandlede fem Aar at være gaaet noget fremad, endskjønt denne Fremdriften ikke er synderlig isinesfaldende, og i det Hele synes Haandværksdriften paa de fleste Steder ikke at staae paa noget høit Trin. At Christiania i flere Henseender herfra gjør en Undtagelse, grunder sig paa særegne Omstændigheder, som ikke andensteds ere forhaanden. I alle gamle Kjøbstæder har man Laug i de vigtigste Professioner, og især hersker Laugsvæsenet i sin hele Udstrækning i Bergen, hvor ikke mindre end 16 Professioner danne Laug, skjønt her, ligesom paa flere Steder Laugsindretningen ansees at virke skadeligt paa Haandværksklassen. I de nyere Kjøbstæder finde i Almindelighed ingen Haandværkslaug Sted. At mange Professioner ere især i den senere Tid blevne overfyldte med Mestere, og den Omstændighed at endnu meget Haandværksarbejde indføres fra Udlandet, har megen Indflydelse paa Velstanden blandt Haandværkerne, ligesom Haandværksklassen mangesteds for en stor Deel mangler den for samme fornødne Dannelses, — da man endnu her i Landet savner hensigtsmæssige tekniske Læreanstalter. Søndagsskolerne som paa flere Steder ere oprettede, virke dog noget til Haandværkslærlingernes Undervisning, og de Tegneskoler, som paa enkelte Steder findes, arbejde til samme Maal. En gavnlig Indflydelse paa Haandværksstanden saavel som paa Haandværksdriften i det Hele, tør man haabe at den under 15de Juli 1839 udkomne Lov, denne Gjensandt angaaende, vil have, hvorved en Mængde forældede Bestemmelser Haandværksvæsenet vedkommende sattes ud af Kraft.

En Fortegnelse over de forskjellige Professioner, med de dertil hørende Mestere, forsaavidt Rigets Kjøb- og Ladestæder angaaer, vedlægges under Lit. R — og er ifølge denne Fortegnelse Antallet af Mestere i Laug 1389, udenfor Laug 2,376 og Frimestere 780 samt af Evende og Dreng 5,085. Ogsaa i Landdistricterne afgiver Haandværksarbejde en vigtig Bessjæftigelse især for Huusmandsklassen og Andre, der ikke egentlig ere Jordbrugere. For enkelte Bygder ere visse Industri eller Haandværksgrene af megen Vigtighed. Saaledes leveres fra Ringerige meget Bogn- og Slødemagerarbejde, Kardemageriet er udbredt over hele Bardals Præstegjeld, ligesom Gjortler- og Kloffestøber- Arbejde bessjæftiger Mange i Numedal og Sandsværs Fogderi. I Birkrim Sogn i Stavanger Amt drives Garveriet som en almindelig Haandtering, hvortil endog Huder fra Udlandet forskrives, og Bødderarbejde, som Sildefiskeriet i de senere Aar meget har befordret, drives i mange vestenfioldste Bygdelaage, ligesom i Vigør Præstegjeld i Hordanger, Løndebaands Forfærdigelse er om Vinteren en Bessjæftigelse, Præstegjeldets samtlige Beboere deeltage i. I Hosanger Præstegjeld i Nordhordlehn er det en Næringsvei at søge Fortjeneste ved Bygningsarbejde rundt om i Districtet, og i Fjotlands Sogn i Lister Fogderi er Malerarbejde en ikke uvigtig Erhvervsgræn, der søges saavel i som udenfor Amtet. Toten har mange gode Haandværkere i forskjellige Fag, og for det stærkt befolkede Faabergs Præstegjeld afgiver Haandværksarbejde en vigtig Indtægtsskilde.

Den qvindelige Huusflid staaer i Almindelighed kun paa et Middeltrin. Ved Haandgjernings-Skoler har man dog paa flere Steder i de senere Aar ikke uden Held søgt at befordre Arbeidsomhed i denne Retning. Især er Bævning og Tilvirkning af Bomuldsstøier, hvortil den Mængde Bomulds garn, som i senere Tid er blevet indført, leverer et lidet kostbart Material, blevet mere udbredt end i Fortiden, i hvilken Henseende Fru Beckwalls samt Gustav Ekenmarks og Hustrues Bessræbelses for Bæverkunstens Forbedring og Udbredelse her i Riget har havt en gavnlig Indflydelse paa Tilvirkningen hertilands af vævede Støier, saasom Damastes Dækketøie, Gulvtepper o. s. v., ligesom smukkere Støier, end man almindeligviis forhen har seet, nu fra flere Bygder komme i Handelen, i hvilken Henseende Huusfliden er i Tiltagende, skjønt paa den anden Side, endog i de fjernere Landdistricter, det større Forbrug af udenlandse Fabrikater arbejde imod Industrien. Med Hensyn til qvindelig Huusflid staaer Toten, og tildeels flere Egne af Totens Fogderi, paa et høit Trin. Paa Fæderen forarbejdes ligeledes en god Deel Støier af Linned og Bomuld til Salg, hvilken, her fra gammel Tid herskende, Industri i de senere Aar er gaaen fremad. Ogsaa have Qvinderne fra Overhaldens og

Grogn's Præstegjælde i Nordre Trondhjems Amt fra ældre Tider været be kendte for deres Tilvirkning meest af Linnet og Strie. I Hellelands Præstegjæld og Hellestads Sogn af Jæderen og Dalernes Fogderi forarbejdes en Mængde uldne Strømper og uldne Tøier, hvoraf meget afsættes til Udlandet, og hvilke Artikler i Fortiden ogsaa vare Gjenstand for Udsættelse til Udlandet, hvorhos fra det Indre af Nysylke en stor Deel Badmæl sælges til Bergen. Dog ere de uldne Tøier, som fra Stavanger Amt komme i Handelen, luttet grove Varer. En vigtig Industrigreen, der drives i Bergen, ikke som Haandværk, men som Huusnæring, er Tyssestøberiet, af hvis Product er til indenrigske Steder i Aarene 1836 til 1840 udført i Gjennemsnit aarlig 108,700 Pbd.

Nationens Tilstand.

a. Med Hensyn til Cultur og Oplysning.

For Nationens Dannelse og Oplysning er i den senere Tid virket meget og paa mangehaande Maader. Universitetet, hvis Virksomhed begyndte i Aaret 1813 med 6 Lærere og med indskrænkede literære Hjelpekilder, samt ved hvilket i det første Dvignepennium i Gjennemsnit aarlig 18 Candidater underkastede sig *examen artium*, har efterhaanden, fornemmelig ved de Bidrag, Nationens Repræsentanter dertil faa rundelig have bevilget, seet denne Virksomhed mere og mere udvidet. Dets Lærerpersonale, der er inddeelt efter de Hoveddiscipliner, som ved denne Lærestanstalt foredrages, i fire Faculteter, nemlig det Theologiske, Juridiske, Medicinske og Philosophiske, er i den nyere Tid forøget, og udgjør nu et Antal af 29, hvoraf 21 Professorer og 8 Rectorer. Antallet af de Studerende, der ere blevene academiske Borgere, har i Aarene 1831 til 1835 været i Gjennemsnit aarlig 106 og i Aarene 1836 til 1840 ligesaa 81, af hvilket Tal 29 vare dimitterede fra de lærde Skoler, og Antallet af de Studerende, som opholdt sig ved Universitetet i Aaret 1840, er angivet at være omtrent 600, hvoraf 150 Theologer, 150 til 160 Jurister, 112 Medicinere, foruden 40 til 50 juridiske og 35 medicinske Præliminarister, samt 20 Philologer og 8 Mineraloger. De studerende Theologers Antal er i de senere Aar aftaget, ligesom Juristerne er tiltaget. Universitetets videnskabelige Samlinger have efterhaanden faaet en anseelig Tilvært. Ved Anvendelsen af de til Bøgers Indkjøb af Statscassen bevilgede Summer, der i den senere Tid have udgjort 3000 Spd. aarlig, samt udgjøre for Budget-Terminen 1839 til 1842 endog 3500 Spd. aarlig, har Bibliotheket nu en Bogsamling, der ved Udgangen af 1840 udgjorde omt. 125,000 Bind. Ogsaa Naturalmuseet er efterhaanden forøget, og Myntsamlingen, der ved Udgangen af 1832 talte 12,633 Numere, bestod ved Udgangen af 1840 (efterat have samme Aar ved en Privatmands Gave erholdt en betydelig Tilvært) af 24,264 Numere, hvoraf 1 Platina 312 Guld-, 14,715 Sølv- og 9236 Kobbermynter, ligesom Samlingen af nordiske Oldsager til sidstnævnte Tid bestod af 981 Numere, hvoraf flere Oldsager af Guld af betydelig Værdi. Derimod er Diplomsamlingen, som i 1830 ved de fra det Bayeriske Rigsarchiv modtagne Papirsdiplomer tiltog anseeligen, i de senere Aar blevet mindre forøget, og bestod ved 1840 Aars Udgang af 6524 Numere, hvoraf 2008 Pergaments- og 4516 Papirs-Diplomer.

Foruden at virke som egentlig Lærestanstalt til at befordre videnskabelig Dannelse, har Universitetet, ved Anvendelsen af de til Rejsestipendier saavel for Universitetslærerne som for de Studerende bestemte Summer, væsentlig virket til, at Landet er blevet nærmere undersøgt i naturvidenskabelig, især geognostisk og botanisk Henseende, ligesom ved Rejser udenlands og Ophold ved fremmede Universiteter de Studerende hyppigere end i Fortiden have ved Understøttelse af det Offentlige været satte i Stand til at gjøre videre Fremskridt i de videnskabelige Grene, som de have opoffret sig for.

Universitetets Forfatning i oeconomist Henseende er i Aarene 1836 til 1840 forbedret ved flere Privates Gaver. Foruden Legater, erholdte i 1837, af afdøde Provst Schytte til et Beløb af noget over 11,000 Spd. og afdøde Høiesteretsassessor Dmsen og Frue til et Beløb af omtrent 2000 Spd., vil Universitetet efter Testament komme i Besiddelse af en Trediedeel af den i 1838 afdøde Proprietær Huus's Enkes Midler, hvis Størrelse endnu ikke vides, ligesom ifølge en testamentarisk Disposition af Grevinde Rosenfrone i Kjøbenhavn er givet det Norske Universitet Tillsagn om i sin Tid at erholde udbetalt 12,000 Rd. i Sølv, hvis Renter skulle anvendes til videnskabelige Diemed. Universitetets Capitalformue udgjorde ved Udgangen af Aaret 1840 i Alt 169,389 Spd., hvoraf 88,884 Spd. beregnedes som dens Byggefond, og Statscassens Tilskud til Universitetet var for Budgetaarene 1836 til 1839 27,000 Spd., samt for Budgetaarene 1839 til 1842 21,000 Spd. aarlig. Det længe sølte Savn af passende Bygninger vil Universitetet nu see afhjulpet, da der i Aaret 1839 er af en Staten tilhørende Eiendom afgivet Byggetomt til Opførelse af tre nye Bygninger for Universitetet, til hvilke Bygninger er beregnet at anvendes 210,000 Spd. i Løbet af 12 Aar, samt bevilget for Budgetaarene 1839 til 1842 af Statscassen 6000 Spd. og af Universitetets Byggefond 11,500 Spd. aarlig, og af hvilke Bygninger den første, bestemt til Localer for de naturvidenskabelige Samlinger, allerede i 1840 er paabegyndt. Ligesaa er af Storthinget 1839 bevilget anvendt 3279 Spd. af Universitetets Byggefond til Opførelse af et magnetisk Observatorium og et Meridianmærke paa det astronomiske Observatoriums Grund, samt af tvende Drivhuse ved den botaniske Hauge.

I Forbindelse med Universitetet staaer et philologisk Seminarium til at danne Lærere for de lærde Skoler, samt en Læreanstalt for Theologers praktiske Dannelse, hvilke begge i det her omhandlede Dvignenium have været i Virksomhed og hvoraf det sidste underholdes af Dplysningsvæsenets Understøttelsesfond.

Al Læreanstalter til Land- og Søofficerers Dannelse ere tre i Virksomhed, nemlig a. den Kongl. Militære Høiskole, b. den Kongelige Norske Krigsskole og c. en Læreanstalt for det Kongelige Norske Søcadet-corps. Den militære Høiskole, for hvilken en ny Plan under 7de Febr. 1839 er approberet, og som for nærværende Tid har 8 Lærere, hvoraf fem ere Universitetslærere, er deelt i to Hovedgrene, nemlig Forelæsninger og practiske Øvelser, specielt bestemte for vordende Ingeniør- og Artilleri-Officerer, samt almindelige Forelæsninger for Officerer af alle Vaabenarter og Grader over høiere militære videnskabelige Gjenstande, og denne Skole underholdes af det militære Fond. Krigsskolen, hvis Bestemmelse er at danne saavel theoretisk som practisk duelige Officerer for Armeens Cavalleri og Infanteri, og hvis Elever udgjøre et Corps, der fører Navn af det Norske Landcadet-Corps, har for Tiden 10 Lærere og 72 Cadetter, og den eier flere videnskabelige Samlinger og Apparater, samt en Capitalformue, der ved Udløbet af Aaret 1840 beløb til 44,152 Spd. 100 $\frac{1}{2}$, og underholdes, forsaavidt dens egne Midler ikke ere tilstrækkelige, af Statscassen. Fra denne Læreanstalt ere i Aarene 1836 til 1840 83 Officerer udgaaede. Den til Søofficerers Dannelse oprettede Læreanstalt for det norske Søcadet-Corps, der har sit Sæde i Frederiksværn, har 8 Lærere, og dens Elevers Antal er indskrænket til 20. Af Eleverne ere i foranførte fem Aar tilsammen 15 udgaaede, som Officerer.

De lærde Skoler ere for nærværende Tid tretten, da de, foruden de fire fra ældre Tider tilværende Kathedralskoler i Christiania, Christiansand, Bergen og Trondhjem, bestaae af fire Latinskoler, hvoraf en i Drammen, en i Skien, en paa Frederikshald og en i Stavanger, samt af fem saakaldte Middel-skoler, hvoraf en paa Kongsberg, en i Laurvig, en i Arendal, en i Molde og en i Tromsø, af hvilke de to sidste ere oprettede i Løbet af det sidste Decennium. Af bemeldte Skoler har Drammens Skole tillige en Handelsklasse, og Stavanger Skole er forenet med en Borger-skole. Disse Skolers Lærere vare ved Udgangen af 1837 tilsammen 76, hvoraf 24 vare Timelærere, hvorhos Antallet af Disciple var i Alt 540, dog er dette Antal senere aftaget, da det efter Skoleexamen i 1840 iffun udgjorde 423. Af de ældre Skoler, hvis Indtægter ved det foregaaende successive Salg af det Skolerne fra Fortiden tilliggende Jordegods aarligen ere forøgede,

have i den senere Tid ingen undtagen Christiansands Skole trængt til Tilskud af Statscassen; men af de øvrige Skoler har kun Arendals Skole været underholdt af egne Indtægter. Statscassens Bidrag til de lærde Skoler var ifølge Budgettet af 1837 6352 Spb., og efter det af 1839 552 Spb., under hvilken sidste Sum blot indbefattes nogle reglementerede Lønninger, da der forøvrigt ved Budgettet af 1839 intet er bevilget til Skolernes Bedligholdselse. Ved Kongl. Resol. af 29de Decbr. 1838 bestemtes, at Udgifterne til de lærde Skoler og Middelskolerne, der ikke kunne bestaae ved egne Midler, fra 1ste Januar 1839 skulde overtages af Dplysningsvæsenets Understøttelsesfond, og overensstemmende hermed er til bemeldte Skoler i 1840 udbetalt 11,475 $\frac{1}{2}$ Spb.

Flere offentlige Borgerfskoler ere i den senere Tid ved Kommunernes Understøttelse oprettede, og man har bestræbt sig for at give de ældre Skoler af denne Klasse mere hensigtsmæssige Indretninger. Mangstedts mangle imidlertid saadanne Lærestalter, hvilken Mangel dog paa flere Steder afhjælpes ved private Undervisningsanstalter, især for Pigeboern, hvilket Kjøns Underviisning mindre end det andet Kjøn hidtil har været Gjenstand for offentlig Dpmærksomhed. Døystumme-Institutet i Trondhjem, der har tre faste Lærere og en Lærerinde, og hvis Elevers Antal ved Udgangen af 1840 var 34, hvoraf de mandlige tillige nyde Underviisning i Haandværksarbejde, vedbliver sin Virksomhed, samt understøttes med et aarligt Bidrag af Statscassen paa 1000 Spb., og Eugénias Stiftelse i Christiania, der dels er en Opdragelses- og Underviisnings-Anstalt for fattige Pigeboern, der optages saavel frit som mod en billig Betaling, og dels en Normal- og Industri Skole, hvor confirmerede Pigeboern fra Landdistricterne oplæres i Dreies-, Damast- og Mønster-vævning m. m. mod Betaling, har hidtil for største Deel været vedligeholdt ved aarlige Gaver samt ubestemte Bidrag, og forøvrigt af den Indtægt, de solgte Fabrikater og de betalende Elever have givet. En anden nyere oprettet Stiftelse med lignende Formaal er Josephines Stiftelse i Stavanger, der ligeledes bestaaer ved frivillige Bidrag, og hvis Virksomhed efterhaanden udvides.

Almuefskolevæsenet har man i den nyeste Tid mere end nogensinde forhen søgt at ophjælpe, og ved mange værdige geistlige Embedsmænds Bestræbelser ere ikke ubetydelige Skridt gjorte for at raade Bod paa sammes Mangler, hvis Afhjælpning i Landdistricterne ofte locale Omstændigheder lægge væsentlige Hindringer i Veien for. I flere af de større Kjøbstæder ere med Almuefskolerne Berelunderviisnings- og Haandgjernings-skoler forenede, af hvilke sidste ved Udgangen af 1840 12 vare i Virksomhed, og Søndagsskoler, hvoraf til samme Tid havde tilsammen 17, stiftet væsentlig Nytte ved at bidrage til Haandværks- og Tjenerklassens Dannelse. Desuden ere i Christiania, Drammen, Christiansand, Bergen, Trondhjem, samt Moss og Porsgrund i de sidste Aar oprettede saakaldte Asyls eller Smaaørnsfskoler for saadanne Børn, som ere under den skolepligtige Alder, af hvilke Skoler til foranførte Tid 10 vare istandbragte. Flere og flere faste Skoler oprettes efterhaanden i Landdistricterne, og ved Udgangen af 1840 vare disses Antal, 222, hvoraf 102 i Agerhus Stift. Imidlertid gjør Beliggenheden mangstedts Oprettelsen af faste Skoler umulig. Almuefskolelærernes aldeles utilstrækkelige Lønninger bevirke derhos, at man kun kan vente en ringe Grad af Dannelse hos dem, og Menighedernes mangstedts temmelig lave Kulturgrad i Forening med deres indskrænkede Resourcer lægge væsentlige Hindringer i Veien for Almuefskolelærernes bedre Dannelse og mere opmuntrende Lønninger. Imidlertid arbeide til disse Læreres hensigtsmæssige Dannelse flere i nyere Tid under kraftfulde Mænds Bestyrelse oprettede Seminarier. Allerede i Aaret 1834 kom et Skolelærerseminarium i Affer i Stand, som ved Udgangen af 1840 havde 40 Elever, ligesom den dermed forenede Seminariefskole talte 74 Disciple i tre Classer, af hvilke de to nederste udgjøre en fast Almuefskole, og den øverste er en Forberedelsesanstalt for Seminariet, og foruden dette har man et Seminarium for Trondhjems Stift i Klæbo Prestegjæld, samt et for Nordlandenes Bispedømme i Throndenes, som er oprettet i 1824 og ved Resol. af 30te Marts 1836 har erholdt Udvidelse, hvorhos man i de sidste Aar har faaet et Skolelærers-Seminarium for Christiansands Bispe-

dømme paa Holts Præstegaard, hvis Virksomhed er begyndt i September 1839 og som havde ved 1840 Aars Udgang 22 Lærlinge, saavel som paa Storøen i Sønderbølle et Skolelærer-Seminarium for Bergens Stift, der tog sin Begyndelse den 1ste November 1839, og havde ved Udgangen af 1840 et Antal af 27 Lærlinge. Samtlige disse Seminarier, med hvilke Hensigten er at danne Lærere til de faste Almueskoler, og som ved Udgangen af Aaret 1840 havde tilsammen 126 Lærlinge, der undervistes af 16 Lærere, underholdes fornemmelig af Dplysningsvæsenets Fond og have hidtil virket med Held for Almueoplysningen. Desuden har man tre andre Seminarier, der dog indskrænke sig til at danne Lærere ved Omgangsskolerne, nemlig a, et Seminarium for Dore Tellemarckens tvende Provstier, oprettet ved afdøde Provst Windfeldts Legat, hvis Virksomhed begyndte i 1819, og med hvilket er forenet en fast Skole, og b, et Seminarium for Karmfunds Provsti i Kobbervig, samt c, en lignende Underviisningsanstalt i Molde. Fremdeles har man paa andre Maader sørget for Almueskolevæsenets Fremme, da Rejsestipendier af Dplysningsvæsenets Fond ere tilstaaede flere for Almueoplysningen arbejdende Mænd, for i Udlandet at gjøre sig bekendte med Almueskolevæsenets Organisation. Af bemeldte Fond er ogsaa ved Resol. af 10de Novbr. 1836 bevilget for Aarene 1837 og 1838 indtil 1500 Spd. aarlig, for som Præmier at uddeles til de Almueskolelærere paa Landet, som udmærke sig ved nidsjære Bestræbelser for Ungdommens Dannelse. Omgangsskolelærerne udgjorde i 1837 et Antal af 1841, hvilket Antal i Aaret 1840 var steget til 1907.

Det bemærkes forøvrigt, med Hensyn til Underviisningsvæsenet i det Hele, at ifølge Kongl. Resol. af 17de Octbr. 1839 er en Commission nedsat for at udarbejde en fuldstændig Plan for Underviisningsvæsenets fremtidige Organisation, ligesom Elementærunderviisningen til og med Universitetets, samt at afgive Betænkning om de Forholdsregler, gennem hvilke en saadan Plan hensigtsmæssigt kan bringes til Udførelse. Denne Commissions Virksomhed begyndte i Januar 1840. Ligesaa fortjener det at bemærkes, at Oprettelsen af en polytechnisk Underviisningsanstalt eller indtil en saadan kom i Stand, af et saakaldt Realinstitut, har i den nyeste Tid været paataenkt, uden dog at noget endnu derved er foretaget, da Spørgsmaalet om Hensigtsmæssigheden af en saadan Læreanstalt vil komme under Afgjørelse, naar Resultatet af den ved foranførte Commission foranstaltende Revision af Underviisningsvæsenet erholdes.

Af de paa almindelig Videnskabeligheds Udbredelse beregnede Instituter vedbliver det Norske Videnskabs Selskab at udsætte Priis-spørgsmaale saavel i theoretiske som practiske Materier, ligesom det ved Pengeunderstøttelser har bidraget og bidrager fremdeles til videnskabelige Skrifteres Udgivelse. Derimod er siden 1832 ingen af Selskabets Skrifter udkomne. Flere i videnskabelige Siemede dannede Samfund, saasom den physio-graphiske Forening, det militære Samfund, Lægeforeningen og Samfundet for det Norske Folks Sprog og Historie, have fortsat deres literære Virksomhed og søgt ved trykte Skrifter at udbrede videnskabelig Dplysning; men det Kongl. Selskab for Norges Vel, som fra Begyndelsen af havde ogsaa et literært Formaal, er nu blot et Landhuusholdnings-selskab, og Udgivelsen af Selskabets Samlinger er allerede for mere end et Par Decennier siden standset. Af Indretninger, som i videnskabelige Siemede udenfor Universitetet efter offentlig Foranstaltning ere istandbragte, kan nævnes et nyligen efter Anmodning af den engelske Regjering i Finmarken oprettet magnetisk Observatorium, og til videnskabelige Reiser i Udlandet er af Storthingene i 1837 og 1839 bevilget aarlig 1400 Spd., hvilke meest i natur- og lægevidenskabelig Henseende, og tildeels af Universitetets lærerne ere blevne benyttede, hvorhos en i Aaret 1838 til Finmarken og Spitsbergen afgang fra fransk videnskabelig Expedition blev paa Statskassens Befordring ledsaget af en norsk Videnskabsmand.

Flere offentlige Stiftelser have ogsaa ved at være aabne til Bøgers Ublaas for det Almindelige, af hvilke Bogsamlinger, foruden Universitetsbibliothekets, det Norske Videnskabs Selskabs Samling paa mere end 19,000 Bind, det Deichmanke Bibliothek i Christiania paa 11 til 12,000 Bind, Christiania Cathedralskoles Bibliothek paa omtrent 10,500 Bind og Krigsskolens paa omtrent 6000 Bind ere de

vigtigste, dog meest bestaaende af ældre Skrifter. Af private Bibliotheker er det Næs Jernværks Eier tilhørende det betydeligste, da det udgjør mere end 11,000 Bind og bestaaer meest af nyere Skrifter. Til at befordre Videnskabelighed bidrage ogsaa flere Naturalmusæer, Samlinger af Oldsager m. m., hvoraf Norske Videnskabers Selskab har fra ældre Tider en ikke uvigtig Samling af Naturalier, og i den senere Tid er ved Privates Gaver og enkelte Mænds Interesse for Sagen et betydeligt Musæum opstaaet i Bergen, samt et mindre i Arendal, hvorimod et i Christiansand i Aaret 1828 grundlagt Musæum ikke erholdt synderlig Tilvært.

Foruden ved hensigtsmæssige Skoleindretninger har man til Almueoplysningens Fremme søgt at virke ved Dyprettelse af Almuebogsamlinger og Læseselskaber, hvortil Almuerne selv mangesteds villigen have bidraget, og især ere flere saadanne Læseselskaber blevne oprettede, efterat Kirkedepartementets Circulaire af 19de Decbr. 1837, som dertil lover Understøttelse, er blevet bekjendt, hvorhos ved Kongl. Resolution af 20de Febr. 1839 en Sum af indtil 2000 Spd. af Dplysningsvæsenets Understøttelsesfond er bestemt at anvendes til Almuebibliothekers Dyprettelse i Landdistricterne. Ligesaa ere flere for Almuens Dannelse bestemte Skrifter ved offentlig Understøttelse udgivne eller for offentlig Regning indkjøbte, samt paa hensigtsmæssig Maade udbeelte. Til Dplysnings og Civilisations Udbredelse blandt Lapperne, et Følkeslag, som udgjør den væsentligste Deel af Finmarkens Befolkning, har man i Aarene 1836 til 1840 fortsat de flere Aar i Forveien efter offentlig Foranstaltning tagne Forholdsregler. Ved Resolutioner af 1ste Marts 1836 og 11te Septbr. 1839 ere nye Understøttelser bevilgede for den Mand, der i en Række af Aar med utrættelig Iver har arbejdet paa Lappernes Underviisning og Dannelse ikke alene som Christne og Mennesker, men tillige som Borgere og Undersaatter, og der nu efter sidstnævnte Resolution er sat i Stand til udeelt at anvende sin Tid paa at bearbejde det lappiske Sprog, som den sikkreste Grundvold til al Culturs Udbredelse blandt det lappiske Folk. I dette Sprog ere allerede ved bemeldte Mænds Bestræbelser Læres og Læseboøger foruden andre Skrifter for Sproggets Studium udgivne, ligesom han i Aaret 1838 med offentlig Understøttelse har foretaget en sprogvidenskabelig Reise til Storhertugdømmet Finland, for at udvide sine Kundskaber i det med det lappiske beslægtede quænske eller finlandste Sprog, og det er at vente, at der senere, ved Forelæsninger saavel over det lappiske som finske Sprog, vil gives Afgang for de Studerende til at blive bekjendte med begge disse Sprog.

Af Indretninger til Kunstneres Dannelse har man endnu kun den Kongelige Norske Kunstskole, hvilkens Indretnings Niemed, ifølge det nu gjeldende Reglement af 16de Januar 1834 er „ved Underviisning i Tegning og Modelering, samt ved Foredrag af Mathematikens Elementer m. m. at bidrage til Haandværkernes Dannelse, samt tillige at give dem, der agte at danne sig til Kunstnere, Leilighed til at erhverve sig Færdighed i Tegning, og i sin Direction at danne et Kunstiselskab, hvis Bestræbelser skulle gaae ud paa at danne Kunstsmag fornemmelig saaledes, at den kan forplante sig til de Værksteder, hvis Frembringelser i den ville vinde i Fuldkommenhed.“ Denne Indretning har for Tiden 6 Lærere, og vedligeholdes af Statscassen med 3000 Spd. aarlig, der er Indretningens eneste Indtægt. I Forbindelse med Kunstskolen staaer en Kunst- og Maleri-Samling, hvortil Grundvolden blev lagt ved en af Storthinget for Aarene 1836 til 1839 bevilget Sum af 1000 Spd. aarlig, ligesom atter for Budget-Terminen 1839—1842 en lignende Sum er bevilget, for hvilke Summer er indkjøbt et Antal hidtil i et interimistisk Locale i den vordende Kongebolig opstillede Malerier, og endelig har i Christiania i Aaret 1836 dannet sig en Kunstforening, hvis Hensigt er at udbrede Kunstsmag ved Anskaffelse og Udstilling af Kunstværker, som siden aarligen fordeles ved Lodtrækning imellem Medlemmerne. En Kunstforening med lignende Formaal har ogsaa dannet sig i Bergen i Aaret 1839, som desuden har den Fortjeneste at have bidraget til at vedligeholde den sammesteds værende ved frivillige Bidrag tilveiebragte Tegneskole, hvis Virksomhed et Par Gange af Mangel paa tilstrækkelig Understøttelse har været

afbrudt. Til Kunstneres Dannelse er ligeledes virket ved foranførte til videnskabelige Reiser i Udlandet bevilgede Summer, da siden 1839 ogsaa Kunstnere have Afgang til Understøttelse deraf.

b. Med Hensyn til Moralitet og Sædelighed.

Det er en sørgelig Erfaring, at med den tiltagende Oplysning Nationens Moralitet kjendeligen aftager, hvilket de nu mere end i Fortiden hyppige Forbrydelser og det aarligen vorende Antal af Justitsfager tilstræffelig godtgjøre, uden at man kan anføre bestemte Data som Grund til den tiltagende Forværrelse i moralsk Henseende, paa en Tid, da der ved saa mange Midler og paa saa mange Veie fremfor i Fortiden arbeides paa at befordre Moralitet og Sædelighed.

Hvorledes Forbrydelserne her i Landet i de sidste fem og tyve Aar ere tiltagne, vil erfares af følgende Sammenligninger. I Decenniet 1814 til 1823, i hvilket Justitsfagernes Antal mere af end tiltog, satte aarligen efter Middeltal 650 Personer under Justitiens Tiltale, og i de fem Aar 1825 til 1829 anlagdes aarligen 511 Justitsfager, hvorunder 767 Personer tiltalte, men fra nu af steg Justitsfagernes Antal betydeligen, da der anlagdes i 1830 644 Justitsfager mod 1034 Forbrydere og i 1831 endog 918 Justitsfager, hvorved 1661 Personer satte under Tiltale, og i de sex Aar 1830 til 1835 vare efter Middeltal under 772 Justitsfager aarligen 1262 Personer underkastede Justitiens Tiltale. I et endnu stærkere Forhold tiltog de offentlige Politisager. I Decenniet 1814 til 1823 vare for Politiforseelser iffun 175 Personer aarligen tiltalte, og endnu i Aarene 1825 til 1827 indskrænkedes Politisagernes Antal aarligen til 82, hvorved 240 Personer bleve Gjenstand for Tiltale, hvorimod Antallet af Politisager befundes i 1828 at have været 511, hvorved 951 Personer tiltalte, samt i 1829 528, hvorved 795 Personer tiltalte, og i Aarene 1830 til 1835 var Politisagernes Antal ikke mindre end 652 og de under samme tiltalte Personers Antal efter Middeltal 1314 aarlig. I de fem Aar, der ere Gjenstand for nærværende Beretning, ere ved civile og combinede Retter

Aar.	Justitsfager				Politisager				I Alt Justits- og Politisager			
	anlagte.	og derunder tiltalte			anlagte.	og derunder tiltalte			anlagte.	og derunder tiltalte		
	Mands- personer.	Qvin- der.	Tilfam- men.		Mands- personer.	Qvin- der.	Tilfam- men.		Mands- personer.	Qvin- der.	Tilfam- men.	
1836.	962.	1180.	379.	1559.	623.	1008.	120.	1128.	1585.	2188.	499.	2687.
1837.	1052.	1321.	313.	1634.	763.	1289.	155.	1444.	1815.	2610.	468.	3078.
1838.	1256.	1732.	389.	2121.	754.	1298.	145.	1443.	2010.	3030.	534.	3564.
1839.	1278.	1679.	405.	2084.	700.	1088.	195.	1283.	1978.	2767.	600.	3367.
1840.	1285.	1721.	375.	2096.	756.	1197.	168.	1365.	2041.	2918.	543.	3461.

De Justitsforbrydelser, i Anledning af hvilke Actionsordres hyppigst have været udfærdigede, ere a, Tyveri, og de i Klasse dermed satte Forbrydelser, saasom uhjemlet Besiddelse af stjaalne Roster, Forvælgelse af Hittegods m. fl., b, Bedrageri og Falsk, og c, Løssagtighedsforseelser, og er det fornemmelig de to første Classer af Forbrydelser, der saa mægtigen have forøget Justitsfagernes Antal i den senere Tid. For Tyveri tiltalte nemlig i de ti Aar 1814 til 1823 aarlig 520, og i de fem Aar 1825 til 1829 aarlig 577, hvorimod i 1830 711 og i 1831 1410 for denne Forbrydelse satte under Tiltale og i de sex Aar 1830 til 1835 efter Middeltal aarlig 966; for Bedrageri og Falsk i de første ti Aar aarlig 39, i de næstanførte fem Aar ligesaa 52 og i de sidste sex Aar ligesaa 69, samt for Løssagtighed i Aarene 1814 til 1823 aarlig 23, i de derefter anførte fem Aar 35, men i de sidste sex Aar 64 aarlig. I Aarene 1836 til 1840 have af de Tiltalte været actionerede

	for Tyveri og dermed beslagt. Forbrydelse.	for Be- drageri.	for Falsk	for Løsa- gigheds forseelser.
1836.	1074.	50.	19.	64.
1837.	1194.	38.	65.	44.
1838.	1648.	56.	35.	32.
1839.	1548.	102.	25.	19.
1840.	1582.	56.	28.	33.

saa at det kun er Løbsaglighedsforseelser, som i de sidste Aar ere aftagne. Dernæst har hyppigen Tiltale fundet Sted for Vold og Overfald, for Mishandling af Forældre, Ægtefæller og Børn, samt for Barnefødsel i Dølgemaal og Deeltagelse deri, dog i et mindre tiltagende Forhold; thi for Vold og Overfald tiltalte i Aarene 1814 til 1823 aarligen 16, i 1825 til 1829 aarligen 22, i Aarene 1830 til 1835 aarligen 24 og i Aarene 1836 til 1840 ligesaa 28, for Mishandling af Forældre etc. i 1814 til 1823 aarligen 3, i 1825 til 1829 aarligen 16, i Aarene 1830 til 1835 aarligen 21, samt i Aarene 1836 til 1840 aarligen 41, og for Barnefødsel i Dølgemaal i de første ti Aar aarlig 11, i de derefter anførte fem Aar aarlig 14, i de paafølgende 6 Aar ligeledes aarligen 14, men i Aarene 1836 til 1840 aarligen 21. For Mord og Drab have været tiltalte i Aarene 1814 til 1823 aarligen 12, i Aarene 1825 til 1829 aarligen 13, i Aarene 1830 til 1835 aarligen 15, og i Aarene 1836 til 1840 aarligen 17, i hvilken sidste Periode Aaret 1839 er mærkeligt i den Henseende, at i dette ikke mindre end 38 Personer for denne Forbrydelse have været tiltalte, hvilket har en betydelig Indflydelse paa Middeltallet af de for Mord og Drab tiltalte i disse fem Aar. Af samtlige i sidstnævnte fem Aar tiltalte Personer ere blevne dømsfældte i Aaret 1836 2160, i Aaret 1837 2117, i Aaret 1838 2458, i Aaret 1839 2659 og i Aaret 1840 2546, og af de Straffældte ere dømte for følgende Forbrydelser

	for Mord og Drab.	for Vold og Over- fald.	for Barnef. i Dølg- maal.	for Mish. af Forældre. etc.	for Ran og Røveri.	for Tyveri etc.	for Bebrageri og Falsk.	for Løsa- gighed.
i 1836.	9.	27.	15.	35.	5.	808.		30.
i 1837.	4.	13.	14.	37.	8.	893.		20.
i 1838.	6.	17.	16.	23.	15.	1032.	66.	39.
i 1839.	5.	16.	13.	24.	10.	1398.	68.	15.
i 1840.	19.	16.	19.	27.	9.	1222.	83.	21.

Hvad angaaer Forholdet imellem de ved de civile og combinede Retter dømte Forbryderes Antal og den hele Folkemængde efter Folketællingen af 1835, da befindes dette for Aarene 1835 til 1839 at have været i det første Aar som 1 til 662, i det andet som 1 til 553, i det tredje som 1 til 556, i det fjerde som 1 til 486 og i det femte som 1 til 449, og de for egentlige Justitsforbrydelser straffældte Personers Antal forholdt sig i disse Aar til Folkemængden i det første Aar som 1 til 1402, i det andet som 1 til 1045, i det tredje som 1 til 990, i det fjerde som 1 til 875 og i det femte som 1 til 696. Sædvanlig er Forholdet ufordeelagtigt i de større Stæder, da de for Justitsforbrydelser straffældte Personers Antal i Forhold til Folketallet befindes at have været

	i Christiania.	i Christianssand.	i Bergen.	i Trondhjem.
i 1836.	1—171.	1—183.	1—322.	1—196.
i 1837.	1—149.	1—240.	1—394.	1—125.
i 1838.	1—120.	1—197.	1—346.	1—190.

	i Christiania.	i Christiansand.	i Bergen.	i Trondhjem.
i 1839.	1—79.	1—124.	1—275.	1—172.
i 1840.	1—105.	1—187.	1—272.	1—167.

og i Landdistricterne, har dette Forhold været meest uforbeelagtigt i Agerhuus Amt (Christiania ikke iberegnet), hvor det efter Middeltal af Aarene 1836 til 1839 var som 1 til 580. Forøvrigt havde Jarlsbergs og Laurvigs, Bussersuds, Hedemarkens og Smaalehnenes Amter (med deres Kjøbstæder iberegne) i foransførte Aar det største Antal af straffældte Forbrydere, da disse forholdt sig til Folkemængden efter Middeltal, i det første som 1 til 664, i det andet som 1 til 715, i det tredje som 1 til 905 og i det fjerde som 1 til 910, ligesom det mindste Antal fandtes i Nordlands, Nedenæs og Naabygdelaugets, samt Søndre Bergenhuus Amter, hvor Forholdet var respective som 1 til 2606, 1 til 2557 og 1 til 2423, hvorhos i Romsdals Amt heller ikke Antallet af de Straffældte forholdsvis var stort, da det forholdt sig til Folkemængden som 1 til 2296.

Alf samtlige for Justits- og Politisforseelser ved civile og combinede Retter tiltalte Personer ere domfældte

	til Livsstraf			til Fæstningsarbejde			til Tugthuusarbejde			i Fængs. p. Band og Brød		
	Mands- personer.	Qvin- der.	Til- sammen.	paa Livstid.	paa for- tere T.	Til- sammen.	paa Livstid.	paa for- tere T.	Til- sammen.	Mands- perf.	Qvin- der.	Til- sammen.
i 1836.	17.	23.	40.	49.	147.	196.	9.	600.	609.	166.	38.	204.
i 1837.	13.	15.	28.	60.	132.	192.	10.	712.	722.	132.	18.	150.
i 1838.	16.	15.	31.	55.	171.	226.	12.	844.	856.	122.	29.	151.
i 1839.	9.	12.	21.	95.	211.	306.	14.	990.	1004.	148.	27.	175.
i 1840.	25.	16.	41.	85.	161.	246.	18.	869.	887.	198.	37.	235.

Hertil kommer endnu de, som ved de militaire Retter have været tiltalte og domte, nemlig
ved Landmil. ved Sømil. Tilsammen.
E Staten. E Staten.

	Tiltalte.	Straffældte.	Tiltalte.	Straff.	Tiltalte.	Straffældte.
i 1836.	263.	201.	18.	5.	281.	206.
i 1837.	340.	267.	1.	5.	341.	267.
i 1838.	256.	183.	9.	6.	265.	189.
i 1839.	249.	164.	9.	1.	258.	165.
i 1840.	241.	184.	6.	5.	247.	189.

Ved det aarligen tiltagende Antal af Forbrydelser er ogsaa Antallet af de i Straffeanstalterne henfattede Forbrydere aarligen tiltaget, da der befindes at være henseende

	i Slaverierne.	i Tugthuse.	Tilsammen.
ved Udgangen af Aarene 1814—1818.	290.	236.	526.
" — " — 1819—1823.	454.	253.	707.
" — " — 1824—1829.	593.	288.	881.
" — " — 1830—1834.	800.	422.	1222.
" — " Aaret 1835.	898.	465.	1363.
" — " — 1836.	940.	473.	1413.
" — " — 1837.	973.	536.	1509.
" — " — 1838.	1034.	555.	1589.
" — " — 1839.	1138.	653.	1791.
" — " — 1840.	1203.	637.	1840.

saar at Antallet af Fanger i de sidste Aar har været mere end tredobbelst mod hvad det var ved de hernævnte Aars Begyndelse, og har man beregnet følgende Forhold mellem Fangerne's Antal og Totalsummen af Rigets Indvaanere

i 1815 en Fange	paa omtrent	1846	Mennesker
i 1825	—	—	1265
i 1835	—	—	876
i 1840	—	—	694

Disse høist uheldige Resultater have bidraget til, at man i de sidste Aar alvorligen har arbeidet til at virke paa de i Straffeanstalterne hensatte Forbryderes moralske Forbedring, hvilken man har søgt at bevirke deels ved et forbedret geistligt Tilsyn med Fangerne og deels ved en omhyggeligere Skoleundervisning for den yngre Deel af samme, ligesom man har anskaffet religiøse og andre Bøger til Afbenyttelse for Fangerne, og da Straffeanstalternes nuværende Indretning ikke synes at opfylde deres Hensigt, har i 1837 en Commission været nedsat for at indgive Forslag til en forbedret Indretning af samme, hvorefter mulig en total Reform af Fængselsvæsenet her i Landet vil finde Sted.

Til ellers at bedømme hvorvidt Sædeligheden i det Hele er i Fremstridt eller Tilbagegang, mangler man bestemte Data. Imidlertid synes Usædelighed ikke at være i Tiltagende, tværtimod er paa mange Steder ved den fremskridende Oplysning en Anstændigheds-Følelse opvaakt, der beforder Sædeligheden. Brændeviinsdriften er i mange Egne kjendeligen i Aftagende, og med denne tillige de Urdener, der gjerne ere i Følge med samme. De uægte Fødseler ere ligeledes mere i Af- end Tiltagende, som de aarlige Lister over de fødte udvise. I Decenniet 1815 til 1824 var nemlig af samtlige Fødtes Antal mellem det 12te og 14de Barn uægtefødt, hvorimod fra 1825 til 1840 inclusive med ubetydelig Forandring kun mellem hvert 14de og 15de Barn har været født udenfor Ægteskab. Dog er Forholdet mellem de ægte- og uægtefødte i de forskjellige Egne høist forskjellig. Sædvanlig har Trondhjems Stift det største Antal af Uægtefødte, ligesom Christianssands Stift det mindste Antal deraf: og forsaavidt Dvinqvenniet 1836 til 1840 tages til Følge, da har i Trondhjems Bispedømme næsten hvert 9de Barn, i Nordlandenes hvert 10de, i Agershuus hvert 13de, i Bergens hvert 20de, men i Christianssands Bispedømme ifkun hvert 41de Barn været født udenfor Ægteskab. Forsaavidt man tør slutte fra det større Antal af uægte Fødseler, maa Vossagtighed være meest herskende i det Indre af Nordmørs Fogderi, fornemmelig Sundalens Præstegjeld, under Trondhjems Bispedømme, en Deel af Indre Sogn, fornemmelig Veirdals Præstegjeld, under Bergens Bispedømme, samt i Namodts Præstegjeld i Østerdalen under Agershuus Bispedømme. Af Hoersforsøelser findes at være anmeldte i 1837 139, i 1838 141 og i 1839 154, samt af qualificerede Leiermaal i det første 157, i det andet 176 og i det tredje Aar 130.

c. Med Hensyn til Nationens oekonomiske og borgerlige Stilling.

Flere af de her omhandlede fem Aar have i oekonomisk Henseende været mindre heldige for forskjellige af Landets Egne, hvilke derfor ogsaa i bemeldte Henseende ere snarere gaaede tilbage end fremad. Aarene 1836, 1837 og 1838 vare, som allerede anført, mere eller mindre mislige Kornaar og tildeels mindre gode Foderaar, saa at det endog blev nødvendigt for Statsstyrelsen at gribe til ekstraordinære Foranstaltninger for at afhjælpe Landets Nød. Saaledes blev i Efteraaret 1836 for Statskassens Regning indkjøbt et Quantum af omtrent 14,000 Tdr. Korn og affibet til det Trondhjemske, hvor det tildeels blev overladt de meest trængende Bygder for Indkjøbspræis. Derhos tilstodes enkelte Communer saavel i det Norden- som Søndenkjeldske, paa Grund af den mislige Høst i 1838, ved forskjellige Resolutioner i Aaret 1839 paa billige Vilkaar Laan

af Statscassen til et Beløb af 17,150 Spd., hvoraf 6000 Spd. tilfaldt to Præstegjelde af Guldbrandsdalens Fogderi og ligeledes 6000 Spd. nogle Bygder i Søndre Trondhjems Amt. I de Bergenhusiske Districter vare Aarene 1836, 1838 og 1839 maadelige Fiskeaar, og Baarsildfiskeriets Aftagen efter 1837, samt næsten totale Dphør efter 1838 i Flekkefjords Tolddistrict havde en betydelig Indflydelse paa Næringsveiene og Forfatningen i den Deel af Rister og Mandals Amt, som fornemmelig tog Deel i det her falvende betydelige Fiskeri.

Det frugtbare Aar 1840 ophjalp vel igjen tildeels Kornbygderne, ligesom Baarsildfiskeriet var overflodigt i de fleste Vestenfjeldske Egne, men Følgerne af de foregaaende Uheldsaar kunde ikke hastigen forvindes. I de vestenfjeldske, meest ved Fiskerierne bestaaende, Bygder, hvor Kornavlingen ogsaa sædvanlig er vis og sikker, synes Forfatningen at være bedst, ligesom den her almindelig herskende Tarvelighed fordrer faa Fornødenheder. Især er Stavanger Amt i det Hele i den her omhandlede Periode ved heldige Næringsveie gaaet kjendelig fremad i Velstand, hvilket ogsaa, dog i en mindre Grad, er Tilfældet med de Bergenhusiske Amter saavelsom med Romsdals Amt, hvor heldige Fiskerier ere indtrufne, ligesom Nedenæs Amt, samt den østlige Deel af Rister og Mandals Amt, ved deres blandede Næringsveie, ikke synes at have lidt noget Skaar i den almindelige Formuesforfatning.

De egentlige Skovbygder, saavelsom flere af de ved Misvæertaarene meest forarmede Kornbygder, maa antages at være i den mindst heldige Forfatning. Det Creditsystem, som Trælafthandelen grunder sig paa, er dobbelt skadelig, dels fordi Crediten lettelig misbruges, og dels fordi Skoveierne komme i et Afhængighedsforhold til Trælafthandlerne, hvorved de Første hindres fra at indrette deres Driftsmaade paa den for dem hensigtsmæssigste Maade.

Som Hjælpemidler til at kunne bedømme Nationens Frem- eller Tilbagegang i Formuesforfatning i den her omhandlede Periode, fremlægges herved Tabellerne Litt. S, T, U og V over de i denne Periode thinglæste Panteheftelser, saavelsom over de i samme afholdte Executioner og Udpantninger, hvilke Tabeller godtgjøre, at Pantesættelserne ere i Periodens Løb tiltagne, ligesom Executionernes Mængde og Executionssummernes Størrelse ere forøgede. At den Gjæld, som ligger til Grund for disse Pantesættelser og Executioner, vel kan for en Deel være stiftet i en ældre Periode, er antageligt, ligesom Erfaring lærer at udbetalte Gjældsbeviser ofte først efter længere Tids Forløb aflæses ved Thingene; men i det Hele maa formeentlig de foregaaende Pantesættelsers store Beløb søges i en Tilbagegang i Indvaanernes Formuesforfatning. En større Trang til og Søgning om Pengelaan spores overalt i den senere Tid, og Bæmskeligheden ved at faae laant faste Penge i Eiendomme har, til Skade for det Almindelige, saavel i Handelen som blandt Landalmuen, befordret en Vereldiscontering til meget høie Præmier, som Laantagerne ikke have kunnet udrede. Dog maa det, efter hvad de indkomne Beretninger udvise, ansees for vist, at de tiltagende Gjældsforholde for en væsentlig Deel have deres Grund i slet Deconomi og Letfindighed i at indgaae Forpligtelser, snarere end i Næringsveienes Standsning eller i disses Tilbagegang.

Selv de største Handelssteder, i hvilke Kjøbsen den hele Periode igjennem har været af meest Betydning, kunne ikke siges at være gaaede frem i Velstand. Fallissementer have i denne Periode i flere Handelssteder været langt hyppigere end forhen, og disse Fallissementer virke ikke alene paa Fallenterne selv, men ogsaa paa de Indvaanere, hvormed de staae i Handelsforbindelse. Derhos er formeentlig Berelsprotesternes tiltagende Mængde et umiskjendeligt Beviis for Pengesforlegenheden blandt Handelsstanden, der er den Stand, ved hvis Virksomhed fornemmelig Forfatningen i Byerne opretholdes og de væsentligste Indtægter til Statsudgifternes Bestridelse tilveiebringes. I Christiania har Antallet af disse Protester i nogle af de senere Aar været omtrent 1000. I Christiansand, hvor man i 1835 havde iffun 9, men allerede i 1836 38 saadanne Protester, er deres Antal steget i 1839 til 216 og udgjorde i 1840 195, ligesom i Flekkefjord, hvis Handel med det aftagende Sildefiskeri er meget aftagen, Berelsprotesternes Antal i denne Peri-

odes tre sidste Aar har været stort, nemlig i 1838 19, i 1839 23 og i 1840 14, hvorimod i 1836 ingen Verelprotester fandt Sted.

Fattigforsørgelsens tiltagende Byrder godtgjøre formeentligen ogsaa, at uagtet Næringsveienes Flor Almueclassens Trang forøges, hvortil for en Deel den tiltagende Folkemængde bidrager. Fattigvæsens-Udgifterne ere saaledes i disse Aar stegne for Christiania fra 26,700 Spd. til 40,300 Spd., for Bergen fra 17,000 til 23,300 Spd., for Trondhjem fra 4,900 til 7,000 Spd., for Christiansand fra 10,000 til 10,600 Spd., og for Frederikshald fra 3,800 til 5,200 Spd. Selv i Stavanger, der den hele Periode igjennem har havt en uafbrudt meget stor Handelsvirksomhed, er den egentlige Fattigunderstøttelse, som i Aarene 1833 til 1835, da i Gjennemsnit Antallet af de Personer, som nøde Understøttelse, var 173, udgjorde efter Middeltal aarlig 2356 Spd., i Aaret 1840 stegen til 3834 $\frac{4}{5}$ Spd., og var i dette Aar Antallet af de Fattige, som erholdt Understøttelse, 256.

Mangel paa Arbeids-Fortjeneste for Arbeidsclassen synes dog ikke at have bevirket disse mindre heldige Resultater, men snarere Mangel paa Arbeidsomhed. Uagtet Pengenes Forbedring er nemlig Tjeneste- og Arbeidslønnen, ingenlunde synkende, men snarere i Stigende. De betydelige Arbeider, som fra det Offentliges Side i flere Egne ere i disse Aar foranstaltede, have sat store Pengesummer i Circulation og i en ikke ringe Grad virket til at skaffe Arbeidsmanden Fortjeneste, og den private Virksomhed er ikke ved Tidsumstændighederne indskrænket, som allerede forhen er viist. Landets næringsdrivende Indvaanere af Handels- og Haandværksstanden ere tvertimod anseeligen tiltagne i Antal, og beskæftige, som det synes, en større Mængde Betjente og Arbeidere end i Fortiden. Noget Indflydelse i oekonomisk Henseende tør man ogsaa antage at de allerede før denne Periode oprettede, saavelsom de i Løbet af samme tilkomne Sparebanker have havt og ville fremdeles have, da deres Antal saavel i Landdistricterne som i Byerne efterhaanden tiltager, og Indretningerne vinde mere og mere Tillid. Ved Udgangen af 1840 var ifølge medfølgende Tabel Lit. Z Antallet af disse Banker 24, hvoraf 11 i Periodens Løb ere oprettede.

Nationen har derhos med Hensyn til Skatter og Afgifter, saavelsom i andre Henseender, nydt betydelig Lettelse i den her omhandlede Periode. Den siden det nye Skattesystems Indførelse i 1815 eksisterende, men efterhaanden nedsatte Lands- og Kjøbstædskat er siden 1836 aldeles bortfalden. Den i mange Tilfælde meget trykkende Stempelafgift, som allerede i 1836 erholdt nogen Nedsættelse, er ved Lov af 9de Aug. 1839 nærmere modificeret og tildeels hævet. Vedlagte Tabel Lit. A udviser de ved Enden af hvert af Aarene i heromhandlede Qvinquennium udestaaende Restancer af Statscassens ordinaire Intrader. Flere Næringsveiene mere eller mindre betyngende Afgifter ere, som allerede viist, efterhaanden blevne mindre eller endog aldeles bortfaldne, samt ikke faa Indskrænkninger i Næringsfriheden have.

Man har allerede ovenfor tilladt sig at paapege de vigtigste Foranstaltninger, der ere trufne, samt de Indretninger, der ere istandbragte, til Videnskabeligheds og Underviisningsvæsenets Fremme, til Sædeligheds Befordring, saavelsom til Næringsveienes Ophjælpning, og man skal nu gjøre opmærksom paa de Fremstridt, Norge i andre Henseender i det her omhandlede Qvinquennium som civiliseret Stat har gjort til Nationens Tarv og Bedste. Overensstemmende med Loven af 14de Januar 1837 er Communal-Bestyrelsen ordnet saavel i Landdistricterne som i Byerne, hvoraf allerede spores velgjørende Følger, ligesom fremdeles vil kunne ventes mere indgribende Foranstaltninger af Formandskabs-Indretningen. Under Lit. O til Lit. F. f. vedlægges Tabeller over Kjøbstædernes og Landdistricternes Communeudgifter og Indtægter. Ved Resol. af 21de Januar 1836 er en ny Inddeling af Lægedistricterne foregaaet, hvorved disse Districter ere blevne flere og følgelig af mindre Omfang, saa at Lægehjælp i mange Tilfælde lettere vil blive at erholde for Landalmuen, da desuden i disse Aar 19 nye Lægeposter ere blevne oprettede. Derhos ere paa forskellige

Steder, ved Communernes dertil gjorte Bidrag, Sygehuus=Indretningerne satte paa en bedre Fod, og to nye Apotheker ere komne i Stand. En i Anledning af den saakaldte spedalske Sygdom og Radesygen ned= sat Commission har endt sine Forhandlinger og indgivet Forslag til de Foranstaltninger, som i Anledning af den forstnaevnte Sygdoms Udbredelse i flere Dele af det vestensjeldske Norge formenes at burde iværksættes, og trende videnskabelig dannede Læger have paa offentlig Bekostning foretaget Reiser i Udlandet for at gjøre sig bekendt med den spedalske Sygdoms og andre ondartede Hudsygdommes hensigtsmæssigste Behandling. Straffeanstaltneres ufuldkomne Indretning har været Gjenstand for Undersøgelse af en dertil anordnet Com= mission, hvis Forhandlinger formeentlig ville have en hensigtsmæssigere Organisation af de hidtilværende Straffeanstalter til Følge. De mangehaande Ulemper, der ere forbundne med den Uoverensstemmelse, som saa hyppigen finder Sted imellem den geistlige og verdslige Inddeling, har man søgt at afhjælpe ved Om= reguleringer, hvor saadanne kunne iværksættes, og efterhaanden vil en større Overensstemmelse i foranførte Henseende kunne ventes bragt i Stand, ligesom flere foretagne Delinger af de større civile og geistlige Em= beder maae antages at ville have en fordeelagtig Indflydelse paa Embedsforretningernes Gang.

Postgangen her i Landet er udvidet ved ugentlige Posters Oprettelse for Statscassens Regning i endeel af de Egne af Sogns, Buskeruds, Søndhordlehn og Hardangers, Soløer og Dubalens, samt Rakke= stads Fogderier, og i Nordfjords District, hvor forhen ingen Postgang for Statscassens Regning havde været etableret, hvorhos Postgangen i den sydlige Deel af Fosens Fogderi er i 1838 udvidet til Hitterns Præstegjeld, ligesom Romsdals Amts Landdistrict og dets Handelssteder ere ved en dobbelt ugentlig Postgang satte i en hyppigere Forbindelse med det Søndensjeldske og Udlandet. Et Postcontoir for Expeditionen af Norges udenrigske Post er i 1839 midlertidigen oprettet i Svinesund.

Bedlagte Tabel Lit. G. g. udviser Antallet og Assurancesummerne af de i den almindelige Brand= casse ved Udgangen af Aarene 1835 og 1840 assurerede Bygninger saavel i Landdistricterne som i Kjøb= og Ladestederne, ligesom medfølgende Tabel Lit. H. h. udviser, at flere private Brandassurance=Indretnin= ger ere i Landdistricterne oprettede, og i Aaret 1840 vare disses Antal 8, hvoraf 2 paa Hedemarken, en i Faaberg i Guldbrandsdalen og fem i Nordre Trondhjems Amt. De fleste af disse ere gjensidige Assurance= Foreninger. Af større Bigtighed er et i Bergen i Aaret 1839 oprettet Brandassurance=Selvskab for Møbler og Effecter, der er det eneste af sit Slags her i Landet. Ved Udgangen af Aaret 1840 var dette Selvskabs Fond 104,694 $\frac{1}{2}$ Spd., og i bemeldte Aars fjerde Kvartal var dets Forsikringssum 870,061 $\frac{1}{2}$ Spd. Samt= lige disse Forsikrings=Indretninger ere ligesom de paa nogle Steder oprettede Soassurance=Foreninger ved Lov af 9de August 1839 tilstaaede flere Forrettigheder.

For at befordre Communicationen inde i Landet ved hensigtsmæssige Veianlæg ere i Dvinqvenniet 1836 til 1840 vidtløftige Arbejder udførte og betydelige Pengesummer satte i Circulation. Allerede ved Re= solutioner af 4de Juni 1831 og 16de Januar 1834 blev til Oparbejdning af Hovedveien i Lister Fogderi fra Lyngdal, hvor Kjøreveien ophørte, og indtil Feddebro bevilget at forskydes af Statscassen, mod Refusion ved Ligning paa Rigets Matrifulsfyld, 14,800 Spd., samt til Fortsættelse af denne Vei fra Feddebro til Flekkefjord, ved Resolutioner af 23de Decbr. 1834 og 25de Juni 1837, 20,000 Spd.; ligesom til tvende Broers Opførelse paa bemeldte Vei bevilgedes ved Resolutioner af 23de Juni 1836 og 19de Decbr. 1837 tilsammen 4500 Spd., hvilke Arbejder, der alle vedkomme Lister Fogderi, ere fuldfærdige, hvorhos til et Veianlæg i samme Fogderi fra Lyngdal over Spindslandet til Spindsodden ved Sundet ligesom Ladestedet Farsund blev ved Resolution af 13de Febr. 1835 bevilget 9400 Spd., og er dette Arbejde ligeledes i de paafølgende Aar fuldført. Derhos er til Fortsættelsen af Hovedveien fra Flekkefjord over Basse Sogn gennem Jæderen og Dalernes Fogderi omkring Egersund til Gjermestad i den vestlige Deel af Egersunds Præstegjeld, ved Resol. af 23de April 1839 bevilget 70,000 Spd., og er dette Veianlæg nu sin Fuldbendelse

nær. Til alle disse Veianlæg i Rister samt Jæderen og Dalernes Fogderi er indtil Udgangen af Aaret 1840 forskudsvis anvist af Statskassen tilsammen 88,084 Spd. Paa en anden Kant af Landet er et vel mindre betydeligt, men længe omventileret og i flere Henseender vigtigt Veianlæg foretaget, nemlig paa Strækningen fra den Trondhjemske Hovedvei ved Reby under Tønsset Præstegjeld i Østerdalen gennem Øvike og Indset Sogne til Ilbrohaugen i Rennebo Sogn under Søndre Trondhjems Amt, hvor den kommer ud paa den fra Dovrefjeld til Trondhjem førende Hovedvei, hvorved Veilængden mellem Christiania og Trondhjem forlortes $4\frac{1}{2}$ Mile. Ved dette Veianlæg, som er af $7\frac{1}{2}$ Miles Længde, hvoraf $6\frac{1}{4}$ Mile i Hedemarkens og $1\frac{1}{4}$ Mile i Søndre Trondhjems Amt, paa hvilken Strækning Terrainet er bekvemmere for Veianlæg end over Røraas og Dovrefjeld, aabnes en lettere og hurtigere Forbindelse mellem den største Deel af Østerdalen og Trondhjem, der især er vigtig for Transporten af Sild og Fiskevarer fra det sidste Sted til Grundsøet Marked og Hedemarken, og ved Resol. af 5te Mai 1836 er til samme bevilget et Bidrag af 6000 Spd., som ogsaa forskudsvis er udbetalt af Statskassen.

Desuden ere tvende vigtige Veianlæg endnu under Arbejde. Det ene og først begyndte af disse er et Veianlæg fra Kongsberg over Meheien til Tinnebro i Hitterdal, samt fra Brunkeberg Kirke gennem Laurdals og Vinje Præstegjelde til Gugaarden i den saakaldte Houfælie Grænd øverst eller vestligst i sidstnævnte Præstegjeld, til hvilket Anlæg ved Resolutioner af 17de Juli 1837 og 6te Juni 1840 er bevilget 65,000 Spd., og af hvilket Beløb indtil Udgangen af 1840 er anvist 45,874 Spd., samt hvoraf Strækningen fra Kongsberg til Tinnebro, er fuldført. Det andet Veianlæg, der er af større Udstrækning end foranstøttede, er den ved Resol. af 23de April 1839 bestemte Vei fra Christiansand gennem Vestre Raabygdelaugset og Sætersdalen, hvortil ved bemeldte Resolution er bevilget et Beløb af indtil 59,000 Spd., og hvis Hensigt er at sætte Christiansand i en nærmere Forbindelse med den vigtigste Deel af dets Opland, hvoraf man venter sig Fordeel for Stedets Handel og Næring, til hvilket Veianlæg er indtil Udgangen af 1840 anvist 10,876 $\frac{1}{2}$ Spd. Endnu vigtigere for flere og større Bygder, saavel som for Landet i det Hele, er det ved Resol. af 11te Sept. 1839 bestemte Veianlæg fra Tuf i Hemsedal over Fjeldene til Borgunds Sogn i Leirdals Præstegjeld, hvis Hensigt er at befordre den allerede nu meget levende Forbindelse mellem Halsingdal og Sognefjorden, saavel som at stifte Reisende fra Agershuus, Buskeruds og flere søndenfielske Amter en hurtigere og bekvemmere Vei til de Bergenshusiske Districter end den eneste Vei, der nu kan reises, nemlig over Fillefjeld. Fjeldveien fører igennem en for Veianlæg i det Hele meget bekvem Fjelddal af $3\frac{7}{8}$ maalte Miles Længde, og ved dette Anlæg bliver Hovedveien fra Christiania til Bergen $4\frac{3}{8}$ Mile kortere, samt ulige lettere at reise, ligesom Anlægget medfører betydelig større Fordele for Drammen og de sydligere Dele af Agershuus Stift. For at lette den besværlige Hovedvei fra Walters til Bergens Stift er derhos ved Resol. af 10de Juni 1837 bevilget 3000 Spd. til Omlægning af en Deel af denne Vei gennem Smeddalen, hvorved Fillefjeldets største Hojder undgaaes, hvorhos ved Resolutioner af 30te Mai 1838 og 15de Juli 1839 til Omlægning af det besværlige Veistykke over Gallerne i Leirdal, saavel som til Anlæg af en Vei fra Leirdalsøen til Fjellheller længere ude i Fjorden er bevilget 5500 Spd. Endelig er til Dyarbejdelse af de Jøfenske Postveje i Søndre Trondhjems Amt ved Resol. af 17de Sept. 1840 bevilget et Bidrag af 8000 Spd., men af disse Veie ere endnu kun enkelte korte Stykker istandbragte.

I det Hele er i Overeensstemmelse med Loven om Veivæsenet af 28de Juli 1824 §§ 2 og 3 indtil Udgangen af Aaret 1840 anvist til forskudsvis Udbetaling af Statskassen, med Refusion ved Rigning paa hele Rigets Matrifullskyld, 182,283 $\frac{1}{3}$ Spd., af hvilket Beløb 156,214 Spd. vedkomme Aarene 1836 til 1840, og deraf 70,396 $\frac{1}{2}$ Spd. ere anviste i Aaret 1840. Saaledes har der i ingen Periode, siden Beloven af 1824 udkom, været udvist større Virksomhed med betydelige Veianlæg og Veiforbedringer end i Aarene 1836 til 1840, især i samles to til tre sidste Aar. Desuden er, paa Fæstning af vedkommende Amters Veie

caaser, mindre vidtloftige Veisorbedringer udførte, da fornemmelig paa den gjennem Nebenæs og Mandals Fogderier gaaende Hovedvei flere hensigtsmæssige Dmlægninger ere istandbragte, og saavel nordens som søndensjelds ikke faa nye Bygdeveie oparbejdede, saaledes som vedlagte Tabel Vitr. I. i. nærmere udviser. De mange Fjeldveie, som forbinde enkelte større Bygdelaage, og som det for flere af disse Bygders Næringsveie vilde være ønskeligt at faae gjort fremkommelige, hvor ikke betydelige locale Vanffeligheder ere til Hindrer derfor, have, da de ikke ere underlagte Veivæsenets Bestyrelse, hidtil ikke været Gjenstand for den offentlige Opmærksomhed.

Ligesom Communicationen i det Indre er ogsaa Dampskibsfarten langs Rigets Kyster bleven befordret. Den allerede i 1827 begyndte Dampskibsfart mellem Christiania og Christiansand, samt mellem Frederiksværn og Kjøbenhavn, er vedbleven uforandret, hvorhos siden 1838 ved et for Statscassens Regning anskaffet Dampskib en regulær Dampskibsfart mellem Trondhjem og Finmarken har fundet Sted, og endelig er ved flere i de sidste Aar anskaffede Dampfartøier tilveiebragt Dampfart ligesaa fra Hammerfest i Finmarken til Christiania, da i sidstnævnte Aar fire af Statens og tre Private tilhørende Dampfartøier have været i Farten i forskjellige Router, og ere disse Private tilhørende Dampfartøier ved forskjellige Resolutioner tilstaaede nogle Forrettigheder eller Fritagelser med Hensyn til den ellers paabudne Control fra Toldvæsenets Side. Endelig er ved et indenlandsk Interessentskab i Aaret 1840 istandbragt paa Njosen en meget gavnlig Dampfart ved et i Skotland bygget Dampskib af Jern, understøttet tildeels ved Paaen af Statscassen. Den allerede et Par Aar i Forveien paabegyndte Dampfart paa Fjordene under Ringeriges Fogderi i Drammens Oppland er derimod af mindre Bigtighed og indskrænker sig egentlig til Sommertransport.

Den hydrographiske Opmaalings Fremgang er allerede ommeldt. Ved den topographiske Opmaalings, i Forbindelse med hvilken forskjellige geographiske og astronomiske Jagttagelser til Berigtigelse af Opmaalingsarbejderne have været anstillede, er en ny Triangulering mellem Christiania og Kongsvinger udført i 1836. I Aarene 1837 og 1838 er Opmaalings foretagen af den Kvadratkil, som nærmest omgiver Christiania, hvorhos i det sidste af disse Aar en Strækning af de mod Fillefjeld stødende Balderfke Districter opmaales, ligesom i 1839 syv Kvadratkil paa Grændsen af Buskeruds og Christians Amt, samt i 1840 sex Kvadratkil i Balderfke ere maalte, hvorhos i 1840 det trigonometriske Net fortsattes i Strækningen mellem Hadelands, Lands og Balderfke Fogderi samt den Bergenske Stiftsgrændse. Da siden 1828 den største Deel af det til Opmaalingsen bevilgede Fond er medgaaet til den nordlandske Kystmaalings, har i den senere Tid kun en ringe Arbeidskraft kunnet anvendes paa Opmaalingsen af Rigets sydlige Deel. Imidlertid er ved den topographiske Opmaalings nu omtrent 1200 geographiske Kvadratkil af Riget opmaale i en sammenhængende Strækning, der fornemmelig vedkommer Agershuus Stift og den sydlige Deel af Søndre Trondhjems Amt, da Opmaalingsen, som fra Begyndelsen egentlig var militær-topographisk, holdt sig oprindeligen til Strækningerne langs Rigsgrændsen, hvor militære Operationer snarest kunde foresfalde. Fortsættelsen af de hidtil for privat Regning udgivne og paa den her omhandlede Opmaalings grundede Karter over de søndensjeldske Amt er i 1840 paabegyndt med den sydlige Deel af Christians Amt. Disse Karter udgives for Eftertiden for Statscassens Regning.

Ved at fremlægge denne underdanigste Beretning maa Departementet sluttelig gjøre opmærksom paa, at den er affattet af Sørenskriver Kraft, hvem det ved Kgl. Res. af 12te Januar f. A. blev overdraget at bearbejde og sammendrage de Beretninger om Rigets Tilstand, som det ifølge de Kongelige Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827 og 23de December 1839 paaligger de civile Overøvrigheder at afgive hvert 5te Aar og som ved Udgangen af 1840 igjen skulde afgives. Det udbredte Bekjendtskab til Landets Statistik, den ufortrødne Flid i Detailundersøgelserne, og den utrættelige Omhu i Behandlingen, der altid have udmærket denne Mands Arbejder, vil forhaabentlig ikke mindre igjenskjendes i nærværende Arbejde, og Departementet kan derfor ikke Andet end ansee det for en særdeles heldig Foranstaltning, at dette naadigst overdroges Sørenskriver Kraft, endog uden Hensyn til den gavnlige Indflydelse paa hans fortjenstfulde Forfattervirksomhed isørgt, som de Undersøgelser, han derved har havt Anledning til at anstille, og de Materialier, han derunder har samlet, upaatvivlelig ville have.

Foranstaaende Beretning angaaende Rigets oeconomiske Tilstand i de fem Aar 1836—1840 har under 16de November 1842 underdanigst været Hans Kongelige Majestæt forelagt.

G i e n p a r t

Af Finants- Handels- og Told-Departementets underdanigste Foredrag af 26de November 1839.

Ved Kongl. naadigst Resolution af 10de September 1827, sammenholdt med Resolution af 11te October 1825, er det paalagt de civile Overøvrigheder regelmæssigen hvert 5te Aar at indgive nøiagtige Beretninger om de dem an betroede Districters Tilstand i Almindelighed, og i Særdeleshed med Hensyn til Jordbrug, Færdi, Skov- og Bergværksdrift, Fiskerie, Huus- og Kunstflid, Handel og Søfart samt øvrige Næringsfysler. Tilfølgende disse naadigste Resolutioner bleve Beretninger første Gang afgivne i Aaret 1829, og skulde altsaa igjen været indsendte ved Udgangen af Aaret 1834, men da der ved Udgangen af Aaret 1835 var forløbet et Decennium siden sidste almindelige Folketælling, og Departementet paa Grund heraf agtede at indgaae med underdanigst Forestilling om, at en ny Folketælling ved Aarets Udgang maatte vorde foretagen, ved hvilken det antoges, at der vilde gives god Anledning til at indhente adskillige væsentlige Oplysninger angaaende Districternes Tilstand, som ellers kun med megen Vanskelighed vilde kunne tilveiebringes, bestemte Departementet i Skrivelse af 14de Marts 1835, at Terminen for Beretningernes Afgivelse for den Gang skulde forlænges til 6 Aar, men siden regelmæssigen være de først bestemte 5 Aar. Paa denne Maade antog man, at Tiden for Beretningernes Afgivelse hver anden Gang vilde falde sammen med Folketællingerne, som man tænkte sig i Fremtiden regelmæssigen hvert 10de Aar vilde blive foranstaltede. Disse Beretninger, som i Forbindelse med et ved Finantsdepartementets Tabelcontor udarbejdet Sammen drag af Beretningernes Indhold have været H. S. Majestæt underdanigst forelagte, og derefter gennem Trykken ere blevne bekendtgjorte, den første Gang i Ud drag, men sidste Gang *in extenso*, maa antages gavnligen at have bidraget til en rigtigere og paalideligere Kundskab om Rigets oeconomiske Tilstand.

Det var imidlertid ikke at vente, at en saa vanskelig og omfattende Foranstaltning strax saa fuldstændigen kunde vorde iværksat, at den ikke skulde være modtagelig for flere væsentlige Forbedringer. Navnligen er Departementet, ved at gennemgaae Amtsbereitningerne i den Hensigt, deraf at ud drage en almindelig Udsigt over Rigets oeconomiske Tilstand og Næringsveienes Gang over det hele Rige, kommen til den Erkjendelse, at de statistiske Kjendsgjerninger, hvorved Amtene have begrundet deres Dom over Districternes Forfatning, ere saa ueensartede, og efterlade saamange Huller, at næsten ingen tabellariske Overfigter, og forholds mæssigen saa fælleds og almindelige Resultater deraf have ladet sig udlede. Denne Ufuldkommenhed ved Beretningssystemet i dets nærværende Skikkelse antager Departementet tildeels kunde afhjælpes ved Udsærdigelse af en mere bestemt og i det Enkelte gaaende Instrux til Veiledning for Overøvrighederne ved Materialiernes Indsamling, og ved Rapporternes Affattelse. Departementet har allerede tidligere været opmærksom herpaa, og under 30te

April 1830 i Skrivelse til Overbøvrighederne yttret sig om Nødvendigheden af, at der gives Regler, hvorefter Beretningerne kunne affattes, og at visse Formularer blive bestemte, forsaavidt det kan ansees hensigtsmæssigt at give Beretningerne tabellarist Form. Departementet anmodede derfor ved ovennævnte Skrivelse de civile Overbøvrigheder om at afgive deres Formening herom forinden Bestemmelse i disse Puncter blev given, og meddeelte dem til Afbenyttelse ved den herom afgivende Betænkning veiledende Dplysninger. Denne Departementets Skrivelse havde imidlertid ikke den forønskede Virkning, da den forlangte Betænkning kun indkom fra Christians, Bratsbergs og norde Trondhjems Amt. Dette var formeentlig Grunden til, at ingen yderligere Forføining i denne Henseende blev truffen fra Departementets Side forinden Beretningen om Tilstanden ved 1835 Aars Udgang indkom.

Da nu Tidspunctet for disse Beretningers Afgivelse paany, nemlig 31 December 1840, ikke er langt fra Haanden, har Departementet igjen taget Sagen under Overveielse, for at de fornødne Regler kunne gives saa betimelig, at Overbøvrighederne ikke alene selv kunne sætte sig ind i Sagen, men ogsaa indhente Dplysninger fra de underordnede Embeds- og Bestillingsmænd. Hensigtsmæssigheden af bestemte Forskrifter bliver derhos saameget mere indlysende, efterat Tabelcontoret i Departementet ved dets Foranstaltning i afvigte Aar har faaet en udvidet Arbeidsstyrke, og derved er sat istand til at give sin Virksomhed en større Udstrækning end forhen. Thi herved fremtræder det klarere, hvilke de Dplysninger og Opgivender ere, der i Amtmændenes Rapporter især attraaes til at supplere de Kendsgjerninger, hvoraf man gennem Tabelcontoret ved Forklaringer, der indsendes enten fra andre Autoriteter end de civile Overbøvrigheder, eller fra eller gennem disse til andre Tider eller paa anden Maade, end indlemmede i Amtmændenes Gemaarsberetninger, kan komme i Besiddelse. For i Gemaarsberetningerne at indtage, hvad der saaledes bekommes, bør Amtmændene — forsaavidt ei enkelte af disse Dplysninger staae i et saa nøie Forhold til de Materier, som i Gemaarsberetningerne maa afhandles, at det vilde være uhenigtsmæssigt at affondre dem derfra — være fritagne, hvorved de noget ville blive lettede i det dem i denne Anledning paahvilende Arbeide, der allerede uden dette er meget vidtløftigt, hvorimod det er at forvente, at deres Rapporter ville blive saameget mere nøiagtige og righoldige paa statistiske Data angaaende de Puncter, hvorpaa deres Opmærksomhed henvendes, naar de fritages for at indsamle saadanne Materialier, der ad anden Vej kunne tilveiebringes.

Departementet maa i denne Henseende oplyse, hvilke de statistiske Data ere, som man dels andetskeds fra end gennem Amtene, dels ved andre Leiligheder end i Gemaarsberetningerne modtager fra Amtmændene. Man skal derhos udhæve, hvilke af disse der antages fremdeles at burde indsendes til Departementet, for her at blive sammendragne, og derefter enten offentlig bekjendtgjorte i Trykken efter hvert som de blive færdige, eller offentliggjorte i Forbindelse med Overbøvrighedernes Beretninger:

Med Hensyn til Rigets Folkemængde og dens Inddelinger, samt de Forandringer, denne er underkastet ved Fødsler og Dødsfald m. m., er Departementet dels ved almindelige Folketællinger, dels ved de Uddrag af Ministerialbøgerne, som af Geistligheden aarlig indsendes, og som fra 1ste Januar d. A. efter Kongl. naadigst Resolution af 13de Marts sidstleden skulle afgives efter det borgerlige Aar istedetfor efter Kirkeaaet, i Besiddelse af saadanne Dplysninger, at nogen yderligere Foranstaltning i denne Anledning ikke kan blive at træffe. Denne Deel af Districternes Statistik kan altsaa ligge udenfor Amtsberetningerne. I Forbindelse med Folketællingen blev i Aaret 1835 foretaget Optegnelse over Creaturhold og over Udsæd, samt meddeelt Opgave over de forskjellige Sædarters Følgighed. Af disse Optegnelser er der i Departementet foranstaltet et Sammendrag, som ved Trykken er offentliggjort. Uagtet man har Grund til at antage, at dette Sammendrag for flere Districter i Riget viser et Udbytte, som er meget langt fra at stemme med det virkelige Forhold, formenes dog en saadan Tælling igjen at burde foregaae i Forbindelse med de efterfølgende Folketællinger, da man haaber, at Landalmuens Fordomme og utidige Frygt for at flige Foranstaltninger skul-

le sigte til fornyede eller forøgede Stattepaabud, efterhaanden vil forsvinde, og den hovedsagelige Grund til Dpgavernes Mangel paa Nøiagtighed saaledes ophøre. Paa den anden Side maa bemærkes, at Dpgaver over Creaturhold, Udsæd og Afsal ikke kunne ventes at faae endog nogenlunde Nøiagtighed, naar de skulle indhentes paa anden Maade, end ved specielle Opgivelser fra hver enkelt Eier eller Bruger, en Fremgangsmaade, der er for byrdefuld til at man kan andrage paa dens Iverksættelse oftere, end naar den almindelige Følketælling afholdes. I hvor vigtige altsaa end disse Dpgaver ere til Bedømmelsen af Agerbrugets og Færdstens Tilstand, kan man ikke antage det tilraadeligt, at nogen anden Foranstaltning i denne Henseende paabydes, end den der staaer i Forbindelse med Følketællingen. Departementet troer derimod, at det vil være hensigtsmæssigt, at det paalægges Amtmændene ved Beretningernes Afgivelse, forsaavidt de ei afgives ved Udløbet af det Aar, hvori den almindelige Tælling er foregaaet, igjennem Lensmændene at indhente Erklæring om, hvorvidt de Summer, som disse Tabeller udvise, kunne antages at være stemmende med det virkelige Forhold, samt høre deres Formening om, hvorvidt disse Summer i de sidst forløbne 5 Aar kunne antages at være forøgede eller formindskede.

Til Oversigten over Jordbrugets Tilstand er det af Vigtighed at faae Dplysning om, hvorvidt Jorden dyrkes af sin Eier eller er bortleiet eller bortfæstet, om Fællesskab og Udfistning m. m., som indeholdes i det nedenfor omhandlede og anførte Schema til Tabel No. 1. I denne Anledning maa bemærkes, at man vel i Departementet kan komme til Kundskab om Matriculnummernes Antal og Skattefyld, samt om de Forandringer, som ved Afskædning og nye Skyldsatninger heri foregaae, hvorfor om Dpgivende i saa Henseende ei her er Tale, men da man ikke her kan see, hvorvidt Brugene ere benyttede af Selveiere, eller bortbyggede eller bortforpagtede, og ei heller hvor stor Skyld der hviler paa Selveiergodset og paa Byræl eller Forpagtingsgodset særskilt, saa anseer man det for Fuldstændigheds og Nøiagtigheds Skyld rigtigst, at Rubrikker herfor anføres i Schemaet, hvilket kun i høist ubetydelig Grad vil forøge Arbeidet ved sammes Udfyldning.

Alf samme Grund formenes ligeledes fremdeles som hidtil fuldstændige Dplysninger om Saugbrugene at burde optages i Amtmændenes Beretninger betræffende Skovvæsenet, eftersom de i de til Revisionsdepartementet indsendte Fogedregnskaber opgivne Data ikkun betræffe Antallet af privilegerede Sauge og den Skjorsel, hvortil disse til Skats Svarelse ere ansatte, hvorimod bemeldte Data ei ere tilstrækkelige til at oplyse Skjorselens Størrelse i det Hele.

Efter Departementets Circulaire af 22 December 1826 skulle de Amter, inden hvis Grændser de betydelige Fiskerier forefalde, saavel strax ved Fiskeriets Begyndelse, som og successive medens Fiskeriet drives, og efter dets Tilendebringelse gjøre Indberetning til Departementet om dets Begyndelse, Gang og Udfald. Disse Indberetninger ere ligesom Indberetningerne om Udsigten til og Udfaldet af Korn- og Høsten af den Vekst, og paabudte i den Hensigt, at deres Indsendelse ikke kan undlades, uagtet Amtene ved den her tilføjede Forfæst om deres Jemaarsberetninger paalægges deri at give nøiagtigere, og til saavidt mulig bestemte Data støttede Dplysninger om Fiskeriernes Drift, Udbyttet af samme og m. desl.

Efter den bestaaende Bergværkslovgivning og den gjældende Skattelov skulle Bergmesterne aarlig indkomme med Dpgaver over Productionen af Bergværkerne, men disse Dpgavers Hensigt, nemlig at lette Controllen med at Afgifterne betimeligen indkomme, medfører, at de kun indbefatte den Deel af Bergværksdriften, hvis Production er beskaffet, og kun de Bærker, der ere afgiftspligtige. I Jemaarsberetningen derimod bør have Oversigt over Bergværksdriften i det Hele, hvorfor Amtene hensigtsmæssigt paalægges som hidtil ogsaa at omhandle Bergværksdriften efter de Dplysninger, de fra Bergmesterne eller af andre Kilder kunne erholde.

Ved Finantsdepartementets Circulaire af 29de October 1833, der grunder sig paa ældre Circularer af 9de Juli 1744 og 28de October 1809, er det paalagt Amtene at give aarlige Indberetninger om Fabrikker

og Industri anlæg, hvorhos er oversendt Schemata, hvorefter disse Indberetninger skulle affattes. Den noiaigtige Efterlevelse af dette Departements Circulaire har imidlertid ikke sjelden mødt Vanskeligheder, hvilke hovedsagelig bestaae i de private Eieres Uvillie til at give det Offentlige de attraaede Dplysninger. Deels paa Grund heraf, men fornemmelig fordi Fabriksvæsenet heri Landet hidtil ikke har fremtraadt og rimeligviis i længere Tid ikke vil fremtræde med nogen statsoeconomist Bigtighed, skulde Departementet være tilbøieligt til at antage det for mindre nødvendigt, at forbre disse Indberetninger fremtidigens afgivne med den Udførlighed, som i ovenomhandlede Schema er foreskrevet. Naar man saaledes indskrænkede Dplysningen til at omhandle Indretningens Veliggenhed, Tallet paa de ved samme sysselsatte Arbeidere samt det vundne Product, og derhos lod det beroe med deres Afgivelse til hvert 5te Aar, for amtsviis at indtages i Gemaarsberetningerne, kunne man vente, at de Hindringer, der hidtil have viist sig mod disse Dpgavers Noiagtighed, for en stor Deel vilde bortryddes.

Angaaende Brændevinsbrænderierne indeholde vistnok de til Revisiondepartementet indsendte Regnskaber fra Oppebørselsbetjentene noiaigtige Dplysninger om Kjedlernes Antal, Art og Potterum, men da man dog savner Dplysning om det producerede Quantum Brændevin, og de ved Driften brugte Arbeideres Tal, bør denne Green af Industri anlæg ligesaa lidt fremtidigens som forhen undtages fra at omhandles i Gemaarsberetningerne, skjøndt der i dette Punct, ligesom i de flere, ikke vil forbres Dpgivender i saa mange Retninger, som i Departementets Skrivelse af 29de October 1833 forudsattes.

Med Hensyn til Skibsbyggeriet, som paa flere Steder ogsaa er en florerende Næringsgreen, indeholder Departementets fornævnte Circulaire af 22de December 1826 Paabud om, at Amterne aarlig skulle afgive Indberetning om de i deres Districter byggede Fartøier af over 3 Commercialæsters Drægtighed; men der skjønnes ikke at være nogen Grund til, at der om denne Industrigreen skulde gjælde andre Bestemmelser end om de øvrige, hvorfor det maa være tilstræffeligt, at Gemaarsberetningerne indeholde Dplysning herom, hvorhos det paa de Steder, hvor ordentlige Skibsværfter findes, om disse bør oplyses ogsaa det Antal Arbeidere, der ved hvert af dem har stadig Sysselsættelse.

Over de fra og til Udlandet ind- og udførte Varer samt ind- og uderpederede Fartøier erholder Departementet maanedlige Fortegnelser fra samtlige Toldkammere; ligeledes har Departementet Anledning til for hvert Aar at foranstalte Sammen drag af samtlige ved hvert Tolddistrict hjemmehørende Handelsfartøier af over 3 Commercialæsters Drægtighed. For Aaret 1835 har Departementet ved Trykken ladet offentliggjøre de Sammen drag, som over Rigets Handel og Skibsfart med og paa Udlandet ere istandbragte, ligesom man forventer naadigst Bemyndigelse til at lade trykke de for de følgende Aar udarbejdede lignende tabellariske Oversigter.

Amterne ville saaledes herefter ikke behøve at indtage noget Herhenhørende i deres Gemaarsberetninger. Om Skibsfarten imellem Stederne indbyrdes og den Handel, som paa denne Maade drives, kan Departementet ogsaa skaffe sig Dplysning ved at lade extrahere de til Revisiondepartementet indsendte Toldregnskaber. Vistnok kunde der være Spørgsmaal om Hensigtsmæssigheden af, at disse Dplysninger skaffes tilveie i Departementets Tabelcontor, eftersom den indenlandske Ryskfart og Varehandelen mellem Stederne indbyrdes nærmest kun har Interesse ved Bedømmelsen af det enkelte Districts Forsatning, og der over disse Virksomhedsgrene ei kan gjøres Sammen drag for det hele Rige, da Dpgaverne vilde komme til at krydse hinanden, og det kunde synes som om Tabelcontorets Virksomhed for Tiden ei burde udstrækkes i Retninger, der ikke kunne afgive Resultater for det Hele. Da disse Dplysninger ikke desmindre bør tilveiebringes, saasom de ere af Bigtighed ved Bedømmelsen af det enkelte Steds Handelsvirksomhed og Hørelse, men Amterne ei have andet Middel til at komme i Besiddelse af dem, end ved at erhverve Ud drag af Toldbøgerne, hvorimod man i Departementet, som oven anført, af de indsendte Regnskaber kan forfatte dem til Tidsbesparelse saavel for Amterne som Toldkammerne, saa anseer Departementet det rigtigst, at de forstnævnte ogsaa fritages for disse Dplysningers Meddelelse.

Efter Departementets oftnævnte Circulaire af 22de December 1826 skulde Amtene aarligen indsende Fortegnelse over Antallet af de næringsdrivende Borgere i Stæderne; men de Forandringer, der i denne Retning foregaae, ere imidlertid i Regelen ikke større, end at de aarlige Opgaver derover uden Skade ville kunne undværes. Det vil derfor være tilstrækkeligt, at Overøvrighederne i sine Beretninger indtage Opgaver herover ved Udgangen af det Tidsrum, Jemaarsberetningen omfatter.

Blandt de Oplysninger, der tjene til at bedømme Districternes Tilstand i Almindelighed, uden at slutte sig til nogen bestemt Næringsgreen, ere Qvartalsindberetningerne om Markedspriserne. Disse bør formeentlig fremdeles kvartaliter indsendes til Departementet, hvor de ville blive sammendragne, og hvorfra Resultaterne ville blive offentliggjorte i Forbindelse med Amtsberetningerne. Om de paa Rigets Børser noterede Pengecourser er ogsaa Departementet i Besiddelse af de fornødne Oplysninger, hvorfor disse ligesaalet som nysnævnte Varepriser behøve at berøres af Amtene i Jemaarsberetningerne, hvilket for nogle Amters Vedkommende hidtil har været gjort.

Saa vel efter ældre Circularer af 1ste Juni 1793 og 27de Februar og 1ste Juni 1824, som efter Lovene om Formandskaberne paa Landet og i Kjøbstæderne §§ 21 og 17, skulde Extracter af Communerne's Regnskaber indsendes til vedkommende Departement, som paa denne Maade kommer i Besiddelse af de nødvendige Data til at istandbringe en fuldstændig Oversigt over det hele Riges Communeudgifter og de Midler, hvorved disse tilveiebringes. Disse Indberetningers aarlige Indsendelse kan naturligviis ei frafaldes, og er det altsaa en Selvfølge, at Amtene ei behøve at indtage Noget i denne Anledning i sine Jemaarsberetninger.

Følgelig Departementets Circulaire af 18de Mai 1824 skulde Amtene aarligen indsende Forklaringer over de Communerne tilhørende Bygdemagaziners Status, men efterat der overalt i Landdistricterne er organiseret Formandskaber, hvilke det overensstemmende med den herom udfomne Lovs § 21 maa paaligge at have Tilsyn med disse Indretningers Løb, er den fornemste Grund til Indsendelsen til Departementet bortfalden. Imidlertid bør Oplysninger om disse Indretningers Tilstand ikke savnes i en fuldstændig Oversigt over Districternes Tilstand, hvorfor en Forklaring over Bygdemagazinerne's Status ved Udgangen af det Tidsrum, Amtsberetningerne omfatte, i disse bør indtages, hvorimod deres aarlige Indsendelse til Departementet fremtidig formæentligen kan falde væk.

Til at bedømme Stæderne's oeconomiske Tilstand, deres Fremskridt eller Tilbagegang, er Oplysning om Antallet af Bygningerne i Kjøb- og Ladestæderne, og om de Summer, hvorfor de ere asfurerede i den almindelige Brandcasse, af Bigtighed. Ogsaa ved Bedømmelsen af Ladestæderne's og de øvrige Landdistricters Tilstand i Almindelighed ere de Fremskridt, Benyttelsen af Brandassurancesindretningen gjør, af Bigtighed. Til det under Departementet sorterende Contor for Brandforsikringen indkommer imidlertid halvaarsviis Beregninger fra vedkommende Oppebørselsbetjente over Brandcontingenten af samtlige brandforsikrede Bygninger, hvorfra man vil kunne erholde de i denne Henseende fornødne Uddrag. Det bliver saaledes unødvendigt, at noget herom af Amtene indtages i Jemaarsberetningerne.

Iblandt de vigtigste Data til at bedømme Districternes oeconomiske Forsatning hører unegtelig Kundskab om, hvorvidt de faste Eiendomme ere beheftede med Pant, om i Districterne for Gjæld afholdte Executionsforretninger og Udpantninger, om Restancer for offentlige Afgifter, og om Afhændelse af faste Eiendomme. Om Skatterestancerne kan den fornødne Oplysning tilveiebringes fra de under Departementet sorterende Contorer, men om de øvrige ovennævnte Materier maa Opgaver, affattede efter det nedenfor omhandlede Schema No. 4, blive at meddele af Amtene.

Ved Bedømmelsen af Districternes Tilstand i Almindelighed er det fremdeles af Interesse, at see Antallet af de ved Forligelsescommissionerne og Retterne behandlede Sager, at komme til Kundskab om de i Districterne tilstalte, dømt og afftraffede Forbrydere, og endelig at erholde Udagt over Skole- og fattigvæsenets

Tilstand, men da disse Gjenstande ei henhøre under Finantsdepartementets Ressort, men deres Statistisk deels allerede for Tiden bearbejdes i Departementerne for Justits- og Politivæsenet og for Kirke- og Underviisningsvæsenet, deels antages med det Første at ville komme under Bearbejdelse, bør Intet disse Materier betræffende indtages i Femaarsberetningerne.

Med Hensyn til den Maade, hvorpaa de fortrede Dplysninger blive at tilveiebringe, antager Departementet, at de, hvor dette er muligt, bør hentes af offentlige Protocoller, hvoraf samtlige vedkommende Embeds- og Bestillingsmænd efter den bestaaende Lovgivning maa ansees forpligtede til at give det Offentlige de fornødne Dplysninger. Saaledes maa Sorensskrivere, Byfogder og Bysskrivere være forpligtede til at meddele de i de nedenfor omhandlede Schemata til Tabellerne No. 1 og 4 dem vedkommende Dplysninger om Udsiftninger, om afhændede Eiendomme, thinglæste og aflæste Pantehæftelser med mere. Fogderne og Byfogderne paa samme Maade om de Forandringer, der foregaae i Jordbrugenæs Antal, Fordeling og Skyld samt om afholdte Erecutionsforretninger og Udpantninger, om de skattepligtige Saugbrug og om Brændeviinsbrænderierne m. m., Bergmesterne om Bergværksdriften og Magistraterne om de næringsdrivende Borgeres og de Skattepligtiges Antal i Kjøbstæderne. Forsaavidt de forlangte Dplysninger ei ere af den Bessaffenhed, at de paa denne Maade kunne erholdes, bør Amtmændene ved Undersøgelser gjennem de i eller for deres Districter ansatte Embeds- og Bestillingsmænd søge de fornødne Underretninger tilveiebragte. De detaillerede Meddelelser, som Lensmændene eller de underordnede Betjente i Byerne i denne Henseende paalægges at afgive, maa da blive om opbrudt Nyland, om Creaturhold, Udsæd og Avl (forsaavidt Dplysning derom attraaes), om Skovvæsenet, Jisserierne, Bergværksdriften (nemlig forsaavidt ei Beretninger fra Bergmesterne kunne havees), om Fabrikker og Industrieanlæg m. m.

Forøvrigt maa det overlades til de civile Overøvrigheder at instruere de dem underordnede Embeds- og Bestillingsmænd i denne Henseende, og forsaavidt de omhandlede Dplysninger ere af den Natur, at de specielle Opgaver hensigtsmæssigt indhentes for hvert enkelt af de 5 Aar, Beretningerne skulle omfatte, er det en Selvefølge, at det ogsaa maa staae til Amtmændene at træffe de til dette Tiemeds Dpnaaelse tjenligste Foranstaltninger.

Det maa bemærkes, at man ved Ordene „Amtsberetninger“ og „Amtet,“ som her paa flere Steder ere brugte, ingenlunde har havt til Hensigt at undtage Stiftamtmanden i Bergen, hvis Jurisdiction alene indbefatter Bergens Bye, som stricte talt ei kan kaldes Amt, fra at følge de her givne Forskrifter.

Sluttelig kan Departementet ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at man ved Udarbejdelsen af efterfølgende Forskrifter stadigen har havt for Die Nødvendigheden af, at de forud med Arbejde saa overlæssede og saa slet lønnede Amtmænd, hvis Aaar det hidtil kun har lyffets Regjeringen i ringe Grad at forbedre, ikke ved disse Forskrifter paalægges forøgede Forretninger uden at tilsvarende Lettelse forskaffes dem. Men skulle de Kongl. Resolutioner af 1825 og 1827, ved hvilke Femaarsberetningerne naadigst ere paabudte, ikke undergaae nogen væsentlig Forandring, og det har Hensigten med efterfølgende Instrux ikke været, skjønes paa den anden Side større Lettelser end de nu indførte ikke at kunne bevirkes. Samtlige de Næringsveie, der i de ovenanførte Kongl. Resolutioner ere nævnte som de vigtigste ved Bedømmelsen af Districternes oeconomiske Forfatning, maa ogsaa fremtidigens behandles af Amtmændene; thi skulle enkelte Næringsveie undrages herfra, vilde dog den Overføgt, som man i dem kunde vente at finde over et Districts oeconomiske Forfatning, lide et betydeligt Skaar.

Ved de detaillerede Forskrifter for hvad der under de enkelte Næringsveie skal behandles af Amtterne har man i Almindelighed intet Nyt bestemt, men kun generaliseret hvad der i de fuldstændigste af de for Aaret 1835 indkomne Femaarsberetninger findes berørt. Gjennemgaaer man disse Femaarsberetninger vil man finde, at i efterfølgende Instrux fordres behandlede meget saa Gjenstande, som ikke ogsaa - mere og mindre udførligt - tidligere ere omhandlede af Overøvrighederne, hvorhos det maa lægges Mærke til, at Fordringen paa

flere og det endog særdeles interessant og vistnok ikke uden betydelig Tidsopoffrelse erhvervede Dplysninger, som findes i de ældre Femaarsberetninger, er frafalden.

Lægges man nu Mærke til, at Overøvrighederne iftedetfor som forhen aarligen at indsende Beretninger om Industrianlæg, om nybyggede Fartøier, om næringsdrivende Borgere og om Bygdemaginerne Tilstand, fremtidig kun hvert femte Aar skulle indtage disse i sine Beretninger, og at de under Udarbejdelsen af disse ei behøve at sørge for Tilveiebringelsen af statistiske Tabeller over Handel og Skibsfart, over Creaturhold, Udsæd og Avl, over Communeafgifter og m. m., som i flere af Beretningerne for 1835 findes omhandlet; fremdeles at de nye Dplysninger, som ikke i nogen af de ældre Beretninger findes meddeelte, næsten alene reducere sig til de om Districternes oeconomiske Tilstand i Almindelighed fordrede Opgivender, der indeholdes i Tabellerne No. 1 og 4, og endelig hvor betydelig lettere Arbeidet maa falde, naar man er ganske paa det Nene med hvad man skal behandle og hvad man kan gaae forbi — saa kan man ikke antage, at Overøvrighederne ved efterfølgende Forrskrifers Befølgelse vil faae noget forøget Arbeide.

I Overensstemmelse med det anførte, der af Statsraadets øvrige Medlemmer i det Væsentlige er tiltraadt, har det under 23de December 1839 behaget Hs. Maj. Kongen at afgive en naadigst Resolution af følgende Indhold:

Til Veiledning ved Affattelsen af de Beretninger om Rigets Tilstand, som det ifølge de Kongl. Resolutioner af 11te October 1825 og 10de September 1827 paaligger de civile Overøvrigheder at afgive hvert 5te Aar, skulle for Eftertiden følgende Bestemmelser tjene:

A. For Landdistricternes Vedkommende:

§ 1.

De enkelte Næringsveie affhandles i følgende Orden: a) Jordbrug, b) Fædrift, c) Skovdrift, d) Fiskerie, e) Bergværksdrift, f) Fabrik- og Haandværksdrift, g) Vinæring, saasom: Huusflid, Skibs- og Baadebyggerie, Jagt, Fragtfart, Landtransport af Varer, Handel.

§ 2.

Under Rubriken Jordbrug bør Dplysning meddeles om Opdyrkningen af Nyland, om Dykningsmaaden og Agerdykningsredskaber, samt om hvorvidt Forbedringer heri ere indførte i de sidst forløbne fem Aar; om de almindelige Sædearter, om Forholdet mellem Districtets Korn- og Potetesavl og dets Behov, om Dyknningen af Vii, Hamp, Humle og Haveplanter, og om Opelkningen af Frugttræer, hvorvidt disse levere Producter til Afsetning, hvorhos i Almindelighed anføres Alt, der kan antages at virke gavnligt eller skadeligt paa Jordbruget. I Forbindelse med de her forlangte Dplysninger affattes fogderisvis en tabellarisk Opgave i Overensstemmelse med vedføiede Schema No. 1. Tabellariske Opgivender af Udsæd og Avl forlanges ikke; derimod bør i Aaret forinden Beretningerne afgives — forsaavidt der ei i samme Aar i Forening med Folketællingen er foranstaltet eller skal foranstattes nogen almindelig Optegnelse over Udsæden og Føddigheden — hos de underordnede Embeds- og Bestillingmænd i Præstegjældene indhentes Dplysninger om, hvorvidt Tilstanden i saa Henseende da stemmer med de ved den sidste Tælling fremkomne Opgaver herover, samt om hvorvidt disse Opgaver kunne skønnes at burde forøges eller formindskes. Resultaterne heraf blive at omhandle i Beretningerne.

§ 3.

Til Dplysning om Fædriftens Tilstand bør det i samme Tilfælde og til samme Tid og paa samme Maade, som i § 2 ere nævnte om Udsæd og Avl, indsendes Dplysninger om, hvorvidt nogen Tilvært eller Afgang kan antages at have fundet Sted i det ved sidste almindelige Tælling forefundne Antal af Heste, stort Dvæg, Faar, Gjeeder, Sviin og Reensdyr; hvad der maatte være gjort til Heste, Dvæg og Faareracens

Forædling og til Engenes Forbedring; Forholdet mellem Eng- og Algerland, mellem Besætning og Korn- samt Potetesaavling, mellem Districtets Frembringelse af og Behov for Fødevarer.

§ 4.

Angaaende Skovdriften bør der gøres Forklaring om Skovenes Beskaffenhed og Forsætning, om Skovproducternes Art og Afsetning, hvorvidt Tommerdriften er i Af- eller Tiltagende, om Antallet af de i Districtet værende Saugbrug med Angivelse af hvad der aarligen paa dem opffæres samt hvorvidt de ere Udskibnings- eller Bygdesauge, (hvorover ønskes Talopgaver, indtagne i Tabellen No. 2, hvortil Schema følger); hvorvidt Kul- og Tjæretilvirkningen drives, Udbyttet heraf. Det bliver ogsaa at berøre, hvorvidt og hvilke andre Brændematerialier end Veed anvendes i Districtet, og hvorvidt dette med disse er forsynet.

§ 5.

Om Fiskeriet opgives i de Districter, hvor dette er Hovednæring, det omtrentlige Quantum af de forskellige Arter Fisk, som i de fem Aar er fanget. Hvor stor Deel af Fisken der tilberedes som ordentlig Kjøbmandsvare, og hvormegit der kan antages at benyttes til eget Brug og Nabo-districternes Forsyning, samt hvorvidt der kan spores nogen Forbedring i Tilvirkningsmaaden og Fiskeredskaberne.

§ 6.

Til Dplysning om Bergværksdriftens Tilstand forklares, hvilke Verker og Gruber der findes i Districtet, hvorvidt nye ere optagne eller gamle nedlagte i Løbet af de fem Aar, hvilke Forbedringer der ere indførte i Grubedriften eller Tilvirkningsmaaden, de udbragte Qvanta Malm, og de producerede Qvanta Metal, samt det Antal Arbeidere, som ved disse Indretninger have stadig Sysselsættelse; endelig hvorvidt Districtet har nogen Indtægt af Mineralier, som ikke kunne henregnes til Metaller. Herover forfattes tabellarist Dpgave overensstemmende med vedlagte Schema No. 3.

§ 7.

I Henseende til Fabriks- og Industri anlæg skal vel Finanzdepartementets Skrivelse af 29de October 1833 fremdeles følges, forsaavidt der spørges om, hvilke Arter af Anlæg der i Rapporterne særskilt bør omtales, derimod er det usornødent at meddele samtlige de i det bemeldte Dpts. Skrivelse medfulgte Schema fordrede Dplysninger. Med Hensyn til Industris og Fabrik anlæg vil fremtidig kun blive at anføre: a) Antallet af ethvert Slags Fabrikker og Anlæg, med Tilføiende af, i hvilket Thinglaug Anlægget ligger, samt med Hensyn til Brændevinsbrænderierne tillige det afgiftspligtige Potterum, særskilt for hvert Slags Kjedler, som i Tariffen er ansat til forskjellig Afgift, b) det Product, som tilvirktes og c) det Antal Personer, som derved beskæftiges, d) Dpgave over de i det Tidrum, Beretningerne omfatte, nedlagte og nyanlagte Indretninger. Dplysninger herom indtages i en Tabel, hvortil Schema følger under No. 3. Forklaring over Stamper kan reent udelades og over Kornmøller indtages kun Dplysning i den her omhandlede Tabel, forsaavidt der ved et saadant Anlæg formales mere end 500 Tønder Korn aarligen.

§ 8.

Med Hensyn til Vinæringer bliver at oplyse om Ruusflid, dens Retning og Producter og disses Afsetning i eller udenfor Districterne; Skibs- og Baadebyggerie, Dpgave over de i de sidste forløbne 5 Aar byggede Fartøier, indrettet efter det hidtil brugelige Schema, samt over Antallet af de ved denne Næring sysselsatte Arbeidere; Jagt, dens Udbytte; Fragtfart og Landtransport af Varer, hvorvidt disse Næringer ere til Fordeel for Districtet og, forsaavidt dette er muligt, hvad de omtrent kaste af sig; Handel med Landmandens Varer og Producter, Landfræmmerier og Gæstgiverier, deres Antal og Drift, Steder, hvor Districtets Producter affættes, Markedsplads og Søgningen ved disse.

§ 9.

Om Districternes Tilstand i Almindelighed have Amtmændene at anføre Alt, hvad de finde tjenligt til at

begrunde en rigtig Dom om deres Frem- eller Tilbagegang. Navnligen attraaes Opgave over følgende Puncter: a) tabellariff Besvarelse af de i Schemaet No. 4 indeholdte Spørgsmaal, b) Størrelsen af et Aars Løn for en Tjenestefarl og Tjenestepige, samt den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbejder, c) Milelængden af Districtets med Hjulredskab fremkommelige Veie, særskilt for Hoved- og Bygdeveie, samt hvor stor Deel af dem i de sidste 5 Aar ere fra nyt af oparbejdede, eller forandrede fra ufremkommelige til farbare Veie, d) Opgave over de i Districtet værende Bygdemagaziners Status ved Udgangen af det Tidsrum, Beretningen omfatter, med Angivelse af de nyoprettede og ældre ophævede i Løbet af de sidste 5 Aar, hvorover forfattes Tabel efter vedlagte Schema No. 5, og endelig e) Opgave over de i Districtet værende Sparebanker, samt private Brand- og andre Assuranceindretninger og deres Status.

B. For Kjøb- og Ladestedernes Vedkommende:

§ 10.

Næringsveiene omhandles i følgende Orden særskilt for hver Bye og for hvert Ladested: a) Handel, b) Skibsfart, c) Haandværksdrift, d) Fabrikdrift, e) Bergværksdrift, f) Skibsbyggerie, g) Jordbrug.

§ 11.

Ved at yttre sig over Stædernes Handel forlanges ikke tabellariffe Angivelser over Udførsel til og Indførsel fra Udlandet, ei heller over den indenrigske Handel imellem Stæderne, derimod ønskes de Dplysninger om Landdistricternes Samhandel med Byerne, som det efter Omstændighederne er muligt, opgivne om muligt med Talstørrelser for hvert af de fem Aar, Antallet af de Handelsberettigede, særskilt for Kjøbmænd og dem, der drive Handelsnæring som Høkere eller Marktentere, eller som ernære sig med anden Smaahandel, samt deres ved Handelen ansatte Betjente. Dplysning herom indtages i Tabel No. 6, hvortil Schema medfølger.

§ 12.

Under de Dplysninger, der om Skibsfarten afgives, er det ei heller nødvendigt, at Antallet af de til Udlandet afgaaende eller fra Udlandet ankomne Skibe anføres; ei heller forlanges Dpgivende af Antallet og Læstetræktigheden af de i indenrigsk Fart til Kjøbstaden ind- og uderpeberede Fartøier, men derimod ønskes man Dpgaver over Antallet af Skippere, der have Borgerfskab til Stedet, med Angivende af, om de i eller udenfor samme have Bopæl, hvorom Dplysning indtages i Tabel No. 6, hvortil Schema følger.

§ 13.

Med Hensyn til Haandværksdriften oplyses om de væsentligste Fremskridt denne har gjort, hvilke Arter af nye Haandværkere der have nedsat sig, hvorvidt deres Arbeide nyder Affætning udenfor Stedet, og endelig Antallet af Mestere, Frimestere, Evende og Dreng i enhver Profession for sig. Dpgaverne over det Sidste indtages i Tabellen No. 6, hvortil Schema medfølger.

§ 14.

Angaaende Bergværksdriften bliver at iagttage Forskrifterne i § 6, forsaavidt som de paa Kjøbstæderne ere anvendelige, og angaaende Fabrik anlæg og Skibsbyggerie ligeledes hvad der i §§ 7 og 8 er anført. Med Hensyn til Jordbruget bliver at omtale Benyttelsen og Opdyrkningen af de under Kjøbstæderne henvagte Marker og Jorder. Til Bedømmelse af Tilstanden i Almindelighed gjælder, hvad der i § 9 er foreskrevet under Lit. a, b og c, dog for Ladestederne kun forsaavidt Dplysningerne ikke allerede ere indtagne under Fremstillingen af Landdistricternes Forsatning, hvorhos for hvert Sted bliver at meddele Dpgaver over Antallet af de Individer, paa hvilke de offentlige Afgifter og Skatter udlignes, hvilken sidste Talopgave indtages i Tabellen No. 6.

C. Almindelige Bestemmelser:

§ 15.

Som en Følge af hvad der ovenfor er bestemt, behøve de hidtil fordrede Indberetninger og Dpgaver over

Fabrik- og Industrieindretninger, over Bygdemagaziners Status, over næringsdrivende Borgere i Kjøbstæderne, samt over nybyggede Fartøier iffe aarligen at indsendes til Finantsdepartementet.

§ 16.

Forsaauidt de forlangte Dplysninger ere af den Bestaaffenhed, at de kunne hentes af offentlige Protocoler — hvilket bliver Tilfældet med de fleste af de i Tabellerne No. 1 og 2 forlangte Dplysninger, med Dpgaverne over Saugbrugene og Brændeviinsbrænderierne, ligeledes for en Deel med Dpgaverne over Bergværkerne samt over næringsdrivende og stattepdende Borgere i Kjøbstæderne — maa de deraf blive at erhverve. Desaarfag bør de i eller for Amtsdistrictet ansatte Embeds- eller Bestillingsmænd uvægerligen til de af Amtmændene nærmere bestemmende Tider afgive enhver saadan Dplysning, som de efter deres Stilling ere istand til. Forøvrigt bør Amtmændene ved Undersøgelser igjennem de i eller for Districtet ansatte Embeds- eller Bestillingsmænd erhverve den fornødne Underretning. Igjennem Lensmændene eller underordnede Betjente i Byerne ville saaledes Dpgaverne over opbrudt Nyland, Dplysningerne om Udsæd og Aøl samt Creaturhold, om Skovene, om Udbyttet af Fiskerierne, om Bergværksdriften (nemlig forsaavidt ei Beretninger fra Bergmesteren kunne have), om Industri anlæg m. m. blive at søge. I Almindelighed bør Overøvrighederne ved Dpgivender af sidstnævnte Bestaaffenhed udtrykkelig vedføie, paa hvilken Maade de ere komne i Besiddelse af de meddelte Dplysninger, og hvilken Grad af Troværdighed de fortjene.

§ 17.

Det overlades til de civile Overøvrigheder selv at instruere de i eller for deres District ansatte Embeds- eller Bestillingsmænd i Henseende til Meddelelsen af de Dplysninger, de efter denne Forskrift hos dem have at søge, og forsaavidt Dplysningerne ere af den Natur, at specielle Dpgaver hensigtsmæssigt indsendes for hvert af de 5 Aar, Beretningerne skulle omfatte, maa Amtmændene ogsaa i denne Henseende være bemyndigede til at træffe de Foranstaltninger, som de til dette Diemebs Dpnaaelse ansee tjenligst.

Schema til Tabel No. 1.

for N. N. Amt.

Fogderiernes Navne.	Jordebrugenæs Antal.		Matriculskylden.		Hvorvidt udstiftede.		Hvormange Lønder Land ere af udbrudte til Ager i sidste 5 Aar.	Anmærkninger.
	Benyttede af Eierne.	Bortstæbte eller bortleiede.	Selveier gods.	Leilænings- og Forpagnings gods.	Med Periodens Begyndelse laa endnu i Fællesskab om Hjemmarkedet.	I Periodens Løb ere udstiftede.		
					Brug	Brug		

Schema til Tabel No. 2.

over de i N. N. værende Fabrikker, Manufacturer og andre Industrianlæg — Kornmøller og Stamper undtagne — forsaavidt der ikke ved de første formales over 500 Tdr. Korn aarligen — ved Udgangen af Aaret 18 .

Af hvad Slags.	Hvor mange og i hvilke Thinglaug beliggende.	For Brænderiernes Vedkommende det afgiftspligtige Potterum af Kjedlerne, og for Saugbrugenes, det Quantum Tømmer, hvortil de ere ansatte.	Hvor mange Mestere, Arbejdere og Dagleiere derved ere sysselsatte.	Mængden af det tilvirkede Product.	Hvormange af disse Indretninger ere i de sidste 5 Aar fra ny oprettede.	Hvor mange ere i de sidste 5 Aar nedlagte.	Anmærkninger.
Af de i Skattetari- fen nævnte under No. 1 Bræns- derier 2 3 4 5 r. Saug- brug privilegere- de og upri- vilegerede. Teglværk . . . Glasværk . . . Tobaksfabrik . . . Sulferraffinaderie. Saltværk . . .							

Schema til Tabel No. 3.

over Bergværksdriften i . . . ved Udgangen af Aaret 18 .

Indretningens eller Anlæggets Slags.	Hvor mange og i hvilke Thinglaug beliggende.	Hvormange Folk ere i Værkets Tjeneste.		Det udbragte Product.	Anmærkninger om Værket eller Anlægget er nyt eller nedlagt i de sidste 5 Aar; om Driften har været indstillet den hele eller for en Deel af Perioden.
		Som Dp- syns- og Regnskabs- betjente.	Som Arbej- dere.		
Jerngruber . . .				N. N. StB. Jernmalm	
Kobbergruber . . .				N. N. StB. Kujern — — Støbegods — — Stangjern — — Spiger — — Fiin-smidie- gods.	
Koboltgruber . . .					
Jernværk . . .					
Kobberværk . . .					
Chromværk . . .					
Aljantsbrud . . .					
Brynfesteensbrud . . .					
Dværnfesteensbrud . . .					
Kleberfesteensbrud . . .					
Marmorbrud . . .					

S c h e m a t i l T a b e l N o . 6 .

over de iværende næringsdrivende Borgere og skatteydende Indvaanere ved Udgangen af Aaret 18

Handlende.			Haandværkere.			Skippere.			Personer der have Borger-	de Skattey-
									skab uden at henregnes til no-	dendes
									gen af forestaaende Classer.	Antal.
Slags.	Antal.	Deres ved Handelen an- førte Betiente.	Slags.	Antal.	Slags.	Antal.	Slags.	Antal.	Betiente.	
Grosserere .			Skræddere .						Bogumænd .	
Detailhand-			Skomagere						Bogtryffere .	
lere.			Snedkere . .						ic.	
Høfere . . .			Smede . . .							
Marketentere			ic.							
Børthuus-			ic.							
holdere . . .										
Personer,										
som ernære										
sig ved Han-										
del i en en-										
felt Retning.										

G j e n p a r t

Af Finans- Handels- og Told-Departementets underdanigste Foredrag af 24de Marts 1840.

I den under 23de December f. A. naadigst givne Kongelige Resolution, indeholdende Bestemmelser til Vejledning ved Affattelsen af de Beretninger om Rigets Tilstand, som det paaligger de civile Overvrigheder at afgive hvert 5te Aar, er det, blandt de Dplysninger, som om Distrikternes Tilstand i Almindelighed attraaes, paalagt Amtene at tilvejebringe Kundskab om, hvorvidt de faste Eiendomme ere behæftede med Pant. I denne Hensigt er der i Resolutionens 9de § bestemt, at 3de, i det Resol. vedføjede Schema til Tabel No. 4, indtagne Spørgsmaal, nemlig: 1) om Beløbet af samtlige paa faste Eiendomme hvilende thinglæste Panteheftelser, 2) om Tilgangen heri i hvert af de 5 Aar, Beretningen omfatter, 3) om Afgangen heri i samme Tidrum, skulle besvares af de Embedsmænd, under hvis Resfort Førelsen af Pantebøgerne og Panteregistrene henhører. I det man havde for Die Gavnligheden af at erholde nøiagtige Dplysninger om samtlige paa faste Eiendomme hvilende Panteheftelser, der i flere Henseender vilde være af Interesse, og navnlig, sammenholdte med den Overfigt over Eiendommenes Værdie, som Matriculeringens Værdiansættelser og Brand-

taxationerne frembyde, vilde give et vigtigt Bidrag til Bedømmelsen af Nationalformuen, indsaar man tillige de Banffeligheder, der vilde hindre disse Oplysningers Tilveiebringelse. Efter Pantekassenets Indretning her i Riget, hvor ingen Præscription af Panteheftelser finder Sted, og hvor altsaa enhver uaflyst Fordring, om end nok saa gammel og forlængst indfriet, af Panteregistrenes Forere maa betragtes som hvilende paa Eiendommene, vilde nemlig dette Arbejde for Retsfriverne være yderst indviklet, besværligt og forbundet med betydelige Udgifter. I mange Tilfælde, hvor ikke Panteregistrene ere indrettede paa den Maade, at hvert Brug har sit særskilte Folium, vilde det blive nødvendigt at gennemgaae Pante- eller Publicationsprotocollerne og det for mange Decennier tilbage i Tiden. Men, endog seet bort fra disse Banffeligheder og Beføstninger, vilde det upaatvivlelig være aldeles umuligt, at istandbringe denne Opgave inden den Tid, da Oversigten for de ved 1840 Aars Udgang forløbne 5 Aar attraaes afgiven. Man ansaa det derfor nødvendigt at sætte et vist Tidsrum, for hvilket de heromhandlede Opgaver skulde meddeles, og troede saameget hellere at burde gjøre dette som Opgaven — om den skulde have indbefattet samtlige ved 1840 Aars Udgang uaflyste Hefter — aabenbart vilde være bleven upaalidelig til at vise Panteheftelsernes virkelige Størrelser, paa Grund af den ovenpaaegede Mangel ved vort Publicationsvæsens Indretning, som derhos bliver saameget større, formedelst den Eiegyldighed, der vises med Hensyn til Hefter, der i sig selv ere gangne ud af Kraft, men som dog ei kunne udslettes af Pantebøgerne uden ifølge nogen dertil sigtende, af vedkommende Eiere foretaget Foranstaltning. Ved at bestemme en Termin som Udgangspunct, saaledes, at de Hefter maatte medtages, som fra en saadan Termin af ere thinglæste frembud der sig imidlertid ingen Termin, som kunde have noget afgjort Fortrin for hvilken som helst Anden, hvorfor man valgte en Middelvei mellem at fordre Opgave over alle uaflyste Panteheftelser og at indskrænke sig til det Tidsrum, Jemaarsberetningerne omfatte, idet man nemlig bestemte Aar 1831 som Udgangspunct. Herved ventede man om ikke strax, saa dog efter nogle Quinquenniers Forløb at erholde en nogenlunde paalidelig Opgave over Panteheftelsernes Status. Det var saaledes Departementets Mening ved Besvarelsen af de i Schemaet til Tabel No. 4 fremsatte Spørgsmaal, at erholde opgivet underet Beløbet af samtlige de Panteheftelser paa faste Eiendomme, der i de fem foran 1836 nærmest gaaende Aar vare thinglæste efter Fradrag, af hvad der i samme Tidsrum var aflyst, og for den følgende Tid at faae Opgaverne for hvert Aar særskilt; men de Ord, der skulle betegne den ovenfor omhandlede Indskrænkning i Tiden, for hvilken man ønskede Opgaverne for 1836 Aars Begyndelse meddeelte, ere mindre tydelige, saa at det kunde være at befrygte, at det 1ste Spørgsmaal i den Form, hvori det nu er redigeret, af Mange kunde blive misforstaaet. Departementet er desuden bleven gjort opmærksom paa, at Besvarelsen af dette Spørgsmaal — selv om det af Alle bliver opfattet paa den Maade, paa hvilken det har været Hensigten at det skulde forstaaes — vil medføre idetmindste for de større Jurisdictioners Retsfivere et saa besværligt og langvarigt Arbejde, at det Udbytte, man heraf kunde vente sig ikke vilde komme til at staae i noget passende Forhold til de med Arbeidets Istandbringelse forenede Ulemper, iblandt hvilke en af de største vilde være, at Arbeidet endog efterat det paa den oven udviklede Maade er blevet indskrænket, ikke kunde ventes tilendebragt inden den Tid, da de øvrige Oplysninger om Districternes oekonomiske Forfatning ved Udgangen af indeværende Aar ønskes afgivne.

Departementet antager det desaar saa rigtigere at lade det i det nugældende Schema til Tabel No. 4 indeholdte 1ste Spørgsmaal aldeles bortfalde. Paa denne Maade vil man rigtignok med Hensyn til Panteheftelserne komme til at indskrænke sig til for det Første kun at see, hvorvidt de i Beløb ere stegne eller faldne i visse Tidsrum. Men, fortsatte igjennem en lang Række af Aar, ville dog disse Meddelelser omtrent føre til samme Maal, som man oprindelig havde foresat sig, nemlig at komme til Kundskab om samtlige paa faste Eiendomme hvilende Panteheftelser. Skulde man i Betragtning af den Betydning, som Departementet erkjender, at en fuldstændig Oversigt over Pante-status unegtelig har, bestemme sig for at søge en saadan tidli-

gere tilveiebragt, da formener Departementet, at dette ei bør sættes i Forbindelse med de femaarige Beretninger om Districternes oeconomiske Tilstand, men hellere gjøres til Gjenstand for en særegen Foranstaltning.

I det heromhandlede Schema er brugt Udtrykket Panteheftelser, hvilket hyppigen tages i en saa vidtløftig Betydning, at derunder indbefattes thinglæste Raarbrev, Skadesløsbrev, Indførselsforretninger, Cautioner for Oppebørselsbetjente o. m. kort ethvert Document, hvorved forhyrves Ret i en Andens Eiendom eller Ret til at hindre Stiftelse af Ret i Tingen for Andre. Paa denne Maade faaer man ind under Opgaven en Mængde Hestelser, der vel have det tilfælleds, at de give en Ret til i visse Tilfælde at søge sig betalt i en Andens Ting, men dog i flere Henseender, især ved det Ubestemte i disse Fordringers Existence og Størrelse, adskille sig fra den egentlige Pantegjeld. Den største Ulempe ved Brugen af det generelle Udtryk „Panteheftelser“ vilde desuden være, at man ingenlunde kunde være vis paa, at det af enhver Retsfriver vilde blive opfattet paa samme Maade.

Departementet antager derfor, at Udtrykket Panteheftelser bør ombyttes med et andet Udtryk, som udelukker de ovenfor nævnte ubestemte Arter af Hestelser, og at man gjør rettest i at holde sig til „Pantebrev i egentlig Forstand.“ Alt finde et Udtryk, som aldeles neigtigt begrænses Begrebet, er forøvrigt ikke let; naar man saaledes vil udelukke Skadesløsbrev fra at optages i Fortegnelsen, saa mener man det Slags Documenter, hvorved en Eiendom stilles til Sikkerhed for en Gjeld, hvis Existence eller Størrelse da er uvis, men ikke det, hvorved Panteret gives for en allerede eksisterende bestemt Gjeld — et Slags Documenter, som stundom i daglig Tale benævnes Skadesløsbrev, men dog have Alt tilfælleds med et almindeligt Pantebrev. —

Skifteudlæg i faste Eiendommens Taxationssum til Medarvinger og Creditorer, der, ikke alene i det i Odelslovens 15de § bestemte, men i Praxis ogsaa i alle lignende Tilfælde ansees som Pantefordringer, bør efter Departementets Formening ogsaa i nærværende Tilfælde, hvor der spørges om Pantegjeldens Størrelse, betragtes som Pantebrev, fra hvilke disse Udlæg alene i Formen ere forskjellige.

Endelig maa man ogsaa bemærke, at det nu forefrevne Schema, paa Grund af den mindre correcte Overskrift over Rubrikkerne, egentlig kun er anvendeligt ved Affattelsen af Oversigten efter Udgangen af Aaret 1840, men da det er Meningen, at dette Schema skal tages tilfølgende ikke alene ved Oversigten ved Udgangen af Aaret 1840 men ogsaa ved Oversigten hvert efterfølgende 5te Aar, bør den i saa Henseende fornødne Forandring foretages.

I Overensstemmelse med Foranferte er et nyt Schema til Tabel No. 4 ved Amtmændenes Femaarberetninger udarbejdet.

I Henhold til Foranferte, der af Statsraadets øvrige Medlemmer i det Væsentlige er tiltraadt, har det under 6te Mai 1840 naadigst behaget Hans Majestæt at resolve:

„at de, i den Kongelige naadigste Resolution af 23de December f. A. i sammes 9de § Vitr. a, forefrevne Oplysninger angaaende Pantevæsenet m. m. skulle meddeles overensstemmende med efterfølgende Schema, istedetfor efter det ovennævnte Resolution vedføjede Schema til Tabel No. 4“.

S c h e m a t i l T a b e l N o . 4 .

over de i N. N. Sorenskriverie (Fogderie, Bye) i hvert af de sidst forløbne fem Aar thinglæste og aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, over afhændede faste Eiendomme og afholdte Executions- og Udpantningsforretningers Antal og Beløb.

	Aar 18		Aar 18		Aar 18		Aar 18		Aar 18		Tilsammen i alle 5 Aar.	
	An- tal.	Til Beløb.	An- tal.	Til Beløb.	An- tal.	Til Beløb.	An- tal.	Til Beløb.	An- tal.	Til Beløb.	An- tal.	Til Beløb.
Af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, er thinglæst . . .												
Af ovenanførte Arter af Pantestelsler er aflæst												
Af faste Eiendomme er afhændet.												
Af Executionsforretninger for Gjeld og Udpantninger er afholdt . .												

Overensstemmende med foranstaaende 2de Kongelige Resolutioner have de civile Overøvrigheder afgivet underdanigste Beretninger om de dem anbetroede Districters oeconomiske Tilstand i Aarene for 1836 til 1840 inclusive, hvilke Beretninger ere saalydende:

Agershuus Amt.

Til Kongen!

Underdanigst Beretning

om Agershuus Amts oeconomiske Tilstand m. m. i de ved Udgangen af Aaret 1840 sidst forløbne 5 Aar.

Sdet jeg herved underdanigst forelægger Deres Majestæt nærværende, de sidst forløbne 5 Aar omfattende, underdanigste Beretning om den oeconomiske Tilstand i det mig naadigst anfortroede Amt, affattet overensstemmende med Deres Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1839, maa det være mig naadigst tilføjet at bemærke, at ligesom jeg i de 6 Maaneder af Aaret 1840, i hvilke jeg har bestyret dette Amt, ikke har havt tilstrækkelig Anledning til at gjøre mig bekendt med alle de Gjenstande, som skulle omhandles i denne Beretning, der saaledes i det Væsentlige er bygget paa de derom fra de underordnede Authoriteter indkomne Materialier og Dplysninger, saaledes have disse i flere Henseender været ufuldstændige, og da den Tid, jeg ved Siden af mine øvrige mangfoldige Embedsforretninger har kunnet anvende til Gjennemgaaelsen af disse, tildeels meget seent indkomne Materialier og til Afgivelse af nærværende Beretning, har været for kort og afbrudt til at indhente adskillige endnu manglende Dplysninger, saa tør jeg underdanigst haabe, at Deres Majestæt i det her Anførte vil finde en Undskyldning saavel for Beretningens mindre Fuldstændighed i enkelte Poster, som dens sildige Indsendelse. I Henhold hertil skal jeg tillade mig underdanigst at meddele de befalede Dplysninger:

A. Angaaende Amtets Land-District.

1. Jordbruget er at betragte som den vigtigste Næringsfysfel over hele Amtet, og vedbliver i det Hele taget at gaae fremad. I flere Egne og især i Agers Præstegjæld have Enkelte isaaahenseende endog udviist en Virksomhed, der i og for sig selv er prisværdig, og har som Exempel været af gavnlig Indflydelse for det Almindelige. Overalt erkjender Landmanden Vigtigheden af Alger-og Engebruget, og naar dette i nogle Egne endnu ikke drives, som det kunde og burde, og i enkelte andre synes at staae tilbage, saa maa dette mere tilskrives Mangel paa de fornødne Forstuds- og Driftscapitaler, end Uvillie og Fordom imod alle nye Foretagender og Indretninger, Noget, som vistnok endnu spores i de fjernere og mere affdesliggende Egne, men som selv der er i Aftagende. Eiendommenes Udparcellering er paa flere Steder drevet temmeligt vidt, og uagtet det ikke kan antages, at flettere Jordbrug har været Følge deraf, saa hindrer dette dog Anledning til større og mere gjennemgribende Foretagender. Nye Algerdyrkningsredskaber anskaffes mere og mere hos de mere Formuende og Dplyste, men have ikke hidtil vundet synderlig Indgang hos Landmanden i Almindelighed, og mindst i de fjernere Egne, men man indskrænker sig til at forbedre de almindeligst brugelige. Dyrkningsmaaden er meget forskjellig i de forskjellige Egne, og endskjønt man paa hine ovennævnte Steder vedbliver at lade Alger være Alger, og Eng Eng, uden Forandringer, saa tør det dog antages, at Brugsmaaden i Almindelighed forbedres Aar for Aar. Dpydning og Dyrkning af Udmærkt samt Udtørring af Myrer og sumpige Strækninger finde jevnlig Sted især i Alger og Follougs samt øvre Romeriges Fogderier, i hvilke der i Periodens Løb ogsaa er udstiftet forholdsmæssig flere Brug af Fælledsskabet end i nedre Romerige. Af de for-

stjellige Sædarter dyrkes mindst Hvede og Erter, almindeligviis ikke stort mere, end til eget Huusbehov og lidet til Salg, hvorimod man lægger sig mere efter Rug, men meest efter Byg, Havre og Potetes, hvoraf ikke Ubetydeligt affættes i Christiania. Forholdet mellem Korn- og Potetes-Avlingen er angivet som 2 mod 1. Dyrkningen af Hør og Hamp indskrænker sig til det Fornødne og noget til Salg; Humle og Haugevarter drives hist og her, men, naar enkelte Egne undtages, ikke i noget Omfang, og Opelskning af Frugttræer finder alene undtagelsesviis Sted. Paa nogle Steder har Udsæd og Avling været mindre, medens den paa andre har været større, end ved Udgangen af 1835. Nøiagtige Meddelelser herom have ikke været at erholde.

2 Om Fædriften. Som Følge af flere mislige Aar er Kreaturholdet i nogle Egne mindre end i 1835, men antages ellers at være som paa den Tid, den sidste almindelige Tælling foregik. Nogen almindelig og gennemgribende Foranstaltning til Heste- Dvæg- og Faareracens Forædling og til Engenes Forbedring har ikke fundet Sted. Forholdet mellem Ager- og Englandet er for Vore Nomeriges Fogderie opgivet at være som 5 til 3, i Nedre Nomerige som 1 til 3 og i Ager og Follougs som $\frac{1}{3}$ til $\frac{2}{3}$. Ligesom der i det Hele taget i almindelige gode Aaringer produceres mere af Ager og Eng, end der forbruges, saaledes frembringes ogsaa af Fødevarer endeel til Salg, medens Landmanden dog tildeels selv kjøber baade Korn og Slagteqvæg.

3. Om Skovdriften. Skovene (som fornemmelig bestaae af Gran og Fyr samt Birk) og Tømmerdriften synes at være i Aftagende. Imidlertid afgiver Skoven endnu i flere Egne ikke ubetydelig til Salg af Bjelker, Trælast, Bygningsstømmer og Brændevæed, medens enkelte andre ere næsten ganske blottede derfor, hvilket især skal være Tilfældet i Vore Nomeriges Fogderie, hvor der dog virkes endeel Tømmer, der opstjæres og føres til Christiania. De bedste Tømmerstøve findes i Nedre Nomeriges Fogderie, hvorfra endeel Bord og Planke føres til Christiania, og endeel Tømmer flødes til Fredrikshald. I Ager- og Afters Præstegjelde benyttes og sælges Skovene for største Delen til Brændematerial, og levere kun Ubetydeligt til Udslibning, medens det Modsatte finder Sted i den øvrige Deel af Ager og Folloug Fogderie. Af Kul virkes en stor Deel til Jernværkerne, men Dvantommet er ikke opgivet for andre Egne, end Fædt, hvor der virkes omtrent 640 Væster Kul af Baghun til Salg. Tjærebrænderier ere ikke almindelige og indskrænke sig mestendeels blot til Huusbehov; dog virkes ved Gahnsbruget i Fædt noget Tjære aarlig til Salg, og ved Rødsjø i Enebæk virkes og affættes ligeledes noget i Præstegjeldet. Andre Brændematerialier, end Skov, bruges ikke, end ikke der, hvor denne mangler, da man heller kjøber sig Brænde, uagtet der findes Brændetorv som dog ifkun undtagelsesviis anvendes. Antallet af de i Amtet ved Udgangen af 1840 værende Sauge, og hvad derpaa aarlig opstjæres, vil erfares af vedføiede Tabel over Fabrikker, Manufacturer og andre Industrieanlæg.

4. Fiskeriet kan ikke henregnes til Næringsdrift andensteds, end for de ved Søen i Christiania-Fjorden, boende Indvaanere, der for største Delen ernære sig ved Fiskerie, hvilket drives med Garn eller saafaldte Vad, tildeels ogsaa med Snører og Krog. Makrelfiskeriet, som om Sommeren er det betydeligste, har i de sidste 5 Aar, ligesom ogsaa Fangsten og Tilvirkningen om Høsten af Anshois-Sild tiltaget. De øvrige Fiskearter bestaae af Torst, Glyndre og Bitting, samt i Fjorden ved Drøbak af Hummer, Østers og Al. De fleste Producter af Fiskeriet affættes i Christiania.

5. I Henseende til Bergværksvæsenet bemærkes, at der ikke eksisterer nogen Grubedrift i Amtsdistrictet, hvorimod det har følgende Jernværker, nemlig Værum's Jernværk i Afters og Værum's Thinglaug, som er det betydeligste, og bestaaer af Marsøvn med Stangjerns- og Spigerhammer; Fossum Jernværk sammesteds med Marsøvn og Stangjernshammer, Maridalens Stangjernshammer i Ager's Thinglaug, Haffedals Jernværk med Marsøvn og Stangjernshammer og Hougs Stangjernshammer i Rittedalen samt en Spigerhammer paa Jistkoven i Hølands Thinglaug, som er opført i 1840. Vedføiede Tabeller indeholde Dplysning om disse Værkers Production i de sidste 5 Aar, og om Antallet af de derved værende Arbeidere og Betjente. Den fornødne Malm hentes fra Gruberne ved Kragerø. Jerntilvirkningen antages i den forløbne Periode at have gjort Fremfribt. Anven-

delsen af varm Luft ved Smeltningen er bleven mere almindelig. Den saakaldte engelske Smidiemethode, der skal have flere Fordele fremfor den forhen brugelige, ved at forandre Røjern til smidigt Jern og at udtrække dette til Stænger, er bleven indført ved Fossums og Maribødens Jernværker. Paa Børums Jernværk er bygget en Dreierbænk for større Jernpiecer, og det antages, at dette Værk nu vil kunne levere fuldkomnere Maskindele, end forhen.

6. Med Hensyn til egentlig Fabrik- og Industri anlæg kan ikke meddeles andre Oplysninger, end hvad derom findes opgivet i de vedføjede Tabeller, da Vedkommende ere høist uvillige til at meddele nøiagtige Oplysninger om sammes Drift, Udbytte m. m.

7. Betræffende anden Indtægtskilde eller Vinæringer, da maa det, hvad Huusfliden angaaer, antages, at denne i det Hele taget indskrænker sig til Forarbejdelse af de fornødne Jordebrugsredskaber og simple Tøier, saasom Badmel, Lærred og Strie, og afgiver saare lidt til Salg. Ligesom huuslig Virksomhed saavel hos Mænd som Kvinder blandt Landalmuen ikke kan roses, saaledes er i adskillige Egne, og især i de nærmere om Hovedstaden beliggende, almindelig Hang til Luxus og Overdaadighed i Klædebragt og Levemaade fremstikkende og kontrasterende imod Manges pecuniære Forsætning. Imidlertid kan egentlig Orkesløshed alene søges blandt det Udflugt af fordrufne og elendige Mennesker, der i Mængde søge deres Tilhold i de Christiania tilstødende Grændser af Agerø Præstegjeld.

Skibs- og Baadbyggerie, hvorom der kun kan være Tale i Agerø og Follongs Fogderie, er heller ikke af den Betydning, at samme kan tages i Betragtning som almindelig Vinæring. Jagt drives mestendeels blot til Fornøielse og meest i Harringstiden til Skade for Vildtets Forøgelse.

Paa Christianiafjorden finder nogen Fragtfart Sted mellem Christiania og Ladestæderne; den antages at sysselsætte 3 á 400 Mennesker, som med Familie hovedsagelig derved nyde deres Udkomme. En for Landdistriktet omkring Drøbak ikke uvæsentlig Vinæring er derhos den Landtransport af Korn og andre Varer, som om Vinteren formedelst Is i Fjorden udlosses i Drøbak, og derfra føres til Christiania. I de sidste 5 Aar har denne Transport været endog meget betydelig, og antages at have forskaffet Drøbaks Præstegjeld og omliggende Districter en Fortjeneste af mindst 1000 til 1500 Spd. aarlig, hvilket er saa meget mere vigtigt for disse Districters Indvaanere, da de fleste ingen anden almindelig Vinterdrift have for deres Heste. Med Undtagelse af den Kjørsel, som finder Sted med Kul, Malm og Jern til og fra de afgangne Grev Wedel Jarlsberg eller nu hans Boe tilhørende Jernværker i Agerø og Afters Præstegjælde, og som drives af Brugerne paa dennes betydelige Eiendomme, er forøvrigt Landtransporten i Agerø og Follongs Fogderie ikke nogen almindelig Næringsvei, hvilket derimod ansees at være Tilfældet i hele Nedre Romeriges Fogderie, Holands Præstegjeld undtaget, idet nemlig Planke- og Bordkørselen for Sørums Thinglaug affaster 4 á 5000 Spdl. aarlig, for Enebaks 1000 á 1200 Spd., for Urskog 15 á 1600 Spd. og for Skedsmoe, Rittødalens og Fedt Thinglaug flere Tusinder.

Ved denne Kjørsel erhverver Landmanden for det Meste, hvad han behøver til sine Udgifters Bestridelse, men den har paa den anden Side ogsaa skadelig Indflydelse paa Jordebrugets Fremme, da Bonden i disse Egne holder et for stort Antal Heste, og taber Afkastningen af Gjødsele, ligesom den ogsaa giver Anledning til uordentlig Levemaade og skader Moraliteten. I den senere Tid har en Deel af de Gaardbrugere, der drive paa Kjørsel, lagt sig mere efter Agerbruget.

Ogsaa i Øvre Romeriges Fogderie drives Kørselen som en Næringsgreen. Den største Deel af Gaardbrugere i Eidsvold, Gjerdrum og Ullensaker fremdrive næsten hele Vinteren gennem Planke og Bord til Christiania fra de omkringsliggende og i Strømmen værende Saugbrug. I Sommermaanederne transportere de samme Bygder Varer fra Hovedstaden til Gjestgiverstederne Minde og Eidsvoldbassen for Oplandet, uden at denne Kjørsel dog er nær saa hyppig eller indbringende, som den om Vinteren. Nannestads og Hurdalens

Præstegjælde deeltage ligeledes i Bords og Plankefjorselen, ligesom det sidste Præstegjæld tillige forretter betydelige Transporter af Materialier og Producter for det derværende Glasværk. Nærs Præstegjelds Indvaanere afgive sig sjældnere med Kjørsel for Fremmede. Fordelen ved denne Kjørsel er vel ikke betydelig, da der med Hest og Karl almindeligviis kunns fortjenes 48 à 60 Skilling pr. Døgn; imidlertid tilveiebringer Landmanden derved en ikke ubetydelig Deel Penge, saa at han ved Sparksomhed og Orden baade kan forskaffe sig Fornødenhedsartikler, og afgjøre sine offentlige Udredslser, især i saadanne Aar, hvori Kjørselen betales bedst og Transporterne ere hyppigst.

Udenfor Landmandens Afsetning af sine Producter og Indkjøbet af sit Behov i Kjøb- og Ladestæderne, finder ingen anden Handel Sted, end den, der drives fra et Landfræmmerie i Nærs Præstegjæld og et i Eidsvold, som ere de eneste Landfræmmerier i Landdistrictet, og af disse ansees det i Nærs at være til Gavn for Egnen. Markedsplads gives ikke i Amtet. Foruden de paa de fleste Skibsstationer værende Gjestgiverier er der i nedre Kommeriges Fogderie 4 og et Høferie, i Øvre Kommerige 11 og i Agerø og Follongs 27 privilegerede Gjestgiversteder, som fornemmelig besøges af Kjørselsbønder.

8. Foruden de ovenomhandlede Gjenstande har man tillige at afgive følgende Oplysninger:

- a. Om de i hvert af de sidste 5 Aar thinglyste og aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, forsaavidt derved er givet Pant i faste Eiendomme, samt om afhændede faste Eiendomme og afholdte Executionsforretninger for Gjæld og Udpantningsforretninger. Forklaring herom findes i hoføløende Tabel. Omendsskjønt det heraf ikke lader sig bedømme, hvorvidt Gjeldstilstanden i denne 5 Aars Periode er værre eller bedre end i de næstforegaaende, hvorom Oplysning ikke gives, saa er der dog Grund til at antage det Første, efterdi de flere mislige Aar nødvendigviis maae have forøget Landmandens Gjæld og vanskeliggjort Betalingen af hans Udgifter.
- b. Om Størrelsen af 1 Aars Løn for Tjenestetyende, samt af den almindelige Dagløn. Disse Udgifter ere forskjelliges i de forskjellige Egne. Saaledes er Tjenestelønnen i Ager og Follong Fogderie 20 à 25 Spd. aarlig for en Karl, og 12 à 16 Spd. for en Pige; i nedre Kommerige 8 Spd. i Penge og desuden fulde Klæder, bestaaende af en Badmels Kjøle, Vest og Buxer, 2 Skjorter, 2 Par Uldstrømper, 3 Par Skoe, 1 Par Sneesokker og 1 Par Vanter for en Karl, og for en Pige omtrent 3 Spd. i Penge og til Klæder 4 Allen Værred, 12 Allen Strie, 1 Hverfensklædning, 2 à 3 Par Skoe, 4 Mk. Uld og 1 Byd. Lin; i Øvre Kommerige 16 à 20 Spd. for en Karl og 12 à 16 Spd. for en Pige. — Daglønnen varierer mellem 20 à 30 f. daglig paa egen Kof, og det Halve, naar der gives Kof, men for Fruentimmer forholdsmæssig mindre.
- c. Om Milelængden af Districtets med Hjulredskab fremkommelige Hoved- og Bygdeveie, samt hvor stor Deel af dem i de sidste 5 Aar ere fra nyt afoparbejdede eller forandrede fra ufremkommelige til farbare Veie. Ved i denne Henseende at henvise til den tabellariske Opgave, hvoraf vil erfares, at Milelængden af Hovedveie i hele Amtet udgjør 31⁵/₁₀ Mile, og af offentlige Bygdeveie 96¹/₁₀ Mile, bemærkes at den hele Byrde af disse Veies Vedligeholdelse paahviler Amtets Indvaanere. Med Undtagelse af 1 Miils Strækning af en Bygdevei over Eidsfjeldet til Jittfovens Kirke i Holands Præstegjæld, som siden Aaret 1835 er bleven forandret fra Rides til Kjørevei, ere ingen nye Veie anlagte eller ældre fra ufremkommelige gjorte til farbare Veie, hvorimod det ved Amtsformandskabets i Aaret 1838 fattebe og af Regjeringen under 14de Juni 1839 approberede-Beslutning er bestemt, at en ny Hovedvei skal anlægges fra Hovedveien ved Sooner i Vestbye Præstegjæld til Ladestedet Soon sammesteds, hvilken Veis Oparbejdelse først i den seneste Tid er paabegyndt, og antages at ville blive færdig i Aaret 1842.
- d. Forklaring over de i Districtet værende Bygdemagasiners Status ved Udgangen af Aaret 1840, og Oplysning om noget saadant i de sidste 5 Aar er ny oprettet eller ophævet. Ved i den Anledning at hen-

vise til den tabellariske Opgave, bemærkes her blot, at der i Ager og Fjolloug Fogderie for Tiden ere 7 Bygdemagasin, i Nedre Kommerige 9, og i Øvre Kommerige 8, samt at ingen af disse ere ny oprettede; men ved Kongelig Resolution af 24de Novemb. 1836 er det bestemt, at Agers Bygdemagasin's Beholdning skal anvendes til en Arbeidsanstalt for Sognet, som imidlertid endnu ikke er kommen istand.

- e. Om de i Districtet værende Sparebaner, samt private Brand- eller andre Assuranceindretninger. Med Undtagelse af, at der efter Beslutning af Formandskaberne i Drøbak's Ladested og Froens Sogn samt Aas og Westbye Præstegjelde ved Høieste Resolution af 26de Juni 1840 er approberet en Plan for en Sparebank for Fjolloug, som dog endnu ved Aarets Udgang ikke var traadt i Virksomhed, eksisterer ingen andre saadanne Anstalter i Amtsdistrictet.

Som Noget, der vedkommer Amtets oeconomiske Væsen, troer man at burde bemærke, at Landdistrictet, ifølge Lov af 14de Januar 1837, er inddeelt i 21 Formandskaber, hvoraf flere have viist sig meget virksomme, men denne Virksomhed har hidtil i det Væsentlige indskrænket sig til Besparelser i Communens offentlige Udgifter, hvorimod der, med Undtagelse af ovennævnte Sparebank's Oprettelse, ikke er foretaget nogen gjenemgribende almennyttig Foranstaltning enten fra disse specielle Formandskabers eller Amtsgemeens Side; dog ere forberedende Committeeer af Amtsgemeenskabets nedsatte til en Reform af Sygesygepleien i Amtet og til at indhente Oplysninger om de i nogle Lande eksisterende Landbrugscolonier for fattige, og derefter afgive Betænkning, om og hvorvidt det maatte være hensigtsmæssigt, at der i Amtsdistrictet blev anstillet noget Forsøg i denne Retning; men disse Committeeers Forhandlinger have ikke hidtil ledet til noget Resultat.

Hvad Landdistrictets Tilstand i Almindelighed angaaer, da kan det ikke siges, at der er nogen almindelig Velstand; thi flere Egne ere haardt medtagne formedelst de flere mislige Aar, som i Periodens Løb have eksisteret, men Tilstanden er dog i det Hele taget bedre, end man kunde have ventet, og naar Landet velsignes med nogle flere saadanne gode Aar, som det sidste i 1840, og Landmanden derhos vil besidde sig paa større Deconomie, saa kan Landdistrictets forskellige Erhverksilder og fordelagtige Beliggenhed omkring Hovedstaden, hvor han med Lethed kan afsætte sine Producter, samt dets forøvrigt gode locale Beskaffenhed ikke andet, end gjøre Tilstanden god.

B. Om Christiania By og Ladestæderne.

Handelen og Skibsfarten i Christiania har i de første 4 Aar af denne 5 Aars Periode været god; Trælastudskibningen antages i disse 4 Aar at have været fordelagtig; Afsetning af Korn, Manufactur- og Colonialvarer var i 1836 jevn god, i de næste 3 Aar var den paa Grund af disse Aars mislige Kornavlning betydelig i Kornvarer, men mindre i andre Varer, hvorimod saavel Trælastudskibningen, som Handelen med Korn og andre især Manufacturvarer har aftaget og været mindre end fordelagtig i Aaret 1840. Omend- skjøndt Handelen, som meldt, i de første 3 à 4 Aar var god, har Detailhandelen dog ikke været til syn- delig Fortjeneste i disse Aar, naar man tager Hensyn til, at der i de sidste 5 Aar har indtruffet omtrent 40 Fallissements, som fornemmelig have rammet Detailhandlerne, formeentlig som Følge af, at de have benyttet den let erhvervede Credit i Hamburg til uforfigtigen at overforfinde sig med Manufacturvarer, som de siden have maattet solgt til Underpriser.

Forsaaendst Samhandelen med Landdistricterne betrækker, da har man forgjæves søgt at erholde Oplys- ning om hvad hertil indføres af Brændevæed, Høe, Halm, Kreaturer, Bødt, Skind, Huder, Rjød, Flesk, Smør, Tølg o. s. v., hvilke Artikler hele Aaret igjennem i større eller mindre Omquantiteter ere at faae kjøbt paa Byens Torv, men at samme er af temmelig Betydning vil et Blik paa den daglige Torvhandel og nedens- staaende Fortegnelse noksom stadfæste. Ogsaa indføres landvæerts til Torvs en Deel Kommer, Bødt og Planker, allehaande Huusholdningsvarer, simple Rjøreredsfaber, Stole og Bødt, men ikke af nogen særdeles

Betydning. Derimod har man af Handelstidenden erfaret, at der i de sidste 5 Aar fra Landet er indført følgende Qvantiteter Kornvarer og Kornbrændevin:

J Aaret	Potter Brændes- viin.	Tønder Byg	Tønder Byg- meel.	Tøn- der Erter.	Tønder Havre.	Tønder Havre- meel.	Tønder Hvede.	Tønder Rug.	Tønder Rugmeel.	Tønder Potetes.
1836.	322,611 $\frac{1}{2}$	1,519 $\frac{1}{2}$	393 $\frac{1}{2}$	17	11,045	4,565 $\frac{1}{2}$	280 $\frac{1}{2}$	2,429	1,312 $\frac{1}{2}$	19,557 $\frac{1}{2}$
1837.	129,835 $\frac{1}{2}$	1,428 $\frac{1}{2}$	144	6	5,755 $\frac{1}{2}$	1,616	19	1,786	409	11,526 $\frac{1}{4}$
1838.	109,652	1,346	192 $\frac{3}{4}$	18 $\frac{3}{4}$	3,648	1,396	26	1,657 $\frac{1}{2}$	640 $\frac{1}{4}$	17,889 $\frac{1}{4}$
1839.	160,658	1,419 $\frac{1}{4}$	134	19 $\frac{7}{8}$	5,251 $\frac{1}{2}$	1,748	8 $\frac{1}{2}$	1,683 $\frac{1}{4}$	501 $\frac{1}{2}$	22,560
1840.	141,002	1,729 $\frac{1}{2}$	275 $\frac{3}{4}$	23 $\frac{3}{4}$	6,909 $\frac{3}{4}$	4,080	56 $\frac{1}{2}$	1,122 $\frac{1}{2}$	385	29,412
Tilsum- men.	863,759	7,442 $\frac{3}{4}$	1,140	85 $\frac{3}{8}$	32,609 $\frac{3}{4}$	13,405 $\frac{1}{2}$	390 $\frac{1}{2}$	8,678 $\frac{1}{4}$	3,248 $\frac{1}{4}$	100,945 $\frac{1}{4}$

Ligeledes seer man sig istand til efter Opgave af Overfavnescatterens Protokol at oplyse, at der af Brændevin af alle Slags er i Aaret

1836	indført	27,161	Favne.
1837	—	29,523	—
1838	—	30,691	—
1839	—	30,456	—
1840	—	27,531	—

At der i det sidste Aar er indført omtrent 3000 Favne mindre end i de 3 næstforegaaende, antages at være en Følge af, at flere Brændevinsbrænderier i 1840 have været standsede, og nogle drevne med mindre Kraft, end i de foregaaende Aar.

Foruden Brændevin indføres ogsaa søvæerts en Deel Hø, Halm, Potetes og Bygningstømmer.

Haandværksdriften har i det Hele taget i de sidste 5 Aar gjort betydelige Fremmskridt. Især levere Snedkerne nu fortrinlige Arbejder, skøndt de, hvad Priserne angaaer, ei kunne concurrere med Udlændingen, hvorfor ogsaa en Mængde Møbler indføres her til Staden fra Ublandet. I Muur- og Tømmerprofessio-
nerne have ligesledes dygtigere Mestere, end forhen, en Følge af de mange offentlige Bygninger, som deels allerede ere opførte og under Arbejde, deels skulle opføres, hvilke have hidbraget fra Tydskland, Danmark og andre Lande en Mængde duelige Svende, hvoraf flere efter nogen Tids Ophold her have taget Borger-
skab. Dette har igjen hidbraget til, at en større Deel smagfulde private Bygninger ere blevne opførte i de senere Aar. Malere, Guldsmede, Hattemagere, Bogbindere og flere Slags Professionister levere ogsaa Ar-
bejder, som tør maale sig med udenlandske Frembringelser.

I de sidste 5 Aar have ellers ingen nye Arter af Haandværkere eller Kunstnere nedsat sig i Staden. Haandværkernes Arbejder affættes fornemmelig i selve Byen, men en Deel føres dog til Nabobyerne og de omliggende Landdistricter.

Med Hensyn til Antallet af samtlige næringsdrivende Borgere samt andre statteyndende Personer i Chri-
stiania oplyses, at Antallet af Handlende af alle Slags, saasom Grosserere, Kjøbmænd, Høkere, Marketen-
tere, Værtshuusholdere, Restaurateurer, Bildthandlere, Frøehandlere, Marschandisere, Modehandlerinder o. s. f. v. ved Udgangen af 1840 var 733 Personer med 391 Betjente, saa at 1126 Individer ialt beskæftigede sig med Handelen; at Antallet af Skipperborgere var 90, hvoraf 23 havde Bopæl i, og 67 udenfor Byen; at

Antallet af Haandværksborgere af alle Slags, Bogtrykkere og Factorer derunder indbefattede, udgjorde 701 Mestere med 1440 Svende og Dreng, eller i det Hele 2,141 Individuer, som udelukkende sysselsatte sig med Haandværksarbejde; at der endvidere var 282 Haandværkere uden Borgerkab, med Hensyn til hvilke bemærkes, at de dels som Frimestere, dels paa Grund af, at de staae i militair Tjeneste, eller tjene som Bægtere, befatte sig med Haandværksarbejde; men disse drive en saare indskrænket Arbeidsfrihed, og have, paa enkelte Undtagelser nær, heller ikke bragt det synderligt vidt i deres Profession, med hvilken de derhos kun lidet befatte sig; og at de øvrige staaende Personers Antal udgjør 2,289.

Sammenligner man denne Opgave med den ved forrige 5 Aars Beretning fremlagte, vil det findes, at de næringsdrivende Borgers Antal betydeligen er tiltaget, idet de nemlig ved Udgangen af 1840 udgjorde 1526 Borgere, medens de ved Udgangen af 1835 kun udgjorde 1001, saa at der nu er 525 flere saadanne Borgere, foruden de 282 Personer, der drive Haandværk uden Borgerkab.

I Henseende til Fabrikdriften i Christiania, da ere de herom modtagne Meddelelser saa ufuldstændige, at man dels af den Grund, og dels fordi den i 1835 afgivne 5 Aars Beretning ikke indeholder nogen fuldstændig Opgave derom, ikke kan afgive nogen paalidelig Dom, om samme ere fremadskridende eller ikke. Ved at henvise til Tabellen over Fabrikker, Manufacturer og andre Industriegrene, skal man tillade sig at bemærke, at Magistraten har yttret, at den for Sagens Skyld maa beklage, dels at flere af de meddelte Opgaver maa antages at være mindre nøiagtige, især hvad det Producerede angaaer, dels at flere Fabrikere have erklæret, at de forlangte Oplysninger ikke kunne meddeles, samt at den væsentligste Grund hertil, efter forskellige Fabrikieres Ytringer, er den, at Vedkommende — formodentlig de nu gjeldende Bestemmelser om Rigingsvæsenet — frygte for, at de ved nøiagtigen at opgive deres Fabrikdrift, muligens kunne blive ansatte i høiere Skatter, end hidtil. Forøvrigt oplyser denne Tabel, at der ved Udgangen af 1840 var 25 forskellige Brændevinsbrænderier, 4 privilegerede Saugbrug, 8 Albryggerier, 3 Pottemagerier, 8 Tobaksfabrikker, 8 Maltgjørerier, 2 Teglværker, 1 Cichorii — 1 Læderfabrik, 1 Reberbane, 1 Sulferraffinaderie, 1 Stibsværft og 1 Sæbefabrik, tilsammen 64.

Forøvrigt maa det bemærkes, at flere af de i Agerø Sogn og ved Agerø Elv beliggende Saugbrug, Papiirmøller, Teglværker og andre Anlæg tilhøre Indvaanere i Christiania.

Hvad i Særdeleshed Skibsbyggeriet angaaer, da er der ifølge derom fra Christiania Toldkammer meddeelt Opgave, udenfor Christiania, men inden sammes Tolddistrict i de sidste 5 Aar bygget 1 Skib, 12 Jægtfartøier og 1 Dækbaad. Disse Fartøier, hvis Besætning bestaaer, efter deres Størrelse, af 2 til 4 Mand, benyttes fornemmelig til at indtransportere Brænde og til anden Fragtfart, hovedsageligen i Christiania-Fjorden.

Med Hensyn til Jordbrug meddeles, at det Byen omgivende Territorium, Bymarken kaldet, som eies af Byen (under hvis Jurisdiction det henhører i det Civile, men under Agerø Sogn i det Geistlige) udgjør en ikke ubetydelig Strækning, der er indeelt i større og mindre saakaldte Løkker, hvilke ere bortforpagtede, i Almindelighed paa 27 Aar, mod aarlig Afgift i Penge, foruden Løkkestat. Saavel disse Løkker, som de private Eiendomme paa Byens Grund dyrkes almindelig til England og Potetesavling. Kornavlingen er derimod ringe, og indskrænker sig til mindre Quantiteter af Rug og Byg. Den Frugtbarhed, som overalt viser sig paa Løkkerne eller Landstederne omkring Byen, maa fornemmelig søges i den lette Afgang, Eierne have til at forskaffe sig Gjødsel i Overflodighed. Haugevæsenet og Træers Plantning have i de senere Aar havt Fremgang. Forresten ere de fleste Løkker mere at ansee som Lyststeder, end som Jordbrug, der affaster nogen Fordeel, da betydelige Dele af dem ere oparbejdede til Park- og Lystanlæg, og ere forsynede med smukke, kostbare Landhuse, der tildeels bebos endog om Vinteren.

Betræffende Huuslid, da strækker den sig i Almindelighed ikke videre, end til Syning, Strikning og Broderie, saa og til nogen Bævning hos Familier af Middelskassen og Arbeidsstanden, og den synes mere og mere

at fortrænges ved de mange Personer, som i de senere Aar udelukkende beffjefte sig med alle Slags Søm, og hvad der hører til Fruentimmer-Pynt, hvilket igjen har medført, at færdiggjorte, til Damernes Beklædning hørende Sager, nu sjældnere søges fra Udlandet.

Hoslagte Tabel indeholder Dplysning om de i Christiania i de sidste 5 Aar thing- og aflæste Gjeldsbreve, afhændede faste Eiendomme og afholdte Executions- og Udpantningsforretninger, men da Opgaver om disse Gjenstande ikke have fra den foregaaende Tid, saa kan deraf ikke udtrages nogen Bedømmelse af Forholdene nu imod forhen, hvorimod det af Tabellen sees, at Gjeldsstiftelser og faste Eiendommers Salg have været størst i 1838, og har i de sidste 2 Aar aftaget, samt at Executions- og Udpantningsforretninger have været i betydelig Tiltagende, nemlig fra omtrent 20,000 Spd. til 100,000 Spd.

Ligesom den aarlige Løn for Tjenestefolk varierer for en Dreng fra 25 til 50 Spd., og for en Pige fra 10 til 20 Spd., undtagelsesviis ogsaa noget herover, foruden frit Huus og Kost, saaledes er Dagarbeidslønnen forskjellig efter Arbejdernes og Personernes Betsaffenhed; dog kan som Middelpriis antages for en Arbeidsmand paa egen Kost om Sommeren 24 à 40 Skilling, og om Vinteren 20 à 30 fl. , for en Kvinde om Sommeren 20 à 24 fl. , og om Vinteren 16 à 20 fl. , samt for et Barn paa 12 à 14 Aar 8 til 12 fl. om Sommeren og noget mindre om Vinteren.

Milelængden af de under Christiania Byes Veivæsen hørende og med Hjulredskab farbare offentlige Veie, som Byen har at vedligeholde, udgjør: af Hovedveie 3,595 Alen

og af Bygdeveie 20,980 —

tilsammen 24,575 Alen

hvoraf Intet fra Nyt af er oparbejdet i de seneste fem Aar, hvorimod i denne Periode er fuldstændigen istandsat en Vængde af 11,685 Alen.

Alf private Asuranceindretninger har Byen forhen haft et Søeasuranceselskab, hvilket i Krigsaarene gif overstyr, og en egen Brandasurance-Casse, som ogsaa for flere Aar siden er ophævet, hvorimod der siden Aaret 1822 har existeret en Sparebank, hvis Virksomhed aarligen har tiltaget, og hvis Status i de sidste 5 Aar vil erfares af nedenangførte derom meddeelte Opgave:

I Aaret.	Sparebankens eget Fond.	Den hele under Directionens Bestyrelse staaende Capital.
1836.	27,529 Spd. 50 fl.	448,402 Spd. 61 fl.
1837.	32,199 — 108 "	489,939 — 107 "
1838.	36,846 — 42 "	514,747 — 80 "
1839.	43,280 — 76 "	558,216 — 31 "
1840.	48,445 — 73 "	614,245 — 12 "

Hvad Stadens oeconomiske Tilstand i Almindelighed angaaer, da tyder Mangt og Meget hen paa, at denne er gaaet fremad, idet Byen i de sidste 5 Aar er udvidet og forskjøttet med en Mængde nye og smukke Bygninger; et nyt og kostbart Theater er ved Sammenstud af Byens Indvaanere opført i det i Aaret 1835 nedbrændtes Sted; et nyt og temmelig betydeligt Sygehuus er i Aaret 1840 taget i Brug; flere Gader ere anlagte og forbedrede; istedetfor den gamle og faldesærdige saakaldte Waterlands-Broe er en ny og smuk Broe opført paa Byens og Amtscommunens fælles Beskostning; Foranstaltninger ere i 1840 truffet til Opførelse af nye Slagteboder, der i 1841 og 1842 ville blive færdige, samt til fremdeles Udvidelse af Revierbryggeanlægget, og til Oparbejdelse af Veien fra Pilestrædet til Korpehougen, som i det sidste Aar er

henlagt under Beivæsenet, ligesom der af en i den Anledning af Byens Formandskab nedsat Committee arbeides paa et Forslag til Opførelse af et nyt Raadhuus og nye Varetægtsfængsler efter det philadelphiske System; Priserne paa faste Eiendomme og Huusleien have indtil i det sidste Aar været i jævnt Stigende, og naar det derhos bemærkes, at de næringsdrivende Borgeres Antal betydelig er steget, og at der i de 2 sidste Aar er stiftet mindre hypotheceret Gjæld, saa synes alt dette at røbe Byens Velstand. Imidlertid maa denne dog i det sidste Aar antages at have begyndt at aftage noget, da Handelen og Skibsfarten har været mindre god, end i de foregaaende Aar, Executions- og Udpantningsforretningernes Antal og Beløb er tiltaget i en særdeles betydelig Grad, og flere Fællisfemeter, især i de 2 sidste Aar, have fundet Sted, hvilket Sidste vel ogsaa turde tilskrives de ovenfor nævnte Aarsager. Som Rigets Hovedstad, Regjeringens, Storthingets og Universitetets og andre offentlige Anstalters Sæde, indeholder Christiania saamange Elementer til Virkosomhed, Liv og Rørelse, at det neppe er at befrygte, at Velstanden under almindelige Conjunctioner vil kunne aftage i nogen mærkelig Grad.

C. Om Ladestæderne Drøbak, Hvidtsteen, Fjildtvedt, Hølen og Soon.

Med Hensyn til Handelen, da kan Trælastudskibningen snarere siges at aftage end tiltage, saasom Skovene for en Deel mere og mere udhugges i de tilgrændsende Landdistricter; imidlertid er Drøbaks Beliggenhed saa fordelagtig, at denne vigtige Næringsgren under gunstigere Afsetningsperioder vil blive fremmet. Handelen med inden- og udenlandske Producter og Manufacturvarer antages derimod i Drøbak at være i Tiltagende, da Behovet af Unødvendighedsvarer er forøget saavel paa Stedet selv, som i de tilstødende Landdistricter, og Kjøbmændene nu ere bedre forsynede end forhen; derimod forholder det sig med den her ommeldte Handel i de øvrige Ladestæder, som med Trælasthandelen. Skibsfarten staaer omtrent paa samme Fod som forhen. I Henseende til Gaandværks- og Fabrikdrift, Jordebrug og øvrige Næringsgrene, da er samme ikke af nogen Vigtighed. Hvad der om de i Ladestæderne værende Fabrikker og Manufacturer samt næringsdrivende Borgere og Skatteydende Indvaanere er meddeelt, findes Oplysning om i de ovenfor anførte Tabeller. Betræffende Gjældsforholdene og øvrige under Lit. A. 8de Post omhandlede Gjenstande, da ere samme indbefattede under de derom for Landdistrictet allerede meddeelte Oplysninger. Forøvrigt hører Hvidtsteen og Fjildtvedt i Communalvæsenet under Landdistrictet, hvorimod Drøbak har sit eget, og Soon med Hølen et fælleds Formandskab.

Christiania den 30te November 1841.

Underdanigst
Mis.

O p g a v e

over de i Agerøhuus Amt værende Hoved- og Bygdeveies Længde.

	Hovedveie.	Bygdeveie.		Hovedveie.	Bygdeveie.
1. Krogstad Thinglaug	32,440 Al.	93,980 Al.	Transport	335,311 Al.	866,483 Al.
2. Agerø —	49,612 "	128,538 "	10. Hølands Thinglaug	64,531 "	88,177 "
3. Næs —	65,201 "	137,465 "	11. Fedt —	3,100 "	80,078 "
4. Vestbye —	28,773 "	112,852 "	12. Enebaks —	Ingen. "	91,207 "
5. Affer —	62,261 "	71,253 "	13. Gjerdrums —	9,621 "	43,150 "
6. Næsodden —	4,500 "	36,607 "	14. Nannestads —	9,000 "	123,919 "
7. Sørums —	28,975 "	52,139 "	15. Hurdalens —	33,060 "	45,088 "
8. Stebsmoe og Mittebals	25,551 "	89,386 "	16. Eidsvold —	54,351 "	79,380 "
9. Urskog Thinglaug	37,998 "	144,263 "	17. Ullensagers —	36,562 "	114,478 "
	335,311 Al.	866,483 Al.	18. Næs —	27,520 "	199,580 "
				573,056 Al.	1,731,540 Al.

Smaalehnenes Amt.

Underdanigst Indberetning

om den oeconomiske Tilstand m. m. i Smaalehnenes Amt ved Udgangen af Aaret 1840, afgiven ifølge de Kongelige naadigste Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827, 23de December 1839 og 6te Mai 1840.

A. For Landdistricternes Vedkommende.

a. Jordbruget.

Denne Amtsdistrictets vigtigste Næringskilde har i det Dvinqvennium, som nærværende underdanigste Indberetning omfatter, gjort ikke ubetydelige Fremstridt, og skjønt vistnok de i dette Tidsrum indtrufne Misvært- aar ogsaa tungt har rammet dette District af Riget, saa formenes dog nærværende Amt i saa Henseende at have været et af de heldigst situerede, og de fleste Spor af hine Trængselsens Aar antages nu her at være udslettede, ligesom Opdyrkningen af Nyland ingenlunde har været ubetydelig. Landmandens Ubekjendtskab til den nyere Tids forbedrede Jorddyrkningsmaade og Agerdyrkningsredskaber aftager lidt efter lidt, og nogen Uvillie hos Menigmand mod disse Forbedringer antages i denne Deel af Riget ikke egentlig at finde Sted. Især formenes Bondens Opmærksomhed ved enkelte større Jordegodsseieres Exempler at være bleven vaft for en hensigtsmæssigere Meleren af Jordarterne og et hensigtsmæssigere Sædfifte end forhen har været i Brug, og blandt de nye Agerdyrkningsredskaber, som nu ingenlunde ere saa ganske ualmindelige hos de meest velstaaende Landmænd, bør Rulleharven og Erstirpatoren ikke forbigaas med Tausked.

Potetesavlningen har tiltaget Aar for Aar i samme Forhold som Brændeviinsproductionen, dette Hydra, hvis heldbringende Virkninger paa Jordbruget er saa høist problematisk, medens dens Odelæggelser paa Moralitet og Velfærd ere saa visse, og saa aldeles overveiende det Opsving, som den maafee for en Tid kan give Jordbruget, idetmindste i een Retning. Med de almindelige Korn-Sæd-Arter er der i Dvinqvenniet ingen væsentlige Forandringer foregaaede, hvorfor her i saa Henseende maa refereres til Indberetningen ved 1835 Aars Udgang. Dog bør det maafee ikke lades uanmærket, at de kunstige Græsarter mere og mere synes at komme i Brug og vinde Landalmuens Tillid.

Dyrkningen af Kiin, Hamp, Humle og Havevæxter er ubetydelig og drives ingensteds uden til Huusbrug. Opelsning af Frugttræer er heller ikke betydelig, naar undtages paa enkelte Steder i Rastefstads Fogderie, hvor Frugthauger have til de fleste Gaarde; dog er Afsetningen af Frugt endog derfra høist ubetydelig og kun forbunden med særdeles ringe Fordeel.

Som forhen antydet, har Brændeviinsproductionen, der i Amtets Kjøbstæder drives til en meget betydelig Høide, en særdeles væsentlig Indflydelse paa Jordbruget, især i Nærheden af Byerne, idet nemlig her

store Strækninger af den bedst dyrkbare og dyrkede Jord henlægges til Potetes, der anvendes, vel for en Deel som Næringsmiddel, men for allerførste Parten til Brændeviinstilvirkning. Omendstjont denne Maade at bruge Jorden paa vistnok er ret fordeelagtig for de nærværende Ciere, er det derimod et stort Spørgsmaal, om den er gavnlig for de kommende Generationer, Noget, der dog neppe kan antages, naar der sees hen til den Udmavring af Jorden, der er en saadan forceret Potetesavlings udeblivelige Folge. Enhver Foranstaltning til Brændeviinsproductionens Indskrænkning er derfor efter Undertegnedes underdanigste For-
mening ogsaa en Foranstaltning til Jordbrugets Opkomst, og derfor ogsaa af denne Grund saa saare ønskelig.

Som en Omstændighed, der formeentlig her i Districtet ikke mindre end i de øvrige Dele af Riget lægger Jordbrugets kraftige Opkomst og frodige Fremgang betydelige Hindringer i Veien, antages den høie Arbeidsløn for Dagarbeidere ikke at burde lades uberørt.

Nogle Dplysninger, der kunde tyde hen paa mindre Noiagtighed eller senere foregaaede Forandringer i de i Forening med sidstafholdte Folketælling erhvervede Opgaver over Udsæden og Holdigheden har Amtet ikke modtaget fra vedkommende underordnede Embeds- og Besællingsmænd, hvorfor Tilstanden i saa Henseende antages i det Væsentlige at stemme med hine Opgaver.

b. Fædriften,

der i Amtsdistrictet antages nu at staae idetmindste paa samme Trin, som for 5 Aar siden, og maafee endog at være gaaet noget fremad, idet den Afgang i Gaardenes Besætninger, som de 2 foregaaende Misværsaar upaatvivlelig gjorde til en Nødvendighed paa de fleste Steder, antages i sidstafvigte ret heldige Aar fuldkommen at være gjenoprettet. Nogle Meddelelser, der kunne give Grund til Tvivl om Paalideligheden af eller væsentlig Forandring i det ved sidste almindelige Tælling forefundne Antal af Heste, stort Qvæg, Faar, Gje-
der og Sviin har Amtet ikke modtaget. I enkelte Districter er der ved Anskaffelsen af saavel Heste som Faar og Sviin af ædlere Racer gjort nogle, dog ikke betydelige Skridt til Forædlingen af disse Dyrearter. Paa Borregaard i Thunoe haves saaledes for Tiden Stodhvingsten Ddin, i Trøgstad 2de Halvblodshingste, en engelsk Tyr, en Deel engelske Faar og Sviin, i Id en Deel lignende, meget lovende Faar o. s. v. Dog drives disse Forædlingsforetagender neppe med den Iver, som de fortjente, og i de andre af Amtets Districter end de ovennævnte ere deslige Foretagender kun høist ubetydelige. For Engenes Forbedring bliver derimod gjort Mere, idet — som under Lit. a anført — kunstige Enge, fornemmelig af Klover og Timothei, blive mere og mere almindelige.

Omendstjont nogen, endog blot nogenlunde paalidelig, Angivelse af Forholdet mellem Eng og Algerland, mellem Besætning og Korn- samt Potetesavling, samt mellem Districtets Frembringelse af og Behov for Fødevarer forudsætter Dplysninger, hvoraf Undertegnede ikke er i Besiddelse, skal man dog ikke undlade at fremsætte sine underdanigste, dog meget usikre Formening i de nævnte Henseender. Forholdet mellem Eng- og Algerland antages saaledes omtrent at være som 1 til 2, dog vistnok paa flere Steder neppe saa gunstigt, maafee kun lige meget af hver Slags Opdyrkning. Forholdet mellem Besætningen og Korn- samt Potetesavlingen antages at være nogenlunde ligeligt; Besætningerne ere snarere for smaae end for store.

Al Fødevarer erholdes nogetnær overalt det Fornødne til Huusbehov, og paa flere Steder ikke Ubetydeligt til Afsetning i Kjøbstæderne, hvilket især gælder om de disse nærmestliggende Districter.

c. Skovdriften.

Denne Næringsdrift er i Amtsdistrictet ikke betydelig, især i Sammenligning med hvad den i Fortiden har været. De Skove, som nu haves i Amtet og fornemmelig forefindes i Haabel og Baaler Præstegjælde, især Svendals Anner, i Warthei Anner, Rodenæs, Ahremark og en enkelt Trakt af 3de Præstegjæld, bestaae fast ubeluffende af Naaletræer, Gran og Furu, hvoraf vel Noget, men ingenlunde Betydeligt, afgives til Udslibning og en Deel i den nærmeste Omegn af Moss til Kul til Moss Jernværk. Af Løvtræer haves

Virk, men neppe til Fornødenhed af Brænde. Tømmerdriften maa i det Hele siges at være i Aftagende her i Amtet, idet Landmanden fremdeles mere og mere kaster sig paa Jordbruget. Tjæretilvirkningen er ubetydelig og ikke til Fornødenhed. Andre Brændematerialier end Beed og Dvift vides ikke at benyttes. For Resten henvises hvad Saugbrugene angaaer, til de tabellariske Dpgaver.

d. Fiskeriet

er ikke af nogen væsentlig Betydenhed her i Amtsdistrictet. Saltvandsfiskeriet drives næsten alene til Huusbehov, naar undtages ved Rysterne af nogle mindre Fjorde nær Kjøbstæderne samt nogle Larefiskerier ved Christiania Fjorden i Omegnen af Moss og ved Verbye i 3de Præstegjeld. Ved Rysten mellem Fredrikstad og Moss fishedes ogsaa Makrel til Salg, ligesom ved Hvaløerne fanges endeel Hummer. Udbyttet af disse Fiskerier er dog ikke meget betydeligt, og vides ikke nu at være i nogen væsentlig Grad forskjelligt fra hvad det var for 5 Aar siden. Makrelfiskeriet antages at kunne blive af nogen større Bigtighed end det nu for Tiden er, naar Rystbeboerne vare forsynede med hensigtsmæssigere Fiskeredskaber og de fornødne Materialier til Redsaltning, som nu saa godt som slet ikke foretages.

Ferskvandsfiskeriet drives i nogen, dog ikke betydelig Grad i Amtsdistrictets Indsøer og Elve. I Elven i Rakkestads Fogderie fanges en ikke ubetydelig Deel Krebs, dog kun til Districtets eget Behov.

e. Bergværksdriften

i Amtet indskrænker sig til Moss Jernværk, der er beliggende ved det fra Wandsøe kommende Elvedrag i Nærheden af Kjøbstaden Moss, samt Cathrineholm Jernværk eller Spigerhammer i Tistedalen pr. Fredrikshald, hvis Productionsqvanta ville erfares af hermed følgende Tabeller. Anledning til flere Værkers Anlæg i Amtet vides ikke at være forhaanden.

f. Fabrik- og Haandværksdrift.

Fabrikdriften staaer i Amtsdistrictet ikke paa noget synderlig høit Trin, og indskrænker sig hovedsagelig til Brændevinsbrænderier, Saugbrug, Teglværker og Kornmøller, om hvis Antal, Drift, Production og Forsatning i det Hele Oplysning vil kunne erholdes af de tabellariske Dpgaver. Haandværksdriften i Amtets Landdistracter indskrænker sig fast udelukkende til Beboernes egen Forsyning med deres simplere Huusgeraad, Gaardsredskaber og Klædningsstykker samt deres Boligers Opførelse.

g. Hvininger.

Huusfliden i Amtet antages at være i Tiltagende, idet Bonden synes mere og mere at lære at indsee Fordelen ved Tidens gode Anvendelse i denne Retning især om Vinteren, da Jordbrugs-Syslernes Standsning dertil leyner ham Anledning. Huusfliden retter sig fornemmelig paa Tilvirkning af Materialier til grovere Klædningsstykker samt Forarbejdelsen af Gaardsredskaber og antages i disse Retninger at være tilstrækkelig til Beboernes Forsyning, og endog at afgive Noget — og det ikke saa ganske ubetydeligt endda — til Afsetning til Kjøbstæderne.

Skibsbyggerie af nogen Betydenhed drives ikke i Amtet, da der i de her omhandlede fem Aar ikke findes at være bygget noget Fartoi af mere end tre Commercelæsters Drægtighed. Baadbyggeriet er derimod for et enkelt Sogn, nemlig Hvaløernes, ikke af ganske ubetydelig Bigtighed som Erhvervskilde for Beboerne, og ikke saa faa Baade affættes derfra endog til Distracter udenfor Amtet.

Jagten drives ikke som nogen væsentlig Erhvervskilde her i Amtet og fordetmeste kun som en Fornøielse. En Deel Wildt affættes dog i Byerne. Den indskrænker sig næsten udelukkende til smaat Wildt og Fugle, og drives dels ved Skydevaaben og Hund, dels ved Stok og andre deslige Gildreredskaber. For at udrydde Ulve har der dog i den senere Tid paa enkelte Steder været foranstaltet Rapsjagter, men saavidt vides uden Resultater.

Frøgtfart drives kun fra Amtets Kjøbstæder, og Landtransport af Varer er saa godt som ingen. Trælastfjorsler er derimod paa flere Steder i Amtet en ikke ubetydelig Bændtagt for Landmanden.

Handelen med Landmandens Producter indskrænker sig hovedsagelig til deres Afsetning i Kjøbstæderne, i hvilken Henseende Anlægget af Sarpsborg for en Deel af Amtsdistrictet antages at have medført nogen Vættelse. Af Markedspladse gives nu — efter Momarkedets Nedlæggelse — ingen i Amtet. Størrelsen af eet Aars Løn for en Tjenestefarl varierer mellem 12 og 20 Spd. og for en Pige mellem 10 og 15 Spd. Daglønnen for en simpel Dagarbejder er almindeligen 10 à 12 sk . om Sommeren og 8 à 10 sk . om Vinteren foruden Kosten. Milelængden af Amtets med Hjulredskab fremkommelige Veie antages i det Hele taget at udgjøre 132 Mile, hvoraf da Hovedveienes Længde er 39 Mile og Bygdeveienes 93 Mile. Fra Nyt af ere oparbejdede af Hovedveie en Strækning af $\frac{5}{8}$ Mil og af Bygdeveie noget over $\frac{1}{2}$ Mil. Af Sparebanker have i Landdistricterne ingen. Af Assuranceforeninger have heller ingen. En Skibsassuranceforening for Fredrikshalds Tolledistrict er imidlertid paataent og en Commission er for Tiden beffæstet med Udarbejdelsen af en Convention for samme, hvilken derefter underdanigst vil blive Deres Majestæt forelagt til naadigst Approbation.

B. Kjøbstæderne vedkommende.

Fredrikshalds

Handel antages i Løbet af de sidste 5 Aar snarere at være gaaet tilbage end fremad. En trykkende Pengemangel har i høi Grad lammet al Omfætning, og de Handlende have for at vedblive en for deres Subsistence nødvendig, men for de Fleste mindre end fordeelagtig Virksomhed, været nødsagede til ved befofelige Operationer at søge tilveiebragte de for deres Nørelse nødvendige Pengeresourcer. Gjentagne Ansøgninger om Oprettelse af en Disconteringsindretning i Fredrikshald, funderet ved Overskud af Statscasens Midler, samt om en Filialafdeling af Banken der paa Stedet, have været frugtesløse, og med grundet Frygt imødeees det Tidspunkt, da den Udgang, de Handlende paa Stedet hidtil tildeels have havt til igjennem Discontering hos Private at reise Penge, vil ophøre. De for Trælasthandelen i de senere Aar uheldige Conjunctioner ere end mere forværrede derved, at vore Penges forøgede Værd i Forhold til fremmed Mynt ikke i samme Grad har virket til Nedsættelse i Arbejdslønnen og Varepriserne, som denne Omstændighed har bidraget til at forringe Udbyttet af Trælasten, Stedets næsten eneste Exportartikel.

Om Skibsfarten antages i det Hele at gjælde hvad desangaaende blev bemærket i den herfra afgivne underdanigste Beretning ved Udgangen af Aaret 1835. Saaledes forholder det sig ogsaa med Haandværksdriften, der foruden at lide under den herkende Pengemangel, som nødsager Enhver til at indskrænke Besættelser til det Nødvendigste, fremdeles har at udholde en trykkende Concurrance med den i Fredrikshalds Fæstning værende Arbeidsanstalt.

Som en almindelig Bemærkning tilføies, at det med temmelig Visshed kan antages, at Fredrikshald i Løbet af de sidste 5 Aar i oeconomisk Henseende er gaaet tilbage. Med Hensyn til det Byen tilhørende Udgods gjælder fremdeles hvad derom er yttret i Indberetningen ved Udgangen af Aaret 1835. Vortsalget paa Arvesætte er imidlertid endnu ikke i det Hele foranstaltet, da flere Parceller fremdeles ere under Oprydning. Den almindelige aarlige Løn for en Tjenestefarl er 24 Spd. og for en Tjenestepige 12 Spd., samt Daglønnen for en simpel Haandarbejder i Almindelighed 24 Skilling.

Om Bergværksdriften inden Byens Jurisdiction saavel som om Byens Sparebanks Virksomhed ved Udgangen af Aaret 1840 vil den fornødne Oplysning erholdes i de tabellariske Opgaver.

Fredrikstad.

Stedets Handel er høist ubetydelig og indskrænker sig fornemmelig til Salg af Fornødenhedsvarer til Indvaanerne og de nærmest tilgrændsende Sogne. Byen Sarpsborgs Gjenoprettelse har havt en uheldig

Indflydelse paa Fredrikstads Næring, og dette har for Stedets næringsdrivende Indvaanere været saa meget mere føleligt, som de kun havde Lidet i saa Henseende at tabe, efterat den directe Udfibning af Trælast fra Sannesund og Næssøen, som for flere Aar siden paabegyndtes, havde gjort Byens Handel et altfor stort Afbræk. De i Nærheden af Byen liggende Saugbruge drives af Udenbyesboende og Trælastudfibningen kan derfor ikke henregnes til Stedets Handel, men giver kun Fordeel derved, at Affikterne maae deeltage i Uddelsens af Byens Udgivter. Da Byens betydelige Jorder medføre, at de fleste af Byens Indvaanere selv aale det fornødne Korn til deres Huusbrug, saa er Tilførselen fra Landet kun ubetydelig og indskrænker sig fornemlig til Affætning af Fødevarer, Meel og Potetes.

Byen har kun ubetydelig directe Skibsfart, da Udfibningen af Trælast, som forhen bemærket, foregaaer directe fra Udfibningsstederne Sannesund og Næssøen. De paa Stedet hjemmehørende Skibe benyttes i Almindelighed til Fragtfart ved denne Udfibning. I Tabellerne findes opgivet Antallet af de Skipperborgere som boe paa Stedet og de, som have Borgerstab til Byen uden at boe der, af hvilke Sidste dog kun ere opgivne de, som i de seneste 20 Aar have taget Borgerstab.

Haandværksdrivten er kun af liden Betydning, og Aarsagen til at Haandværkernes Antal i de seneste Aaringer er forøget, kan ikke antages at ligge i nogen større Trang til dem, men maa formeentlig grunde sig i Banfeligheden af for Professionister i disse Læder at finde Udfomme, hvorfor de have søgt til Fredrikstad, hvor Skatterne ere ringe og de borgerlige onera ikke synderlig trykkende. Haandværksdrivten paa Stedet kan saaledes ikke siges i de seneste 5 Aar at have gjort noget Fremstridt, og intet Haandværksarbejde — noget ubetydeligt Smedearbejde undtaget — finder Affætning udenfor Stedet. At den i Slaveriet etablerede Arbeidsanstalt, hvor gavnlig den end i andre Henseender kan være, ogsaa har en uheldig Indflydelse paa de næringsdrivende Haandværkeres Virksomhed, er desværre en sørgelig Sandhed. For Øvrigt indeholder de medfølgende Tabeller de forlangte Opgaver over Mestere, Frimestere, Svende og Drengene i hver Profession.

Med Hensyn til Fabriksdrivten ville ligeledes de befalede Oplysninger erholdes i de tabellariske Opgaver, og bemærkes derhos underdanigst, at der ved samme ikke antages at være foregaaet nogen væsentlig Forandring i de sidste 5 Aar. Af Bergværker gives der ingen, og ved Byens tvende Skibsværfter foretages kun Reparationer og intet nyt Skibsbyggerie.

Fredrikstads betydelige Byemarker er en Herlighed, som opretholder denne i flere Henseender saa haardt medtagne Stad, og som yder betydelige Bidrag til Beskrivelse af Communens Udgivter. Disse Marker, der ere inddeelte i 60 større og mindre Løkker, vare forhen bortforpagtede paa Fæsternes og Huftuernes Levetid, men blive nu, efterfom de vorde fæsteledige, bortsolgte til Eiendom paa Arvesætte. Foruden de Løkker, som ere tillagte Commandanten, Magistraten, Sognepræsten og Apotheket uden Afgift, udgjøre Markerne $838\frac{1}{2}$ Tønde Land, hvoraf $447\frac{3}{4}$ Tønde endnu ved 1840 Aars Udgang vare bortfæstede mod aarlig Afgift af 1042 Spd 28 Sk., og $390\frac{1}{4}$ Tønde Land bortsolgt for Kjøbesum 12,497 Spd. og Jordafgift 526 Spd. 40 Sk. Solv aarlig.

Som Bidrag til at lette de med Fattigvæsenet forbundne Byrder maa bemærkes Stedets almindelige Hospital, der er funderet med betydeligt Jordegods, og hvormed er forenet en ved Deres Kongelige Majestæts naadigste Gave oprettet Understøttelsesanstalt for trængende Enker.

Sarpsborg

har som Kjøbstad ei endnu bestaaet et Aar, og har saaledes ei endnu været omhandlet i de befalede femaartige Indberetninger, hvorfor det maafee ikke vil ansees uhensigtsmæssigt, at her — foruden de i Deres Majestæts naadigste Resolution af 23de Decb. 1839 befalede Oplysninger — endvidere anføres, hvad der om dette i sin Barndom værende Kjøbstadanlæg i Almindelighed kan have statistisk Interesse.

Sarpsborgs Kjøbstadanlæg havde ved den almindelige Brandtaration den 24de — 26de September f. A. 112 Huse, der samtlige vare opførte for Byens Anlæg, og tilsammen bleve tarerede for 32,450 Spd. Senere ere 2 Huse indlemmede i Brandcasen og asfurerede tilsammen for 900 Spd. 32 Byggetomter ere udviste, hvoraf 16 deels ere bebyggede, deels under Arbejde til Bebyggelse. Kun 5 af de asfurerede Huse ere tarerede for over 1000 Spd. Folkemængden kan ei opgives med Bestemthed, men formodes at være omtrent 800 Mennesker. Stedet har ingen offentlige Indretninger; Rets- og Arrestlocaler leies; 2 Bøgere ere ansatte, hver med en maanedlig Løn af 6 Spd.; de ere tillige Stævnevidner, og den ene ogsaa Bytjener og Arrestforvarer. Den udlignede Byfkat for 1841 er 450 Spd. og Brændeviinsafgiften til Fattigcasen 182 Spd., hvormed Fattigvæsenets Udgifter bestrides, saaledes at ingen directe Fattigskat behøves at udlignes. Byen har 32 stemmeberettigede Indvaanere, 4 Formænd og 12 Repræsentanter. Dens Fattig- og Skolevæsen er endnu ikke organiseret formedelst de Forviklinger, der eksistere med Hensyn til Thunø Landsogns, Borregaards og det forrige Glengs Skole- og Fattigvæsen.

Om Handelen med Landdistricterne er endnu fast Intet at sige, da samme er i sin første Begyndelse. Af Stedets Handlende vides Ingen at forskrive sine Varer directe fra Udlandet. Hvad Skibsfarten betræffer, da har Ingen Borgerkab som Skipper der til Stedet.

Fabriksdriften indskrænker sig til et Brænderie og et Teglværk. Det første har beskæftiget en Mester og 8 andre Arbeidere og den daglige Production har været 700 Potter Brændevin. Til hvilket af de i Skattetarifferne nævnte No. det bør henregnes vides ei. Det har siden Byens Anlæg kun været i Drift i faae Dage. Ved Teglværket arbejder 1 Mester og 24 Mand; den aarlige Production har været 300,000 Muursteen og 80,000 Tagsten — Alt efter Tiernes Dygaver. Med Hensyn til Gaandværksdriften, der kun staaer paa et lavt Trin, henvises til vedfølgende Tabeller. Bergværksdrift og Skibsbyggerie eksistere ikke paa Stedet. Byen eier ingen Marker eller Jorder. Med Hensyn til Kjøbstadanlæggets Tilstand i Almindelighed, kan endnu intet Resultat angives. Den aarlige Løn for en Tjenestefarl er 20 — 25 Spd. og for en Tjenestepige 10 — 12 Spd., og den almindelige Dagløn for en simpel Arbeidsmand 30 Skilling om Sommeren og 20 Skilling om Vinteren. Længden af de inden Byens Territorium værende Veie kan formeentlig anslaaes til $\frac{3}{4}$ Mil, og næsten alle ere i en mindre god Forfatning. Største Delen af Byens Indvaanere ere Brugsarbeidere, hvis baade moralske og oeconomiske Tilstand desværre ikke er den bedste. En med Tiden tilveiebringende bedre Ordning af alle Forholde, der endnu ikke tilbørligen have kunnet reguleres, haabes imidlertid meget at ville raade Bod paa de antydede Ulemper.

Moss

har siden den sidst afgivne underdanigste Indberetning om Amtsdistrictets Tilstand, nemlig ved Udgangen af Aaret 1835, hvad dens Territorium angaaer modtaget en betydelig Udvidelse, da ved Lov af 9de August 1839 de hidtil under Landets Jurisdiction liggende og kun med Hensyn til Brand- og Fattigvæsenet under Byen hørende Forstæder, Bærlesanden med østre Bærten og Nudet med Krogsvold, ere fra 1ste Januar 1840 henlagte under Kjøbstadens Jurisdiction, hvorved denne faaer en Forøgelse af omtrent 1000 Indvaanere, og vil man dertil endvidere lægge Jernværkets — skjønt i ingen Henseende under Byens Jurisdiction hørende — Beboere, da faaer Moss et Antal af omtrent 3,300 Indvaanere.

Byens Handel antages i de sidste 5 Aar snarere at være gaaet tilbage end fremad, hvilket med temmelig Bestemthed kan sluttes deraf, at ligesom Antallet af Executioner og Udpantninger betydelig har tiltaget, saaledes have flere af Byens næringsdrivende Borgere deels falleret, deels af Mangel paa Resourcer maattet ophøre med deres Virksomhed. Vel er der i disses Sted for en Deel traadt Andre, men paa Grund af Byens store Antal Handlende er Concurrencen saa stor, at den Enkeltes Fordeel kun bliver liden, hvorhos en, større Handelsforetagender aldeles hemmende, Pengemangel trykkende hviler over Stedet. Om Trælast-

udskibningen henholdes til det ved 1835 Aars Udgang Anførte. Ligesom Skibsfarten i egne Skibe altid har været ringe her paa Stedet, saaledes antages den ikke i det sidste Dvinqvennium at have gjort noget Fremstridt, men formenes omtrent at staae paa samme Standpunkt, som for 5 Aar siden.

Haandværksdriften er i den senere Tid gaaet ikke ubetydeligt fremad, idet Stedet i de fleste Haandværksgrene er blevet forsynet med et tilstrækkeligt Antal duelige Arbeidere, der dog udelukkende ere beskæftigede med Arbejde for Byens Indvaanere og Beboerne af de allernærmeste Landdistricter. Concurrancen er derfor ikke ubetydelig.

Fabrikdriften her paa Stedet, hvis Status bedst vil erfares af de vedføiede Tabeller, antages nu omtrent at staae paa samme Trin som for 5 Aar siden. At der er indrettet og kommen i Gang 2de saakaldte Cirkel- eller Rantsauge, hvoraf den ene drives ved Vand, den anden ved Hestekraft, hver med eet Blad, bør imidlertid ikke lades ubemærket. Om Møss Jernværk henvises ligeledes til Tabellen over Jernværksdriften. Skibsbyggerie drives aldeles ikke her paa Stedet. Byen har ingen Jorder, hvoraf svares Afgift til Byens Casse, naar undtages nogle Løkker og Hægetomter af liden Betydning i selve Byen.

Det allerede ved 1835 Aars Udgang omhandlede her paa Stedet opførte Badehuus har siden den Tid havt jevn Søgning, hvorved dets Interessenter ere givne Haab om i samme at see en lønnende Entreprise og enkelte af Byens Indvaanere i Sommertiden ved fremmede Badegjæsters Modtagelse have havt nogen — om end ikke betydelig — Indtægt. Badet har ikke været uden heldbringende Virkning paa flere Syge.

Smaaalehnenes Amt, Moss den 30te October 1841.

G. Wulfsberg.

Hedemarkens Amt.

Underdanigst Beretning.

Deres Kongelige Majestæt har ved naadigst Resolution af 23de December 1839 forestrevet en forandret Form for Affattelsen af de ved foregaaende naadigste Resolutioner af 11te October 1825 og 10de September 1827 befalede Jemaarsberetninger om Tilstanden i oeconomist og statistisk Henseende i Rigets samtlige civile Overøvrighedsdistricter.

Til underdanigst Efterlevelse heraf, forsaavidt det mig naadigst anfortroede Hedemarkens Amtseembede angaaer, har jeg strax efter Modtagelsen af fornævnte naadige Befaling, indfordret fra vedkommende Embedsmænd og Betjente fuldstændige Opgivender og Oplysninger i alle de Emner, som ere antydede i den tilhørende Formular med de dertil hørende i tabellariet Form affattede Schemata; men ihvorvel jeg, ved at sammenføre og ordne disse Opgivender til et Heelt, har fundet, at Afskilligt deriblandt, deels ikke var, og deels ikke kunde være saa fuldstændigt og nøagtigt udarbejdet, som man maatte ønske, hvilket ogsaa ved Begyndelsen af et nyt Foretagende vanskeligen kunde ventes, medens mere for Diemedet tjenlige Materialier turde, efter vunden Erfaring, lettere tilveiebringes i Fremtiden, skal jeg underdanigst afgive den befalede Beretning for Aarene fra 1836 til 1840 begge inclusive, med al den Fuldstændighed, som Omstændighederne tillade, og med Jagttagelse af den Orden og Begrænsning, som Formularet bestemmer. Forsaavidt som dette imidlertid i sidste Rubrum leevner Rum for yderligere Gransking over det opgivne Emne, har jeg troet at burde tilføie nogle tabellariet Opgaver, navnlig over Folketængdens Standpunct, Fattigforsørgelsen, Restancer af offentlige Udbudsler, Gjeldsforholdene og Forligelsesvæsenet, hvilke Gjenstande antages væsentligen at bidrage til en rigtig Opfattelse og Bedømmelse af Amtsdistrictets oeconomist Tilstand i Almindelighed, siden denne nødvendigen maa aabenbare sig, ikke alene ved Næringsveienes Statistik, men ogsaa gennem en, saavidt muligt, paalidelig Fremstilling af den Virkning paa det ydre Livs Forholde og Rørelse, som locale og physiske eller politiske Tildragelser have fremkaldt. Om hvoreledes jeg er kommen i Besiddelse af de tabellariet Forklaringer, som ledsage nærværende Beretning, og hvilken Grad af Troværdighed de kunne tillægges, skal jeg under Behandlingen af de vedrørende Emner nærmere underdanigst oplyse. I det jeg især rigt høiligen maa beklage, at nærværende Beretning først nu fremkommer, pligter jeg underdanigst at melde, at Aarsagen dertil har været Savnet af en væsentlig Deel af de til Arbejdet Udførelse uomgængelig fornødne Materialier, der ikke indkom førend i Slutningen af sidstleden August Maaned, hvorved jeg hindredes fra, at lægge Haand paa Værket førend i Begyndelsen af September Maaned, og hvorom jeg i Skrivelser af 28de Juni og 6te September sidstleden har afgivet speciel Forklaring til det Kongelige Finants-, Handels- og Told-Departement. I de sidstforløbne 3 Maaneber har jeg anvendt al den Tid paa Udarbejdelsen af

nærværende Underdanige Beretning, som Omforgen for Expeditionen af den stedse forsøgte Mæsse af Amts-embedets løbende Forretninger paa nogen Maade har villet tillade, og omenbskjønt jeg ingenlunde nærer den Tanke, at Beretningen kan tillægges noget synderlig Værd, uden forsaavidt Tabelværket angaaer, tør jeg dog underdanigst smigre mig med det Haab, at Deres Kongelige Majestæt, i de anførte Omstændigheder, saavel som i Arbejdets Omfang og øvrige Bessaffenhed, naadigst vil finde Undskyldningsgrund for Værkets silbige Tilendebringelse. Efter denne Indledning gaaer jeg over til at omhandle de forskjellige Næringsveie i den naadigst foreskrevne Orden.

I. Afdeling

om Jordbruget.

§ 1.

I Henseende til Agerdyrkningsredskaber vides ingen væsentlig Forandring at være foregaaet i de sidstforløbne 5 Aar. Vel ere enkelte Forsøg anstillede i Hedemarkens Fogderi med Brugen af Ertirpator, Kartofeloptager og Saamassine med flere Redskaber, som tildeels ere forskrevne fra Jarlsberg Agerdyrknings-Institut; men man har fundet, at disse nye Redskaber mindre have svaret til Forventningen, formedelst den overordentlige Mængde Steen, hvormed Agerjorden er bedækket. Imidlertid er Opmærksomheden i den senere Tid mere end i Fortiden henvendt paa den Nytte, som Indførelsen af nye og hensigtsmæssigere Agerdyrkningsapparater medfører. Ahl og den saakaldte Læntehav ere, som bekendt, Hovedredskaberne ved Jorddyrkningen i Hedemarkens Fogderi, hvor Plov ansees mindre tjenlig, deels formedelst Jordbundens steensfulde Bessaffenhed og deels fordi Agerjorden stedse er i en opløst Tilstand, paa Grund af, at Bereldrivt ikke anvendes. Plov bruges derimod tildeels ved Opbrydning af nye Jord, naar denne ikke er altfor overfyldt med Steen, men, hvis dette er Tilfældet, benyttes alene Haandkraft til Opbrydningen. I Soløer og Dudalen saavelsom i Østerdalen bruges Plov og Brandhav som Hovedredskaber ved Jorddyrkningen, naar undtages, at der paa enkelte Gaarde i Hernæs- og Skovbygden i Elverum og paa nogle enkelte Gaarde i Namodt, benyttes Ahl istedetfor Plov. Den saakaldte svenske Plov med Forspænd af een Hest er den almindelige i Østerdalen. I disse Egne har man ogsaa anstillet nogle Forsøg med nye Redskaber, saasom Valtz og Ertirpator fornemmelig i Dudalens Thinglag, hvor de antages at ville komme mere i Brug. Paa enkelte Steder i Amtet, hvor Jordbunden er særdeles løs og tør, benyttes ogsaa Rul eller Trommel for at jeyne Agrene, efterat de ere tilsaade. Haandredskaberne ved Jordbruget ere fremdeles de samme som forhen, nemlig Brækslænger, Haandspiger, Haffer, Spade, Tverøre, Myrbile o. s. v.

§ 2.

Dyrkningsmaaden er ikke undergaaet væsentlige Forandringer i Hedemarkens og Østerdalens Fogderier i de sidstforløbne 5 Aar. I Hedemarken omkjøres Agrene om Vaaren med Ahl 3 à 4 Gange og harves 2 à 3 Gange. I Østerdalen pløies almindelig med een Hest for Ploven, hvorpaa sædvanlig harves een Gang for og een Gang efter at Sæden er lagt. Som bemærket i min underdanigste Beretning af 17de Marts 1836, var allerede den Tid gjort Begyndelse med Bereldrivt i Soløer. Denne formeentlig fordeelagtige Dyrkningsmaade erfares i det sidstforløbne Dvinqvennium at have endmere udviklet sig i bemeldte District, og man har saaledes Grund til at haabe, at den gamle Skik, stedse at bruge de samme Stykker til Ager, efterhaanden vil blive aflagt sammesteds. Derimod vil denne Drivtsmaade vanskeligen kunne anvendes i Hedemarkens Fogderi, formedelst Jordbundens særegne Bessaffenhed, skjønt man dog ogsaa i denne Egn har anstillet Forsøg med Bereldrivt paa nogle enkelte Gaarde, hvor Jorden er mindre steensfuld, men da dette kun er Tilfældet paa meget faa Steder, saa vil denne Drivtsmethode, som allerede bemærket, neppe nogensinde

blive almindelig indført i Hedemarken, hvis udmærket gode, og især for Kornproductionen velskaffede Jordsmon desuden holdes i god Hævd alene ved et ordentligt Sædskifte, hvilket i Almindelighed strengt iagttages. Saa vel for Plov som Ahl og Høv benyttes Heste overalt i Amtet, dog med nogle faa Undtagelser paa enkelte Steder i de nordøstlige Egne, hvor Oxer benyttes til Jorddyrkningen. Nye Gødningsemidler ere ikke komne til almindelig Anvendelse i de sidstforløbne 5 Aar. Imidlertid have dog en Deel Landmænd i mere og mindre Grad efter deres Jordbrugs Betskaffenhed lagt Vind paa at forsøge det ordinaire Gødningstof med Compostsamlinger, saasom af Myrjord, Dammudder, Granbar, forraadnede Vegetabilier ic. Enkelte have ogsaa gjort Forsøg med Patent- og Beengjødning, men saavidt vides med mindre Held, ligesom ogsaa Anskaffelsen af deslige Gødningsemidler, især det Førstnævnte, som maa hentes fra Christiania, falder altfor kostbar til at kunne svare Regning. I Østerdalen have Enkelte forsøgt at forsøge Gødningen ved Blanding af den langs Vælle og Aar opsamlende og fra Høiderne nedfaldende Jord, hvilke Forsøg ere befundne lønnende.

§ 3.

Dyrkningen af nyt Agerland har i de sidstforløbne 5 Aar ikke fremskredet synderlig frem i Hedemarkens Fogderi. Vel har jeg ikke erholdt de fordrøede Opgaver desangaaende fra de fleste af Districtets Lensmænd, men efter mit Beskændthedskab til Forholdene i denne Egn kan jeg ikke anslaae det for Kornproductionen vundne Terrain høiere end til omtrent 300 Tønder Land. Denne Cultivation af Agerland i et 5aarigt Tidsrum er vistnok, for et Landskab som Hedemarken, ubetydeligt, thi der gives i Regelen næsten paa hver Gaard Anledning til saadan Culturs Udvidelse, men det er ikke sandsynligt, at denne Anledning saasnart vil blive benyttet i nogen mærkelig Grad, dels fordi Opbrydning af ny Jord her er overordentlig besværlig og kostbar, og dels fordi den Mening er almindelig, at Agerjorden allerede optager et tilstrækkeligt Areal i Forhold til Englandet, med hvilket Sidstes Forbedring og omhyggelige Dyrkning man derfor ogsaa fortrinligen hyselsætter sig. I Soløer og Dudalens Fogderi er derimod efter de tilhændekomne Oplysninger i Periodens Løb opdyrket et Areal af circa 650 Tønder Land til Agerbrug, hvoraf i Dudalen 200, i Winger 130, i Grue 250 og i Hofs Thinglag 70. I Østerdalen skal efter Fogdens Opgivende være opbrudt til Ager omtrent 170 Tønder Land, og Resultatet af Opdyrkningen bliver altsaa omtrent 1120 Tønder Land for det hele Amt. Disse Fremskridt i Jorddyrkningen kunne vistnok ikke i Almindelighed ansees betydelige i Forhold til Størrelsen af det dyrkbare Jordsmon, og hvorom jeg, hvad Hedemarken angaaer, allerede har ytret min Mening; men desto mere Opmærksomhed vækker Agriculturens Udvidelse i Soløer og Dudalen i det ommeldte Tidsrum, naar hensees til, at der i de næstforegaaende 6 Aar fra 1830 til 1835 ligeledes opdyrkedes samme Steds 4 à 500 Tønder Land til Agerbrug, og at der saaledes i dette District er vundet et Areal for Kornproductionen af circa 1100 Tønder Land i de sidstforløbne 11 Aar. Alligevel anseer Fogden denne Fremadskridten for ubetydelig i Forhold til de Jordstrækninger, som med mere eller mindre Befrugtning hensigtsmæssigen kunne opdyrkes, idet han desangaaende har ytret: „at Districtets Indvaanere mangle Evne og Villie til at lægge Haand paa Jordarbejde, ligesom man antager, at Almuesmandens Hengivenhed til Skovdrift for en Deel er Aarsag i, at et mindre Areal af tjenlig Jord er bleven opdyrket, og hvis Skovdriften passende indskrænkedes, kunde man sikkert nære Haab om, at Opbrydning og Jorddyrkning i en høiere Grad vilde tiltage.“

Jeg skjønner imidlertid ikke rettere, end at de angivne Resultater i berørte Henseende ere baade tilfredsstillende og lovende for Fremtiden, skjønt det paa den anden Side ikke kan negtes, at den altfor ubegrænsede Skovdrift, fornemmelig i de soløerke Præstegjelde, har været til Hinder for yderligere Fremskridt i Jorddyrkningen; men ligesom man efter det Foranførte med fuld Foie kan antage, at Sands for denne vigtige Næringsvei i Almindelighed er vaft, saaledes turde man vel for Fremtiden haabe en gavnlig Berelvirkning af Jorddyrkningen paa Skovdriften, saaledes at denne efterhaanden indskrænktes til et mere passende og na-

turligt Maal end hidtil. I Østerdalen har Jorddyrkningen i de sidstforløbne 5 Aar kun havt liden Fremgang, men da Skovdriften synes at ville undergaae en Revolution, turde Følgerne heraf ogsaa i denne Egn forhaabentlig blive de samme som i Soløer, nemlig at Birkfomheden henvendes paa Jordbruget, skjønt dette formedelst klimatiske Hindringer vist nok ikke vil kunne bringes vidt eller nogenfinnde opnaae det Standpunct, at Østerdalens Indvaanere kunne undvære Korntilførsel fra andre Egne.

§ 4.

Sædarterne have i de forløbne 5 Aar været de samme som forhen, nemlig Erter, Rug, Byg, Blandkorn, Havre og Potetes. Af Hvede og Himmelbyg saaes i Hedemarken og Grue Præstegjeld i Soløer en ringe Deel, men i de øvrige Districter Intet. Nogen Forandring i Henseende til Sædarterne vides ei heller at have fundet Sted, naar undtages, at Udsæden af Potetes er i den senere Tid noget formindsket i Hedemarkens Fogderi. Forøvrigt staaer Udsæden af de forskellige Kornsorter ingenlunde i samme Forhold til hinanden overalt i Amtet, thi medens Udsæden i Hedemarkens Fogderi omtrentlig stæer i følgende Forhold, nemlig af Rug $\frac{3}{30}$, Erter $\frac{3}{30}$, Byg $\frac{7}{30}$, Blandkorn $\frac{15}{30}$ og Havre $\frac{2}{30}$, udsaaes forholdsvis i de øvrige Districter af Rug $\frac{1}{30}$, Erter $\frac{1}{30}$, Byg $\frac{2}{30}$, Blandkorn $\frac{3}{30}$ og Havre $\frac{23}{30}$.

§ 5.

Lin og Hamp dyrkes i samme Forhold som forhen, nemlig i Hedemarkens Fogderi omtrent til Indvaanernes eget Forbrug, men i Soløer ikke tilstrækkeligt til Huusbehov og i Østerdalen endnu mindre. Humle dyrkes vel overalt i Amtet, men ikke i Forhold til Forbruget, naar undtages i Soløer, hvor endog paa enkelte Steder produceres noget til Salg af denne Artikel, dog har man paastaet, at Afsetningen ikke i den senere Tid har været fordelagtig, fordi Prisen paa Humle er falden ved forøget Indførsel deraf fra Udlandet. I Hedemarken og Soløer ere smaa Forsøg anstillede af enkelte Gaardbrugere med Udsæd af Biffer, ligesledes i førstnævnte District med andre Foderværter, saasom Klover og Timothei, og skjønt disse Forsøg ingenlunde have været uheldige, ere dog Meningerne endnu deelte om, hvorvidt kunstige Enge bør gives Fortrin for de naturlige, der erholdes ved Læg af velhædet Algerfod.

§ 6.

Med Dyrkningen af Haugeværter og Frugttræer er paa enkelte Gaarde i Hedemarkens Fogderi gjort nogen Fremgang i det sidste Dvignium, men i det Hele taget staaer denne Syssel omtrent paa samme Trin i Productionsstigen som forhen. I hvorvel der fra de fleste Præstegjelde i Hedemarken aarlig sælges en Deel Træfrugt, saasom Æbler og Kirsebær, er Productionen, saavel deraf, som af andre Haugeværter meget mindre, end de efter denne Egns fortrinlige Bequemhed for saadan Dyrkning baade kunde og burde være. I de soløerke Præstegjelde have næsten ingen Frugtaavl, medens der i Østerdalen vel gives nogle Frugttræer af det simpleste Slags; men de ædlere Frugtsorter kunne ei heller der bringes til Modenhed formedelst Climats Strengthed. Dyrkningen af andre Haugeværter er ogsaa ubetydelig i Soløer og Østerdalens Fogderi og indskrænker sig til tarveligt Huusholdningsbrug. Paa Grund af Climats strengere Bessaffenhed er Haugeværdyrkningen endnu mere indskrænket i Østerdalen, hvor man kun i Elverum og tildeels i Namdø og Østerdalens Præstegjelde kan med Held dyrke nogle enkelte af de almindeligste Røstkurter. Af Røer eller Ræper dyrkes imidlertid ikke Ubetydeligt, selv i Tolgen og Tønsset Præstegjelde, hvor ellers endog Potetes-Avlen ofte mislykkes.

§ 7.

Forholdet mellem de forskellige Sædarter retter sig deels efter Climats og Jordbundens Bessaffenhed og deels efter Forbruget i Huusholdningerne. I Hedemarkens Fogderi, hvor de physiske Forholde i høi Grad favorisere Kornproductionen, og hvor denne fra umindelige Tider har været Indvaanernes vigtigste Næringsvei, tages ogsaa, ved Valget af Sædarterne, Hensyn til Afsetningen og hvilke Fordele Dyrkningen af den

ene Kornsort fremfor den anden lægger i Handelsvægtstaaen. I denne Henseende saavelsom i enhver anden Landboskysseel udmærke Hedemarkingerne sig ved Vindstibeligbed, Sparommelighed og et vist practist Blit paa de ydre Omgivelser og Tidsforholde, der sjelden forfeiler det tilsigtede Maal. I qvantitativ Henseende staaer Udsæden af Blandforn og dernæst af Byg øverst i dette District, og af disse Kornsorter stæer den betydeligste Export. Mindre sælges af Rug og Rugmeel, og kun ubetydeligt af Erter. Af Potetes avles ogsaa i Almindelighed mere, end som vilde medgaae til eget Forbrug, naar let Afgang havde til dette Products Afsetning udenfor Districtet, hvilket dog ikke er Tilfældet. I det sidstforløbne femaarige Tidsrum forandrebed imidlertid disse Forholde ogsaa i Hedemarken ved de paa hinanden følgende 3de Misvæartaar, nemlig 1836, 1837 og 1838, blandt hvilke især 1837 Aars Høst aldeles mislykkedes, idet den neppe afgav Halvdelen af et Middelaars Product. I disse Aar og fornemmelig i 1838 maatte derfor ogsaa Hedemarkens Indvaanere kjøbe flere tusinde Tønder udenlandsk Korn, og ligesom man hverken, saalangt Erindringen strækker, eller med historiske Optegnelser kan godtgjøre, at der i denne Egn nogenstunde forhen er bleven indført saameget Korn for Behøvet, som i sidstnævnte Aar, saaledes maatte nødvendiggjøre den pludselige Forandring, hvorved Indvaanerne forvandlebed fra Producenter til blotte Consumenter af Livets første Fornødenbed, have den fordæveligste Indflydelse paa den almindelige Velstand. Aaret 1839 gav vistnok en bedre Høst, men Udbyttet var dog saa lidet foldigt, at kun ubetydeligt Korn kunde afhændes udenfor Districtet. Sidstafvigte Aars Aøl var derimod, især hvad Qvantiteten angaaer, udmærket god, og de sædvanlige Forholde med Export af Korn indtraadte da ogsaa paany. Nogen Opgave af de Qvanta Korn, som under almindelige Conjuncturer aarlig udføres fra Hedemarkens forskjellige Præstegjelde, har jeg ikke kunnet erholde, og den kan sandsynlig heller ikke med nogen Paalidelighed tilveiebringes. Jeg troer imidlertid, uden at gjøre mig skyldig i nogen grov Feiltagelse, at kunne antage, at der efter almindelige Indhøstninger udføres aarlig fra Hedemarkens samtlige Præstegjelde omtrent 25 à 30,000 Tønder Korn. Afsetningen er besværlig, idet den hovedsageligen foregaaer i den 25 Mile fjernt beliggende Bergstad Koraas, hvorhen Producenterne selv bringe Kornet i formålet Stand. Endeel Korn og Meel er ogsaa, fornemmelig i de sidstforløbne 2de Aar, affat i Trysilb, hvis Beliggenbed fra Hedemarkens Middelpunct, er omtrent 15 Mile. Enkelte mindre Partier føres undertiden til andre Egne af Østerdalen, især til Grundset Marked, saavelsom til Christiania og Sverige. I selve Districtet affættes lidet eller intet Korn, fordi der ei gives nogen Markedsplads for denne Vare, og det er derfor et længe næret og temmelig almindeligt Ønske, at en Kjøbstad maatte oprettes i denne Egn, hvortil Gaarden Storhammers Grund i Wang fra ethvert Synspunct betragtet utvivlsomt frembyder den bedste Afgang. Naar undtages det sidstforløbne Aar (1840), har Kornavlen heller ikke i Solør og Dubalens Fogderi i Dvingenniet staaet i nogenlunde Forhold til Forbruget, paa Grund af de indtrufne 3 Misvæartaar. Udsæden bestaaer her fornemmelig af Havre og dernæst af Blandforn, men selv i de bedste Aar vil Avlen endnu neppe strække sig videre end til Indvaanernes nødvendige Behov. At Forbruget i denne Egn vil kunne udvides i den Grad, at Korn kan produceres til Salg, er ikke usandsynligt, naar hensees til de Fremstridt, denne Næringskysseel har gjort i det sidste Decennium, men vist er det, at ingen Kornaffætning har fundet Sted i Solør i noget af de sidste 5 Aar. Kornavlen i Østerdalens Fogderi har hverken før eller i den her omhandlede Periode været tilstræffelig til Indvaanernes Fornødenbed, og der haves ei heller Haab om, at et gunstigere Forhold mellem Aøl og Forbrug nogenstunde vil indtræde; thi Climats Strengbed er heri kun alfor meget til Hinder. Noagtig Opgave af, hvormeg Forbruget har oversteget Productionen i dette District, har vel ikke været at erholde, men Fogden har ved at tage de forskjellige Localforholde i Betragtning ytret den paa Sandsynlighed grundede Formening, at der i Østerdalen i det Hele taget ikke aarlig produceres mere end $\frac{1}{4}$ eller høist $\frac{1}{3}$ Deel af det til Forbrug nødvendige Korn.

§ 8.

Efter de tilhændekomne Oplysninger antages Kornudføden og især Avlen at have været betydelig større i Aaret 1840 end i 1835, efter de ved Folketællingen indhentede Forklaringer; men da 1840 Aars Høst var ualmindelig rig, saa kan samme ikke hensigtsmæssigen benyttes som Maalestof ved Sammenligningen af Kornproductionens Standpunct i de 2de sidstforløbne Dvinqvennier. Det samme gjælder ogsaa, men af en modsat Grund, om disse Forholde i Aarene 1836, 1837 og 1838; thi i denne Misvæxtens og Trængens Tid var baade Udsæd og Avl langt ringere end i Tidsrummet fra 1830 til 1835. Forholdene i 1839 give derimod omtrentlig det samme Resultat som i 1835, og heraf synes det, som om man med nogen Grund kunde udslede den Slutning, at ingen væsentlig Forandring i Henseende til Kornproductionen er foregaaet i den senere Tid; men denne Slutning holder dog neppe Prøve; thi i de Egne, hvor Jorddyrkningen især er frenden fremad, saasom i Grue og Dudalens Præstegjelde, er Udsæden ikke ubetydeligen forøget, og det kan derfor med al Rimelighed forudsættes, at Kornproductionen i Hedemarkens Amt i det Hele taget nu staaer paa et høiere Standpunct end ved Udgangen af Aaret 1835.

§ 9.

Efter de foran underdanigst udvirkede Forholde vil man ved Sammenligning af Agriculturens Tilstand mellem Aarene 1835 og 1840 komme til det Resultat, at Jorddyrkningen i den senere Tid er frenden fremad, og at i nogle Egne er vundet et ikke ubetydeligt Terrain for Agerbruget; men som Næringsvei betragtet har dette været mindre lønnende i nærværende Jemaarsperiode end i flere af de foregaaende. Aarsagen hertil ligger i den haarde og langvarige Misvæxt, der har optaget mere end Halvdelen af Dvinqvenniet og naturligviis ogsaa virket hemmende paa Jordbrugets Fremtary, deels ved den flettere oeconomiske Stilling, hvori Indvaanerne ere komne og den deraf flydende Mangel paa Eyne og Midler til Virksomhed i Jordbrugsforbedringer, og deels ved nødvendigen Formindskelse i Kreaturholdet. Ved et Tilbageblik paa Fortiden kommer man imidlertid til den Overbeviisning, at Auspicierne for Fremtiden ere lovende, naar Herrens Belsignelse lægges i Bægttskaalen; thi medens der for 30 à 40 Aar siden indførtes til Soløer omtrent $\frac{1}{3}$ Deel af det til Forbruget nødvendige Korn, avles nu sammesteds, uagtet Folkemængdens betydelige Tilvæxt, næsten det fornødne Korn til Huusbehov. Ogsaa i Amtets øvrige Egne har Agerdyrkningen i de sidste Decennier gjort nogen — skjønt ei saa mærkelig — Fremgang som i Soløer, men en Sammenligning i berørte Henseende mellem Fortid og Nutid giver dog for denne et fordelagtigt Udslag. Hvad der til Befordring af Landvæksels-sysfelen i Almindelighed og Agerdyrkningen i Særdeleshed maatte ønskes foretaget, vilde efter min Formening kunne bestaae i Anlæg af Handelspladse, for at lette den i høi Grad besværlige Omsetning af Korn og andre Naturalproducter, hvorom jeg i det Følgende vil faae nærmere Anledning til underdanigst at ytre min Mening, og dernæst i Oprettelsen af et Agerdyrkningsseminarium i Hedemarken, hvorved Jordbruget, ikke alene i dette af Naturen saa rigt udstyrede Landskab, men ogsaa i de øvrige fornrige Egne langs Njøsens Bredder, rimeligviis vilde faae et nyt og hidtil ukendt Opsving.

II. Afdeling

om Fædrift.

§ 1.

I det Hele antages, at nogen Afgang har fundet Sted i det ved Tællingen i 1835 i Amtsdistrictet forefundne Antal af Heste, stopt og smaat Dvæg, hvilken Afgang hidrører, deels fra den ved de ommeldte Misvæxtaar opstaaende Fodermangel og deels fra den derved ligeledes fremfaldte Trang til Afhændelse af Heste og Dvæg for at tilveiebringe Penge til Kjøb af Korn og Betaling af Gjæld. Dette gjælder dog undtagelsesviis ikke i nordre Østerdalen, hvor Kreaturholdet nu antages at være noget større end som opgivet i Aaret 1835, hvortil

Grunden er, at den almindelige Misvæxt ikke i nogen følelig Grad rammede denne Egn's Indvaanere, hvis Hoved-Næring bestaaer i Fædrivt og Kjørøler, og man kan saaledes med Rimelighed antage, at Dvægholdet i Østerdalens Fogderi er i Gjennemsnit omtrent det samme som i Aaret 1835. Ikke heller antages Afgangen i Almindelighed i det hele Amtsdistrict at være større, end at den ved nogle faa gode Marsvæxter vil blive erstattet.

§ 2.

Med Hensyn til Heste- Dvæg- og Faareavlens Forædling er ingen mærkelig Fremgang steet i de sidste forløbne 5 Aar, kun enkelte smaa Forsøg i denne Retning ere anstillede deels i Hedemarken og deels i Soløer. I forstævnte District opfødes aarlig en Deel Heste til Salg, og nogle Gaardbrugere have lagt Bind paa Hesteracens Forædling. I Soløer have ogsaa Enkelte begyndt med Forbedring af Heste- Dvæg- og Faareavlen, og man skal have fundet, at de mindre Racer trives bedre i denne Egn end de større, hvortil udfordres kraftigere Foder end det, som der avles. Med Dyrkning af kunstig Eng have enkelte Gaardbrugere i Hedemarken og Soløer gjort Forsøg, men uden at noget Resultat for eller mod Gavnligheden af denne Dyrkningsmaaade endnu er tilveiebragt, saaledes som jeg foran ved 1ste Afdeling § 4 underdanigst har tilladt mig at bemærke. Desuden savner Landmanden under de nærværende Tidsforholde Midler til at bestride de Forstkud, som udtræves til kunstigt Englands Dyrkning i det Store, ligesom man heller ikke troer at kunne affee den dertil fornødne Gjødsel uden Skade for, eller Forringelse af Agerbruget. Det er derfor sandsynligt, at Dyrkning af Kløver, Timothei og andre Fodervæxter ikke vil vinde synderlig Fremgang her i Egnen, medmindre det maatte lykkes at indføre Staldfodring, hvormed saavidt vides dog ei endnu er gjort Forsøg. Jøvrigt har man dog nu mere end forhen henvendt sin Hu paa Englands Udvidelse og Forbedring, især ved Udtapning og Bearbejdelse af Myrstrækninger, hvilket imidlertid ikke gjælder om Østerdalen, hvor man hverken med Hensyn til Høavlens Udvidelse i Almindelighed, eller Dyrkning af kunstigt Engeland i Særdeleshed har lagt nogen Virksomhed for Dagen, uden forsaavidt som man i de nordlige Præstegjelde, hvor Korn ikke saaes, spreder Gjødselen paa Engene.

§ 3.

I Hedemarken, Soløer og søndre Østerdalen er Agerlandet forholdsvis større end Englandet, vel ikke i Udstrækning, men i Godhed; thi Englandet er for det meste overladt i Naturens Haand uden Dyrkning, og kaster derfor kun lidet af sig, hvoraf følger, at Bustabens Føde er lidet nærende, idet den hovedsagelig bestaaer af Halm og mævert (strent) Hø. I Hedemarken holdes et langt større Antal Heste for Agerbrugets Skyld end andetsteds. Dersom heri kunde foregaae en Indskrænkning, vilde denne vistnok betydeligen bidrage til Fædrivtens Opkomst og Udvidelse i dette District, men til en saa radical Forandring i Landbruget have ingen Udagt, medens det desuden er høist tvivlsomt, om Forandringen virkelig vilde medføre nogen overveienende Nytte. I nordre Østerdalen derimod, hvor Climaten for største Delen er til Hinder for Agerdyrkning, og hvor Fædrivten er den vigtigste Næringsvei, spiller naturligvis Englandet Hovedrollen, medens Agerlandet kun optager en høist ringe og ubetydelig Deel af det indhegnede Areal. Under sædvanlige Conjunctioner svarer Høavlen overalt i Amtet saa temmelig til Behøvet, dog anvendes i nordre Østerdalen og andre Fjeldegne Surrogater af Mose og Riis til Vinterfodning, da alt er beregnet paa Sommerproductionen i de gode Sætre, som findes næsten overalt i disse Bygder. Forholdet mellem Besætning og Korn- samt Potetesavling er efter det foran Dplyste naturligvis meget forskjelligt. I Hedemarken holdes nemlig for hver 100 Tønder Korn's Axl almindeligvis 3 Heste, 12 Klævebundne og 18 Smaafæ, medens man i Soløer, Dubalen og søndre Østerdalen ved samme Kornavl holder en Besætning af omtrent 2 Heste, 20 Klævebundne og 30 Smaafæ. I Fjeldbygderne er Kornavlingen ingen Maalestok for Kreaturholdet; thi dette drives som Hovednæring, medens hin er en Bispyssel, og der gives saaledes mange Gaarde i nordre Østerdalen, hvor der neppe

avles 16 á 20 Tønder Korn, med en Besætning af 30 á 40 St. Dvæg. Mellem Besætning og Potetes-avling iagttages i Almindelighed intet Forhold, thi deels er denne Avling i de senere Aar noget indskrænket, og deels anvendes den ikke i saa betydelig Grad til Kreatursføde, at den faaer nogen væsentlig Indflydelse paa Besætningens Størrelse.

§ 4.

Forholdet mellem Frembringelse og Behov af Slagteqvæg og Fedevarer staaer, hvad Hedemarken angaaer, omtrent i Ligevægt, dog har man i det sidstforløbne Aar gjort Indkjøb af noget Dvæg fra Guldbrandsdalen og Østerdalen. Hedemarkens Hesteavl er ikke alene tilstrækkelig for Behovet, hvortil ogsaa maa henregnes National-Cavalleriets Remontering, men den giver endog Overskud ved Salg af Heste, deels til Christiania og deels paa Grundset Marked. Efter vedkommende Fogeds Opgivende er Productionen af Slagteqvæg og Fedevarer ikke tilstrækkelig for Behovet i Soløer og Daldalen, men Indkjøb deraf skeer, deels fra Sverige og deels fra andre omliggende Bygder. Af Fedevarer opkjøbes der ogsaa en stor Deel paa Markederne, hvor tillige Flere forsyne sig med Heste, hvoraf heller ikke i dette District avles det fornødne Antal til eget Brug. I den nordre Deel af Østerdalen produceres aarlig en ikke ringe Deel Slagteqvæg og Fedevarer til Salg, hvorimod søndre Østerdalen ikke frembringer mere deraf, end omtrentlig til Indvaanernes egen Fornødenhed, medens der endog til Sommerdriften ordentligviis hvert Aar indkjøbes nogle Heste.

§ 5.

Af hvad der under denne Afdeling underdanigst er forklaret, vil naadigst erfares, at Fædriften, som Næringsvei betragtet, omtrent staaer paa samme Punct, som ved Udgangen af Aaret 1835. Vel har Misvæarten ogsaa gjort noget Skaar i denne Syssel, men dog ikke i den Grad, at Sporene deraf nu ere mærkelige. Skjønt Hedemarkens Indvaanere synes at have ordnet Fædriften paa en med de bestaaende Forholde nogenlunde passende Maade, er det dog klart, at denne Næringsgren kun er lidet lønnende for Districtet, naar hensees til, at der næsten overalt er Mangel paa gode Hjemhævninger, og at Indvaanerne maa mod aarlig Afgift leie sig Sommergræsgange for Heste og Dvæg i 8 til 12 Mile fraliggende Fjelde, ja undertiden endog i længere Afstand. Foruden at disse Fjelds eller Søterreiser ere baade uønskelige og bekostelige, spildes ogsaa ved denne Drift en betydelig Mængde Gjødseel til Skade for Jorddyrkningen. Den væsentligste Hindring for Fædriftens Opkomst i Soløer antages at være Engelandets og Havningsens Maverhed. Endeel af Sommeren holdes ogsaa her Kreaturerne i Søteren, hvor Græsningen imidlertid er maadelig nok, men dog bedre end i Hjemmarken, og saaledes tabes her, ligesom i Hedemarken, megen Gjødseel aarlig for Jordbruget ved Besætningens Fraværelse i Fjeldet. Det er især denne vigtige Omstændighed, som synes at burde tilraade i det Mindste et Forsøg med Sommer-Staldfødring i disse Egne, om end kun for det Første med en liden Deel af Besætningen.

III. Afdeling

om Skovdriften.

§ 1.

I Hedemarkens Fogderi haves i Almindelighed liden eller ingen Skovdrift til Udsalg, kun ganske faa Almuesmænd have Hjemstove af nogen Betydning, saasom i Brottum Annerfogn til Ringsager Præstegjæld og paa nogle enkelte Gaarde i de øvrige Bygder. I Almindelighed hente Almuerne deres Skovfornødenheder, saasom af Bygnings- og Gjerdematerialier samt Brændeved fra Almindingsskovene, men Transporten falder kostbar og besværlig, da disse Almindingsskove som bekjendt ligge flere Mile borte fra Bygderne. Skovdrift er saaledes ikke at ansee som nogen Næringsysyssel i Hedemarken. Almindingsskovene eies dog nu af Almuerne, undtagen i Rommedal, hvis Almue i længere Tid har pleiet Un-

derhandling med Eieren af Bygdealmindingen om dens Salg. Om disse Almindingskøves Tilstand savnes den forbrede Dplysning fra vedkommende Foged, men det er mig bekjendt, at medens nogle i de sidstforløbne Aar ere slemt medtagne, har man i samme Tidsrum søgt at conservere de øvrige. I Amtets østlige Districter, nemlig Østerdalen, Solør og Dubalen, ere Skovene af betydelig Udstrækning og god Bonitet. Fogden i Østerdalen har i sin afgivne Indberetning i denne Anledning ytret: „Det er den almindelige Mening, og det er ogsaa min Overbeviisning, grundet paa for mig tilstrækkelige Data, at Skovene i de senere 5 Aar ere saaledes mishandlede, at deres Tilstand vækker Frygt for Fremtiden.“ Ligeledes har Fogden i Solør og Dubalen anført: „at Skovene ile sin Undergang imøde og blive ødelagte, især ved den større Længde af Tømmeret, som nu udfordres, end i forlums Tid.“

§ 2.

Angaaende Skovproducternes Art og Afsetning m. m. har Fogden i Østerdalen afgivet følgende Beretning: „Gran- og Furutømmer ere de Producter, som leveres til Læstehandlernes i Christiania, og omdrækkent Tømmerstykternes Antal utilbørligen er forøget i de sidste 5 Aar, saa maa man dog antage, at Tømmerdriften, med Hensyn til dens Fordeelsagtighed, er i Aftagende, fordi Tømmeret bliver mindre Aar for Aar, og Driftsomkostningerne desuagtet større og større, da nemlig Producterne maa hentes længere og længere fra Vanddragene, thi ved at hugge for Fode har Vedkommende maaget det saa, at intet tjenligt Tømmer findes nær ved disse. Efterat have, saa nøiagtig som mulig, indhentet specielle Opgaver fra samtlige Tømmermærkere i Districtet, antager jeg at Productionen i det hele Fogderi i de sidste 5 Aar har udgjort ialt 150,000 Tylter. Vel er der opgivet mig omtrent 1250 Tylter mindre, men for det hele Tidsrum er jeg ogsaa vis paa, at enkelte Partier, hvorom jeg ikke har kunnet erholde nogen nøiagtig Dplysning, vilde opløbe til det sidstnævnte Quantum. De specielle Opgaver give forøvrigt saadant Resultat:

I Aaret 1836 er leveret	25,187 Tylter	3 Stk. til en Værdie af	73,545 Spd.	52 f.
- — 1837 . . .	35,764	— 11	113,948	— 26 f.
- — 1838 . . .	31,630	— 2	91,578	— 23 f.
- — 1839 . . .	26,460	— 11	77,428	— 67 f.
- — 1840 . . .	29,712	— 2	87,837	— 26 f.
	148,755 Tylter	5 Stk. til en Værdie af	444,337 Spd.	74 f.

I Anledning heraf maa jeg ellers bemærke, at Priserne for enkelte Partier vel ikke ere mig opgivne; men at jeg har beregnet disse efter andre Partier af omtrent lige Dvalitet, samt at af det hele Parti er i det nævnte Tidsrum hugne omtrent 8,600 Tylter i Læstehandlernes egne Skove, hvorfor blot Driftsomkostningerne ere komne Districtet tilgode; men da ikke ubetydelige Summer ere komne Sælgerne tilgode ved de saakaldte Tillæg eller Douceurer, hvorpaa ingen Opgave kan erholdes, saa er jeg, ved at sammenholde de specielle Opgaver af Tømmerets Størrelse med de mig underhaanden meddeelte Dplysninger om disse Douceureres Størrelse, kommen til det Resultat, at den totale Indtægtssum for Districtet, for leveret Tømmer i det forløbne Dvinqvennium, bør ansættes til 450,000 Spd. Deraf troer jeg, at de blotte Driftsomkostninger ved Hugning og Kjørsel kan anslaaes til det Halve.“

Ligeledes har Fogden i Solør og Dubalen ytret sig angaaende denne Gjenstand saaledes: „Producterne, bestaaende af Gran- og Furutømmer, afhændes hovedsagelig til Christiania Læstehandlere, og en mindre Deel sælges til Læstehandlere i Moss, Fredrikshald og Fredrikstad samt til Sverige. Tømmerdriften er i Aftagende, dels fordi Skovene ere medtagne i den Grad, at de nu ikke længere kunne afgive saa stort Quantum af godt Tømmer, som forlums, dels ogsaa fordi Trælasthandlernes have indskrænket deres Handel og foretvrevet saadanne Annammelsesvilkkaar, der ere ufordeelsagtige for Producenterne. Hermedfølgende Tabel udviser, at Saugenes Antal er 73, hvoraf ifkun tvende i Wingers Præstegjæld ere privilegerede, og

hvorpaa en Deel skjæres til Udfibning. Paa samtlige Sauge opstjæres til Planter og Vord 1900 Tylter Græs og Furutømmer aarlig, se.:

i Hoff's Thinglag	60 Tylter Planter	900 Tylter Vord,
i Grue —	30 „ „	1300 „ „
i Winger —	950 „ „	1955 „ „
i Dudalen —	20 „ „	1200 „ „
Summa	1060 „ „	5355 „ „

hvoraf kun et ringe Qvantum skal være afhændet til Udfibning, medens det øvrige er forbrugt i Districtet. Efter de fra Vedkommende modtagne specielle Opgaver udgjør Middeltallet af det i ethvert af de sidstforløbne 5 Aar ved Banddragene mærkede og solgte Tømmer 28,700 Tylter, der antages overhovedet at være betalt med 3 Spd. pr. Tylt i Bruttoindtægt eller efter Circa=Udregning sammenlagt 85,200 Spd. Heraf vedkommer

a. Hoff's Thinglag	11,900 Tylter med brutto Indtægt	35,900 Spd.
b. Grue —	6,700 „ „ „ „	20,000 —
c. Winger —	3,100 „ „ „ „	8,300 —
d. Dudalen —	7,000 „ „ „ „	21,000 —

Al den her anførte Brutto=Indtægt er Producenterne neppe tilfalden mere end en Trediedeel. Resten antages at være medgaaet til Drivtsomkostninger, da Drivterne fra de fleste Skove ere meget besværlige, fordi de nærmere Skovtrafter ere udbugne. For Flødning af Tømmeret, igjennem dette District, er for Lastehandlernes Regning udbetalt i Gjennemsnit 6,735 Spd. aarlig, hvilket Flødningsinspecteur Smiths hoslagte Op-gave udviser.“

§ 3.

I Hedemarkens Fogderi tilvirkes iffun saa meget Kul, som behøves, til almindeligt Brug i Districtet. Det samme er Tilfældet med Tjære, hvoraf dog noget aarlig indkøbes. Efter vedkommende Fogeds Indberetning produceres heller ikke mere af Kul og Tjære i Soløer og Dudalen, end som forbruges i Districtet og Intet til Salg udenfor samme. I Dudalens Thinglag tilvirkes endeel Kul, som afhændes til det der-værende Jernværk, men da dette Værks Drift er i Aftagende, er Leverancen ubetydelig. I hvert af de sidste 5 Aar er nemlig for Værkets Regning blot indkøbt circa 1000 Læster Kul, der, betalt med 4 Mk. pr. Læst, udgjør 800 Spd.; men de $\frac{2}{3}$ Parter af denne Sum antages at være medgaaede til Drivts- og Til-virkningsomkostninger. Endvidere i Wingers Thinglag i Løbet af de sidste 5 Aar oprettede Spigerbrug forbruge til samme omtrent 1000 Læster Kul aarlig, hvilke modtages til ovennævnte Priis. Til Tjuresens Spigerbrug i Grue Thinglag leveres 200 Læster Kul aarlig, som ligeledes betales med 4 Mk. pr. Læst. Den til Salg bestemte Kulproduction beløber sig altsaa ikke til mere end 1760 Spd., og naar $\frac{2}{3}$ Parter heraf fragaaer til Drivtsomkostninger, udkommer Netto=Provenuet med 586 Spd. 80 f.

Fogden i Østerdalen har ligeledes indberettet, „at Tjærebrændingen der er saa ubetydelig udenfor eget Behov, at den ikke kan regnes for nogen Indtægtskilde, derimod er af Kul og Brændeweeds til Nøraas Kob-berværks Indretninger, saavel til dem, som ligge der i Fogderiet, som ved Nøraas, fra Tonsset, Tolgen og Reendalens Præstegjelde leveret i de sidstforløbne 5 Aar Kul, Weed og Tømmer for temmelig betydelige Summer. Saaledes er leveret:

a. af Kul	54,400 Læster.
b. af Røstweed	2,500 Favne.
c. af Tømmer af forskjelligt Slags	2,500 Tylter.
Alt til Beløb omtrent	98,800 Spd.“ *

§ 4.

I det hele Amtsdistrict anvendes alene Skovproducter til Brændeweed, ligesom og til Bygninger, hvorhos dog bemærkes, at der, til betydelig Besparelse i Skovmaterialet, nu næsten overalt i Hedemarken bruges brændt Teglsteen til Huustækning. I samtlige Egne af Amtet opføres fremdeles hist og her enkelte Fæhuse af Steen. I Soløer, Dubalen og Østerdalen ere Skovene, som meldt, af stor Betydning, følgelig langt mere end tilstrækkelig til Huusbrug, og Transporten er i Almindelighed ikke lang, dog maa herfra undtages Dvifne Præstegjeld i nordre Østerdalen, hvor Indvaanerne maa kjøbe næsten alt Bygningstømmer fra tilgrænsende Districter. Som bemærket i § 1 under denne Afdeling, hente Indvaanerne i Hedemarkens Fogderi ordentligviis sine Skovfor nødenheder i Almindings-skovene. Transporten derfra bliver mere og mere besværlig, fordi den nærmest Bygderne liggende Skov hidtil meest er bleven benyttet, og for en stor Deel udhugget, saaledes at man nu i Næs, Ringsager og Wangs Præstegjelde tildeels maa tilbagelægge en Vej af 4 Mile, i Stange omtrent 3 og i Voiten og Rommedal fra ½ til 2½ Mil, for at fremdrive Skovmaterialier. I det Hele taget ansees disse Skove fortiden tilstrækkelige til Indvaanernes Behov.

§ 5.

Efter hvad jeg i nærværende Afdelings §§ 1 og 2 underdanigst har forklaret, antages det, at Skovene i Soløer, Dubalen og Østerdalen ere i de sidstforløbne 5 Aar forringede ved overdreven Hugst, men i hvilken Grad, kan naturligviis ikke bestemmes. Saa meget synes imidlertid vist, at dersom man i længere Tid gaaer frem paa denne Udbyggelsens Vej og hugger Skovene forfode, uden alt Hensyn til Reproductionsevnen, turde Efterlægten altfor dyrt komme til at bøde for den nærværende Generations Ufornuft i dette Stykke. Til denne Yderlighed vil det forhaabentlig dog ikke komme, siden Opmærksomheden nu er vakt paa denne Gjensstand, og Nødvendigheden af at indskrænke den i de senere Aar foretagne hensynsløse og ubesindige Tømmerhugst er bleven indlysende for Skoveierne, der, saavidt den østerdalske Tømmerhandel angaaer, have oprettet indbyrdes Foreninger til ovennævnte Siemeds Fremme, og hvortil Interessenterne, ifølge Deres Majestæts naadigste Resolution af 7de Juni d. A., ere blevne understøttede med et Pengelaan af 9,000 Spd. af Statscassen. Ogsaa i Soløer søge nu Skoveierne at emancipere sig fra det Afhængighedsforhold til Lastehandlerne, hvori de ere komne ved aarligen at oppebære Forstud paa Tømmerleverance, og hvorved en høist skadelig Overdrikt af Trælaf er bevirket. At Opmærksomheden nu er henvendt paa denne vigtige Næringsgreen er vistnok allerede et godt Forvarsel om en ønskelig Forandring i de bestaaende Forholde, men Frugterne af de Bestræbelser, som maatte anvendes i denne Retning, ligge endnu skjulte bag Tidens Forhæng, og ligesom der til Gjennemførelsen af en hensigtsmæssig Reform i Tømmerdriften, ikke alene udfordres disponible Capitaler, men ogsaa Sparfommelighed og en streng Deconomi i de huuslige Indretninger, saaledes turde vel dette sidste Punct netop være vore Skovbønders svageste Side. En medvirkende Aarsag til Skovenes Forringelse i Soløer maa ogsaa søges i den Omstændighed, at nogle af disse Eiendomme ere i den senere Tid ved Kjøb og Salg komne i andre Besidderes Hænder, ved hvilken Omstiftning af Eiere Skovene ere blevne haardt medtagne, i det Kjøberne almindeligviis søge i et kort Tidsrum at indvinde den største Deel af Kjøbesummen ved forceret Hugst, uden at bekymre sig om, at Eiendommene derved synke betydeligt i sand Værdi, ja næsten gaae tilgrunde. Hvor Skovene derimod gjennem flere Generationer ere forblevne i de samme Familier, spores ikke i Almindelighed disse skadelige Følger; thi Forfærligheden for arvede Eiendomme og Omhu for egne Slægtningers Tærv ere Hensyn, som influere paa Drivtsmaaden og væsentliggen bidrage til Skovenes Conservation. Hvad dernæst angaaer Hedemarkens Almindings-skove, da troer jeg efter de tilhændekomne Oplysninger, at kunne antage, at disse Tilstand have i de sidstforløbne 5 Aar omtrent været den samme som i længere Tid tilbage. Herfra maa dog undtages Skoven i Rommedals Almin-

ding, der aarligen forringes, paa Grund af det deri stedfindende Fælledsbrug af Almuen og Skovens private Eier, der synes at kappes med hinanden om at ødelægge Skoven ved grændseløs Hugst.

IV. Afdeling

om Bergværksdrift.

§ 1.

Alene i Østerdalens Fogderi er Bergværksdriften af nogen Betydning. I de øvrige Fogderier eksisterer den enten ikke eller var i den sidstforløbne Gemaarsperiode høist ubetydelig. De Anlæg, som kunne henføres til denne Næringsfylde ere: Dødalens Jernværk i Strøms Præstegjeld, Dønsjø Værk i Trysil Præstegjeld i Østerdalen, hvor Begyndelse er gjort med at tilvirke Jern af Myrmalm, og følgende Etablissements, hørende til Røraas Kobberværk, nemlig:

Tolgens Smeltehytte i Tolgens Præstegjeld med 2 Høivogne og 1 Garvov

Lovise " i Tonsæ " " 2 " " 1 "

og Drøvsjø " i Røndalens " " 2 "

Endvidere have i Drift den i Dødalens Anner til Tonsæ Præstegjeld beliggende Grube, der i Gjennemsnit har givet 1250 Skpp. Malm aarlig.

§ 2.

Ved Periodens Slutning er Dødalens Jernværk nedlagt, hvorimod hverken nye Værker ere anlagte eller, saavidt vides, Forbedringer indførte ved noget af de endnu i Drift værende. Ikke heller er, saavidt jeg har kunnet erfare, nogen Indtægt tilfalden Almuerne ved Brydning eller ved Transport af Mineralier, som ikke kunne henregnes til Metaller. Opgave af disse Værkers Drift og Production indeholdes i den tabellariske Opgave, som blandt andet viser, at Driften ved Dødalens Jernværk og det vundne Product har været ringe, dog saavidt oplyst er, ikke væsentlig mindre end i det næstforegående Dvignennium. Årsagen til Værkets Nedlæggelse angives af Forvalter Schirmer at være den, at det ikke lønner sig at producere Røjern, dels af Mangel paa Malm, dels paa Grund af Grubedriftens Vanskelighed, og dels fordi Arbejdslønnen er for høj. Den med dette Værk forenede Spiger-Fabrication, hvortil nu svensk Jern indkjøbes, drives imidlertid fremdeles, og som det synes med nogen Fordeel. Af langt større Betydning ere Røraas Værks Jernindretninger i nordre Østerdalen, hvor Kobbermalm forædles, thi ved Kjørsler og Leverancer til disse Indretninger have, saaledes som under 3de Afdeling § 3 er bemærket, Indvaanerne i Tolgen, Tonsæ og Røndalens Præstegjeld vundet i de sidste 5 Aar en Indtægt af omtrent 20,000 Spd. aarlig i Gjennemsnit. Hvorvidt denne betydelige Erhvervstilstand, der dog fornemmelig er tilflydt de 2de førstnævnte Præstegjeld, har i det omhandlede Tidrum givet et større eller mindre Udbytte end i Fortiden, seer jeg mig ikke istand til at kunne oplyse, siden statistiske Opgaver desangaaende ikke forhen have været meddeelte. Det ommeldte Jernværk i Trysil har hidtil været alt for ubetydeligt, til at dets Drift har kunnet ytre nogen Indflydelse paa Næringsveiene i den Egn, hvor det er anlagt.

V. Afdeling

om Fabrikker og Haandværksdrift.

§ 1.

I Forhold til dette Amts Folkemængde og Udstrækning, og med Hensyn til den Mængde Væddrag, Indsøer og Skove, hvormed Districtet fra Naturens Haand saa rigeligen er udstyret, have hidtil kun faa og ubetydelige Fabriks- og Industrieanlæg, hvilken Skæbne dette Amt synes at dele med de fleste andre Egne af Riget. De for Tiden herværende Industrieanlæg, saavelsom disses Art og Production vil naadigst erfares af

hosfølgende Tabeller. I det sidstforløbne Tidsrum ere nogle saadanne Anlæg ophævede og andre tilkomne, men hverken disse eller hine ere af nogen Vigtighed. Forandringen bestaaer væsentligen deri, at her nu have 26 Brænderier og 1 Teglværk mindre end i Aaret 1835, og at derimod Anlæggene siden den Tid ere forsøgede med et Pottemageri i Stange, 1 Væ- og Spigerfabrik i Voiten samt 2de Spigerhammere i Wingers Præstegjeld, hvorom ligeledes nærmere Oplysning erholdes i de tabellariske Dpgaver.

§ 2.

I det Hele taget, staaer Industri- og Fabrikvæsenet nu omtrent paa samme lave Trin, som i Aaret 1835. Til heri at bevirke nogen gavnlig Forandring er, saavidt vides, intet Skridt gjort, enten fra det Offentliges Side eller af Private. Disse mangle vel ikke i Almindelighed Speculationsaand til at indlade sig paa industrielle Foretagender, men desto større er, under de nærværende Tidsforholde, Mangelen paa disponible Capitaler, uden hvilke Intet vil kunne udrettes til deslige Foretagenders Fremme. Desuden gives der flere Omstændigheder, som i større eller mindre Grad ere til Hinder for Industriens Opkomst og Befordring, saasom Levnetsmidlernes Dyrhed og deraf flydende Vanffelighed i at udholde Concurrence med udenlandske Fabricata, fremdeles Rudimaterialiernes besværlige Transport, formedelt Districtets fjerne Beliggenhed fra Havkysten og endelig Savnet af Flækker eller Byer, hvor en større samlet Arbeidskraft lettere kan sættes i Bevægelse end naar saaledes, som nu er Tilfældet, Folkemængden er spredt over et alt for uforholdsmæssigt stort Terrain. Disse Hindringer kunne efter min underdanigste Formening efterhaanden ryddes af Veien eller dog noget formindstes, dels ved hensigtsvarende Bestemmelser i Lovgivning, dels ved Canalgravning og Anlæg af vandværts Communicationer mellem Søkysten og det Indre af Landet, og dels ved Kjøbstæders Anlæg i Districtet.

§ 3.

I Almindelighed have de fornødne Haandværkere for Indvaanernes Behov; men de ansees i Solør og Dubalen at besidde maadelig Kunstfærdighed. I Østerdalen skulle efter Fogdens Bemærkning duelige Haandværkere tildeels savnes i Nærheden, hvilket naturligviis er en Følge af Egnens tynde Befolkning og Bostedernes affondrede Beliggenhed. I Hedemarken har derimod Haandværksdriften gjort nogen Fremgang i de sidste 5 Aar, og næsten i alle Fag have duelige Arbeidere, hvilket fornemmelig maa tilskrives den Omstændighed, at flere Haandværkere ere i de senere Aar hjemkomne til Districtet efter at have udstaaet Haandværkerlære i Christiania, saasom Garvere, Snekere, Malere, Muurmestere, Skræddere og Skomagere. At denne Fremadskriden i Haandværksdriften maa betragtes som en Virkning af Loven, angaaende denne Gjensstand, af 15de Juli 1839, antager jeg at være udenfor al Tvivl.

VI. Afdeling

om Pinæring.

§ 1.

Huusfliden indskrænker sig væsentlig til Behovet af linne- og uldne Tøier, og kun lidet deraf sælges udenfor Districtet. Disse Tøier, med hvis Tilvirkning Dvindekjønnet sysselsætter sig, ere i Almindelighed stærke, varige og overhovedet tjenlige for Climaten, og da hertil nu hyppigere bruges Bomulds-garn istedetfor den kostbarere Vinttraad, saa have Tøierne derved opnaaet en vis Nethed og Elegants, der maa betragtes som Fremskridt i denne Haandtering. Ogsaa Rutdens Tilvirkning af Vadmæl udmærker sig tildeels fremfor Fortidens, ved et smukkere Udseende og større Godhed, og sjønt dette vel egentlig kun gjælder de bedre og finere Fabricata af dette Slags, maa det dog antages, at denne Green af Huusfliden er fremadskridende. Smidlertid maa man beklage, at især Dvindekjønnets Lyst til at smykke sig med udenlandske Frembringelser af diverse Klædningsstoffer alligevel ikke har tabt sig, og det er derfor at befrygte, at denne skadelige Lurus

fremdeles vil vedblive. Mandfjonnets Huusslid er af mindre Betydning. Den staaer omtrent paa samme Punct som forhen og indskrænker sig til Forsærdigelse af almindeligt Væb og Agerdyrkningsredskaber, hvor til ingen særdeles Kunstfærdighed udkræves.

§ 2.

Fiskeri drives vel overalt i Amtets Indsøer og Elve, men det er, som Næringsvei betragtet, ubetydeligt, og har i den senere Tid ei været underkastet nogen Forandring. Den bedste Fisk fanges ellers i Soløer og Østerdalen. Jagten er ligeledes i det Hele ubetydelig, og naar undtages, at i Tønsæts Præstegjeld aarlig skydes eller fanges en Mængde Kyper og endel Hare til Salg udenfor Districtet, og at der hist og her i Amtet, især i Soløer, aarligen fældes nogle Rovdyr, hvoraf Skindene sælges, have ingen væsentlig Indtægt af denne Syssel.

§ 3.

Dampskibsfarten i Mjosen, der ved et privat Interessentskabs Bestræbelse i sidstafvigte Aar er kommen i Gang, har frembragt et hidtil ukjendt Liv i Færsele. Den Fragtfart, som forhen besørgeedes ved Baadsførere mellem Minde i Eidsvold og forskellige Steder langs Mjosens Bredder er nu næsten ganske overgaaet til bemeldte Interessentskab, som foranstalter Gods og Varer frembragte ved Dampskibet. Denne Indretning synes isørrigt at blive fordeelagtig ikke alene for Interessentskabet, men ogsaa for Egnens Indvaanere i Almindelighed, idet den fremkalder en forhen ukjendt Virksomhed og Rørelse i Næringslivet, og yder tillige de Reisende en beqvem og hurtig Befordring. I Amtets øvrige Egne gives saagodtsom ingen Fragtfart. Landtransporterne ere ubetydelige saavel i Hedemarken som i Soløer og Daldalen, og afgive kun ringe Fordele for de enkelte Individer, som dermed befatte sig. Indvaanerne i Tønsæts Præstegjeld i nordre Østerdalen have derimod en ikke ubetydelig Indtægt ved Kjørsler deels mellem Trondhjem og Nøraas, deels med Silb og andre Fiskevarer fra Trondhjem til Tønsæt og deels med de samme Varer til Grundset Marked. Hvilket omtrentligt Provenu denne Virksomhed aarligen indbringer, har Fogden ikke seet sig istand til at opgive.

§ 4.

Biaul. Denne Næringsgreen benyttes kun lidet, og langt mindre end den fortjener. Naar undtages Omegnen af Kongsvinger og nogle faa Steder i Soløer, hvor Forsøg ere anstillede med Biaul og faa vidt vides, ikke uden Held, gives kun i Hedemarken nogle faa Ruber hist og her. Imidlertid er jeg ved egen Erfaring bleven overbevist om, at denne nyttige Syssel kunde drives med Fordeel overalt ved Mjosens Bredder, naar Driften indretteedes overeensstemmende med Climatets Fordringer.

§ 5.

Sandel. I Amtet have fortiden følgende Landfræmmerier, nemlig:

i Hedemarkens Fogderi	6
Soløer og Daldalen	8
hvoraf de 5 paa Kongsvinger.	
Østerdalen	5
	tilsammen 19.

af hvilke de 3 ere tilkomne i de sidstforløbne 5 Aar. Disse Landfræmmerier ere for den største Deel i god Drift, men da de ligge isolerede og fjernede i flere Miles Afstand fra hinanden, saa opstaaer ingen egentlig Concurrence mellem disse Handlende, medens Enhver for sit Vedkommende fixerer Varepriserne tildeels temmelig vilkaarligt. For at tilveiebringe saadan Concurrence har man yttret sig for Oprettelsen af flere Landfræmmerier i enkelte Præstegjelde f. Ex. i Hof og Grue; men foruden at dette Middel kun lidet vilde svare til Hensigten, forsaavidt som den derved tilsigtede Concurrence alligevel ikke i nogen mærkelig Grad vilde opnaaes, maa jeg endvidere herved underdanigst bemærke, at Savnet af almindelige Torve eller Handelspladse

ikke afhjælpes ved Landfræmmers Ansættelse, fordi disse næsten intet indkjøbe af de Producter, Indvaanerne have at sælge. Jeg antager derimod, at intet vilde i høiere Grad bidrage til Oplysning, Handel og Bindstibeligheids Fremme i Hedemarkens Amt end Kjøbstæders Anlæg paa dertil beqvemme Puncter, og jeg har derfor gennem Deres Majestæts norske Regjerings Finants- Handels- og Told-Departement under 13de December 1838 og 30te Juli sidstleden afgivet motiveret Indstilling og Forslag om at bevirke Kongesvinger Veir forundt Kjøbstadrettigheder. En lignende Indstilling om Anlæg af en Kjøbstad paa Gaarden Storhammers Grund i Wangs Præstegjeld eller Gjenreisning af den for henved 300 Aar siden afbrændte Hammer By, skal jeg efter Udfaldet af de med Grundeieren indledebe Underhandlinger endvidere underdanigst tillade mig at indgive. Hvad dernæst angaaer den Handel, som Indvaanerne drive med egne Producter, da har jeg allerede i det Foregaaende under 1ste Afdelings § 7, 2den Afdelings § 4 og 3die Afdelings § 2 tilladt mig nærmere at oplyse Forholdene i denne Henseende, og hvortil jeg maa henholde mig.

Betræffende Vareomsætningen paa Grundsat Marked har jeg ikke erholdt fuldstændig Oplysning, men jeg har al Grund til at antage, at Handelen sammesteds har holdt sig omtrent paa samme Standpunct, som i den foregaaende Femaarsperiode. Omsætningen er isøvrigt af Betydning, men til hvilket Pengebeløb, den aarligen kan anslaaes, er ikke opgivet, og vil vel ogsaa vanskeligen kunne opgives.

Endelig maa jeg underdanigst tilføie, at Antallet af Gjestgiverier udgjør

i Hedemarkens Fogderi	15
Solør og Dubalens	15
Osterdalens	9
tilsammen	39

som ifkun holdes for Reisende. De afgive i Almindelighed kun høist ubetydelig Fordeel for Besidderne.

VII. Afdeling

om Tilstanden i Almindelighed.

§ 1.

Til nærmere Bedømmelse af de almene oeconomiske Forholde i Amtsdistrictet skal jeg nu overensstemmende med den naadigst foreskrevne Formular underdanigst meddele følgende Oplysninger:

A. Efter de fra Fogderne modtagne Indberetninger aflønnes Tjenestefolk og Dagarbeidere saaledes:

a. i Hedemarkens Fogderi:

efter Gjennemsnitspræis, da Lønnen er noget forskjellig i Præstegjeldene

for en Tjenestekarl aarlig Løn, iberegnet Klæder	15 Spd. = 6.
= en Tjenestepige ligesaa	11 — = —
= en simpel Dagarbeider med Kost, daglig, om Sommeren fra	8 til 12 —
om Vinteren fra	6 til 8 —

b. i Solør og Dubalens Fogderi:

for en Tjenestekarl, naar Klæder ikke gives, aarlig Løn	16 à 20 Spd.
med Klæder	8 Spd.
= en Tjenestepige, naar Klæder ikke gives	8 à 12 —
med Klæder	5 Spd.
= en simpel Dagarbeider med Kost, daglig	8 à 16 Skilling.
paa egen Kost, —	24 à 32 —

c. i Osterdalens Fogderi:

for en Tjenestekarl med Klæder, ansatte i Penge	20 à 25 Spd.
---	--------------

for en Tjenestepige ligesaa 10 à 13 Spd.

= en simpel Dagarbejder med Koft daglig 8 til 20 Skilling.

B. Efter Formulærens Indhold vedlægges underdanigst følgende Forklaringer i tabellarist Form, nemlig over thinglæste og aflæste Pantehæftelser¹; over Bygdemagazinernes Tilstand ved Udgangen af 1840², og over Længden af de offentlige Veie i Amtsdistrictet, hvorved bemærkes:

- a. at ingen Forandring er foregaaet i Henseende til Antallet af Magaziner i de sidstforløbne 5 Aar,
og b. at det ved Deres Majestæts naadigste Resolution af 5te Mai 1836 er bestemt, at en ny Hovedvei skal anlægges gennem Tonsæt og Dvifne Thinglage i Østerdalen, og at dertil bevilges 6000 Spd. af Statscassen. Dette Veianlæg er, i Dvereensstemmelse med Resolutionen, taget under Arbejde i det sidste Dvingvennium, men ved dets Slutning endnu ikke fuldbendt. I Periodens Løb er isøvrigt ingen ny Veie anlagt eller oparbejdet, skjønt flere saadanne Anlæg have været paatænkte og ere befundne hensigtsmæssige, men da den bestaaende Veilovgivning ikke hjemler Udgang til at faae nye anlagte Veie indlemmede i de afsluttede Rodeinddelinger, uden særdeles Ubequemmelighed for de Veiarbejdspligtige, naar den i Loven foreskrevne reelle Inddeling af Veistykker særskilt for hvert enkelt Jordbrug skal vedligeholdes, saa har denne Omstændighed hidtil været til Hinder for Veivæsenets Fremskridt i berørte Henseende.

C. Ifølge en under 5te Mai 1835 naadigst approberet Plan er for søndre Hedemarkens Sørenskriveris District oprettet en Sparebank (Den eneste i Amtet) hvis Fond var ved Udgangen af 1840 6,232 Spd. 103 Skilling, hvoraf dens egen Eiendom ved indbundne Overflud udgjorde til samme Tid 628 Spd. 114 f. Banken sattes i Virksomhed ved Subscription af endeel Indvaanere i Egnen, nemlig ved Gave af 3 Personer, til Beløb 15 Spd.
og ved rentefrie Laan af 67 Personer 740 —
altsaa med et oprindeligt Fond af iffuni 755 Spd.
Endvidere er efter Opgivende af Fogden i Hedemarken oprettet for Ringsager Præstegjeld en privat Brandasurancieindretning, hvis eiende Fond var 2,593 Spd. 97 f. ved sidstafvigte Aars Udgang. En lignende Indretning skal ligeledes eksistere i Næs Præstegjeld.

D. Til nærmere Veiledning ved Bedømmelsen af Velfærdens og Deconomiens Standpunct i Amtet ved Udgangen af sidstafvigte Femaarsperiode, har jeg endvidere indhentet tabellaristiske Opgaver af Forholdene i efternævnte Henseender, nemlig:

a. over Antallet af behandlede Gjeldssager ved Forligelsescommissionerne.

b. — — — afholdte Auctioner over udrequeret Gods.

c. — — — af Fattige og Udgivter til Fattigforsørgelsen.

Disse Opgaver, der af Districtets Sognepræster, Forligelsescommissioner, Sørenskrivere og Fogder ere meddeelte, og, saavidt skjønt, i Almindelighed nøiagtigen affattede, lader jeg ligeledes hermed følge.

§ 2.

Ved et Tilbageblik paa Næringsveienes Statistisk i det sidstforløbne Dvingvennium vil man sammenligningsviis finde, at Næringerens Standpunct ved Udgangen af Aaret 1840 ikke var væsentlig forskjellig fra det Punct, hvorpaa de stode ved 1835 Aars Slutning; thi Naturens og Kunstens Frembringelser gave neppe i dette Aar et større Udbytte end i hiint. Ved en nærmere Undersøgelse af Forholdene kommer man imidlertid til det ubehagelige Resultat, at Velfærdens betydeligen er sunken i den sidste Femaarsperiode, og at Folket ved dens Slutning befandt sig i en fortrykt oeconomic Stilling. Det er ikke destomindre vist, at denne Tilbagegang i oeconomic Velfærd er fremkaldet ved Erhvervsfildernes Standsning, men naar ovennævnte Sammenligning alligevel giver et andet Ud-

¹ og ². Disse Tabeller ere indtagne i General-Tabellerne, som følge Amtsberetningerne.

slag, da hidrører dette alene fra den brugte Maaalestofs Uanvendelighed. Districtets oeconomiske Tilstand ved Udløbet af det femaarige Tidsrum er nemlig ikke nødvendigen betinget af Næringsernes Status paa den Tid, hvorimod denne Tilstand er en Følge af de indtrufne Forandringer i Næringsøjsfelen igjennem det hele Tidsrum. Sees nu hen til, at en almindelig Misvært udstrakte sig til Periodens 3 første Aar, og at Vendepunktet indtraf i Slutningen af 1839, samt at Aaret 1840 endog gav et ualmindelig rigt Udbytte, da lader det sig heraf forklare, at Næringsveiene ved dette Aars Udgang havde opnaaet det samme Standpunct, som forhen, medens desuagtet Virkningerne af disses Afbrydelse eller Forringelse i Periodens Løb viste sig i Velstandens Aftagende paa en Tid, da Næringsløshed ingenlunde eksisterede. At Aarsagen til Almuernes forværrede Tilstand i oeconomisk Henseende hovedsageligen maa søges i de indtrufne mislige Hø- og Kornhøsterer, som forhen antydet, utvivlsomt, ligesom og at Misværten i mere eller mindre Grad kan have yttret en skadelig Indflydelse paa de øvrige Næringsgrene, men det er ikke usandsynligt, at ogsaa andre Omstændigheder have medvirket til Velstandens Forringelse. Fogden i Solør og Daldalen har til saadanne Omstændigheder henregnet:

- „1. Den Speculationsaand, som har opstaaet hos Districtets Indvaanere, fornemmelig Leilændinge, at tilkjøbe sig de Eiendomme, der have været tilfals, dels af det Offentlige og dels af Handelsbuse; thi saadanne Eiendomskjøb have foranlediget, at Mange ere satte i den yderste Forlegenhed og ere geraabede i stor Gjæld.
2. Den Omstændighed, at Skovproducters Leverance, der er Indvaanernes fast eneste Pengeresource, indskrænktes af Mangel paa nogenlunde fordelagtig Afsetning og gav saa lidt Udbytte, at det langt fra blev tilstrækkeligt til Dækelse af den med hvert Aar voksende Gjæld.
3. Almuens Letindighed i at stifte Gjæld baade ved Auctioner og unødvendig Handel, hvilken den som oftest ikke veed Udveie til at betale, og da Gjelden ved Inddrivelsen oftest fleerbobbelt forøger sig.“

Ligeledes har Fogden i Østerdalen, angaaende denne Gjensstand, yttret sig saaledes: „Idet jeg til Slutning finder mig besejret til at antage, at Districtet i det Hele er gaaet tilbage i oeconomisk Henseende, anseer jeg de væsentligste Aarsager dertil at være et ringere Udbytte af Lommer-Productionen, som en Følge af Prisernes Fald i det Hele, Lommerets flattere Bestaafenhed og forøgede Drivtsomkostninger ved en længere Transport, Misvært i flere foregaaende Aar, samt endelig en Levemaade, beregnet paa store Indtægter, og som bliver dobbelt ødelæggende, naar den skal soutineres ved Gjæld. Om hvad Fremtiden vil bringe, tør jeg ingen Mening have; men stolende paa Forsynets Godhed, og at denne fornemmelig vil vise sig deri, at de Bilsfarende faae Dinene saaledes opladne, at de gjøre sig det rette Begreb om Aarsagerne til de Tryk, hvorover de tilbøls lide og endnu mere strige, haaber jeg, at fordums lykkelige Aar ville vende tilbage, og at de Rigdomskilder, som ere skjænkede dette District, fremtidig vilde vorde benyttede til Districtets i det Hele i Sandhed høist agtværdige Indvaaneres intellectuelle og pecuniaire Belysere.“

I Anledning heraf maa jeg, forsaavidt som et mindre heldigt Udfald af Skovdrivten medregnes blandt de Aarsager, der have bidraget til Velstandens Aftagende i ovennævnte Districter, kun bemærke, at da statistiske Opgaver af Skovdrivten og dennes Production ikke førend ved nærværende Leilighed ere tilveiebragte, saa er jeg, i Mangel af et Sammenlignings-Punkt fra Fortiden, sat ud af Stand til at kunne bedømme Rigtigheden af disse Opgivender. Jeg anseer det imidlertid tvivlsomt, om Skovdrivten, som Næringsvei betragtet, virkelig har været mindre lønnende i den sidste Femårsperiode end i den næstforegaaende, og jeg bestræbes i denne Tvivl ved at see hen til de betydelige Summer, som af denne Syssel ere tilflydte Skovdistricterne. Men hvorledes det end hermed maatte forholde sig, er det dog forklarligt, at Trælastproducenterne Aar for Aar kunne synke dybere i Gjæld til Exporteurerne, naar man tager Hensyn til, at Lommerdrivten er — med saa Undtagelser — baseret paa et Creditsystem, der i en dobbelt Henseende er skadelig for Producenterne, nemlig dels

fordi de af Letfindighed misbruge Crediten og deels fordi det Afhængigheds-Forhold til Exporteurerne, hvori de derved ere komne, hindrer dem fra at indrette Drivtsmaaden paa en for deres øvrige Deconomi nyttig og hensigtsvarende Maade.

Hvad jeg i det Foregaaende underdanigst har bemærket om den Tilbagegang i oeconomist Belvære, som Tidsomskiftningen har medført, opklares end yderligere ved de hertil fœiede Tabeller og forhen anførte Opgaver. Af disse vil nemlig naadigst erfares, at der i Aaret 1836 i det hele Amt afsluttedes 4568 Forlig angaaende Gjeld til Beløb 196,281 Spd. 21 f. afholdtes 2902 Executioner for 37,234 — 107 s og fremmedes 252 tvungne Auctioner for 17,697 — 51 s samt at Skatterestanceres Beløb udgjorde 21,736 — 110 s medens disse Forholde befandtes at være i Aaret 1840 saaledes:

Forlig 7,646 for et Beløb af	272,082	—	41 s
Executioner 5,484	100,554	—	36 s
Auctioner 618	42,689	—	28 s
Skatterestancer	27,343	—	89 s

Differencen mellem disse Opgaver, nemlig

ifølge Forligsaflutninger	75,801	Spd.	20 f.
ifølge Executioner	63,319	—	49 s
ifølge Auctioner	24,991	—	97 s
og Skatterestancer	5,606	—	99 s

afgiver saaledes en temmelig paalidelig Maalestof til Bedømmelse af Gjeldsforholdene i Amtsdistrictet og den Afgang i Formuen, som har fundet Sted i Tidsrummet fra 1ste Januar 1836 til 31te December 1840. Vel antyde disse Summer, hverken samlede, eller hver for sig, Gjeldens Nettobeløb, men de give dog et temmelig fuldstændigt Begreb om Gjeldstilstanden i Almindelighed. Undersøger man videre, hvorledes denne betydelige Underballance i Deconomien er fordeelt mellem Fogderidistricterne, da viser det sig, at medens Gjelden i Hedemarken er forøget med 10,418 Spd. 105 f. efter afholdte Executionsføretninger, andrager Forsøgelsen efter lignende Føretninger i Solør og Dudalen 33,182 Spd. 72 f. og i Østerdalen 19,717 Spd. 112 f., hvoraf altsaa følger, at Formuens Aftagende har været størst i Solør og Dudalen og mindst i Hedemarken. Dette Resultat er i Sandhed høist paafaldende; thi efter Tidsforholdene havde man netop Grund til at vente det Modsatte. Misvæerten, der blandt disse Forholde unægteligen spiller Hovedrollen, har nemlig langt haardere medtaget Hedemarken end Skovdistricterne, fordi Kornproductionen er hiin Egns eneste Næringsvei, hvorimod disses vigtigste Erhvervskilder hidrøre fra Fædrivt og Skovbrug, hvilket sidste endog gjenem den hele Jemaarsperiode har afgivet betydelige Indtægter, nemlig i Solør 426,000 Spd., i søndre Østerdalen 450,000 Spd. og i nordre Østerdalen 100,000 Spd. eller tilsammen den enorme Sum af 976,000 Spd., medens ingen modsvarende Indtægt er tilflydt Hedemarken i Misvæertaarene. Men naar desuagtet Formuens Aftagende og Gjeldens Tilvæxt i Periodens Løb er langt større i Skovdistricterne end i Hedemarken, kan hertil neppe hentes nogen Forklaringsgrund fra Tidsconjuncturene, men Roden til dette Unde ligger formeentlig dybere og maa søges i Indvaanernes Letfindighed og Overdaadighed, samt i Mangel paa Orden og fornuftig Deconomi i deres indre Huusholdningshøveler. Pigesom jeg ogsaa forhen har udtalt denne Mening i en under 13de Juli f. A. afgiven Betænkning angaaende Gjeldsforholdene i Solør, hvilken i sin Tid underdanigst er bleven Deres Majestæt foredraget gjennem det Kongelige Finants- Handels- og Told- Departement, saaledes maa jeg antage, at den deri ytrede Anskuelse ogsaa tildeels finder Anvendelse paa Almuerne i søndre Østerdalen, efter hvad Districtets Foged desangaaende har bemærket.

Af de aarlige Lister over Fødte og Døde vil naadigst erfares, at Overskuddet af Fødte i Dvingvenniet udgjør 3395, og det kan saaledes antages, at Forøgelsen i Amtets Folkemængde omtrent svarer til denne Drogave, under Forudsætning af at ingen væsentlig Forskjel finder Sted mellem Antallet af Uds og Indflyttede. Iøvrigt bemærkes, at Folkemængdens Tilvæxt vel er noget mindre end i det næstforegaaende Dvingvennium, men dog altid større end man efter en udstaaet Trængselstid kunde vente, især naar henføres til, at epidemiske Sygdomme have i afvigte Aar grasseret i Østerdalen og Solør og fornemmelig i Hofs Præstegjeld bortrykket mange Menneſter. Efter Udviſendet af den med min underdanige Beretning af 17de Marts 1836 fulgte Tabel No. 2 forførgedes i Amtets samtlige Fattigvæſens Districter ved Udgangen af Aaret 1835 et Antal af 2721 Fattige, medens derimod den hermed følgende Tabel viser, at de Fattiges Antal ved 1840 Aars Slutning var ſteget til 4702, hvoraf beſvære fremlyſer, at Armoden i det ſiſt forløbne Dvingvennium har gjort ſtarke Fremſkridt.

Men ligesom det af de foran udviklede Forholde i det Hele viſer ſig, at den indtruſne uheldbringende Criſis er overſtaaet, og at Alt nu vender ſig til det Bedre, ſaaledes tør vi med Guds Viſtand og ved en fornuſtig Anvendelſe af vore Kræfter og Idrætter ſee en lyſere Fremtid imøde.

Jeg forbliver med dybeſte Erbødighed og underſaatlig Troſkab

Stormægtigſte allernaadigſte Konge
Deres Kongelige Majeſtæts

underdanigſte Tjener
F. H. J. Heidmann.

Kjønerud den 17de December 1841.

Tabel

over Længderne af de offentlige Veie i Hedemarkens Amt.

Thinglaugene.	Hovedveie.		Bygde-Kjøreveie.		Rideveie.		Summa.		Anmærkninger.
	Mile.	Alen.	Mile.	Alen.	Mile.	Alen.	Mile.	Alen.	
Hedemarkens Fogderi.									
Næs	=	=	4	16,380	=	=	4	16,380	Af de i denne Tabel opførte Veie, vedligeholdes følgende Strækninger af Amtsveicassen, overensstemmende med Loven af 28 Juli 1824 § 3:
Ringsager	3	7,417	15	6,221	=	=	18	13,638	
Bang	2	30	11	519	=	=	13	549	
Stange	3	6,185	4	11,864	=	=	8	49	
Rommedal	1	12,268	4	12,107	=	=	6	6,375	
Loiten	1	15,627	5	3,191	=	=	7	818	
	12	5,527	45	14,282	=	=	58	1,809	
Solør og Oudalens Fogderi.									a. i Stange Thingl. 1 Mil 3,612 Alen.
Hof	5	14,989	14	70	=	=	19	15,059	b. i Namdt — 13,000 —
Grue	6	1,362	17	4,450	=	=	23	5,812	c. i Storelbedalen — 16,513 —
Binger	4	9,277	6	12,534	=	=	11	3,811	d. i Rendalen — 15,992 —
Dudalen	2	10,404	10	8,470	=	=	13	874	
	19	32	48	7,524	=	=	67	7,556	tilfammen 3 Mile 13,117 Alen.
Østerdalens Fogderi.									
Elverum	6	3,618	6	6,717	4	13,700	14	6,035	
Namdt	3	6,629	1	15,790	6	6,569	11	10,988	
Storelbedalen	3	11,103	=	=	5	=	8	11,103	
Rendalen	4	14,673	=	=	13	10,938	18	7,611	
Tønset	5	15,493	6	525	2	9,300	14	7,318	
Tolgen	3	6,697	2	6,900	12	7,300	18	2,897	
Dvifne	4	3,214	=	8,636	=	=	4	11,850	
Trysilb	=	=	=	=	5	6,510	5	6,510	
	31	7,427	17	2,568	47	317	95	10,312	
	62	12,986	111	6,374	47	317	221	1,677	

Tabel

over Antallet af afholdte Auktioner over udereqveret Gods i Hedemarkens Amt i Aarene 1836 til 1840, begge inclusive.

Sorensfriverierne.	1836.			1837.			1838.			1839.			1840.			Tilfsammen i alle 5 Aar.		
	Antal.		Til Beløb.	Antal.		Til Beløb.	Antal.		Til Beløb.	Antal.		Til Beløb.	Antal.		Til Beløb.	Antal.		Til Beløb.
		Epd.	§.		Epd.	§.		Epd.	§.		Epd.	§.		Epd.	§.		Epd.	§.
Søndre Hedemarken	36	1,453.	113.	34	1,386.	84.	76	3,230.	96.	78	2,600.	75.	75	3,407.	95.	299	12,079.	103.
Nordre do.	40	2,061.	57.	45	3,466.	96.	81	4,937.	27.	58	4,334.	79.	46	2,840.	78.	270	17,640.	97.
Solør og Dubalsen	132	9,413.	§	122	7,174.	§	428	19,528.	§	580	29,609.	§	316	21,128.	§	1,578	86,852.	§
Søndre Østerdalen	29	2,896.	99.	24	3,458.	44.	48	2,612.	73.	63	6,595.	68.	128	11,112.	31.	292	26,675.	75.
Nordre do.	15	1,872.	22.	12	753.	114.	23	571.	90.	52	1,912.	101.	53	4,200.	64.	155	9,311.	31.
	252	17,697.	51.	237	16,239.	98.	656	30,880.	46.	831	45,052.	83.	618	42,689.	28.	2,594	152,559.	66.

Tabel

over de ved Forligelsescommissionerne i Hedemarkens Amt i hvert af Aarene fra 1836 til 1840, begge inclusive, behandlede Gjeldsfager.

Af Gjeldsfager ere behandlede.	1836.			1837.			1838.			1839.			1840.			Tilsammen i alle 5 Aar.		
	Antal.		Til Beløb.	Antal.		Til Beløb.	Antal.		Til Beløb.	Antal.		Til Beløb.	Antal.		Til Beløb.	Antal.		Til Beløb.
Hedemarkens Fogderi.			Spd. §.			Spd. §.			Spd. §.			Spd. §.			Spd. §.			Spd. §.
Næs	337	12,587.	112	355	14,935.	39	488	16,983.	54	313	12,693.	40	295	12,025.	71	1,788	69,225.	76
Kingsager	457	23,622.	108	503	28,770.	69	1,240	34,232.	22	621	29,168.	52	463	24,785.	95	3,254	140,579.	106
Bang	221	14,454.	86	290	20,823.	82	822	24,877.	29	400	16,631.	1	432	19,442.	73	2,165	96,229.	13
Stange	230	16,627.	32	261	18,498.	101	384	21,053.	56	442	20,077.	110	381	17,214.	62	1,698	93,472.	1
Rommebal	267	8,664.	24	244	9,689.	3	335	11,380.	3	509	15,252.	72	486	13,562.	24	1,891	58,548.	3
Østen	265	14,006.	98	319	10,943.	82	459	13,621.	24	453	21,461.	55	393	16,714.	114	1,889	76,748.	13
	1,777	89,963.	100	1,972	103,661.	13	3,748	122,147.	65	2,738	115,284.	90	2,450	103,745.	79	12,685	534,802.	107
Solør og Oudalens Fogderi.																		
Hof	720	22,445.	40	842	40,902.	94	1,308	40,352.	35	1,331	40,652.	71	1,387	41,954.	73	5,588	186,307.	73
Grue	605	22,436.	100	822	36,334.	22	1,030	36,055.	52	882	29,127.	93	655	21,713.	103	3,994	145,668.	10
Binger	349	17,537.	42	642	18,536.	26	825	17,870.	100	633	20,937.	115	672	22,031.	3	3,121	96,913.	43
Oudalen, nordre . . .	—	—	—	—	—	—	109	4,423.	101	116	4,689.	114	167	5,030.	83	392	14,144.	58
Strøm	159	14,982.	62	236	25,680.	91	320	13,097.	7	260	8,479.	58	263	10,441.	8	1,238	72,680.	106
	1,833	77,402.	4	2,542	121,453.	113	3,592	111,799.	55	3,222	103,887.	91	3,144	101,171.	27	14,333	515,714.	50
Østerdalens Fogderi.																		
Elverum	131	6,219.	111	342	15,639.	29	663	24,085.	104	435	14,977.	84	544	25,391.	4	2,115	86,313.	92
Namodt	191	4,813.	3	183	5,663.	3	301	7,902.	3	318	9,658.	3	295	9,543.	3	1,288	37,579.	3
Storelvedalen	52	1,595.	3	48	1,150.	3	77	4,216.	3	92	4,328.	3	81	3,848.	3	350	15,137.	3
Rendalen	181	4,241.	21	175	3,206.	45	396	11,793.	83	314	10,629.	20	405	10,429.	20	1,471	40,299.	69
Tønset	220	8,043.	87	178	5,872.	19	301	5,579.	30	326	9,437.	110	331	9,852.	36	1,356	38,785.	42
Tolgen	99	2,227.	53	102	2,503.	72	96	2,572.	26	134	1,897.	39	205	3,811.	83	636	13,012.	33
Øvifne	30	752.	85	31	476.	50	35	589.	64	53	1,340.	85	56	1,439.	33	205	4,598.	77
Trysil	54	1,022.	40	95	1,820.	3	284	3,203.	46	263	1,814.	68	135	2,850.	119	831	10,711.	33
	958	28,915.	37	1,154	36,330.	95	2,153	59,941.	113	1,935	54,083.	46	2,052	67,165.	55	8,252	246,436.	106
Hedemarkens Amt	4,568	196,281.	24	5,668	261,445.	101	9,493	293,888.	113	7,895	273,255.	107	7,646	272,082.	41	35,270	1,296,954.	23

Anmærkning: 1) Indtil 1 Januar 1838 havde Strøm og Nordre Oudalens Præstegjælde fælleds Forligelsescommission.

2) Foruden de Beløb, som foran ere opførte efter afsluttede Forlig ved Bingers Forligelsescommission, kommer endvidere følgende Summer i svensk Rigs-gjeld, hvorom ved samme Commission Forlig ere afsluttede til efternævnte Tider, nemlig: i Aaret 1836 5,774 Dtl. 9 §.
 — 1837 3,421 — 15 §.
 — 1838 6,977 — 16 §.
 — 1839 10,860 — 31 §.
 — 1840 13,333 — 44 §.
 40,370 Dtl. 22 §.

over Antallet af Fattige og de til deres Understøttelse medgaaede Udgifter i Hedemarkens Amt for Aarene fra 1836 til 1840, begge inclusive.

(Lil Side 54).

Christians Amt.

Underdanigst Beretning.

Efter de Kongelige naadigste Befalinger skulde Christians Amt til Udgangen af Aaret 1840 indgive noiaagtig Beretning om Amtsdistrictets Tilstand i forskjellige Henseender, nærmere bestemt ved Kongelig naadigst Resolution af 23de December 1839, der er bleven Amtet communiceret ved det Kongelige Finants- Handels- og Tolddepartements Skrivelse af 11te Januar forrige Aar.

For at kunne underdanigst efterleve denne naadigste Befaling har Amtet allerede den 17de Januar samme Aar, i at communicere Districtets Fogder og Sorensskrivere Samme, udbedet sig fra disse Embedsmænd og deres Underordnede de Underretninger, som til Beretningens Affattelse saameget mere ere fornødne, som vidtløftige og i høi Grad i de senere Aar i Antal tiltagne Forretninger ved Amtscontoiret have standset de i en Række af Aar af Amtmanden selv ved Reiser i Districtet foretagne Undersøgninger, og, mangfoldige Data paa hvilke Beretningen skal bygges maae hentes fra Embeds- og Ombudsprotocoller, som ikke ere i Amtmandens Besiddelse, og Erfaringer, der gaae i den Detail og hvis Resultater ere saa endog hygderviis forskjellige, at de neppe i sin Heelhed ere Noget fuldelig bekjendte.

Beretningerne fra disse Embedsmænd ere imidlertid ikke indløbne, paa enkelt Undtagelse nær, forend i Løbet af indeværende Aar og fra een Sorensskriver ikke endnu da dette nedskrives (11te Marts) indkommen. Amtet har imidlertid, uagtet de manglende Materialier og de Indkomnes for det meste Ufuldstændighed, dog ikke troet, da allerede saa lang Tid er hengaaet over den foreskrevne, længere at burde udsætte Sværfsættelsen af det paalagte Arbejde, som selvsølgelig ikke vil faae den forønskede Grad af Fuldkommenhed.

At Beretningen, skønt affattet i indeværende Aar, er rettet efter Forholdene saaledes som disse vare Amtet bekjendte ved 31te December forrige Aar og altsaa omfatter de fra den Tid tilbagelagte 5 Aar, er selvsølgelig den imodtagne Befaling. De erholdte Forskrifter overensstemmende, afgives underdanigst Beretning herved under følgende Titler saaledes :

1. Jordbrug.

Til nærmere Oversigt af Sammes Beskrivelse fremlægges herved den efter meddeelt Schema forfattede Tabel, hvis Opgaver, forsaavidt disse ikke ere støttede paa Udtrage af Fogdernes Embedsprotocoller, Amtet anseer for meget upaalidelige og ufuldstændige, da den er bygget paa Skøn af Underordnede, som for en stor Deel mangle de fornødne Evner og deels umulig have kunnet erholde de fornødne Oplysninger til at kunne afgive et paalideligt Skøn.

Jordbrug, som er fælleds for alle Christians Amtsdistricts Egne, antages ogsaa at være Indbyggernes stadige og paalideligste Hovednæring. Alger og Jordbrugsredskaberne, som i denne Drift anvendes, ere, foruden de Mindre, der have ved enhver Husholdning og Gaardebrug, den sædvanlige Norske Ploug, uden Forkjerre eller Hjul, indrettet efter Jordbundens Bækkethed og Brugerens Evne til Pløining med Forspand med 1, 2 og 3 Heste; Ahlen eller Krogen, som sædvanlig kjøres med een undertiden med 2 Hestes Forspand; Harven med Jern eller Trætinder, større og mindre efter Brugen Bækkethed, med stive Rimmer eller boelig sammensat i flere smaae Dele; Tromlen eller Rullen af Jern eller haardt Træ; Gjødselvogne eller Kjærrer; Høslæder og Høskjærrer paa Hjul; Høslæder uden undersatte Hjul. Ligesom Plougen er det almindelige Algerbrugsredskab i den større Deel af Districtet og intet Sted mangler, saaledes er Krogen eller Ahlen det sædvanligste brugelige Redskab til Agrenes Bearbejdning i de sydlige Egne af Totens Fogderie, men anvendes sjældnere i de øvrige og aldeles ikke i Fjeldegnene. Omendkjønt at de nyere og saa kaldede forbedrede Algerbrugsredskaber ikke her i Districtet ere aldeles ubekjendte, da der paa enkelte Gaarde findes Plouge af anden end den almindelige Norske Construction, Kulleharve og Sædemaskiner, saa have disse nyere Redskaber dog endnu ikke vundet synderlig Tiltro og de fleste ere maaskee mindre anvendelige paa dette Districts Jordsmøn, hvis tætte Beliggenhed og steenfulde Bestanddele lægge Brugen af saadanne Redskaber betydelige Hindringer i Veien.

De brugelige Algerdyrkningsredskaber have, saavidt vides, ikke i de sidste forløbne 5 Aar modtaget nogen mærkelig Forbedring.

Opdyrkning af Nyland skal, efter Tabellens Udvisende, have gaaet noget fremad i den afvigte 5 Aars Periode, og det er sandsynligt at Fremgang i saa Maade har fundet Sted i Forhold til det stegne Familieraal i Almueklassen og derved bevirke Jordparcellering, men forsaavidt den i sig selv høist upaalidelige Opgave af det i det omhandlede Tidrum opdyrkede Areal, deels maatte bestaae i opkjørte Myrstrækninger til Ombytte med allerede Udmagrede, eller i nedhugne Skove til Dykning i den korte Tid, Sæd kan udbringes af ny Jord, enten ved ingen eller kunstig Gjødnings Frembringelse eller ved Jødens Paavirkning, er det temmelig vist, at denne Opdyrkning snarlig falder tilbage som Bidrag til Jordens Utsuelse, hvilket er at befrygte; thi Landmænd kunne ikke antage nogen som helst Dykning at give varig Fordeel, der ikke er forenet med Afgang til den i vort Climat ubetinget nødvendige Forøgelse af de naturlige Gjødningsmidler.

Sædarterne her i Districtet ere:

Winterhvede, som allene saaes i en meget ubetydelig Mængde i Amtsdistrictets sydligste Egne; Sommerhvede, af hvilken Sædarten noget mere udsaaes og avles, men kun til eget Forbrug sammejeds; Vinterrug, der er en almindelig Sædarten i de sydligere Districter og lige indtil de egentlige Høilande eller Fjeldtrakter begynde — og hvoraf avles i det Totenske District ei allene til eget Forbrug, men ogsaa til Anvendelse i den indenrigske Handel; Sommerrug, der saaes i Fjelddistricterne, men ikke i Mængde, naar undtages i Lombs Thinglaug i Guldbrandsdalen, hvor denne Sæd udgjør en betydelig Deel af Kornavlingen; Sommerbyg, der avles og selvfølgelig saaes i hele Amtsdistrictet, men forholdsvis meest i Fjelddistricterne Valdres og Guldbrandsdalen; Blandingskorn — Byg og Havre sammenblandet i forskjellige Forholde — der muligens med Hensyn paa den større Kornavling, som finder Sted i Districterne Toten og Hadeland, kan antages at være Hovedproductet af Kornavlingen i dette Amtsdistrict; Havre, af hvilken Sædarten udsaaes i Fjelddistricterne høist ubetydelig, hvorimod den dyrkes mere almindelig i de af Jordbund flattere Strækninger og Aasbygder af Toten og Hadeland; Erter, hvis Dykning som en almindelig Sædarten indskrænker sig til Totens og Hadelands Districter, og Potetes, der nu er en almindelig Sæd, hvis Dykning i hele Districtet synes mere og mere at udbrede sig. I meget store Quantiteter har dette Product medens samme med Lethed kunde anvendes til

Brændeviinsbrænden været fremkaffet i Districtets sydlige Egne, hvilken Dyrkning under senere Forholde synes i det mindste ikke at have gaaet frem med samme Rasthed som forhen.

Potetesavlingens Størrelse i Forhold til Kornavlingen lader sig, med Undtagelse af deres almindelig bekjendte Værd efter Indhold af Meelstof i Forhold til de forskjellige Kornsorter, ikke føre under nogen almindelig Regel, da Dyrkningsmaaden er heel forskjellig i de forskjellige Egne, og er i de mere cultiverede Egne afhængig af hvormange Aar et givet Agermaal kan, efterat være bleven gjødslet i Følge sin Jords Beskaffenhed, bære Sæd uden gjentagen Gjødsling, i hvilken Omgangsperiode Potetesavlingen indtager det ene Aar af de flere, hvori Ageren med afværende Sæd besaaes. Productet af Potetesavlingen kan antages at være i alle Aaringer tilstrækkelig uden Tilflugt fra fremmede Egne for det Behov som deraf paakaldes, efter den almindelig brugelige Bespizningsmaade, til Mennekesføden, og afgiver i de fleste Aaringer et ikke ubetydeligt Overskud for Brændeviinsbrændingen og Kreaturenes Underhold; derimod er Forholdet ikke saaledes med Kornproductionen, som iffsun i meget fordeelagtige Aar for denne Axl kan fyldestgjøre Districtets Behov; thi om end Districterne Hadeland, Toten og Lom i alle Aaringer og Bardal, Biri, Froen og Glitre i de fleste kunne afhænde en Deel Kornvarer, saa er dette Overskud dog aldeles ikke tilstrækkeligt til at fyldestgjøre Guldblandsdalens og Balder's sædvanlig aarlige Behov af fremmed Korn, som i store Quantiteter indkjøbes i Byerne Christiania, Throndhjem og Handelsstedet Beilungsnæs i Romsdalen og Leirdalsøren i Bergens Stift, samt Rabodistrictet Hedemarken.

Hamp, Lin og Humle dyrkes i det Hadelandske og Totenske District; den Første kun for eget Forbrug, Lin og Humle ogsaa til Afsetning for endeel i den indenlandske Handel. Den Totenske Linavl var for længere Tid tilbage en vigtig Indkomstkilde for Districtet, som næsten ophørte ved den Lethed, hvormed udenlandske Løier af sammenblandet Bomuld og Lin erholdes. Det erhvervede Bekjendtskab om disse fremmede Vares ringe Holdbighed i Forhold til de hjemvirkede af selvavlet Lin har atter fremmet Linavl, som i sidste 5 Aars Periode mærkelig er tiltaget.

Almindeligviis Hayes ved samtlige Gaarde særskilt bedre afhegnede Steder, som afbenyttet til Raals og Urtehauger for eget Huusholdningsbehov, derimod tillade ikke de climatiske Forholde Frugttræers Dyrkning med Fordeel udenfor de lavere beliggende Egne i Hadeland, Toten, Bardal, Biri og en Deel af Faabergs Thinglauge — ogsaa denne Dyrkning indskrænker sig til Forbruget i disse Egne af Productet, ligesom ei hellere nogen synderlig Udvidelse af Frugttrædyrkingen er at vente, saalænge Lovgivningen ikke formaaer tilstrækkeligere end hidindtil at værne om Træhaugenes Sikkerhed for Tyvehaand og voldsom Behandling, der i disse Egne i høi Grad hemmer Lusten til enhver Udvidelse af Hauge dyrkingen.

Naar retfærdigt Hensyn tages paa alle Forhold, saa kan man ikke billigen benægte, at Almuen eller den egentlige Jorddyrker jo med Altsomhed, Omtanke, Drift og Arbeidsomhed efter Evne udfører sit Hverv som Saadan, men ikke desto mindre er det meget sandsynligt, at Gaardbrugene i disse Egne kunne modtage betydelige Forbedringer og derved tilveiebringe et større Product; men sees hen til Himmelegnen, hvorunder Brugene ere beliggende, som ei tillader Gaardebrugsarbeide i aaben Mark i længere Tid end omtrent 5 Maaneder aarlig, og, at en stor, ja den største Deel af denne Tid hengaaer til Afbenyttelse for de saakaldte „Mander:“ Sædetiden og Indhøstningen, samt Tilberedelse af nødvendigt Brændefang for Vinteren, saa ere Vanskelighederne ved yderligere Opdyrkning isinesfaldende, og den foregaaer hovedsagelig ikke udenfor den saare korte Tid som levnes efter Indhøstningen til det snart derefter paafølgende Sneefald eller Værfrost. Skulde yderligere Opdyrkning i stor Maalestok være mulig, saa kunde saadan formeentlig ikke udføres uden ved uafbrudt Arbeide i samtlige Sommermaaneder, og Opførelse desformedest af den liden Afgrøde, som i Arbeidsaaret kunde høstes af større eller mindre Terrain af den halv opdyrkede eller foreløbig slet ryddede Indmark. Disse for en varig Jordforbedring meget bekostelige Arbeider kunne iffsun de Gaae iværkstille, som endnu ere i Be-

siddelse af større Driftscapitaler eller større pbysske Hjælpemidler — der mangle den almindelige Jordbruger, som desuden maa forudsæe Vanskeligheden i, under de bestaaende Forholde at vedligeholde kostbare Forbedringer i stadig Drift, uden hvilken hans oeconomiske og snare Undergang er afgjort. Driftscapitalens Reising ved Pengelaan, om end samme lettelig kan erholdes, vil neppe under nærværende Omstændighed og Jordbrugets ordinaire Afkastende være tilraadelig for den mindre Formaaende. Til sine større Jordforbedringer maa han altsaa hente det tilgængelige Hjælpemiddel i sin Families pbysske Kraft, om Forbedringerne for ham skulde blive mulige at udføre; men selv dens Udvei er forenet med stor Vanskelighed, saalænge som det ikke kan blive muligt for den offentlige Bestyrelse at fritage den kraftige Deel af Gaardbrugernes Børn og Tjenere fra idelige Møder og Forretninger i det Offentliges Tjeneste i den meste Tid af Sommermaanederne.

At Gaardbrugenes Udsæd og Avling er tiltaget i samme Grad som ny Opdyrkning i de sidste 5 Aar har fundet Sted antages, men at opgive hvormeget de seneste Opgaver desangaaende bør foretages, formaaer Amtet ikke.

2. Fædrift.

Uagtet det for Fjeldbdistricterne især indtrufne mislige Jøderaar i Aaret 1839 og tildeels 1838, tør det dog antages, at den betydelige Udelæggelse af Fæcreaturer, som i disse Aaringer fandt Sted, igjen, ved tillagt Kreaturavl nu er overvundet, saa at Forholdet kan agtes nogenlunde lige med hvad det var ved sidste Folketælling. Neensdyr holdes ikke som tamt Dvæg i disse Egne.

Nogen indgribende Foranstaltning til Heste-, Dvæg- og Faareracens Forbedring eller Enges Opdyrkning vides ikke at have fundet Sted. Forholdet mellem Eng og Agerland er paa de forskjellige Gaarde saa aldeles afvigende fra hinanden, at intet kan antages som almindeligt, ligesaa lidt som mellem Besætning, Korn og Potetesavling. Fødevarereproductionen til Salg har sit egentlige Hjem i Districterne Guldblandsdalen og Balders. Kornbyggerne afsætte kun ubetydelig Smør og Ost produceret af disses Creature under Opholdet i en Deel af Sommeren paa Søterfjeldene især i Balders. Heste afsættes dog for en Deel fra sidstnævnte Bygder.

3. Skovdrift.

De egentlige Skovdistricter ere Lands og søndre Durdals Thinglauge af Balders. Thinglaugene Gran, Jevnager, nordre Durdal i Balders, og Biri, Haaberg, Dyer og Ringeboe have endnu nogen Tømmerstov, men hvoraf ifkun lidt fra eget Behov kan komme i Handelen, da det er at befrygte, at disse Thinglauge snart selv ville komme til at mangle fornødne Skovproducter.

Thinglaugene Bang, tildeels Elidre, Vesø, Lømb, Baage og Froen befatte sig ikke længere med Drift af Tømmer til Salg, da de allerede selv føle Mangel paa Tømmer og nogle endog paa Brændevæed.

Skovegnene Land og søndre Durdal sælge til Kjøbstæderne Drammen og Christiania — til det første Sted Bjælker og noget Saugtømmerlast og til det sidste Saugtømmer — forøvrigt uddrives den Tømmerlast, som fra enkelte Gaarde i de øvrige Thinglauge i Amtets vestre Dalføre endnu kan afsættes, til de samme Kjøbstæder, men fra det østre Dalføre, som allene leverer Saugtømmer, over Mjøsen til Christiania.

Efter det Anførte maa Tømmerdriften antages at være i Aftagende og Skovene, under de for nogle Aar siden havde høie Priser paa Trælast, at være saa forbrugte, at de kun vanskelig nu kunne afgive Tømmer af store Dimensioner. Angaaende Saugbrugene har Amtet ingen anden Underretning kunnet erholde end hvad som indeholdes i Fogdernes Forklaringer desangaaende. Noget Kul skal fra Jevnagers Thinglaug aarlig uddrives til Haffedals Jernværk i Agerhuus Amt, og Tjærebrænding drives af de fattigere Indbyggere i Skovegnene, hvilken udbrændte Tjære afhændes til omliggende Egenes Gaardbrugere, men da denne Raring ikke drives fabrikmæssig, saa kan Ubyttet deraf ikke opgives.

I Districterne anvendes intet andet Brændematerial end Løv- og Naaletræer og noget andet Brændematerial er her ei endnu bekjendt.

4. Fiskeri

er i Christians Amtsdistrict ikke Hovednæring, men drives alene af Enkelte i Indsøerne, Elvene og Fjeldvandene til eget og tildeels til omliggende Bygders Forbrug. Til at opgive Productets Størrelse af disse Fiskerier haves ingen Afgang, undtagen for det største af disse — Hunder og Laugenelv ved Lillehammer, der i Aaret 1840 har afgivet det sjelden store Product 400 Orret og 300 Tønder Lagesild.

5. Bergværksdrift.

Bergværk eksisterer, efter Læssø Jernværks Nedlæggelse, nu ikke i Amtsdistrictet. En Kobbergrube eller Kobbermalmanvinding findes paa Joldalens Grund i Læssø, men da denne, forsaavidt den drives, skal for Tiden høre under Noraas Kobberværk, saa haves her ingen Oplysning om Driften. I Læssø Thinglaug er ellers i sidste Aar fundet og opbrudt 100 Tønder Malm, som formenes at være Chrommalm, men nogen ordentlig Drift deraf finder endnu ikke Sted.

Klebersteensbrud haves paa Baage i Guldbandsdalen, der dog ikke drives fabrikmæssigt, saa at nogen bestemt Opgave om Driftens Bessaffenhed og Productets Mængde eller Værd kan erholdes. Kleberstenen hugges til Raffelovne, Skorstene, Gryder og forskellige Kar. Skifersten, som anvendes til Tagtækning, findes i Baage, Guldal og Dier.

6. Fabrik- og Haandværksdrift.

De Oplysninger, som herom have været at erholde, indeholde Fogdernes Tabeller efter Schemaet hervedlagte.

7. Vinæring.

Huusfliden i disse Districter, som er almindelig, og især rettet paa at forarbejde uldne og linnede Varer til Indbyggernes eget Forbrug, afgiver et ei ringe Overskud i enkelte Bygder, saasom fra Jaaberg og Toten; Gjortlerarbejder af forskellige Slags, Bognmager og Hjularbejde samt især fra Toten og tildeels fra Totens Fogderies øvrige Thinglaug en stor Deel Strie, Lærreder, Badmel og Bærfener af Uld og Bomuld, som udføres til Byerne og Markedspladserne. I Læssø Thinglaug forarbejdes til Salg ved Romsdals Marked endel Badmel.

Indsøen Mjøsen har i Aaret 1840 erholdt et af et Participantsskab, som udstrækker sig over begge de oplandske Aalter, fra England anskaffet Dampfartoi af Jern, som er sat i Drift. Dettets Fart har endnu indskrænket sig til nogle faa Reiser mellem Kjøbstad anlægget Lillehammer og Vignæs samt Eidsvold eller Minde i Norgeshuus Amt, og derfor lader der sig for Tiden intet Paalideligt opgive om hvorvidt denne meget kostbare Entrepriser vil blive til forhaabet Gavn for Interessenterne og Districtet. Baadebyggeri drives ved Indsøerne og til den paa disse stedfindende Færse.

I hvorvel Jagt efter Rovdyr og Vildt ikke indbringer for vedkommende Jægere nogen sær Fordeel, undtagen maaskee i søndre Durdal, Slidre, Wang, Froen og Baage, saa maa dog Jagten i Districtets Fjeldbygder i det hele taget ansees for en god Vinæring, som indbringer i Districterne ei ubetydelige Pengesummer ved Salg i Kjøbstæderne af Rovdyrskind og en stor Mængde Fuglevildt samt nogle Reensdyr.

Fragtfarten, som i dette Amtsdistrict drives, bestaaer i Kjørseler, som Læssø Thinglaugs Indbyggere sædvanligviis aarlig foretage vintertid, da de transportere fra Beblungsnæsset i Romsdalen, til Handel og Om sætning i de sydligere Bygder og paa disse Markeder, alle Slags Fiskevarer, som omsættes med Kornvarer og Penge.

Transport af Varer af alle Slags fra og til Minde i Eidsvold paa Reiser mellem Christiania, Lillehammer og Vignæs samt Oplandenes forskellige Havne ved Mjøseøen. Denne Transport skeer i Sommermaanederne med store aabne saakaldede Føringsskibe, hvis Antal her i Districtet skal være over 100.

Kjørseler fra det Hadelandske District med Planter og Saugtommer til og fra de udenfor Districtet værende Bruge i Egnen om Christiania foregaae paa Vinterføret.

Baadsførsel paa Randsfjorden med forskjellige Varer fra og til Kjøbstæderne Drammen og Christiania.

Transport af Korn og Fiskevarer mellem Leirdalsøren og Balders, som føres over Fillefjeld med Heste og Kjærrer fra Bang og Slidre Præstegielde.

Disse Fragtfarter bestjæftige en stor Mængde Menneſter af den mindre formaaende Almueclasse og ere tildeels indbringende, hvorfor de ogsaa ansees som fordeelagtige for Districtet; deres affastende Fordele have dog ikke Udgang til at beregne.

Handelen med Landmandens Producter drives inden Districtet ved 16 Landfræmmere foruden de Handlende paa Kjøbstadanlægget Lillehammer og Vignæs, samt, saavidt Slagtefæ og Fødevarer angaaer, af en Mængde Handelskarle. Varerne affættes paa Romsdals Marked, i Trondhjem, Neraas, Grundset Marked, Lillehammer og Vignæs med sit Marked, Christiania, Drammen, Rongsberg Marked og Handelsstedet Leirdalsøren. De i Amtsdistrictet værende 65 Gjestgiverier drive ingen anden Handel, end den, som er en Følge af Kjøb og Salg til de Reisendes Fornødenheder.

8. Amtsdistrictets Tilstand i Almindelighed.

- a. Angaaende Pantehæstelserne m. v. vil fornøden Dplysning erholdes af de tabellariske Dpgaver.
- b. Efter de indkomne Beretninger fra Fogder og Lensmænd ere Afslønningerne: Arsløn for en Tjenestefarl varierer fra 8 til 20 Spd. og for en Tjenestepige fra 3 til 12 Spd. Almindelig Dagløn for en simpel Haandarbejder fra 8 til 20 Sk . og for Fruentimmer fra 4 til 8 Sk ., hvorhos med Arslønnen følger i Almindelighed en fuld Beklædning foruden Kosthold hos Bonden, hvilket Sidste ogsaa tilstaaes Daglønneren. De høiere Lønninger gives sædvanlig i Kornegnene og de lavere i Fjelddistricterne, hvor derimod Kostholdet er kraftigere og bedre end i Udbygderne.
- c. Efter Dpgivende af Lensmændene og dets Sammenhold med Modelisterne har hele Amtsdistrictet Hovedveie, selysfuld fremkommelige med Hjulkredsfæber 59 $\frac{1}{4}$ Mile, og Bygdeveie, som med Hjulkredsfæber ere be-
reiffelige, 65 $\frac{3}{4}$ Mile, hvoraf 3 $\frac{3}{4}$ Mile omtrent ere i de sidste 5 Aar deels af ny oparbejdede, men for største Delen forandrede til farbare Veie.
- d. Over Bygdemagazinernes Stilling, saavidt Underretning derom har været at erholde, følger herhos tabel-
larisk Dpgave.
- e. Districtet Land har en Sparebank, hvis Grundfond, erhvervet ved Nedlæggelse og Salg af dets Bygde-
magazin, skal være omtrent 4000 Spd. Dens nylig begyndte Virksomhed har formeentlig ikke tilladt at meddele nogen paalidelig Dplysning om denne Indretnings nærværende Tilstand.
- f. I Districtet Faaberg bestaaer en privat Brandassurancesforening for Husebygningers Forsikkring for Ild-
vaade. Forøvrigt er det i de bedre Egne af Amtsdistrictet almindeligt, at assurere sine Bygninger i den almindelige Brandassurancesindretning.
- g. Nogen egentlig Kjøbstad eller Bye med Indretninger som i Rigets øvrige Byer gives ikke i Amtsdistrictet, derimod har samme et Handelssted, beliggende i Faabergs Thinglaug ved Udløbet af Laugenelvi i Mjøsen — Lillehammer og Vignæs — som har Kjøbsteds handelsrettighed, hjemlet ved Lov af 7de August 1827, paa hvis Titellad Stedet er betegnet som Kjøbstadanlæg.

Christians Amtscontoir den 18de Marts 1841.

Underdanigst
L. Weidemann.

Bufteruds Amt.

Underdanigst Beretning

Til Kongen!

Til Følge Deres Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1839 giver Undertegnede sig den Ære underdanigst at afgive følgende Indberetning angaaende de oeconomiske Forhold i det ham naadigst anbeføiede Bufteruds Amt.

1. Jordbrug.

Det er en Kjendsgjerning, der ei kan betvivles, at Jordbruget i det Hele i Amtet er i fremstridende Retning, ei alene hvad den dyrkede Marks Mængde angaaer, men ogsaa i mange Egne med Hensyn til en omhyggeligere og hensigtsmæssigere Dyrkningsmaade. Vel gaaer den forbedrede Dyrkningsmaade ei Skridt om Skridt med Udvidelsen af det dyrkede Land; men dette er en naturlig Folge af Forholdet. Udvidelsen har nemlig for en stor Deel sin Grund i Folkemængdens Tiltagende, der gjør Opdyrkningen af smaa Jorddele nødvendig, men disse Nybyggere have ei oeconomisk Gyde til i de første Aar at gjøre større Opoffrelser end nødvendigt er for at frembringe det fornødne Korn til Føde, og den ny opbrudte Jord er i Almindelighed ogsaa i de første Aar temmelig frugtbar. Først naar de første Nødvendigheder ere tilfredsstillende og større oeconomisk Kraft tillader det, kan der tænkes paa Forbedringer i Dyrkningsmaaden, og Exemplet fra de større Jordbrug, der ere i tænkende og virksomme Mænds Besiddelse, virker da paa de mindre.

At bestemme Agerbrugets Omfang efter Opgaver af Udsæd og Avl eller efter Agerens Følsomhed, forekommer Undertegnede i det Hele at være høist misligt. Ei at tale om det Ufsikre i de erholdte Opgaver, der fast aldrig meddeles paalideligen, fordi Bonden almindeligviis befrygter, at de forlanges for at begrunde en forøget Skat — en Misforstaaelse, der vanstueligen aldeles kan udryddes — saa har denne Beregningsmaade det Ufsikre i sig selv, at Følsomheden i og for sig maa være høist varierende, dels formedelsst forstjellig Jordbund, dels formedelsst en bedre eller slettere Dyrkningsmaade, og endelig fordi Nogle saae tyffere, Andre tyndere, hvorved Følsomhedsforholdet forrykkes, skjønt Productet paa Arealen er mindre afvigende. Undertegnede antager derfor, at en nogenlunde siffer Opgave af det aarlig tilsaaede Ager-Areal kunde afgive den sikrest mulige Maalestof, da det omtrentlig avlede Product pr. Maal rigtigere og lettere kunde skjønnes i de forstjellige Egne end Følsomheden.

Undertegnede har med dette for Die søgt at komme til Rundsab om Ager-Arealets Størrelse, og dertil benyttet de Materialier, som Matriculeringscommissionens Protocoller tilbyde. Ved at antage de befarede Normal-Gaarde som Repræsentanter for Thinglauget i det Hele, og saaledes ogsaa den paa Normal-Gaarden forefundne og af Commissionen opmaalte Ager, og ifølge dennes Proportions-Tal overføre Ager-Arealet paa Thinglauget, har jeg beregnet Ager-Arealet for samtlige Thinglaug i Riget. Paa samme Maade har jeg udregnet Hestetallet og Kreaturholdet. Vel kan denne Beregningsmaade ei siges at give det positiv rigtige Resultat, efterdi flere Herligheder kunne indvirke paa Proportionstallene af enkelte Gaarde, men da Commissionen ved Valget af Normal-Gaarde altid søgte at forvisse sig om, at den valgte Gaard eller de valgte Gaarde altid stode i Middelforhold baade med Hensyn til Ager og andre Herligheder, til de øvrige Gaarde i Thinglauget, og desuden Indvirkningen af Herligheder udenfor Agerbrug og Kreaturhold er høist ubetydelig, saa antager jeg, at saa stor Tilnærmelse som muligt fremkommer ved denne Beregningsmaade.

For dette Amts Bedkommende har jeg fundet Ager-Arealet at være følgende:

a. I Busteruds Fogderi:

Modums Thinglaug	. . .	13,970 Maal.
Sigdals	— . . .	10,400 —
Egers	— . . .	13,970 —
Rier	— . . .	13,040 —
Røgen	— . . .	3,510 —
Hurum	— . . .	3,480 —

b. I Ringerige og Hallingdalens Fogderi:

Hole Thinglaug	. . .	10,130 —
Norderhaugs	— . . .	20,810 —
Næs og Gøels	— . . .	13,240 —
Nals	— . . .	4,160 —

c. I Nummedals og Sandsværs Fogderi:

Sandsværs Thinglaug	. . .	5,150 —
Flesbergs	— . . .	3,600 —
Røllaug	— . . .	3,070 —
Nohre og Øpdal	— . . .	3,810 —
Tilsammen for Amtet		124,340 Maal

Naar hertil lægges Forøgelse af Agerlandet siden

den Tid omtrent	11,660 —
---------------------------	----------

bliwer Amtets nærværende Agerareal 136,000 □ Maal eller 34,000 Tdr. Land.

Beregner man nu Kornproductionen, efter den Maade, Hovedmatriculeringscommissionen havde antaget, til $1\frac{1}{2}$ Tønde Korn overhoved af hvert Maal Ager, faaer man ud en Production af 204,000 Tønder Korn eller paa Folkemængden i Amtets Landdistrict 3,1 Tønde pr. Individ, der med Tillæg af Potetes kan antages at udgjøre hvad Amtet af Kornvarer behøver. At imidlertid ikke hver Egn i Amtet kan brødføde sig selv, er en Selvfølge, da endeel af Hjeldegnene altid maa købe Korn, hvilket især gjælder Nummedal, Næs og Hemsedal i Hallingdal, men det Fornødne kan omtrent erstattes af de mere kornrige Districter i et Midelsaar og i gode Aar rundeligen.

Mindre mærkelig end Agerdyrkningsens extensive Udvidelse er dens Forbedring formedelt en forbedret Dyrkningsmaade. Imidlertid synes ogsaa en større Omtanke i saa Henseende at vise sig, især med Hensyn til Enge dyrkning, da i flere Egne den Overbeviisning synes at befæste sig, at Engen er Agerens Moder,

og en omhyggelig Engedyrkning varigst virker paa Agerproductet. Man begynder derfor alt mere og mere at lægge sin Ager til Eng inden den er udmavret ved Sæd, ja selv Dyrkning af kunstig Eng faaer flere Steder, især paa Ringerige, alt mere og mere Indpas. Som en Forbedring i denne Retning kan ogsaa ansees, at man paa Ringerige og tildeels paa Modum har begyndt med at hæsse sit fede Engefoder, istedetfor at tørre det ved Bredning som hidtil, en Maade, der baade sikrer Høet bedre mod Bedærvelse og bedre conserverer dets Kraft. Denne Maade er temmelig almindelig i Kystegnene vesten- og nordensjælds, hvor Hø høstningen er vanskelig, og har der vist sig som særdeles gavnlig.

At Potetesavlingen har taget af, maa ansees som et Gode for Agerbruget i det Hele. Det store Pengeproduct, som Potetesavlingen afkastede, især i de Egne, der ligge nær nok ved Kjøbstæderne til at Productet kunde med Lethed føres til Brænderierne, har loffet Mange til at udvide denne Sæd over dens naturlige Forhold til Kornsæden, og at anvende den største Mængde Gjødningsmasse derpaa til stor Skade for Agrene. Nu begynder man almindeligen at indsee denne Feil, og Potetesavlingen er i en tilbagetrædende Bevægelse, skjønt den endnu er for stor. Det er vanskeligere at rette paa en Feil i Agerbruget end at begaae den. Tilbagegangen bliver derfor altid langsommere, men naar Erkjendelsen om Feilen har rodfæstet sig, kommer Forbedringen efterhaanden.

Med Hensyn til forbedrede Agerdyrkningsredskaber, ere ingen væsentlige Fremskridt gjorte i de sidste 5 Aar. At det vigtige Redskab, Rulleharven, paa enkelte Steder har faaet Indpas, er vistnok af Bigtighed, men dens Brug er endnu sjældent og indskrænket sig fornemmelig til den nærmeste Omegn om Byerne og til Folk udenfor Bondestanden.

Hvad Sædarterne angaaer, da ere disse de samme som ved forrige Amtsberetning. Nogen synderlig Forandring heri kan heller ikke ventes, uden ved en meget forbedret Dyrkningsmaade, da de bedre Sædarters Dyrkning er betinget af en forøget Gjødningsmasse, og desuden spiller Jordbundens Beskaffenhed og de climatiske Forhold her en vigtig Rolle. Den Sædart, der kan siges at udvides, er fornemmelig Vinterrug, der alt mere og mere dyrkes, især i de Egne, hvor Engedyrkingen har faaet meest Indpas. De sædvanlige Hæveurter dyrkes fast overalt, og Frugttræer opelstes, med Undtagelse af i Nummedal og Hallingdal, hvor Climatet er for haarde dertil, temmelig almindelig; men i et omhyggeligt Valg af Frugtarterne staaer man endnu meget tilbage. I Nærheden af Drammen, nemlig i Vier og Eger, sælges endeel Træfrugter til Byen.

2. Fædrikt.

Den Vanskelighed, som er berørt ved Agerbruget i at støtte sig til Opgaver med Hensyn til Udsæd og Avling, fremtræder i endnu højere Grad ved Bestemmelsen af Kreaturholdet. Foruden at den Uvillie, som finder Sted mod at afgive rigtige Opgaver, viser sig endnu mere med Hensyn til Besætning, maae Opgaverne her være saa meget misligere, som de tilfældige Omstændigheder paa intet Forhold indvirke betydeligere end paa Kreaturholdet. I et godt Foderaar forøges dette betydelig, men aftager ligesaa pludselig, naar et slet Foderaar indtræffer. Hvilket af disse Tilfælde er det virkende i det Aar, hvori Opgaven affattes, bestemmer saaledes for en stor Deel dennes Resultat, uden at man deraf med Sikkerhed kan slutte sig til en almindelig Til- eller Afstagen. Om Byerne virker ogsaa Hofalg til disse meget til at nedsætte Kreaturholdet, uden at de i Byerne holdende Creature komme i Beregningen.

For at danne mig et nogenlunde stabilt Begreb om Kreaturholdet har jeg derfor foretaget lignende Beregninger for dette, som for Agerarealet, hvorved jeg maa bemærke: at Kreaturholdet af Hovedmatriculeringscommissionen blev antaget, ikke efter det, som for Diebliffet fandtes paa Normal-Gaardene, paa hvilket det Tilfældige har saa megen Indflydelse, men efter hvad der i almindelige Aar der kunde fødes. Ved denne Beregning har jeg fundet, at Kreaturholdet i Amtets forskjellige Thinglauge kan antages at være følgende:

Busterud's Fogderi :

		Heste.	Rjør.	Smaafæ.
Modums Thinglaug		840 .	3,630 .	3,350.
Sigdal —		370 .	3,480 .	5,250.
Eger —		1,170 .	3,510 .	4,680.
Vier —		810 .	2,440 .	2,440.
Røgen —		240 .	1,830 .	1,600.
Hurum —		220 .	1,330 .	1,110.
Ringerige og Hallingdals Fogderi :				
Hole Thinglaug		570 .	2,010 .	3,690.
Norderhaug —		1,050 .	4,220 .	4,920.
Næs —		520 .	4,340 .	8,250.
Mal —		400 .	3,560 .	7,920.
Nummedal og Sandsværs Fogderi :				
Sandsværs Thinglaug		550 .	2,470 .	2,740.
Flesberg —		180 .	2,340 .	2,340.
Rollaug —		220 .	1,320 .	1,750.
Rohre og Opdal —		220 .	2,830 .	3,920.
		7,360.	39,310.	53,960.

Ikke uden statistisk Interesse er det Forhold, hvori Algerarealet staaer til Kreaturholdet i de forskjellige Egne, fordi dette Forhold characteriserer Egnen enten som nærmest henhørende til Algerbrugs- eller Fædrivts-District. Jo høiere man kommer i Dalbistricterne, desto høiere staaer Kreaturholdet med Algeren og omvendt. Jeg har udregnet dette Forhold og fundet, at i de forskjellige Thinglaug falder paa hvert Stykke Storfæ følgende Algerareal.

Busterud's Fogderi :

Modums Thinglaug	3,8 Maal.
Sigdals —	3, =
Eger —	4,3 =
Vier —	5,3 =
Røgen —	1,9 =
Hurum —	2,6 =
Ringerige og Hallingdals Fogderi :	
Hole —	5, =
Norderhaug —	5, =
Næs —	3,1 =
Mal —	1,2 =
Nummedals og Sandsværs Fogderi :	
Sandsværs Thinglaug	2,8 =
Flesbergs —	1,5 =
Rollaugs —	2,3 =
Rohre og Opdal —	1,3 =

Efter Middeltallet falder i Amtet 3,1 Maal Alger paa hver Ko.

Forholdet mellem Smaafæ og Kjør stiger ligeledes eftersom Egne ligger høiere op i Dalstrøgene, hvilket af foranstaaende Opgave kan sees. Smaafæet bestaaer for største Delen i Jaar, da Gjederne alt mere og mere affkaffes endog i Fjeldegnene, efterdi de ere skadelige paa Alger og Engelandet og ikke kunne holdes i Hegn. Sviin holdes i alle Egne og i nogle i temmelig Mængde; dog affætte kun de nærmest Byerne liggende Bygder Flest i Kjøbstæderne. Tamme Reensdyr havees ikke i dette Amt.

For Hesteracernes Forædling er Intet foretaget i de senere 5 Aar; thi at enkelte Mænd have forsøgt at lade Hopper bedække af Fuldblods-Hingste, har ingen almindelig Indflydelse. Heller ikke have Halvblodshestenes Fortrinlighed til Vondebrug bekræftet sig ved disse Forsøg, da de have været anvendte som Rides og Vognheste. For Faareracernes Forædling har Landhuusholdningselskabet gjort Forsøg ved at lade komme Leicester-Jaar; men deels ere disse udsatte for Sygdomme, deels paastaas det, at den bedre Føde, de fordrer, opsluger Fordelen ved den bedre og mere Uld, de give. I de nedre Bygder er en Blanding af engelske og spanske Jaar med norffe den sædvanlige Faarerace; i Fjelddistricterne derimod holdes almindeligviis de smaa norffe Jaar, der give liden og strid Uld. Af Fedevarer sælges betydeligt fra Hallingdal, Nummedal og Sigdal. I de nærmeste Bygder om Byerne sælges ogsaa en Deel Smør om Sommeren og Kjød hele Aaret til Drammen og Kongsberg.

3. Skovdrift.

At Skovbruget i det Hele er i Aftagende, kan vistnok ikke nægtes, især naar tages Hensyn til de mindre Dimensioner, som nu frembringes. Imidlertid er den gamle Frygt for Skovens Udslæggelse, som man har seet yttret for over hundrede Aar siden, overdreven. At mindre Dimensioner nu hugges, er ikke udelukkende en Følge af Skovens Aftagen, men tillige af den Omstændighed, at meget nu benyttes som Kjøbmandsbrug, der før raadnede i Skovene af Mangel paa Affætning. Skove borttryddes vistnok paa flere Steder, hvor Alger i deres Sted opryddes, men dette er til Gavn, ei til Skade. Fjelde, Fjelddale, Myrer og Fjeldfletter tilhyde endnu det samme Terrain for Skovene som forud. Imidlertid have flere Ting virket forringende paa Skovene i flere Egne. Blandt disse maa især regnes den i flere Henseender fordærvelige Battens-Udslibning, der aabner Afgang for de ufloge Skoveiere til at udbringe de mindre Træer til Penge, skjønt Prisen derfor neppe lønner Arbeidet. Skulde et fornuftigere Toldsystem i England gøre sig gjældende, vil denne Udslibning sandsynligviis bortfalde, men da vil der ogsaa indtræde en Periode, i hvilken de, der have besatt sig med Battens-Hugst, maa lade sin Skov staae urørt i flere Aar. Skoven her i Amtet bestaaer kun i Furu og Gran; thi at endeel Birkebrænde affættes til Byerne og noget Birkelast udslibes til Scotland, har ikke Bigtighed nok til at opføre Birken som nogen herskende Træart. Eggeskov havees ikke af nogen Betydning, og kun lidt Egelast sælges til Skibstømmer fornemmelig i Hurum og Røgen. Med Undtagelse af All i Hallingdal levere alle Thinglaug i Amtet Skovproducter til Udslibning, deels og fornemmelig over Drammen, deels og til Laurvig fra Nummedal og noget fra Ringerige til Christiania, forsaavidt det føres ved Keratten til Bærums Vanddrag. Kul og Beed leveres i betydelig Mængde til de i Amtet værende Bjergværker, og fra Ringerige tillige til Bærums Jernværk, samt fra Nummedal og Sandsvær til Trigg Jernværk.

4. Fiskeri.

Hasfiskeri drives ikke fra dette Amt, da det kun ved Røgen og Hurums Kyst berører Fjorden, men ingensteds Havet. Fiskeri til Affætning af ferst Fisk til Byerne og til eget Forbrug drives ved Kysten af Hurum og Røgen i Dramsfjorden og Christiansfjorden, og dette Fiskeri afgiver Næring for en Deel Indvaanere i Holmsbo, Filtvedt og Sætre, samt langs Kysten for Huusmænd og Strandfiddere. Torsk, Kollie, Flyndre, Bitting og Lange ere de sædvanlige Fiskearter. Ogsaa fisses om Høsten og Vinteren en Deel Silb med Garn, der sælges ferst til Kjøbstæderne. Laxefiskerier, Rufer og Bundgarn havees langs bemeldte Kyst,

og Udbyttet er især i Hurum ikke ubetydeligt. I Bundgarn fisses ogsaa en Deel Smaasild og Makrel, der ligeledes meest affættes fersk. De sædvanlige Fisseredskaber ere Bundsnøre til Torff, Lange, Kollie og Bitting, og Sættegarn til Glyndre og Sild. I Redskaberne og sammes Brug er hvad Fjordsfiseriet angaaer ingen Forandring foregaaet i den senere Tid; derimod synes Ferskvandsfiseriet at have modtaget en Forbedring, ved at Fluesfiseriet er betydelig tiltaget og fremdeles vinder mere og mere Fremgang endog i Fjeldegnene. Udbredelsen af et lidet Skrift om Fluesfiseriet af Hrr. Robert Hutchinson i Drammen har fornemmelig bevirket denne Forbedring, og Bønderne have begyndt selv at forfærdige sine Redskaber til dette Fiskeri. I Drammens Elv fisses en ei ubetydelig Deel Lax især ved Hougslund, nemlig i Hellefos. I Elven drives Fiskeriet ved Glydegarn og i Hellefos ved Slager. Saare beklageligt er det, at Laxefiskeriet misbruges ved at fiske Laxen om Hæsten især Unglen, hvorved Formerelsen hindres. Laxefiskeriet i samtlige Norges Egne lider under den samme Misbrug, og en Lov om denne Gjenstand synes at være nødvendig, for at standse de ødelæggende Følger deraf for dette vigtige Fiskeri.

I Fjeldvandene i Nummedal og Hallingdal fisses ei ubetydelig Drret og Siig, der nedlægges til Raskfisk og afgiver Suul om Vinteren. I Aadalen ved Gaarden Næs og i Norderhaug ved Wiul fisses Drret af betydelig Størrelse indtil 2 à 3 Bpd., og af samme Godhed, som den bekjendte Hunnerørret i Hunnerfossen ved Lillehammer. Den behandles tildeels som Lax, og nedlægges tildeels som Spegefisk. I Hallingdal har man med Held forsøgt at forplante maver Elvflig i Fjeldvande, hvorved den er bleven stor og feed. Drret, Siig, Brasen, Abor, Hal og Gjedder ere de almindeligste Ferskvandsfisk, dog falde de ei alle paa et hvert Sted. Almindeligst er Drret.

5. Bergværksdrift.

Med Hensyn til Bergværksdriften i dette Amt er ingen anden væsentlig Forandring foregaaet i de senere 5 Aar, end at det saakaldte Vinoren-Robberværk i Flesberg, tilhørende Stads-hauptmand J. F. Thorne, i Aaret 1840 er sat i Drift efterat Smeltehytten var bleven færdig. Productet var efter Bergmesterens hermedfølgende Opgave i 1840 10 Skpd. Garfobber. Ved Hassel Jernværk ere foretagne bekostelige Bygninger, hvoriblandt især en ny Marsovn; men flere Uheld have rammet Værket, saa Forbelen nok hidindtil har været liden. Ved det saakaldte Snarums Blaafarveværk er Pufværk anlagt i Nærheden af Gruberne, ligesom Grubefeldtet ved en Forening med Eieren af Modums Blaafarveværk er bestemt ved Grændser. Interessentfiskabet har ansøgt Deres Majestæt om Tilladelse at anlægge Smelteindretning ved Kongsfauene under Busterud Gaard, hvor de have kjøbt Vandfald dertil, men derpaa er endnu ingen naadigst Resolution afgiven.

Om Arbeidernes Antal ved de forskjellige Værker indeholde vedlagte Opgaver den fornødne Oplysning. Ved Modums Blaafarveværk ere ingen væsentlige Forandringer foretagne; men samme er i god og stadig Drift og beskæftiger omtrent 1000 Arbeidere.

6. Fabrik- og Haandværksdrift.

Med Hensyn til Fabrik anlæggenes Art og Mængde tillader Amtet sig at henvisse til Fogdernes hermedfølgende Opgaver.

7. Pineringer.

Huusfliden kan antages at staae paa samme Fod, som ved sidst afgivne Indberetning. Grove uldne Tøier tilvirktes i de fleste Egne tilstrækkelig til eget Forbrug, og ligesaa grovere Lindevarer. Paa Ringerige drives Huusfliden bedst, og der tilvirktes ret smukke Tøier af Bomuld, ligesom ogsaa en Deel Huusflidsproducter affættes derfra. I det Hele synes Vinderne langt bedre at benytte deres Tid til nyttige Arbeider end Mændene, for hvem de lange Vinterastener for det meste gaae tabt. Skibs- og Vaadbyggeri drives ingensteds i Amtet som Næring; thi at enkelte Skibe have været byggede i Hurum for Kjøbmænds Regning og af fremmede Folk, kan ikke henregnes til nogen Industri for Districtet. Over de i de sidste 5 Aar byg-

gede Fartøier giver Fogdens Opgave Dplysning. Jagten drives kun i Fjeldbygderne som Næring. En stor Mængde Wildt af Rytter, Harer og Marsugle, samt noget Reensdyrkjød affættes om Vinteren fra disse Egne til Byerne og deraf udføres en Deel til Danmark og England. I de nærmeste Egne om Byerne drives vel ogsaa Stjotteri især om Foraaret og Fuglefangst med Stof og Snarer om Høsten, men det fangede Wildts Mængde er ei stor og afhændes til Byerne. Bjørne og Ulve fanges aarlig i Fjeldbygderne, men sjelden i de nedre Bygder. Af Fragtfart haveS, med Undtagelse af nogen Færdsel med Brænde til Christiania med Fragtbaade fra Nogen Sogns Distrikt, ingen fast Næring i Amtets Landdistricter, og kun enkelte Fartøier i Drammen beskæftiges med Fart mellem Kjøbstæderne. Af Landtransporter er især at bemærke den Kjørsel, som Bergværkerne foranledige og af disse især Modums Blaafarveværk, der beskæftiger mange Folk i Modum og Eger, hvor denne Kjørsel synes at være til Gavn for Almuen. Mellem Christiania og Drammen beskæftiges Mange ved Landtransporter, og ligesaa mellem Svangstranden og Drammen.

Mellem Kongsberg og Fiskumstranden paa Eger er stadig Transport af Tømmer og Bord, og tildeels bringes Kornvarer tilbage. Ogsaa mellem Drammen, Hougund og Vestfossen gaaer stadig Transport af Varer, der føres paa Baade, hvorved en Deel Mennesker beskæftiges fornemmelig af Hougunds og Vestfossens Indvaanere. Drammens Trælasthandel sysselsætter mange Mennesker ved Brøtning i Vanddragene og Tømmer- og Bordflodning. At disse Transporter i det Hele taget ere til Fordeel for Districtet, kan ei betvivles, men Udbyttets Størrelse er ei muligt at beregne, da derfor ingen Maalestof haveS. I de nærmest om Byerne liggende Landdistricter affætter Landmanden selv sine Producter i Kjøbstæderne; i Fjeldegnene derimod, hvor Fædrivten er Hovednæring, stæer Handelen gjennem Opkjøbere, der kjøbe Færeature og sælge dem i Byerne. Denne Maade er den gavnligste for Alle, da den lange Transport kun kan lønnes, naar større Partier kunne bringes i Handelen. Handelsaanden hos Bonden er i visse Egne især i Nummedal og Hallingdal voret til en skadelig Høide, da de Yngre derved vænnes til et omflakkende ørkesløst Liv, ofte henfalde til Udvævelser og ei sjelden til Uredelighed og Bedragerier, som de ansee for Handelsklogt.

I Amtet ere 30 privilegerede Landhandlere og 65 Gjæstgivere, der dog paa enkelte nær ere tillige Skjedsstæffere. De almindelige Affætningssteder for Producterne ere Drammen og Kongsberg og deels Christiania, hvad Fødevarer angaaer. Ogsaa ved Modums Blaafarveværk finde Omegnens Beboere Affætning for en betydelig Deel Fødevarer. I Amtet haveS 2de faste Markeder, nemlig i Drammen og Kongsberg. Ved det første bestaaer Omsætningen fornemmelig i Heste og Fødevarer, men ved Kongsberg Marked tillige i Kornvarer. Markederne synes alt mere og mere at tabe deres Betydning, og foranledige mere Skade og Uorden end Nytte.

8. Oeconomisk Forhold.

Naar man blot seer hen til de i de sidste 5 Aar i Landdistricterne stiftede Gjældsforpligtelser og de sammesteds afholdte Executioner og Udpantninger, skulde man komme til et sørgeligt Resultat med Hensyn til Almuens Formuesforfatning. Saaledes vise Sørensfriernes Opgaver, at i Tidsrummet ere thinglæste Pantekæftelser til et Beløb af 1,067,040 Spd., medens i samme Tid kun ere aflyste saadanne Kæftelser til et Beløb af 689,318 Spd. I samme Tidsrum er efter Fogdernes Opgave foretagne 2884 Executioner til Beløb 169,628 Spd. og 8889 Udpantninger til Beløb 27,667 Spd. Herved maa dog bemærkes, at Fogden i Ringerige og Hallingdalen har flaaet Executionerne og Udpantningerne sammen i een Sum, hvorfor Fordeelingen ei er nøiagtig. Vigesaa sees af Fogdernes Opgaver, at Executionernes Antal har forøget sig aarlig. Beløbet af Executionssummerne var nemlig

i Aaret 1836 = 13,799.

„ — 1837 = 20,385.

„ — 1838 = 35,361.

i Aaret 1839 = 45,516.

= — 1840 = 54,575.

For en Deel kan man vistnok antage, at de mislige Aaringer, som i den senere Tid have indtruffet, have virket til Forøgelse af Executionernes Antal, idet de have svækket Bondens Evner til at betale; men den væsentligste Grund maa søges i vor Almues Hovedfeil, slet Deconomi og Letfindighed i at indgaae Forpligtelser, hvortil ei havees sikke Resourcer. Gjælden har sjelden sin Oprindelse i det Aar, hvori Executionen foretages, men reiser sig fra ældre ofte meget gamle Forpligtelser. Ubefindige Handler og formegen Stolen paa Udbyttet af Skovdriften, der er underkastet megen Fluctuation, er den almindeligste Grund til Executioner. Hertil virke ogsaa de i den senere Tid saa hyppige Opkjøb af Fordringer af Personer, der leve af at inddrive disse, og der ere Bondens sande Blodigler. Imidlertid lader sig intet udlede af Executionernes Antal til Beviis for Formuesforringelse i det hele District; thi Creditorerne ere for største Deel ogsaa Indvaanere af Districtet, og Fordringen gaar saaledes fra den ene Haand i den anden.

Hvad Pantstættelserne angaaer, da ere disse hovedsageligen Følger af indgaaede Gaardshandeler, og ofte er det blot Debitor der forandres, medens Pantessummen er den samme. Efter Sørenskribernes Opgaver er i Tidsrummet thinglæste Adkomstbreve til Beløb af 1,881,902 Spd. Kjøbesummen af det afhændede Gods forholder sig til Totalbeløbet af de thinglæste Hæftelser = 1 — 0,57 og til Overfuddet af de thinglæste Hæftelser mod de aflyste eller til den i Tidsrummet nye stiftede Pantegjæld = 1 — 0,19, et Forhold, der med Hensyn til Jordegodsprisernes Stigen ikke synes at være ufordeelsagtigt eller vise nogen Aftagelse i Formuestilstanden.

Der er neppe nogen Grund til at antage, at Formuesforfatningen i Districtet, collectiv betragtet, har gaaet tilbage i det her omhandlede Tidsrum, hvorimod det er antageligt, at Eiendomsfordelingen har forandret sig, især formedelst de flere uheldige Aaringer, der især have virket skadelig paa enkelte Egne og Personer. Det er naturligt, at naar Befolkningen skrider saa hurtig fremad, som hos os har været Tilfældet, kunne Erhvervsskilderne ei med lige Hurtighed udvikle sig, og som en Følge deraf fordeles Formuen paa flere Individer, og bliver mindre for hvert Enkelt. Men den samlede Eiendoms Mængde bliver derfor ei mindre, saalænge der ei mangler Erhverv; og det er ei Mangel paa Erhverv, som plager vore Almuer, men meget mere Mangel paa Arbeidsomhed og Deconomi. Som Beviis for denne Sætnings Rigtighed kan anføres Arbejdslønnens høie Standpunct og at denne snarere er stigende end synkende, skjønt Pengene have forbedret sig til Pari. De mislige Aar have vel i visse Egne, især i Fjelddistricterne, forarsaget Mangel paa Arbejde, men de Arbeidere, som for Statens Regning ere udførte, have betydelig virket til at skaffe Arbeidsmanden Bessjæftigelse og Følgerne deraf ere isærfaldende i disse Egne.

Brændeviinsdriften er i betydelig Aftagende, skjønt de høie Afgifter ikke have virket synderlig til Prisernes Forhøielse. Det lader derimod som en vis Foragt for Drankere bliver mere og mere almindelig blandt den yngre Slægt, og der er Haab om, at Vresfølelsen vil virke hvad ikke Lovbud formaae. Nogen economisk Virkning tør man ogsaa haabe af Sparebankerne, hvoraf flere ere oprettede paa Landet og der synes at vinde Interesse.

Al vedlagte Opgaver over Tjeneste og Arbejdslønnen vil naadigst erfares, at hvad forhen om denne Gjenstand er berørt, forholder sig rigtig. At Tjenestelønnen holder sig saa høi, skjønt alle de Artikler, som Tjenerne skulle kjøbe, ere faldne i Priis, maa tilskrives Mangel paa Arbeidere, Ulyst til fast Tjeneste og en stigende Luxus blandt Tjenerne især i Købstæderne. Mangel paa Arbeidere til visse Tider og den høie Arbejdsløn, som derfor betales, lokker den yngre Slægt til at ty til Byerne som Dagarbeidere, og den Klage er ligesaa almindelig som velgrundet, at det bliver alt vanskeligere og vanskeligere at faae skikkelige og due-lige Tjenestefolk. Den høie Tjenesteløn beriger desværre ei Tjenerne; thi den anvendes til Luxusartikler og

vækker en Forfængelighed hos dem, som virker skadelig paa deres Moralitet, fordi den ei paa lovlig Wei kan fyldestgjøres.

Det er vist, at Arbejdslønnen staaer uforholdsmæssig høit til Pengesværdien, især hvad Arbejdslønnen i Byerne angaaer, og at dette virker skadelig ei alene paa Industrien, men ogsaa paa Arbejderne, idet de derved forledes til Overdaadighed. Ogsaa tabes en betydelig Arbeidskraft derved, at tre Dages Arbejde om Ugen er tilstrækkelig til Underholdning, og hos Mange de 2 andre Dage anvendes til at fortære, ei at erhverve. Imidlertid er det ikke let hos os at bringe Arbejdslønnen i det rette Forhold, fordi Forholdene ere derimod. Det er nemlig kun faare faa Næringsgrene, der beskæftige Arbejderne stadigen hele Aaret om, men til enkelte Tider fordres mange Arbejdere, til andre fast ingen.

Om Sommeren fordrer Udfibningen og al Bysyssel mange Hænder og da behøves disse ogsaa især til Bondens Arbejde. Folgen deraf er, at den Ene overbyder den Anden og Arbejdslønnen stiger. Om Vinteren derimod er Søgningen kun liden og da lide Mange ondt ved at faae Arbejde, hvorved Arbejdslønnen vel falder for en Tid, men stiger atter, naar Arbejdere søges. Gid blot Arbejdsklassen sparede i de gode Dage for at kunne modstaae de flette; men desværre er dette ei almindelig Tilfældet.

I Amtet have 49³/₄ Mile Hovedvei og 57³/₄ Mile Bygdevei, der vedligeholdes af Almuen. I de senere Aar er kun 1¹/₂ Mil Hovedvei og 1 Mil Bygdevei ny oparbejdet.

Over Bygdemagazinernes Status indeholde Fogdernes Opgaver det Fornødne.

I Amtets Landdistrict er i de sidste 5 Aar oprettet 3 Sparebanker, nemlig en i Ringerige, en i Modum og en i Eger. Deres Fond er vel endnu kun lidet, men de ere i Tiltagende og synes at ville faae god Fremgang. Flere ere paatænkte, men endnu ikke komne istand. Drammen har en vel funderet Sparebank og een er oprettet i Rongsberg, hvis Virksomhed imidlertid endnu er ringe.

Kjøbstæderne.

a. Drammen.

Tidsrummet for denne Indberetning har i det Hele taget været ret gunstig for Udfibningshandelen og Skibsfarten, idet for den første en taalelig villig Afsetning har fundet Sted og for den sidste Fragterne have vedligeholdt sig temmelig fordeelagtige. Mindst gunstigt har Aaret 1840 viist sig baade for Udfibningen og Skibsfarten, og det synes som en Standsning er i Vente. Det Ubestemte i den udenlandske Politikk lader til at svække Speculationsaanden med Hensyn til vore Producter, og det engelske Toldsystem lukker saa at sige de britiske Havne for dem. En Deel Skibe have i Tidsrummet fundet Beskæftigelse ved Fragtfart fra Østersøen, og enkelte Skibe have søgt at komme i Fragtfart paa længere Færvande. Nogen stadig Fremgang i Udfibningshandelen er ikke at vente saalænge det nærværende Toldsystem i Englang vedvarer; thi den hollandske og franske Afsetning er altid vaklende og afhængig af Conjuncturerne der. Man kan derfor ikke sige om Handelen med Udlandet har tiltaget eller aftaget i Tidsrummet; thi den varierer ofte i langt kortere Tid. I det Hele maa den dog antages at have været bedre end i Tidsrummet 1830 — 1835; i alle Fald have Fragterne holdt sig høiere.

Landdistricternes Samhandel med Drammen bestaaer hovedsagelig i Salg af Trælask, Afhændelse af Potetens og noget Korn, Slagteqvæg, Fedevarer, Bødt, Huder og Skind. Fra Drammen kjøbes til Landdistricterne Korn, Salt, Fiskevarer, Møllestene, Colonials og Fabrikvarer. At angive denne Omsætning i Talstørrelse med nogen Grad af Paalidelighed er ei muligt, da ingen Afgang gives til at faae de nødvendige Oplysninger derom. Kornhandelens Omsætning er afhængig af Marksværdien, og derfor høist variabel. I Aarene 1837, 38 og 39 var denne Omsætning temmelig betydelig; derimod har den i Aaret 1840 været meget liden. Detailhandlernes Antal tiltager aarlig, men man seer af Resultaterne, at Forholdet mellem Handlende af

denne Art og Handelen er overfiredet. I Fabrikfliden er i Tidsrummet ingen anden Forandring foregaaet, end at en Dampmølle er oprettet, hvis Skjæbne dog endnu er uvis. Haandværksdriften staaer omtrent paa samme Trin, og nogen mærkelig Forbedring deri kan ei spores.

Drammen har intet Anlæg, der kan henregnes til Bergværksdrift, ligesom ingen Skibe der ere byggede i det heromhandlede Tidsrum. Jordbruget indskrænker sig til en Deel Kjøtter paa Byens Grund, der ere smaa af Omfang, men formedelst god Dyrkning give godt Udbytte. De befalede Opgaver fra Byfogden vedlægges underdanigst.

Med Hensyn til thinglæste og aflyste Pantehæftelser, Executioner, samt afhændede Eiendomme i Tidsrummet gjælder for en Deel hvad forhen ved lignende Opgaver for Landdistricterne er anført, dog maa bemærkes, at disse Transactioner for Drammens Bedkommende har større Betydning som Maalestof for de oeconomicke Forhold i det Hele end for Landdistricterne, fordi en stor Deel af Gjælds- og Executions-Beløbene tilhører udenbyes Creditorer og saaledes maa udgaae af Stedets Activa. Kjøbmændenes oeconomicke Stilling er en luft Bog for Ubedkommende, og det er kun de ubvortes Spor, hvorefter man kan bedømme den, og selv disse ere ofte høist vildeledende. Dog lede de hyppige Fallissementer i den senere Tid til den Slutning, at Formuestilstanden i det Hele maa anses at være forringet, saamegetmere som Fallissementerne ei alene virke paa Fallenterne selv, men og paa de Indvaanere af Stedet, med hvem de have staaet i Handelsforbindelse. Imidlertid er Drammens Udfibningshandel af den Veskaffenhed og det Omfang, at nogle fordeelagtige Aar for Udfibningen snart hæver Formuesforfatningen.

b. Kongsberg.

Kongsberg er som Handelsstad betragtet af saare liden Betydning og dette er en naturlig Følge af dens Beliggenhed. Den har ingen Exporthandel; thi at enkelt Mand der handler med Trælast, som han enten affætter som Bygningsmaterial til Horten og Christiania eller sælger til Udfibberne i Drammen, kan ei henføres til denne Kategori. Stedet staaer og falder med Solvværket. Kongsbergs Handel bestaaer fornemmelig i Samhandel med Districtets Dpland Nummedal, Sandsvær og den øverste Deel af Eger, hvortil affættes Fornødenhedsvarer i egentlig Forstand, som Colonial og Manufacturvarer, og i Forsyning til selve Stedet. Dog er Handelen med Kornvarer saare ubetydelig, da Solvværket selv forsynet sig med disse, og tildeels ogsaa de Folk, med hvem de staae i Forbindelse.

Den nye Vej over Meheien synes at have bragt noget mere Liv i Samhandelen med Tellemarken; imidlertid er Sagen endnu for ny til at deraf noget sikkert Resultat kan udledes.

De befalede Opgaver fra Byfogden vedlægges underdanigst.

Hvad der er sagt om Gjældsforholdene i Landdistricterne, gjælder for største Deel for Kongsberg, der ei staaer i nogen directe Forbindelse med Udlandet, og Forholdet mellem afhændede Eiendomme og udstedte Panteforskrivelser synes ikke at vise nogen Afstagen i Formuesforfatningen, især derved, at Eiendomspriserne kjendeligen ere stegne i de sidste Aar. Jordbruget paa Byens Territorium udgjør her en større Deel af Næringsen end i Drammen og de fleste andre Byer, da Byen har et ualmindelig stort Territorium, omtrent $\frac{1}{2}$ □ Mil, og de smaa Jordpletter mellem Fjeldene ere vel opdyrkede og give især i fugtige Sommer et godt Udbytte. Foruden Kongsbergs Solvværk har Stedet et Jernværk, hvorom den fornødne Dplysning haves i Byfogdens Indberetning.

Bustferuds Amtscontoir den 10de September 1841.

Underdanigst
G. P. Blom.

Bilage til foranstaaende Beretning.

a. Forsaavidt Busteruds Fogderi vedkommer.

Jordbruget.

Den i Tabellen afgivne Oplysning om Opdyrking af Nyland er kun tilnærmelsesviis og grundet paa Lensmændenes Skøn, sammenholdt med andre erfarne Mænds Formening. Dog maa tillige bemærkes, at et ikke ubetydeligt Areal dyrket Mark igjen er udlagt til Havnegang, eller, efterat være i høi Grad udmavret ved Sæd, henlagt til Hvile i en Tilstand, der kun tilsteder faa og flette Græsarter at fremspire. Sjældnen gjenlægges en gjødet Alger til Eng, og endnu sjældnere benyttes kunstige Græsarter blandt Almuen. Almindelig angives som Grund, at Bonden ikke har Formue til det Udlæg, hertil udfordres, at de kunstige Græsarter udmavre Jorden, samt at Kreaturerne have vanskeligt for at tygge samme, hvilket Sidste dog kun kan gjelde Timotheigræsset. I Almindelighed saar Bonden 2 Mar Havre paa uopbrudt Jord uden Hævd, derpaa hævdes Jorden enten til Byg eller Potetes, hvorpaa igjen saaes Havre i nogle Mar uden Hævd, og i denne udmavrede Tilstand gjenlægges Jorden til Græs. I enkelte Thinglaug især i Vier har dog Bonden i senere Tid begyndt at gjenlægge Jorden til Græs, efterat have i 2 Mar saat Havre uden Hævd, og tre- eller fire Mar Byg med Hævd. De fleste Potetesagre bruges derimod Mar ud og Mar ind uden Sædfifte. Dyrkningsredskaberne ere den almindelige Ploug og Harv; Kulleharven er langt fra endnu almindelig, derimod har Jernplougen i den senere Tid næsten aldeles fortrængt Træplougen. Meget gode Jernplouge forfærdiges i samtlige Fogderiets Thinglaug. Tromlen og Ahlen bruges ogsaa, men ere endnu saare lidet udbredte. Af Sædarter ere Havre og Byg de almindeligste, dog dyrkes ogsaa en Deel Rug, noget Thorebyg og lidt Hvede. Potetesavl er betydelig, dog har den i de sidste 5 Mar aftaget noget især i Hurums og Røgens Thinglaug, paa Grund af den der hyppigt indtræffende Tørraadenhed. I Eggedals Anner til Sigdal angives derimod Potetesavl at være i Tiltagende, paa Grund af denne Sædarts store Følsomhed sammesteds, der strækker sig fra 10 til 15 Fald og derover. Forholdet mellem Fogderiets Korn- og Potetesavl kan omtrent sættes som 1 til 4. Vin dyrkes paa flere Steder til Huusbehov, Humle derimod meget mindre og Hamp høist ubetydelig. Frugttræers Dyrking kan i det Hele taget siges at være i Tiltagende, og der sendes aarlig fra enkelte Bygder især fra Vier en Deel Æbler m. m. til Drammen og Christiania til Salg. Hvad der maa antages saavel i Vier som Eger og Modum at virke meget skadeligt paa Jordbruget, er den i disse Bygder stedfindende betydelige Kjørvel, hvorved Jordbruget forsømmes, Dvæghollet formindskes, men Hestehollet uforholdsmæssig forøges, uden at forskaffe en større Kraft til Jordens Dyrking, da Hestene om Baaren ere udmavrede ved Vinterkjørselen. Paa enkelte Steder fortsættes Kjørselen endog udover Sommeren. Udsæden er formeentlig i Tilvæxt, og saavel denne som Følsomheden ere efter flere Lensmænds Formening ved sidste Folketælling for lavt opgiven, paa Grund af Almuens noksom bekjendte Frygt for, at disse Undersøgelser gjøres, for derefter at bestemme Skatternes Størrelse.

Fædrikt.

I Almindelighed anses Fædrikt at være i samme Tilstand som ved forrige Folketælling; hvorvidt det rette Tal da blev opgivet er en anden Sag, dog formenes at Opgivelserne i denne Henseende ere tilforladeligere end med Hensyn til Udsæd og Avl, eftersom Sandheden her er vanskeligere at fordølge. Til Heste- og Dvægracens Forbedring vides Intet at være gjort med Undtagelse af, at maastee høist Enkelte — dog vistnok udenfor Bondestanden — have ladet deres Hopper bedække af Gulds eller Halvblodshingste, samt at Grosserer Toste i Christiania har søgt at forbedre Faareracen i Hurum Thinglaug, ved at stænke Sognes

sejlskabet sammesteds et Par sachsiske og et Par engelske Jaar. Paa enkelte Steder, meest i Vier Thinglaug, har man begyndt at forbedre Engen ved Udsæd af Græsfrø, som Klover og Biffer, men i det Heleer Dyrtænkningen af kunstige Græsarter en stor Sjældenhed. Forholdet mellem Eng- og Agerland er meget vanskeligt at opgive, om end kun tilnærmelsesviis. Skulde jeg driste mig til at afgive noget Skøn i saa Henseende, maatte det blive, at Agerlandet forholder sig til Englandet som 2 til 5. Den samme Vanskelighed indtræder ved at bestemme Forholdet mellem Gaardenes Besætning samt Korn- og Potetesavlingen. Forholdet vil jeg, men med stor Uvisshed, anfætte som 1 Ko til 5 Tønder Korn og 20 Tønder Potetes, naar hertil regnes 1 Hest til 3 Køer og 1 Sou til hver Ko (som Følge heraf ansætter jeg, hvilket er forglemt at anføres paa sit Sted, Kornavlingens Forhold til Potetesavlingen som 1 til 4, Districtet kan som bekjendt ikke brodføde sine Indvaanere). Gjæder holdes i Almindelighed ikke undtagen i Sigdals Præstegjeld, og disse Dyr kunne derfor ikke anføres i noget almindeligt Forhold til den øvrige Besætning eller Korn- og Potetesavlingen i Fogderiet.

Med Undtagelse af Eggedals Thinglaug frembringer intet District i Fogderiet Fedevarer til Salg, men Eggedal udmærker sig i denne Henseende ved at producere baade meget og godt Smør. I det Hele taget kan Fogderiet ikke undvære Tilførsel af Fedevarer, dog antages Trangen til samme ikke at være betydelig.

Skovdrift.

Skovene, der for største Delen bestaae af Gran og Furu, ere i synlig Aftagende, i det Mindste hvad Dimensionerne angaaer, og, eftersom disse aftage, nødes Eierne, der hente den største Deel af deres contante Penge af Skovene, at forøge Qvantiteten af det Hugne. Hertil kommer at de sidste Misværsaar have nødt mange Skoveiere til, uanset de lave Priser, at forcere Hugsten, forat forskaffe sig Penge til Kornindkjøb. Skovene angives ogsaa især i Sigdal at medtages ved Dødsindløsningen; thi saasnart Eieren faaer rimelig Formodning om, at Dødsprætendenten vil paatale sin Ret, søger han strax at nedhugge sin Skov, før Dødsprocessen begynder. Den største Deel af Trælasten sælges af Producenten som Tømmer, men en Deel deraf forædles af Kjøberen paa de mange i Drammens Vasdrag liggende privilegerede Sauge, der næsten udelukkende tilhøre Drammens Borgere. Kul tilvirktes kun paa Eger, Modum og i den sydlige Deel af Sigdal især til Hassel Jernværks Forsyning. Tilvirkningen for Egers Vedkommende anslaaes til 3500 Ræster og for Modums til 800 do. à 1 Spd. pr. Ræst. Andet Brændsel end Beed bruges ikke i Fogderiet, det skulde da være som en reen Undtagelse, at engelsk Steenful bruges i enkelte af de i Nærheden af Drammen beliggende Brændevinsbrænderier. Enhver Gaard er i Almindelighed forsynet med tilstrækkelig Skov til Brændsel og Gaardsbrug. Tørvmoser findes paa mange Steder, men de anvendes ikke. Tjære tilvirktes i alle Bygder til eget Brug, dog antages Sigdal og Modum tilsammen at sælge omtrent 200 Tønder Tjære aarlig.

Fiskeri.

Fiskeri drives kun i Hurum Præstegjeld som Hovednæring. Ferskvandsfiskeriet er, med Undtagelse af Eger, hvor det store Larefiskeri foregaaer, og hvor saavel Elven som Fiskumvandet er temmelig rigt paa Dreber, Albor m. m., ubetydeligt. Det største Larefiskeri paa Eger foregaaer ved Hellefos, hvor man antager, at der i Gjennemsnit fanges 1600 Bpd. Lax aarlig, hvoraf $\frac{3}{4}$ sælges fersk og $\frac{1}{4}$ ved Røgning tilberedes som Kjøbmandsvare. Langt betydeligere er Fiskeriet i Christiania- og Dramsffjorden især for Hurums Vedkommende, hvor 200 à 300 Mennesker derved antages at have deres Hovednæring. Nogen har ogsaa betydelig Andeel i Fiskeriet i Christianiaffjorden, men Fiskeriet drives dog overalt her som Vinæring.

Torff, Rødspette og andre almindelige Fiskearter fanges dels paa Krog, dels i Garn. Til Mafrelsfiskeriet bruges Bad. Dette sidste Fiskeri klages forresten over at være i Aftagende. Da Fisken sælges fersk til Drammen, Christiania og Kongsberg, er det næsten umuligt at gjøre nogen Beregning over det Qvantum, der fanges.

Vinæringer.

Hunsflid. Vinderne forfærdige Uld- og Rinnedvoier omtrent til Almuens Behov, men Intet til Salg, ligesom Mændene forfærdige de nødvendige Gaardsredskaber. Jagten drives i de fleste Præstegjelde mere for Fornoielsen end for Nyttens Skyld. Eggedals Thinglaug gjør dog herfra en Undtagelse, da herfra udføres aarlig en stor Deel Varer og Fuglevildt, hvoriblandt nogle hundrede Tylter Kyper, der sælges i Drammen. Fragtfart finder Sted fra Hurum og Røgen til Christiania især med Ved. I Eger drives en livlig Baad-fart paa Dramselven, da Varer, der transporteres fra Drammen til Rongsberg eller omvendt, bringes paa Baad $1\frac{5}{8}$ Mil, ligesom de Varer, der bringes fra Drammen til Hassel Jernværk og Modums Blaafarveværk eller omvendt, transporteres paa samme, hvilken Transportmaade ogsaa meget benyttes til de Varer, der bringes fra eller til de nordligste Thinglaug i Fogderiet. Det er især Indvaanerne i Vestfossen og Hougund, der drive denne Fragtfart paa Dramselven, hvoraf Fortjenesten vistnok ikke er ubetydelig.

En anden Art af Vandtransport drives saavel paa Modum som Eger med de fra Oplandet kommende Bjælker og ordinært Saugtømmer, hvoraf Bjælkerne dels opslaades ved Steenberghængslet og føres til Drammen, dels tilligemed Tømmeret føres til Saugene, hvorfra Planterne og Bordene transporteres til Drammen, hvilket selskabet henved 140 Mennesker Sommeren igjennem. Over Eger gaae desuden især om Vinteren betydelige Varetransporter tillands saavel mellem Drammen og Rongsberg som Drammen og de nævnte Bærker, hvilke Transporter forskaffe Egers Indvaanere megen Kjørsel. I Modums Thinglaug finder ogsaa megen Kjørsel Sted med Malm og Ved og a. d. til Modums Blaafarveværk og Hassel Jernværk. Her har ligeledes ei ubetydelig Kjørsel mellem Drammen og Svangstranden ved Holsfjordens sydligste Bred. Hvorvidt Kjørselen kan ansees gavnlig for Districtet, derom har jeg ovenfor under „Jordbrug“ yttret min Mening.

Landmanden affætter sine Producter fornemmelig i Drammen. En liden Deel af det østlige Eger søger tildeels ogsaa Rongsberg. Hurum og Røgen søge for en Deel Christiania, men dog fornemmelig Drammen som Markedsplads. Sigdal og især Eggedal har et godt Marked for sine Producter, især Smør og Ost, i Modums Blaafarveværks 1000 Arbeidere. I Fogderiet gives der 16 Landhandlere, hvoraf adskillige tillige drive Gjestgiverie, 32 Gjestgivere, og paa Eger desuden 1 Marktetenter, samt i Hurums Thinglaug 2 Høfere, foruden 1 Detailhandler og 3 Høfere i Ladestedet Holmsbo, der have Borgerklub til Holmestrand.

Tjenestelønnen er noget forskjellig i Fogderiets forskjellige Thinglaug. I Sigdals, Krydsherreds og Eggedals Thinglaug varierer en Tjenestedrengs Løn fra 8 til 12 Spd. om Aaret samt fuldstændig Klædning, en Tjenestepiges fra 2 til 5 Spd. og complet Klædning. Daglønnen sammesteds er om Sommeren 12 til 16 f., om Vinteren 6 a 8 f. og Kosten; paa egen Koft i Almindelighed det Dobbelte. Paa Modum lønnes en Tjenestekarl i Almindelighed med 30 Spd., en Tjenestepige med 12 Spd. aarlig, og en Daglønner med 16 f. og Kosten. Paa Eger varierer en Tjenestekarls Løn fra 20 til 35 Spd., en Tjenestepiges fra 10 til 15 Spd. aarlig samt en simpel Haandværkers fra 12 til 16 f. daglig og Kosten. I Her opgives en Tjenestekarls Løn at være 24 a 25 Spd. og en Tjenestepiges 12 a 13 Spd. aarlig. En Dagarbejder lønnes sammesteds med 12 a 16 f. daglig og Kosten, samt en simpel Haandværker med 1 a 2 Mk. og Kosten. I Røgen ansættes en Tjenestekarls Løn i Almindelighed til 22 Spd. aarlig og en Tjenestepiges til det Halve, og den almindelige Dagløn om Sommeren at være 24 f. og om Vinteren 14 f. I Hurum lønnes en Tjenestekarl med 30 Spd. aarlig og en Tjenestepige med 10 Spd. Daglønnen er 12 a 16 f.

Fogderiets med Hjulvoiturer farbare Veie udgjøre $31\frac{3}{4}$ Mile Bygdevei og $12\frac{3}{4}$ Mile Hovedvei.

Nogle Thinglaug, som Modum og Røgen, have Læseselskaber rigtignok i en meget indskrænket Maalestof. Hurum har ved Grosserer Toftes Gavnildhed erholdt en ikke ubetydelig Deel Bøger, der ublaanes blandt Almuen.

Saavel Mobums som Egers Formandskaber have besluttet Dyrettelsen af Sparebanker, der dog endnu ikke ere traadte i Virksomhed. Til Egers Formandskab er der tillige indkommet et Forslag til en privat Brandassurance Indretning, hvorom samme Formandskab dog endnu ikke har fattet nogen Beslutning.

Almuens oeconomicke Forfatning har i det Hele taget i de sidstforløbne 5 Aar forværret sig, med Undtagelse af Hurums Thinglaug, hvor Velstanden antages endog at have tiltaget i denne Periode, og Røgens, hvor Velstanden antages at staae paa samme Punct, som ved Periodens Begyndelse.

G. Hofgaard.

b. Forsaavidt Ringerige og Hallingdals Fogderi angaaer.

At afgive med nogenlunde Fuldstændighed Underretning om, hvorvidt Jordegodsset her i Districtet besiddes af Eierne eller er bortfæstet, har ikke været muligt, paa Grund af at ingen Dplysning herom kunde erholdes; heller ikke har jeg kunnet komme til Kundskab om, hvorvidt Bøndergodsset ligger i Fælledskab eller Udskiftning deraf er foregaaet, ligesom heller ingen Dplysning om hvor stor Skjorsel af Børd eller Planter i omhandlede Tidsrum er foregaaet paa Saugene har været at erhyverve. Hvor stort Jordsmon er optaget af Nyland i det anførte Tidsrum kan ingenlunde med Noagtighed opgives, da jeg derom savner al Kundskab og denne har ikke været at erholde, derimod er Agerdyrkningsmaaden den samme som stedse har været brugt, og de dertil afbenyttede Redskaber de almindelige ved et Jordbrug, uden at man har sporet nogen forbedret Maade deri eller Indførsel af nye Agerdyrkningsredskaber. De almindelige Sædarter ere Rug, Byg, Havre og Hvede; dog i Hallingdalen for det meste kun de 2de førstnævnte Slags. I Ringerige er Uinavlen kun til Huusførnødenhed, og af Humle skeer Salg i Hallingdal kun i Districtet.

Frugttærs Dpelskning er i Ringeriget temmelig almindelig, uden dog at afgive noget til Afsetning ved Salg.

I Ringerige indskrænker Dvægavlen sig til hvad der nødvendig behøves til Gaardens Drift; i Hallingdalen afgiver denne Bedrift ikke ubetydeligt til Salg, dog troes, at ingen betydelig Forandring deri er foregaaet siden sidste almindelige Tælling deraf foregik. Noget indgribende Foranstaltning til Heste-, Dvæg- og Gaare-Racens Forbedring er ikke iværksat, men Englands Forbedring ved kunstige Foderurter er i stigende Fremgang. Da Skovene ved en mindre forsigtig Hugst ere stærkt medtagne, er Skovbruget mere i Af- end Tiltagende; i Hallingdalen er denne Drift nu kun ubetydelig; Kul- og Tjæretilvirkning skeer kun til Huusbehov, med Undtagelse af Kuldriften i Hole Præstegjeld, hvorfra skeer Leverance til Bærum's Jernværk af omtrent 8 à 900 Væster aarlig, og Viger og Lunder Annerer, hvorfra skeer et ubetydeligt Udsalg af Tjære.

Hvad Huusfliden angaaer, da udstrækker den sig for det meste kun til Almuens eget Forbrug, og endda neppe nok; kun Hole Bygd paa Ringerige forfærdiger en Deel Hjulredskaber til Salg.

Jagt eller Fuglesangst foregaaer i Fjeldbdistricterne og affættes Productet deraf til de omfringsliggende Rjeshæder. Landtransporter skee igjennem Nordrehougs Hovedsogn og Viger Anner til Valdres, men i saa ubetydelig Grad, at deraf ikke kan paaregnes nogen Indtægt for Districtet. Salget af de saa Producter, Districtet har at afhænde, skeer til Christiania og Drammen.

Den aarlige Løn for Tjenestefolk paa Ringerige er 6 à 8 Spd. og fulde Klæder for en Tjenestepige, og 12 à 16 Spd. med Klæder for en Tjenestekarl. For Haandarbeidere er i Almindelighed Lønnen 20 à 30

Stilling daglig; i Hallingdal fæstes Tjenestefolk i Almindelighed iffun paa Aaremaal, og udføres Gaardsbrug der som oftest ved leiede Folk.

Follum den 9de August 1841.

Kahrs.

c. Forsaavidt Nummedal og Sandsværs Fogderi angaaer.

Efter Dpfordring til vedkommende Lensmænd om at meddele Dplysningerne, som anbefales i den under 22de Januar f. A. communicerede Kongelige naadigste Resolution af 23de December 1839, angaaende Tilstanden i Districtet, forsaavidt de senest forløbne 5 Aar betræffer, er fra dem indkommet Beretningerne, jeg herved tillader mig at oversende.

Alf disse fremgaaer det formeentlig, at Hovedslyserne, Jordbrug, og i øvre Nummedal tillige Fædrivt, siden seneste Jemaarsberetning snarere skulde være i frem- end tilbagegaaende Retning, saaat Opgaverne, efter den da foretagne Tælling, saavel med Hensyn til det Første som den Sidste med nogen Forøgelse synes at komme Sandheden temmelig nær. Noget saa mærkelig Forandring, at den kan være Gjenstand for særlig at udhæves, er formeentlig ikke forhaanden. De almindeligste Sædarter ere som forhen, Havre, Byg, Blandingskorn og Potetes. Alf Havre og Potetes producerer Sandsvær i gode Aar ei alene det Fornødne til eget Behov, men ogsaa noget til Salg; Nummedal trænger derimod til alle Sorter Kornjob medens det af Potetes avler saavel til eget Behov, som til Salg, naar kun for Overskuddet var passende Afsetningssted, men fra Rølloug og Beglie Sogne, hvor Productionen baade i Dvalitet og Dvantitet er antageligst, falder Transporten 6 à 7 Mile til Kongsberg for lang. Kun enkelte Indvaanere af Sandsvær have i senere Aar tillagt sig nogle af den nyere Tids Agerdykningsredskaber. Til Engenes, Havneganges og Fjeldbeternes, samt Heste-, Dvæg- og Faareracernes Forædling og Forbedring vides ingen Foranstaltning foret. Alf Fedevarer samles ei alene det Fornødne, men i Nummedal især i den øverste Deel som forhen til Salg. Med Dyrkning af Vin, Hamp, Humle og Haveplanter samt Frugttræers Opelsning gaaer det som forhen maadeligt. I Sandsvær opelskes vel enkelte Frugttræer, men i Nummedal, hvor man tillige har Klimatet at kæmpe mod, hører saadant til Sjeldenhederne.

Ved Kjobmændene Thornes og Withs Virksomhed har Skovdriften, hvori Standsning formeentlig nu er indtraadt, især for Nummedal været livlig, om til Fordeel for Skoveierne, som have klaget over lave Priser, vides dog ikke; men ligesom Skovene her i Districtet ikke længer kunne kaldes betydelige, saa ere de og ved idelig Hugst af Sagtømmer, Master og Stænger, Sætte- eller Lagterveed og Kultilvirkning i jevnt Aftagende. Afsetningsstederne saavel for disse Producter, som Heste, Dvæg, Faar og Fedevarer, ere fornemmelig Kongsberg og Drammen samt tillige Laurvig, Holmestrand og Tønsberg.

Jagt og Fiskeri høre her til Vinæringerne og have lidet at betyde. Huusfliden har samme Standpunct som ved forrige Indberetning.

I Perioden er i Rølloug Præstegjeld oprettet 2 Landframmerier, hvoraf det ene er ledigt, fordi dets Besidder har søgt bedre Vilkaar paa et andet Sted, og det andet ude af Virksomhed formedelt Dpbud.

I Fogderiet gives 17 Gæstgiverier, hvoraf de 14 tillige ere Skydsstationer, alle lidet søgte og ubetydelige.

Størrelsen af et Mars Vøn er forskjellig i de forskjellige Sogne og antages for en Tjenestefarl at variere mellem 20 og 30 Spd., for en Tjenestepige ligeledes mellem 10 og 12 Spd. og en Dagleier paa Bondens Koft mellem 12 og 28 fl. daglig.

Districtets med Hjulredskab fremkommelige Hovedveje, den over Medheien oparbejdede deri indbefattet, antages, efter hvad om samme fra gammel Tid er bestemt, at udgjøre 14 1/4 Miil, og Bygdevejene 13 Do.

Henregnes Medheiveien til Hovedvei, er som saadan i Perioden for dette Districts Vedkommende af ny oparbejdet 1 1/2 Miil og som Bygdevei fra Svenne Anner om Vatnebryns Vandene til Lyngdals Anner 1 Miil.

Nummedals og Sandsværs Fogedcontoir den 3die Mai 1841.

Baug.

d. Foraaaviddt Kongsbergs By angaaer.

Blandt de Landdistricter, med hvilken Byen staaer i Handelsforbindelse, og som forhen næsten udelukkende have været Nummedals og Sandsværs Præstegjelde og for en ubetydelig Deel den nærmest tilstødende Deel af Eger, kan nu ogsaa mærkes det betydelige District Tellemarken, efterat en bekvem Communication dermed ved Istandbringelsen af den nye Vei over Medheien er opnaaet, rimeligen ikke uden Skaar i Skiens Handel. Det herved foranledigede Tiltagende i Bergstadens ellers ikke betydelige Handelsrørelse har imidlertid endnu været af alt for kort Varighed til at nogen udstrakt Erfaring derom kan have, idet Handelsforbindelsen mellem Kongsberg og Tellemarken hidtil synes hovedsagelig at have indskrænket sig til Forsyning herfra med Korn, hvormed dette District neppe er overflødig begavet, og Colonialvarer, ligesom Tilfældet er med Nummedal og Sandsvær. Den i forrige Beretning ommeldte Trælasthandel gennem Kongsberg har ikke været i synderligt Tiltagende; den har hovedsagelig bestaaet i enkelt Mands Leverancer til Statens Bærter af Producter fra Nummedal, hvorfra ogsaa leveres den største Deel af Skovproducter til Byens Indvaaneres og de herværende offentlige Indretningers, fornemmeligen Solvværkets Behov. Affætningen af Planker til andre Steder har snarere været i Af- end Tiltagende.

Kornforsyningen er fornemmeligen Gjenstand for Solvværkets, Baabenfabrikens og Jernværkets Omsorg, der ikke alene strækker sig til de disse Indretninger nærmest vedkommende Personer, men ogsaa middelbar til andre, som med dem staae i Forbindelse, og det Korn, som til saadan Forsyning liciteres, leveres almindeligviis af Drammens Kjøbmænd. Iøvrigt henvises til vedlagte Tabel over de handelsberettigede Borgere m. v.

I Haandværksdrivten spores her ingen væsentlige Fremfærd; siden sidste Beretning har ingen Art af nye Haandværkere her nedsat sig. Affætning udenfor Stedet have kun ganske Enkelte, saasom Garverne og den eneste herværende Kæbslager og Kobberslager, ligesom Farverne have deres vigtigste, skønt dog ei betydelige, Søgning fra de tilgrændsende Landdistricter.

Angaaende Fabriksdrivten har jeg, under Henviisning til den derover hermedfølgende Tabel, kun at tilføie, at der angaaende det publique Fattigvæsens Arbejdsanstalts Virksomhed er fra Fattigvæsenets Direction meddeelt det Kongelige Kirkedepartement fuldstændig Beretning, ligesom Mynten og den herværende Krudtmølle har været Gjenstand for Forklaring i den det Kgl. Finantsdepartement fra Solvværksdirectionen meddeelte Beretning, og om Baabenfabriken antager jeg at der er gjort behørig Forklaring til det Kgl. Armeedepartement fra dens Bestyrer.

I Henseende til Bergværksdriften har jeg kun at nævne Sølvværket og Kongsbergs Jernværk; thi om det nylig i Nærheden af Byen begyndte Anlæg af et Kobberværk vil formeentlig Beretning indkomme fra Nummedals og Sandsværs Fogderi, inden hvis Grændser det er beliggende. Bemærke maa jeg dog, at den med dette Anlæg forbundne Virksomhed ogsaa for Kongsberg er kjendeligen velgjørende og at rimeligen Manges derpaa grundede Forhaabninger ville tilintetgjøres, dersom den ei skulde blive af Varighed. Hvad Sølvværket angaaer, da har det Kgl. Finantsdepartement derom paa anden Vej modtaget saa fuldstændige Oplysninger, der allerede ere bragte til almindelig Kundskab, at det vil være overflødig for mig at yttre mig derover. I Henseende til Kongsbergs Jernværk har jeg intet Væsentligt at tilføie den derom hoslagte Tabel.

I Jordbruget, som her gjerne kan ansees for en Hovednæringsvei, har der ikke skeet Forbedringer, der have kunnet tildrage sig Opmærksomhed, omendstjont det dog i de seneste Aar snarere har gaaet frem end tilbage derved, at flere af Byens betydeligere Jordeiendomme nu ere komne i driftigere Eieres Hænder. De i forrige Beretning ommeldte Misværsaar paafulgtes af flere, og først det sidstafvigte Aar har bidraget Noget til Opreisning derved. Jord som tilhører Communen gives her ikke.

Til det Bidrag til Bedømmelse af Byens almindelige Tilstand, som indeholdes i Opgaven over Afhændelser og Pantstætninger af faste Eiendomme m. v., maa jeg tilføie, at uagtet de Data, som nærværende Beretning omfatter i Henseende til almindelig Kjøbstædnæring, just ikke vise Tegn til Opkomst, tvivler jeg dog ikke om, at den almindelige Velstand her ikke ubetydeligen gaaer frem til det Bedre ved Hjælp af vedvarende Udvidelse i den for Stedet meest eiendommelige Nørelse, nemlig Driften af Kongsbergs Sølvværk. Som et Beviis herpaa kan anføres et kjendeligt Tiltagende i Kjøbs og Salgsværdien for faste Eiendomme, der i de sidste 4 Aar antages at være forøiet med mindst 20 Procento; og ligesom betydelige Bygningsarbejder ved Sølvværket og Mynten i den senere Tid have beskæftiget mange forhen arbejdsløse Hænder, saa har og, stjont i en mindre Grad, privat Virksomhed i samme Retning viist sig velgjørende.

I Byens vidtløftige Jurisdiction har der forhen været paatænkt en Indskrænkning med Hensyn til Fattigforsørgelsen (see Res. af 3die Aug. 1815), men som, jeg veed ikke af hvilken Grund, ei kom istand (Res. af 10de Mai 1817). Dens Udstrækning i Længde udgjør mindst een Mil og i Bredde henved en halv. Byens Veie have i de sidste 4 Aar ikke tiltrængt nogen Hovedforbedring.

En Prøvesparebank er i forrige Aar traadt i Virksomhed, men den er endnu saa ny, at Intet derom kan siges.

Kongsbergs Byfogedcontoir den 20de Januar 1841.

J. C. Blom.

Jarlsberg og Laurvigs Amt.

Underdanigst Beretning

T i l K o n g e n !

Ved naadigst Resolution af 23de December 1839 har Deres Kongelige Majestæt behaget at fastsætte endel Bestemmelser, der skulle tiene til Veiledning ved Affattelsen af de Beretninger, som det, efter de naadigste Resolutioner af 11te October 1825 og 10de September 1827, paaligger de civile Overøvrigheder hvert 5te Aar at afgive angaaende de dem an betroede Districters oeconomiske Tilstand.

Da de sidst afgivne Beretninger af den ovenomhandlede Beskaffenhed omfattede de sex Aar fra 1ste Januar 1830 til 31te December 1835, ville de Beretninger, der nu afgives, komme til at omfatte Tidsrummet fra 1ste Januar 1836 til 31te December 1840.

I det Amtet saaledes gaaer over til at afgive den befalede Beretning for Jarlsberg og Laurvigs Amts Vedkommende for det angivne Tidsrum, skal Man nøiagtig følge den Orden, der er bestemt ved Deres Kongelige Majestæts ovenmeldte naadigste Resolution af 23de December 1839.

A. Landdistrictet.

Jordbrug.

Efter de medfølgende Tabeller er der i Periodens Løb af Nyland opdyrket i Jarlsbergs Fogderi $1258\frac{3}{4}$ Tønder Land og i Laurvigs Fogderi 175 Tønder Land, og maa Grunden til den store Forskjel, der finder Sted imellem det opdyrkede Areal i Fogderierne, hovedsagelig søges i, at Jarlsbergs Fogderi for største Delen bestaaer af Selveiergods, i hvilken Henseende det er oplyst, at der ved Periodens Udgang i bemeldte Fogderi gaves 3133 Jordebrug til en Matriculskyld af 8158 Skylddaler 33 sk , der benyttedes af Eierne selv, og iffun 263 Brug til en Skyld af 783 Skylddaler 4 fl 21 sk , der benyttedes af Leilændinger eller Forpagtere, hvorimod en betydelig Deel af Laurvigs Fogderi bestaaer af Leilændings- og Forpagtningsgods, der ved Udgangen af 1840 udgjorde 590 Jordebrug til en Matriculskyld af 1723 Skylddaler 4 fl $22\frac{2}{3}$ sk , ligesom Selveiergodset i Fogderiet udgjorde 1122 Jordebrug til en Skyld af 2327 Skylddaler 3 fl $21\frac{1}{2}$ sk , og altsaa fun omtrent 600 Dalers Skyld mere end Leilændings- og Forpagtningsgodset. Imidlertid vil det ovenomhandlede Forhold, der virker skadeligt paa Jordbrugets Opkomst i Laurvigs Fogderi, efterhaanden forandres,

eftersom det til det forrige Laurvigs Grevskab hørende skovløse Gods Tid efter anden bortfælges, i hvilken Anledning Man skal tillade sig at oplyse, at, i Følge Opgave fra den nærværende Bestyrer af den omhandlede Eiendom, er der i de 5 Aar, der ere Gjenstand for Beretningen, i bemeldte Fogderi solgt 171 Brug, til en Skyld af 104 Stk 1 $\frac{1}{2}$ Lb Tunge, for en Kjøbesum af 157669 Spd. 60 sk., eller circa 1500 Spd. pr. Stk Tunge.

Jordbruget, der mere og mere gaaer over til at blive den vigtigste Erhvervsfilde for Amtsdistrictets Indvaanere, maa i Almindelighed ansees for at være i god Opkomst, hvilket dog mere gjælder Jarlsbergs end Laurvigs Fogderi, hvortil den væsentligste Aarsag allerede ovenfor er berørt. Man begynder nemlig ikke alene mere og mere at forlade den ældre mangelfulde Dyrkningsmaade, i det at der lægges større Vind paa at tillægge Agrene med fuld Hævd eller Gjødsel samt paa at formere Gjødselstoffet, i hvilken sidste Henseende Districtets Nærhed ved flere Byer og Ladesteder er fordeelagtig for Jordbrugerne formedelsk den Afgang, som derved aabnes til at erholde Gjødsel; men man søger ogsaa efterhaanden at anskaffe sig forbedrede Agerdyknings-Medstaber, i hvilken Anledning det fortjener at bemærkes, at endog de kostbare Nulleharver findes hos ikke faa Bønder i Jarlsbergs Fogderi. Det bør heller ikke forbigaaes, at et Værksted for forbedrede Agerdykningsredskaber, som den nu afgangne Bestyrer af det forrige Agerdykningsseminarium paa Gaarden Sem i Borre Præstegjæld i Jarlsbergs Fogderi, Overlærer Sverdrup, havde anlagt sammesteds, da Sverdrup blev Bestyrer af det forrige Laurvigs Grevskab, overflyttedes til Laurvig og sattes i Forbindelse med Fritzs Jernværk, af hvis nærværende Bestyrer det fremdeles holdes i Drift. Man finder det derhos passende her at bemærke, at det fra først af paa ovenmeldte Gaard Sem oprettede Agerdykningsseminarium, der senere er bleven flyttet til Gaarden Rife i Sems Præstegjæld, ogsaa har vedblevet at være i Virksomhed, efterat det samme forhen tillagte Bidrag af Statscassen var ophørt, og har der efter Opgave fra Seminariets Bestyrer, Proprietair P. Sverdrup, i Aarene 1836 til 1840 i det Hele været 46 Elever ved Seminariet, hvoraf 38 af Bondestanden og 8 Pensionairer, og af hvilke 21 ere blevne dimitterede fra Seminariet, nemlig 19 af Bondestanden og 2 Pensionairer.

Amtsdistrictets Hovedsæd er Havre og dyrkes tillige Potetes i betydelig Mængde, samt Rug, Byg, Hvede og endel Erter, og maa det antages, at i Særdeleshed Rugavlen har tiltaget i de 5 Aar, der ere Gjenstand for nærværende Rapport, hvilket virker fordeelagtigt paa Jordbruget.

Da Districtets Indvaanere afhænde en ikke ubetydelig Deel af Producterne af deres Avl, nemlig især Havre og Potetes, i de Districtet tilstødende Kjøb- og Ladesteder, nemlig Drammen, Holmestrand, Tønsberg, Laurvig, Sandefjord og Næsgaardstrand, samt i de folkerige Strandsteder Staværn og Frederiksværn samt Svelvigen med Strømmen, og igjen tilkjøbe sig fornemmelig Rug, er det vanskeligt at afgive nogen bestemt Formening om, i hvad Forhold Productet af Jordbruget i Districtet staaer til Indvaanernes Behov. Imidlertid kan det formeentlig antages, at naar der tages Hensyn til, hvad der kan kjøbes for Udbringendet af Overskuddet, i Særdeleshed af Havres og Potetesavlen, saa kan Jarlsbergs Fogderi i gode Aar i det Hele brødføde sig selv, hvilket derimod ikke er Tilfældet med Laurvigs Fogderi. Som Districter i Jarlsberg Fogderi, der ikke kunne brødføde sig selv, maa nævnes Laurdals, Annebo og Borre Præstegjelde samt Røttersø og Strømmens Sogne. Paa den anden Side gives derimod adskillige Districter i samme Fogderi, som i Almindelighed have Overskud af deres Avl, saasom Ramnæs, Sems, Sande, Baale og Skouger Præstegjelde. Potetesavlen ansees derhos for i det Hele at afgive et forholdsvis større Overskud end Kornavlen.

Kiøn, Hamp og Humle dyrkes overalt i Amtsdistrictet, men dog ikke i tilstrækkelig Mængde til Districtets Behov. Haugeavlen og Opelskningen af Frugttræer maa antages at være i Opkomst, uden dog, med enkelte Undtagelser, at afgive noget Product til Salg.

Al en heldig Indflydelse paa Jordbruget i Amtsdistrictet maa det antages at være, at Fælledsskab om Hjemmarfen næsten er aldeles ufsendt i Districtet.

Uagtet Aaringerne i Periodens Løb i det Hele ikke have været heldige og endogfaa i 1837 og 1839 vare meget uheldige, imedens der egentlig kun gaves et meget godt Aar i Perioden, nemlig 1840, saa troer Man dog at kunne antage, at Udsædens Størrelse i Districtet har tiltaget ikke ubetydeligt siden sidste Folketælling. Hvad derimod Følgigheden angaaer, da beroer samme hovedsagelig paa Aarets mere eller mindre gode Bestaafenhed, men da Dyrkningsmaaden har forbedret sig i Perioden, maa det ogsaa antages, at Følgigheden i det Hele vil vise sig at være i Tiltagende.

Fædrint.

I dets Rapport af 13de Februar 1836 bemærkede Amtet, at det var at befrygte, at den flette Høst i Aaret 1835 vilde virke skadeligt paa Districtets Fædrint.

Det har ogsaa senere viist sig, at den omhandlede Omstændighed i Forbindelse med, at der ogsaa i Løbet af den Periode, nærværende Rapport omfatter, har indtruffet endeel mindre gode Høaar, har foranlediget en Formindsfelse i Kreaturholdet; men Amtet troer dog at kunne antage, at den gode Indflydelse, som den tiltagende Lyst til at gjødsle Jorden har havt paa Englandet, i Forbindelse med den gode Høst i Aaret 1840, har bragt Kreaturholdet tilbage omtrent til det samme Standpunct, hvorpaa det stod ved Folketællingen i 1835. Det Samme gælder formeentlig ogsaa Hesteholdet.

Som Foranstaltninger til Heste-, Dvæge- og Faareracens Forædling kan nævnes, at der paa Jarlsbergs Hovedgaard er anskaffet en Fuldblodshingst, der ogsaa af Bønderne ikke sjældent benyttes til deres Heste, samt en heel Deel Electoralsaar, og have derhos forffjellige tillagt sig enkelte hollandske Køer. Ogsaa begynder Man paa mange Steder i Districtet at lægge mere Vind paa at føde Kreaturerne bedre end forhen.

Forholdet imellem Eng- og Agerland samt imellem Besætning og Korn- samt Potetesavlingen antages i det Hele at være nogenlunde passende, skjøndt Man er tilbøielig til at antage, at der anvendes mere Gjødsel til Avling af Potetes, der for en stor Deel sælges bort fra Gaarden, end som kan ansees gavnligt for Jordbruget.

Forøvrigt er formeentlig Fædrinten, endsskjøndt den ikke i noget af Amtets Præstegjelde er Hovednæringsvei, paa det Nærmeste tilstræffelig til at forsyne saavel Landdistrictet som de i Amtet liggende Kjøb- og Ladesteder med Fødevarer.

Gjeder havees ikke i nogen betydelig Mængde i Districtet, hvorimod Svineavl er temmelig betydelig.

Skovdrift.

Skovene i Districtet, der stedse aftage i en mere og mere betænkelig Grad, bestaae hovedsagelig i Furu- og Granuskov samt forffjellige Slags Løvskov, hvoriblandt ogsaa noget Eg. I den sydlige Deel af Districtet gives der ogsaa endeel Bøgeskov, der dog maa antages at være i stærk Aftagende.

Til Skovenes Aftagen bidrager det væsentlig, at Districtet for en stor Deel forsyner dets temmelig store Antal Kjøbstædsindvaanere med Brændeeved, Bygningstømmer og Udslibningslast, ligesom ogsaa en betydelig Deel af den Dvantage Kul, der benyttes til Fritzo og Eidsfos Jernværker, samt af den Brændeeved, der tiltrænges ved Ballø Saltværk, hvor der dog ogsaa anvendes en ikke ubetydelig Deel Steenkul, erholdes fra Skove i Districtet. Den betydelige Udvidelse i Hortens Marine-Etablissements Drift i Slutningen af Perioden bidrager ogsaa til Skovenes Aftagen, i Særdeleshed i Borre Præstegjeld. Imidlertid maa det antages, at hele Amtsdistrictet endnu er tilstræffelig forsynet med Skovproducter til eget Behov, med Undtagelse af Røtters og Tjellings Præstegjelde samt Ramnæs Hovedsogn, og nærmer sig desuden stærk den Tid, da Borre Præstegjeld ogsaa vil savne den fornødne Skov.

Den Udfstibningslaft, som Districtets Indvaanere bringe til Kjøb- og Ladestederne, bestaaer i de saakaldte hollandske Bjælker, Smaalast, der udfstibes til Danmark, endeel Birke- og Drelast af mindre Dimensioner, der udfstibes til Scotland samt Bord og Planke.

I Følge de medfølgende Tabeller gaves der i Periodens Løb i Jarlsberg's Fogderi 4 privilegerede og 174 uprilegerede Saugbrug, hvorpaa i Gjennemsnit aarligen tilvirkedes circa 5900 Tylter Planke og Bord, og i Laurvig's Fogderi 46 uprilegerede Saugbrug, hvorpaa i Gjennemsnit tilvirkedes circa 1900 Tylter Planke og Bord aarlig. Tjæretilvirkning finder ikke Sted i Districtet i nogen betydelig Grad. Andre Brændematerialier end Veed anvendes næsten aldeles ikke i Districtet.

Fiskeri.

Denne Næringsgren kan ikke i noget af Amtsdistrictets Præstegjælde betragtes som Hovednæring, men er dog paa flere Steder i Districtet en ikke uvigtig Binnæring. Der fiskef fornemmelig Lax, Makrel, Helleflyndre, Torff, Sild og Hummer. Alene Hummerfiskeriet afgiver en Exportartikkel, og sælges Hummeren af Fiskerne til indenlandske Interessentskaber til en accorderet Priis, der for Tiden er 5 fl. pr. Stykke, hvorefter den igjen afhændes til et Engelsk Hummerhandels-Compagnie, der udfører Hummeren i egne dertil indrettede Fartøier.

Ferskvandsfiskerierne i Amtsdistrictet ere i det Hele af mindre Betydning, naar undtages Laxfiskeriet paa enkelte Steder i Laagens Elv og i Sædeleshed ved Kjærs i Laurdals Præstegjæld.

Bjergværksdrift.

Over Bjergværksdriften i Jarlsberg's Fogderi følger hermed en Tabel, hvoraf vil sees, at Productet af det i Hoff's Præstegjæld i bemeldte Fogderi beliggende Eidsfos Jernværk i Alene 1836 til 1840 i Gjennemsnit har været circa 2000 Stk Naajern, 600 Stk Støbegods, 550 Stk Stangjern og 40 Stk Jernsmedegods. Værket har i Slutningen af den Periode, nærværende Rapport omfatter, modtaget betydelige Forbedringer, og anvendes der nu ophedet Luft ved Jernsmeltningen, hvilket leder til betydelig Besparelse i Kulforbruget. Ogsaa var Værket, der har 1 Smelteovn, 2 Stangjernshammere, 1 Kniphammer samt 1 Dreierværk, og som har 4 Opsyns- og Regnskabsbetjente samt 48 Arbeidere, ved Slutningen af Perioden i en tiltagende Drift. Den samme Tabel udviser, at Jarlsberg's eller Konnerud-Værk, der ligger i Skouger Præstegjæld, og som for Tiden kun bestaaer i 1 Spigerhammer og 1 Stangjernshammer, af hvilke dog den sidste ikke har været i Drift i Periodens Løb, har i Alene 1838, 1839 og 1840 leveret circa 32000 Spiger aarlig.

I Laurvig's Fogderi finder Bjergværksdrift kun Sted ved Barkevig i Brunlaugnes Præstegjæld, hvor Fritze Værk har en Marsovn, men da dette Værks Hovedsæde maa antages at være Laurvig, hvor dets Bestyrelse og flere af dets Indretninger ere, ansees det rettest at omhandle Værket under Et med ommeldte Kjøbstad.

Al Mineralier, der ikke kunne henregnes til Metaller, har Amtsdistrictet ingen Indtægt, der fortjener at komme i Betragtning.

Fabrik- og Haandværksdrift.

Hvad Fabrik- og Haandværksdrift angaaer, henvises til de medfølgende Tabeller for Amtsdistrictets 2de Fogderiers Vedkommende, hvoraf sees, at der i Periodens Løb i Jarlsberg's Fogderi gaves 23 Brændeviinsbrænderier, der i Gjennemsnit producerede circa 160000 Potter aarlig, og i Laurvig's Fogderi 8 Brændeviinsbrænderier, hvoraf kun de 2de i eet Aar producerede 600 Potter. Fremdeles vil det erfares af disse Tabeller, at der i førstnævnte Fogderi gaves 23 Teglværker, der i Gjennemsnit producerede circa 1,095,000 Muur- og Tagsteen aarlig, samt i sidstnævnte Fogderi 2de Teglværker, der producerede 42,000 Muursteen og 36,000 Tagsteen aarlig. Af større Kornmøller udvise Tabellerne, at der i Jarlsberg's Fogderi gaves 24, hvorved i Gjennemsnit formaledees circa 53,000 Tønder Korn aarlig, og i Laurvig's Fogderi 3, hvorved formaledees circa 6000 Tønder Korn aarlig. Efter Tabellen er der i Begyndelsen af Perioden i Skouger Præstegjæld i Jarls-

bergs Fogderi oprettet en Blyhyldfabrik, der i Aarene 1836, 1837 og 1838 i Gjennemsnit leverede circa 8,500 $\mathcal{R}$ Blyhyldt og 46,000 $\mathcal{R}$ Hvidtelse, men som ikke var i Drift i Aarene 1839 og 1840.

Samme Tabel udviser ogsaa, at der i Løbet af Perioden er oprettet en Østefabrik ved Wallø Saltværk, der i Aarene 1838, 1839 og 1840 i Gjennemsnit leverede circa 6,500 $\mathcal{R}$ Øst aarlig, samt at der i Nøtterø Præstegjeld haves en Reberbane, der beskæftiger 1 Mester og 10 Arbeidere, og som i Gjennemsnit leverede 200 Stk Tougværk aarlig. Endelig vil det ogsaa sees af den sidstomhandlede Tabel, at Wallø Saltværk har været i en jævn og god Drift i hele Periodens Løb, i det at Værket, der beskæftiger 8 Mestere, 80 faste Arbeidere og 23 Daglønnere, i Gjennemsnit har leveret 25,800 Tønder Salt aarlig.

Hvad Haandværksdrift angaaer, da er Amtets Landdistrict i det Hele vel forsynet med de fornødne Haandværkere, og gives der i Særdeleshed paa flere Steder dæslige Hjulmagere. Af Producterne af Haandværksdriften afhændes der kun lidt udenfor selve Landdistrictet, med Undtagelse af endeel simplere Kjøreredsfabrikat.

Vinælinger.

Huussiden, der vel ikke kan betragtes for at staa paa noget høit Trin i Amtsdistrictet, antages dog at være i Tiltagende. Den indskrænker sig hovedsagelig til at producere de simplere Stoffer til Indbyggernes Klædningsstykker, og hvad der i enkelte Districter tilvirkes til Salg og afsættes i Kjøb- og Ladestederne i Amtet, og som bestaaer i Badmel, Væred og Strie, er i det Hele af liden Betydning.

Baadebyggeri drives ikke i Districtet som Næringsvei; men Skibsbyggeriet har i Periodens Løb været af temmelig Betydning, hvortil de heldige Conjuncturer for Fragtfarten paa Udlandet i den første Deel af Perioden maa antages væsentlig at have bidraget. Af den medfølgende Tabel over de i Amtsdistrictet i Aarene 1836 — 1840 byggede Skibe vil det nemlig sees, at der i Amtets Landdistrict i Periodens Løb er bleven bygget 24 Skibe til en Drægtighed af 2433½ Commerceløster, af hvilke dog formeentlig endeel ere byggede for Regning af Kjøbstædsbeboere i Districtet.

Sagt kan i Districtet ikke betragtes som nogen Næringsvei, da dens Udbytte, der i det Væsentlige bestaaer i en Deel Fuglevildt og Harer, i det Hele kun er af mindre Betydning.

Den indenlandske Fragtfart er ikke af megen Betydning i Amtsdistrictet; men derimod er Fragtfarten paa Udlandet betydelig, da en stor Mængde Skibe hører hjemme i Districtet, nemlig i Særdeleshed i Nøtterø, Stoffe, Sandeherreds og Sems Præstegjelde, som næsten udelukkende anvendes til Fragtfart paa Udlandet, hvilken Fart gav et meget godt Resultat i de 4 første Aar af Perioden, men som i 1840 var mindre lønnende, deels formeddelt Synken i Fragterne og deels formeddelt Stigen i de Norske Penges Værd, uden at en hermed svarende Nedsættelse i Udgifterne til Følkehjyre m. m. kunde finde Sted. Man er derhos tilbøielig til at antage, at de heldige Conjuncturer, som i endeel Aar gaves for Skibsfarten, have foranlediget, at der er bleven speculeret mere i Skibe, end de nærværende Conjuncturer gjøre ønskeligt.

Landtransport af Varer er ikke nogen egentlig Næringsvei i Districtet, da den i det Væsentlige bestaaer i, at Landalmuen fører sine egne Producter til Kjøbstæderne og fører tilbage derfra den Varer, de tiltrænger fra disse. Derimod ere Drifter til Fritzo og Eidsfos Jernværker, i Særdeleshed til det første Værk, ikke uvigtige Erhvervskilder, og nogen Erhverv finder ogsaa Sted ved Kjørsel af Tømmer, Planker og Bord til Kjøbstæderne i Districtet, ligesom ogsaa ved om Vinteren for Kjøbmændene i Drammen at kjøre Bjælker og Planker fra bemeldte Stad til Svelvigen paa Isen, — samt endelig ved Kjørsel ved Marine-Etablisementet paa Horten.

Handelen med Landmandens Varer og Producter foregaaer hovedsagelig i de i Districtet liggende Kjøb- og Ladesteder samt i den til den nordlige Deel af Amtsdistrictet stødende Kjøbstad Drammen. Landfræmmere haves ikke i Districtet; dog gives der, efter de Opgaver, man har erholdt fra vedkommende Fogder, i Strandstedet Svelvigen i Jarlsbergs Fogderi 8 Høkere og 2 Marktentere, og i Strandstedet Staværn 1 Grosferer,

9 Detailhandlere, 9 Høfere og 3 Marktentere. Af Gæstgiverier til Bequemmelighed for de Reisende er der i Jarlsberg's Fogderi 49 og i Laurvig's Fogderi 14. Af Markeder gives der intet i Districtet; men endeel af dets Indvaanere søge til Markederne i Drammen, Rongsberg og Skien.

Amtets Landdistricts Tilstand i Almindelighed.

Amtet tillader sig her at vedlægge 2de Tabeller over de i Jarlsberg og Laurvig's Fogderier i hvert af Aarene 1836 — 1840 thinglæste og aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, samt over afhændede Eiendomme og afholte Executions- og Udpantningsforretningers Antal og Beløb, hvilke Tabeller ere forfattede overeensstemmende med det ved naadigst Resolution af 6te Mai forrige Aar befalede Schema.

Endvidere undlader Man ikke her at oplyse, at Størrelsen af et Aars Løn til en Tjenestefarl i Districtet varierer fra 20 lige ind til 40 Spd. aarlig, og for en Tjenestepige fra 8 til 15 Spd. aarlig, men at Man troer at kunne ansætte den almindelige Løn for Tjenestefarle til 25 og for Tjenestepiger til 10 Spd. aarlig, naar de Ting, Tjenestefolk i Almindelighed erholde in natura ved Siden af deres Løn, ansættes i Penge, — samt at den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbejder, skjøndt den varierer efter den forskjellige Grad af Søgning, antages at kunne ansættes til 32 sk . om Sommeren og til 24 sk . om Vinteren.

Milelængden af offentlige Veie i Jarlsberg's Fogderi udgjør af Hovedveie $13\frac{3}{4}$ Mile og af Bygdeveie $36\frac{1}{4}$ Mile, samt i Laurvig's Fogderi af Hovedveie $7\frac{1}{8}$ Mile og af Bygdeveie $11\frac{3}{4}$ Mile, hvoraf Intet er oparbejdet i Periodens Løb. Efter de hermedfølgende Tabeller havde der ved Udgangen af 1840 i Jarlsberg's Fogderi 4 Bygdemagaziner med en Beholdning af 325 Tdr. 5 Skjpr. $17\frac{3}{8}$ Potter Byg og 1593 Tdr. 4 Skjpr. $1\frac{1}{8}$ Pot Havre, af hvilken sidste dog en Deel er solgt til Opførelse af et nyt Magazinhuus i et af vedkommende Præstegjelde, — samt i Laurvig's Fogderi 4 Bygdemagaziner med en Beholdning af 2 Tdr. 8 Potter Rug, 22 Tdr. 1 Skjeppe, 3 Potter Byg og 1938 Tdr. $5\frac{3}{4}$ Skjpr. Havre, samt en Pengebeholdning af 259 Spd. 99 sk .

Af Sparebanker gaves der ved Udgangen af Aaret 1840 ingen i Amtets Landdistrict, og heller ingen private Brand- eller Assuranceforeninger.

Hvad Tilstanden i Amtets Landdistrict i Almindelighed angaaer, da anseer Amtet det som en nødvendig Følge af de mindre gode saavel Korn- som Høaaringer, der ere indtrufne i Periodens Løb, at dets Indvaanere i det Hele maae have gaaet noget tilbage i denne. Hertil kommer ogsaa den mere og mere tiltagende Bæmselighed i at faae laant saakaldte faste Penge paa Eiendomme, som har bidraget til, at Bereddiscontering er bleven temmelig almindelig iblandt Landalmuen i endeel Egne af Districtet imod høi Disconto, der uden tvivl sjelden er under 12 pCto, men ofte overstrider dette, og hvilken Discontering ansees meget skadelig for Landmanden saavel paa Grund af den høie Rente, som ingen Jordbruger i længere Tid kan taale at svare af et Beløb, der udgjør en noget større Deel af hans Eiendoms Værdi, som fordi at Debitorerne derved ofte udsættes for vilkaarlig Behandling af egennyttige Creditorer.

Tabellen for Jarlsberg's Fogderies Vedkommende synes ogsaa at tyde hen paa en Tilbagegang i Formuesforfatningen, i det at den iblandt Mere udviser, at Beløbet af de thinglæste Pantehæftelser i Fogderiet i Periodens Løb udgjorde 529,108 Spd. 6 sk ., imedens de aflæste Pantehæftelser iffun udgjorde 344,283 Spd. 40 sk .; thi vel kunne tilfældige Omstændigheder have havt nogen Indflydelse paa Misforholdet imellem Thinglæsningernes og Afslæsningernes Beløb; men det er dog ikke Amtet bekjendt, at saadanne Omstændigheder have fundet Sted i den Grad, at de kunne ansees for tilstrækkelige til at begrunde hiint Misforhold, hvortil Grunden derfor uden tvivl tildeels maa søges i en Tilbagegang i Indvaanernes Formuesforfatning.

Hvad derimod Tabellen for Laurvig's Fogderi angaaer, da antager Amtet, at der formedelst de betydelige Beløb, der ere indkomne under Thinglæsningerne og i Særdeleshed under Afslæsningerne, paa Grund af

Transactioner, der ere foranledigede ved, at det forrige Laurvigs Grevskab fort forinden Periodens Begyndelse overgik i en ny Eiers Besiddelse, ikke af denne Tabel med nogenlunde Sikkerhed kan uddrage noget Resultat i den ovenomhandlede Henseende.

Med Hensyn til Laurvigs Fogderi maa man her bemærke, at meget for dette Fogderies Opkomst maa kunne ventes af, at den nærværende Eier af det forrige Laurvigs Grevskab, som allerede tidligere omhandlet, af det dertil hørende Jordegods, der, ifølge Opgave fra Grevskabets nærværende Bestyrer, ved den nuværende Eiers Tilstrædelse af Eiendommen udgjorde 459 Skpd. 1 Epd. Tunge i Laurvigs Fogderi, foruden 56 Skpd. 15 Epd. Tunge i Laurbals og Sannikfelds Præstegjælde samt Slemdals Annex tilligemed nogle enkelte Gaarde i Nedencæs og Raabygdelaugets Amt og i Eidanger og Sandsværs Sogne, — efterhaanden afhænder den Deel, der ikke kan betragtes som Skovgods, og hvilken Afhændelse, efter hvad der ovenfor er anført, allerede har havt en saadan Fremgang, at der i Laurvigs Fogderi i Periodens Løb er bleven solgt 104 Skpd. 1 1/3 Epd. Tunge. Forøvrigt antager vistnok Amtet, at en stor Deel af Grevskabets Leilændinger for Tiden ere i maa-delige Raar, hvilket i Særdeleshed gjelder Leilændingerne i Hedrums Præstegjæld; men man maa dog som et Beviis paa, at der har været Anledning for ordentlige og flittige Leilændinger til at spare Noget sammen, anføre, at af alle dem, der hidtil have kjøbt Eiendomme af det forrige Laurvigs Grevskab, hvilket i Almindelighed er steet paa den Maade, at 1/4 eller 1/3 Deel af Kjøbesummen er bleven betalt strax ved Skjødets Erholdelse og at det øvrige Beløb skal afbetales i 24 à 30 Aar, — og hvilke Kjøbere for en stor Deel ere forhenværende Leilændinger, har, efter Opgave af Grevskabets Bestyrer, hidtil kun en eneste Kjøber maattet fratræde den kjøbt Eiendom, for ikke at have kunnet præstere Afdrag og Renter. Heller ikke bør det her være uanmærket, at Grevskabets Leilændinger, efter bemeldte Bestyrers Opgave, til Udgangen af 1840 havde afbetalt circa 20 pCto af den Gjæld, hvori de stode til Grevskabet ved den nærværende Eiers Tilstrædelse af samme.

B. Kjøb- og Ladestederne.

Laurvig med det sammes Jurisdiction underliggende Sandesjord.

Handel.

Laurvigs Handel bestaaer i nogen en gros Handel med andre Kjøbstæder samt med de Handlende i Staværn, hvilke sidst hidtil have været forpligtede til at indkjøbe deres Udsalgsvare i Laurvig, — i Detailhandel med Stedets egne Indvaanere og Beboerne i det tilstødende Landdistrikt, Indvaanerne i Staværn og Frederiksværn indberegnede under de sidste, — samt i Udslibning af Trælafst og Jern.

Trælasten, der for største Delen kommer igennem Laugens Elv fra Nummedals og Sandsværs Fogderi samt Laurbals Præstegjæld, — thi hvad der erholdes af Trælafst fra det i Nærheden af Byen liggende Farrisvand er saare ubetydeligt, — udslibes for en stor Deel i uforædlet Stand til Holland som Bjælker, hvis Dimensioner ere 18, 20 til 24 Fods Længde med 10 til 13 Tommers Top, og hvis Indkjøbspræis i Gjennemsnit har været for 18 Fods pr. Tylt 4 Epd., for 20 Fods 5 Epd. og for 24 Fods 6 1/2 Epd. Endvidere udslibes Planke og Bord fra Fritzø Saugbrug samt fra endeel mindre betydelige Sauge i Omegnen, og som for en stor Deel gaaer til Frankrige. Dgsaa udslibes til Scotland en Deel smaa Birke- og Dre-lafst. Jernudslibningen bestaaer i Stangiern og Stobegods fra Fritzø Jernværk, og som hovedsagelig udslibes til Danmark. Efter den medfølgende Tabel var der ved Udgangen af 1840 i Laurvig 4 Grodserere, 29 Detailhandlere, 27 Høfere, 5 Marktentere og 2 Bærtshuusholdere.

Skibsfart.

Da der i Laurvig eies en betydelig Deel Skibe, hvis Antal er bleven meget forøget paa Grund af de gode Fragter, der erholdtes indtil Udgangen af 1839, udgjør Skibsfarten en betydelig Indtægtskilde for Indvaanerne i Laurvig. Imidlertid beskæftiger Stedets egen Handel kun faa af dets Skibe, af hvilke de fleste

anvendes i Fragtfart med Trælast fra Sverige samt fra Christiania, Drammen og andre indenrigske Steder, og udfribes endogsaa den meste Deel af den Trælast, der gaaer fra Stedet til Holland, i hollandske Fartøier. Efter Tabellen havde ved Udgangen af 1840 91 Skippere Borgerskab til Laurvig, af hvilke 37 vare bosatte paa Stedet og 54 udenfor samme. Som henhørende under Foranstaltninger, Skibsfarten vedkommende, maa Man her bemærke, at der paa den saakaldte Skottebrygge, der er anlagt for at danne en Havn for mindre Fartøier, i Periodens Løb i det Hele er bleven anvendt 1984 Spd. 23 f.

Haandværksdrift.

Denne Næringsgreen hæver sig i Laurvig iffe over det sædvanlige Trin, hvorpaa den staaer i Landets øvrige mindre Byer, og indskrænker sig til at forsyne Stedets Indvaanere og Omegn med de fornødne Haandværksarbejder. Noget væsentligt Fremsskridt med Hensyn til Haandværksdrift er der i Laurvig iffe gjort i Periodens Løb. Forøvrigt udviser Tabellen, at der ved Udgangen af 1840 sammesteds gives 69 Haandværksmestere, hvoraf 12 Skomagere i Laug, med 53 Svende og Dreng, samt 22 Haandværkere uden Borgerkab. Stedet har ogsaa et Bogtrykkeri, hvorfra udgives et Blad under Navn af Jarlsberg og Laurvig's Amtstidende.

Fabrikdrift.

Med Hensyn til Fabrikdriften henvises til den medfølgende Tabel, hvoraf sees, at samme indskrænker sig til 3 Tobaksfabrikker, der levere et aarligt Fabricat af 65,000 Pd. forskjellige Tobaksorter, og af hvilke den ene er af temmelig Betydning, da dens Fabricater, der bestaae i Snus, Røgtobak, Skraatobak og Cigarer, hvoraf en stor Deel udføres til fremmede Steder, alene opstige til 50,000 Pd. aarlig, — et Møllebrug tilhørende Eieren af Frigø Jernværk, hvorved formales 8000 Tdr. Korn aarlig, 5 Brændeviinsbrænderier, af hvilke dog 3 vare nedlagte ved Periodens Udløb, og hvoraf de to i Periodens Løb leverede et aarligt Fabricat af 130,000 Potter, samt et Saugbrug tilhørende Eieren af Frigø Jernværk, med Hensyn til hvilket bemærkes, at det er opført fra ny af i Aarene 1839 og 1840, og at Productet ved samme efter en Opgave fra Værkets Bestyrelse udgjorde i Periodens Løb:

3 1836.

Planter . . .	716 ⁰⁰	til en Værdi af 16 —	17,000 Spd.
Bord . . .	675 ⁰⁰		6,800 —

3 1837.

Planter . . .	414 ⁰⁰		10,000 —
Bord . . .	650 ⁰⁰		6,500 —

3 1838.

Planter . . .	316 ⁰⁰		9,500 —
Bord . . .	714 ⁰⁰		6,500 —

3 1839.

Planter . . .	190 ⁰⁰		5,000 —
Bord . . .	400 ⁰⁰		3,600 —

3 1840.

Planter . . .	107 ⁰⁰		2,500 —
Bord . . .	156 ⁰⁰		1,300 —

Det nye Saugbrug bestaaer af 6 verticale Saugblade og 2 Cirkelsauge under eet Tag og beskæftiger 1 Opsynsmand og 1 Regnskabsbetjent samt 30 faste Arbeidere og Daglønnere. Det er forøvrigt allerede ved Beretningen om Landdistrictet anført, at der ved Frigø Værk tillige er en Fabrik for Agerdyrkningsredskaber, der leverer Møuge, Harve, Rulleharve, Extirpatorer m. m.; men hvis Afsetning hidtil iffe har været betydelig.

Hjergværksdrift.

Da Bestyrelsen af Frigø Jernværk har sit Sæde i Laurvig, hvor ogsaa en Deel af Værkets Indretninger ere beliggende, har man anseet det for rettest at omhandle Værket under eet her. Dette betydelige Værk, som dets nærværende Eier har anvendt store Bekostninger paa for at sætte i god Stand, har tvende Marsøovne, af hvilke den ene og betydeligste ligger ved Moholt i Slembals Anner til Eidangers Præstegjæld, og den anden ved Barkevig i Brunlaugnæs Præstegjæld i Laurvigs Fogderi, og 2de fra ny opførte Hammersmedier i Laurvig, hvori findes 7 Færstningshærder med tilhørende 2de Hammere og 3 Rækhammere med Hærder, samt 1 Boltejernshammer og 2de Spigerhammere. Færstningen ved de omhandlede Hammersmedier, til hvilke der fra Moss Jernværk er anskaffet 2de Casse-Blæsemaschiner af Jern og 1 Cylinder-Blæsemaschine, foregaaer i saafaldte engelske Dyne, og har der været engageret 3de Englændere for at oplære Arbeidere ved samme. For Tiden arbeides der paa at anbringe varm Luft ved Smeltningen ved Moholts Marsøovn, hvor til fra Sverige er anskaffet 1 Cylinder-Blæsemaschine med 3 Cylindere. Ved Marsøovnene er der derhos i Periodens Løb opført 2de Klostovne af nyere og forbedret Indretning. Af Gruber har Værket i Drift 9 Stykker, beliggende i Troms Sogn og Diestad Præstegjæld, samt desuden 2de under Optagning paa Lango ved Kragerø. Ved Marsøovnene, af hvilke Moholts Marsøovn i Periodens Løb har været i Gang i henved 4 Aar, og Barkevig Marsøovn i henved 2 $\frac{1}{4}$ Aar, have 2de Betjente og 40 Arbeidere; ved Hammersmedierne 5 à 6 Betjente, af hvilke dog formeentlig endel tillige ere beskæftigede ved Værkets Contoir, 2 à 3 Opsynsmænd og 35 à 40 faste Arbeidere, samt ved Gruberne 2 Betjente og 50 Arbeidere. Productionen ved Værket opgives i den medfølgende Tabel, ligesom der er ved Værkets Gruber i det Hele udbragt 6 à 7000 Tdr. Malm aarlig i Periodens Løb.

Skibsbyggeri.

I Laurvig er i Periodens Løb kun bygget et Skib af 69 $\frac{1}{2}$ Commercelæsters Drægtighed.

Jordbrug.

Da Bymarken alene bruges til Sommerhavn for Indbyggernes Creature, finder der intet egentligt Jordbrug Sted.

Byens Tilstand i Almindelighed.

Huusfliden staaer ikke paa noget høit Trin i Laurvig og de faa Fabricater af samme ere kun til Indvaanernes eget Brug. Baadbyggeri drives ikke paa Stedet. Størrelsen af et Mars Løn for en Tjenestefarl er fra 25 til 36 Spd. og for en Tjenestepige fra 10 til 16 Spd., og den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbejder fra 30 til 40 ϕ . om Sommeren og fra 26 til 30 ϕ . om Vinteren. Laurvig erholdt i Periodens Løb en Sparebank, hvis Plan er approberet ved højeste Resolution af 4de September 1838 og hvis udestaaende Capital ved Udgangen af f. A. udgjorde 9202 Spd. samt Cassebeholdningen 615 Spd. 39 ϕ ., hvorhos Indskydernes Tilgodehavende var 9053 Spd. 21 ϕ . samt Sparebankens eget Fond 764 Spd. 18 ϕ .

I Aaret 1839 paabegyndtes Opførelsen af et nyt Fattighuus til 60 Fattige, der efter Vicitation vil koste 5898 Spd. og hvortil af en Indvaaner paa Stedet er skænket 1200 Spd., samt ved højeste Resolution af 12te November 1839 bevilget et Laan af Oplysningsvæsenets Capitalfond, stort 4200 Spd. Endvidere paabegyndtes en Reparation paa Laurvigs Kirke, hvortil af samme Fond ved højeste Resolutioner af 13de Decbr. 1839 og 6te April 1841 er bevilget 2de Laan, tilsammen til Beløb 2600 Spd. Laurvigs Middelskole, der i Aarene 1836 til 1840 i det Hele har erholdt et Tilskud af Byskatten, stort 580 Spd., havde ved Udgangen af 1840 25 Disciple. I 1840 oprettedes der en Søndagsskole paa Stedet.

Hvad Laurvigs Tilstand i Almindelighed angaaer, da antages det, at ligesom Byen med Hensyn til Velstand i en lang Række Aar formeentlig har staaet paa et temmelig lavt Trin iblandt Rigets Kjøbstæder, saaledes har ogsaa Stillingen sammesteds snarere forværret end forbedret sig i de 5 Aar, der ere Gjenstand for

nærværende Rapport, hvorom ogsaa adskillige Fallséments iblandt Stedets Handlende i de senere Aar synes at vidne. Forøvrigt kan det vistnok ventes, at Byen vil stride fremad, naar den Deel af det til det forrige Laurvigs Grevskab hørende Bygsegods, som af Grevskabets nærværende Eier er bestemt til at afhændes, er gaaet over til at blive Selveiergods; men sjønt det, efter hvad der ovenfor er anført, allerede er frebet raftt med denne Afhændelse, ville Virkningerne deraf dog ikke kunne vise sig førend efter længere Tids Forløb.

Noget Resultat i den ovenomhandlende Henseende antages ikke at kunne udledes af Tabellen over de i Laurvig i hvert af Aarene 1836 — 1840 thinglæste og aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg m. m., hvis betydelige Talstørrelser, hvad Afænsningen af Pantehæftelser og Afhændelsen af faste Eiendomme angaaer, for en stor Deel ere foranledigede ved Transactioner, der staae i Forbindelse med det forrige Laurvigs Grevskabs Afhændelse til dets nærværende Eier.

Sandefjord.

Handel.

Denne bestaaer i Sandefjord i Detailhandel med Stedets og Omegnens Beboere og i Trælastudskibning, der er af liden Betydning, hvortil den Omstændighed, at Sandefjord intet Vasdrag har, væsentlig bidrager. Trælasten udsendes for det meste til Danmark i smaa Fartøier og kun meget lidet gaaer til Holland og Frankrige. Den medfølgende Tabel udviser, at der ved Udgangen af 1840 i Sandefjord var 4 Grossere, 18 Kjøbmænd eller Detailhandlere, 3 Høkere og 4 Marketentere.

Skibsfart.

I Forhold til dets Størrelse eier Stedet et temmelig betydeligt Antal Skibe, der ligesom de i Laurvig hjemmehørende Fartøier næsten udelukkende anvendes til Fragtfart. Efter Tabellen havde Stedet ved Udgangen af 1841 31 Skippere, hvoraf 18 bosatte paa Stedet og 13 udenfor samme.

Haandværksdrift.

Denne indskrænker sig i Sandefjord til at forsyne Stedet selv og dets nærmeste Omegn, og er der i Periodens Løb ikke gjort noget væsentligt Fremskridt i denne Næringsgren. Tabellen udviser, at der ved Udgangen af 1840 paa Stedet kun gaves 7 Haandværksmestere med 7 Svende og Dreng.

Fabrikdrift.

Al Fabrikker har Sandefjord, efter den medfølgende Tabel, i Periodens Løb ikkun havt 2de Tobaksfabrikker, hvis aarlige Product opgives til 6000 Pd., samt tvende Brændeviinsbrænderier, hvis aarlige Product opgives til 15 à 16,000 Potter, men af hvilke det ene er blevet nedlagt i Begyndelsen af f. A. og det andet i Begyndelsen af d. A.

Hjergværksdrift

finder ikke Sted i Sandefjord, og ikke heller

Jordbrug,

da Stedet ingen Bymarker har.

Skibsbyggeri

har vel i Periodens Løb ikke været drevet paa selve Stedet; men da flere af dets Handlende have Skibsværfter i Sandefjordsbugten, ere i Aarene 1836 — 1840 flere Fartøier paa disse byggede for Regning af Kjøbmænd i Sandefjord, og ere disse Fartøier, som egentlig byggede i Laurvigs Fogderi, anførte derunder i den nærværende Rapport medfølgende Fortegnelse over de Fartøier, der ere byggede i Amtet i Periodens Løb.

Stedets Tilstand i Almindelighed

kan i Periodens Løb i det Hele ikke antages at være frebet fremad; men, ligesom ved Laurvig anført, maa Forandring til det Bedre heri kunne ventes af den fremadstridende Realisation af det til Laurvigs Grevskab hørende skovløse Gods. Huusfiden staaer paa det samme Trin som i Laurvig og Tjenestelønnen er den

samme som der. Forøvrigt vedlægges en Fortegnelse over de i Sandefjord i hvert af Aarene 1836 — 1840 thinglæste og aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg m. m., hvilken Fortegnelse udviser et betydeligt Misforhold imellem thinglæste og aflæste Gjældsbreve; men hvoraf man dog ikke troer at kunne ulede noget bestemt Resultat med Hensyn til Dommen, om Stedet i Periodens Løb er gaaet frem eller tilbage i Velstand.

Forinden man forlader Materien om Sandefjord, maa man tilføie at Stedet i Løbet af Perioden har erholdt et Badehuus, der eies af et Actieselskab, og hvis Opførelse har kostet circa 4000 Spd., men som hidtil ikke har havt den Søgning, som man med Hensyn til Vandets stærke Saltholdighed og den Omstændighed, at der paa Stedet findes god Gytje, synes at have havt Grund til at vente.

Tønsberg.

Handel.

Tønsbergs Handel indskrænker sig, ved Siden af nogen Trælastudfslibning, til Detailhandel med Stedets egne Indvaanere samt med de omfringliggende Bygder, der vel ikke kunne tilveiebringe betydelige Udskibningsartikler, men som ere productivt og derfor afgive temmelig mange Fornødenhedsartikler til Salg. Trælasten udskibes for en stor Deel til Danmark samt tildeels til England og Frankrige. Efter den medfølgende Tabels Udvisende, gaves der i Tønsberg ved Udgangen af 1840 10 Grosserere, 43 Detailhandlere, 3 Høfere, 1 Marketenter og 17 Værtshuusholdere, som tillige ere Høfere, med 22 Væjente.

Skibsfart.

Stedet eier et betydeligt Antal Fartøier, der for det meste beffæstiges i Fragtfart fra andre Steder i det sydlige Norge samt fra Sverige. Af Skippere have 232 Borgerkab til Stedet, men af hvilke dog kun 32 boe i Tønsberg, da de øvrige for en stor Deel føre Fartøier, der ikke høre hjemme i Tønsberg selv.

Haandværksdrift

staaer i Tønsberg paa den samme Fod, som i de fleste andre mindre Kjøbstæder, og har ikke i nogen Retning gjort noget væsentligt Fremstridt i Periodens Løb, hvorimod der endogsaa i de senere Aar er sporet nogen Indskrænkning i enkelte Grene af samme, nemlig i Garver- og Sadelmagerprofessionerne. Stedet havde ved Udgangen af 1840 68 Haandværkere med 53 Evende og Dreng, foruden 18 Frimestere eller Haandværkere uden Borgerkab. I 1839 og 1840 er der i Tønsberg oprettet 2de Bogtrykkerier, hvorfra udgives 2de Blade, under Navn af „Tønsberg Tidende“ og „Tønsbergs Merkur.“

Fabrikdrift

indskrænker sig i Tønsberg efter den medfølgende Tabel til endeel Brændeviinsbrænderier, hvis Antal ved Periodens Begyndelse var 7, men hvoraf 2de vare nedlagte ved Udgangen af 1840, og hvis Product i samtlige 5 Aar i Gjennemsnit udgjorde circa 50,000 Potter aarlig, et Teglværk, der i Gjennemsnit har leveret 33,000 Tagsteen og 58,000 Muursteen aarlig, 4 Tobaksfabrikker, der have produceret circa 25,000 $\mathcal{R}$ Straaetobak og 1000 $\mathcal{R}$ Snuustobak aarlig, 1 mindre betydelig Skofværtfabrik og 2 Vindmøller. Tabellen udviser forøvrigt en betydelig Tilbagegaaen i Brændeviinsbrænderiernes Drift i Periodens Løb.

Hjergværksdrift

finder ikke Sted i Tønsberg.

Skibsbyggerie.

Af Skibe er der i Periodens Løb kun bygget eet i Tønsberg af 202½ Commercelæsters Drægtighed, der er anført paa den med nærværende Rapport følgende almindelige Tabel over de Skibe, der i Periodens Løb ere byggede i Amtsdistrictet.

Jordbrug.

Da Tønsberg har betydelige Bymarker, paa hvis Dyrefning Byens Indvaanere lægge særdeles megen Vind, er Jordbruget ikke uden Vigtighed for Tønsberg By. Af disse Bymarker er i Periodens Løb optaget circa 36 Tdr. Land.

Byens Tilstand i Almindelighed

antages ikke at være gaaet tilbage i de 5 Aar, der ere Gjenstand for nærværende Rapport, hvortil Stedets Lethed som Levested betragtet og fornuftig Deconomie i Indvaanernes Huusvæsen væsentlig har bidraget. Den medfølgende Tabel over thinglæste og aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg m. m. viser intet paafaldende Misforhold, hvad thinglæste og aflæste Pantehæftelser angaaer. Huusliden formenes at staae paa en ret god Fod i Tønsberg, og antages Vønnen for Tjenestefolk samt den almindelige Dagløn for simple Haandarbeidere, i hvilken Henseende ingen speciel Opgave er modtaget fra vedkommende Bysfoged, at være den samme som i Laurvig. Baadbyggerie drives ikke paa Stedet som nogen Næringsvei. I 1837 erholdt Stedet en Søndagskole.

Som et Foretagende, der gjør Almeenaanden i Tønsberg megen Gode, bør her ikke forbigaaes Oparbejdelsen af Canalen Viren, der paaabegyndtes i 1835 og fuldendtes i Periodens Løb med en Udgiit af circa 12,000 Spd. Canalen har nu en Dybde af 7 Fod med dagligt Vand.

Holmestrand.

Handel.

Handelen i Holmestrand er af den samme Veffaffenhed, som i de øvrige Byer i Amtet og bestaaer hovedsagelig i Detailhandel med Indvaanerne paa Stedet og i Omegnen, samt i nogen Trælastudfiskning. Udførselen af Trælast stæer for største Delen til Holland, og finder ogsaa nogen Afvikning Sted til Frankrige og England. Efter den medfølgende Tabel er der i Holmestrand 6 Grosserere uden Borgerkab, 24 Detailhandlere med 19 Betjente, samt 18 Høfere.

Skibsfart.

Ogsaa Holmestrand eier et betydeligt Antal Skibe, der for en stor Deel anvendes til Fragtfart. I det Hele have 39 Skippere Borgerkab i Holmestrand, af hvilke 23 ere bosatte i Byen og 16 boe udenfor samme.

Haandværksdriit

staaer i Holmestrand paa et temmelig lavt Trin, og Haandværkernes Arbeider have, naar undtages Garvernes, liden eller ingen Afvikning udenfor Byen. Efter den medfølgende Tabel gaves der ved Udgangen af 1840 i Holmestrand 43 Haandværkere med 24 Evende og Dreng, samt 3 Frimestere uden Borgerkab.

Fabrikdriit.

Alf Fabrikker besidder Holmestrand kun 1 Brændeviinsbrænderi, hvormed er forenet et Maltgjørereri samt en Kornmølle, der drives med Hestekraft, men hvilken Indretning i det Hele standsedes i sidste Halvaar 1839, — samt 2 Tobaksfabrikker. Efter Opgivende producerede Brændeviinsbrænderiet i Aarene 1836 — 1839 circa 7500 Potter Brændeviin aarlig, og de tvende Tobaksfabrikker i Aarene 1836 — 1840 circa 4700 Pd. Tobak aarlig.

Bergværksdriit

finder ikke Sted i Holmestrand.

Skibsbyggeri.

Efter den med nærværende Rapport følgende almindelige Tabel over de Skibe, der i Periodens Løb ere byggede i Amtsdistrictet, er der kun bygget eet Skib i Holmestrand i de 5 Aar, nærværende Rapport omfatter, hvilket Skib har en Drægtighed af 46 Commercelæster.

Jordbrug

har Byen ikke, da den ikke har Bymarker.

Stedets Tilstand i Almindelighed.

Uagtet den medfølgende Tabel over thinglæste og aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg m. m. udviser, at der i Periodens Løb er bleven thinglæst Documenter til et ikke ubetydelig større Beløb end Beløbet af de af-

læste Documenter, troer man dog at kunne antage, at Stedet er freddet fremad i det Tidssrum, der er Gjenstand for nærværende Rapport.

Huussliden antages at staae paa en taalelig god Fod i Holmestrand. I Aaret 1839 erholdt Stedet en saakaldet Haandgjerningsstole. Lønnen for Tjenestefolk antages at kunne ansættes fra 20 til 30 Spd. aarlig for en Tjenestekarl og fra 10 til 15 Spd. aarlig for en Tjenestepige, og den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbejder til 32 $\frac{1}{2}$. Baadbyggerie drives ikke i Holmestrand som nogen Næringsgreen. Paa Stedet er i Periodens Løb oprettet en Sparebank, hvis Plan er approberet ved høieste Resolution af 10de April 1838, og hvis udestaaende Capital ved Udgangen af Aaret 1840 var 16,908 Spd. 110 $\frac{1}{2}$., hvoraf Indskydernes tilgodehavende Capital med indestaaende Renter udgjorde 16,233 Spd. 49 $\frac{1}{2}$., og var Sparebankens eget Fond til samme Tid 673 Spd. 99 $\frac{1}{2}$.

I 1840 erholdt Holmestrand en Badehuusindretning, hvis Istandbringelse kostede 2200 Spd., og som nyder jevnlig Søgning. Paa Brolægningen af Byens Gader er i Periodens Løb anvendt circa 2800 Spd. Ved høieste Resolution af 7de April 1840 blev Holmestrands Commune af Oplysningsvæsenets Fond bevilget et Laan, stort 6000 Spd., imod Tilbagebetaling i 28 Aar, for dermed at befrie Byen for endeel ældre Laan, der have været optagne til Beskrivelse af Udgifterne ved forskjellige almennyttige Foretagender.

Ladestedet *Asgaardstrand*.

Dette Steds Indvaanere ernære sig hovedsagelig ved Skibsfart, da Stedets Handel, der indskrænker sig til en høist ubetydelig Udslibning af Trælast og Udsalg af Fornødenhedsartikler til Stedets Indvaanere og noget Lidet til Indvaanerne i det omkringliggende Landdistrict, i det Hele er meget ubetydelig. Efter den medfølgende Tabel har Stedet 4 Detailhandlere og 5 Høkere, 10 Skippere og 9 Haandværkere uden Borgerkab. Haandværksdriften paa Stedet indskrænker sig alene til Indvaanernes eget Behov.

Fabrik- og Bergværksdrift finder ikke Sted i Asgaardstrand, og har Stedet ingen Bymarker. Ikke heller er der i Periodens Løb bygget noget Skib sammesteds. Huussliden antages at staae paa et lavt Trin i Asgaardstrand. Tjenestelønnen er den samme som i Amtets Landdistrict i Almindelighed.

Stedet formenes at være gaaet tilbage i Periodens Løb, og synes der heller ikke for Tiden at være Udsigt til, at Forandring til det Bedre i Fremtiden kan ventes. Hvad thinglæste og aflæste Pantehæftelser m. m. for Asgaardstrands Befommende angaaer, henvises til Tabellen for Jarlsbergs Fogderi, hvorunder Stedet forterer.

Jarlsberg og Laurvigs Amt den 31te December 1841.

Underdanigst
Ulrich Cappelen.

Bratsbergs Amt.

Til Kongen!

Til Følge Deres Kongelige Majestæts naadigste Resolutioner af 11te Octb. 1825 og 10de Sept. 1827 samt 23de Decb. 1839 tillader Amtet sig herved underdanigst at afgive følgende

Beretning

o m

Bratsbergs Amts oeconomiske Tilstand fra Begyndelsen af Aaret 1836 til Udgangen af Aaret 1840.

A. Landdistrictet.

Jordbruget har her fra Fortiden været meget forsømt, især formedelst Almuens dertil i Almindelighed lidet tilbøielige Character; Kornavlingen har derfor ogsaa i flere Egne været aldeles utilstrækkelig til Folkets Behov. Imidlertid antages Agerdyrkningen i de senere Aar i begge Fogderier at være gaaen noget fremad, dog mindre ved Hjælp af forbedrede Agerdyrkningsredskaber, som Bonden nødvendig indlader sig paa, end ved den, formedelst uheldige Conjunctioner, declinerende Skovdrift, der nemlig har tvunget Almuesmanden til at lægge mere Vind paa sin Jord og Fædrift. Opdyrkningen af Nyland er i begge Fogderier ikke betydelig; men naar herover med Joie klages, ligesom over den ringe Forbedring, Agerbruget i det Hele offres, saa maa man fortrinlig søge Grunden hertil i Bondens trykkende Aar, hvilke ikke synderlig ophjælpes ved den overhaand tiltagende Udskykning af Eiendommene i flere Egne, der vistnok skaffer en Forøgelse i Folkemængden, men derimod Samfundet kun lidet agtbare Medlemmer til Deeltagelse i dets forskjellige Grene af Virksomhed. I Tabellerne vil findes Opgave over Jordbrugernes Antal og Skyld samt de udsfistede Brug; men hvad de sidste angaaer, da er Opgaven mere forfattet efter hvad der omtrent har kunnet lade sig calculere, end efter en nøiagtig Opmaalning, den man formedelst Jordbrugernes ringe Interesse for Sagen har vanskeligt for at faae sig nøiagtig meddeelt.

Det vil af denne Tabel erfares, at Selveiergodset i

- a. Nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi forholder sig til de bortfæstede Gaarde omtrent som 5 : 1; at der af 173 Brug er omtrent $\frac{1}{3}$ Deel udsfistet og over 272 Tønder Nyland opdyrket, og i
- b. Øvre Tellemarkens Fogderi forholder sig til det bortfæstede som 6 : 1; at der af 184 Brug er omtrent $\frac{1}{3}$ Deel udsfistet og omtrent 725 Tønder Land af udyrket Jord opbrudt til Ager.

De almindelige Sædarter ere Byg, Havre og Potetes samt Rug og Vlandkorn. Udsæden og dens Følghed er omtrent den samme som ved sidste Følgetælling opgiven. Potetesavlingen giver fremdeles godt Udbytte, og dette vilde ogsaa i Almindelighed være tilstrækkeligt, saafremt Tørraadenheden ikke hjemførte Frugten, hvilket der paa mange Steder endnu klages over. Kornavlingen kan antages at staae i Forhold til Potetesavlen som 1 : 6, enkelte Egne undtagne, hvor Byg og Havre udsaaes i større Qvantitet.

Vin, Hamp og Humle dyrkes i Almindelighed ikke, og intetsteds mere end til Huusbehov. Haugeedyrkning og Opelskning af Frugttræer skulle paa enkelte Steder tiltage, men staaer i det Hele taget endnu meget tilbage.

Efter den hermed følgende Fortegnelse over de i Amtsdistrictet værende Bygdemagaziners Status ved Udgangen af f. A. havdes i Bygdemagazinerne :

a. I nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi :

En Beholdning af 138½ Tønde Byg, — 621 Tønder Havre i Dplag — 463 Tønder Byg samt 3305 Tønder Havre i udestaaende Fordringer — og i Pengebeholdninger tilsammen et Beløb af circa 406 Spd.

b. I øvre Tellemarkens Fogderi :

En Beholdning af circa 322 Tønder Byg, 75 Tønder Havre i Dplag — 2304 Tønder Byg og 140 Tønder Havre i udestaaende Fordringer — og i Pengebeholdninger tilsammen 489 Spd. 45 f.

Den ligeledes vedlagte Fortegnelse over de i Amtsdistrictet værende Fabrikker og Manufacturer samt andre Industrianlæg ved f. A. Udgang viser, at der paa den Tid gaves 16 Kornmøller, hvorpaa formales omtrent 30,000 Tønder Korn aarlig.

Misvært-Aar indtraf ogsaa her i Aaret 1839, hvilket gjorde det nødvendigt at komme Almuen til Hjælp, saavel med Laan til Kornets Indkjøb, som af Magazinerne.

Sædriivten: Denne er her i Amtet ingenlunde af nogen Betydning, da Græssgangen, med enkelte Undtagelser, er for utilstrækkelig til Dvægets stadige Fremføddning. Enkelte Slagteqvæg affættes i de nærmeste Byer og Ladesteder. Med Hesteavlingen staaer det endnu tilbage, dog findes her gode Brugsheste, der især ved Kuldførselen finde sin fordeeltige Anvendelse.

Skovdrivten. Skovene kunne i de sidste 5 Aar, i Almindelighed, antages for at være forringede; Trælastudførselen, paa sin Side, og den for Jernværkerne nødvendige Kuldrift, paa sin, har naturligtvis ikke kunnet andet end medtage mangen Skovstrækning, og hvor denne ellers kunde været sparet, have Gaardbrugernes egne Fornødenheder, som Jordbruget ikke af sig selv har været tilstrækkeligt til at afhjælpe, maattet tilfredsstilles ved Skovdrivten, der især ved Smaalasts-Affætningen har været fordærlig for dem.

Af medfølgende Fortegnelse vil erfares, hvad der af Lømmaterialier er tilvirket paa :

a. Nedre Tellemarkens og Bamble Fogderies 135 Sauge, der udgjør omtrent 32,000 Tylster aarlig;

b. Øvre Tellemarkens Fogderies 78 Sauge — 5 à 6000 Tylster aarlig.

Udskibningslasten bestaaer saavel i tilhugne Fyr- og Granbord, som i Spirer, samt Birkelast af forskjellige Dimensioner, som i Planter, Battens og Bord. Lastbruget gav i Aarene 1836 og 1837 meget af sig, men i de senere Aar er det falden betydeligt. Egematerialier hugges enkelte Steder i nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi, men benyttes meest til Skibsbyggeri. Af Tjære-Dyne findes i sidstnævnte District 1, andre egentlige Dyne findes ikke, da Bonden almindeligvis hjælper sig med en simpel Forbygning i Jorden, men som afgiver et ringere Product. Til Brændematerialier benyttes kun Veed.

Fiskei: Dette drives fornemmelig i Eidanger- Bamble- og Sannikedals Sogne, der strække sig langs Kysten, og er til Nytte saavel for de fattige Kystboere som de nærliggende Kjøb- og Ladesteders Indvaanere, men det maa dog i det Hele ansees for en Vinæring, som intet Product til Udsælsel giver. Østers saavelsom Hummer ere dog Gjenstand for Salg her til Nabo-Districterne, dog i smaa Qvantiteter. Andre Fiskeforter, saavel tørret som speget, tilføres derimod fra andre Districter.

I øvre Tellemarkens Fogderi drives Fiskeriet, de mange Indsøer og Elve uagtet, dog kun som Vinæring; kun i Vinje Præstegjeld affaster det en Fangst af nogle 100 *BT* Dræd om Aaret, der gaaer under Navn af Ragorred. Der fiskees ogsaa Siig og Aborrer, som her kaldes Tryter. Fiskeredsfaberierne ere uforandrede de samme.

Bjergværksdrift: Af den medfølgende Tabel over Bjergværksdriften i begge Fogderier ved Udgangen af f. A. vil erfares, at de 3de Værker, Districtet gemmer, nemlig Holdens, Fossums og Vølvijs, have 100 Jerngruber og Skjærp, 5 Kobbergruber, der alle bleve optagne i forrige Aar, men kun 1 af dem har været i Drift.

Omdals Kobberværk har været nedlagt siden Aaret 1828. I Laurdals Præstegjeld i øvre Tellemarken gives 2de Brynesteensbrud, der i de sidste 5 Aar have udbragt omtrent 320,000 St. aarlig.

Holdens saaaavelsom Fossums Værker drives med Kraft, hvorimod Vølvijs, formedelst Eierens Dphub i Aaret 1839 har været standset, indtil en formuende Kjøbmand i Porsgrund, J. Flood, ved at lade sig samme nylig tilflaae, har givet grundet Haab om, at det snart vil komme i Gang igjen, og for Fremtiden vorde bestryet med Kraft og Indsigt. Efter Tabellen have Gruberne i de sidste 5 Aar givet et Product af circa 1000 Tønder Jernmalin aarlig pr. medium; og i Henseende til Værkerne's Product henvises til Tabellen, hvoraf erfares, at Udbyttet fra Aaret 1836 til 1840 er foretaget særdeles betydeligt. De Dplysninger, som ihenseende til denne Post forøvrigt kunne være at tilveiebringe, har Amtet søgt indhente hos Bergmester Strøm, men uagtet gjentagne Paamindelser derom endnu intet modtaget.

Fabrik- og Industri-Anlæg. Over disse Anlæg fremlægges herved en Tabel, hvoraf vil sees, at der i Amtsdistrictet gives:

- a. I nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi 13 Brændeviinsbrænderier og
- b. i øvre Tellemarkens Fogderi 86 Brændeviinsbrænderier, — men ligesom mange af disse ikke i de senere Aar have været i Drift, saaledes er man formedelst de upaalidelige Opgaver derover, ude af Stand til at meddele Mængden af Productet. Aarsagen til denne Standsning i Brændeviinsbrændingen maa vel hovedsageligen tilskrives den forhøiede Productionsafgift, men ogsaa den i den senere Tid aftagne Nydelse af Productet. Staaer denne sidste end ikke i Forhold til Brænderiernes Drift, saalænge Brændeviinet indføres andetsfeds fra, maa man dog med Glæde erkjende, at Brændeviinsdriften ogsaa her i i Districtet i de sidste 5 Aar har aftaget, hvilket man for største Delen kan tilskrive de oprettede Maadeholdsforeninger, — der saavel ved sin umiddelbare Virksomhed blandt de nærmeste Omgivelser, som ved sit Exempel og Aand har udbredt en Alvors-Stemning iblandt Almuesklassen, der giver Haab om ædelere Frugter for Moraliteten i det Hele.
- c. 213 Sauge med et Product, som ovenfor anført.
- d. 16 Teglværker, der med omtrent 38 Arbejdere levere circa 55000 Stk. Steen aarlig.
- e. 16 Møllebrug, hvorved formales omtrent 30,000 Tønder Kornvarer aarlig.

Vinæringer. Tilvirkning af egne Fornødenheder, som Badmel, Væred, Værken og Strie o. dsl. er det, hvortil Huusfliden almindeligviis indskrænker sig, og det kun til eget Behov. Denne maa i det Hele taget antages endnu at staae paa et lavt Trin, — saavel Klædevarer som finere Vinneb og Manufacturvarer fra Byerne kjøbes endnu af mange af Indvaanerne.

Skibs- og Baad-Byggeri. Efter vedlagte Tabel over de i Tolddistrictet i Aarene 18^{36/40} byggede Fartøier var der i det Kragerø Tolddistrict underliggende Landdistrict hjemmehørende 14 nybyggede Fartøier af 1034 Commercelæsters Drægtighed, hvoraf i samme Tidsrum 7 Fartøier ere solgte, tilsammen drægtige 498½ Commercelæster; i Ladestederne Brevig, Stathelle og Langevund 11 hjemmehørende Fartøier af 862½ Commercelæsters Drægtighed og i det til Langevunds Tolddistrict hørende Landdistrict 10 Fartøier af 935½

Commercelæsters Drægtighed. Desuden skulle, efter vedkommende Fogeds Beretning, 15 Fartøier staae paa Stabelen i Landdistriktet.

Skibsfarten. Søfart drives meest af Kystbeboerne i Eidanger, Bamble og Sannikedals Sogne, og Fragtfarten føres især fra Ladestederne; — 11 Fragtebaade ere i stadig Virksomhed, og skulle indbringe Ei-erne 100 à 200 Spd.

Uf andre Landbo-Næringer maa derhos nævnes:

1. Jagten, der dog er af ringe Betydning her i Districtet, dog skydes især i øvre Tellemarken endeel Tiure og Urfugle, samt i Moland, Vinje og Lind flere hundrede Dylter Rytter aarlig, hvilke affættes til de nærmeste Byer, og i de 2de sidstnævnte Præstegjælde skydes en Deel Reensdyr, men hvilke fordetmeste nedsaltes og fortæres i Districtet.

2. Landtransport af Varer. Den vigtigste er den, som foregaaer mellem Graaten og Fjærestrand samt imellem Fjærestrand og vestre Porsgrund. Dertil bruges 50 Heste de $\frac{3}{4}$ Dele af Aaret og med hver Hest fortjenes 60 p . daglig, en Indtægt, som flere af Gierpens og Solums Almuer dele. Den anden, men mindre betydelige, Landtransport foregaaer i det ovenfor liggende Holdens Præstegjæld, nemlig fra Nome til Giestrand $\frac{1}{4}$ Miil, fra Lundefaret til Salterje $\frac{3}{4}$ Miil, fra Soboden igjennem Bøe til Sillefjord (Starfeyje) $1\frac{3}{4}$ Miil, samt i Hitterdal fra Tangen til Krosshuus $1\frac{3}{4}$ Miil og til Lindoset 3 Mile.

3. Handel med Landmandens Varer og Producter har ikke tiltaget synderlig siden Loven af 15de Juli f. A. emanerede. Landfræmmernes med Gjestgiveriernes Antal udgjør

a. I nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi 57 og

b. I øvre Tellemarkens Fogderi 48, der fordetmeste tillige ere Skydsstæffere.

De nærmeste Byer Rongsberg for øvre Tellemarken og Skien med Porsgrund og Udsæderne ere naturligen de Stæder, hvor Districtets Producter affættes; — i Skien fornemmelig ved Markederne.

4. Det fortjener derhos at bemærkes, at Veivæsenet i Amtsdistrictet i de senere Aar er gaaet betydelig fremad. Ikke alene er det af Statskassen bekostede ny Veianlæg fra Rongsberg gjennem øvre Tellemarken til Haukeli i Vinje freddet saavidt frem, at det allerede har naaet forbi Vinje, altsaa en Strækning af over 8 à 9 Mile oparbejdet, men Amtets egne af Communen bekostede Veie have i flere Retninger vundet Forbedringer, der fortjene Anerkjendelse, ligesom disse stadige Veiarbejder have givet en heldig Anledning for mangen brodløs Mand til Fortjeneste og Erhverv for sig og Sine.

Milelængden af Districtets med Hjulredskaber fremkommelige Veie udgjør:

a. I nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi af Hovedveie $28\frac{5}{8}$ Mile og af Bygdeveie $22\frac{7}{8}$ Mile, hvoraf kun $\frac{7}{8}$ Miil i de sidste Aar er for Amtets Regning oparbejdet til farbar Veie, nemlig fra Kiil til Kragersø.

b. I øvre Tellemarkens Fogderi 32 Mile, hvoraf $16\frac{1}{2}$ Mile Hovedvei, de øvrige ere i de sidste 5 Aar til Kjøreveie oparbejdet Bygdevei.

I Dagpenge har en Arbeidsmand almindeligviis — paa Huusbondens Koft: 12 à 20 p . og paa egen Koft fra 20 til 32 p . Lønnen for en voksen Tjenestefarl er forskjellig fra 15 til 30 Spdlr. og for en Tjenestepige 8 à 12 Spdlr. Bonden lønner somofteft kun med Koft og fornødne Klæder.

Hvad Tilstanden i Districtet angaaer, da tør man ikke antage, at denne i det Hele taget er noget favorable. Den hervedfølgende Tabel over afholdte Executioner m. v. viser at disse:

a. I nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi i de sidste 5 Aar have tiltaget fra (1836) 117 til (1840) 337 Stk., ligesom Udpantningerne fra (1836) 1213 til (1840) 1659;

b. i øvre Tellemarkens Fogderi have været afholdte Executioner, ialt 653 Stk.

og Udpantninger . . 6479 „ og

saaledes tiltaget fra 1836 til 1840 Executionerne 161 Stfr. og derimod Udpantningerne varieret.

Al Gjældsbreve og Stifteudlæg ere:

a. I nedre Tellemarkens og Tinds Sorenskriveri af	749
	de 509 aflæste.
b. I Bamble	af 822
	de 404 aflæste.
c. I øvre Tellemarkens vestfjeldsfe	af 520
	de 268 aflæste.
d. østfjeldsfe	af 316
	de 163 aflæste;

hvorved dog af en Sorenskriver (Nielsen) er bemærket, at Opgaven over de passerede Afslæsninger neppe paa meget nær viser det i Virkeligheden afbetalte Beløb, da Almuesmanden der i Districtet er saa lidet omhyggelig for at besørge Aflysning af indfriele Pantehæftelser; ligesom Opgaven over de afhændede eller ved Skifte udlagte Jordeiendommers Værdi heller ikke antages at angive den virkelige Totalsumma, da der, forsaavidt Afhændelsedokumenterne angaaer, saavel fra Forældre til Børn som imellem Andre, har været temmelig almindeligt, at man, for at begunstige Kjøberen eller spare paa det stemplede Papir m. v. Omkostninger, angiver en ringere Sum, end den virkelige betalte, og i Henseende til Skiftetaxterne disse stundom turde være noget lempeede efter en Begunstigelse mod den Lösningberettigede.

Enkelte Auktionssalg laborere derhos af en betydelig Misvirkning, paa Grund af de Forpligtelser, som Kjøberen maa overtage udenfor Tilslags-Summen, hvilken sidste dog alene er kommen i Betragtning i Opgaven; — en Bemærkning, som vel ogsaa for en Deel gjælder om Opgaverne fra de andre Jurisdictioner.

Al faste Eiendomme ere afhændede:

a. I nedre Tellemarkens og Tinds Sorenskriveri	574 Stfr.
b. I Bamble	634 =
c. I øvre Tellemarkens vestfjeldsfe	363 =
d. I østfjeldsfe	303 =

B. Kjøb- og Ladestederne.

1. Skien og Porsgrunds By med Ladesteder.

Saa Byer have vel en saa fordeelagtig Beliggenhed for Handelen som disse. Øvre og nedre Tellemarken, hvis betydelige Vasdrag gennem Nordfjords Vandet have Udløb forbi disse Byer, samt Gjerpens, Eidanger og tildeels Bamble Præstegjelde udgjøre Byernes betydelige Oppland. Vel er dette Oppland ikke just det vel dyrkede, frugtbare; — det kan ei engang brødføde sig selv, mindre forsyne Byerne med Kornvarer; men een Rigdom gav Naturen det dog, dets betydelige Skovstrækninger, der aarlig yde en Mængde Brug til Af sætning, og hvor skulde vel denne naturligere foregaae, end i de nævnte Byer, hvorhen de betydeligste af Landdistrictets Vanddrage føre? Trælafthandelen synes derfor her at maatte være i fortrinlig Flor. Først bliver da at omtale Kjøbstædernes

Sandel. Samhandelen med Landdistricterne, der væsentligst fra disse Byer maae hente deres Fornødenheder saavel som deres saa Luxusartikler, til- eller aftager, eftersom Landdistricternes vigtigste Handelsartikel, Trælafsten, finder Af sætning hos Kjøbstædernes Handlende, eller eftersom Haret har været mere eller mindre heldigt for Landmanden. Vel affætter ogsaa Tellemarken endeel Fedevarer, saasom Smør, Talg og Kjød, til Byerne; men dette er dog, især hvad de 2de sidstnævnte Artikler angaaer, ikke betydeligt. I de første Aar af den Periode, som nærværende underdanigste Indberetning omfatter, nemlig 1836 — 1838, var saaledes

Samhandelen med Dyplandet temmelig livlig, deels fordi Trælasten i disse fandt fordeelagtigt Marked i Byerne, deels paa Grund af de mislige Kornaar i Dyplandet, der desaarfag tiltrængte en større Dvantage Kornvarer. I 1839 og 1840 har Samhandelen derimod aftaget, tildeels som Følge af, at de lave Priser paa Trælasten i Udlandet tryffede Indkjøbspriserne for Samme ned. Indkjøbspriserne paa Trælast ere af paalidelige Mænd opgivne i Tind, Gransherred, Hitterdal og Nordsøstranden at have været saaledes:

a. Langveed, 6 à 11 Tom.s Top, 24 à 40 Fods Længde:

1836 pr. Tylt	7 Spd. 4 $\frac{1}{2}$ s. 5.
1837 " "	3 . 3 5
1838 " "	4 . 4 12
1839 " "	3 . 3 23
1840 " "	3 . 2 20

b. Tømmer, 9 à 16 Tom.s Top, 16 à 22 Fods Længde:

1836 pr. Tylt	2 . 3 21
1837 " "	3 . 1 17
1838 " "	3 . 1 12
1839 " "	2 . 2 15
1840 " "	2 . 1 19,

hvertill kommer Transportomkostninger,

	Langveed.	Tømmer.
fra Tind og Gransherred . .	1 à 1½ Spd.	¾ à 1 Spd.
fra Hitterdal og Nordsøstranden	¾ à 1 Spd.	¾ à 1 Spd. pr. Tylt.

Indkjøbspriser og Drivtsomkostninger for Trælast i Dyplandets øvrige Districter ere kun angivne omtrentlig saaledes, at de første skulle være fra 5 til 10% og de sidste fra 10 til 15% høiere, end de foran angivne, for det vestfjeldste Tellemarkens Vedkommende.

Hvad Trælasthandelen med Udlandet angaaer, da var denne i Periodens 3de første Aar i Flor. Priserne stode høit, og Udfibningen var derfor ogsaa livlig. I Periodens sidste 2 Aar og fornemmelig i 1840 har derimod denne Handel ikke været fordeelagtig. Priserne have været lave, og Ladninger skulle være udfibede til Cornwall, et af de bedste Markeder, med saa stort Tab, at Udfiberen, foruden at hele Ladningens Værdi er medgaaet i Omkostninger, endog skal have været nødt til at gjøre Tilskud for at dække Fragten.

Med Hensyn til de øvrige Producter, som Dyplandet indfører til Byerne, saasom Smør, Talg, Kjøb, Wildt — i ringe Mængde — og Potetes, bemærkes, at Priserne paa disse Artikler have været saadanne:

pr. Bø Smør eller Talg	1 Spd. 72 s. à 1 Spd. 96 s.
" Tønde Potetes	72 s. à 96 s.

Prisen paa Wildt varierer efter dets Beskaffenhed. Af Slagtesæ indkommer aarlig flere betydelige Drivter, meest Dvier og Køer, hvis Pris, selv under pengetrange Tider, ifkun varierer ubetydeligt. Den er forøvrigt selvfølgelig forffjellig efter Slagtets Størrelse og Kjøbsfuldby, mellem 10 til 22 Spd. Omsetningen af indenlandts Barer ved det aarlige Marked i Skien er ei betydelig; med Undtagelse af endeel Skind indfrænker den sig væsentligst til Haandværksarbeider, hvoraf Noget affættes. Markedsbodernes Antal var i Aarene 1836 til 1840 i Gjennemsnit aarlig 34. Nogle have overeensstemmende med Pl. af 22de Decbr. 1808 ogsaa her erhvervet Bevilling til Handel en gros, hvoraf dog ingen synderlig Anvendelse er gjort. Fortegnelse over Byernes Handlende vedlægges. Fra Byerne Skien og Porsgrund udfibes endeel Jernvarer; men den betydeligste Exportartikel saavel fra Byerne som de samme underliggende Ladesteder er Trælasten, hvis Pris i Udlandet derfor øver en væsentlig Indflydelse paa disse Steders

Skibsfart. Imidlertid har Skibsfarten i Periodens Løb i det Hele taget ikke været aldeles ubetydelig, uagtet de lave Priser paa Trælasten i Udlandet have gjort Affikbningen mindre fordeelagtig. Fragtfarten har dog været den væsentligste og ere Fragterne opgivne at have været følgende:

Hvorfra.	Hvorhen.	1836	1837	1838	1839	1840	beregnet efter:
Langesunds-fjord	nordlige Frankrig	fr. 35 à 40 § 5%	40 à 45 § 5%	45 à 50 § 5%	35 à 40 § 5%	35 à 40 § 5%	Christiania Standard
	London	£. 24 à 32 § 5%	29 à 30 § 5%	27 à 28 § 5%	27 à 30 § 5%	25 à 26 § 5%	do.
	Bristol	£. 42 à 45 § 5%	45 § 5%	42 à 45 § 5%	40 § 5%	36 à 40 § 5%	do.
	Cornwall	£. 16. ^c à 17. ^d § 5%	15 § 5%	14. ⁹ à 16. ⁶ § 5%	14 à 15 § 5%	14 § 5%	Load à 50 Cubit Fod.
Sundswall	London	£. 52. 6 ^d § 5%	68 § 5%	62 § 5%	65 § 5%	60 § 5%	Petersburg Standard
Gothenborg	do.		45 § 5%				do.

Matroschyren har gennem det hele Tidrum omtrentlig holdt sig uforanderlig; den betinges enten for Reisen og varierer da efter dennes Længde og Besværlighed, eller for Maanedene, i hvilket Tilfælde den sædvanligvis er mellem 6 à 8 Spdlr.

Haandværksdrift. Byernes haandværksdrivende Borgeres Antal har i de sidste 5 Aar ifølge Byfogdens Opgave tiltaget betydeligt, ligesom ogsaa deres Arbejder ere gaaede fremad til det Bedre. Denne Fremgang skyldes upaatvivlelig for en stor Deel den større Concurrence, som Haandværkernes Forøgelse har aabnet; men væsentlig skal dog, ifølge Byfogdens Indberetning, den i Skien i 1832 oprettede Tegneffole have bidraget til denne Fremadskriden. Imidlertid er det kun Smederne, der endnu have drevet deres Profession noget vidt; disse, der ere meget duelige, have affat endeele Meubler til andre Steder i Riget. Forøvrigt har, noget Bogbinderarbejde og endeele Hatte undtaget, Haandværksarbejde ikke været affat udenfor Byerne selv. I oeconomist Henseende er derimod Haandværksstanden i Skien i de sidste 5 Aar gaaet tilbage, hvilket vel tildeels kan tilskrives Forøgelsen af Haandværkernes Antal og de i de senere Aar indtraadte uheldige Conjunctioner. Fortegnelsen over Byernes Haandværkere vedlægges.

Fabrikdrift. Byernes væsentligste Fabrikdrift er Saugbruget; men de mislige Handelsconjunctioner i de senere Aar have bevirket, at dette ikke drives med synderlig Fordeel; imidlertid ere endnu samtlige paa vedkommende Fortegnelse anførte Sauge i Drift den Tid af Aaret da Driften kan finde Sted. Forøvrigt have endeele Tobaksspinderier, Brændeviinsbrænderier, Teglværk og Møllebrug. Fortegnelse over Fabrikkerne vedlægges.

Bjergværksdrift gives ikke.

Skibsbyggeri. Dette har i Lufrets Løb ikke været betydeligt, da kun 2 Fartøier i dette Tidrum ere byggede i Porsgrund og ingen i Skien. Imidlertid er strax ved denne By, paa Gjemsø Klosters Grund, et Skibsværft, hvor betydeligt Skibsbyggeri i Aarene 1836 til 1840 har været foretaget. En i Nærheden af Skien anlagt og i Aaret 1840 betydelig udvidet Reberbane leverer det Tougværk, som ved Skibenes Tilrigning behøves, og skal dette Product finde nogen Søgning. Tabel over Skibsværfter vedlægges.

Jordbruget. Skien og Porsgrund eie hver for sig endeel Jorder, som ere bortsatte stykkevis til forskjellige og benyttes dels til Ager- og dels til England. Agerdyrkningen har imidlertid neppe hævet sig over Middelmaadigheden. Udsæden er angivet for Aaret 1840 paa Skiens Bymark til 16 $\frac{3}{4}$ Td. Korn og 66 Td. Potetes, samt paa de til Porsgrund hørende Jorder til 18 $\frac{1}{4}$ Td. Korn og 33 $\frac{3}{4}$ Td. Potetes.

Vinæringer. Zuusfliden eller Industrien angives af Bysfogden at være høist ubetydelig, hvilket den formentlig endnu længe vil blive, saalænge den maa concurrere med Udlandets Manufacturer, hvilken Concurrente den ei kan bestaae. Af andre Vinæringer kan kun nævnes Fiskeri. Dette er for Skiens Vedkommende indskrænket til noget Laxefiskeri i Elven, dels med Garn eller Krog, dels ved Indbygning i Fosserne. Fra Porsgrund fisses derimod paa Frier- og Eidanger-Fjorde meest Torrf og Hvidling.

I Ladestederne drives derimod Fiskeri mere og Skien og Porsgrund faae derfor deres fleste Fisk fra hine ved Fiskekræmmere, der opkjøbe Fisken udenfor og føre den op igjennem til de nævnte Byer. Dette gjør imidlertid, at Fisk i Almindelighed især i Skien er noget dyr, undtagen naar Garnfiskerne ere meget heldige med deres Dræt efter Makrel, Hellefisk, etc. Hvad Byernes Tilstand i Almindelighed angaaer, skal man tillade sig at bemærke Følgende: I Skien er i Virksomhed:

1 Sparebank med et Fond ved Udgangen af 1840 af 40,548 Spdlr., hvoraf Eiendom 3260 Spdlr. 36 sk., udestaaende i Berelobligationer 38,400 Spdlr., i Berler 135 Spdl. og i Panteobligationer 740 Spdlr. Af andre Laaneindretninger har Stedet

1 Filialafdeling af Norges Bank, der traadte i Virksomhed ved Begyndelsen af Aaret 1836; og ifølge Deres Majestæts naadigste Resolution af 24de Febr. 1837

1 Kongelig Disconteringscommission. Det er vel almindelig erkjendt, at Indretninger, som de nævnte, ere gavnlige; imidlertid non existit usus sine abusu; og det er nok næsten mindre end tvivlsomt, at Skiens Indvaanere, især de Handlende, ei retteligen have benyttet den dem ved hine Indretninger aabnede lettere Afgang til Pengelaan, idet de loffede derved have sat sig i en Virksomhed, som de under de senere indtraadte uheldige Conjuncturer ei have været istand til at soutinere. Foruden de nævnte offentlige Indretninger findes ogsaa i disse Byer

1 Assuranceforening for Skibe, kaldet „den første norske Assuranceforening“ der bestaaer af 41 Medlemme, hjemmehørende dels i Langesundsfjorden, dels i Kragerø; i Foreningen er assureret 75 Skibe og Skibsparter taxerede for 291,350 Spdlr.; Foreningens Fond udgjør 26,108 Spdlr. 40 sk., hvoraf dog skal betales for Havari og Forlis i 1840, Assurance c. 10,000 Spdlr. Foreningens Love ere, under 7de Octbr. d. A., tilfillede det kongelige Finants-Departement for at forelægges Deres Kongl. Majestæt med Directionens underdanigste Ansøgning om, at Lovene maae nyde naadigst Sanction.

Hvad den oekonomiske Tilstand i Skien og Porsgrund angaaer, da er denne upaatvivlelig i de sidste Aar gaaet tilbage. Det er allerede foran bemærket, at Haandværksclassen maa antages at være gaaet tilbage i Velstand i de forløbne 5 Aar. De Handlende havde derimod ved Periodens Begyndelse og endnu indtil Udgangen af 1838 at glæde sig ved et gunstigt Marked; den væsentligste Exportartikkel, Trælasten, blev i Udlandet godt betalt, og den fandt saaledes hjemme Søgning hos Skoveierne. Samhandelen med Uplandet var derfor ogsaa livlig. I Periodens sidste 2de Aar, 1839 og 1840, har dette forandret sig. Trælasten sank i Prisen i Udlandet, hvorfor Exportenterne ikke mere kunde betale saa høie Indkjøbspriser. Hertil kom, at Coursen stadig forbedredes; Kjøbmanden fik vel endnu omtrent samme reelle Værdi for sin Ladning i Udlandet; men den nominelle var betydelig mindre. Hjemme vare og ere Forholdene fremdeles ikke forandrede efter Pengenes større Værd; Bonden og Arbeidsmanden kræve endnu det samme Beløb for deres Varer eller deres Arbeide, som før. Dette gjorde, at Trælasthandelen ikke mere kunde drives med Fordeel, og i Periodens Løb have saaledes 4 Trælasthandlere opgivet deres Boer. De Dyrige have betydeligen indskrænket deres

Virksomhed. Af Detailhandlere ere 3 fallerede i det omhandlede Tidsrum, ligesom 1 Høfer og 1 Skrædder have opgivet deres Boer til Skifterettens Behandling. 1 Trælafhändler var allerede i 1835 gaaet Fallit. Det bemærkes, at disse Opgaver ere uddragne af Bysfoged Cappelens Indberetning. At Arbeidsmanden, der væsentlig soutinerer ved Trælafhändlerens, under saadanne Omstændigheder maatte gaae tilbage, er indlysende. Det bemærkes endvidere, at ifølge den fremlagte Tabel ere Pantfættelserne paa faste Eiendomme forøgede, medens Eiendommene selv ere faldne i Priis. Imidlertid tør man dog vel antage, at Tilbagegangen ikke har været særdeles betydelig. Men der er indtraadt en Crisis i Handelsverdenen, som har indvirket skadelig tillige paa andre Forholde. Er Crisen først overstaet, tør man endnu haabe, at Alt vil blive godt. Med Hensyn til den tjenende Klasse bemærkes, at en Tjenestebetjent efter Opgivende faaer 25 til 30 Spdlr., en Tjenestepige fra 10 til 12 Spdlr. aarlig Løn, og en simpel Arbeidsmand 24 à 28 fl. daglig.

a. Ladestedet Øsebakken.

Stedet har en Deel Krambod- og Trælafhandel; men denne har ligesom i Porsgrund aftaget i de senere Aar. Haandværksdriften er ubetydelig og væsentligt indskrænket til Indvaanernes eget Behov. Ikke bedre staaer det sig med de øvrige Næringsveje. Fabrikker gives aldeles ikke; derimod har Stedet 1 Skibsværft, der i Tidsrummets Løb har leveret 1 større Fartoi, og hvorpaa det 2det allerede var sat paa Stablen inden 5 Aarets Udgang. Noget mere detailleret Fremstilling af Værftets Virksomhed seer man sig imidlertid ikke ifstand til at meddele, da de fornødne Materialier dertil ikke ere modtagne fra vedkommende Foged. Med Hensyn til Stedets Jordbrug gjælder det samme, som foran er anført om Jordbruget i det Landdistrict, hvortil Stedet hører. Af Vinæringer drives kun noget ubetydeligt Fiskeri paa Frier- og Eidanger-Fjordene, hvilket imidlertid ei engang er tilstrækkeligt til Stedets Behov. Heller ikke paa dette Sted have Luftets uheldige Conjunctioner været uden skadelig Indflydelse; men Tilbagegangen i oeconomisk Henseende er dog vistnok mindre betydelig end i Byerne Skien og Porsgrund, hvortil den vigtigste Aarsag formeentlig er at søge deri, at Handelsrørelsen, hvis Aftagen har virket saa skadelig paa hine Byers Velstand, i Ladestedet har været ubetydelig før dette Tidsrums Begyndelse og følgelig følt mindre Tryk af de uheldige Conjunctioner. Tabel over Stedets Næringsdrivende vedlægges og over Pantfættelserne ligesaa.

b. Ladestederne Brevig og Stathelle.

Den væsentligste Næringsvei for disse Steder er Handelen, der dels er activ, forsaavidt ikke ubetydelig Trælafst derfra har været udført med Stedernes egne Skibe, dels passiv, da endeel Hollændere og Hannoveranere aarlig ankomme til Stederne, dels baglastede og dels medbringende Fedevarer, og indtage Trælafst paa Retouren. Samhandelen med Stedernes Oppland, der dannes af endeel af Bamble og Eidanger Sogne, er kun ubetydelig. Fedevarer indføres, dels fra Holland dels Danmark; endeel Smør, Talg og Kjød bliver derhos aarlig fra Tellemarcken affat til Brevig, hvorimod Tellebønderne kun sjelden tage deres Varer i Brevig, da de erholde dem lettere i Skien og Porsgrund, hvorved de ogsaa spare en Deel af Transporten. Ogsaa disse Steders Handelsrørelse er i de senere Aar betydelig lammet ved de samme Omstændigheder, som forhen ere anførte; alene i 1840 have 2de af Brevigs vigtigste Trælafhändler været nødt til at standse. At de Øvrige under Conjunctioner, som de nærværende, indskrænke deres Virksomhed, er naturligt.

Haandværksdriften i Ladestederne har i Ovingenniet ikke gjort noget Fremfærd; den er udelukkende indskrænket til Indvaanernes Behov.

Fabrikdriften er ogsaa ubetydelig; Brevig har et Tobaksspinderi, der er oprettet i 1838, og et Raskbrænderi, oprettet i 1839. Hvad Productet af disse Fabrikker har udgjort aarlig, vil naadigst erfares af vedlagte Tabel. Stathelle havde ved Periodens Begyndelse et Brændeviinsbrænderi, som i 1837 blev nedlagt. I Periodens Løb er der i disse Ladesteder bygget 9 større Fartøier af samlet Drægtighed, som medfølgende Tabel viser; men hvilke Skibsværfter Stederne have, eller den nærmeste Detail ved deres Drift, for-

maaar man ikke at oplyse, da de fra vedkommende Foged forlangte Oplysninger i denne Henseende ei endnu ere modtagne. Stederne eie ingen Jord.

At Stederne ved Udgangen af 1840 vare gaaede tilbage i oeconomisk Henseende, antages utvivlsomt. Med Hensyn til de hertil virkende Aarsager henvises underdanigst til hvad der foran er yttret om Byerne Skien og Vørsgrund. Tjenestefolks Løn er opgiivet — i Brevig: for en Pige 8 à 10 Spd. (Tjenestedrenge havees ikke), i Stathelle: for en Tjenestdreng 30 Spd. og for en Pige 10 Spd. og 2 Par Sko. Tabel over næringsdrivende Borgere hosfølger saavel som over Pantstættelser m. v.

c. Ladestedet Langesund

deleer med Hensyn til Handel, Søfart og Næringsdrift sælles Skjebne med Brevig og Stathelle. Af Fabrikker har Stedet kun en Reverbane, hvis aarlige Product naadigst vil erfares af vedlagte Tabel. Paa Stedet er fra 1836 til 1840 bygget tvende Fartøier, hvis Drægtighed vedlagte Tabel viser; forøvrigt kunne de nærmere Detailler, betræffende Skibsbyggeriet i Langesund, ei opgives af samme Grund, som foran ved Brevig er bemærket. Stedet eier ikke Jord. Med Hensyn til Stedets oeconomiske Forfatning, der uden tvivl er flettere ved Dvinqvønnets Slutning end ved dets Begyndelse, vover Amtet underdanigst at henholde sig til hvad der ved de øvrige Ladesteder samt Skien og Vørsgrund er anført. Løn for Tjenesteyende er opgiivet at udgjøre for en Tjenestdreng c. 30 Spd. og for en Pige 10 Spd. aarlig. Haandarbejdere betales om Sommeren med 30 fl. og om Vinteren med 24 fl. daglig. Underdanigst vedlagte Tabel indeholder Opgave over Stedets Næringsdrivende, og en anden Tabel lige Opgave over Pantstættelser m. v.

Hvad angaaer de nævnte Ladesteder skal Amtet forøvrigt underdanigst henholde sig til dets under 24de Juni d. A. til den kongelige norske Regjering indgivne Udkast til Lov om adskillige omfattende Forandringer i Jurisdictionsvæsenet, saavel i de bemeldte Ladesteder, som i Byerne Skien og Vørsgrund.

2. Kragerø By.

Handel. Som for Skien og Vørsgrund bemærket, er ogsaa for Kragerø Trælasten den vigtigste Exportartikkel. Der indføres Korn og Fødevarer, noget Muur- og Tagsteen, noget Tougværk, foruden de sædvanlige Manufacturer, Fabrik- og Colonialvarer. Byen er af Naturen ikke saa heldig situeret som Skien og Vørsgrund; den har kun et indskrænket Dypand i Præstegjeldet Drangedal, Anneret Sannifedal og en Deel af Bamble Sogn. Ikke desto mindre har Byens udenlandske Handel jævnlig været meget livlig. Ogsaa her har dog Tidernes Tryk lammet Kjørlsen, hvortil de samme Omstændigheder have virket, som ved Amtets andre 2de Kjøbstæder anført. Indkjøbspriserne paa Trælast ere opgivne saaledes:

pr. Tylt Bjeller af 18 til 24 Fods Længde . . . 4 til 7 Spd.

pr. Tylt Tømmer af 14 — 16 F. L. $10\frac{1}{2}$ à 11 T. Top $2\frac{1}{2}$ til 4 Spd.,

Driftsomkostningerne angives fra Torrisdal til $\frac{3}{5}$ à 1 Spd. pr. Tylt og fra Drangedal og Sannifedal til $\frac{1}{5}$ à $\frac{3}{10}$ Spd.

Priserne i Udlandet ere angivne at have været i Aarene 1836 til 1838:

i Frankrige pr. 3ts. Planke 22 à 26 Cts. pr. løbende Fod, Fragt indberegnet;

= Bjeller $1\frac{1}{5}$ à $1\frac{1}{2}$ fr. pr. Cubiffod;

Holland = do 36 à 38 fl. pr. Tylt.

I Aarene 1839 og 1840:

i Frankrige for 3ts. Planke 18 à 22 Cts. pr. løbende Fod, Fragt indberegnet;

= Bjeller 1 à $1\frac{1}{5}$ fr. pr. Cubiffod;

i Holland = do. 30 à 36 fl. pr. Tylt.

Handelen med Dyplandet er ikke ubetydelig, da Landdistriktet langt fra kan brødføde sig selv, ligesom Kragerø er den Kjøbstad, hvor Bønderne fra Drangedal og Sannifedal nærmest erholde deres saa Fornødenheds-

og Lurusartikler. Handelen varierer forøvrigt ogsaa her, som foran anført ved Skien og Porsgrund, efter Conjunctionerne og de mere eller mindre heldige Korn-Aar i Oplandet. Dette kan ikke forsyne Byen med de fornødne Fødevarer, hvoraf kun endeel Smør, Talg, Kjød og Vildt indkommer; sin væsentligste Forsyning i denne Henseende faaer Kragerø deels fra Danmark, deels fra Holland. Vedkommende Tabel indeholder Op-gave over Kragerø Byes Handlende.

Skibsfart. Naar et saa lidet Sted som Kragerø har et saa stort Antal større Fartøier (39 Styk. med en Drægtighed af 2983 Commercelæster), maa nødvendigviis Fragtfarten være den væsentligste Deel af Stedets Søfart. Dette har ogsaa i Dvinqvennisets Løb været Tilfældet i Kragerø, idet kun 15 Skibe, drægtige 748 Commercelæster, have været i Fart fra Hjemstedet, medens 24 Skibe, drægtige 2235 Commercelæster, have faret for Fragt. Fragterne ere opgivne at have været saaledes:

Hvorfra.	Hvorhen.	1836	1837	1838	1839	1840	beregnet efter:
Drammen	Holland	22 à 26 fl.	24 à 28 fl.	26 à 30 fl.	26 à 24 fl.	22 à 24 fl.	Tykt Bjeller.
Göteborg	Londen	39 à 40 S.	44 à 46 S.	48 à 50 S.	48 à 44 S.	40 à 38 S.	Petersb. Standard.
Sundswall	nordl. Frankr.	80 fr.	84 à 86 fr.	95 à 100 fr.	100 à 90 fr.	80 fr.	do.

Matroschyren fastsættes ogsaa her deels for Reisen, deels for Maaneden, i hvilket sidste Tilfælde den sædvanligen har været mellem $6\frac{1}{2}$ à $7\frac{1}{2}$ Spdlr.; den skal i Løbet af den Periode, Indberetningen omfatter, have holdt sig omtrentlig uforandret i gode og flette Aar. Dette i Forbindelse med lave Fragter og høie Priser paa Alt, hvad der udkræves til Skibets Udrustning og Proviantering, skal have gjort de sidste Aars Fragtfart meget ufordeelagtig. I Tidrummet er et af Stedets Skibe gaaet til det sorte Hav og et med Fragt til Brasilien. Skibsrederne ere i 1839 tiltraadte den første norske Assurance-Forening i Skien (see foran under Skien in fine). Vedkommende Tabel viser Antallet af Skippere i Kragerø.

Haandværksdrift. I denne Henseende staaer Kragerø tilbage for Amtets øvrige Kjøbstæder. Som af Tabellerne naadigst vil erfares, har Byen langt flere Haandværkere end den i Forhold til sin Folkemængde kan ernære. Men disse skulle for det Meste være udelige Subjecter, der, spærrede Afgang til Erhverv paa større Steder formedelt deres Udelighed og Uorden, have fundet Kragerø, hvor intet Laug existerer, at være det bekvemteste Sted til at prøve Lykken. De have derfor ikke kunnet bevirke nogen Concurrence, uden hvilken ingen Fremadskriden er at vente. Kun 2de af Stedets Mestere skulle i foranførte Henseende gjøre en Undtagelse.

Fabrikdrift. Stedets Fabrikdrift er yderst ubetydelig og indskrænker sig væsentlig til Fabrikation af endeel Straatobak. Byen havde ved Periodens Begyndelse et Brændeviinsbrænderi, der imidlertid under 30te Sept. 1839 er nedlagt. Derimod er i 1837 oprettet et Albryggeri. Vedkommende Tabel indeholder Foretegnelse over disse Fabrikker, deres Producter og de ved samme beskæftigede Arbejdere.

Bjergværksdrift gives der ikke.

Skibsbyggeri har, selv under de sidste Aars mindre heldige Conjunctioner, ikke været ubetydeligt i Kragerø, eller rettere i Kragerø Omegn, da Stedets Indvaanere, fordi Terrainet i Byen kun levrer liden Plads til saadan Bedrift, have deres fleste Skibsværfter i det tilstødende Landdistrikt. Paa samtlige Værfter i og udenfor Kragerø ere for Byens Indvaaneres Regning i Periodens Løb bygget 13 Fartøier af 934 Commercelæsters Drægtighed. Af disse Fartøier er kun et bygget for Salg. Fartøiernes Rigning foregaaer i Byen, og indenlandsk Tougværk bliver herved mere og mere benyttet.

Jordbruget. Byen eier ingen Jord, saa at der følgerig heller ikke inden dens Grænser eksisterer Jordbrug; derimod skal Hauge dyrkingen, forsaavidt Terrainet hertil levrer Plads, drives med Lyft og Climatet være gunstigt selv for Opelskning af de finere Frugtsorter.

Vinæringer. Som i Skien og Porsgrund, saa er ogsaa Suusfliden her yderst ringe, hvortil de samme Aarsager virke, som ved hine Steder ere anførte. Fiskeriet afgiver, paa Grund af Byens Beliggenhed lige ved Søen, et ringe Bidrag til Arbeidsklassens Underholdning.

Med Hensyn til Byens Tilstand i Almindelighed anføres, at der i 1840 dersteds er oprettet en Sparebank, med et oprindeligt Fond af 600 Spdlr. Til Haandværkeres Dannelse har Byen derhos i samme Aar faaet en Søndagsskole, hvortil af Ræmmercassen aarlig ydes et Bidrag af 30 Spdlr. For en bedre Indretning af Byens Brand-, Vand- og Veivæsen er i Periodens Løb gjort meget; men det synes næsten som Localiteten lægger uovervindelige Hindringer i Veien for disse vigtige Indretningers Fuldkommengjørelse. Til Byen, der forhen kun vandverts stod i Forbindelse med det tilstødende Landdistrict, fører nu en paa 1 Meils Længde for Amtsoverensens Regning anlagt ny Vej.

Hvad Byens oeconomiske Tilstand angaar, da gjælder her omtrent det Samme som anført for Skien og Porsgrund. Dog er Stillingen bedre, fordi der paa Stedet fandtes en større, tildeels af Fædrene nedarvet, Velstand; men man mærker dog kjendelig Tidernes Tryk, idet selv de drivtigste Handelsmænd indskrænke deres Virksomhed, hvilket gjør, at mange Arbeidsmænd, der under heldigere Conjuncturer fandt Erhverv hos hine, nu blive brodløse. Lønnen for en Tjenestefarl er opgivet at være 30 Spdlr. og for en Pige 10 à 12 Spdlr. aarlig. Daglønnen for en simpel Haandarbejder anslaaes for Sommeren til 32 f. og for Vinteren til 28 f. daglig.

Anmærkning. Idet jeg slutter denne Rapport troer jeg at burde underdanigst tilføie, at Aarsagen til den Ufuldstændighed og de øvrige Mangler, den maatte befindes at laborere af, for en stor Deel er at søge i den liden Tid og korte Forberedelse, der har været mig levrnet til dette Arbeides nogenlunde forsvarelige, endssige ønskelige, Udførelse, da jeg, som bekjendt, først i Løbet af forrige Maaned overtog den midlertidige Bestyrelse af Amtmandskabet, og med de ufuldstændige Materialier, som da fandtes, strax maatte stride til Paabegyndelsen deraf, efter i over 1½ Aar at have været fjernet fra Amtsdistrictets Forretninger, og altsaa udenfor den Erfaringskreds, hvorfra de til det omhandlede Arbeide fornødne Data og selv indsamlede Oplysninger skulle hentes.

Bratsbergs Amt den 31te October 1841.

Underdanigst
F. C. Hansen,
 Foged i Laurvigs Fogderi
 og
 p. t. fungerende Amtmand i Brats-
 berg Amt.

Nedenæs og Raabygdelaugets Amt.

T i l K o n g e n !

Tilfølg Deres Kongelige Majestæts naadigste Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827 og 23de December 1839, samt 6te Mai 1840 skulde jeg ikke undlade herved underdanigst at afgive følgende Indberetning om Nedenæs og Raabygdelaugets Amts oeconomiske Tilstand ved Udgangen af Aaret 1840.

A. Landdistrictet,

bestaaende af 2de Fogderier, navnlig Nedenæs og Raabygdelaugets Fogderier.

Jordbruget. Opdyrkning af Nyland antages ikke at have været af nogen stor Betydning i de sidst forløbne 5 Aar, men med Noiagtighed kan Arealet ikke opgives, da derom mangler paalidelige Underretninger. Den gamle Sædvane altid at benytte eet og det samme Stykke til Ager og Eng, som har havt en skadelig Indvirkning paa Agerbrugets Fremme, aftager Noget, men det er forbunden med store Beføstninger og kræver betydelige Forskud heri at gjøre nogen indgribende Forandring. Opdyrkning af Myreland har heller ikke været af stor Betydning, thi Myrelandet ligger som oftest i Afstand fra den Jord som havees under Behandling, kræver en større Mængde Gjødningsmiddel for at blive brugbart Agerland, store Omkostninger ved Afledning af Vand, og er i sig selv saa forskjellig i Udbyttet, eftersom Myrenes Overflade har et mere eller mindre dybt Underlag af fast Jord, saa der henvendes større Opmærksomhed paa den Jord der egentlig hører til Agerbruget, der afgiver et paalideligere Resultat. Paa nogle Steder har man begyndt at benytte Myrene som Torveskiær, men dets Fremadskriden ligger i det Fjerne, da der i Nedenæs ikke mangler fornøden Brændsel. Hvad Raabygdelaugets Fogderi angaaer, da kan Jordbruget navnlig i Valle og Byglants Præstegjelde samt Aaserals Sogn endnu siges at være i sin Barndom, hvormed ingen synderlig Fremgang er foregaaet i dette Tidsrum, derimod i Evje, Umbli Præstegjelde, Heirefos og Begaartshøiens Sogne har man med nogen mere Iver lagt sig derefter. Paa de Gaarde, hvor store Stene i Agrene forhindrer Brug af Ploug og Harv, træde Haffe og Spade i disses Sted. Høstploining bruges næsten intetsteds, og Sædsifte kun naar Ageren saaledes overfyldes med Ugræs, at man er nødt til at rense den, hvilket da skeer ved 1 à 2 Aar at bruge den til Potetes. At bræklægge endeel af Agrene hvert Aar er ikke i Brug, og vilde heller ikke være til Fordeel i et District, hvor Arealet af opdyrket Jord er saa indskrænket som i Raabygdelaugets. Ager-

dyrkingsredskaberne bestaae i Almindelighed i Ploug, Harv, Haffe, Spade og Hyppeploug, og ere i den senere Tid i Nedenæs forbedrede ved Indførelsen af bedre konstruerede Plouge, og ved Benyttelsen af Rulleharve, som mærkeligen bidrage til Agrenes bedre Behandling, hvorved tillige spares Folkehjælp. Men i Raabygdelaugets Fogderi benyttes som oftest simple Træplouge med Jernspade og Jernristel, samt enkelte Harve med Jerntinder og i Setersdalen kun med Trætinder, hvor Plougene ere af en saa uhensigtsmæssig Construction, at de iffun formaae at oproe Jorden uden tilstræffelig at vende den. Hyppeplougen anvendes med Fordeel saavel til at udsætte som hyppe Potetes, men til disses Optagning benyttes Haffe, forsynet med 3de meget flade og brede Tinder, som befindes meget hensigtsmæssig.

De almindelige Sædarter i Nedenæs Fogderi ere Blandkorn, Byg, Havre, Thorebyg, Væring (Sommerug), noget Vinterrug og Hvede samt Potetes, hvoraf dyrkes en Mængde. Himelaaibyg har været forsøgt, men Forsøget har ikke villet lykkes; Liin og Hamp dyrkes fornemmelig i Holts og Gjerrestad Sogne. I Raabygdelaugets Fogderi indskrænker Sædarterne sig i de fleste Sogne til Blandkorn, Byg og Potetes, og er i Valle og Bygland de 2de første Arter Hovedsæden; kun tildeels og meget ubetydelig dyrkes Rug og Havre, naar undtages Begaardshefens Sogn, der ogsaa heri har meget forud for de andre Sogne, og hvor der lægges an paa en mere udvidet Sædart i Vighed med Nedenæs Fogderi.

Forholdet mellem Korn- og Potetesavlingen er opgivet i nogle Districter som det ottedobbelte Beløb mod Bygudsæden, og i andre er Forholdet opgivet som 1 til 3 og 1 til 10, almindeligviis avles i gode Aaringer 10 à 12 Fold; men de i de senere Aar indtrufne Uheld med Poteternes Bevaring, som have været angrebne af Tørraadnethed, har formindsket Tilboieligheden til at overdrive Udsæden, saa at det rigtige Forhold efterhaanden vil indtræde. Potetesdyrkningen drives med megen Flid og er en stor Støtte for Næringsmidlerne; de anvendes iffe til Brændeviinsbrønderi, hvoraf intet gives her i Amtet, men fortæres eller benyttes til Føde for Kreaturene eller sælges, hvorved en iffe uanseelig Indtægt erholdes.

Frugttræer trives godt i de Egne af Nedenæs som iffe ligge forlangt fra Søfysten og endeel Frugt høves deraf til Salg til nærmeste Kjøbstæder; derimod er i Raabygdelaugets Klimatet aldeles ugunstigt for Frugttræer. Haveværters Dyrkning er kun til Huusfornödenhed, undtagen i Troms Sogn, hvorfra Afsetning stæer til det nærliggende Arendal.

De ved forrige Femaarsberetning fremlagte Tabeller om Kreaturhold, Avling og Udsæd m. v. antages at være nogenlunde overeensstemmende med det virkelige Forhold, uagtet dette Tidsrum indeholder et Par mislige Aaringer. Især kan det med Sikkerhed antages, at Kreaturenes Mængde iffe er større end den var for 5 Aar siden, da Høavlingen egentlig er den, som meest har været underkastet Uheld. Hesteantallet er næsten uforanderligt, da Bonden almindelig iffe holder flere af dem, end der behøves til Gaardens Drift og for at skaffe sig Indtægt ved Kjørsel, ligesom disses Antal ei heller indskrænkes om end Aaret er noksaa slet.

Angaaende Fædrivtens Tilstand bemærkes, at man paa nogle Steder har søgt at forbedre Dvægracen, men Erfaring synes at have viist, at der fattes mere paa Dvægets omhyggelige Pleie og rige Næring end paa at forandre Racen, som synes at være passende for denne Egn og som afgiver et ligesaa rigeligt Product, naar Røgten er omhyggelig. Paa nogle Steder, som i Holt, Gjerrestad, Eyje, Begusdal og Begaardshejen, er der gjort Forsøg paa at tilveiebringe en blandet forbedret Faarerace ved Hjælp af nogle fra Sverige, Danmark og England bekomne Electoral-Faar, men Forsøgene ere for unge og for enkelte til derpaa at bygge nogen Slutning, og det antages at Faaremængden formedest flere fugtige Efteraar, der have svækket Faarenes Sundhedsgrad, har aftaget Noget. I Raabygdelaugets har iblandt Hestene i de sidste Par Aar viist sig en smitsom og dræbende Sygdom, der kaldes Sot, hvorved mange Heste ere blevne tabte. Det vilde derfor upaatvivlelig være gavnligt, om en Dyrlæge blev ansat, der kunde vejlede Almuen i Omgangsmaaden med enten at helbrede eller forebygge denne Sygdoms videre Udbredelse.

Productionen af Fødevarene i Sætersdalen er ikke alene tilstrækkelig til Districtets Behov, men der udføres og betydeligt fra Valle, Jvøland og Hordnæs Sogne til Kjøbstæderne, især Christianssand, hvor disse Producter have været i god Priis.

Om Skovdrivten, da antages denne at have været af saadan Veffaffenhed i dette Tidsrum, at Skovene derved betydelig have aftaget. Priserne paa Skovproducterne have bidraget dertil, da de have været upaaflagelige, især er Tommeret blevet bedre betalt i de Vanddrag, der føre til Christianssand end i det Arendalske Vanddrag, hvortil angives Aarsagen at være, at Tommeret i hiint Vanddrag hurtigere og med mindre Bekostning fremkommer til Afftribningsstedet end i Sidstnævnte, hvor flere Hindringer med Fossesald m. v. frembyde sig. Ved Lastepriserne Falden i Aaret 1840 er Tommerdrivten nu igjen noget aftaget.

Især har Egelaften været godt betalt og afgivet for Producenterne et fordeelagtigt Udbytte, da Skibsbyggeriet i de sidste Aar har været i megen Drivt. Skovene bestaae i Nedenæs af Eg, Furu og Gran og i Raabygdelaugets af Furu og Gran, og kun i de sydlige og østlige Egne af Eg. I vestre Nedenæs have meget Løvskov, som benyttes til Brændsel-Forsyning for Kjøbstæderne. De eneste næsten skovløse Districter i Amtet ere Valle og Aaserals Sogne. En Deel Tommer foræbles paa Saugene, som ere beliggende i Nærheden af Kjøbstæderne, og i enkelte Sogne have Vandfauge, som bruges hertil. Kultilvirkningen stæer til de i Amtet beliggende Jernværker, nemlig Jvølands, Eglands og Næs, og det antages, at derved indbringes i det Hele kun en ubetydelig Fordeel for Leverandeuren, og at det kun er de Drivtsbønder, der boe Jernværkerne nærmest, der hermed finde bedre Udkomme. Derfor skal det være Tilfældet, at fjernere Gaardbrugere, som ikke staae i Gjæld til Jernværkerne, enten ophøre med Kuldrivten eller indskrænke den til et lidet Quantum for derved at dække paafrævede Skatter og andre offentlige Udgifter, da contante Penge, formedelft den almindelige Varehandel, ikke altid ere at erholde paa anden Maade.

Amtet gennemffjæres af flere ikke ubetydelige Vanddrag, hvorigjennem falde endeel Tverelve, nemlig Mandalselven, som falder ud ved Mandal, Otteraaen og Topdalselven, der falde ud ved Christianssand, Nidelven, som falder ud ved Arendal, og Vegaardselven, som falder ud i Lagesfjorden 1 Mil vestenfor Østersriisøer. Saaledes ere da disse 4 Byer Affætningsstederne for Amtets Skovproducter, og desuden drives der endeel Planke og Bord til Grimstad samt Ladestederne Lillesand og Tvedestrand. Udflødning af Tommer gennem Mandalselven af Aaserals Sogn er ubetydelig, da som meldt kun enkelte Gaarde i dette Sogn have Tommerkov. Tjærebrænden foretages kun af nogle faa Huusmænd, og det ubetydelige Product, som derved udbringes, afhændes næsten udelukkende til Brug i Bygderne. Med Skov til Brænde er Districtet overalt godt forsynet.

Fiskeriet er ingen Hovednæring i dette Amt, kun en Deel af Nedenæs grændser til Havet og Fiskestien søge ikke til denne Kyst. Enkelte af Kystboerne deeltage i Makrelfiskeriet, som ofte er rigt, andre faa gjøre sig Fordeel af Hummerfiskeriet og Østersbanterne, hvoraf flere findes, og Nogle beskæftige sig med Havfiskeriet paa det saakaldte Rev mellem Norge og Danmark, hvorved fanges og tilvirkes en Deel Klipfisk. Men som Næringsvei kan dette ikke betragtes, da det kun benyttes paa enkelte Tider af Aaret, da denne Kysts Beboeres fornemste Næringsvei er Skibsfart. Rarefiskeri have ogsaa, men ubetydeligt. Elve- og Ferskvandsfiskeriet giver kun liden Beskæftigelse og er kun til egen Fornødenhed, uden at deraf have Noget tilfals. De Fiskeredsfaber, som benyttes, ere ikke undergaaede nogen Forbedring, men i Henseende til Tilberedningen af den Fisk, som fanges paa Revet og som benyttes til Klipfisk, da er der i de senere Aar Aar stæet en saa betydelig Forbedring, at den derved har erholdt en fordeelagtigere Affætning. I Raabygdelaugets Fogderi fisses af Ferskvandsfisk ikke ubetydeligt til Huusholdningsbrug deels i Byglandsfjorden og deels i de mange smaa Elve, som der gives. De almindelige Fiskearter ere Orret, Siig og Alorre, og Fiskeriet drives ved Hjælp af Liiner, Garn og Lyster. Det er upaatvivleligt, at et større Udbytte vilde fremvirktes, naar Almuen

var bedre bekendt med enten at indrette Fiskegjærder eller med at opføre og binde Rufer, da Elvene ere temmelig fiske-ige.

Som bekendt har dette Amt 3de Jernværker, nemlig Frolands, Næs og Egeland's, foruden at der i Districtet findes en stor Mængde Gruber, der forsyne nogle af de paa Østlandet liggende Værker med Malm. Saaledes have østre Molands og Gjerrestads Præstegjelde flere Gruber tilhørende Laurvigs Grevskab, Bærum, Hassel, Bolvig og Holdens Jernværker, og i Gjerrestad Sogn findes adskillige Gruber, ligesom i Holt Sogn, hvoraf de førstnævnte tilhøre Egeland's og de sidstnævnte Næs Jernværk. I Eide Sogn og paa Gaarden østre Den i Sonneløv er Jernanviisninger tilhørende Egeland's Jernværk, men som ikke ere i Drift, og i Hyllestad Sogn paa Gaarden Strøm og i Valle Sogn paa Gladland skal findes Kobberanviisninger, som ikke benyttes. Nye Gruber ere ikke fundne i det sidste Ovinquennium. Næs Jernværk har gjenoptaget nogle Skjærper og Gruber, som ikke skal være uden Haab, derimod have nogle af de østlandske Jernværker tildeels forladt, tildeels afhændet nogle dem tilhørende Gruber. Saaledes er Halvdelen af den store Åslaf-Grube i Næskilen, som forhen tilhørte Holdens Jernværk, nu bleven Frolands Jernværks Eiendom, og Fossum Jernværk, som eier adskillige Gruber ved Arendal, har nyligen forladt disse og indskrænket sig til Malme, som skal findes inden Værkets egen Omegn. Eidsfoss Jernværk har ikke heller i dette Tidsrum bearbejdet sine herværende Gruber, ligesom Hasselværket kun henter lidet Malm herfra. Andre Forandringer ere foregaaede ved enkelte af Districtets Grubefeldt. Den Frolands Værk tilhørende store Lyngrot-Grube har indknebet sig paa Bunden, men skal nu igjen have udvidet sig, og Næs Jernværks største og rigeste Grube, Solberg-Gruben skal for 2 Aar siden være i Bunden gaaet over med en Gang opløst Feltspat, men der skal være grundet Haab om, at Malmen vil findes igjen under dette 2 Lagter tykke Mellem- og Underlag. Ved Frolandsværket er i disse 5 Aar en betydelig og for dets Drift heldig Forandring foregaaet. Det er kommet i kraftfulde og solide Hænder, der synes at arbejde til Omegnens Held og Værkets Forbedring saavel som til egen Fordeel. Ved Kjøbet af hiin forommeldte Åslaf-Grube er Frolandsværket sat istand til at levere et langt bedre Stangjern end tilforn, ligesom det og ved at indføre den engelske Smedie har forbedret Stangjernets Døgnitet.

Men en stor Forandring er foregaaet i Jernværks-Tilvirkningen i dette Mellemrum, som en Følge af engelske Opfindelser, hvilke dette District ikke har været det sidste til at tilegne sig. Den ene af disse Opfindelser, nemlig Anvendelsen af opbejdet Luft ved Jernsmeltningen, leder til Besparelse af det vigtigste ved Værkerne anvendte Material, Kullene, det andet til Forædling af Stangjernet. Ved Næs Jernværk er Luftophedningen først i Districtet bleven anvendt, til hvilken Ende Tegninger ere erholdte fra Sverige, og en af Næs-Værkets kunstnerfarne Betjente har foretaget en Reise død for dermed at gjøre sig bekendt. Ved denne Forbedring er en Besparelse af mindst 30 pC. Kul tilveiebragt og en forholdsmaessig Forøgelse af Productsmængden derved bewirket. Den anden, nemlig Indførelsen af smaae engelske Færstnings Hærder istedet for de forhen brugte tykke, er først anvendt ved Egeland's Jernværk, hvis Eier har tilladt sin Nabo, Næs-Værkets Eier, at tilegne sig den. Formedelt denne Forandring er Stangjernet forbedret, fordi den mindre Masse af Aaasjern, som indbringes til Færstning i de smaae Dyne, omhyggeligere kan bearbejdes af Smelterne og gjennevirktes af Ilden. Denne Omstændighed har især været af Bøgtighed for Egeland's Jernværk, hvis Jern betales høiest af alt norsk Stangjern ved de engelske Staal-Fabrikker, fordi det er befundet særdeles skiftet til Staal. Næs-Værkets Stangjern er ved denne forandrede Methode ogsaa betydeligen forbedret og søges mere paa de sædvanlige Markeder end tilforn. Paa Frolands Værk er endnu ikke Luftophedningen bleven anvendt, ventelig fordi den ansees mindre anvendelig, men Indførelsen af den engelske Smedie har, som ovenfor bemærket, forbedret dets Stangjern.

Den Nedsættelse i Productafgiften, som blev besluttet paa Stortinget 1839, har virket fordeelsagtigen paa Værkernes Drift. Men uagtet disse Forbedringer ved Værksdriften og Besparelse af det vigtigste anvendte

Material, uagtet denne omtalte Vettelse i Afgiften, er der for Tiden saa megen Reaction, deels i forandret Salg-Conjuncturer, deels i de store Omkostninger, hvormed den engelske Smedie er forbunden, at Værkernes Stilling er snarere flettere ved Enden af dette Dvinqvennium end ved Begyndelsen. Jernprisernes stærke Fald i Sverige har havt Indflydelse paa alle de Markeder hvor norst Jern sælges, saa at Jernet af den Marsag paa udenlandske Markeder kan ansees falden 25 pC. i de sidste Aar.

Alf Fabrikker findes i Amtet foruden de anførte Jernværker, saaledes som Tabellen opviser, 1 Garveri, der drives i Barbo, 14 Kornmøller, 1 Reberbane, 1 Teglværk, og 1 Spigerhammer i Hordnæs Sogn; desuden i Kjøbstæderne 6 Tobaksfabrikker og 1 Garveri i Lillesand.

Skibsbyggeriet har været drevet meget i det sidste Dvinqvennium og til Fordeel; i Særdeleshed har denne Haandtering været drevet i Landdistrictet, og vedkommende Tabel viser, at ikke mindre end 71 Fartøier der ere byggede til en Drægtighed af 4963 Læster.

Det vilde vistnok være gavnligt for Districtet om der gaves flere Teglværker end det ene, som ikke er istand til at producere hvad der behøves, men de høie Brændepreiser og den store Dagløn, som betales fordi der altid findes Beskæftigelse nok for den arbejdende Klasse, lægger betydelige Hindringer iveien for flere saadanne Værkers Anlæg, uagtet Naturen har givet det et godt Material.

Baahyggeriet finder Sted omkring Byerne og Ladestederne, saaledes at Landboerne derved kunne erhverve sig en liden Fordeel. Huusfliden antages at være i Tiltagende, dog ikke anderledes end, at den indskrænker sig til egen Fornødenhed og ikke afgiver noget til Salg.

Alf Vinæringer maa især nævnes Fragtfart, som antages at have været fordeelagtig, især i endeel af Dvinqvenniets Aar. De store Skibe, som findes ved Rysterne, beskæftiges paa Udlandet, sædvanligen i Gothenborg, hvor de erholde Ladning. Ved den Fordeel, som denne Næringsvei har afgivet, er Skibenes Antal maafee noget uforholdsmæssigen forøget, da der i indværende Aar allerede spores en Mangel paa Befragtning, og de lave Fragter forvolde, at nogle Skibe nødsages til at lægge op, saa at Udsigterne for Tiden ere mindre gode, og modsat hvad de have været i de foregaaende Aar. Fragtfarten skeer som oftest til Holland, Østersøen, Franrige og England, sjelden til middelhavske og transatlantiske Steder, dog synes det at nogle Skibsejere nu begynde derpaa at henvende Opmærksomhed. De mindre Fartøier anløbe Danmark, til Kornforsyningen og Udfibning af Smaalast. Kystfarten beskæftiger kun faa Fartøier og det i ringe Grad. Landtransport af Varer finder kun Sted i Raabygdelaug, saabel i den østre som vestre Deel, men ved Hovedveiens Anlæggelse gennem Sætersdalen efter Kongelig Resolution af 23de April 1839, vil for den vestre Deel opstaae en stor Vettelse ved Kornvarers Frembringelse, men i den østre Deel vil Fremkomsten med Rlov ikke kunne ventes i mange Aar at ophøre, da Veiene der, som af vedkommende Bygder skulle befestes, stride meget langsomt fremad, formedelst det couperede Terrain og de dermed forbundne store Bekostninger. Det har derfor været foreslaet formedelst Communicationen med øvre Tellemarken, hvorigennem Arendals Bændrag passerer, og som er Kjøbstædvei for dette District, at en Hovedvei burde anlægges fra Uberg og til øvre Tellemarken, men denne Sag er endnu ikke kommen til endelig Afgjørelse, og beroer paa, hvorvidt der af Statskassen hertil kan ventes noget Bidrag. Landfræmmerier gives ikke i Raabygdelaug og kun eet i Nedenæs, som er i god Drift. Jagt benyttes paa de fleste Steder som en Forlystelse, dog i Raabygdelaug afgiver den nogen Fordeel, hvor den tildeels beskæftiger sig med Fangst af Kyper og Keensdyr, hvoraf gives nogle i Alferald Sogn og Valle Præstegjeld; i de øvrige Districter fanges meest Harer, Tiurer og Marsfugle. Wildtet affættes i de nærmestliggende Kjøbstæder. Sdelæggelse af skadelige Rovedyr aftager mere og mere i Districtet til Skade for det Almindelige. Amtsdistrictets Producter affættes i Kjøbstæderne Christianand, Grimstad Arendal, Østerrisøer og i Ladestederne Mandal, Lillesand og Tvedestrand.

Hvad Formuestilstanden i Districtet angaaer, da have de sidste 5 Aars Conjunctioner været gunstige for Hovednæringsveiene, og det maa derfor formodes, at den er gaaet fremad, isærdeleshed hos den vindstibelige og ordentlige Mand. Medfølgende Tabel viser, at der er thinglæst Pant i faste Eiendomme for Sum 750,471 Spd. 113 fl. , men aflæst for 469,276 Spd. 50 fl. og 36,399 Rd. 76 fl. Sv., 100 Rd. N. B. samt 336 Rd. D.C., hvorimod Eiendommenes Salg har udgjort 1,063,619 Spd. 21 fl. , hvori indbefattet 410,000 Spd. for Laurvigs Grevskab, hvis principale Eiendele ere beliggende udenfor dette Amt, da her kun gives nogle Gaarde og Gruber; følgelig kan Salgcapitalen egentlig kun ansættes til 653,619 Spd. 21 fl. .

Al Executionforretninger for Gjæld til Private har i det sidste Dvinqvennium det største Antal været afholdte i Raabygdelaug, hvor de have udgjort 1180, hvorimod der i Nedenæs kun har været 499 saadanne Forretninger. Gjældsbeløbene have derimod været større i Nedenæs end i Raabygdelaug, da de i førstnævnte have udgjort 37,302 Spd. 73 fl. og i Raabygdelaug 25,226 Spd. 44 fl. , hvoraf Omkostningerne for de afholdte Udlægsforretninger i Nedenæs have udgjort 4177 Spd. 77 fl. eller 12½ %, og i Raabygdelaug 4242 Spd. 48 fl. eller 11% af Gjælden. Udpantningernes Mængde kan formeentligen i Henseende til Formuestilstanden ikke tjene til nogen sikker Basis, da det for det meste beroer paa, hvorvidt det beleilige Tidspunct vælges til Indkrævning ved dette Tvangsmiddel af Almuens Skatter og Afgifter. Pantegjelden i Districtet udviser vedkommende Tabel.

Da enhver virksom Arbeidskraft i Amtsdistrictet benyttes med fordeelagtige Næringsveie, gives der snarere Mangel end Overflod paa Tjenestefolk, og Lønnen for disse saavelsom for Dagleiere har i dette Tidrum været temmelig høi. En voren og arbejdsduelig Tjenestefarl kan vanskeligt erholdes for mindre end 20 til 30 Spd. aarlig, en Tjenestepige 8 til 12 Spd. og den almindelige Dagløn om Sommeren for en simpel Arbejder kan ikke ansættes mindre end til 30 fl. og i Indhøstningstiden til 36 fl. daglig samt Kosten. Haandværkere betales fra 40 til 60 fl. efter deres Færdighed og forskellige Haandteringer.

Amtet har en Hovedvei af omtrent 12 Miles Længde, som gaaer igjennem Nedenæs Fogderi og er i den senere Tid meget forbedret deels ved nye Broers Opførelse og Istandsættelse, deels ved hensigtsmæssige Omlægninger, og en ditto som anlægges og om nogle Aar ventes færdig gjennem Hordnæs, Bygland til Balle Præstegjæld af Raabygdelaugets Fogderi. Endeel Bygdeveie have i de forskellige Sogne, hvoraf dog kun i Nedenæs Fogderi ses Beistrækninger, tilsammen af 5¾ Miles Længde kunne befæres med Hjulredskaber, hvoriblandt Veien til Frolands Jernværk 1½ Mil, som i den sidste Deel af dette Dvinqvennium er oparbejdet til Kjørevei. Det couperede Terrain og liden Arbejdsstyrke ere Hindringer for Bygdeveienes Fremadstriden, og i Raabygdelaugets Fogderi har man endnu i Almindelighed kun Rideveie.

Angaaende Bygdemagazinerne, da viser Tabellen, at deraf kun gives 1 i Nedenæs, nemlig i Søndeløv Sogn, og 5 i Raabygdelaug, nemlig i Hyllestad, Bykle, Aaserud, Gjerødal og Begaardsheien. Deres Forraad er kun ubetydeligt.

I Landdistrictet er i f. A. et eget Amtssygehuus oprettet og Forbindelsen med Flekkefjords Sygehuus fra 1ste October f. A. ophørt. Den Kedebenhed, hvormed Amtsformandskabet imødefommer denne Stiftelse ved at bevilge de fornødne Summer, giver Haab om, at denne Indretning mere og mere vil udbrede sin gavnlige Virksomhed. Antallet af de Syge har været i stadigt Tiltagende, hvilket beviser Trangen og Erfkjendelsen af Sygehusets Hensigtsmæssighed. Det er anlagt i Arendal, hvor en dertil beqvem Bygning er indkjøbt ved et Laan af Dplysningsvæsenets Fond, og Districtslagen i vestre Nedenæs fungerer som Sygehusets Læge.

Formandskabs-Indretningen erkjendes at ville blive mere gavnlig for de specielle Landdistricter efterhaanden som klarere Begreber gjøre sig mere gjeldende om deres Virkefreds og Competence. I Amtsformandskabets 3de

Møder, som i dette Dvinqvennium have været afholdte, ere Amtets oeconomiske Gjenstande blevne behandlede med vedbørligt Hensyn til det almindelige Bedste og Amtscommunens Cyner.

B. Kjøbstæderne.

Iblandt dem ansees Arendal for den der formedelt Handel, Skibsfart og øvrige Næringsveie antages for den betydeligste; den tæller 67 Detailhandlere og 9 Høfere, saaledes som vedlagte Tabel udviser, hvilket er et stort Antal i Forhold til Byens Størrelse, dog finde de, uagtet den derved opstaaede Concurrence, deres Udkomme, saa at der ikke spores, at Velstanden har lidt nogen Tilbagegang, men snarere antages at være noget forøget, om just ikke i nogen betydelig Grad. Stedets Handel indskrænker sig til eget og det ikke ubetydelig Oplands Forsyning. Den vedlagte Tabel oplyser, at Pantehæftelsernes Thinglæsning overstiger Aflysningen med 27,313 Spd. 63 $\frac{1}{2}$, men en Formindskelse i Velstanden kan deraf ikke uledes, naar hensees til det betydelige Salg af faste Eiendomme, som i Tidrummet er foregaaet, der opløber til 90,060 Spd. 24 $\frac{1}{2}$, ligesom det og er notorisk, at Indvaanernes Skibs-Eiendomme betydelig have formeret sig.

Med Hensyn til Samhandel med Landdistrictet er Trælasten Hovedgjenstanden, der indtil 1840 formedelt det bedre Marked i Udlandet har været mere søgt og bedre betalt. En anden Hovednæring for Stedet er Skibsfart, som i de første 4 Aar af dette Dvinqvennium har været særdeles fordeelagtig, men Conjuncturerne for Tiden ere ikke saa lovende; imidlertid vedligeholdes Virksomheden, hvorved Underholdning forskaffes for et stort Antal af Stedets og Egnens Indvaanere. I de sidste Par Aar have Arendals Skibsrederere havt en Søassurancesforening, hvorved Assurancpræmien undgaaes at komme fremmede Assurandører tilgode, hvilken Indretning tegner sig til at ville blive for Skibsfarten særdeles nyttig og velgjørende. I denne Indretning er tegnet Assurance i 1838 for 30 Skibe til et Beløb af 50,495 Spd., i 1839 for 83 Skibe til et Beløb af 250,535 Spd. og i 1840 for 117 Skibe til et Beløb af 422,573 $\frac{1}{3}$ Spd., hvorved Indretningen har vundet i det første Aar 728 Spd. 18 $\frac{1}{2}$, i det andet 9402 Spd. 7 $\frac{1}{2}$ og i det tredje 1649 Spd. 95 $\frac{1}{2}$.

Angaaende Haandværksdriften, da existerer der i Byen 4 Laug, hvilte have bibeholdt deres Privilegier, men ingen Arter af nye Haandværkere have nedsat sig, ligesom Byens Haandværkere ingen Afsetning have udenfor Byen, undtagen Smedearbejde, som imellem forsendes. Fabrikdriften indskrænker sig alene til Tobaksfabrikation, hvorimod de 2de Brændeviinsbrynderier, som have været i denne By, ere nedlagte, fordi de ikke kunne holde Pris med Concurrencen fra Udlandet. Den for et Par Aar siden oprettede Haandgjærningsstole for Pigeborn vil formeentlig have en gavnlig Indvirkning paa Huusfliden. Den aarlige Løn for en Tjenestekarl angives at være 30 Spd. og for en Tjenestepige 10 Spd., samt den almindelige Dagløn for en simpel Dagarbejder 32 $\frac{1}{2}$. Skibsbyggeriet foregaaer udenfor Byens Grændser, og Jordbrug har Arendal intet af; selv af den Lømt, hvorpaa saavel dens offentlige som private Bygninger ere opførte, maa svares aarlig Grundleie til Strømsboe, Langsøe og Barboe Gaarde, paa hvis Grunde Byen ligger saaledes indsluttet af nogle i Seen nedgaaende Fjelde paa begge Sider af dens Strækning langs Vandet, at den ikke til nogen af Siderne lader sig udvide. I Aaret 1825 blev oprettet en Sparebank, hvis Fond ved Slutningen af 1839 var 5,787 Spd. 111 $\frac{1}{2}$, og Capitalen som tilhørte Indskyderne 52,621 Spd. 32 $\frac{1}{2}$. Ved højeste Resolution af 12te Januar d. A. er Sparebanken berettiget til under visse Omstændigheder at anvende det Overskydende eller en Deel deraf til gavnlige Indretninger for Communen, hvorved intenderes Anskaffelse af et Raadstuelocale, som Byen meget tiltrænger. Fattigforsørgelsen er ikke trykkende, formedelt heder Thomasens og Hustrues Legat 68,574 Spd. 63 $\frac{1}{2}$, hvis aarlige Renter anvendes hertil; derimod er Byfattigformedelt Tidens forøgede Fordringer noget i Tiltagende. Ved Ildbranden i Arendal d. 4de Marts 1840 bleve vel nogle Bygninger lagte i Aske, men Tabet var ikke nedslaaende for nogen af de Brandlidte, da Bæreholdningerne tildeels vare assurerede, og Assurancen afgav et godt Bidrag til de nye Byg-

ningers Dpførelse. Denne Begivenhed blev benyttet til Omregulering af Tomterne til Formindsfelse af Fare i Ildbrandstilfælde, hvorved Byen desuden vinder i Udseende fra Søsiden.

2. Østerriisser.

Stedets Handel er med Trælast, hvoraf udfikses til Danmark og Holland. Hollænderne afhente den som oftest selv, hvilken Handel antages at være fordeelagtig. Desuden er Stedets Næringsvei Fragtfart, som i Dvinqvenniets første 4 Aar har været meget indbringende, men som for Tiden ikke er saa lovende. Forresten antages de heldige Conjunctioner at have bidraget til Formuens Forøgelse, i hvilken Henseende Pantegjelden ikke kan afgive noget Modbeviis, da denne tildeels er foranlediget af Skibsejendommene, hvoraf Stedet har tillagt sig et større Antal, og af den større Virksomhed, som har fundet Sted. Pantegjelden udgjør efter Tabellen 54,399 Spd. og Aflysningerne 32,475 Spd., en Forøgelse af 21,924 Spd., som ikke kan antages for nogen Betydenhed imod de faste realiserede Eiendomme for 61,599 Spd. 116 f. og Læstetragtigbedens Formerelse fra 1835 til nu med 588 Commercelæster.

Alligevel maa Østerriisser fremdeles henregnes til de mindre formuende Kjøbstæder, og Fattigskatten, som er i Stigende paa Grund af Folkemængdens Tiltag, ansees som en temmelig trykkende Byrde, hvortil kommer Bysskatten, der tiltager formebest i væksts nye Indretninger, som for Byen vare nødvendige. Stedet har intet Haandværkslaug, saa at den frie Haandværksdrift sammesteds forlængst er indtraadt, og Jorder haves ikke. Huusfiden tiltager og vil i Fremtiden formodentlig endmere tiltage ved den oprettede Haandgjærnings-skole, hvori Byens simple Pigeboer nyde fri Underviisning. Den sædvanlige aarlige Tjenesteløn er for en Karl 30 Spd. og for en Pige 10 Spd., samt Daglønnen for en simpel Arbejder 32 f. Skibsbyggeriet har været benyttet saaledes at fire Fartøier til 507½ Commercelæster have været byggede; forøvrigt har ifkun Fabrikdriften indskrænket sig til Tobaksfabrikation, saaledes som Tabellen udviser, da Brændeviinsbrønderiet ikke har været i Drift.

Stedet tæller 6 Groshandlere, 35 Detailhandlere og 3 Hofere samt 37 Haandværkere. Postindretningen er nu saaledes indrettet, at den i forrige Femaarsindberetning anførte Mangel derved er afhjulpen, og her er en Sparebank, oprettet i 1835, hvori Indflydernes Antal ved Udgangen af 1840 var 146 og deres Tilgodehavende 4754 Spd. 15 f., samt Bankens egen Capital i Alt 743 Spd. 82 f.

3. Grimstad.

Skibsbyggeri og Fragtfart er Stedets vigtigste Næring, og begge have været heldige i endeel Aar af Dvinqvenniet, hvorfor Formuens Forøgelse derefter kan antages. Handelen med Trælast har derimod aftaget, da Afsetningen ikke har afgivet den Fordeel, som forventedes. Eiendommenes Værd angives at være steget i de senere Aaringer, som Folge af de principale Næringsveies heldige Gang; og Byens Baaningshusse forøget med nye Bygninger, som i dette Tidsrum ere opførte. Tabellerne udvise de Handlendes Antal, nemlig 4 Groshere, 11 Detailhandlere, og 31 Haandværkere; Laug haves ikke. Pantegjelden var 12,459 Spd. 64 f. hvorimod Aflysningen var 5886 Spd. 49 f. og 102½ Rdl. Solværdi, altsaa en Tiltagelse af omtrent 6573 Spd. 15 f., derimod have Skibsejendommene tiltaget fra 1774½ Commercelæst til 2348½ med 574 Læster; og Salg af faste Eiendomme er foregaaet til et Beløb af 8581 Spd. 24 f. Fabrikdrift finder ikke Sted i Byen, da det Tobaksspinderi, som før blev drevet, nu er nedlagt, og Jorder har Byen ikke heller. Lønnen for Tjenestefolk af begge Køn angives her som i Arendal og Østerriisser, samt en almindelig Haandarbejders Dagløn til 36 f. Forholdet med Fattiges Antal er ikke opgivet, men det antages at denne Byrde ligesaa lidt som Bysskatten kan være af nogen Betydenhed.

C. Ladestederne.

Ladestederne i Amtet ere Lillesand og Tvedestrand. Lillesand erholdt ved Lov af 26de Mai 1830 udvide Handelsrettigheder, og dets Handel bestaaer forstørstedelen med Egnens Producter, Trælast og Bark,

som drives deels activ, fornemmelig paa England, Frankrige og Danmark med Stedets egne Skibe, deels passiv, idet endeel mindre Fartøier, meest danske, søge dertil for at kjøbe Trælast, hvilkens Handel antages at være fordeelagtig. I Henseende til Skibsfarten er Resultatet det samme som i Kjøbstæderne. Stedet eier 17 Skibe af 988 Commercelæster, som anvendes deels til Fragtfart, deels til Udsfibning af egne Producter. Haandværksdriften er ikke gaaet fremad, dog have deuelige Haandværkere i de nødvendigste Fag, men der angives at være Mangel paa Skibstømmere, da Skibsbyggeri finder Sted der og i Omegnen, hvorved endeel Arbeidsfolk erholde Beskjæftigelse. Den almindelige Løn for en Tjenestekarl er 25 til 30 Spd. samt for en Tjenestepige 8 til 10 Spd. aarlig, og Daglønnen for en Haandarbejder 32 p.

Fattig- og Skoleffatten udlignes paa Ladestedet i Forbindelse med Landdistrictet, men det har sine egne Communeafgifter, som med et Beløb af 250 til 300 Spd. aarlig udlignes paa Indvaanerne, hvoraf oplægges en Sum, som er bestemt til Anskaffelse af bedre Brandindretninger. Formuestilstanden antages at være i dette Tidsrum gaaet tilbage, ikke som Folge af Conjuncturerne, thi disse have ikke været ugunstige, men af mislykkede Handelsforetagender af nogle af Stedets meest drivtuge Handelsmænd, hvilket har havt en indgribende Virkning paa Stedet i det Hele.

Tvedestrands Handel bestaaer fornemmelig i Samhandel med de omkringliggende Bygder og endeel af Sønelev Sogns Beboere. Den Elv, som løber igjennem en Deel af disse Sogne og falder ud i Vagefforden, benytter de Handlende til Drift af Tømmer, som forædles ved de i denne Elv beliggende Sauge. Udsfibningen bestaaer af Egebark og Træmaterialier, og Omegnen er forsynet med gode Skibsmaterialier, saa at der paa Stedet drives noget Skibsbyggeri. Stedets Handel indskrænker sig for største Delen til Danmark, og den ved Lov af 13de April 1836 tilstaaede udvidede Handelsdrift har viist en velgjørende Indflydelse paa Stedet, hvis Formuestilstand antages at have tiltaget. Stedet eier 17 Fartøier af 612 Commercelæsters Drægtighed, hvortil kommer 2de, som staae under Bygning, hvilke omtrent komme til at maale 180 Læster. De største Skibe benyttes til Fragtfart og de mindre i Danmarksfarten. Siden 1835 er bygget 4 Fartøier af henved 400 Læsters Drægtighed, foruden bemeldte 2de som ere under Bygning. Stedet har de fornødne Haandværkere og dueelige Skibstømmere. Skatterne ere med Communeskatten tilsammen omtrent 270 Spd. aarlig, som udlignes paa Indvaanerne, hvoraf oplægges Noget til Brandredskabers Anskaffelse og til Brolægning. I dette Ovingvennium er paa Stedet oprettet et Postaabneri og en Havnecommission, hvilke Stedet forhen savnede og som formenes at ville være til megen Gavn. Tjenestelønnen for en Karl er almindeligviis aarlig fra 20 til 24 Spd., ligesom for en Pige 9 til 12 Spd., samt en Haandarbejders Dagløn sædvanlig 36 p.

Disse Beretninger om Amtets oeconomiske Tilstand unblader jeg ikke herved underdanigst at meddele, ledsagede af de forlangte Tabeller, hvis Forfattelse er bleven forsinket deels ved de nødvendige Materialiers fildige Erholdelse og deels ved deres Tilbagefendelse, formedelst udfordrende yderligere Oplysninger.

Nedenæs og Raabygdelaugets Amt, Arendal den 14de August 1841.

Underdanigst
Henrik Harboe.

Lister og Mandals Amt.

Til Kongen!

Til Følge Deres Kongelige Majestæts naadigste Resolutioner af 11te Decb. 1825 og 10de Sept. 1827 samt 23de Decb. 1839 skulle Amtet herved underdanigst afgive følgende

Beretning

om Lister og Mandals Amts-Districts oeconomiske Tilstand ved Udgangen af Aaret 1840.

A. For Landdistrictets Vedkommende.

a. Jordbruget maa vistnok antages ogsaa i den sidstforløbne femaarige Periode i det Hele taget at have været i Fremadskridende, dog gjælder dette, som allerede i Amtets Femaarsberetning af 6te Februar 1836 antydet, hovedsageligen om de i Nærheden af Byerne og i Særdeleshed af Christianssand beliggende Egne, hvor en forbedret Dyrkningsmaade ved practiske Exempler har formaaet at vinde Anerkjendelse og Efterfølgelse hos Landalmuen, der ikke lettelligen ved noget andet Middel vedes til at opgive sin Bedhængen ved den ned-arvede Brugsmaade, som derfor ogsaa, uanset sine isinesaldende Mængder, i de mere fjerntliggende Districter har vedligeholdt sig næsten aldeles uforandret. Ite ubetydelige Fortjenester af Districtets Jordbrug har Landhuusholdningselskabet for Lister og Mandals-Amt erhvervet sig, i Særdeleshed ved Indførelsen af forbedrede Algerdyrkningsredskaber, i hvilken Retning bemeldte Selskab i Periodens Løb væsentligst har virket, idet et betydeligt Antal af de efter Selskabets Foranstaltning forfærdigede Plouge af særdeles hensigtsmæssig Construction er udbredt blandt Landalmuen i Omegnen af Christianssand, ligesom ogsaa Selskabet i den senere Tid ved Oprettelsen af en Art Skole, hvori nogle unge Mennesker af Almueklassen ved Siden af nogen theoretisk Dannelse erholde Anledning til at see Landbruget kunstmæssigen behandlet, og til at erhverve practisk Færdighed i de til Jorddyrkningen hørende Arbejder, har søgt paa en mere directe Maade at give et Fremstød til Udbredelsen af et forbedret Jordbrug, hvoraf man synes at kunne vente sig heldige Resultater. For en ikke ringe Deel dyrkes imidlertid endnu Jorden med Spaden, hvilket i Særdeleshed er Tilfælde i Lister Fogderi, og hvortil Grunden vel tildeels maa søges i Terrainets Beskaffenhed, der forhindrer Brugen af Ploug, men ogsaa væsentligen deri, at den omhandlede Dyrkningsmaade fra gammel Tid af har været den sædvanlige. En anden Hovedfeil ved Jordbruget er, at Beresbrug, uagtet dertil paa mange Steder gives beqvem Anledning, kun lidet anvendes, hvorimod de engang til Algerland eller til Eng henlagte Strækninger

benyttes paa een og samme Maade det ene Aar efter det andet. Hvad angaaer Opdyrkningen af Nyland, synes vel den desangaaende meddeelte Opgave at vise, at samme i den sidstforløbne femaarige Periode har været betydeligt mindre end i den næstforegaaende, men Amtet maa herved bemærke, at det med Sikkerhed kan antages, at Areal af det i Perioden nyopdyrkede Land er langt større end bemeldte Opgave, der er grundet paa de fra Lehnsmændene erhvervede Dplysninger, udviser, da bemeldte Dplysninger, som ogsaa af flere Lehnsmænd udtryffeligen anmærket, maa ansees for temmelig upaalidelige, dels paa Grund af den Vanskelighed, hvormed det er forbundet at erholde en blot nogenlunde nøiagtig Maalopgave af det nyopbrudte Land, der for det meste bestaaer af smaae, adspredt liggende, Jordpletter, dels fordi Landalmuen for en stor Deel søger at lægge Skjul paa de foretagne Opdyrkninger i den Tanke, at Gaardbrугenes derved forhoiede Værdi vil have en forøget Andeel i Udbetelsen af de offentlige Afgifter til Følge. Agerbruget og Kornavlen er i det Hele taget af større Betydenhed i Lister Fogderi end i Mandals, hvilket dels har sin Grund i, at det dyrkbare Areal i forstneldte Fogderi er større, og dels deri, at den betydeligere Skovdrift og de med Soen i Forbindelse staaende Næringsveie i Mandals Fogderi beskæftige et forholdsvis større Antal Personer. Dog kan heller ikke i Lister Fogderi noget District i almindelige Aar undvære Korntilførsel med Undtagelse af Vandso Præstegjeld, der paa Grund af Terrainets — især det egentlige Listerlands — for Kornproduction særdeles fordeeltige Beskaffenhed, ikke alene kan brodføde sig selv, men endog aarligen afsætte et Dvantage Kornvarer, der i de bedre Aar sædvanligvis overstiger 1000 Tønder. Med Hensyn til de enkelte Præstegjeldes Trang til Kornindkjøb, troer Amtet at kunne henholde sig til den Jemaarsberetningen af 6te Febr. 1836 under No. 2 vedsoiede Tabel, der formeentligen fremdeles i denne Henseende afgiver en temmelig paa- lidelig Oversigt over Forholdet. Af de forffjellige Arter Kornsæd ere Havre og Blandforn de vigtigste, af hvilke den første i Særdeleshed bruges i Lister Fogderi, og den sidste i Mandals, desuden avles ogsaa paa enkelte Steder en Deel ublandet Byg samt Rug, og i Omegnen af Christianssand og de samme nærmest liggende Sogne et ikke ubetydeligt Dvantage Hvede, hvilken Sædart derimod i de øvrige Egne af Amtet saagodt som aldeles ikke anvendes. Potetesavl er overalt i Amtet betydelig, og bidrager særdeles meget til at formind- ske Trangen til Kornindkjøb, idet den i det Hele taget ei alene afgiver det til Landdistricternes Forbrug for- nødne Udbytte, men ogsaa for det meste er tilstrækkelig til Byernes Forsyning, dog har i den femaarige Pe- riodes Løb Tørraadden i adskillige Egne af Amtet yttret en særdeles skadelig Indflydelse, hvorimod det imidlertid kan ventes, at Landalmuen efterhaanden vil søge at sikke sig ved Anlæg af vel indrettede Potetes- kjeldere, samt ved at iagttage en større Omhyggelighed i Valget af Udsæden. Lin, Hamp og Humle dyrkes vel paa enkelte Gaarde, men kun i det Smaa og til Gaardenes eget Forbrug. Vigeledes er Haugeopdyrkning i det Hele, og in specie Opæstning af Frugttræer, for det Meste indskrænket til Byernes og især Christians- sands nærmeste Omegn, hvor den dog ikke er af den Betydenhed, at den i Almindelighed kan antages at afgive noget Udbytte til Afsetning. Hvad forøvrigt angaaer Udsæd, Avl og Foldighed, maa Amtet efter de temmelig utilstrækkelige Dplysninger, der desangaaende have kunnet erholdes, antage, at Forholdet i denne Henseende i det Hele taget er omtrent det samme, som i de under den sidst afholdte Folketælling indhentede Opgaver er angivet.

Uagtet det af den Beretningen vedsoiede Tabel naadigst vil erfares, at Udskiftningen af Fællebskab i den femaarige Periodes Løb er gaaet ikke ubetydeligt fremad, maa Amtet dog fremdeles ansee det endnu me- get almindelige Jordfællebskab for en af de væsentligste Hindringer, der i det Hele vanskeliggjør Jordbrugets Fremgang. Med Hensyn hertil troer Man imidlertid at kunne underdanigst henholde sig til hvad desangaa- ende er anført i Amtets Jemaarsberetning af 6te Februar 1836, hvor saavel Jordfællebskabets Udskiftning, Beskaffenhed og skadelige Indflydelse, som de Midler, hvorved det formenes lettest efterhaanden at kunne op- hæves, findes uforligen udviklede, idet man alene skal tillade sig at bemærke, at den Omstændighed, at det

virksomste Middel, hvorved Loven af 17de August 1821 har søgt at bevirke Udfikstningens Fremme, ved Landstakstans Ophævelse er aldeles bortfaldet, synes at gjøre det i endnu høiere Grad fornødent, at søge det her omhandlede almeenvigtige Formaal opnaaet paa anden Maade, i hvilken Henseende Amtet i den nysnævnte Femaarsberetning underdanigst har tilladt sig at paaapege Løttelse i de forholdsvis betydelige Udfikstningsomkostninger, som det formeentligen hensigtsmæssigste Middel. Herved vilde i Særdeleshed bevirkes, at Udfikstningerne hyppigere foretoges ved Røttens Hjælp, hvilket i alle Henseender maa antages at lede til et gavnligere Resultat, end naar, som Tilfældet har været med de allerfleste i Periodens Løb i dette Amt stedfundne Udfikstninger, disse foretages i Mindelighed af Lodseierne selv, hvorved baade Delingen som oftest skeer paa en mindre hensigtsmæssig Maade, og Fællestakket kun ufuldstændigen ophæves. Ved Siden af det skadelige Fællestak udgjør ogsaa i flere Egne af Amtet Landeieendommenes altfor store Udskykning en væsentlig Hindring for Jordbrugets Opkomst, idet Gaardparterne ere for smaa til at kunne ernære en Familie, og saaledes maa drives ved Siden af en anden Næringsvei, ligesom ogsaa Brugenes Ubetydelighed gjør det umuligt at drive samme anderledes end efter den meest indskrænkede Maalestok og ved de simpleste Midler. Til Agerdyrkningens Fremme ville de i den sidste Deel af den femaarige Periode indtraadte usordealagtige Conjuncturer for Skovdriften, samt Sildefiskeriets Ophør paa Amtets Bestykt, formeentligen bidrage ikke uvæsentligt, da en stor Deel af Landalmuen, der i bemeldte Næringsveie forhen har havt betydelige Indtægtskilder, vil see sig nødsaget til at søge disse erstattede ved at anvende forøget Flid og Opmærksomhed paa Brugen af sin Jord, der ogsaa upaatvivleligen ved Indførelse af Forbedringer i den hidtil almindelige, mangelfulde Dykningsmaade vil paa de fleste Steder kunne afgive et særdeles forøget Udbytte.

b. Sædrikt. I det ved den sidste almindelige Tælling forefundne Antal af de forskjellige Dvægarter maa i Overensstemmelse med de desangaaende igjennem Lensmændene indhenteede Oplysninger nogen Afgang antages at have fundet Sted, idet Kreaturholdet er opgivet at være i de fleste Districter, og især i Lister Fogderi, ikke ubetydeligt formindsket i Løbet af den femaarige Periode. Grundene hertil maa formeentligen deels søges i den Fodermangel, der i flere af Periodens Aar er indtraadt som Følge af, at Høavlen tildeels er mislykket og har givet ringe Udbytte, deels deri, at Bonden paa Grund af Pengemangel har været sat i den Nødvendighed at afhænde sine Kreature, hvilket undertiden endog er gaaet saavidt, at enkelte Gaardbrug ere bleve aldeles blottede for Besætning, saa at Gierne senere have maattet leie de nødvendige Kreature af Andre. Dvægavlen drives i det Hele taget alene i de Dele af Amtet, hvor der findes gode naturlige Græsgange, og i Særdeleshed i de i det Indre af Landet beliggende Fjeldegne, i en saadan Udstrækning, at den afgiver et nogenlunde betydeligt Product til Afsetning. Egentlig Engdyrkning finder med Undtagelse af den nærmeste Omegn ved Byerne kun i ringe Grad Sted, hovedsageligen af Mangel paa den for de finere Græsarter fornødne Gjødning, der i Almindelighed neppe er tilstrækkelig til Ageren, hvortil som oftest optages et Areal, der ikke staaer i Forhold til Gaardens Besætning. Med Undtagelse af, at Faareracen i enkelte Præstegjelde er bleven noget forbedret ved Blanding med spanske, danske og engelske Faar, er, saavidt vides, i Periodens Løb Intet foretaget til Dvægarternes eller Hesteracens Forædling. Denne sidste er imidlertid, uagtet den i Almindelighed er liden og uanseelig, af en stærk og for Egnen særdeles passende Bessaffenhed, hvilket i det Hele taget ogsaa gælder om Hornkvæget, hvis Forædling ved Blanding med fremmede Racer, i al Fald saalænge Engdyrkningen, som ovenberørt, staaer paa et saa lavt Standpunct, formeentligen neppe vil kunne ansees gavnlig, da de ædlere Racer vilde være mindre stiffe til at benytte Fjeldgræsgangene, og snart udarte af Mangel paa passende Staldfodring og Røgt. Af Gæder holdes paa mange Steder et ikke ubetydeligt Antal, hvorimod Sviin ere sjældnere, og i flere Sogne næsten aldeles ikke have. Productionen af Fedevarer er i det Hele tilstrækkelig for Landdistricternes eget Forbrug, og afgiver ogsaa paa mange Steder noget Udbytte til Afsetning, dog er dette med Undtagelse af øvre Dvinesdals og for en Deel af Bjellands

Præstegjeld samt Siirdalen under Basse Præstegjeld, hvor Dvægavlen paa Grund af Græsgangenes Fortrinlighed er Hovednæringsvei, og hvorfra et temmelig betydeligt Quantum Slagteqvæg, Smør, Talg og Skindvarer udføres, i de øvrige Dele af Amtet ikke af særdeles Betydenhed, og langt fra tilstrækkeligt til Byernes Forsyning, i hvilke, og især i Christianssand, der derfor aarligen consumeres en betydelig Quantitet for det Meste fra Danmark indførte Fedevarer.

c. Skovdrift. Lommerstovene i Amtet bestaae hovedsageligen af Furre, dog gives ogsaa paa mange Steder Egeskov, der foruden et ikke ubetydeligt Quantum Bark til Udførsel levere Skibsbygningsmaterialier, der for det meste forbruges ved Skibsværfterne i Christianssand og Mandal. Skovdriften er, som i Amtets Femaarsberetning af 6te Februar 1836 anført, alene i Mandals Fogderi af Bigtighed, da samtlige Rystegne af Lister Fogderi ere næsten aldeles blottede for Trævegetation, og Fremdriften fra de i det Indre af bemeldte Fogderi værende bedre Lommertracter er forbunden med Vanskeligheder, der gjør Skovbruget lidet lønnende. I Overensstemmelse med de fra Lensmændene i Mandals Fogderi modtagne Indberetninger maa det formeentligen antages, at Skovene i dette Fogderi i den femaarige Periodes Løb ere noget forringede ved overdreven Hugst. De for Trælasthandelen fordeeltige Conjuncturer, der i de første Aar af Perioden fremkaldte en uklog Concurrence mellem de handlende og overdrevne Lommerpriser, bragte nemlig de fleste Skoveiere til med Tilfidsættelse af Jordbruget at drive Skovene paa en for disse ødelæggende Maade, og da imod Slutningen af Perioden det fordeeltige Udbytte af Trælast-Exporten i høi Grad aftog, og som en Følge heraf Lasterpriserne saaledes nedsattes, at de i de Lommertracter, hvor Fremdriften er forbunden med Vanskelighed, næsten alene vare tilstrækkelige til at holde Skoveierne skadesløse for Driftsomkostningerne, uden at afgive et nogenlunde forholdsmaessigt Vederlag for Træproducterne, var det for den skovdrivende Landalmue i Almindelighed en Nødvendighed, uden Hensyn til det dermed forbundne Tab, at vedligeholde uformindsket den Drift, der vel havde været en Hovedkilde til Erhverv, men ogsaa for en stor Deel til nye Gjældsforpligtelser, der alene kunde dækkes ved Lommerhandelens Fortsættelse. Som Hovedaarflag til Egeskovenes Forringelse maa ansees den høist skadelige Barkfletning, der paa mange Steder i Amtet drives paa en for Trævegetationen aldeles ødelæggende Maade, idet ikke alene en Mængde større Træer berøves deres Bark, og senere blive staaende paa Roden uddøde og ubenyttede, men i Særdeleshed den unge og endnu til Lommer utjenlige Skov afflettes, alene i den Hensigt at sælge Barken, hvoraf efter Toldlisternes Udvisende et i Forhold til Egeskovenes Bestaafenhed betydeligt Quantum aarligen fra Amtet udføres til Udlandet, og det øvrige forbruges ved de i Amtet værende Garverier. Trælasten udføres i mere eller mindre forædlet Tilstand, dels som utilhugne eller firehugne Bjælker, af hvilke de første især affættes til Holland, og de sidste paa de franske Markeder, dels som Planke og Bord, af hvilke sidste en betydelig Deel udføres til Danmark. Til Skovproducternes Forædling ere i Amtet 61 privilegerede og 92 uprivilegerede Saugebrug i Drift, hvorom nærmere Oplysning indeholdes under høifølgende Tabel og blandt hvilke Sauge flere især af de, der ere beliggende i Christianssands Lommertract ved de for Lommerdriften bekvemme Vasdrag Otteren og Topdalselven, ere af Betydenhed, og erholde deres Trælast ei alene fra dette Amt, men ogsaa fra det fjernere skovrigere Dpland og in specie fra Naabygdelaugst. Foruden de ovenanførte Skovproducter affættes ogsaa en Deel Tøndestaver samt nogen Birkelast, hvilken sidste dog ikke er af megen Betydenhed, da Birkeskovene, hvor saadanne have, hovedsageligen benyttes til Brænde. Ifølge de fra Toldkammerne modtagne Oplysninger have i de 5 Aar følgende Qvanta Trælast været udførte fra Amtets 4 Tolddistricter:

i Aaret 1836	. .	17,378	Trælastkæster.
— 1837	. .	17,358	—
— 1838	. .	20,081	—
— 1839	. .	22,966	—

i Aaret 1840 . . 22,765 Trælastlaster,

hvorunder dog noget Birkemark er indbefattet. Uagtet det heraf kunde synes som om Sommerdriften i det Hele taget i de 5 Aar havde været i Aftagende, maa det dog formeentligen antages, at Hugsten i de sidste Aar af Perioden i Almindelighed er bleven noget indskrænket, da den i disse Aar stedfundne Export for det Meste har bestaaet af Beholdninger fra de foregaaende Aar.

Kul- og Tjæretilvirkning drives vel paa enkelte Steder i Amtet, men alene til Gaardenes eget Forbrug, og afgiver intet Product til Afsetning. Af andre Brændematerialier end Veed, findes i Særdeleshed i Lister Fogderi vidt udstrakte og udtømmelige Torvemyre, i hvilke der ogsaa som Levning af de store Skove, der i en fjern Fortid have bedækket disse Strækninger, forefindes en stor Mængde til Brændsel tjenlige Trærødder, der tilligemed Torven ere fuldkommen tilstrækkelige til at afhjælpe Mangelen af Veed i disse for Skov blottede Egne. Ogsaa i det skovrigere Mandals Fogderi bruges paa adskillige Steder Torv som Brændematerial.

d. Fiskeri. For Beboerne af Amtets udstrakte Kyst er Fiskeriet en særdeles betydelig Indtægtskilde; de vigtigste Arter af samme ere Silde-, Hummer- og Larefiskeriet. Af disse er imidlertid Sildefiskeriet ved Amtets Beskyt i de sidste Aar af Perioden i den Grad aftaget, at det næsten maa ansees ophørt. Efterat nemlig Vaarsilden fra Aaret 1826 i stedse vorende Mængde havde gaaet til Kysten, saaledes at der i Aarene 1834 til 1837, begge inclusive, for Ladestedet Flekkefjords Regning fiskedes i Gjennemsnit over 150,000 Tønder aarlig, begyndte Fiskeriet i Aaret 1838 paa engang at aftage, da kun omtrent en Fjerdedeel af det nysnævnte Quantum i bemeldte Aar fiskedes; i 1839 mislykkedes det aldeles, og i 1840 kan det ikke antages, at mere end 15 à 16,000 Tønder Silde har været fisket. De skadelige Følger, denne rige Indtægtskildes pludselige Standsning har medført, ei alene for Ladestedet Flekkefjord, hvorom Amtet nedenfor vil finde Anledning til nærmere at omhandle det Fornødne, men ogsaa for Almuen i Flekkefjords Præstegjeld og langs hele Kysten endog i Mandals Fogderi, maatte nødvendigvis være særdeles betydelige, da Beboerne af disse Egne i Januar og Februar Maanedene i stort Antal søgte til Fiskestederne, hvor de ved Fiskeriet i kort Tid fandt et, især med Hensyn til den Vanskelighed, hvormed det ellers i Almindelighed for Landalmuen er forbundet paa denne Aarstid at erholde en fordeelagtig Beskæftigelse, særdeles rigeligt Erhverv. Saafermt Sildefiskeriet for en længere Tid maatte ophøre, hvilket der, da Erfaring viser, at dette Fiskeri er periodiskt, kan være megen Anledning til at befrygte, ville Følgerne heraf for den fiske Almue være saa meget føleligere, da samme under den fordeelagtige Periode for en stor Deel har vænnet sig til en overdreven Luxus og forhen ukjendte Fornødenheder, og for at tilfredsstille disse i Almindelighed indladt sig i Gjældsforholde, som vistnok, saafermt den til deres Dækkelse paaregnede Indtægt ved Fiskeriets Ophør maatte bortfalde, ville være særdeles trykkende.

Hummerfiskeriet drives med Held langs hele Amtets Kyst, og en betydelig Udførsel, der i den femaarsige Periodes Løb ikke har været i Aftagende, finder aarlig Sted af denne Artikkel især fra Christianssands og Fjersunds Toldsteder. Hummeren, der fanges fra Begyndelsen af October Maaned til Begyndelsen af Juni, opkjøbes for det meste af Engelske Entreprenører efter Contracter, der for en længere Tid af disse ere indgaaede med Fiskerne, og udføres i dertil indrettede Fartøier til London.

Larefiskeriet giver vel ikke længere et saa rigt Udbytte som i Fortiden, men er dog fremdeles af Betydning, i Særdeleshed i Mandals-, Torrisdals- og Topdals-Ebene, dog synes det, efter de desangaaende indhentede Oplysninger og Toldlisternes Udvisende, som om dette Fiskeri i Mandalselven, hvor den bedste og fedeste Aar fanges, i Periodens Løb har været i temmelig betydeligt Aftagende. Af Aar saavel roget som saltet udføres især fra Mandal aarlig en Deel til Østlandet, ligesom ogsaa Noget udfikses til Danmark og in specie til Kjøbenhavn.

De øvrige Arter af Fiskeri afgive vel i det Hele taget intet Product til Udførsel, men ere dog for Kystegnene af megen Bigtighed, idet de baade væsentligen bidrage til sammes Forsyning med Levnetsmidler, og tillige holde et ikke ubetydeligt Antal Fiskere næsten det hele Aar igjennem i Beskæftigelse. De Fiskearter, der fanges, ere især Makrel, Torst, Glyndre, Sei, Hellefisk og Hvidling, af hvilke Makrelen, der i de egentlige Sommermaaneder i Almindelighed fiskes i stor Mængde et Par Mile fra Kysten med Drivgarn og paa Dorg, er af fortrinlig Bigtighed, da den saavel fersk som saltet afgiver et baade meget billigt og godt Næringsmiddel, der i Særdeleshed benyttes i Almueklassernes Huusholdninger, idet endog Bønderne i de fra Kysten længere bortffjernede Egne hermed pleie at forsyne sig. Paa mange Strækninger af Kysten tages Østers, der imidlertid ikke findes i saadan Mængde, at de udgjøre nogen Udførselsartikkel. Ferskvandsfiskeriet er ikke af Betydning, dog fanges Ørred, Rør, Ålbørre og Ål i mange af de smaae Ferskvande, hvoraf der i Amtet findes et stort Antal. Angaaende det Quantum af de forskellige Arter Fisk, der i den femaarige Periode i det Hele er fanget, seer Amtet sig ikke istand til at meddele en nogenlunde paalidelig Opgave, da man, uagtet de herhen hørende Oplysninger have været forsøgte indhente, aldeles savner Data, hvoraf det Quantum Fisk, der i bemeldte Tidsrum kan antages at være benyttet til Districternes eget Brug og Nabodistricternes Forsyning, endog blot omtrentlig kunde sluttes, ligesom det heller ikke paa anden Maade, end ved at sammendrage Toldlisterne over den i de fem Aar stedsfundne Export, kan oplyses, hvor stor en Deel af den i dette Tidsrum fangede Fisk, der er tilvirket som egentlig Kjøbmandsvare, uden at dog herved nogen fuldkommen nøiagtig Oversigt kan erholdes, da naturligtvis en Deel af den som Handelsvare tilberedede Fisk ogsaa i Amtet selv er consumeret. Forbedringer i Fiskevarernes Tilvirkningsmaade eller i Fiskerestaberne have, saavidt vides, ikke i Periodens Løb fundet Sted.

e. *Bergværksdrift* finder ikke Sted i dette Amt, ligesom der heller ikke, saavidt vides, gives Mineralier, der kunne henregnes til Metaller, hvoraf Districtet har nogen Indtægt, naar undtages den Kalksteen, der forbruges ved de mindre betydelige i Amtet værende Kalkbrænderier. Desuden hentes aarligen af Hollænderne nogle Skibsladninger Graasteen, ved hvis Brydning og Transport dog kun et ringe Antal Personer finder nogen Fortjeneste.

f. *Fabrik- og Haandværksdrift*. Med Hensyn til de Fabrik- og Industri anlæg, der i Amtet ere i Drift, tillader man sig underdanigt at henvise til den vedføjede Tabel, hvorunder de i den Kongelige Resolution af 23de December 1839 forlangte Oplysninger findes afgivne med saa megen Fuldstændighed, som det efter de Opgaver, Amtet har kunnet erholde, har været muligt. Hvad Haandværksdriften i Landdistrictet angaaer, troer man det tilstrækkeligt at bemærke, at samme i det Hele endnu er indskrænket til de uundværligste og simpleste Arter af Haandværk, da det siden Loven af 15de Juli 1839 emanerede forløbne Tidsrum har været for fort til, at nogen betydelig Indflydelse af den ved bemeldte Lov indførte Frihed til at drive Haandværksnæring paa Landet endnu skulde kunne spores.

g. *Vinælinger*. Huusfliden staaer næsten overalt i Amtet paa et lavt Standpunct, og er i det Hele indskrænket til Forfærdigelse af de almindeligste Agerdyrknings- og Gaardsredskaber, samt til Spinden og Bævning af simple uldne og linnede Tøier saasom Badmel, Bærken og grovt Lærred, af hvilke imidlertid i Særdeleshed i de i det Indre af Amtet beliggende Egne det til eget Brug Fornødne tilvirktes, hvorimod de Klædningsstykker, der udfordre en kunstigere Forarbejdelse, samt de finere Stoffer, kjøbes fra Byerne, hvor Landalmuen ogsaa finder Af sætning for de ubetydelige Quantiteter af ovennævnte Huusflidsproducter, der Hayes til Salg. Saavel i Lister Fogderi og især i Glefkeffjords Oppland, som paa enkelte Steder i Mandals Fogderi, forfærdigedes i de for Sildefiskeriet gunstige Aar et betydeligt Antal Sildetønder, der fandt sikker Af sætning i Glefkeffjord, og uagtet denne Art af Huusflid ved Fiskeriets Af tagen er bleven noget indskrænket, og giver et mindre Udbytte, kan den dog ikke antages aldeles at ville ophøre, da en Deel af de forfærdigede Tønder sand-

synligviis vil kunne affættes til Stavanger Amt. Bygningen af Baade og smaa Dæksfartøier sætter især i Mandals Fogderi mange Hænder i Virksomhed, uden at det dog, da denne Næringsvei drives aldeles uregelmæssigt og uden at være bunden til visse Steder eller Bærster, har været muligt at erholde nogen Oplysning om det omtrentlige Antal af de paa denne Maade beskæftigede Personer. Det egentlige Skibsbyggeri drives for det meste ved de i Byerne og især i Christianssand og Mandal værende Skibsværfter, hvorom det Fornødne senere vil blive at omhandle. Jagten giver i mange Egne af Amtet et godt Udbytte især af Fuglevildt, saasom Tiurer, Ubrhøns, Kyper og alle Slags Søfugle; af Bjørne, Ulve og Ræve skydes og fanges aarligen en Deel, og paa Højsfjeldene i den øvre Deel af Siirdalen gives der mange Reensdyr, hvilke derimod, saavidt vides, ikke findes paa andre Steder i Amtet. Vildtet føres til Salg i Byerne, der i Almindelighed tilstrækkeligen og til lave Priser forsynes med denne Artikkel. Fragtfart, der drives med de mange i Landdistrictet hjemmehørende Smaafartøier, som næsten udelukkende anvendes til indenrigst Kystfart, beskæftiger et ikke ubetydeligt Antal Mennesker, dog maa det befrygtes, at Sildefiskeriets Aftagen ogsaa paa denne Næringsgreen vil udøve en ufordeelagtig Indflydelse, da en stor Deel af ovenmeldte Smaafartøier hovedsageligen byggedes og anvendtes til at transportere Silben. Landtransport af Varer kan i dette Amt ikke ansees som nogen egentlig Næringskilde, da Bonden selv bringer sine for det meste ubetydelige Producter til Byerne, ligesom det ogsaa først er i Løbet af denne Periode, at Communicationen for den største Deel af Amtet er bleven saaledes lettet ved Oparbejdelse af Kjøreveie, at Transport paa Vogne er bleven mulig. Trælasten, der i flere af Rigets Amter udgjør den væsentligste Gjenstand for Landtransport, fremdrives her i Amtet, med Undtagelse af en Deel Bord, som Bønderne opskjære paa Haandsauge, og derpaa føre til Byerne, næsten alene ved Hjælp af de i Mandals Fogderi værende bekvemme Basdrag. Derimod bør Tømmerflødningen især i Torridals-, Topdals- og Mandals-Elvene nævnes som en ikke uvigtig Indtægtskilde, hvorved et betydeligt Antal Personer erholde en jevn og fordeelagtig Sysselsættelse. Handel med Landmandens Producter drives i Byerne, hvor Bonden bringer sine Varer til Torvs, og igjen indkøber sine Fornødenheder. Størst Anledning til Samhandel med Landalmuen giver Trælasthandelen, idet Skoveierne i Almindelighed have Mellemregning med Kjøbmændene i Byerne, og hos disse for en stor Deel erholde Varer i Betaling for det mærkede Tømmer; hvad de øvrige af Landdistrictets Hovedfrembringelser angaaer, er det i den foregaaende Fremstilling af de forskellige Næringsveies Tilstand viist, at disse i det Hele ikke produceres i saadanne Quantiteter, at de som Handelsartikler kunne blive af synderlig Vigtighed. Af Markedspladse gives ingen i Amtet, med Undtagelse af at der i Christianssand er et saakaldet Buffemarked, der vel imidlertid aldrig har været af nogen Betydning. Gæstgiveriernes Antal udgjør i Landdistrictet noget over 100, der dog næsten alle ere ubetydelige, og alene i Stand til at forskaffe Reisende de simpleste Fornødenheder, hvortil ogsaa i Almindelighed deres Drikt er indskrænket. Af Landkræmmerier findes ingen i Amtet.

Da de væsentligste Data til Bedømmelse af Amtsdistrictets Tilstand i Almindelighed allerede indeholdes i den foranstaaende Udvikling, skal man blot endnu underdanigst tillade sig i denne Henseende at bemærke Følgende: Det maa formeentligen antages, at Velstanden i Landdistrictet er i den sidste Deel af den femaarige Periode paa de fleste Steder noget aftaget, hvortil Hovedaarsagerne, som forhen anført, have været de imod Periodens Slutning indtraadte ufordeelagtige Conjunctioner for Trælasthandelen, og Sildefiskeriets Aftagen ved Flettefjord, hvilken sidste Omstændighed formeentligen i Særdeleshed har haft en udbredt og betydelig Indflydelse paa Velstandens Forringelse, da Trælasthandelen dog endnu altid vedbliver at yde Skoveierne nogen Indtægt. Det vil ogsaa af den vedføiede Tabel naadigst erfares, at Executionsføretninger og Udpantninger for Gjæld i Periodens Løb have, dog ikke i nogen særdeles betydelig Grad, været i Tiltagende, ligesom ogsaa Antallet af de af Administrationen for Bankafdelingen i Christianssand for ubetalte Renter og Afdrag af Banklaan requirede Auctioner over pantsatte Eiendomme i de sidste Aar af Perioden har været fle-

re Gange større end ved sammes Begyndelse. I Overeensstemmelse med de fra Amtets forskjellige Egne modtagne Dplysninger udgjør den aarlige Løn for en Tjenestefarl, fra 12 til 30 Spd., og for en Tjenestepige fra 6 til 10 Spd., samt den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbejder fra 12 til 36 fl. , eller efter et af bemeldte Opgave uddraget Middeltal, for en Tjenestefarl 19 og for en Tjenestepige 8 Spd. aarlig, samt for en Haandarbejder 21 fl. daglig.

Som en i Femaarsperioden indtraadt Hovedforbedring i Amtsdistrictets Tilstand maa nævnes den i høi Grad nødvendige Udvidelse, Communicationen har erholdt, ved de i dette Tidsrum udførte særdeles betydelige og kostbare Veianlæg og Brobygninger, der for det Meste ere istandbragte ved Hjælp af naadigst tilstaaende Forskud af Statscassen. Ved Udgangen af Aaret 1840 udgjorde den hele Milelængde af Amtets med Hjulredskab fremkommelige Veie 19 Mile Hovedvei og 37 Mile Bygdevei, hvortil endnu kommer 35 Mile Ridevei af 6 til 9 Fods Bredde. De betydeligste Foretagender af dette Slags, der i Periodens Løb ere udførte, ere Veianlæggene fra Gaarden Dvavig i Lyngdal til Spindsodden og fra Fedde til Gleftefjord. Ved den første af disse Veie sættes Ladestedet Fjarsund i Forbindelse med den igjennem Amtet førende Hovedvei, der ved det sidstnævnte Anlæg er forsat til Gleftefjord, hvorfra dens Oparbejdelse til Stavanger Amt's Grænsse er paabegyndt, og i Aaret 1841 kan ventes tilendebragt. Ladstederne Gleftefjord og Fjarsund have saaledes erholdt en for deres Opførelse særdeles vigtig og beqvem Communication med Landdistrictet, hvormed de forhen alene stode i Forbindelse ved besværlige og tildeels farlige Rideveie, paa hvilke enhver Transport var forbunden med særdeles Vanskelighed. Af det fra Christianssand til Valle i Sætersdalen førende Veianlæg, der, naar det bliver fuldført, maa antages at ville bevirke en i høi Grad forøget Samfærdsel imellem Christianssands By og dens Oppland, er den i dette Amt liggende Deel saavidt oparbejdet, at den i Aaret 1841 kan ventes at ville blive færdig. Desuden er i Periodens Løb de betydelige Broer ved Mandal, Bigeland i Undal, Fedde, Gleftefjord og den i Aaret 1837 udgaaende Haldveide af den over Otteren ved Christianssand førende Bro, blevne opførte, hvilke Brobygninger, der alle have afhjulpet betydelige Hindringer for Communicationen, tilsammen have kostet omtrent 18000 Spd. Ogsaa Bygdeveiene ere i de 5 Aar meget forbedrede, og uagtet Udgifterne ved saa mange omfattende Veianlæg vistnok have været temmelig trykkende for Landalmuen, synes dog denne mere og mere at erkjende de væsentlige Fordele, der især for den flyde af en lettet Communication, til hvis Opnaaelse der først i det sidst forløbne Decennium har været foretaget noget Betydeligt, da den hele Længde af den i Amtet værende Kjørevei i Aaret 1827 beløb sig til 10½ Mile. Med Hensyn til de i Amtet værende 2de Bygdemagaziners Status henvises underdanigst til den vedføjede Tabel, der indeholder de desangaaende befalede Dplysninger. Af Sparebanker og private Brands eller andre Assuranceindretninger gives ingen i Landdistrictet.

B. For Kjøb- og Ladstedernes Vedkommende.

1. Christianssand.

a. Handel. De vanskelige Conjunctioner, med hvilke Exporten af Trælask, der udgjør Christianssands vigtigste Udførselsartikel, i den sidste Deel af den femaarige Periode har havt at kjæmpe, have ifte været uden særdeles skadelig Indflydelse for en stor Deel af Byens Handelsstand, der ved det fordeelagtige Udbytte, Trælastudfiskningen fra Aaret 1833 indtil de senere Aar havde afgivet, bragtes til at indlade sig i denne fluctuerende Handel, uden at besidde de hertil fornødne betydelige Fonds, som derfor for en stor Deel maatte tilveiebringes ved Stiftelsen af nye Gjældsforholde. Som de Hovedomstændigheder, der her i de sidste Aar af Perioden især have bidraget til at gjøre Trælastudfiskningen ufordeelagtig, maa anføres Tommerprisernes Synken paa de med Trælast overfyldte udenlandske Markeder, og den samtidige hermed indtraadte Stigen i Værdien af de Norske Penge i Forhold til udenlandsk Valuta, hvilket Coursforhold nødvendigvis maatte have

betydeligt Tab til Følge ved enhver Omsætning af fremmede Penge i norske Species, da Arbejdslønnen og Priserne paa alle Slags Fornødenheder ikke nedsattes i Forhold til Pengenes forøgede Værdi. Under Fremstillingen af Skovdrivtens Tilstand i Amtet har man allerede i det foregaaende fundet Anledning til at omhandle de Følger, de forandrede Conjuncturer have havt for Producenterne, men at disse Følger maa have rammet Udsfibernes i endnu langt høiere Grad, er indlysende, da Producenterne dog altid beholde den Fordeel, de, ved i den bedre Udsfibringsperiode at have erholdt deres Skovproducter godt betalte, have vundet, hvormod Udsfibernes have været nødt til, uanset det deraf opstaaende Tab, under de senere mislige Handelsforholde at afhænde den forhen til høie Priser indkjøbte Trælafst. Naar Toldlisterne udvise, at Christianssands Trælasterport i de sidste Aar af Perioden ikke har aftaget, kan denne Omstændighed ikke tjene til at godtgjøre, at Udsfibringen ogsaa i disse Aar har svaret Regning, men har alene sin Grund i, at Trælafthandelen ikke paa eengang kan indskrænkes, da det for Kjøbmændene, og in specie for dem, der ikke have kunnet virke med egne Fonde, har været en Nødvendighed at tilvejebringe de fornødne Pengeresourcer, om dette endog skulde være forbundet med betydelige Opoffrelser, hvortil kommer, at de med Udlandet indgaaede Handelsforbindelser have maattet fyldestgøres, og at Trælafstbeholdningerne ikke uden at forringes og tabe i Værdi kunne i en længere Tid henligge. Den Omstændighed, at den største Deel af de mindre formuende Handlende have, for at tilvejebringe de fornødne Capitaler, maattet indgaae en Mængde gensidige Endossementsforpligtelser, har ogsaa havt til Følge, at Uheld, hvorved enkelte Kjøbmænd ere blevne nødt til at standse deres Virksomhed, have medført Tab for et stort Antal Handlende. Foruden Trælafsten er Hummer Stedets eneste betydelige Udsførselsartikel, og denne Export, der i Periodens Løb ubeløkkende har været i engelske Entreprenørers Hænder, har, som forhen anført, i de fem Aar ikke været i Aftagende. Med Hensyn til Christianssands Samhandel med Landdistrictet er det forhen berørt, at dette med Undtagelse af Skovproducter blot frembringer faa og lidet betydelige Artikler til Afsetning i Byen, nemlig en Deel Fødevarer og Slagteqvæg — hvormed dog Stedet hovedsageligen forsynes fra Jylland og fra den under Nedenaas og Naabygdelaugets Amt hørende Sætersdal — samt et ringe Quantum simple Hunsflidsproducter. Fra Byen forsynes Landalmuen i Særdeleshed med Korn, Salt, Brændevin, Hør, samt med det fornødne af Manufactur- og Colonialvarer, paa hvilken Handel dog ogsaa de oftmeldte uheldige Conjuncturer for Skovdrift og Jisseri have havt betydelig Indflydelse, ved at formindste Almuens Evne til at gjøre Indkjøb. Til at meddele nogen i Talstørrelse udtrykt Oversigt over den Samhandel, der i Periodens Løb har fundet Sted imellem Byen og Amtets Landdistrict, har man af Mangel paa de fornødne Oplysninger ikke seet sig istand, da endog de Qvanta, der af Bondens vigtigste Handelsartikel, Trælafst, i ethvert af de 5 Aar er i Amtets Landdistrict mærkede for Byens Regning, ikke med nogen Nøjagtighed kan erfares, efterdi den største Deel af den Last, der efter Toldlisternes Udvisende i den femaarige Periode er exporteret fra Christianssand, ikke er hugget i Amtet, men i Naabygdelaugets Skove. Den i Aaret 1836 indførte Areltorvindretning har saavel for Byens Indbyggere som for Bonden været til megen Fordeel og Bequemmelighed. Hvad angaaer Antallet af de forskjellige Slags Handlende henvises underdanigst til den Beretningen vedføjede Tabel, hvoraf naadigst vil erfares, at Mængden af de Personer, der drive denne Næring, siden Forfættelsen af Amtets sidste femaarige Beretning har været i noget Tiltagende. Den ifølge Kongelig Resolution af 6te Mai 1837 i Christianssand stiftede Børsindretning, hvis Oprettelse hovedsageligen fremkaldtes ved de betydelige Pengeomsætninger, Sildefiskeriet i de foregaaende Aar havde foranlediget, er, da Børsforretningerne ikke befandtes at være af den Betydning, at Indretningen kunde antages at svare til sin Hensigt, efter derom stæet Andragende fra de Handlende, ved Kongelig Resolution af 12te Februar 1841 indtil videre suspenderet, og dens Fond indsat i Sparebanken.

b. Skibsfarten har i de 5 Aar i det Hele taget givet et godt Udbytte, og forskaffet mange Menneſter fordeelagtig Sysselsættelse, da Trælasterporten, med Undtagelse af, at Hollænderne, og for det mæſte ogsaa

de Danst, aarligen i egne Fartøier afhente den Trælast, de behøve, seer ved Byens Skibe, hvoraf ogsaa en stor Deel har været fordeelagtigen anvendt i udenlandst Fragtfart. Denne har i den største Deel af den femaarige Periode været særdeles indbringende, da Fragterne i Almindelighed, og i Særdeleshed de Østersøiske, hovedsageligen paa Grund af den betydelige Korntilførsel, England har tiltrængt, have været høie, men da disse Conjuncturer ophørte med Aaret 1839, har Fragtfarten i 1840 været lidet lønnende. Skibsrederiet har i Periodens Løb været i Tiltagende, ligesom ogsaa de i de senere Aar byggede Skibe i Almindelighed have været af større Dimensioner, og derved mere stiftede for Fragtfarten. Den angaaende Antallet af Skippere, der have Borgerkab til Stedet, forlangte Opgave indeholdes under højsølgende Tabel.

c. *Haandværksdrift.* I flere Professioner har Byen særdeles duede Haandværkere, dog drives intet Haandværk i det Store, hovedsageligen af Mangel paa Fonde, da Haandværksstanden, med høist enkelte Undtagelser, lever i ringe Kaar. I det Hele taget har Haandværksdriften i Periodens Løb gjort ikke ubetydelige Fremskridt med Hensyn til Fabrikaternes Godhed og Skønhed, uden at dog disse, naar undtages en Deel Smeder og Garverarbejde, nyde Afsetning udenfor Stedet. En Omstændighed, der især lægger Hindringer i veien for de fleste Haandværkeres højere Udvikling, er den totale Mangel af Anledning til paa Stedet at erholde den fornødne Underviisning i Tegning og Mathematik, hvilken Mangel vilde kunne afhjælpes ved Oprettelsen af en i Forhold til Byens Størrelse og Ressourcer indrettet teknisk Lærestalt, der uden Tvivl vilde vinde megen Søgning af de Personer, der uddanne sig for Haandværksdriften. Ingen Art nye Haandværkere har, saavidt vides, i de 5 Aar nedsat sig i Byen. Hvad angaaer Antallet af Mestere, Frimestere, Svende og Dreng i enhver Profession henvises underdanigst til den vedføiede Tabel.

d. *Fabrikdrift.* Højsølgende Tabel, hvoraf det naadigst vil erfares, hvilke Industrianlæg der ved Udgangen af Aaret 1840 i Byen vare i Drift, viser vel, at et større Antal af disse i de 5 Aar ere nedlagte end af nye oprettede, imidlertid maa det formeentligen dog antages, at Fabrikdriften, der i Christianssand aldrig har været af synderlig Betydning, i den sidst forløbne femaarige Periode i det Hele taget har befundet sig omtrent paa det samme Standpunkt, som i den forrige, da dels flere af de nye oprettede Industrianlæg ere af større Betydning end de, der i Periodens Løb ere nedlagte, og dels nogle af de fra ældre Tider eksisterende have erholdt nogen Udvidelse i Driften.

e. *Skibsbyggeriet* har i den sidstforløbne Periode været drevet med Iver og Held ved de flere herværende betydelige og særdeles vel indrettede Skibsværfter, og Antallet af de saavel for Byens egen som for andre Districters Regning byggede Fartøier har efter den Beretningen vedføiede Tabels Udvisende været i Tiltagende. Foruden at de i de senere Aar konstruerede Skibe, som ovenanført, for det Meste have været af større Drægtighed end de, der forhen byggedes, have ogsaa Fartøierne vundet særdeles meget i Constructionens Henfigtsmæssighed og Skønhed. Den samlede Læstedrægtighed af Byens Skibe, der i Slutningen af Aaret 1835 udgjorde 2450½ Commercelæster, var ved Udgangen af 1840 steget til 2692½ Commercelæster, hvorhos Drægtigheden af de i det øvrige Tolddistrict hjemmehørende Fartøier udgjorde 631 Læster. Ved Siden af Skibsbyggeriet udgjør ogsaa Reparation af Fartøier, der formedelt søgte Havn i Christianssand, hvortil Indløbet ved de henfigtsmæssige Fyrindretninger er blevet saa særdeles lettet, en betydelig Indtægtskilde, der i Særdeleshed om Høsten og Vinteren giver en stor Deel af Arbeidsklassen god Fortjeneste. Uagtet saaledes Virksomheden ved Skibsværfterne er en af de Næringsgrene, der sysselsætte det største Antal Personer, seer man sig dog ikke istand til at meddele nogen omtrentlig Opgave over disses Mængde, da Værfterne ikke holde noget fast Antal Arbeidere, hvorimod dette ideligen varierer efter Conjuncturerne og de under Bygning værende Skibes Størrelse og Antal.

f. *Jordbrug.* Af de flere smaae Kjøbstaden tilhørende Jorbeieendomme, der bortfæstes, eller bortforpagtes paa Aaremaal, har Byen en, dog kun ubetydelig, aarlig Indtægt. Hvad forøvrigt angaaer Jordbruget

i det under Kjøbstadens Jurisdiction hørende District, maa Amtet underdanigst henvise til hvad der i det Foregaaende findes anført angaaende Algerdyrkningens stigende Udvikling i Christianssands Omegn, hvilket dog i Særdeleshed gjælder den Deel af samme, der henhører under Mandals Sorenskriveri.

Byens oekonomiske Forfatning kan i det Hele taget i Periodens Løb ikke anses forbedret. Uagtet det nemlig maa antages, at Velstanden i den første Deel af Perioden, medens Trælasthandelen gav et godt Udbytte, og adskillige Fordele tilfløde Stedet ved det betydelige Sildefiskeri ved Flekkefjord, var i noget Tiltagende, have dog de i det Foregaaende omhandlede, mod Slutningen af Tidsrummet indtraadte, forandrede Forholde medført en ikke ubetydelig Tilbagegang, der strax bliver følelig for et Sted, hvor der kun gives meget faa formuende Indvaanere, og hvor en stor Deel af Almueklassen er nedsunken i dyb Armod. At Christianssand er betyngt med en Fattigforsørgelse, der falder høist trykkende for de stattevæsende Indvaanere, og udgjør en af de væsentligste Hindringer for Stedets Opkomst, er allerede omhandlet i Amtets Jemaarsberetning af 6te Februar 1836, hvor ogsaa de Hovedgrunde, hvorfra det overordentlig store Antal af Fattige nærmest maa antages at hidrøre, findes paapegede, og denne Sag har desuden ved saa mange andre Leiligheder været Gjenstand for offentlig Undersøgelse, at man troer her at burde indskrænke sig til at bemærke, at ingen Forbindelse i de 5 Aar har fundet Sted i Antallet af de Personer, der nyde Understøttelse af Fattigvæsenet, da disse i Overeensstemmelse med de erholdte Oplysninger i Gjennemsnit aarligen have beløbet sig til omtrent 550, under hvilken Opgave dog de Forsørgelse nydende Familier, uagtet de bestaae af flere Medlemmer, blot ere regnede som enkelte Personer. Som Følge heraf har heller ingen vedvarende Nedsættelse kunnet stee af den særdeles betydelige Fattigskat, der udgjorde 8000 Spd. for Aaret 1836, 8500 Spd. for 1837, 6500 Spd. for 1838, 7000 Spd. for 1839 og 8000 Spd. for 1840.

Stiftelsen „Kong Carl Johans Arbeids- og Opdragelses-Anstalt“, til hvis Oprettelse Deres Kongelige Majestæts Gæmildhed væsentligst har bidraget, maa imidlertid efterhaanden som dens Virksomhed bærer Frugter, antages at ville bidrage betydeligen til en varig Indskrænkning af de Trængendes Antal, idet en stor Deel af de under Fattigforsørgelsen hørende Familiers Børn i denne Indretning erholde en Opdragelse, der unddrager dem fra Betleriet, og vil sætte dem istand til i Fremtiden at erhverve deres Udkomme uden at falde Communen til Byrde. Bestyrelsen af denne Stiftelse, der saalænge dens Hovedsiemed er at virke som Opdragelsesanstalt, og ved Siden heraf at forskaffe gamle og svagelige Fattiglemmer en passende Væstjættelse ikke kan ventes at bestaae ved Udbyttet af dens egen Production, er i Periodens Løb henlagt under Directionen for Christianssands Fattigvæsen, og Indretningen erholder aarligen af Byens Fattigkasse det nødvendige Tilskud, uden at det paa Grund af den Form, hvorunder Regnskaberne have været aflagte, med Noiagtighed kan erfares om og hvorvidt dette Tilskud noget har oversteg det i Aaret 1835 for de næstfølgende 5 Aar til Stiftelsens Bedligeholdelse af Communen tilstaaede Beløb af 1000 Spd. aarlig. Ogsaa den i Begyndelsen af Aaret 1839 ved private Bidrag stiftede Asylindretning, der staaer under Christianssands Byfællesskabs Administration, og af Communen er anvist et Locale, vil sandsynligviis yttre en særdeles gavnlig Indflydelse paa Opdragelsen af de fattige Familiers Børn, af hvilke et Antal af omtrent 60 hidtil have benyttet Indretningen. Det bør ved denne Anledning ei heller lades ubemærket, at Driftfærdighed, der har været en af de virksomste Aarsager til Armødens Stigen, i den senere Tid har været i mærkeligt Aftagende, hvilket formeentligen for en stor Deel skyldes den i Begyndelsen af Aaret 1840 oprettede Maadeholdsforenings roesværdige Bestræbelser, ligesom ogsaa de 3 Brændeviinsbrænderier, som hosfølgende Tabel viser i Periodens Løb ere ophørte at drives, hovedsageligen ere nedlagte paa Grund af den formedelst Brændeviinsconsumtionens Aftagen formindskede Afsetning. Det er allerede i det Foregaaende bemærket, at Tilendebringelsen af det betydelige Veianlæg mellem Christianssand og Valle i Sætersdalen med Sikkerhed kan antages at ville bevirke en meget udvidet Communication og Samhandel imellem Byen og denne Deel af dens Op-

land, idet Bonden, der forhen blot paa Vinterføret kunde bringe sine Producter til Byen, derved vil sættes istand til paa enhver Aarstid at foretage sine Byreiser, hvilket i særdeleshed vil have en gavnlig Indflydelse paa Tilførselen af Levnetsmidler, da Sætersdalen og de til samme grændsende Sogne frembringe et betydeligt Quantum Fødevarer, og Priserne paa disse i Almindelighed i Christianssand ere temmelig høie.

Aarslønnen for Tjenestefolk har i Periodens Løb udgjort fra 25 til 40 Spd. for en Tjenestekarl og imellem 8 og 16 Spd. for en Tjenestepige, samt Daglønnen for en simpel Haandarbejder fra 28 til 36 Skilling.

Den i Aaret 1825 i Christianssand oprettede Sparebank har havt særdeles god Fremgang, og Totalbeløbet af den hele i Sparebanken indestaaende Capital var, efter den desangaaende modtagne Opgave, ved Udgangen af Aaret 1840 steget til 49,727 Spd. 68 $\frac{1}{2}$., hvoraf Indflydernes Eiendom udgjorde 45,245 Spd. 36 $\frac{1}{2}$. og Sparebankens Fond 4482 Spd. 32 Skilling.

Paa Communeanliggenders ordentlige og hurtige Bestyrelse har den i Periodens Løb indførte Formandskabsinstitution havt en særdeles væsentlig Indflydelse.

2. Ladestedet Mandal.

Da Trælasten ogsaa for Mandal udgjør den væsentligste Udførselsartikel, have de ovenomhandlede uheldige Conjunctioner ogsaa paa dette Ladesteds Handel yttret en særdeles ufordeelagtig Indvirkning, der dog formentligen ikke har været af den Betydning her som i Christianssand, da dels Trælasthandelen i det Hele taget har været drevet efter en mere indskrænket Maalestok, og de opkjøbte Beholdninger forholdsvis mindre, og dels Concurrencen imellem de Handlende i den heldige Udførselsperiode ikke har været saa stor som i sidstnævnte By, af hvilken Grund Lastepriiserne i Mandals Commerctract ikke ere blevne i den Grad opskruede. Foruden Skovproducter har Ladestedet i Periodens Løb aarlig udført et temmelig betydeligt Quantum røget og saltet Lax — hvilken Export dog, som forhen bemærket, har været i Aftagende — samt endel Heste, af hvilke sidste, der samtlige sælges til England, en stor Deel indkøbes i Stavanger Amt. Hummerudførselen har i de 5 Aar hovedsageligen fundet Sted fra Christianssands Tolddistrict, hvor en Engelsk Entrepreneur for denne Handel har sin Bopæl i Udhavnen ny Hellefunds, og de øvrige Fiskevarer, der i Periodens Løb fra Mandal have været eksporterede, ere fiske i andre Districter. Med det tilgrændsende Landdistrict driver Byen en livlig Samhandel, hvis Gjenstande ere de samme, der forhen med Hensyn til Christianssand ere anførte, og til hvis Udvidelse de i Periodens Løb forbedrede Veie og Opførelsen af Broen over Mandalsøen meget have bidraget. Skibsfarten har i de 5 Aar været temmelig betydelig, dog ere de paa Stedet hjemmehørende Skibe med enkelte Undtagelser smaae, og anvendes for det Meste til Fart imellem indenrigske Steder, samt til mindre Reiser paa Danmark og Sverrig. Hvad angaaer Antallet af de i Mandals Tolddistrict hjemmehørende Skippere henvises underdanigst til den desangaaende under høsfølgende Tabel indeholdte Opgave. Saandværks- og Fabrikdrift har, saavidt vides, ikke i Periodens Løb gjort Fremfærd af Betydning, ligesom ogsaa Haandværkernes Fabricata alene finde Afsetning i Ladestedet selv og for en Deel til Dplandet. Den Beretningen vedføjede Tabel viser imidlertid, at Antallet af de Haandværksdrivende er i de sidste 5 Aar betydeligen forøget, uden at dog nye Arter af Haandværkere paa Stedet have nedsat sig. De forlangte Dplysninger angaaende Stedets Industri anlæg indeholdes under vedkommende Tabel. Skibsbyggeriet er for Ladestedet af særdeles Bigtighed, og sætter mange Hænder i Virksomhed; in specie er Istandsættelsen af de aarlig i betydeligt Antal til Mandal indkommende havarerede Skibe, og de Fordele, der i Forbindelse hermed tilflyde Stedet ved beskafigede Ladningers Forauktionering og Skibenes Forsyning med Proviant, en særdeles betydelig Indtægtskilde. De i den femaarige Periode nybyggede Skibe have, som af høsfølgende Tabel naadigst vil erfares, med enkelte Undtagelser været af mindre betydelig Størrelse, paa Grund af, at de, som oven anført, i Almindelighed ikke anvendes i udenlandsk Fart. Nogen Opgave over de ved Skibsværkerne sysselsatte Arbejderes Antal formaaer Amtet heller ikke for Mandals Vedkommende at meddele, da

den Virksomhed, hvoraf Bærsternes Arbejdsstyrke er afhængig, hovedsagligen beroer paa det tilfældige større eller mindre Antal af beskædigede Skibe, der her søge Havn. Ladestedet eier, saavidt vides, ingen Jordeiendomme, og med Hensyn til Omegnens Jordbrug finder Amtet Intet at bemærke udenfor hvad forhen under den almindelige Fremstilling af Agerdyrkingens Tilstand i Landdistrictet findes anført. Mandals oekonomiske Tilstand er i det Hele taget siden Forfættelsen af Amtets sidste Gemaarsberetning formeentligen ikke undergaaet nogen betydelig Forandring, hvortil Grunden maa søges i de samme Omstændigheder, der i det Foregaaende oftere ere paapegede som de Hovedaarsager, der i den sidste Deel af den femaarige Periode have bevirket Belfstandens Afstagen saavel i Amtets Byer som i den største Deel af Landdistrictet, og saaledes ophævet Virkningerne af de i Periodens første Aar stedfundne fordeelagtigere Conjunctioner. Den i Periodens Løb fuldførte Opførelse af Broen over Mandalselven har været til megen Gavn for Ladestedet, for hvis Communication med Omegnen den besværlige og tidsspildende Overfart over Elven forhen var til betydelig Hinder. De befalede Dplysninger angaaende de i Perioden thinglyste og aflyste Pantehæftelser samt afholdte Executionforretninger m. v. ere for samtlige Ladesteders Vedkommende indtagne under den ved Tabellen for Landdistrictet meddeelte Oversigt. Den almindelige Marsløn for Tjenestefolk har været for en Karl mellem 20 og 35 Spd. og for en Tjenestepige mellem 8 og 12 Spd., samt Daglønnen for en simpel Haandarbejder fra 28 til 32 p . Den i Ladestedet oprettede Sparebank, der i September Maaned 1840 begyndte sin Virksomhed, havde i Overeensstemmelse med den desangaaende modtagne Indberetning ved Udgangen af bemeldte Aar i det Hele taget under sin Bestyrelse en Capital af 1787 Spd. 104 p ., hvoraf Foliobavernes Tilkommende udgjorde 1325 Spd. 63 p ., og Sparebankens Fond 462 Spd. 41 p .

3. Ladestedet Fahr Sund.

Hovedgjensstandene for dette Ladesteds Udførselshandel, der i det Hele taget er mindre betydelig, bestaaer i Fiskevarer in specie Hummer og Silb, samt i Ege- og Birkebark. Hummerexporten, der for det meste steer til England og for en Deel til Holland, drives i Almindelighed ved Stedets egne Fartøier, og synes efter Toldlisternes Udvisende i den femaarige Periode i det Hele ikke at være aftaget, hvorvel den i enkelte Aar har været mindre end sædvanlig. Paa Udførselen af Silb har Afstagsen af Fiskeriet ved Flekkefjord, hvori Fahrunds Indvaanere under den gunstige Periode med Held deeltoge, havt en særdeles skadelig Indflydelse, saaledes at Exporten af denne Artikel i Aarene 1838 og 1839 blot udgjorde omtrent en Trediedeel af de i det næstforegaaende Aar udførte Qvantiteter. I Aaret 1840 har efter Toldlisternes Udvisende denne Udførsel paa ny hævet sig, idet den fornødne Silb er bleven anskaffet fra Stavanger Amt, hvorved dog naturligtvis Silbhandelens Udbytte for Ladestedet bliver langt mindre fordeelagtigt, end da Silben fiskebdes ved det nærliggende Flekkefjord. Fahrunds Samhandel med Landdistrictet er af liden Bigtighed, da dette næsten Intet frembringer til Afsetning, idet Skovproducterne, der ellers pleie at udgjøre Bondens væsentligste Handelsartikel, i Ladestedets Opland næsten alene bestaaer i Ege- og Birkebark, hvoraf, som oven anført, et ikke ubetydeligt Qvantum aarligen udføres; til Udvidelse af denne Samhandel saavel som i det Hele af Ladestedets Forbindelse med det øvrige Amt, have imidlertid de forhen omhandlede betydelige Veianlæg, der i Periodens Løb ere fuldførte, væsentligen bidraget. Med Hensyn til Antallet af handelsberettigede Borgere m. v. henvises underdanigst til den vedføiede Tabel. Ladestedets Skibsfart er af temmelig Betydenhed, dog anvendes de paa Stedet hjemmehørende Fartøier, hvoraf den største Deel er af ringe Drægtighed, for det Meste i indenrigt Fart, samt til kortere Reiser paa Udlandet. Hvad angaaer Gaandværks- og Fabriksdrift, hvilte Næringsveie ikke i de 5 Aar have undergaaet nogen mærkelig Forandring, ere de befalede Dplysninger indtagne under hosfølgende Tabeller. Skibsbyggeri og i Særdeleshed Istandsættelsen af Fartøier, der for Søfæde indkomme til Fahr Sund eller de nærliggende, meget søgte, Udhavne Korshavn, Egevaag og Lotshavn, udgjør en vigtig Indtægtskilde for Stedet, og sysselsætter en stor Deel af Arbejdsklassen, dog er her, som af

den vedføiede Tabel naadigst vil erfares, i Periodens Løb med enkelte Undtagelser alene bygget mindre Dagsfartøier. Hvad Jordbruget angaaer, maa Amtet underdanigst henholde sig til hvad herom med Hensyn til Landdistrictet forhen er anført. Ladestedets Velstand, der i de første Aar af den femaarige Periode var i Tiltagende, har ved Sildefiskeriets Dphør ved Amtets Bestyrelse lidt et særdeles betydeligt Stød, da det Tab, der herved foranledigedes ei alene for de Handlende, men i Særdeleshed for en stor Deel af Almueklassen, der forhen ved Fiskeriet og den dermed forbundne Virksomhed fandt en fordeelagtig Sysselsættelse, har været saa meget føleligere paa Grund af de saa Ressourcer, der ere levnede dette Ladested, der, som oven bemærket, har saa og mindre betydelige Udførselsartikler og et lidet productivt Oppland. Det maa imidlertid antages, at Stedets Indvaanere ville søge saa meget som muligt at erstatte dette Tab ved for Eftertiden, ligesom først og fremmest begyndte i det Store ved Fiskefjord, at affende Fartøier for at deeltage i Sildefiskeriet i Stavanger Amt. Den aarlige Løn for Tjenestefolk har i den sidstforløbne Periode været fra 20 til 30 Spd. for en Tjenestekarl og fra 8 til 10 Spd. for en Pige, samt Daglønnen for en simpel Arbejder 20 à 28 Skilling. I Fjersund er endnu ingen Sparebank oprettet.

4. Ladestedet Fiskefjord.

Efterat Fiskefjords Udførselshandel i Tidrummet fra 1833 til 1836, paa Grund af det i disse Aar indtrufne overordentlig rige Sildefiskeri, var steget til en forhen ukendt Høide, og havde forøget Stedets Velstand i en særdeles mærkelig Grad, begyndte den allerede i Aaret 1837 at tage en uheldig Bending, uagtet Fiskeriet aldrig har været saa betydeligt som i dette Aar. Den store Fortjeneste, Fiskefjords Handlende i de foregaaende Aar havde havt ved Sildeerporten og den i disse Aar ligeledes særdeles fordeelagtige Fragtfart, forlebede nemlig mange af dem, og i Særdeleshed af de Yngre, til at gjøre et i Forhold til Stedets og Opplandets Folkemængde alt for stort Indkjøb i Udlandet af Manufactur og Colonialvarer, idet der af disse Slags Varer i Aaret 1836 indkjøbtes til Fiskefjord for et Beløb af omtrent 400,000 Mark Hamburger Banco, eller henved det Fyredobbelte af det i Aaret 1835 gjorte Indkjøb. En stor Deel af denne Varemasse maatte, for at lette Afsetningen, sælges paa Credit, og for at faae ind en Deel af det udestaaende Beløb nødtes de Handlende til at opkjøbe til særdeles høie Priser det hele Quantum Silb, der i Aaret 1837 fiskeedes i Districtet, hvilket udgjorde omtrent 180,000 Tønder. Dette, i Forbindelse med, at der samme Aar indtraf et særdeles rigt Fiskeri i Stavanger Amt og Bergens Stift, havde til Følge, at Fiskefjords Sildeerport i Aaret 1837 var forbundet med betydeligt Tab, der i Gjennemsnit kan anslaaes til omtrent 1 Spd. pr. Tønde. I Aaret 1838 blev kun fiskeet omtrent 40,000 Tønder Silb; i 1839 mislykkedes Fiskeriet aldeles, og det Quantum Silb, som efter Toldlisternes Udvisende i dette Aar fra Ladestedet er udført, indkjøbtes fra andre Districter; i 1840 fiskeedes circa 16000 Tønder. Da Fiskefjord, der, for Sildefiskeriet sammesteds begyndte, var et ubetydeligt og temmelig næringsløst Ladested, alene ved Exporten af Silb i saa Aar var gaaet fremad paa en saa forbausende Maade, er det en Selsølgelse, at denne Rigdomskildes Dphør maatte bevirke en ligesaa pludselig Tilbagegang, og Stedets Udførselshandel har saaledes i de sidste 3 Aar af Perioden, med Undtagelse af de ovenanførte mindre betydelige Partier Silb, der i bemeldte Aar have været fiskeede for Fiskefjords Regning, været indskrænket til en ubetydelig Export af Bark, Moos samt nogle Ladninger Virfelast og anden Trælast. Den udstrakte Credit, der i Udlandet og især i Hamburg aabnedes Fiskefjords Handlende paa Grund af deres betydelige Virksomhed i Fiskeriets fordeelagtige Periode, har for mange af disse havt ødelæggende Følger, da vedkommende Creditorer i de senere Aar, efterat de ufordeelagtige Conjunctioner vare indtraadte, have ladet deres Fordringer inddrive ved Søgemaal, hvorved flere især af de yngre Kjøbmænd have seet sig nødt til at gjøre Opbud. Som en til Bedømmelse af Forholdene i denne Henseende hørende Oplysning, bemærkes, at Antallet af Beresprotester, hvoraf i Aaret 1836 ingen fandt Sted, i 1837 har beløbet sig til 11, i 1838 til 19, i 1839 til 23 og i 1840 til 14. Den store Sammenstemmen af Mennecker, der aarlig i Ja-

nuar og Februar Maaneder fandt Sted paa Grund af Sildefiskeriet, gav Anledning til en særdeles betydelig Omsætning ei alene med Ladestedets egentlige Opland, men ogsaa med Beboerne af en stor Deel af Amtets Søsyst. Det er imidlertid allerede i det Foregaaende bemærket, at denne Handel for Landdistriktet tildeels har havt særdeles fladelige Følger, og uagtet den under den heldige Fiske-Periode forskaffede Fiskefjords Handlende en meget betydelig Fordeel, synes den dog, paa Grund af den senere indtraadte Forandring i Conjuncturerne, ogsaa for dem at maatte medføre Tab, da den hele Omsætning næsten udelukkende har været drevet paa Credit, idet den fiske Almue ved de hvert Aar fortjente Penge har betalt det foregaaende Aars Gjæld, og stiftet ny, der i det kommende Aar paa samme Maade skulde dækkes, men som det paa Grund af Fiskeriets Ophør og den almindelige Pengemangel sandsynligviis vil være forbundet med megen Vanskelighed for Kjøbmændene at erholde indbreven, uagtet disse, for at sættes istand til at opfylde deres egne Forpligtelser, nødes til at gaar frem med Strenghebed mod deres Debitorer i Landdistriktet.

Foruden at en stor Deel af Stedets Skibe i Aarene 1836 og 1837 sattes i Virksomhed ved Sildehandelen, have ogsaa i 1838 og 1839 de større Skibe fundet fordeelagtig Anvendelse ved Fragtfart, som derimod i Aaret 1840, paa Grund af de ovenfor under Fremstillingen af Christianssands Skibsfart paapegede Omstændigheder, har givet lidet Udbytte. Endel af de mindre, og til Fragtfart uskiftede Fartøier, der hovedsagelig vare anskaffede til Brug ved Sildehandelen, ere i Periodens Løb deels oplagte og deels solgte. Saandværksdriften har i de 5 Aar været i Tiltagende, og Antallet af Haandværkere er, som af høsfølgende Tabel naadigst vil erfares, noget forøget, uden at dog nye Arter af Professionister paa Stedet have nedsat sig. Med Hensyn til Ladestedets Industrianlæg tillader man sig underdanigst at henvise til den derover vedføjede Tabel, der viser, at Fabrikdriften omirent staaer paa samme Standpunct som ved Periodens Begyndelse, dog er det ene af de 2de betydelige Brændeviinsbranderier, der paa den Tid vare i Drift, nedlagt, og Productionen af det andet betydeligen indskrænket paa Grund af, at den ved Fiskeriet foranledigede betydelige Afsetning af Brændevin for en stor Deel er ophørt. Høsfølgende Tabel viser, at intet Fartoi af mere end 3 Commercelæsters Drægtighed i de 5 Aar i Fiskefjord er bygget, dog har man i Aarene 1839 og 1840 paabegyndt Bygningen af 2de ved Periodens Slutning endnu ikke færdige Skibe, hvorved en Deel af Arbeidsklassen erholder Sysselsættelse. I Begyndelsen af denne Periode er derimod, ligesom i den foregaaende, adskillige Skibe, tildeels af temmelig betydelig Drægtighed, for Ladestedets Regning kjøbt fra andre Districter, hvorimod, som oven bemærket, flere mindre og til Fragtfart uhensigtsmæssige Fartøier i Løbet af Perioden ere solgte. Med Hensyn til Jordbruget henvises underdanigst til ovenstaaende Fremstilling af denne Næringsveis Tilstand i Landdistriktet. Da de væsentligste Data til Bedømmelse af Ladestedets oekonomiske Stilling ved Udgangen af den femaarige Periode allerede indeholdes i den foregaaende Fremstilling, hvoraf det vil være klart, at den Velstand, der i Aarene 1836 og 1837 syntes at være almindelig i Fiskefjord, i de paafølgende 3 Aar har været i betydeligt Aftagende, skal man i denne Henseende blot endnu tillade sig følgende Bemærkninger. Indbyggernes Antal i Ladestedet, der i Aaret 1825 udgjorde 798, befandtes ved den i Aaret 1835 afholdte Folketælling at være steget til 1272, men denne ved temporaire heldige Conjuncturer i et saa kort Tidsrum fremkaldte betydelige Forøgelse af Folkemængden kan, saafremt Sildefiskeriet for en længere Tid maatte ophøre, og Fiskefjord saaledes bliver indskrænket til de mindre betydelige Næringskilder, hvorved det bestod før Fiskeriet begyndte ved Kysten, neppe antages at være til Fordeel for Stedet. Folkemængden kan imidlertid, uagtet Husenes Antal i Ladestedet i Periodens Løb er steget fra 208 til 231, neppe antages i de 5 Aar at være tiltaget, da en stor Deel simple Arbeidere og nogle Haandværksfolk i Aarene 1838, 1839 og 1840 ere flyttede til Stavanger og andre Steder nordover, hvor bedre Udsigter frembød sig til at erhverve Udkomme. For de tilbageværende Arbeidere og Haandværkere gives der, saavidt vides, til de fleste Tider tilstrækkelig Arbeide, men Arbeidslønnen, der i Stedets heldige Periode var særdeles høj, er bleven

betydeligen nedsat, saa at Forholdet saavel i denne Henseende, som hvad den aarlige Løn for Tjenestefolk angaaer, for Tiden her er omtrent det samme, som ovenfor med Hensyn til Jahrsund findes anført. De nye Veianlæg fra Fedde til Flekkefjord og derfra til Stavanger Amt have i Periodens Løb givet Stedet og især dets Arbejdsclasse en ikke ubetydelig Anledning til Fortjeneste, ligesom ogsaa bemeldte Veie og Broen over den saakaldte Sundeelv ved Flekkefjord ere til særdeles væsentligt Gavn for Ladestedet, der herved har erholdt en let og beqvem Communication med Oplandet og de nærmest liggende Byer, hvorved Samhandelen uden Tvivl betydeligen vil udvides, uagtet Flekkefjords egentlige Opland kun frembringer Lidet til Afsetning. Den i Ladestedet oprettede Sparebank, der i Overeensstemmelse med den desangaaende fra Bestyrelsen modtagne Indberetning ved Udgangen af 1840 havde under sin Administration en Capital af i det Hele 12,265 Spd. 87 sk , hvoraf Foliobavernes Tilkommende udgjorde 11,695 71 sk , og Sparebankens Fond 570 Spd. 16 sk , har haft god Fremgang, og været Stedet til væsentlig Nytte.

Lister og Mandals Amt den 31te Juli 1841.

Underdanigst
N. A. Sem.

Stavanger Amt.

Til Kongen!

Tilfølg Deres Kongelige Majestæts naadigste Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827 og 23de December 1839 afgives herved underdanigst Beretning om Stavanger Amts oeconomiske Tilstand for de 5 Aar fra 1836 til 1840 Aars Udgang, saavel i Almindelighed som om dets forskjellige Næringsgrene i Særdeleshed.

A. For Landdistricternes Vedkommende.

1. Jordbruget. Endssjønt der med dette ikke i de sidste 5 Aar er steet nogen betydelig Fremgang, saa er det dog i jevnligt Tiltagende, dog mere eller mindre i de forskjellige Egne. Ifølge vedlagte tabellariske Fortegnelse er af Nyland opdyrket til Alger i Jeddereus og Dalernes Fogderi 427 Tønder Land eller 1708 Maal Jord, (hvori dog ikke er indbefattet hvad der af ny Jord er opdyrket i Lunds, Soggenbals og Hellelands Præstegjelde, hvilket vedkommende Lensmænd ei have kunnet opgive og som efter deres Opgivende vel skal være Noget, men ikke af Betydenhed) og i Nysylke Fogderi 393 Tønder Land, foruden hvad der er opbrudt i Bads Thinglaug, som Lensmanden ei har kunnet opgive, endssjønt han anfører, at man der med Flid har lagt sig efter at opbryde nyt Algerland. Iøvrigt er det ikke aldeles paalideligt om Lensmændene i Nysylke Fogderi overalt, ved Benævnelsen af „Tønder,“ har forstaaet Tønder Land til 4 Maal eller „Tønders Udsæd,“ der i den Egn svarer til $\frac{1}{2}$ Tønde Land. Medtager man imidlertid det af ny opdyrkede Algerland, som ikke er opgivet, saa tør man vel antage, at der i hele Amtsdistrictet er i de sidste 5 Aar af ny Jord opdyrket til Alger omtrent 800 Tønder Land eller 3200 Maal. Udsæden er dog ikke i Forhold dertil forøget, da meget gammel Alger er gienlagt til Eng.

Dyrkningsmaaden og Algerdyrkningsredskaberne ere, paa nogle Undtagelser nær, eens med hvad der sædvanlig er bleven brugt. Endssjønt Plougens Brug i mange Egne, især paa Jeddereus og paa en Deel Steder i Nysylke Fogderi, nu er blevet mere almindelig end forhen, bruges dog paa mange Steder, fornemmelig i Dalerne og Fjelddistricterne, endnu at spade Agrene, hvilket den i Agrene værende Mængde store Stene og tildeels gjør nødvendig. Høstpløining bruges i Almindelighed ikke, og det er kun paa nogle Steder paa Jeddereus og i Nærheden af Stavanger at man har begyndt dermed. Naar undtages Plouge, der nu paa

flere Steder bruges af en hensigtsmæssigere Construction end forhen, kan man ikke sige at nogen væsentlig Forbedring er indført ved Agerdyrkningsredskaberne. Ellers gjør man sig megen Flid for at tilberede Ageren godt inden Sæden neblægges i den, af hvilken Marsag der sædvanlig avles flere Fuld her end paa Østlandet. Gjødselblanding bruges nu næsten overalt i de Egne, hvor Agerbruget meest florerer, og ved Søfysten benyttes tillige Tang og Affald af Silb (Gan) til Gjødsel. De Egne, som i den senere Tid have gjort meest Fremgang i Agerbruget ere, — foruden Omegnen af Kjøbenhavn og Vadestederne — Lunds og Hellelands Sogne i Dalerne, de fleste Sogne paa Jædderen, Jindø, Rønnessø, Augvaldsnæs, Torvestads og Neerstrands Præstegjælde i Ryfylke Fogderi; desuden er der ogsaa adskillige Jordbrugere i de øvrige Sogne i Amtet, som i denne Henseende have hæderlig udmærket sig.

De almindeligste Sædarter ere Havre, Blandkorn, Byg og Potetes, saa og enkelte Steder noget Rug og i Egersunds Sogn noget Hvede. Havre og Potetes er dog overalt Hovedsæden. Forholdet mellem Kornsæden og Potetes er forskjellig, men kan i Almindelighed antages at være saaledes, at af Agerlandet benyttes til Potetes i Dalerne $\frac{3}{8}$ eller $\frac{1}{4}$, paa Jædderen $\frac{1}{6}$ eller $\frac{1}{8}$ og i Ryfylke $\frac{1}{6}$; det Øvrige til forskjellig Kornsæd. De almindelige Sædarter, Havre og Blandkorn, giør 6 til 8 ja endog 10 Fuld, Potetes 10 til 15 Fuld. Bælgrugter eller Roer dyrkes ikke uden hos Enkelte noget Ubetydeligt i Haugerne. Potetesavlens er ikke alene tilstrækkelig til Districtets Forsyning, men der afhændes og ikke Ubetydeligt deraf. Flere Egne, hvoriblandt det Meste af Jædderen, Rønnessø og Jindø Præstegjælde samt Stiernes Sogn kunne ikke alene brodføde sig selv, men og, særdeles i gode Aaringer, sælge en Deel Korn. Enkelte andre Sogne, som Hellelands, Augvaldsnæs og Torvestads Sogne, antages i gode Aar at kunne brodføde sig selv, men de øvrige trænge til Kornkjøb i større og mindre Grad. Riis og Hamp dyrkes ikke og af Humle kun noget Ubetydeligt enkelte Steder i Dalerne og inde i Fjordene i Ryfylke. Haugevæxter dyrkes heller ikke meget og kun til Hunsbrug i smaa Hauger ved Husene. Opelskning af Frugttræer, der paa sine Steder er forsøgt, har ikke villet lykkes uden i Lunds Sogn og i enkelte Tragter i Dalerne og i det Indre af Ryfylke, hvor der paa nogle Gaarde have Kirsebær, Æble-, Pære- og Blommetræer, som bære tildeels ret god Frugt, hvoraf Noget sælges. Paa Jædderen og især ved Søfysterne lykkes ikke Frugttræer formedels Soluften og de skarpe Vinde. Hvad der virker hemmende paa Jordbrugets Fremgang er deels en stor Deel af Almuens Vedhængen ved det Gamle, hvilket foranlediger, at de nære Frygt for at tillægge deres gamle Agre til Eng imod ny Ager, deels den Besværighed der i disse Egne, hvor Jorden er saa opfyldt med store Stene, er forbunden med Oplagelsen af Nyland, deels at megen Arbeidskraft tabes fra Jordbruget ved Fiskerierne, deels Mangel paa Eyne til at anvende noget Betydeligt paa Oplagelsen af Nyland, bedre Agerdyrkningsredskabers Anskaffelse m. v. Det endnu for en stor Deel eksisterende Fælledsskab er ogsaa til Hinder for Jordernes hensigtsmæssige Fredning. Derimod har virket til Jorddyrknings Fremgang: Den allerede for en Deel fremmede Udflytning; den vundne Erfaring om den Fordeel, som Jordens Oplydning bringer Eieren; Forvandlingen af en stor Deel Bygsegods til Eiendomsods; Landhuusholdningsselskabets Bestræbelser til Jordbrugets Fremme saavel ved Præmier og smaa Aaan som fornemmelig ved at overlade Jordbrugerne Krudt for nedsat Priis til Bortminering af store Stene; og endelig har vel ogsaa Gaardenes Udstykning i mindre Dele — skønt i andre Henseender skadelig — ikke lidet bidraget til Nylands Oplydning.

Bedlagte Tabel indeholder Oplysning om Jordbrugenes Antal, hvormange deraf benyttes af Eierne eller ere bortleiede eller bortleiede, Matriculskylden, og hvorvidt Udflytningen er fremmet.

Hvorvidt Opgaven over Udsæd og Avl ved Folketællingen i 1835 stemmer med det Virkelige, og hvorvidt eller hvorm meget samme senere er forøget, er vanskeligt at bedømme alene efter et løst Skøn. De derom gjennem Lensmændene indhenvendte Oplysninger gaar dog i Almindelighed ud paa, deels at Udsæd og Avling ved Opgaven i 1835 er for lavt ansat (Nogle tro at man ei vil feile meget ved at ansætte begge Dele $\frac{1}{4}$

høiere) og dels at Udsæd og Avl i de senere Aar er noget forøget, især i enkelte Sogne, hvor man meest har lagt sig efter ny Jords Opdyrkning. Saaledes er, efter specielle Opgaver fra nogle Lensmænd, Udsæden siden 1835 forøget:

i Haa Præstegjeld circa 6 Tønder Byg og 26 Tdr. Havre,

i Høilands do. — 25 — Havre,

i Haaland's do. — 37 — do.,

i Frue og Ranneberg Sogne $\frac{5}{8}$ Tdr. Hvede, $4\frac{1}{8}$ Tdr. Rug, $45\frac{1}{2}$ Tdr. Byg og 99 Tdr. Havre.

Avlingens Forøgelse over hvad den var efter Opgaven i 1835 er angivet: i Haa Præstegjeld 29 Tdr. Byg og 324 Tdr. Havre; i Egersunds Præstegjeld 5 Tdr. Hvede, 98 Tdr. Rug, 485 Tdr. Byg og 1681 Tdr. Havre; i Torrestad Præstegjeld 908 Tdr. Havre og 1745 Tdr. Potetes. Alt ogsaa i de andre Præstegjelde Udsæd og Avling mere eller mindre er forøget, er ikke at omtvile, endstjønt man ikke kan angive samme med nogen Talstørrelse.

2. Fædrivt. Med Hensyn til Antallet af Heste, stort Dvæg og Sviin, er neppe nogen mærkelig Forøgelse eller Formindskelse foregaaet siden Tællingen i 1835, hvilket og i Jædderen og Dalerne gjelder om Faar og Gjeeder. I Ryfylke er det derimod gaaet tilbage med Faareavlingen, fordi Stabslygen har i de senere Aar grebet saameget om sig blandt Faarene, at man endog paa visse Steder har maattet saagodt som afflaske denne Avl. Det er nemlig paa Karmoen og flere Der Tilfældet, at man mangler tilstrækkelig Sommerhævning hjemme, og derfor maa bortføre sine Kreature til Hævning i Fjeldbeiterne, men efterat Stabslygen har udbredt sig blandt Faarene, vil Ingen modtage disse til Græsning. Det kunde maaskee synes paa-faldende, at Antallet af Kreaturholdet — særdeles stort Dvæg — ikke er forøget i samme Forhold som Agerbruget er gaaet fremad, men hertil er angivet som Grund, at de fornuftigere Jordbrugere — og disse er det som meest have udvidet sit Agerbrug — nu føde deres Kreature bedre end før, hvorved ogsaa Kreatur-racen synes at være noget forbedret. De fleste holde dog endnu flere Kreature end de forsvaarlige kunne føde, hvoraf følger, at de i mindre gode Høaar maa tage sin Tilflugt til Surrogater, saasom Tang, bedærvet Fisk og deslige, hvorved Dvæget vel til Rød kan friste Livet, men afgiver ikke den Production, som det kunde, naar det erholdt en bedre Føde. Noget Væsentligt er ikke gjort til Hestes, Dvægs eller Faareavlens Forbedring og indskrænker sig alene til at enkelt Mand kan have anskaffet sig nogle danske Storfækreature, og den bedre Fodning og Røgt, som nogle nu yde sine Kreature. I de Egne, hvor Agerdyrkningen og Udskiftningen har gaaet mærkelig fremad, er ogsaa Englandet blevet forbedret, dels ved nogle gamle Agres Igjenlægning til Eng og skadeligt Vands Afledning, dels ogsaa ved at udsaae Græsfrø, hvoraf Timothei er det som findes meest anvendeligt og hensigtsmæssigt.

Forholdet mellem Eng og Agerland og mellem Besætning samt Korn og Potetesavling er saa forfælskeligt ikke alene i de forskjellige Præstegjelde eller Sogne, men ogsaa paa Gaardene i samme Sogn, at ingen bestemt Angivelse kan gøres. Man har antaget, at Englandet i Almindelighed optager $\frac{9}{10}$ og Agerlandet $\frac{1}{10}$ af Hjemmarken, samt at paa en Eiendom, der føder 1 Hest, 10 Køer og 30 Faar, i Almindelighed avles 30 Td. Korn og 30 Td. Potetes. Paa Jædderen er dog Forholdet noget anderledes, idet Hesteantallet der er større i Forhold til Kreaturantallet og Kornavlen større saavel i Forhold til Kreaturantallet som til Potetesavlens.

Al Fødevarer frembringer Districtet ikke alene det Fornødne til eget Behov, men ogsaa endeel til Salg til Kjøb- og Ladestederne. Fjelddistricterne afhænde Slagtekvæg (der om Foraaret opkjøbes af Dvægghandlere og hævnes om Sommeren i Fjeldbeiterne) ikke alene til Stavanger og Ladestederne i Amtet, men ogsaa til Bergen og Christianssand. Hvormeget der produceres og afsættes af Fødevarer, har man ei kunnet faae opgivet for Jædderens og Dalernes Fogderies Bedkommende. For Ryfylke Fogderi er samme saaledes opgivet:

Productionen: 33,000 Bismerpund Smør, 12,000 Bismerpund Ost og 4000 Bismerpund Talg. Deraf forbruges i Huusholdningerne 32,000 Bismerpund Smør, 11,000 Bismerpund Ost og 2000 Bismerpund Talg. Det Overflødende, især Smør og Ost, afhændes fornemmelig til nærmeste Kjøbstad Stavanger, dog føres ogsaa Noget til Stederne østenfor, især Talg, som pleier der at være i høiere Priis.

3. Skovdrift. I Jædderens og Dalerens Fogderi er ingen Furuskov uden paa et Par Gaarde i Birsmis Sogn og paa nogle Gaarde i Lunds Sogn. Foruden hvad deraf benyttes til disse Gaardes eget Behov, sælges noget til Bygningsmaterialier til Naboerne og til deraf at forfærdige Sildebønder. Fogderiets øvrige Indbyggere maae derfor have sine Bygningsmaterialier fra andre Egne, nemlig deels fra Rysylke og deels fra Lister og Mandals Amt. Af Løvskov findes en Deel i Dalerne, samt i Thime, Høilands og Gjesdals Sogne, men ikke tilstrækkelig til Brændsel for dem selv, hvortil iøvrigt bruges Torv. Paa Jædderen er Torv saagodtsom den eneste Brændsel der høves, men den findes i tilstrækkelig Mængde, thi mangler den end paa enkelte Gaarde, saa have de andre mere end de selv behøve, saaat de ikke alene kunne forsyne Naboerne, men ogsaa afhænde en Deel til Stavanger. I Rysylke Fogderi gives tildeels temmelig gode Furuskove i Soledals, Jelsø, Hielmelands og Strands Præstegjelde, hvoraf saavel den øvrige Deel af Fogderiet, som tildeels Stavanger og Jædderen forsynes med Bygningsmaterialier. Til Udlandet er kun høist ubetydeligt udført i de senere Aar. Neerstrands Præstegjeld har den til eget Behov fornødne Skov, hvilket ogsaa for en Deel er Tilfældet i Skjoldts og Vigedals Præstegjelde. De nævnte Præstegjelde have ogsaa mere eller mindre Løvskov, fornemmelig Birk, hvoraf en ikke ubetydelig Deel affættes til Stavanger. Skovene ere ellers i Aftagende, hvortil Hovedaarsagen er formegen Hugst i Forhold til deres Omfang. Paa Karmøen og i de øvrige Dele af Fogderiet, som ligge ved Søfysten, er ingen Skov og man bruger der Torv til Brændsel, af hvilken der ikke er nogen Overflødighed, men paa nogle Steder endog mindre end Behovet kræver. Skove af Gran findes intet Sted i Amtsdistrictet.

Ifølge vedlagte Tabel er Sangbrugenes Antal i Jædderens og Dalerens Fogderi 3 privilegerede og 5 uprivilegerede; i Rysylke Fogderi 56 privilegerede og 41 uprivilegerede. Kul og Tjære tilvirkes ikke i Jædderens og Dalerens Fogderi; i Rysylke Fogderi heller ikke Tjære, men noget Kul til Bedkommendes eget Behov.

4. Fiskeriet. Omendkjønt Baarsildfiskeriet er en rig Indtægtskilde for en stor Deel af Amtets Almue, kan det dog ingensteds ansees for Almuens Hovednæring. De Egne, hvor dette Fiskeri drives, nemlig ved Soggendal og Egersund, den nordre Deel af Jædderen, Karmøen og omliggende Der, ere endog fortrinlig skikkede til Kornavl. I det Hele taget har Baarsildfiskeriet slaaet godt til i de sidste 5 Aar, men med temmelig Ustabilitet med Hensyn til enkelte Districter. Saaledes har der i Soggendal kun i Aarene 1836 og 1840 været godt Fiskeri, i 1837 maadeligt og i 1838 og 1839 saagodtsom Intet; i Egersund var Fiskeriet kun maadeligt i 1836, godt i 1839 og 1840, men næsten intet i 1837 og 1838. I Stavangers Omegn og Rysylke Fogderi var Baarsildfisket kun maadeligt i 1836, men har været godt i de senere Aar, skjønt Dvantsiteten noget forskjellig. Eiheller er Fiskeriet gaaet hvert Aar til paa de samme Steder. Skudsnæs er Hovedpunktet for dette Fiskeri og der støder Silden først til naar den kommer under Land. Hummerfiskeriet er ogsaa en vigtig Vinæring, men det er i de senere Aar betydelig formindsket. Hummeren affættes til engelske Speculanter, som selv lade den afhente og her have deres Commisſionairer, der besørge Opkjøbet. Noget Aar fises saavel flere Steder langs Kysten og i Fjordene, som i Elvene, men dette Fiskeri er ogsaa aftaget. Foruden hvad vedkommende Bygder selv forbruge af den, afhændes en Deel til Kjøb- og Ladestederne, deels fersk, deels saltet og røget. Østers fises paa forskjellige Steder ved Kysten, dog meest i Omegnen af Stavanger. I Fjordene i Rysylke Fogderi, saa og i Gandsfjorden i Nærheden af Sannæs, pleier man aarlig fiske en Deel feed Sommerfild og Brisling. Ligeledes fises Makrel i Fjordene i Rysylke Fogderi, hvoraf, foruden hvad

der forbruges i Districtet, endeel nedsaltet til Udsørsel. Strax efter Baarsildfiskeriet fiskes almindelig endeel stor Torrf, hvoraf Noget saltet eller tørres til Udsørsel. Iøvrigt fiskes til Huusbrug og til Stavangers og Ladestedernes Forsyning en ikke ringe Deel af Torrf, Sei, Flynbrer, Mort og anden Smaafisk.

Ferskvandsfiskeriet, naar undtages Lax i Elvene, er af liden Bigtighed og drives ikke heller hverken med Flib eller Omhyggelighed. Betydeligt er det i Fjeldbdistricterne, men ogsaa der kun til Vedkommendes eget Forbrug.

At opgiVe Qvantiteten af den fangne Sild og Fisk, uden forsaavidt den kommer i Handelen og udføres, er aldeles umuligt. Fiskerne selv, om man vilde examinere hver enkelt af dem, kunne ikke angive det, thi hvad de selv forbruge eller sælge hjemme og til Robobygderne holde de ingen Regning over. Toldregnskaberne vise hvormeget der udføres af de forskjellige Fiskevarer, men da Makrel ikke deri særskilt benævnes, bemærkes her, at af denne Fiskefort er fra Stavanger udført i 1836, 719 Tønder, i 1837, 589 Tdr., i 1838, 1527 Tønder, i 1839, 1553³/₄ Tønde og i 1840, 1198¹/₂ Tønde.

Saa vel med Hensyn til Fiskens Tilvirkning, som til Fiskeredskaberne har man i den senere Tid sporet betydelig Forbedring; i første Henseende ved at man ei blot er mere varsom med ei at nedsalte bedærvet Fisk, med at bruge tilstrækkeligt Salt og ved større Omhu for at anvende gode Tønder til Fiskens Nedsaltning og Opbevaring end forhen har været Tilfældet; og i sidste Henseende derved, at man paa Garnene nu anvender Kork til de saakaldte Flaar, hvortil man før meest brugte Furubark, hvorved Garnene holdes bedre i en perpendicular Stilling, saa og ved at man i den senere Tid har begyndt at bruge større Røder end forhen. Derimod er det neppe gavnligt for Productets Dvalitet, at man nu bruger mindre Masser i Garnene end forhen; derved opfanges rigtignok den mindre Sild, som før gik igjennem Masserne, men man gaaer derimod glip af den meget store, som ei kan blive hængende i Masserne, og det er bekjendt nok, at den store Baarsild i Almindelighed er federe end den mindre.

5. Bergværksdrift finder ikke Sted i dette Amtsdistrict. Af Mineralier, som ikke kunne henregnes til Metaller, er heller ingen at anføre.

6. Fabriks og Industrianlæg. Ifølge de forhen berørte Tabeller findes i Amtsdistrictet følgende saadanne Anlæg: 3 Jædderens og Dalernes Jøgderi: 2 Brændeviinsbrænderier med Kjedler af No. 1a, 5 Ditto med Kjedler af No. 1b og 1 Ditto med Ditto af No. 4; 2 Teglværker, 1 Pottemageri, 6 Kornmøller af de større Slags, 3 Reberbaner, 1 Tærskemaskine og 2 Tobaksfabrikker; i Ryfylke Jøgderi: 31 Brændeviinsbrænderier med Kjedler af No. 1. De specielle Oplysninger om disse Jndretninger indeholdes i Tabellerne, dog anmærkes det, at til det ene Teglværkeri, nemlig det i Kleps Thinglaug, bruges alene Torv til Brændsel. Smaa Kornmøller, paa hvilke kun males til eget Huusbrug og i korte Tidsrum ved Hjælp af Flomvand, gives ved de fleste Gaarde i Amtsdistrictet, ligesom der og findes nogle Stampemøller.

7. Væverier. Huusfliden staaer vel ikke paa noget høit Trin, men den har dog, især hvad den qvindelige Huusflid angaaer, gaaet noget fremad i de sidste 5 Aar. Den bestaaer i Almindelighed i Vævning af uldne Tøier, saasom Stof og Badmel, og af Linned, nemlig Dreiel og Lærred, der dog meest er af det grovere Slags. Derhos strikkes en Deel uldne Huer, Trøier, Strømper og Vanter. Det Meste er til eget Forbrug, dog afsættes ogsaa en Deel uldne og strikkede Tøier til Stederne østenfor, saavel som og en ikke ubetydelig Deel deraf, samt af Stof og Lærreder, til Stavanger og Ladstederne i Amtet. Vel kan Værdien af hvad der af disse Huusflidsproducter sælges ikke opgives, men man feiler neppe ved at ansætte samme til mindst 4000 à 5000 Spd. aarlig. De Haandværkere, som behøves i Landbdistricterne, have ogsaa der. Mandfolkene Huusflid indskrænker sig til Forfærdigelse af de nødvendige Arbeids- og Gaardsredskaber og Fiskeredskaber samt i Lunds Sogn og i nogle Egne af Ryfylke Jøgderi af Sildetønder, som afhændes til de nærmeste Kjøb- og Ladsteder, dog er denne sidste Næringsgreen nu meget aftaget, dels fordi Fiskerierne i de senere Aar have flaaet feil ved Fletfjord og Soggen dal, og dels fordi

Bøgetønder, hvortil Materialet hjemføres fra Udlandet, nu mere benyttes til Siltsaltningen, fordi de ere bedre og fordeelagtigere for Varernes Affætning i Udlandet. I Jædderen og Dalerne er ingen Skibs- eller Baadbyggerier og i Ryfylke er alene bygget nogle smaa Jagter, nemlig i 1835 et Fartøi i Vigedals Thinglaug paa omtrent 12 Commercelæster, i 1836 et ditto i Jelsø Thinglaug paa 16½ Commercelæster, i 1837 et ditto i Hettlands Thinglaug paa 6 à 7 Commercelæster og et ditto i Sønde Thinglaug paa 12 à 14 Commercelæster samt i 1838 et ditto i Jelsø Thinglaug paa 13 Commercelæster. Af Baade bygges vel nogle i Ryfylke; men man forsyner sig meest dermed fra Nabodistrictet Hardanger, hvis Baade ere bedre og fortrinligere.

Om den vigtige Vinæring: Fiskeriet, er forhen handlet. Jagten indskrænker sig størstedels til Fangst af Fuglevildt om Vinteren og Foraaret i Fjelddistricterne, og af Saabant har der i de sidste Aar været afsat en god Deel til Kjøb- og Ladestederne, uden at man dog seer sig istand til at opgive Værdien deraf. Fragtfart er ogsaa en vigtig Vinæring for Beboerne af Søsysterne og i Fjordene i Ryfylke Fogderi. Den finder meest Sted med Egnens Producter, dels til indenrigske Steder, fornemmelig til Østlandet, og dels til Gothenborg og Østersøen. At den er til betydelig Fordeel for Districtet, er utvivlsomt, men hvormeget den koster af sig, kan ikke opgives. Landtransporter med Varer finder ikke Sted uden forsaavidt Vønderne føre fine egne Producter til nærmeste Kjøb- eller Ladested.

Handelen med Landmandens Varer og Producter bestaaer dels i Affætning til nærmeste Kjøb- eller Ladesteder, dels i Salg eller Omtustning af samme til Landfræmmerne og mellem Bygderne indbyrdes. Saaledes affættes fra flere Sogne i Ryfylke Fogderi Lømmer, Børd og andre Træmaterialier til Jædderens Beboere, hvorimod disse igjen forsyne Hine med Kornvarer og Potetes. I Fjelddistricterne, især i Ryfylke Fogderi, opkjøbe omreisende Handelskarle dels levende Kreature, dels Talg, Huber og Skind samt uldne Varer, som de føre til Byerne og meget deraf til Østlandet.

I Jædderen og Dalerne er ingen Landfræmmerier, derimod er i Ryfylke Fogderi følgende Landfræmmere: 7 i Kobbervig i Stangelands Thinglaug, 1 paa Den Udsire i Stangelands Thinglaug, 1 paa Neerstrand i Leerangers Thinglaug, 2 paa Strandstedet Sandslandet og 1 paa Strandstedet Jelsø i Jelsø Thinglaug samt 1 i Hielmelandsvaagen i Hielmelands Thinglaug. Af Høfere er 3 paa Strandstedet Sannæs i Jædderens og Dalerne Fogderi, 2 i Skudsnæshavn og 1 i Kobbervig i Ryfylke Fogderi. Saavidt vides have Landhandlerne temmelig god Affætning, fornemmelig skal i Kobbervig og overalt paa Karmøen Handelsrørsen være meget i Tiltagende. Af Gjestgiverier ere 10 i Jædderens og Dalerne Fogderi og 33 i Ryfylke Fogderi. Disse have kun lidet Søgning da de fleste af dem alene ere oprettede for Rejsende. Districtets Producter, foruden hvad der som ovenmelbt affættes til Handelskarle og Landfræmmere, føres meest til Stavanger og Ladestederne, og iøvrigt til Stederne østenfor og Noget til Bergen. Fra disse Steder forsyner Almuen sig og med hvad den behøver. I Landdistrictet holdes intet Marked, men et Marked aarlig i Stavanger, hvor Omsætningen er temmelig betydelig.

Til Vinæring kan fremdeles henføres: Ind- og Udsødsning af Skibe, Arbeidsfortjeneste i det sidste Aar ved Hovedveiens Oparbejdelse i en Deel af Dalerne for Statscasens Regning, samt noget Salg af Graasreen til Hollænderne.

8. Om Districtets Tilstand i Almindelighed. Til nogen Dplysning i denne Henseende vedlægges underdanigst en Tabel, der indeholder Forklaring for hvert af de sidste 5 Aar om: a., Beløbet af thinglæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme; b., Beløbet af aflyste Pantehæftelser af bemeldte Slags; c., Beløbet af afhændede faste Eiendomme og d., Beløbet af Gjeld, hvorfor er holdt Executions- og Udpantningsforretninger. Naar man af denne Tabel seer at de faste Eiendomme ere i de 5 sidste Aar blevne behæftede med en Gjeld af 466,334 Spd. 57 f. og at de aflyste Pantehæftelser i samme

Tidsrum kun udgjøre 182,713 Spd. 104 $\frac{1}{2}$., der udviser et Minus af 283,620 Spd. 73 $\frac{1}{2}$., saa skulde det synes temmelig afgjort, at Districtet er gaaet tilbage i Velstand. Dette er dog ikke i Almindelighed Tilfældet. Enkelte Sogne, hvoriblandt især nævnes Soggendals, Lunds og Hæstads i Dalerne og Søndre Sogn i Ryfylke, ere vel gaaede tilbage og nogle andre ikke gaaede fremad, deels formedelst mislykkede Kornaar i Aarene 1836 og 1838 og deels formedelst mislykket Jisseri enkelte Aar paa enkelte Steder, hvilket især gjelder Soggendal, men i det Hele taget maa det dog antages, at Velstanden har tiltaget. Opgaven over de Summer, hvorfor der i hvert af de 5 Aar er steet Execution eller Udpantning, synes og at vise dette. Grundene til at Pantegjelden er bleven saa betydeligt forøget ere forskjellige, hvoriblandt de Vigtigste: *a*, Salg af en betydelig Deel benecieret Gods, der er blevet forvandlet til Eiendomsgods og pantsat for en stor Deel af Kjøbesummerne; *b*, Eiendommenes Stigen i Værdi og mere Omsetning deraf ved Salg og Kjøb end forhen; *c*, at man før havde mere løs Gjæld (efter Reverser eller Haandskrifter og tildeels uden skriftlige Beviser) som en større Erfaring eller Forsigtighed have lært Creditorerne at søge Sikkerhed for ved at erhverve Pantet i faste Eiendomme, hvilken Grund og har bevirket, at Sjelden Noget nu udlåner nogen større Sum uden saadan Sikkerhed; og *d*, det var temmelig almindeligt forhen, at Medarvinger lode deres Arvemidler blive staaende hos den Afædesberettigede uden Pantefikserhed saalænge de ei selv behøvede Pengene; nu derimod vil Enhver, som eier nogle Daler, gjøre dem mere frugtbringende ved at benytte dem til Silbsaltning, eller anden Handel, hvoraf følger at Debitor maa optage Laan paa Pant for at kunne præstere Betaling. Naar det derhos overveies, at Jorddyrkningen er gaaet fremad, at Vinæringerne ikke have været mindre end forhen, men endog hvad Baarsildfiskeriet angaaer i Almindelighed langt betydeligere, at intet særdeles Uheld med Hensyn til Misvært og deslige, enkelte Hjelddistricter undtagne, har fundet Sted, at de directe Skatter ere aldeles op hævede og Communeudgifterne (naar undtages til Fattigvæsenet) ikke forøgede, saa er der al rimelig Grund til at antage, at Districtet i Almindelighed ikke er gaaet tilbage, men hellere fremad i Velstand. At derimod de Fattiges Antal og Fattigbyrderne ere tiltagne, kan ikke nægtes. Grundene dertil ere: Folkemængdens betydelige Forøgelse; en i vor frie Forfatning grundet Lyst til Uafhængighed, der gjør, at Enhver jo før jo heller vil være sin egen Herre, og deraf de tidlige Ægteskaber mellem Menneſker, der intet eie og alene stolende paa Guds Forsyn, eller aldeles forgjøre for Fremtiden, indlade sig i saadanne Forbindelser uden Midler til at kunne ernære en Familie; mere Hang til Luxus især i Klædedragt, end forhen, og mindre Drøden og Arbeidsomhed; endelig den Omstændighed, at det nu ikke ansees for nogen Skam endog for den Arbeidsføre, der ved Flid, Sparommelighed og Arbeidsomhed kunde leve, at søge Understøttelse af Fattigvæsenet, ja der gives vel ogsaa dovnede og lidelige Personer, der ville gjøre det til Pligt for Fattigvæsenet at sørge for dem, naar de ei selv gide arbejde. At Brændevinets overdrevne Brug ogsaa har bidraget dertil kan vel ikke nægtes, men det er ogsaa vist, at dette Onde i de senere Aar betydelig har aftaget i Landdistricterne.

Størrelsen af Tjenesteløn og Dagløn er forskjellig i de forskjellige Egne. Tjenestelønnen pleier almindelig at bestaae deels i Penge, deels i Klæder *in natura*. I Jædderen og Dalerne er den aarlige Løn, Klæderne indberegne, i Almindelighed for en Tjenestekarl 15 til 20 Spd., i Nærheden af Stavanger endog indtil 25 Spd., for en Tjenestepige fra 8 til 12 Spd. Daglønnene erholde fra 16 til 20 $\frac{1}{2}$ daglig og fri Kost, i og ved Egersund endog 28 $\frac{1}{2}$.; ved Stavanger fra 32 til 48 $\frac{1}{2}$ daglig paa egen Kost. I Ryfylke Fogderi er Lønnen for en Tjenestekarl fra 6 til 12 Spd. og fulde Klæder, der kunne ansættes til 10 Spd. Værdi; for en Tjenestepige fra 1 til 4 Spd. og fulde Klæder af Værdi omtrent 8 Spd. Den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbejder er om Sommeren fra 12 til 20 $\frac{1}{2}$ og Kost, om Vinteren fra 8 til 12 $\frac{1}{2}$ og Kost.

Al Veie, som kunne befæres med Hjulredskaber, ere i Jædderen og Dalerne: Hovedveien fra Moi i Lunds Skibrede til Stavanger 11 $\frac{19}{24}$ Mil, hvoraf dog omtrent 1 Mil i Drangsdalen kun med Nød kan befæres med Hjulredskaber, da den er klevet og for en stor Deel ikke over 3 à 4 Alen bred, ligesom der og

endnu ere forskjellige andre Stykker i Dalerne, i det Hele omtrent $1\frac{1}{2}$ Miil, som ikke have den lovbestemte Bredde og deels maa udvides deels omlægges. Af denne Hovedvei er paa Jedderen og tildeels en Deel Stykker i Dalerne i de sidste 5 Aar anlagt og oparbejdet omtrent $1\frac{3}{4}$ Miil, foruden den nye Hovedvei fra Gjermestad om Egersund til i Nærheden af Helleland og fra Moi over Tronaasen til Sire Ely, ialt omtrent $2\frac{1}{8}$ Mile, som ifølge Deres Majestæts Resolution af 23de April 1839 oparbejdes for Statskassens Regning mod Refusion ved Udligning paa Rigets Matriculskyld, og hvilke Strækninger antages at blive paa det nærmeste færdige til 1841 Aars Udgang. Af Bygdeveie, som kunne befares med Hjulredskaber, er i det Hele i Dalerne omtrent $1\frac{1}{4}$ Miil og paa Jedderen omtrent 9 Mile; deraf er omtrent 4 à 5 Mile oparbejdet i de sidste 5 Aar.

I Ryfylke Fogderi er ikke anden Hovedvei end fra Sandeidfjorden til Bergens Stifts Grændse $\frac{3}{8}$ Miil, der er oparbejdet, men for det Meste kun af 6 Alens Bredde, og over Roseidet omtrent $\frac{1}{4}$ Miil, der endnu ikke er oparbejdet og ikke farbar med Hjulredskaber. Ingen af Bygdeveiene i Ryfylke Fogderi ere farbare med Hjulredskaber uden et Stykke paa Karmoen af omtrent $\frac{1}{2}$ Miils Længde.

De af Amtets Veicasse udbetalte Summer til Hovedveie og Broer have udgjort: i 1836 5301 Spd. 28 $\frac{1}{2}$ s., i 1837 6083 Spd. 58 $\frac{1}{2}$ s., i 1838 5818 Spd. 101 $\frac{1}{2}$ s., i 1839, 5120 Spd. 119 $\frac{1}{2}$ s. og i 1840, 2946 Spd. 40 $\frac{1}{2}$ s.

Af Bygdemagaziner ere ikke flere i dette Amt end eet i Studebæns Præstegjæld i Ryfylke Fogderi, hvis Status vil naadigst erfares af hoslagte Tabel. I Landdistriktet er ingen Sparebank oprettet; heller ikke private Brand- eller andre Assuranceindretninger.

I Henseende til Districtets topographiske og climatiske Bessaffenhed i de forskjellige Egne, forsaavidt dette har Indflydelse paa Næringsveiene, vides ikke videre at anføre end som er forklaret i Beretningen for de 6 Aar fra 1830 til 1836.

B. Angaaende Kjøb- og Ladestederne.

1. Stavanger, som Amtets eneste Kjøbstad, har i de sidste 5 Aar havt betydelig Handel og Skibsfart, hovedsagelig som Følge af det i dette Tidsrum i Omegnen indfaldne heldige Baarskudfiskeri. Samhandelen med Landdistricterne, deels ved at kjøbe Samnes Producter af Fiskevarer, Fædervarer, Bygningsmaterialier og Brænde m. m., deels ved at forsyne disse med de for dem nødvendige Artikler, som Kornvarer, Salt, Hamp, Seildug og Tongværk, Manufactur og Colonialvarer m. m., har derfor ogsaa været af Betydning, men at angive endog paa noget nær Værdien af denne Omfætning, er ikke muligt. De Landdistricter, som have Samhandel med Stavanger, ere fornemmelig den største Deel af Ryfylke Fogderi (de nordligste Dele af samme søge tildeels til Bergen) og det Meste af Jedderen. Ogsaa fra Hardanger i Bergens Stift affættes i Stavanger en betydelig Deel Fædervarer, Baade og Brændeveed. Antallet af de Handelsberettigede af hvert Slags og de ved Handelen ansatte Betjente vil naadigst erfares af vedlagte Tabel, i hvilken og er indtaget Opgave over Antallet af de Stippere, der have Borgerkab til Stedet. Skibsfarten bestaaer hovedsagelig i Udsæls af Egnens Producter og Hjembringelse af de for Stedet og Omegnen fornødne Varer. Haandværksdriften har ingen væsentlig Fremskridt gjort, naar undtages at Smederarbejde nu forfærdiges til større Fuldkommenhed end forhen, og at 2de gode Muurmestere for et Par Aar siden have nedsat sig her. Af nye Arter Haandværkere har i de sidste 5 Aar etableret sig her 1 Buntmager, 1 Gjortler og 1 Bøsssemager. Haandværkernes Arbejder affættes ikke udenfor Stedet. Haandværkernes Antal og Slags er anført i vedkommende Tabel.

Bergværksdrift finder ikke her Sted. Af Fabrik anlæg er her et Brændevinsbrænderi, som kun ubetydelig har været i Drift og en Klædefabrik. Forklaring om disse indeholdes i vedlagte Tabel og angaaende Skibsbyggeri i hosfølgende Fortegnelse.

Kjøbstadens Jorder bestaae af den saakaldte Egenæs Mark, der er inddeelt i 89 Parceller eller Jordebbrug, hvoraf 77 ere overdragne til Arvefæsteeiendom og 12 bortfæstede paa 30 Aar, regnet fra 1822. I de sidste 5 Aar er af udyrket Mark opbrudt til Ager 95 Tdr. Land eller 380 Maal, og det Meste af Byens Jorder er nu opdyrket.

Som Følge af de heldige Fisserier, den tiltagne Handel og Søfart, har Kjøbstadens Velstand, især hvad Handelsklassen angaaer, sikkerlig betydelig tiltaget. Dette forsøgede Liv og Bivfksomhed i Handel og Søfart har naturligviis ogsaa Indflydelse paa de øvrige Næringsgrene, og man seer at Byen Aar for Aar udvides ved nye Huses Opførelse i Sneseviis, ja selv nye Gaders Anlæg. Efter alt dette skulde man tro at Arbeidsklassen og maatte staae sig godt, men dette er desværre ikke i Almindelighed Tilfældet, hvortil Aarsagen maa være dels formegen Hang til Nydelse af Brændeviin, dels en mindre god Huusholdning. Den Anledning til Næring som Fisseriet m. m. har givet, har og loffet til Stedet en Mængde fattige Folk, der, naar Familien tiltager og Arbeidsfortjenesten til visse Tider aftager eller ophører, ikke kunne soutinere sig. Af denne Aarsag er ogsaa Fattigvæsenets Udgifter aarlig tiltagne. Disse vare i 1835 2454 Spd. 49 $\frac{1}{2}$, i 1836 2609 Spd. 55 $\frac{1}{2}$, i 1837 2745 Spd. 72 $\frac{1}{2}$, i 1838 3157 Spd. 70 $\frac{1}{2}$ og i 1839 3735 Spd. 79 $\frac{1}{2}$. Antallet af dem, der erholde Understøttelse, som i 1835 var 177, var i 1839 steget til 243, foruden 138 som for en enkelt Gang havde erholdt Understøttelse. Vedlagte Tabel viser Beløbet af stiftet og afløst Pantegjeld, solgte Eiendomme og for hvormegret der er afholdt Executionss- og Udpantningsforretninger i de 5 sidste Aar. Størrelsen af et Aars Tjenesteløn er almindelig for en Tjenestekarl fra 24 til 30 Spd. og for en Tjenestepige fra 10 til 14 Spd. Daglønnen for en simpel Haandarbejder fra 32 til 48 $\frac{1}{2}$ med Hensyn til Aarstiden, paa egen Koft.

Foruden Gaderne har Kjøbstaden ikke andre Veie end de som føre til Byens Jordløkker, der alle ere farbare med Hjulredskaber og vedligeholdes af Jordløkernes Eiere eller Brugere. Ifølge den før citerede Tabel er i 1840 udlignet Fattigskat paa 1023 Personer til Beløb 3628 Spd. og Byfskat paa 825 Personer til Beløb 2596 Spd. 76 $\frac{1}{2}$.

Kjøbstaden har en Sparebank, oprettet i 1834, som ved 1840 Aars Udgang havde en Beholdning af 62,794 Spd. 18 $\frac{1}{2}$, hvoraf 59,608 Spd. 116 $\frac{1}{2}$ tilhørte Indskyderne og 3185 Spd. 22 $\frac{1}{2}$ var Bankens Eiendom. Fremdeles er i Slutningen af Aaret 1839 oprettet en Skibssassurancesforening, i hvilken i det sidstforløbne Assurancenaar (fra 15de Marts 1840 til 15de Marts 1841) har været forsikret 67 Fartøier for et Beløb af 121,636 Spd. Den erlagte Assurancepræmie har udgjort 4992 Spd. 103 $\frac{1}{2}$. Ingen hidtil bekjendt Søffade paa de forsikrede Fartøier er indtruffen.

2. I Ladestedet Egersund er Handelen og Skibsfarten vel ogsaa noget tiltagen, dog ikke i betydelig Grad, hvortil Aarsagen er, at Vaarsildfisseriet der har været mere ustadigt. Den lettere Communication med Landdistricterne, som Hovedveiens Oparbejdelse fra Gjermestad om Egersund til Helleland vil bevirke, vil sikkerlig have betydelig Indflydelse paa Egersunds Handel, især med en større Deel af Jedderen, hvilket allerede er sporet ved hvad der nu er kommet istand, nemlig Veien fra Gjermestad til Egersund. Vedlagte Tabel viser Antallet af Handlende og Skippere. Stedet har de fornødne Haandværkere, hvis Antal bemeldte Tabel viser. Haandværksdriften kan ikke siges at have gjort noget mærkeligt Fremskridt til det Bedre, og Haandværkerne affatte ikke af deres Arbejder til andre Steder.

Hverken Bergværksdrift eller Fabrik anlæg findes i Egersund, undtagen en Kornmølle med Sigt- og Grynmalingsindretning, hvilken er anlagt i 1840. Skibsbyggeri er der ikke, men en Kran til Skibes Reparation. Hvad der vedkommer Jordbruget, Tjener- og Dagløn er anført under Landdistriktet, hvilket og gjælder om den paa faste Eiendomme hvilende Pantegjeld, Executionss- og Udpantningsforretninger, solgte Eiendomme m. m. Velstanden er neppe i de sidste 5 Aar tiltagen, skjønt den nok ikke heller er aftagen. Det An-

tal Individer, paa hvilke de offentlige Skatter og Afgifter ere udlignede, var i 1840 — 240 Personer.

Stedet har en Sparebank, hvis Plan naadigst er approberet den 2den December 1839 og som i Marts Maaned 1840 er sat i Virksomhed. Til medio December 1840 var af 99 Personer indstødt en Capital af 948 Spd., der er udlånt ved Discontering. Private Brand- eller andre Assurancindretninger gives ikke.

3. Ladestedet Soggendals Handel og Skibsfart er i de sidste Aar snarere aftaget end tiltaget, hvortil det sammesteds i Aarene 1838 og 1839 mislykkede Vaarsildfiskeri er den nærmeste Aarsag. Stedets Samhandel med Landdistrictet indskrænker sig for det Meste til Soggendals Præstegjeld, da Mangelen paa kjerbare Veie hindrer dets Samhandel med de øvrige tilgrændsende Sogne.

Ifølge den meldte Tabel har Stedet 3 Detailhandlere, 2 Høfere og 21 Skippere (hvoraf 8 boe i Ladestedet og 13 udenfor samme), samt af Haandværkere 1 Skræbder, 4 Skomagere og 1 Smed. Der er ingen Bergværksdrift, Fabrik anlæg eller Skibsbyggeri. I 1840 var der i Ladestedet 33 skatteyndende Personer.

Velstanden i Almindelighed maa nok ansees at være i Aftagende, skjønt et Par Aars godt Fiskeri kan igjen oprette den. Her er ingen Sparebank, ei heller private Brand- eller andre Assurancindretninger.

Stavangers Amt, Stavanger den 23de Juni 1841.

Underdanigst

Nas.

Bergens Kjøbstad.

T i l K o n g e n !

Den ved Deres Kongelige Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1839 befalede Beretning om Tilstanden i Undertegnedes Embedsdistrikt for Aarene 1836 — 1840, afgives herved underdanigst.

a. Med Hensyn til Handelen.

Bergens vigtigste Export-Artikler bestaae, som bekendt, i Silb, Tørfist, Klipfist, Rogn og Tran. Handelen med Baarsilb antages i Aarene 1836, 1838 og 1839, da et usædvanligt lidet Quantum nedsaltedes, at have afgivet taalelig god Fordeel for Udstiberne, medens derimod Aarene 1837 og 1840, da Fisserierne vare store, antages at have medbragt mindre Fordeel, ja endog Tab for Exporteurerne, paa Grund af de udenlandske Markeders Oversfyldelse af denne Artikel. Den Frygt, som, paa Grund af de mindre heldige Baarsilbfisserier, i de forstnævnte 3 Aar, i Forening med den Erfaring, man vil have gjort, at Baarsilben i de senere Aar ikke gaaer saa langt ind i Fjordene, men holder sig længere ud paa Dybet, har opstaaet for, at Baarsilben, ligesom i en tidligere Periode, ganske skulde udeblive, har foranlediget mange Handlende til uforholdsmæssigt høit at betale den ferske Silb, som indføres til Nedsaltning, hvilket har medført store Tab, naar Silben længere hen har slaaet bedre til.

Hvad der ogsaa har bidraget til at opskrue Priserne paa den ferske Silb, har været den i mange Aar herskende Skik blandt flere Handlende at afslutte Accorder om Silbeleverance længe førend Sildefisseriet har taget sin Begyndelse, hvilket har tvunget Sælgerne til, for hvilkensomhelst Priis at skaffe sig fersk Silb til Nedsaltning, for at kunne tilfredsstille Kjøberne, naar Leverancen skal foregaae. Som oftest har denne, hazardfulde, Handel, der af Sælgerne indgaaes mindre af Speculation paa Gevinst, end for at skaffe sig Penge mellem Hænderne, ogsaa medført betydelige Tab for Sælgerne, hvorfor den ogsaa i de seneste Aar har aftaget betydeligt. En væsentlig Hindring for en fordeelagtig Af sætning af Baarsilben, der næsten udelukkende affiktes til østersøiske Havne, forarsager fremdeles Dresunds-Tolden, der ikke alene forvolber Skibene et skadeligt og farligt Ophold paa Helsingørs aabne Rhed, men ogsaa er meget trykkende, efter det Forhold, hvorefter den i mangfoldige Aar har været reguleret, idet der maa betales den samme Told af Baarsilben som af den fede Silb, uagtet forstnævnte Vareartikel har en langt ringere Værdi end den Sidstnævnte. En Forandring heri vilde vist være af stor Vigtighed for det vestenfielske Norge. Nye Markeder for Baarsilben have

i de sidste forløbne 5 Aar ikke været udfundne. For flere Aar tilbage fandt nogen Udfibning Sted til Madeira, hvor taalelig Afsetning fandt Sted, dels imod Contanter og dels imod Dintustning med Vin, der afhændedes i America, og saaledes skaffede nogle Skibe Empleo; men, formedelt en betydelig Forhøielse i Tolden, der fandt Sted i 1839, har Udfibning til Madeira ikke siden foregaaet. For nogle Aar tilbage foretoges en Udfibning af Sild til Odesa, men den skal ikke have svaret Regning. I forrige Aar udfibedes en Ladning Sild og Makrel til de vestindiske Der, men Ladningen maatte oplægges, og der skal endnu ikke have nogen bestemt Underretning om Udfaldet.

Al Torfisk, som for største Delen udfibes til Havne ved Middelhavet, har Fordelen ikke været betydelig for de Handlende, da den Priis, som er givet Nordlænderne for denne Artikel, har været temmelig høi. Dog undtages herfra Aaret 1837, da Fiskepriserne formedelt det store Fiskeri i Lofoden, og ringe Udsigt til Afsetning i Udlandet, vare ualmindelig lave her paa Stedet, og siden stige til næsten det Dobbelte. Nye Markeder for denne Artikel vides ikke at være udfundne. I forrige Aar blev udfibet 2de Ladninger Sei for Bergens Regning til Neapel, men Resultatet skal have været meget slet.

Indtil Aaret 1839 var Søgningen efter Klippisk meget stor, da mange spanske Skibe søgte Markedet, paa Grund af den Lettelse i Told-Afgifterne, som fandt Sted i Spanien, naar Fisken indførtes i Landets egne Skibe.

I de første 3 Aar af Perioden antoges Klippiskhandelen derfor at have skaffet de Handlende god Fordeel, men Priserne stige siden saa høit, at de fremmede Skibe i de sidste Aar ere udeblevne, og saaledes have flere Handlende, der have betalt Fisken meget høit, i Haab om, at de fordeelagtige Conjuncturer fremdeles skulde vedblive, i de sidste Aar lidt betydeligt Tab paa denne Artikel.

Nogen udfibes, som bekjendt, til franske og spanske Havne ved den biscayiske Bugt, hvor den ene bruges til Sardelfiskeriet. Da dette Fiskeri i de senere Aar har faldet temmelig misligt ud, og Tilførselen herfra har været betydelig, have Priserne været lave, og saaledes har denne Handel ikke afgivet nogen Fordeel.

Tran har i de sidste Aar snarere afgivet Tab end Fordeel. Aarsagen hertil maa formeentlig tilskrives større Indførsel af denne Artikel fra Sydøen og Labrador, ligesom ogsaa, at man benytter Surrogater istedetfor Tran til Lædergarvningen. Bistnok er den norske Levertran bedre end den Tran, der kommer fra andre Steder, men der siges, at man i Udlandet forbedrer denne ved Tilfætning af norsk Tran, og udgiver det Hele for Norsk.

Den i den Kongelige Resolution forlangte Oplysning om Landdistrictets Samhandel med Byen, har Stiftet forlangt af de Handlende, men disse have erklæret, at de ikke kunne ledsage deres Beretning med Talstørrelser, da der ingen Anledning gives til at kunne faae opgivet det Quantum Fisk, der af Landalmuen er tilvirket og solgt til Byen som Handelsvare, ligesom der endnu mindre gives nogen Rilde, hvorfra Oplysning om Mængden af de Varer, der fra Byen udføres til Landdistricterne, kunde øses. De have derfor kun i Almindelighed yttret, at Samhandelen med de egentlige ved Havet liggende Fiskedistricter har i Aarene 1836/39 ikke været saa fordeelagtig som almindelig her i Byen, og at Fiskeproducterne vel have staaet i meget høi Priis, men at der, da Productionen var liden, udbredte sig en ængstende Mangel, hvis farlige Følger ifkuns kunde afværges ved den store Tarvelighed, hvortil Bonden ved disse Ryster er vant. Fremdeles, at den Omstændighed, at Vaarfilden transporteres fra Fiskepladsen til Tilvirkningsstedet i Jægtefartøier, har givet Anledning til, at en mærkelig Kyndighed i Skibsbyggeriet har udbredt sig iblandt Almuen, til en rig Erhvervskilde for Eierne af disse Fartøier, og en god Fortjeneste for flere tusinde unge Karle, som derved komme i Besiddelse af en Søvanhed, der i en Stat, hvor ikke Sessionsvæsenet lagde Hindringer i Veien, i Almindelighed vilde blive til Gavn for Skibsfarten. Endelig at Aaret 1840 var et af de meest indbringende for Jægteførerne, og at samme Aar har bragt en anseelig Pengemaße i Omløb iblandt Almuen i Søndhordlehn,

hvorved Samhandelen med Byen, forsaavidt Jisseriet indvirkede, har været mere livlig i 1840 end i de 2 à 3 foregaaende Aar. Derimod antages det, at Samhandelen med Landdistricterne, forsaavidt den ikke vedkommer Jisserierne, ei frembyder i de 5 sidstforløbne Aar nogen ualmindelig Bemærkning.

Som Noget, der maa antages at have havt en skadelig Indflydelse paa Handelen i den seneste Tid, maa endelig anmærkes Coursens lave Standpunct, fornemmelig i sidste Halvdeel af Aaret 1840. Denne lave Cours har nemlig foraarsaget, at Kjøbmændene, i Forhold til Indkjøbspriserne, have faaet et mindre Beløb for deres Varer, der betales i udenlandske Pengeforter, medens derimod Levnetsmidler, Arbejdsløn og Følkehjyre vedblive at være lige saa høje som forhen.

b. Med Hensyn til Fiskerierne.

Disse drives for en Deel af Byens Indvaanere ved leiede Fjolk i Landdistricterne. I de senere Aar sættes for Byens Regning langt mere Vaarsild paa Landet end forhen, hvilket dels har sin Grund deri, at Vaarsilden mere gaaer til ved Skudsnæs og andre langt fraliggende Fiskevær, end i Nærheden af Byen, dels maaffee i Forbudet mod at indføre mere end 60,000 Sitr. fersk Sild i et Fartoi, en Bestemmelse, der formeentlig virker skadeligt, saa meget mere, som intet lignende Forbud eksisterer for Indførselen af Sild til Stavanger. Hvad der ogsaa væsentligt bidrager til, at Sildefaltningen nu mere foregaaer paa Landet, er den Omstændighed, at der af den ferske Sild, som indføres til Byen, maa betales Tiende til Staten, medens ingen saadan opkræves paa Landet eller i nogen anden By. Smidlertid maa det formeentlig antages, at denne Ulighed i Byrden vil blive hævet, naar den til Revision af Fiskeri-Lovgivningen naadigst nedsatte Commission har endt sine Forhandlinger. Efter indhentet Dplysning, kan ingen Forbedring spores med Hensyn til Fiskevarernes Tilvirkning, ligesom det er ubekendt, at der i Bergens Stift er gjort Forsøg med Anvendelsen af nye forbedrede Fiskeredskaber.

c. Med Hensyn til Skibsfarten.

I Aarene 1836, 1837 og 1838 vare Fragterne for norske Skibe gode i russiske Havne ved Østersøen, formeentlig paa Grund af, at der til Udførselen af den Mængde Producter, der formedelt det gode Udsalg af Høsten i Rusland i de ovennævnte Aar, udfordredes mange Skibe. Ogsaa Fragtfarten i Middelhavet var i de nævnte Aar for norske Skibe fordeelig, da flere fremmede Skibe, paa Grund af de gode Fragter i Østersøen, droges derhen, hvorved Concurrencen til Fragter fra Havne ved Middelhavet blev mindre.

Disse gode Conjuncturer maa det formeentlig tilskrives, at der, saaledes som hoslagte Tabel udviser, i Aarene 1836/40 her i Staden er bygget 16 nye Skibe af 1039½ Commercelæsters Drægtighed, Skibe, der saavel i hensigtsmæssig og smuk Construction, som i Soliditet, efter Kjenderes Dom kunne maale sig med hvilken som helst anden Nations. Formedelt den i de senere Aar i Rusland indfaldne flette Høst, der endog saa har foraarsaget, at denne Stat har maattet tillade fri Indførsel af Kornvarer, have Fragterne i de sidste Aar betydelig aftaget, saa at der nu desværre er liden Udsigt til gode Fragter. Hvad der ogsaa fordærver Fragterne for vore egne Skibe er den Omstændighed, at hollandske Skibe, efterat de hjemme have sluttet Fragter fra østersøiske Havne, paa Touren til disse anløbe Bergen, der har en saadan Beliggenhed, at Anløbet til samme ikke volder dem synderligt Ophold i deres Rejse, og borttage her Fragterne for saa liden Godtgørelse, at den endog neppe skal være tilstrækkelig til at dække Skibsudgifterne i de Havne, hvortil de ere bestemte. Hvad der ogsaa bidrager til, at Fragterne for vore egne Skibe betydelig nedsættes, maa søges deri, at store Skibe fornemmelig fra russisk Finland fragtes hertil med Salt, hvoraf der til Jisserierne forbruges en stor Mængde, og da disse Skibe, naar de her ei kunne faae Fragt, maatte gaae tomme hjem, er det let begribeligt, hvormed Fragterne til østersøiske Havne af dem nedtrykkes.

d. Med Hensyn til Haandværksdriften.

Uagtet Haandværkerne her i Staden have en ikke ubetydelig Afsetning, saavel i Byen selv, som i Stiftets Landdistricter og til Nordlandene, kunne de dog ikke siges at være gaaede fremad i Velstand, hvorimod denne endog synes i Almindelighed at være aftagen imellem dem. Aarsagen hertil kan formeentlig ikke tilskrives den Omstændighed, at de ei have gaaet fremad med Løberne, da der af mange Haandværkere her i Staden leveres Arbejde, som haade i Henseende til Skjønhed og Soliditet kan sættes ved Siden af det Udenlandske. Aarsagen maa vel snarere søges i følgende Omstændigheder: 1) at Mode og Fordom medfører, at udenlandsk Haandværksarbejde foretrækkes. 2) at enkelte Professioner ere overfyldte med Mestere; saaledes gives der i Bødkerprofessionen 73, i Guldsmedprofessionen 34, i Skomagerprofessionen 210, i Smederprofessionen 53 og i Strædderprofessionen 52, foruden Frimestere, hvilke Antal ere saa store, at Behovet neppe kan strække til at sysselsætte dem alle. 3) at den begyndende Haandværker sjelden eller aldrig er i Besiddelse af nogen Driftscapital. Istedetfor at lægge sin ringe Fortjeneste nyttigt an til Indkjøb af Værktøi, Materialier eller deslige, er det ikke usædvanligt, at Haandværkssvenden gjør en mindre gavnlig Anvendelse deraf, og forøder hvad der kunde spares. Den begyndende Meister gifter sig tidligt og faaer snart en stor Familie at underholde. Han har saaledes Intet til Indkjøb af Materialier fra første Haand, og heller intet Oplag deraf, hvilket nødvendig maa have en hemmende Indflydelse paa hans Professions Drift. Med hvor liden Kraft enkelte Professioner drives, kan sluttes deraf, at, ifølge hoslagte Tabel, falder der af de Svende, som holdes, neppe Een paa hver Meister; i nogle Professioner, saasom Guldsmedenes og Skomagermesternes, udgjør Svendenes Antal ifkuns omtrent det Halve af Mesternes, og en stor Deel Mestere holder endog ingen Svende. 4) at mange af de herværende Professionister ifkuns seent tilegne sig de Forbedringer, som i Udlandet gjøres, hvilket foraarsager, at udenlandske Arbejder i længere Tid foretrækkes for indenbys. For en stor Deel hidrører maaskee dette derfra, at færre Haandværkssvende nu reise i Udlandet, end forhen.

I det Hele taget ansees de mange her i Staden herskende Laug at virke skadeligt paa Haandværksklassen, og at en friere Rørelse, saavelsom Indgaaelsen af Haandværkeres Foreninger, der kunne drive Professionerne mere i det Store og med større Kraft, vil indtræffe, naar Laugene, efter den nye Haandværkslov, i sin Tid blive hævede.

Af alle Professioner ansees Bødkernes som den, der i de seneste Aar meest er gaaet tilbage, hvortil Aarsagen underdanigst formenes at være, dels at Baarsildesifferierne i nogle Aar have været usædvanlig smaae, dels at Salterierne langt mere end forhen drives paa Landet, hvor Bønderne levere de fornødne Tønder, af hvilke en stor Deel indpractiseres i Byen, hvoraf igjen følger, at Indførselen af Tøndestav betydelig har aftaget, og at denne Artikel er stegen i Pris.

Laugsindretningen virker fornemmelig hemmende paa denne Profession, hvilket blot den Omstændighed synes at godtgjøre, at Mesternes ikke engang kunne forsyne sig med Stav saaledes som de bedst ville og kunne, men at de ere underkastede den Fordeling af den indførte Stav, som Oldermænd og Bisiddere finde passende i Forhold til enhver Brug.

Særdeles væsentlige Fremskridt vides ikke i nogen Profession at kunne paavises.

e. I Henseende til Fabrik anlæg og Skibsbyggeri.

Af Fabrik og Industrianlæg gives for Tiden her i Staden, ifølge den oven underdanigst paaberaabte Tabel, 4 Brændevinsbrænderier, 2 Kornmøller, 2 Skibsbyggerier eller Skibsværfter, 32 Garverier, 1 Manufactuurhuus, 1 Tobaksfabrik, 2 Maltgjørerier og 1 Cichoriefabrik, der tilsammen sysselsætte, efter et Middeltal, 290 Menneffer. Disse Fabrikker, hvorunder Tugt og Manufactuurhuset er indbefattet, maa ansees som meget faa og ubetydelige i en By med Bergens Folkemængde. Som Aarsager hertil, skal Stiftet underdanigst bemærke, dels, at flere Fabrikker ere anlagte udenfor Byen paa Landets Grund, og dels, at indenlandske

Fabrikker ikke kunne concurrere med Udenlandske formedelst høi Dagløn, Levnetsmidlers Dyrhed og høi Told paa raae Materialier, og som et Beviis paa, at Fabrikdriften ikke i de sidstforløbne 5 Aar er gaaet fremad her i Byen, anføres lige underdanigst, at, ifølge Tabellen, er der iffunns oprettet 9 Garverier, medens 4 Brændeviinsbrænderier og 3 Garverier ere nedlagte.

At Skibsbyggeriet derimod er gaaet betydelig fremad, vil naadigst erfares af det ovenfor under Skibsfarten Anførte, hvorimod denne Industriegreen antages at ville gaae tilbage, saafremt de nu herskende uheldige Conjuncturer for Fragtfarten skulde vedblive.

f. I Henseende til Jordbrug.

Byens Jorder ere Følgende:

1. Sydnæshougen, der ikke er stiftet til Opdyrkning, men hvoraf Tid efter anden udstyffes Tomter til Bebyggelse, ligesom en Deel af den benyttes til Steenbrydning.
2. Et Stykke Mark ved Nygaardsveien, der er tilfæstet Eieren af Huset i 15de Node No. 82 mod en aarlig Afgift af 8 Spd.
3. Den saakaldte Krohneng, henlagt under Eiendommen i 23de Node No. 122 — 124 mod en aarlig Afgift af 15 Spd. 48 $\frac{1}{2}$ og opdyrket.
4. Besfelingen, bortfæstet mod en aarlig Afgift af 1 Spd. og opdyrket.
5. Skandsemyren, opdyrket til Brug for 2 Familier og bortfæstet mod en aarlig Afgift af 2 Spd.
6. Grændsejeldet, øde Udmark, bortfæstet mod en aarlig Afgift af 60 $\frac{1}{2}$.
7. Breistolen, som i Aaret 1839 blev solgt til Enken Karen Pedersdatter Dahl for 100 Spd. mod en aarlig Afgift af 2 Spd.
8. Fjeldet, opdyrket og bortfæstet mod en aarlig Afgift af 4 Spd.
9. Endregaarden, opdyrket og bortfæstet mod en aarlig Afgift af 5 Spd. 96 $\frac{1}{2}$.
10. Ved Endregaardsveien en Tomt, bortfæstet for 24 $\frac{1}{2}$ aarlig.
11. Fløyen, bortfæstet for 96 $\frac{1}{2}$ aarlig.
12. Det vestlige Voldstykke ved Stadsporten, bortfæstet til Kirkegaard mod en aarlig Afgift af 20 Spd.
13. Det østlige Voldstykke sammesteds, bortfæstet mod en aarlig Afgift af 11 Spd.

Samtlige disse Jorder, hvoraf de fra No. 3 til 11 incl. ere beliggende paa det saakaldte Fløisjeld, ere høist ubetydelige, hvilket ogsaa kan skjønnes af den ringe Afgift, der svares af dem. Den roesværdige Bestræbelse, som Flere i de senere Aar have viist, for at opdyrke ikke ubetydelige Strækninger af de Byen omgivende øde Fjelde, fortjener Anerkjendelse, da Byens Omgivelser derved ere forskjønnede, omendstjont der i oeconomisk Henseende, paa Grund af Jordens Bestaaffenhed, ikke er vundet noget Betydeligt.

g. I Henseende til Tilstanden i Almindelighed.

Til Oplysning herom er det ved Deres Majestæts naadigste Resolutioner af 23de December 1839 og 6te Mai 1840 befalet, at der skal fremlægges:

1. Tabel over de i Bergens By i hvert af de sidstforløbne 5 Aar thinglæste og aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, og afholdte Executions- og Udpantningsforretningers Antal og Beløb, hvilken Fortegnelse underdanigst vedlægges.

2. Dygave over Størrelsen af et Aars Løn for en Tjenestefarl og Tjenestepige, samt den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbejder. I Anledning heraf er det Stiftet opgivet, at Lønnen for en Tjenestefarl sædvanligen er 40 Spd. aarlig, for en Tjenestepige hos de simplere Classer fra 7 til 10 Spd. aarlig, men ellers sædvanligviis 16 Spd. Den ordinaire Dagløn for en simpel Haandarbejder er om Vinteren 40 $\frac{1}{2}$ og om Sommeren 60 $\frac{1}{2}$, medens man dog, især under Nordfarernes Løsning i sidste Stevne, har betalt 72 $\frac{1}{2}$ pr. Dag. De saakaldte Stoffsiffjounere, Arbejderne ved Stoffsiffens Indladning i Skibe til Udlandet,

faae 60 fl. pr. Dag og 60 fl. pr. Nat, og da de, paa Grund af de sædvanlige Hviletimer, de nyde under Navn af Pauser, kunne udholde at arbeide Døgnet rundt, saa kan man for dem regne Daglønnen til 1 Spd. pr. Døgn for nogle Dage i Ugen.

3. Milelængden af Districtets med Hjulredskab fremkommelige Veie, samt hvor stor Deel af dem i de sidste 5 Aar ere fra nyt af oparbejdede, eller forandrede fra ufremkommelige til farbare Veie. I denne Henseende maa Stiftet underdanigst bemærke, at Bergens Byes Veie ere af saa høist ubetydelig Udstrækning, at der ikke kan være Spørgsmaal om deres Milelængde, hvorhos de alle ere i saa farbar og god Stand, at deres Vedligeholdelse i de sidste Aar ifkuns har fordret et Beløb af 120 à 130 Spd. aarlig.

4. Opgaver over de i Districtet værende Sparebanker, samt private Brand- og andre Assuranceindretninger, og deres Status. Tilfølgende heraf vedlægges underdanigst Afkrift af Bergens Sparebanks Status ved 1840 Aars Udgang, saavel som Extract af Regnskabet for det her i Staden oprettede norske Brandassurance-Selskab paa Varer og Effecter for Aaret 1840, begge saaledes som de have været indrykkede i Bergens Adresseaviss.

Af vedkommende Tabel vil det naadigst kunne erfares, at Beløbet af de solgte faste Eiendomme i Aaret 1840 ikke har udgjort meget mere end $\frac{1}{3}$ Deel af de foregaaende Aar. Aarsagen hertil kan vel for en stor Deel tilskrives den Omstændighed, at Vedkommende vilde oppebie det Tidsrum, da de Panteobligationer, som sædvanlig følge Skjødene, kunde thinglases uden at være skrevne paa stemplet Papir, men Stiftet antager dog, at de faste Eiendommers betydelige Synken i Priis, der i den sidste Periode i en mærkelig Grad har tiltaget, for en Deel kan være Aarsag til, at en ringere Afsetning af saadanne Eiendomme har fundet Sted. En saadan Synken i Priis paa faste Eiendomme maa formeentlig ansees som Beviis paa, at Velstanden har aftaget.

Dette kan ogsaa uledes deraf, at Fattigskatten i Aaret 1839 steg til et Beløb af 20,000 Spd. , medens den forhen sjelden har udgjort mere end 15 à 16,000 Spd. Bistnok kan Grunden hertil for en ikke ringe Deel søges i den mindre hensigtsmæssige Maade, hvorpaa Fattigunderstøttelsen er bleven ydet, nemlig ved Penge, hvorpaa man dog i den senere Tid har søgt at raade Bod ved Indførelsen af en Bespiisningsanstalt, ligesom man og er betænkt paa og har udfattet Plan til at gjøre Forsøg med en Tvangsarbeids-Anstalt, men Aarsagen ligger vel ogsaa for en stor Deel i, at Fortjenesten for Arbeidsclassen har aftaget, paa Grund af de mindre gode Fiskerier, og fordi Silbens Tilvirkning mere foregaaer paa Landet end forhen. Ogsaa Brændeviinsdriften har vel bidraget sit hertil, hvilken Last upaatvilelig befordres ved de 33 Bærtshuusholdere og 10 Tracturer, som efter vedlagte Tabel findes her i Byen. Det maa vel imidlertid antages, at deres Antal vil aftage, efterhaanden som de Nuværende afgaae. En Maadeholdsforening, som i forrige Aar blev oprettet, men som endnu ikke tæller synderlig mange Medlemmer, vil forhaabentlig ogsaa bidrage til at formindste hiin Last.

Daglønnen er, efter hvad der herom ovenfor underdanigst er anført, meget høj, og sandsynligviis højere, end i de fleste andre Byer i Norge, hvoraf kunde synes at følge, at Tilstanden blandt Almueclassen burde være god, men det fortjener dog at bemærkes, at den høie Dagløn fornemmelig finder Sted paa visse Tider af Aaret, saasom i Vaarsildfiskeriets Tid i Marts Maaned, og under begge Nordfarsfeyner, samt at der vanskelig kan ventes den Deconomi af Almuesmanden anvendt, naar Arbeidsfortjenesten falder paa enkelte visse Tider, som naar den er mere stadig, eller jevn, det hele Aar igjennem.

Efter det saaledes Anførte, antager Stiftet, at Velstanden i det Hele, men fornemmelig blandt Almueclassen, har i de sidste forløbne 5 Aar snarere af- end tiltaget her i Staden.

Bergens Stift den 12te Juni 1841.

Underdanigst
Sagerup.

T i l K o n g e n !

S Forbindelse med den til Deres Majestæt under 12te Juni sidstleden underdanigst indgivne Indberetning om det mig naadigst anbefoede Overbørigheds-Districts Tilstand i de sidstforløbne 5 Aar, udbeder jeg mig herved Tilladelse til underdanigst at afgive efterfølgende Continuations-Indberetning angaaende nogle offentlige Indretninger her i Staden, og en Deel andre Gjenstande, til hvilken Indberetning Stiftet senere er kommen i Besiddelse af de fornødne Materialier.

1. I det omhandlede Tidsrum ere følgende Expeditioner med Emigranter herfra afgaaede:

i 1837 til Newyork	84	Emigranter,
i 1839 til do.	46	—
i 1840 til Gothenborg	(Antallet ei opgivet).	
i s. A. til do.	10	Emigranter.

Samtlige disse Personer have været fra Landdistricterne, med Undtagelse af 4, som hørte hjemme i Byen, og hvoraf Ingen er kommen tilbage. Efter det Anførte kan Udvandringslysten ikke siges at have været i Tiltagende fra Landdistricterne i Bergens Stift, forsaavidt Expeditionerne ere foregaaede her fra Byen, ligesom den i selve Byen iffunds saare ubetydelig har yttret sig.

2. Det Bergenske Musæums contribuierende Medlemmers Antal, der ved Udgangen af Aaret 1835 var 396, beløb sig ved indværende Aars Begyndelse til 332.

Ligesom Musæets Belyndere, blandt hvilke det er saa heldigt at kunne nævne Deres Majestæt og Hans Kongelige Høihed Kronprindsen, ere vedblevne ved Gaver at forøge dets Samlinger, saaledes har Musæets Direction ogsaa bestræbt sig for ved Tustninger med inden- og udenlandske offentlige og private Samlinger at bidrage dertil. Saadanne Bytninger ere indleiede og gjorde hos Samlere i Christiania, Lund, Kjøbenhavn, Liebau, Hamborg, Bremen, Dresden, Rotterdam, Birmingham, Lissabon, Florenz, Neapel og Benedig. Directionen har tillige, forsaavidt de indskrænkede Indtægter have tilladt det, søgt ved Indkjøb at forøge Samlingerne, naar Leilighed dertil har tilbudt sig.

Paa de angivne Maader ere Samlingerne saaledes udvidede, at det ikke længere blev muligt, ordentligen at opstille samme i den for Musæet i Aaret 1830 indkjøbte Gaard. Directionen har derfor ladet opføre en stor ny af 14 Værelser i 2 Etager bestaaende Bygning, som er bleven færdig i Aaret 1840, har kostet herved 4500 Spd., og er bleven forfikkret i Brandcasen for 3750 Spd. Til denne Bygnings Opførelse har Musæet, mod rentebærende uopsigelige Actier, laant 3400 Spd.

Resten af hvad Bygningen har kostet, er deels bestridt med hvad man i de senere Aar har opsparet af Musæets aarlige Indtægter, deels ved Laan.

Foruden de oprindelige Samlinger, som ere: Antiquitets- Naturalie- Mynt- Konst- Maleri- og Kobberstift- Diplom- og Bog-Samlingerne, er der i de seneste 5 Aar paabegyndt og forfattet en ethnographisk Samling og en Samling af Meubler og Huusgeraad, fra Middelalderen af indtil Slutningen af det 18de Aarhundrede. Antiquitets- og Myntsamlingerne have faaet betydelig Tilvæxt. Det samme er Tilfældet med Naturalie-Samlingen. Af udstoppede Fugle har denne 701 Exemplarer; af udstoppede Pattedyr 43 Exemplarer; af Fiske og andre Dyr i Spiritus over 900 Individuer i 804 Glasse; af udstoppede Fiske og Amphibier 110 Exemplarer, og af Skeletter eller Dele af Skeletter 67, hvoriblandt et complet Skelet af en Hval, og 3 af forskellige Delfin-Arter. Myntsamlingen bestaaer af meer end 5000 Exemplarer, og Malerierne ere omtrent 180, hvor-

iblandt 10 Tempre-Malerier — et større Antal, end der skal findes i nogen offentlig nordisk Samling. Directionen har, forsaavidt dens Tid har villet tillade det, søgt at udarbejde Cataloger over Gjenstandene af ethvert Slags. Over Malerierne og Skeletterne ere de færdige; over Mynterne og Bøgerne for en stor Deel, men af Catalogerne over de øvrige Sager staaer der endnu meget tilbage.

Iblandt de indsamlede Fiske, lavere Sedyr og Søværter, er der ikke saa ganske saa, som deels ere nye Arter, og deels maa betragtes som nye for den Scandinaviske Fauna, og iblandt Antiquiteterne gives der adskillige, hvortil man forgæves vil søge Magen i andre nordiske Cabinetter. Af Tidsskriftet *Urda*, som Directionen udgiver, er der i det omhandlede Tidrum udkommet 1ste Bind 3die og 4de Hefte og 3 Hefter af 2det Bind. Ifølge det Foranførte, i Forening med de i bemeldte Tidsskrift indrykkede Beretninger og Afhandlinger, maa det vistnok erkjendes, at de 16 Aar, hvori Musæet har eksisteret, af Directionen, der bestaaer af 6 Embedsmænd og 1 Kjøbmand, ere blevne benyttede til, saavidt dens af andre Forretninger for største Delen optagne Tid, og de indskrænkede Ressourcer, have tilladt det, her i Byen at see oprettet et Institut, der vil tjene til at udbrede nyttige Kundskaber, saavelsom Smag for Konstsager, og derhos til at opdage ny samt fra Fordærvelse og Undergang at redde ældre Gjenstande, af hvis Opbevaring og Vebeligeholdelse Videnskaberne i flere Tilfælde sikkerligen ville høste Nytte.

3. Tegneskolen i Bergen bestyredes forhen af en af det nyttige Selskabs Midte udvalgt Direction, men er siden Slutningen af forrige Aar henlagt under Kunstforeningens Direction. Elevernes Antal har iffunds udgjort i Aaret 18^{36/37} 24 og i hvert af Aarene 18^{39/40} og 18^{40/41} iffunds 36, medens Skolen i Aarene 18^{37/38} og 18^{38/39} var lukket. En saa liden Frekvents maa tilskrives Skolens indskrænkede Ressourcer, der have foraarsaget, at man iffunds har kunnet optage saa Gratister, men har for de øvrige Elever maattet oppebære en Betaling, der skjøndt ringe, dog falder besværlig for de fattige Haandværksdrengene, til hvis Dannelse Skolen egentlig er oprettet. Hvor ubetydelige Skolens Ressourcer have været, vil kunne skjønnest af Følgende. Ved Udløbet af Vinterhalvaaret 1836 var Skolens Fond 95 Spd. 21 f.

Aaret 18^{36/37} var Uldgiften 116 Spd. 82 f. Indtægten 61 Spd. 18 f.

og Beholdningen 39 — 77 f.

Aaret 18^{37/38} og ^{38/39} var Skolen ikke aaben.

Aaret 18^{39/40} var Uldgiften 81 Spd. 104 f. Indtægten 88 Spd. 45 f.

Beholdningen 46 Spd. 18 f.

Aaret 18^{40/41} var Uldgiften 91 Spd. 62 f. Indtægten 95 Spd. 44 f.

og Beholdningen 50 Spd.

Da det ved Lovgivningen er gjort til Pligt for en stor Deel vordende Haandværkere at underkaste sig Prøve i Tegning, førend de kunne erholde Borgerkab som Mestere, er der ingen Tvivl om, at Skolen vilde være bleven besøgt af et langt større Antal Elever, hvis dens Ressourcer havde tilladt den, at optage flere Gratister og udvide dens Virksomhed. Af Mangel herpaa, har man vel været nødsaget til ikke at være for noiesende med de af Haandværkerne aflæggende Prøver i Tegning, hvilket igjen maa virke skadeligt paa Haandværksdriften, da det maa erkjendes, at Intet virker saa gavnligt paa denne, som Færdighed i Tegnekunst. Skolen har ogsaa hidindtil maattet indskrænke sig til iffunds at benytte een Lærer og at lade Eleverne øve sig alene efter Fortegninger, og tildeels efter virkelige Gjenstande, hvorimod dens Midler ikke har tilladt den at anskaffe Gipsafstøbninger. Det er ogsaa meget at beklage, at Skolen ved flere Størthing er nægtet offentlig Understøttelse, medens Tegneskolen i Christiania er bleven bevilget en Saadan. Formodentlig har man anseet sidstnævnte Skole som et Normal-Institut, hvor Eleverne fra alle Kanter af Landet kunne søge Dannelse; men dette er upaatvivlelig en feilagtig Anskuelse, da Tegneskolen i Christiania neppe virker synderlig udenfor Byen og dens nærmeste Omegn, og det er da heller ikke at vente, at fattige Haandværksdrengene og Svende

skulle kunne foretage en lang Reise, og i længere Tid opholde sig paa et kostbart Opholdstid, for at nyde godt af en saadan Indretning. I den senere Tid er man vel kommen overeens om at søge frivillige Bidrag til Tegnestolen her i Staden, men, naar der tages i Betragtning, til hvor mange Diemed den offentlige Godgjørenhed i den senere Tid jevnlig bliver opfordret, er det neppe at vente, at Bidragene ville blive synderlig betydelige.

4. I det af det nyttige Selskab her i Staden oprettede Meubel-Magazin er udsolgt af de af Haandværkere deri indsatte Varer:

i Aaret 1836 til et Beløb af . .	4014 Spd. 44 §.
— 1837 " " " . . .	3343 — 82 "
— 1838 " " " . . .	3248 — 54 "
— 1839 " " " . . .	2332 — 24 "
— 1840 " " " . . .	2910 — 6 "
Tilsammen 15,848 Spd. 90 §.	

hvorhos der af Selskabet er gjort Haandværksmestere følgende Forfsud paa de af dem i Magasinet indsatte Varer

i Aaret 1836	593 Spd.
— 1837	575 —
— 1838	230 —
— 1839	308 —
og — 1840	618 —
Tilsammen 2324 Spd.	

Den Selskabet tilhørende, til Meubelmagasinet benyttede Gaard, er i bemeldte Tidsrum bleven saaledes udvidet og indrettet, at der i samme kan rummes, og beqvemt opstilles, et langt større Antal af Meubler og andre Haandværksarbejder, end tilforn. Det kan derfor formeentlig ansees som et Tegn paa aftagende Velstand blandt Haandværkerne at der i senere Aar er bleven solgt for et mindre Beløb, medens Forfsudet i det sidste Aar har tiltaget.

5. Et Maadeholdsselskab blev, efter forskjellige Opfordringer i Bergens Stiftstidende, stiftet her i Staden, den 17de August f. A. af 32 Personer, der bleve enige om de for Selskabet gjældende Love, hvis Hovedbestemmelse lyder:

„Vi erklære og love fra nu af ikke at drikke noget Slags Brændeviin, enten ublandet eller som blandet Drif, ei heller give vore Koner og Børn det, ikke give det til dem, som tjene os eller staae i vort Arbejde, men meget mere bevæge vore Benner og Vefjendte til ganske at afholde sig fra denne giftige Drif.“

Disse Love ere senere vedtagne af i det Hele 141 Personer, af hvilke En har udmeldt sig og 4 formeddelt aabenbar Overtrædelse af deres Løfte ere udslettede.

Uagtet denne Forening saaledes ikke er talrig, skal der dog i samme findes enkelte forhen som aabenbare Drankere erkjendte Personer, hvilke hidindtil trolig skulle have holdt Løftet, og troværdige Mænd udenfor Foreningen have forfikkret, at Consumtionen af Brændeviin synligen har aftaget siden Foreningens Stiftelse, samt at Arbeidere og Kjøbere gøre mindre Forbring paa at blive tracterede med Brændeviin nu end tilforn.

Hvad der efter Stiftets Formening fornemmelig forhindrer Maadeholdsfagets Fremme her i Byen, er den Omstændighed, at der ved de store Nordlandsfævner, og i Fisseriets Tid, er stor Concurrence imellem de Handlende til at erholde Arbeidere, og at disse da hellere tage Tjeneste der, hvor de kunne blive tracterede med Brændeviin, end hvor de Intet erholde.

6. De forberedende Skridt til Oprettelsen af et Børneasyl her i Staden ere gjorte:

Ved en af Biskop Neumann, til Bedste for et vordende Alsy, udgiven Bog, indkom 831 Spd. 39 ff.
 Ved en af Cantor Schedivy m. Fl. i samme Hensigt given Concert, indkom . . . 89 Spd. 12 ff.
 Tilfsammen 920 Spd. 51 ff.

Denne Sum, som blev skillet til Formandskabets Raadighed, er, forsaavidt den endnu ikke til Hensigtens Fremme er benyttet, henstaaende i Bergens Sparebank. Formandskabet overdrog en Forening af 5 Mænd at udfaste en Plan til et Provesyl, og gjøre forberedende Skridt til at sætte det i Værk. Det Første er skeet, og Foreningen har af Overcommissionen leiet Locale i den Fattigvæsenet nu tilhørende gamle Cathedralsskoles Bygning. Der er antaget Arbeidere, som for Diebliffet ere beffæstigede med at forfærdige det fornødne Inventarium; en Pleiemoder bliver i disse Dage engageret, en Indbydelse til Forældre blandt Arbejdsskassen at anmelde deres Børn til Optagelse er forfattet, trykket og omdeelt i Byen. Det antages saaledes, at Alsyet i disse Dage vil kunne træde i Virksomhed.

7. Bergens Søndagsskole har ikke noget eget Locale, men holdtes indtil Høsten 1837 i Korskirken Fattigskole og Berelunderviisningskolen, hvor 240 Elever, for det Meste Haandværksdrengene og Tjenestefarler, undervistes i Skrivning, Regning, Læsning, og nogle enkelte desuden i Modersmaalet og Geographi. Da Skolen ikke kunde optage Alle, som søgte til den, overlodes ligeledes den almindelige Friskole til Søndagsskolens Brug, hvilken saaledes senere har optaget 65 flere Elever, i det Hele altsaa 305. Underviisningen besørgees indtil 1ste Mai 1840 gratis, fornemmelig af Cathedralsskolens Elever, og Underviisningstiden var i Sommermaanederne fra 6 — 9 om Morgen, og i Wintermaanederne fra 3 — 6 Eftermiddag; men dette mindre heldige Arrangement sattes Bestyrelsen istand til at forandre fra fornævnte Tid af, da en Opfordring fra samme til at stænke Skolen større Understøttelse, mødtes med udmærket Velvillie af Byens Borgere; Bestyrelsen antog da, foruden 2 Inspecturer, lønnede med respective 25 Spd. og 15 Spd. aarlig, 13 Lærere, hver med en Løn af 10 Spd. foruden Gratialer til de Dueligste. Skolens Udgifter, som for vare omtrent 100 Spd., ere derved stegne omtrent til 250 Spd. aarlig. Den har fra først af intet Fond havt, og bestod derfor alene med de Gaver, som Skolens Belyndere aarlig stænkede den; men ved den sparsommelige Maade, hvorpaa Skolen bestyredes, har den oplagt en Capital, som fremdeles er i Stigen, saa at Skolen, om ikke ret mange Aar, forhaabentlig vil i sin nærværende Forfatning kunne bestaae, om dens Velgjørere end maatte finde mere paatrængende Indretninger at offere de Bidrag til, som Søndagsskolen hidtil har oppebaaret. Som en Søndagsskolen annecteret Indretning, bør og nævnes en Tegneskole for Haandværksdrengene. Den holdes ogsaa paa Christi Krybbe, Underviisningen gives gratis 2 Timer hver Søndag af Malermester Antonisen, og Fortegningerne ere bekostede af Søndagsskolen. Denne Skole har omtrent 30 — 35 Elever.

Sluttelig tillader Stiftet sig underdanigst at anmærke, at af de 49 Grosserere, som, ifølge den første Indberetning, her i Staden have erholdt Grosserer-Attest, drive iffsun de 7 denne Handel, da de Øvrige, hvoraf desuden 3 ere døde, enten senere have erhvervet Borgerskab som Kjøbmænd, og derved ere blevne berettigede til at handle saavel en gros som en detail, eller, som Haandværksmestere, ifølge Loven om Haandværksdriften, have anden Hjemmel for deres Brug, forsaavidt dette bestaaer i Handel, eller endelig aldeles ingen Handel drive, hvilket Sidste, saavidt man har kunnet bringe i Erfaring, er Tilfældet idetmindste med 5 à 6 af dem, der have erhvervet Grosserer-Attest.

Bergens Stift den 29de September 1841.

Underdanigst
 Sagerup.

Søndre Bergenhuus Amt.

Til Opfyldelse af de Kongelige Resolutioner angaaende Beretning hvert 5te Aar om Districtets Tilstand, giver Amtet sig den Ære herved at indsende de i saa Henseende modtagne Forklaringer med Bilage fra Fogderne i Søndhordlehn og Hardanger samt i Nordhordlehn og Bøø saavel som fra Forvalterne paa Rosendals og Lysesklosters Godser. Alle disse Forklaringer have nøiagtigen fulgt de angaaende Beretningernes Indhold givne Bestemmelser og ikke ladet nogen Materie, som derefter skal omhandles, uberørt; det er kun at beklage, at om Udførelsen have paalidelige Underretninger ikke været at erholde, men skøndt Uanselighederne vel ikke nogenstunde kunne haabes ganske bortryddede, er det dog at formode, at den Omstændighed, at Opmærksomheden nu engang er henvendt paa disse Puncter, vil bidrage til, at man dog, naar Beretninger senere i Tiden skulle afgives, kan komme nærmere til Maalet, end nu. Amtet ved Intet i de meddelte Forklaringer at bekræftige; dertil skulde i alt Fald blot kunne henregnes Meddelelsen af den Oplysning, at det ikke har stadfæstet sig, at Bergens Politi, saaledes som var Foged Bidsten forebragt, vilde gjøre det i sin Tid givne Forbud imod Af sætning af Landmandens Producter andensteds end i Bergen gjældende. Den af Forvalter Langballe fremsatte Mening, at Fordelene af Vaarsildfiskeriet ikke skulde opveie den Skade, det foranlediger, ved at Jordbruget forsømmes og Skovene forhugges, kan Amtet heller ikke tiltræde. Fordelene ved dette Fiskeri indskrænke sig heller ikke til dem, der tilfalde de Fiskende og Jægteførerne. Hvor vigtige og indgribende i mange Forhold de ere, hvor mange ved dette Fiskeri finde Underholdning og Næringsvei, selv om Udbyttet paa Af sætningsstedet er ringe, indsees uden nogen Udvißling.

I det Amtet isvrigt henholder sig til de nævnte Forklaringer, finder det, at det kun kan betragtes som en skyldig Erkendelse af den Fik, de have Præg af, at de forelægges det Kongelige Departement in originalibus, hvormed Hensigten formeentlig ligesaa fuldt opnaaes, som om Amtet havde ekstraheret og samlet dem i en eneste Beretning, hvilket forekommer Amtet at være efter Omstændighederne en ikke passende Maade at benytte Andres Arbejde paa, foruden at det vilde være tidsspildende. Kun Tabellerne har Amtet omarbejdet eller sammendraget, dels da de ved Oplysninger, erholdte senere end de specielle Beretninger, kunde blive fuldstændigere, dels for at de kunde efter Forskrifterne paa et Sted samle, hvad der vedkom det hele Amtsdistrict.

Med Hensyn til de Oplysninger, der attraaes om Udsiftningen, har den constituerede Sørenskriver i Hardanger, Bøø og Lyseskloster forklaret, at det ikke kan oplyses, hvilke eller hvormange Brug der ere i Jællskab, allermindst forsaavidt man derunder vilde indbefatte dem, som vel ere udsiftede, men ikke saa fuldkomment, at de, om den ved Udsiftningsloven paabudne Forhøielse i Landstatten endnu havde kunnet finde

Sted, vilde have undgaaet denne, og at det heller ikke kan bedømmes, om de Udskiftningsforretninger, som ere afholdte i Løbet af de 5 Aar, Beretningen angaaer, have denne Fuldkommenhed. Da dette synes at maatte erkjendes rigtigt, har Amtet heller ikke formeent, at den Kongelige Resolution har villet havt Dplysningen, der skulde meddeles om Udskiftningen, anderledes forstaaet, end at saamange Brug, som der er afholdt Udskiftningsforretninger paa, betragtes som udsiftede, uden Hensyn til, om yderligere Udskiftning kunde ansees ønskelig og mulig eller ikke. I Overeensstemmelse med denne Mening er derfor den hidhørende Tabel bleven forfattet. De paa Lysesklosters Gods thinglæste 169 mindelige Udskiftningsforretninger har Amtet ikke troet at kunne medtage, da de efter Opgivende næsten alle ere egentlig kun Grændseffjelsforretninger for Proprietair Formanns Gaarde. Heller ikke i Søndhordlehn eller Nordhordlehn har Dplysning kunnet meddeles om, hvor mange Brug der ved Periodens Begyndelse laae i Fælledskab.

Om adskillige Gjenstande har Amtet troet at burde forlange yderligere Dplysninger, der, naar de indkomme, skulle blive indsendte, da det ikke er anseet rigtigt, efter dem at opholde de nærværende Indberetninger.

Saaledes savnes detailleret Forklaring om de i Alboen byggede Skibe, og nogle af de Dplysninger, som skulle indtages i Tabellen i Henseende til de paa Rosendals Gods byggede Jægter. Ligesaa antager Amtet, at detailleret speciel Forklaring i Analogi af det for Kjøb- og Ladestederne Bestemte burde have med Hensyn til Bergens i Nordhordlehns Fogderi beliggende Forstæder, in specie den betydeligste af dem, Sandvigen, og at deri burde inddrages, hvad der ellers indeholdes i de almindelige Tabeller om de derværende Indretninger.

Amtet skal nu tillade sig at omtale nogle Puncter, som efter dets Formening ikke bør være udenfor Betragtning, naar der skal dommes om Districtets Tilstand.

Den frygtelige Sygdom Spedalskhed, der udbreder sine rædselsfulde Virkninger til flere Generationer, formenes at være i Tiltagende, og de Ulykkeliges Lod er saameget mere at beklage, som den for dem oprettede Pleieanstalt i Bergen, St. Jørgens Hospital, ikke mere kan modtage alle dem, der ønske at optages sammentrædes, og dens Bestyrelse holder for, at der ikke paaligger Stiftelsen nogen Forpligtelse til at skaffe Plads for alle Spedalske eller for flere, end der for Tiden er Rum til. Mange Spedalske maae altsaa forblive længe hjemme, efterat deres Trang til at indlemmes i Stiftelsen er bleven oplyst, hvilket i flere Tilfælde neppe kan seile at have skadelig Virkning og stundom maa bidrage til Sygdommens Forplantning.

Den veneriske Sygdom formener Amtet derimod at kunne ansee aftagen i Amtsdistrictet, skjøndt der i de 5 Aar, Beretningen omhandler, undertiden har fra enkelte Districter været i kort Tid indbragt saa mange veneriske Patienter til Bergens Sygehuus, at det har maattet vække Opmærksomhed og extraordinair Foranstaltning fra Amtets Side har maattet træffes til Sygdommens Standsning. Dette har været Tilfældet i Nølbals Sogn, men væsentligst i det Bergen nærliggende Alføens Sogn. De Syge, der ikke bekvemmelig kunne tilsees og behandles af Districtslagerne i deres Hjem, indbringes til Bergen og optages i det derværende Sygehuus. Den medfølgende Tabel viser, hvormange Patienter der i hvert af de 5 Aar Beretningen angaaer, har fra Amtsdistrictet været for Amtets Regning optagne i Bergens Sygehuus og i hvormange Dage, samt hvormange og i hvormange Dage de have været i Mentalsygehuset i Bergen. Flere Afstindige bevares desuden hjemme. Spiren til flere ofte meget ondartede og smitsomme Sygdomme antages at maatte søges i det meget Dndt, de Fiskende maae døie under Vaarsildfiskeriet. Banskeligt er det at bringe Almuen til at iagttage de til at hindre Smittes Udbredelse nødvendige og befalede Forsigtighedsregler, som ofte have maattet indskræmpes. Deres indskrænkede Boliger lægge ogsaa Hindringer i Veien.

Fra Aaret 1837 har Nordhordlehns Sorensfriveri havt en Districtslæge, istedenfor at forhen Districtet maatte nøies med den Hjælp, der kunde erholdes fra Bergen, ofte af ueraminerede Læger. Ved Storthinget i 1839 blev ogsaa bevilget Gage for en særegen Districtslæge for Harbanger, men skjøndt Omstændighederne

have bevirket, at Districtet hidtil har beholdt fælleds Læge med Bos, saa har det dog i den største Deel af 1840 ved extraordinair Lægehjælp erholdt i det Væsentlige det Gode, som en speciel Districtslæges Ansættelse skulde sikke det.

Alf lønede Gjordemødre gives i Amtsdistrictet kun 2, begge paa Bos. Almuernes Uvillighed imod Ansættelse af oplærte Gjordemødre kunde vistnok ventes at ville aftage efterat Loven af 24de Mai 1839 er emaneret, men sikkert Haab derom kan man nok neppe gjøre sig. Forfølgelser af uop lærte Gjordemødre have ogsaa forhen været saagodtsom u kjendte her i Egnen.

En for den indre Communication i Amtsdistrictet vigtig Vopostindretning, nemlig fra Bøsse Postaabneri igjennem Hardanger til Roalstvedts Postaabneri i Søndhordlehn, og imellem Storøens Præstegjeld samt Staa-nevigs Postaabneri i Søndhordlehn har været i Gang siden Aaret 1837.

Alf de Goder, en regelmæssig Dampskibsfart skænker, har Districtet begyndt at nyde Godt i Aaret 1840, skjøndt kun ufuldkomment.

Transporten af Landmandens Producter og Fornødenheder lettes meget ved, at den for største Delen kan foregaae tilvands. I Henseende til, hvad Communicationen er bleven lettet, forsaavidt den foregaaer til-lands, bør Amtet ikke ansee sig som nogen habil Dommer, da det Foretagne er en Følge af dets egne Foranstaltninger. Det skal derfor indskrænke sig til at oplyse, at de almindelige Veivæsensudgifter, hvorunder altsaa ikke er indbefattet, hvad der er udredet til Byggevæsenet, have udgjort:

i Aaret 1836	2416	Spd.	113	ß.
= — 1837	2473	—	16	=
= — 1838	4067	—	49	=
= — 1839	2870	—	46	=
og i — 1840	2725	—	63	=

Som et Datum, hvoraf synes at kunne udledes, at Forsatningen her i Amtsdistrictet i Almindelighed ikke hindrer Indvaanerne fra at opfylde deres pecuniære Forpligtelser, skal Amtet tillade sig at anføre, at saafremt der paa Bekjendtgørelserne fra Banken om forsømmelige Debitorer har været opført Nogen fra søndre Ber-genhuus Amt, har det været et sjældent Tilfælde. Antallet af de for Retten indstærkede private Sager har ifølge de hertil indkomne aarlige Designationer ikke heller været betydeligt, nemlig

i Aaret 1836	112
= — 1837	127
= — 1838	119
= — 1839	89
= — 1840	101

Som bekjendt have i nogle Aar Udvandring fra enkelte Dele af Amtsdistrictet, især Bøsse Præstegjeld, fundet Sted til America. Amtet troer dog ikke, at man heraf kan med Føie udlede Noget imod Tilstanden i dette District i Sammenligning med, hvorledes den er andensteds i Norge. De Udvandrede, hvoriblandt vare flere formuende Folk, der behøvede gode Gaarde, have vel for det Meste ladet sig lede af overdrevne Forestil-linger om den Formue, som i Amerika kunde med Lethed erhverves.

Alf Pantegjældens Forøgelse kunde man snarere slutte til Forsatningens Forringelse, hvis det ikke maatte antages, at Vedkommendes Egegyldighed ved at lade ældre Hæftelser udslette, bidrog til at gjøre Resultatet af den hidhørende Tabel ugunstigere, end det i Virkeligheden er.

At de, der kjøbe Gaarde, hvoriblandt formeentlig en ikke ubetydelig Deel beneficerede eller offentlige Stift-telsers i dette Tidsrum ere forvandlede til Eiendoms-gods, oftest maae behæfte Gaardene med Gjæld, vil ikke vække Forundring, og en Deel af Hæftelsernes Forøgelse kan formeentlig deri være sig derfra.

Ifølge alt det Oplyste antager Amtet at have Grund til at formene, at Districtet i det her omhandlede Tidsrum er gaaet noget fremad, skjønt maaſkee ikke i nogen særdeles mærkelig Grad, hvilket, ſaavidt ſkjønnes, i et ſaa kort Tidsrum heller ikke kunde ventes.

Søndre Bergenhuus Amt, Bergen den 18de November 1841.

Schndg.

Bilage til foranſtaaende Beretning.

a. Forſaavidt Søndhordlehn og Hardanger Fogderi angaaer.

Til Følge den Kongelige naadigſte Reſolution af 23de December 1839 og Amtets Skrivſe af 29de Januar og 2den Juni f. A., meddeles herved ærbødigt følgende Beretning angaaende det mig naadigſt anbefædede Fogderies nærværende Tilſtand, idet jeg tillige giver mig den Ære at fremsende de fra Fogderiets 16 Lensmænd efter Opfordring modtagne Indberetninger i denne Anledning.

1. Efter Reſolutionens § 2, med Henſyn til Jordbruget :

Dette, der er den væſentligſte og ſikkeſte Indtægtskilde for den ſtorſte Deel af Fogderiet, ſtaaer deſværre fremdeles paa et temmeligt lavt Trin. Mangel paa Kundſkab om Jordens rette Behandling, ſlette og uhenſigtsmæssige Arbeidsredſkaber, tildeels Mangel paa Cyne ſaavel til at anſtaffe de Bedre, ſom til at beſtride Dyrkningsomfoſtningerne, Localet, Fiſkeriet og endelig en ulykkelig næſten almindelig indgroet Forkjærlighed til Forfædrenes Skifte og Brug, maa man tilſkrive dette Onde. Her gives nogle Perſoner udenfor Bondenſtanden, hvoriblandt iſær udmærker ſig Cieren af Halsnø Kloſtergaard, Lieutenant Zuel, der foregaaer Almuſen med gode Exempler i en forbedret Jorddyrkning og henſigtsmæssige Arbeidsredſkabers Anvendelſe, hvilket forhaabentlig vil have en velgjørende Virkning og allerede tildeels har viiſt gavnlige Spor, iſær i Eids Sogn, hvor bemeldte Lieutenant Zuel er boende. Dyrkningsmaaden her i Fogderiet er forſkjellig. I de Thinglaug, der ligge ude ved Havkanten, ſpades Jorden næſten overalt, hvorimod den i de Thinglaug, der ere beliggende inde i Landet eller langs Fjordene, almindelig ploies, hvor dette lader ſig gjøre. Jorden brydes og tilſaaes overalt om Foraaret, hvorimod Høſtæd, ſaavidt vides, ingen Steder anvendes. Næſten overalt gjødes ſles Algeren efterat Sæden er lagt, ved at udspredes ovenpaa, hvilket man iſær bruger for deſbedre at ſkjule Sæden. Paa enkelte Gaarde t. Ex. Halsnø Kloſtergaard, ploies Jorden om Høſten, men tilſaaes forſt om Foraaret. Høſtploining vilde heller ikke almindelig være anvendelig, paa Grund af Jordernes ſkraa Beliggenhed langs Fjordene, da den bedre Jord ved at løsnes, i de for det Meſte indtræffende aabne Vintre, vilde ſkylles bort. Almindelig benyttes den Jord, der engang er opbrudt til Alger, fremdeles til ſaadant Brug, og kun paa meget ſaa Gaarde brydes ny Alger og gjenlægges gammel, uagtet dette dog paa de fleſte Steder, naar undtages enkelte af Haddistricterne og en Deel af de inde i Fjordene beliggende Gaarde, ſom Ringserviſs Præſtegjeld, vilde være anvendeligt. Det ſaakaldte Berelbrug finder ſaaledes ikke Sted, naar undtages paa yderſt ſaa Gaarde. Algerdyrkningsredſkaberne ere i Almindelighed meget ſlette. Hvor Jorden ſpades tilberedes den derefter med ſaakaldte Piſkegræv og River, der tildeels ere forſynede med Trætinder, men almindelig med Jerntinder, og med Riverne nedrivles Sæden. Paa de Gaarde, hvor Jorden ploies, tilberedes den derefter paa nogle, ſom ovennævnt, med Piſkegræv og River, paa andre derimod med Harv, der almindelig er forſynet med Jerntinder. I flere Thinglaug har man i den ſenere Tid lagt ſig efter bedre Plouge

og bedre Harve, der for en Deel ere arbejdede efter de paa Jarlsberg 'rugelige. Dog er det ogsaa i disse Thinglaugne ikke almindeligt, men kun paa enkelte Gaarde. Imidlertid er Begyndelsen gjort og saaledes tør man haabe at det hermed vil gaae fremad. Den almindelige Sædart er fremdeles næsten i hele Fogderiet Havre og Potetes, som den meest fordeelagtige, naar undtages i det Indre af Hardanger, hvor almindelig saaes Byg og Blandform eller saakaldet Nyffe, istedenfor Havre. Paa Grund af Folkemængdens betydelige Tilvært, maa det ansees tvivlsomt, om Districtet vilde kunne brødføde sig selv med Korn, om end Jorddyrningen var bragt til Fuldkommenhed, men med Hensyn til Jordbundens Beskaffenhed og Klimatet, kan det dog formeentlig antages, at ingen betydelig Mængde af Kornvarer i saa Fald behøvedes at kjøbes. Imidlertid er dette nu langt fra Tilfældet, da en Mængde Korn aarlig kjøbes, dels fra Bergen og dels fra Stavanger. Forholdet mellem Districtets Korn- og Potetesavl og dets Behov, vil omtrentlig erfares af Lensmændenes Indberetninger, uagtet disse i saa Henseende ere saare ufuldstændige og upaalidelige, som byggede paa løse Overflag. Imidlertid maa det efter disse Indberetninger antages, at Districtet i Almindelighed kun avler omtrent $\frac{3}{4}$ Parten af det nødvendige Korn, og at saaledes omtrent 16,000 à 20,000 Tønder Kornvarer aarlig indkøbes, hvoraf den største Deel Byg. Potetesavlen er derimod mere end tilstrækkelig til Behøvet, da deraf i almindelige gode Aar formeentlig sælges nogle tusinde Tønder. Viin og Hamp dyrkes ikke, undtagen i Strandebarms Præstegjeld noget høist ubetydeligt af førstnævnte Sort; heller ikke Humle, undtagen i Vigøers Præstegjeld, omtrent 5 Boger aarlig. Af Havevarter dyrkes kun i enkelte Præstegjelde en ubetydelig Deel, der næsten alene indskrænker sig til Raafrø og Gulerødder, hvoraf en Deel afhændes. Hvad Opplantningen af Frugttræer angaaer, da er denne i de fleste Præstegjelde i Tiltagende, men er endnu saare ubetydelig, undtagen i Kingservigs Præstegjeld og Ulvig Sogn af Gravens Præstegjeld, hvorfra aarlig i gode Aar udføres en ei ubetydelig Deel Æbler, Pærer, Kirsebær og Blommer, der i Godhed kan sættes ved Siden af den bedre udenlandske Frugt. Imidlertid har Frugtavlen i de sidste Aar været mislig, da Orme have beffadiget saavel Træerne som Frugten i Udsæden, og Alven antages efter Lensmændenes Indberetninger, almindelig at være noget forøget, siden de ved den sidste Tælling fremkomne Opgaver herover. I Forbindelse med de her afgivne Oplysninger, er affattet medfølgende Tabel.

2. Efter Resolutionens § 3, med Hensyn til Fædriften.

Efter Lensmændenes Indberetninger, antages ingen mærkelig Tilvært at have fundet Sted i det ved sidste almindelige Tælling forefundne Antal af Heste, stort Dvæg, Faar, Gæder og Sviin; dog er det hermed formeentlig gaaet lidt fremad. Af Indberetningen fra Lensmanden for Gravens Skibrede, vil det erfares, at i de sidstforløbne 5 Aar, især sidstleden Vinter, er i Gravens Præstegjeld anskaffet endeel tamme Keensdyr, der i sidste Aars Foraar ialt udgjorde 202 Stykker, og at det haabes, at disse for Fjeldbonden vistnok særdeles nyttige Dyr fremdeles ville formere sig og skaffe vedkommende Bygd en ny Næringskilde. Maatte blot ikke Keensdyrenes værste Fiende, Ulven, atter indfinde sig, og som engang forhen har været Tilfælde, forjage og ødelægge dem. De vilde Keensdyr, hvoraf en ei ubetydelig Deel forhen opholdt sig paa Fjeldene imellem Hardanger og Agershuus-Stift, skal derimod, efterat de tamme Keensdyr anskaffedes, have fjernet sig. Til Heste, Dvæg og Faareracens Forædling vides i Almindelighed intet at være gjort, kun i enkelte Bygder har man i den senere Tid søgt at anskaffe sig bedre Faar, for det meste fra Stavanger Amt, der ere en Blanding af engelske og spanske. Til Engenes Forbedring vides heller intet almindelig at være gjort, da Englandet kun paa de meget faa Gaarde, hvor ny Agter opbrydes og gammel gjenlægges efterat være tilfået med Høfrø, almindelig med Thimothifrø, er skredet fremad til synlig Bedring. Engene kan formeentlig heller ikke almindelig forbedres paa anden Maade, end ved at gjenlægge gammel Agter til England, da Gjødning mangler til Engen, en Mangel, der vistnok meget hindrer det hele Jordbrug i dette District, hvor Jorden, der i Almindelighed er tør, skarp og sandig, tiltrænger megen Gjødsel, om den skal kunne drives betydelig fremad

til det Bedre. Hvad Forholdet mellem Eng og Agerland angaaer, da vil det af Læsmændenes Indberetninger erfares, forsaavidt de herom have været istand til at ytre sig, at dette i de forskjellige Præstegjelde eller Thinglauge er høist ulige. I nogle Thinglauge er Jordbunden fordeelagtigere og bedre stiftet til Agerland, end i andre, hvor følgerig den største Deel af Indmarken benyttes til Eng, hvortil kommer, at Agerdyrknin-gen ogsaa i enkelte Thinglauge er frebet mere fremad end i andre. Endog i et og samme Thinglaug er Forholdet høist forskjelligt paa de forskjellige Gaarde. At opgive Forholdet med nogenlunde Nøiagtighed, er saaledes umuligt, men efter et omtrentligt Skøn maa Agerlandet i Almindelighed antages at udgjøre $\frac{1}{10}$ Deel mod Englandet. Forøvrigt benyttes maafee almindelig en uforholdsmæssig stor Deel af Gaardene til Eng. Forholdet mellem Besætning og Korn samt Potetesavlingen er som en Følge af det Sidstnævnte i Almindelighed ligesaa forskjelligt og umuligt med Nøiagtighed at opgive, men maa ligeledes efter et løseligt Skøn antages almindelig at udgjøre omtrent Halvdelen, følgerig at Avlingen er dobbelt mod Besætningen, saa at t. Ex. den Gaard, der føder 10 Kreaturer, avler 20 Tønder Korn og 20 Tønder Potetes. Af Fedevarer afhendes fra alle Fogderiets Præstegjelde en større eller mindre Deel, og fra nogle Præstegjelde, især fra dem der ere beliggende længere inde i Fjordene og fornemmelig fra Hardanger, en ikke ubetydelig Deel Smør, Talg og Ost til Bergen og Stavanger og tildeels til Byerne længere sydesten indtil Christianssand, men at opgive Forholdet mellem Districtets Frembringelse af og Behov for Fedevarer, anseer jeg for umuligt, om man endog vil indskrænke sig til et løst Overflag. Foruden Fedevarer udføres almindelig, især fra de Præstegjelde, hvor Havnegangen er god, en betydelig Deel Slagteqvæg, meest til Bergen, men ogsaa tilligemed en Deel Heste til Østlandet, samt en Deel Uld og Skind til Nabolandsdistricterne.

3. Efter Resolutionens § 4, med Hensyn til Skovdriften:

Denne er i Almindelighed høist ubetydelig. Enkelte Bygder have liden eller tildeels ingen Skov, endog ikke til det fornødne Brænde. Districtets Furrekove ere ikke betydelige, og afgive i Almindelighed kun lidet mere end hvad Districtet behøver. Løvskoven, der almindelig bestaar af Birk, Alder, Hassel, Aft, Røn og Esp, er i de fleste Præstegjelde tilstrækkeligt til eget Forbrug, og nogle især inde i Hardanger, afgive endog en Deel Brænde og Tøndebaand til Salg. I de meest skovløse Bygder, benyttes Torv til Brændsel, men ogsaa dermed ere disse Bygder kun maadelig forsynede. Af Furrekoven affættes en ringe Deel Bord eller Bræder. Saavel Furre som Løvskoven antages i Almindelighed at være i Aftagende, formedelst altfor stærk Hugst. Antallet af de i Districtet værende Sangbrug, med Angivelse af hvad der aarlig paa dem opstaaes samt hvorvidt de ere Udstibnings eller Bygdesauge, vil behagelig findes anført paa medfølgende Tabel. Kul- og Tjæretilvirkningen indskrænker sig til Districtets eget Behov, og er neppe tilstrækkelig, da en Deel Tjære og Steenful kjøbes fra andre Steder, dog ei i nogen Mængde.

4. Efter Resolutionens § 5, med Hensyn til Fiskeri.

Fiskeriet kan kun betragtes som Hovednæring for Fjndaas Præstegjeld, en Deel af Fittje Sogn af Storøens Præstegjeld, samt Østevold og Møgster Sogne af Sunds Præstegjeld. For den øvrige Deel af Fogderiet har det derimod i de senere Aar været en vigtig Vinæring. Baarsildfiskeriet, som det vigtigste Fiskeri, har været meget forskjelligt i de sidstforløbne 5 Aar. Saaledes var det i Aarene 1836, 1838 og 1839 lidet eller intet, derimod i Aarene 1837 og 1840 meget godt. Det foregaaer langs Havkysten i Fjndaas Præstegjeld og Fittje Sogn af Storøens Præstegjeld, samt Østevold og Møgster Sogne af Sunds Præstegjeld. Silben fanges deels med Garn og deels med Rod, i den senere Tid almindeligst og fordeelagtigst paa sidstnævnte Maade. Som en Følge af det heldige Fiskeri i Aarene 1837 og 1840, er en betydelig Mængde flere Røder anskaffede end som forhen benyttedes, da Fiskeriet med Rod afgiver, naar man er heldig, et langt større Udbytte end med Garn. Garnfiskeriet er saaledes i Aftagende. Foruden Baarsilden er i de sidste 5 Aar næsten overalt i Søndhordlehn, tildeels ogsaa i Hardanger, fisset en ikke ubetydelig Deel Sommerild og Brisling,

samt en Deel Makrel og Sei. Fiskeriet af Lar saavelsom af andre almindelige Fiskearter, saasom Torst, Mort, Glyndre, Dveite eller Helleflyndre, Lyr, Hysse eller Kolse, Bleke eller Hvilling, Brosme, Lange m. m., har kun været ubetydeligt og er steds i Aftagende. For flere Aar siden fiskedes i Østevolds og Møgster Sogne en Deel Brigder, men dette Fiskeri er i den senere Tid aldeles mislykket. At opgive det omtrentlige Quantum af de forskjellige Arter Fisk, som i de sidste 5 Aar er fanget, samt hvor stor Deel af Fisken der tilberedes som ordentlig Kjøbmandsvare og hvormed der kan antages at benyttes til eget Brug og Nabodistricternes Forsyning, er ikke muligt, om man endog vilde holde sig til et aldeles løst Overflag. Lensmændene, der have været tilholdte at meddele Oplysning herom, have angivet, at de ingen Underretning desangaaende kunne meddele, da vedkommende fiskeende Almue i saa Henseende ingen Oplysning er at formaae til at afgive. Enhver lægger saa meget muligt Skjul paa hvad der fiskes, dels for at undgaae at svare den deraf paabudne Tiende, og dels af andre Aarsager. Da det har været yttret, at vedkommende Præster formcentlig vilde kunne give nogen Oplysning om Quantummet af den fangede Fisk, tilfrev jeg Sognepræsterne til Hindaas, Storøen og Sund, for om muligt, idet mindste med Hensyn til Baarsildfiskeriet, at erholde nogen Oplysning herom, men af vedlagte Skrivelser fra de 2de Førstnævnte, vil det behagentlig erfares, at de ingen fuldstændig Underretning have kunnet afgive. Fra Sognepræsten til Sund, er intet Svar indløbet, men jeg er overbevist om at heller ikke han kan meddele nogen tilstrækkelig Oplysning i den omhandlede Henseende. I Fiskens Tilvirkningsmaade er saavidt vides ingen Forbedring indført, ligesom heller ikke i Fiskeredskaberne, uden forsaavidt hertil kan henregnes, at man i den senere Tid, som ovenanført, har anskaffet flere Nøder end forhen.

5. Efter Resolutionens § 6, med Hensyn til Bergværksdriften:

Bergværksdrift gives ikke her i Fogderiet, efterat det ved Gaarden Huuse i Øvindherreds Præstegjeld beliggende Kobberværk for længere Tid siden blev indstillet. Hvad Mineralier angaaer, da gives her i Districtet paa flere Steder Steenheller eller Stifersteensbrud, men almindelig kun saa høist ubetydelige, at vedkommende Giere, paa hvis Gaarde Bruddene findes, kun bryde til eget og Naboernes Brug, undtagen i Jondals Thinglaug, hvor i 2de Brud brydes endeel til Afhændelse i Nabobygderne og Bergen. Et Brynesteensbrud findes i Ringservigs Thinglaug. Kalksteensbrud findes i Jøyens og Øpdals Thinglaug. Herover vil Dygave findes indtagen i medfølgende Tabel, hvorhos anmærkes, at de her omhandlede Helle-, Brynesteens- og Kalksteensbrud ikke drives anderledes, end at Gierne af de Gaarde hvorpaa samme findes, til enkelte Tider om Aaret hermed beskæftige sig som en Vinæring. Marmor findes paa flere Steder i Fogderiet, især paa Mustøen, men benyttes kun til Kalkbrænderierne.

6. Efter Resolutionens § 7, med Hensyn til Fabrik- og Industrianlæg:

Al Fabrik- eller Industrianlæg i egentlig Forstand findes ingen her i Districtet, med mindre man hertil vil henregne Jagte- og Baadbyggeri, hvorom næste No. indeholder Forklaring. Heller ikke gives her egentlige Brændeviinsbrænderier, men kun nogle Brændeviinskjedler af de i Skattetariffen under No. 1 nævnte, med hvilke Vedkommende til enkelte Tider af Aaret brænde lidt Brændevin til eget Huusbrug, hvorimod saavidt vides Ingen brænde til Afsetning. Productet, der vistnok er meget ringe, kan ikke opgives, men forøvrigt vil Oplysning med Hensyn til Brændeviinskjedlerne findes indtagen i medfølgende Tabel. Af Kornmøller, hvorpaa aarlig formales mere end 500 Tønder Korn, findes ingen her i Fogderiet.

7. Efter Resolutionens § 8, med Hensyn til Vinæringer, saasom Huuslid m. m.

Huusliden er her i Fogderiet i Almindelighed ikke ubetydelig, især i Bygderne inde i Fjordene, hvor næsten i ethvert Huus forarbejdes hvad Familien behøver af grove Klæder og Arbeidsredskaber. Man har Grovmebe, Snekere og Skomagere til Behov. I nogle Præstegjelde inde i Fjordene forfærdiges tillige en Deel Sengedækkener, Badmæl, Lærred, Skindklæder, Rister og Skrin, samt Trævarer, saasom Stammer og Bøtter m. m. til Salg, dels i Bygderne ude ved Havkysten og dels andre Steder. Næsten i det hele Fog-

deri oparbejdes en betydelig Deel Furretonder, der afbenyttes især ved Baarsildfiskeriet, og i de fleste Præstegjælde i Søndhordlehn, dog meest ved Havkanten, forfærdiges en betydelig Deel Nod og Garn til Fiskeriet. Baadbyggeri finder især Sted i Tysnæs, Dås og Strandebarm Præstegjælde, hvor en temmelig betydelig Deel Baade bygges, der afhændes i Nabodistricterne, samt Bergen og Stavanger. I Tysnæs Præstegjæld bygges tillige en Deel større Baade, under Navn af Jæltebaade, dog egentlig kun saaledes, at Materialierne tilarbejdes, saaat de blot behøver at sammennagles, hvorefter de nummereres og fra Bergen udføres til England. Egentlige Skibe bygges kun sjelden, men en ikke ringe Deel Jægter, der deels afbenyttes i Districtet og deels afhændes i Bergen, Stavanger og forskjellige andre Districter i Landet. Fortegnelse over de i de sidstforløbne 5 Aar byggede Fartøier følger hermed. Antallet af de med Jægter og Baadbyggeri beskæftigede Personer, kan ikke opgives, da herom savnes Rundskab, og kan heller ikke af Lensmændene opgives, da Ingen det hele Aar igjennem, men kun til enkelte Tider hermed er sysselsat, som en Vinering. Indtægten af Jagt er i det Hele taget ubetydelig i dette District. Vel skydes og tildeels fanges i enkelte Præstegjælde, især inde i Fjordene, en Deel Bjørne, Ræve, Hjorte, Harer, Tiurer, Marsugle, Kyper, samt ude ved Havkysten en Deel Søfugle, men at opgive Udbyttet heraf er ikke muligt. Her gives en Deel Fragtfart med Fiskevarer til Østlandet og tildeels til Sverrig, ligesom ogsaa en Deel af Districtets Fartøier om Sommeren af Bergens Kjøbmænd fragtes til Søndmør, Romsdalen og længere nordest, paa Sildefiskeri, men især om Vinteren medens Baarsildfiskeriet finder Sted her og i Stavanger Amt, for at føre ferst Silde til Bergen og Saltestederne, hvilken Næring er til betydelig Fordeel for Districtet, men hvad den koster af sig kan ikke, endog omtrentlig, opgives. Landtransport af Varer finder derimod ikke Sted, undtagen med en ubetydelig Deel Smør og Ost, der fra Eidfjords Sogn af Gravens Præstegjæld bringes paa Klov over Fjeldene til Rongsberg og Drammen. De Varer, der i Districtet tilveiebringes, saasom Fiskevarer, Heste, Slagt, Skind, Uld, Smør, Talg, Ost, Poteter, Brænde, Bord eller Bræder samt Tøndebaand m. m., affættes deels til Handelskarle og Landhandlernes, og deels, hvilket almindeligst er Tilfælde, affættes de af Landmanden selv i Kjøbstaden. Enkelte Østlændinger komme hid og opkjøbe Heste og Dvæg. I Districtet findes 19 Landfræmmere og 33 Gjæstgiverier. Fra Landfræmmierne udsælges til Almuen Korn, Malt, Meel, Gryn, Erter, Salt, Jern, Viin, Strye, Hamp og Fiskeredskaber m. m., deels mod Contanter og deels mod de Baresforter Almuen har at affætte, dog er Drivten almindelig ikke betydelig, da Landmanden for det meste kjober og affætter sine Varer i Kjøbstæderne. Gjæstgiverierne, hvor de ikke drives af Personer, der tillige ere Landhandlere, ere næsten overalt meget maadelige, da Gjæstgivernæringen ingenlunde giver Udkomme for Bestyrerne, der saaledes leve i trange Kaar. Deres vigtigste Indtægtskilde er desværre Brændeviinsalget, hvilket de fristes til at drive paa en Maade, der hverken stemmer med Lovene eller Almuens Tare. Districtets Producter affættes almindelig i Bergen og Stavanger, men ogsaa tildeels i Byerne længere sydest, indtil Christianand, samt paa Østlandet. I Bergens Byes Privilegier er det rigtignok Almuen i dette som i flere Dele af Bergens Stift forbudet at affætte sine Varer andetsteds end i sidstnævnte By, men denne Bestemmelse har i længere Tid ikke været iagttaget. Smidlertid skal, efter Rygtet, Politiet i Bergen nu ville gjøre hiin, med borgerlig Frihed i Almindelighed og vor Statsforfatning i Særdeleshed lige stridende, Bestemmelse gjældende. Markedsplads findes som bekendt ikke her i Fogderiet.

8. Efter Resolutionens § 9.

Antallet af de i de sidstforløbne 5 Aar afholdte Executionsforretninger for Gjæld og Udpantninger, vil findes anført i medfølgende Tabel. Den almindelige aarlige Løn for en Tjenestefarl er 15 à 20 Spd. og for en Tjenestepige 8 à 10 Spd. Den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbejder af Mandkjønnet er 24 à 30 p . og af Kvindekjønnet 16 à 20 p . Milelængden af Districtets med Hjulredskaber fremkommelige Veie, udgjør for Hovedveie omtrent $7\frac{1}{4}$ Mile og for Bygdeveie omtrent 9 Mile, hvoraf kunomtrent $4\frac{1}{4}$ Mile

af Bygdeveie i de sidste 5 Aar ere fra nyt af oparbejdede, eller forandrede fra ufremkommelige til farbare Veie. Tabel over de i Districtet værende Bygdemagaziners Status ved Udgangen af Aaret 1840 følger hermed. I Districtet findes ingen Sparebanker eller private Brand- og Assurancieindretninger.

Sundhordlehn og Hardangers Fogedcontoir, Hammerhoug den 15de Januar 1841.

Vidsteen.

b. Forsaavidt Nordhordlehn og Bos Fogderi angaaer.

Da jeg havde modtaget Amtets Skrivelse af 29de Januar f. A. angaaende den befalede Jemaarsberetning om Fogderiets Tilstand, tilstrev jeg samtlige Lensmænd desangaaende og forlangte afgivet paa Høstthingene detailleret Forklaring for Enhvers Ombudsdistrict især, saaledes som ved den Kongelige Resolution af 23de December 1839 er foreskrevet. Disse Forklaringer har jeg imidlertid dog ikke modtaget førend deels kort før og deels strax efter Aarets Udgang, og da jeg i Juletiden modtog Budskabet om Indverling af en Deel af den ældre Solvskillemynt, og Indløsningen begyndte kort efter samt uafbrudt har vedvaret og formodelst den store Masse af Mynt har næsten medtaget al min Tid, har det ikke været mig muligt for nu at istandbringe dette Arbejde. Dette har jeg troet at burde ærbødigt bemærke, som Undskyldning for at Indberetningen fremkommer saa seent, og for de Mangler som flæbe ved den, og som muligens nogenlunde kunde været afhjulpne, naar der havde været levet mig Tid til strax at have gennemgaaet Lensmændenes Beretninger og ved Correspondence med dem forskaffet mig de manglende Dplysninger.

Den befalede Forklaring over Fogderiets oekonomiske Tilstand afgives nu herved saaledes:

1. Hvad Jordbruget angaaer, ere Alle enige i at dermed er avanceret fremad i de sidste 5 Aar, omendstjont det maa erkjendes, at Fremadskridningen er saare langsom. I denne Henseende maa for Nordhordlehns Vedkommende skjelnes mellem Hav- og Fjorddistricterne. I Hine, hvor Fiskerierne ere Hovednæring, arbeides der naturligtviis ei med den Kraft paa Jorden som i de indre Districter, der ikke have saadan Udgang til Fiskerierne. Ved Havet ere climatiske Forholde og Jordsmønnets Bessaffenhed særdeles hinderlige for Jordens Dykning. Den fugtige Soluft er ugunstig for Vegetationen, og paa den tynde Jordforpe vil især Kornet ei ret trives. Banstelig er det at faae det ret modent og ligesaa slemt er det sædvanlig at faae det hjerget. Skulde det engang imellem i enkelte Aar mangle for meget paa Bæde, saa svier det af. Mændene ligge sædvanlig paa Søen med deres Tjenere af Mandskønnet, og Jorden dyrkes ved Konerne og kvindelege Tjenere. Thi stundom hænder det sig at Fiskeriet giver godt Udbytte, og dette loffer Mændene Aaret rundt i deres Baade, uagtet det langt oftere træffer, at Udbyttet af deres Dagværk ikke bliver større end hvad Familien næste Dag fortærer, og stundom ei engang det. Men Bane og Haab om Fortjeneste drive Mændene daglig ud naar Havet ikke er saa oprørt, at det er umuligt at færdes derpaa, og til det mere anstrængende Arbejde, som Jordbruget kræver, ere de ei engang stiffe. At see en velvoren Havbonde er en Maritet. Alt dette passer fornemmelig paa Pluraliteten af Sartors, Herlø, Rado og Lindaas Skibreders Beboere, eller, for at bruge den geistlige Inddeling, paa Sunds, Fjelds, Mangers, Herlø, Bø, Feyo, Østrens, Lindaas og Alfsøens Sogne, idet Hele eller for en Deel. Med Fjordfolket er det derimod ganske anderledes. Thi for dem er i Almindelighed Jorden deres sikreste Støtte, og de lægge derfor mere Bind paa at forbedre den, uagtet de for en Deel have de samme Bansteligheder at kjæmpe med som Havfolket. Men deres Gaarde ere større og have dybere Jordsmøn, der kan fødes flere Creature og derfor gjødsles bedre. Den aarlig til-

tagende Folkemængde nøder Opfædderen til at anvende sin yderste Flid paa at gjøre Udbyttet saa stort som muligt, da han hovedsagelig ordentligviis ikke har Andet at regne paa til sin og Families Subsistence. Han udtapper derfor Myrer, brænder eller minerer de større Stene i mindre Dele og transporterer dem af Alger og Bø, udgraver Trærødder, opkaster Grøvter og Huulveiter, opfører Steengjerder, Alt for at vinde mere Jord og for at frede den. Folket er stærkere bygget, udvikle deres Kræfter ved dette haarde Arbeide, ere vant med denne Sysfel, befinde sig vel ved den og have den derfor kjær. Dette gjælder i større eller mindre Grad Skjolds, Hosanger, Ekanger, Mjelde og Arne Skibreder, samt endeel af Herlø, Rads og Lindaas Skibreder, eller Fano, Hammers, Hosangers og Hongs Præstegjelde samt en Deel af Bø og Sæbø Sogne i Mangers og Sandnæs, Møsing, Lyren samt en Deel af Lindaas Sogn i Lindaas Præstegjelde. Beboerne af Alensfjøs Skibrede høre og herhen, ligesom og Bangens samt Batsværens Thinglauge, eller Bøs Præstegjeld. Kun ere Gaardene her langt større, lettere at dyrke, afgive flere Fod og lide ikke af Havlusten. Nogle af dette Præstegjelds Gaarde, som ligge høit til Fjelds, besværes derimod oftere af Frost.

Al Nyland er ikke opryddet meget i de seneste 5 Aar. Oprydning udenfor Gaardenes Indhegninger medfører store Vanskeligheder. Hvor mange Tønder Land der af udyrket Jord i bemeldte Tidsrum er opbrudt til Alger, viser medfølgende Tabel, ifølge hvilken det af udyrket Jord opbrudte Algerland skal i de omhandlede fem Aar have været omtrent 80 Tønder, men denne Opgave kan ikke ansees nøiagtig. Men Oprydningen er tildeels skeet i Hjemmarken, eller indenfor Gaardenes Indhegninger, og foregaaer jævnligen paa den Maade, at en Søn eller Befælgten af Eieren faaer Tilladelse til at optage et Stykke Mark, som han derefter indbegner og bebygger. Dyrkningsmaaden bestaaer i at Jorden væltes om, haffes fin og blandes med Gjødsef (Hævd). I Nordhordlehn bestaaer Redskaberne næsten udelukkende af Spade og Haffe, da det couperede Terrain ikke tillader at benytte Ploug, og paa mange Gaarde finder man heller ikke at det svarer Regning at holde Hest. Man seer derfor ogsaa paa flere Steder Folket om Foraaret at bære Gjødsefen ud paa Agrene i de saakaldte Riper, som de befæste til deres Ryg. De fleste af de saa Gaarde i Nordhordlehn, hvor Algerlandet ikke er for bakket og splittet, og skiftet for Plougen, bruge den ogsaa, især hvor Jorden styres af Folk udenfor Bondestanden. Paa Bø er Ploug og Harv meget almindelig, og der kunne disse Redskaber ogsaa paa de fleste Steder bruges med Nytte.

De almindeligste Sædarter ere i Nordhordlehn Havre og Potetes samt lidet Blandkorn, paa Bø desuden Byg og nogen Rug. I sidstnævnte District brødføder en stor Deel af Gaardene deres Beboere, men i Nordhordlehn maa næsten Alle kjøbe Korn, og ved Havkanten kjøbes ei sjelden et større Parti end der avles. Selv inde i Fjordene strækker ikke Gaardenes Kornavl til, og for Nordhordlehns Regning kjøbes derfor i Bergen flere tusinde Tønder Korn. Potetesavlens er i stærkt Tiltagende, og af Potetes behøver næsten ingen Gaarde at gjøre Indkjøb. Derimod sælges en Deel Potetes. Lin og Hamp dyrkes ikke, og vilde vist heller ikke lykkes. Paa mange Gaarde paa Bø høves Humle til Huusbehov, og i enkelte Dele af Nordhordlehn, fornemmelig Sandnæs Sogn i Lindaas, ligesaa. I sidstnævnte Sogn gives og en Deel Frugt, skjønt af ringe Betydning, men forresten ere Frugttræer en Sjældenhed, da de ikke kunne trives. Saaledes er det og med Havevæxter, der heller ikke ville lykkes, naar undtages de grovere Sorter, saasom Raastrabi og Ræper.

Hvad der i de senere Aar har i Havdistricterne virket til Jordens bedre Dyrkning er fornemmelig den Omstændighed, at Sildefisket ikke har slaaet til i flere Aar, og at det heller ikke har været saa stort bevendt med de øvrige Fiskerier som forhen, da de udgjorde en Velstandskilde for Fogderiets Beboere, fornemmelig dem ved Havet. Flere have indseet Nødvendigheden af i Regelen at holde sig til det vistnok mindre, men dog altid sikkrere Udbytte, som Jorden giver, og saadanne Folks Exempel har igjen virket paa Andre. Salget af det meget beneficerede Gods, som findes i Fogderiet, har ogsaa været gavnligt for Jorddyrkningen ei alene derved,

at Saamange ere blevne Selveiere og saaledes have faaet en forøget Interesse for deres Jord, men ogsaa paa den Maade, at der ved Jordens Salg viseligen er gjort til Betingelse, at Skjoderne ei udleveres forinden det godtgjøres, at Udsiftning har fundet Sted. I Hosangers Præstegjæld har et derværende Sogneselskab ved flere Leiligheder bidraget til Jorddyrkingens Fremme, og paa Vos har den drivtuge Jordbruger Provst Münster, deels ved sit eget Exempel og deels ved den Veiledning, han ufortrøden har ydet Mange, ikke udrettet saa lidet Godt i denne Henseende. Den lette Afgang til Gjødning, som Fisseriet giver Mange, have ogsaa Flere gjort Brug af. Men den megen Fugtighed, som Havets Nærhed forvolder, og ideligt Regnveir uden fornøden Varme bevirker at Jorden meget hurtig bliver belagt med Mose, der qvæler al Vegetation. Der maa idelig hævdes stærkt for at undgaae denne Ulempe, og ikke er det nogen let Sag for dem, der ikke boe i Nærheden af Byen, at skaffe en Mængde Gjødning tilveie. Mangfoldige Gaarde ligge fremdeles i et faalt Fælledskab, der besværer i mangfoldige Henseender, og fornemmelig lægger en afgjort Hindring iveien for at Udmarken bliver opryddet. Hvem, der er noget localiseret i Districtet, maa ikke herved tænke paa det meget deilige Land, som paa mange Steder, og navnlig paa Radsen, kunde vindes uden uforholdsmæssig Uleilighed naar alle de store Myrer bleve udtappede, hvor ikke Naturhindringer finde Sted? Deels Jordom og deels Misundelse ere ei sjelden flommere Giender i Henseende til Udsiftningen end Localiteten. Den Umstændighed, at alle Dypfidderes Huse sædvanlig ligge sammen i en Klynge, og at man nødig vil gaae ind paa at flytte dem, er ogsaa en slem Hindring for Udsiftningen. Dygtige Tjenere ere ei heller lette at faae, da de unge Mennesker, som due noget, have en let Afgang til at blive emploierede i Bergens By med bedre Løn end Bonden kan tilbyde. Udbyttet af Jorden er for lidet — af Korn fra 3 til 6 Fuld og af Potetes fra 5 til 8 Fuld — og Gaardene i Nordhordlehn for smaa til at der skal kunne blive Noget tilovers efterat det Fornødne til Familiens Ophold, til Tjenerløn og til offentlige Afgifter, er bestridt. I en Deel af Hammers og Hosangers Præstegjælde ere Gaardbrugerne og tildeels deres vorne Sønner en lang Tid af Aaret fraværende fra Hjemmet, deels paa Lærefærd og deels paa Bygningsarbeide, og dette er iveien for ordentlig Dyrkning af disse Folks Gaardbrug. At man sjelden skifter Sæd og lader det være og forklive Algerland, som i en Række af Aar har været Algerland, ansees ogsaa skadeligt. Heller ikke forsynes Jorden tilstrækkeligt med Veiter eller Grøvter, saa at Vandet faaer tilstrækkeligt Afløb.

Hvorvidt Tilstanden med Hensyn til Udsæd og Mol stemmer med de ved den seneste Følketælling fremkomne Opgaver derover, have Lensmændene ikke med Nøiagtighed kunnet opgive, da de trykte Tabeller ere affattede præstegjeldsviis, men Lensmandsdistricterne ere anderledes inddeelte. Imidlertid ere de fleste Lensmænd enige i at der udsaaes og avles en Deel Mere end som dengang blev opgivet. Hvad der efter deres Formening kan tillægges varierer mellem 20 og 33 Procent. Noget større antages Udsæden at være bleven i de sidste 5 Aar, naturligtviis en Følge af det opryddede Land og af at Algerlandet saa sjældent overgaaer til Eng, og Aplingen forøget i samme Forhold, skjønt ingen af de sidste 5 Aar have udmærket sig ved nogen sær Frugtbarhed.

2. Hvad Fædrivten angaaer, da gjælder for denne med Hensyn til Kreatur-Antallet hvad der nylig er forklaret om den tabellariske Forklaring over Udsæd og Mol. Dog formene flere Lensmænd, at Antallet af Heste og Sviin ikke er forøget i de seneste 5 Aar, og i nogle Skibreder, navnlig i Lindås, ansees det endog vist, at der nu ikke haves saa mange Faar som forhen, hvilken Formindskelse skal hidrøre fra Skabsygen, der i de sidste 2 à 3 Aar har borttryffet mange Faar. Det er sjældent at høre at der arbeides paa Racens Forbedring, og hvad Faarene angaaer gives der endog flere Districter, hvor Racen udarter formedels det ringe og usle Foder de erholde, især paa enkelte Læder af Aaret, naar Fodermangel finder Sted. Ved Havkanten gives der endeel Holmer og Der, hvor Faarene gaae ude hele Aaret rundt uden at komme i Huus, og disse Faar synes at trives vel, da de om Høsten ere særdeles fede. Hestene ere smaa, men livlige og stærke i For-

hold til deres Størrelse, hvorfor de søges meget fra andre Bygder. Ved Havet har man ei synderlig Brug for dem; men da de heller ikke koste stort at holde, efterdi de tildeels selv sørge for deres Føde baade Sommer og Vinter, holder man dem for at drive Handel med dem. Fornemmelig er det paa Radsøen hvor en Mængde Heste findes; thi næsten hver Gaardbruger har Hest. Overalt i Fogderiet sælges Slagteqvæg, men fornemmelig paa Bø, hvor Fædrift er Hovednæringen formodentlig de herlige Græsgange, som Fjeldene om Sommeren afgive. At der ogsaa i Nordhordlehn kan sælges saameget Dvæg hidrører forstørstedel derfra, at man holder sig mere til Gysten end til Kjødet, og holder flere Kreaturer end man stiftelig kan fremføde. Nyttens af at holde et mindre Antal Kreaturer og at fodre disse vel vil man ikke erkjende. Det ansees for en Skam ikke at have den samme Besætning paa Gaarden, som Opsiddernes Formænd have havt. Foruden at Fogderiet saaledes baade har Fødevarer til eget Behov og kan sælge Afkilligt, fornemmelig af Smør og Talg, Ost og en Deel Skindvarer, hvilket Alt dog hovedsagelig kommer fra Bø Præstegjeld, affætte de nærmest Bergen værende Bygdelag en betydelig Deel Melk. Af Gjeder haves kun faa, af Sviin heller ikke mange og Reensdyr slet ingen.

Engene ere ikke i de senere Aar blevne synderlig forbedrede nogensteds i Fogderiet, da al Gjødning gaaer til Algerlandet, og, som før er anført, Agrene kun yderst sjældent udlægges til Eng. Forholdet mellem Eng og Algerland, samt mellem Besætning, Korn- og Potetes-Avling formenes for Bø's Bedkommende i Almindelighed at være $\frac{1}{10}$ Deel Algerland og $\frac{1}{10}$ Deel Eng, 3 Tønder Korn mod een Ko og 3 Tønder Potetes mod een Tønde Korn. I Nordhordlehn have Lensmændene ikke kunnet meddele Oplysning om Forholdet, naar undtages Lensmanden for Ekanger Skibrede, der opgiver det saaledes: mellem Alger og Eng som 1 til 6 og mellem Besætning og Kornavling: 2 Tønder Korn for enhver Ko og 3 à 4 Tønder Potetes for enhver Ko. At det har sine store Vanskeligheder at meddele saadan Underretning, naar det Rette nogenlunde skal træffes, ligger i Sagens Natur.

3. I Fogderiet gives ikke Skove af nogen Betydning. Paa Afsøen og Hølsøen i Herlø Skibrede og i Sandnæs Sogn i Lindsås Skibrede, saa og inde i Fjorddistricterne i Ekanger, Høssanger, Arne og Batsværens Skibreder gives en Deel Furre- og Løvtræer, fornemmelig Birk. Men synderlig mere end til disse Districters eget Behov findes ei, og tildeels ei engang det. Fra hele Nordhordlehn bringes kun omtrent 7 à 800 Favnne Brænde til Bergen, hvoraf fra Batsværen alene cirka 500 Favnne, meest Birk. I Seims Sogn i Høssangers Præstegjeld findes ubetydelig Bøgetov og paa nogle andre Steder i samme Præstegjeld haves udmærkede Egetræer, dog ikke mange. Udfibningsauge gives ikke, men derimod en Deel Bygdesauge, hvis Antal og Skjærsel medfølgende Tabel nærmere udviser. Af Kul tilvirktes paa en Deel Gaarde Noget til Huusbrug. Enkelte Mænd besatte sig ogsaa i det Smaa med at brænde Tjære. Hvor Skov ikke findes, gives overalt Torveffjær, og Brændet erstattes ved den.

4. Lensmændene i Horddistricterne og de ydre Fjorddistricter have, med Undtagelse af Lensmanden for Radsø Skibrede, erklæret det umuligt for dem at meddele den forlangte Opgave over Fisserierne. Sidstnævnte Lensmand har antaget, at der i Skibredet er i de sidste 5 Aar fisket omtrent 20,000 Tdr. Baarsild, hvoraf henved $\frac{1}{3}$ Deel er benyttet til Huusbrug, og Resten solgt for det meste fersk til Kjøbmandsvare; cirka 4000 Tdr. Sommerild, hvoraf $\frac{1}{3}$ Parten deels ere anvendte til Fisserernes Huusbrug og deels solgte til Bygdens Folk, men Resten afhændet til Kjøbmandsvare; 80,000 Stkr. Baartorff, solgte ferske til Optsøbere fra Bergen, og 5,000 Boger Sei, solgt i Bergen ved Fisserne selv, tilvirket som Kjøbmandsvare. At disse Talopgaver ikke blot ere Gjetteværk, men støtte sig til virkelige Data, har jeg al Grund til at troe, da det er mig bekjendt at Lensmanden har søgt de fornødne Oplysninger hos Forskjellige, fornemmelig Tiendetagere, og da han er en Mand, der baade interesserer sig meget for og selv driver paa Fiskeri og hvad dermed staaer i Forbindelse,

og tillige formaaer at anstille ordentlige Beregninger. Om Makrel og Hummer har Lensmanden Intet nævnt, formodentlig fordi han har anseet dette Fiske for ubetydeligt. Imidlertid veed jeg dog, at der i længere Tid aarlig har været fisset en ikke ubetydelig Deel deraf, hvoraf Noget er solgt fersk i Bergen og Resten nedfaldet til Huusbrug. Hummerfangsten har aftaget meget i de senere Aar. Næsten alle Hummerne kjøbes af Commissionairer for Engelskmænd, og da det er et Fiskeri, hvori Alle, unge og gamle Folk, ja endog Koner og Børn, kunne deeltage, er det meget fordelagtigt, naar Hummeren kun gives i nogen Mængde. I Sunds Sogn i Sartors Skibrede har det været misligt med Fiskeriet, baade af Sild og Torsk, i flere Aar, og kun lidet bedre har det været i Hjelbs Sogn, i hvilke begge Sogne store Fiskerier forhen have fundet Sted. Det samme har været Tilfældet i Herlø og Lindaaes Skibreder. Imidlertid er det vist, at der i disse Districter fisses næsten daglig til Huusbehov og tillige en Deel til Salg, og naar der idelig klynkes over slet Fiske, er dette for det meste relativt til det rigelige Fiske, hvortil Folket forhen har været vant. I flere Aar, men især i forrige Aar, har man, fornemmelig i Fjorddistricterne, faaet en Mængde vistnok smaa, men særdeles feed Sild, hvoraf en betydelig Deel er solgt i Bergen. Paa nogle Gaarde i Nærheden af Bergen stængedes i Høst et Laas, som Fiskerne selv have erkjendt for mig indeholdt over 500 Tønder. I Herlø og Sartors Skibrede har i nogle Aar været fanget en heel Deel af de smaa Springhvale. Men saadanne lykkelige Begivenheder kommer rigtignok for det Meste kun enkelte Gaardes Beboere tilgode. I Alfsøens Sogn og nogle andre Byen nærliggende Dele af Fogderiet haves en jevn Fortjeneste ved Afsetning af fersk Fisk.

Nogen sær Forbedring i Maaden at tilvirke Fisken paa eller med Hensyn til Fiskeredskaberne har neppe fundet Sted i de sidste 5 Aar, endskjønt Beretningerne fra Lensmændene derom lyde heel forskjelligt, idet Een antager, at der i den nævnte Henseende vises stor Flid og Tænsfomhed, men en Anden at man følger den gamle Slendrian, ubekymret om Forbedring kan finde Sted eller ikke. Efter hvad jeg fra mange Kanter har i denne Anledning hørt berette skulde jeg troe, at Sandheden er den, at Fiskebonden, som ikke har synderlig Sands for Reenlighed, langt fra ikke er omhyggelig i hvad han kunde og burde iagttage i Henseende til Fiskens Tilvirkning, hvortil den store Lethed, han har i at blive af med den, formeentlig bidrager noget, og heller ikke synderlig opfindsom i Henseende til Forbedring af Fiskeredskaberne, der, med saa Undtagelser, ere de samme, som i en Marrække have været brugte. Det er muligt, men vistnok ikke ganske rimeligt, at disse Redskaber ikke kunne modtage synderlig Forbedring; men jeg kjender dog enkelte Mænd, som udmærke sig ved bedre Indretninger og bruge dem med Fordeel, skjønt dette maaskee skriver sig fra, at disse Mænd ere mere velstaaende end Mængden, og kunne affee det Forstueb, som saadanne Indretninger fordre. Jeg sigter herved fornemmelig til de større Bundgarn og betydeligere Noder, som Enkelte i den senere Tid have tillagt sig. For at anføre et Exempel i denne Henseende skal jeg tillade mig at berette, at et troværdigt Dievidne har fortalt mig, at naar Eierne af Fjøs havde været forsynede med større Noder vilde de i forrige Maaned have kunnet dersteds stænget svære Laas, da Sildeu slog overordentlig til i alle Baager i over Ste Dage med godt Veir. Men da Noderne vare for smaa gif den største Deel af Sildeu bort igjen.

Paa flere Steder i Fogderiet fisses endeel Lax; men i de senere Aar har Laxefiskeriet ikke givet stort Udbytte. Ferskvandsfiskeriet er af liden Betydning.

5. Bergværksdrift gives ikke i Fogderiet. Vel er der et Marmorbrud paa Gaarden Hoop i Nærheden af Bergen; men det har i mange Aar været nedlagt, og uagtet der i forrige Aar er paany begyndt et Slags Virksomhed dersteds, er denne dog saa ubetydelig, at den ei her fortjener videre Omtale.

6. Om Industri og Fabrik-Anlæg indeholder medfølgende Tabel den Oplysning, som jeg derom veed at give.

7. Huusfliden i Fogderiet indskrænker sig næsten aldeles til at tilvirke hvad enhver Familie tiltrænger saavel af de fornødne Klædningsstykker og Vinne som af Arbejdsredskaber. I Rado Skibrede er imidlertid

dog i de sidste 7 à 8 Aar opstaaet en ny Industrigreen, som er fortrinlig gavnlig især for den fattigere Deel af sammes Beboere. Næsten hele Aaret rundt arbeides der idelig paa Garns, Nøders og andre Fiskerebbskæbers Færdigelse ikke blot til eget Forbrug, men fornemmelig til Salg eller næsten rettere pr. Commission fra den sydligere Deel af Bergens Stift, ja endog Stavanger Amt, fra Bergens By og for Nordlændingen. Som oftest faaes det fornødne Forskud af Hamp hos Kjøbmænd i Bergen. Districtets Lensmand anslaaer den Fortjeneste, Skibredet derved har, til Aar om andet at udgjøre over 4000 Spd. Egnende Virksomhed, men dog ikke af det Omfang, foregaaer i en Deel af Herlo Skibrede. Disse Arbeider have meget hjulpet paa Huusmandsskassen i de nævnte Districter. Forresten mangler det ikke paa duelige Haandværkere, men de arbeide almindelig ikke mere, end hvad Bygden behøver. Kun Bøsserne gjøre heri en Undtagelse; thi derfra udføres en Deel Smede-, Gjortler- og Bærstee-Arbeider samt Karde og noget Ubetydeligt af Lærred, Badmæl og Bærken, fornemmelig ved de saakaldte Handelskarle, der flakke om i fremmede Bygdelag. Af de saakaldte Bygningsmænd, der paatage sig at opføre alle Slags Træbygninger, gives en Mængde, fornemmelig i Høsanger, Efanger og Allenfitts Skibreder, hvilke, især om Sommeren, jævnlig have Sysselsættelse baade i og udenfor Bergens By.

I Fogderiet gives et Skibsværft, nemlig i Larevaag. Hvilke Skibe der ere byggede i de seneste 5 Aar, deres Navne og Drægtighed, viser medfølgende Tabel. I Nærheden af dette Værft, omtrent 1 Mil derfra, er opstaaet i de sidste 2 Aar et nyt, nemlig paa Alvoen, hvor et Par Skibe ere byggede. I Fjorddistricterne bygges endeel af de Baade, der benyttes, men ved Havet, hvor ingen Skov gives, kjøber man almindelig Baadene fra andre Bygder, dels fra Nord- og Søndfjord og dels fra Dug og Strandebarm. I Nordhordlehn drives ikke meget paa Jagten. Dog styder man Hjorte i Sandnæs og Fano Sogne; desuden paa flere Steder endeel Søfugle, Oddere og Ræve. I Modalen i Høsanger ere dygtige Bjørnefytter, der aarlig fælde nogle Bjørne. Paa Bøss gives flere Jægere, og Vildtet, bestaaende af Rytter, Marfugle og Harer, bringes almindelig til Bergen. Udbyttet kan ei opgives. Egentlig Fragtfart gives ikke, og med Landtransport af Varer bestjefte kun nogle faa Gaardbrugere sig, nemlig de, der boe ved eller i Nærheden af Evanger-Bandet, formedelsk Passagen fra Basenden til Vølfsdøren og omvendt. Nogen særdeles Handel med Landmandens Varer og Producter finder ikke Sted udenfor den, som Producenten selv driver. Thi vel findes, især paa Bøss, Enkelte, som opkjøbe slige Varer og føre dem til Bergen for at negociere med dem, men i Almindelighed reiser dog Bøssbonden Høst og Vaar til Bergen med sine Producter og kjøber igjen hvad han behøver af Jern, Hør, Hamp, Salt o. s. v. Af Landfræmmier gives i Sartors Skibrede 5, i Rindaa 2, i Herlo 3, i Høsanger 1, i Batsværn 2 og paa Bøss 1. Nogen Handel af Betydning drives dog neppe paa flere Steder end Glæsnæs i Sartor, Blomvaagen i Herlo, Bernæstangen i Høsanger og Vølfsdøren i Batsværn. Af Gjæstgiverier gives 49 Stk., hvoraf dog mange ere heel maadelige, og kun nogle faa, hvoriblandt fornemmeligen Alverstrømmen og Bøssvangen, kunne ansees som udmærkede Gjæstgiversteder. Sidstnævnte Gjæstgiveri er egentlig kun det eneste, som kan siges at drives med nogen sær Fordeel. Af Markedspladse Hayes ingen.

Om Fogderiets Tilstand kan i Almindelighed siges, at ligesaaalidet som jevn Velstand findes overalt, ligesaaalidet kunne Indvaanerne i egentlig Forstand kaldes fattige. Ogsaa her maa igjen skjælnes imellem Havfolket og Fjordfolket for Nordhordlehns Befkommende. I Havskibredene gives en Mængde Bygsmænd og Forpagtere, saaledes som den foranførte Tabel nærmere udviser, og med de fleste af dem er det ikke synderlig bevendt i pecuniær Henseende. De begynde i Almindelighed med Intet udenfor deres Kræfter og Færdigheder, og naar de forlade Verden er der sædvanlig Intet efter dem. Selveierne derimod staae sig ordentligviis bedre. Og da i Fjorddistricterne de fleste Gaarde ere Selveiergods, og dertil ere større og bedre end ved Havet, er det ogsaa en Følge, at deres Stilling er i Almindelighed taalelig god. Paa Bøss staae Gaardbru-

gerne sig ogsaa taalelig godt, skjønt især Præstationerne til deres Fattige trykke meget. Og af disse Fattige gives en stor Mængde i Forhold til de øvrige Præstegjelde. Fra ældre Tid maa her have været adskillige Penge i Districtet; thi siden Realisationen af det beneficerede Gods begyndte, eller fra 1830 af, da Kjøbelysten synes at have indfundet sig, er i Fogderiet ved Fogden indfordret over 67,000 Spd. for solgt Jordegods. Og naar hertil lægges hvad der er afhændet af Kirkers, Skolars og andre offentlige Stiftelsers Gods, som mindst kan anslaaes til mellem 30 à 40,000 Spd., udkommer omtrent 100,000 Spd. for de sidste 10 Aar, hvoraf formeentlig særdeles Lidet er laant udenfor Fogderiet. Ogsaa den Omstændighed, at der hos mig er indverlet circa 12,000 Spd. Solvskillemynt, hvoraf en stor Deel, efter hvad jeg har kunnet skønne, i lang Tid har været ude af Circulation, viser, at her gives Adskillige, som have Noget tilbedste, især naar hensees til at Tallet af dem, der have verlet, ingenlunde har staaet i Forhold til den indverlede Mængde. Men om Districtet, overhovedet taget, kan siges at have gaaet fremad i de seneste 5 Aar, derom har jeg ingen begrundet Mening. Noget egentlig Tilbagegang har dog neppe heller fundet Sted, og jeg skulde være meest tilbøjelig til at antage, at Fogderiet i denne Henseende er omtrent paa samme Standpunkt som i 1835, forholdsviis til den siden den Tid tilkomne Folkemængde. Efter den herhos vedlæggende Tabel over thinglæste og aflæste Pantebreve, m. m., synes det vel at Pantehestelserne ere blevne endeel forøgede i de sidste 5 Aar; men denne Forøgelse hidrører sandsynligviis meest fra den Eigegyldighed, som udvises i Henseende til indfrieede Gjeldsbrevs Udslettelse af Pantebøgerne.

Lønnen for en Tjenestefarl er fra 10 til 16 Spd. aarlig, uden Klæder og Sko. Gives disse, beregnes den almindelig for 4 à 6 Spd. For en Pige fra 6 til 12 Spd. uden Klæder. Disse ansees lige med 4 à 5 Spd. Paa Bos gives en Arbeidsfarl om Sommeren 1 Ort og Kosten, men om Vinteren kun 8 s. og Maaden. I Nordhordblehn varierer Daglønnen fra 24 til 40 s. paa egen Kost.

Milelængden af Fogderiets med Hjulredskab fremkommelige Hovedveie er omtrent 16 Mile og Bygdeveie circa 10 Mile, saavidt jeg kjender dertil. Af Hovedveie er ingen Deel fra Nyt af oparbejdet eller forandret fra ufremkommelige til farbare Veie i de sidste 5 Aar, naar enkelte nyttige Omlægninger ikke kunne regnes dertil, og neppe har dette heller været Tilfældet med Bygdeveie. Men vist er det, at Veiene ere i dette Tidrum særdeles forbedrede. Om dette veed imidlertid Amtet langt anden Besked end jeg kan give. Af Bygdemagaziner gives ingen i Fogderiet, heller ikke Sparebanker samt private Brand- og andre Assurance-Indretninger.

I Fogderiet gives en lille By med 1100 Menneffer, for det meste Daglønnere, nemlig Store Sandvigen, een af Bergens Forstæder. Men om denne Forstad har jeg under 14de Marts f. A. udførlig forklaret mig i en anden Anledning.

At den forfærdelige Lyst til Brændeviin, som Bosserne forhen have havt, synes at være ei ubetydelig aftagen i de senere Aar, er en af de behageligste Bemærkninger, jeg har gjort i den Periode, som denne Beretning vedkommer.

Nordhordblehns og Bos Fogedcontoir, Bergen den 27de Marts 1841.

Erhødigst
Skrøder.

c. Forsaavidt Rosendals Gods angaaer.

Ifølge Amtets ærede Skrivelser til mig af 29de Januar og 2den Juni d. A., grundede paa Kongelige naabigste Resolutioner af 23de December f. A. og 6te Mai d. A., angaaende Beretning om Rigets Tilstand i de nu sidst forløbne 5 Aar, giver jeg mig den Ære, for Godset Rosendals Vedkommende, ærbødigt at indberette Følgende:

1. Jordbruget vedkommende: Af herhos vedlagte Tabel vil blandt andet erfares, at af udyrket Jord er opbrudt 15 Tønder Land. Saavel ny Jords Opbrydning som gammel Ageres Tilberedning til de her ene brugelige Sædarter, Havre og Potetes, skeer almindelig meget mæssommeligt, blot ved Spade og Haffe eller Græv, og til Kornsædens Nedbringelse i Jorden bruges jerntindet Rive, dog bliver paa enkelte Gaarde, hvor Jordbunden er reen for Steen, til gammel Ager afsenyttet Ploug, men af en fra ældgammel Tid behøvd Dannelsse, der er af en saa slet Bessaffenhed, at Jordens Bearbejdelse bliver langt ufuldkomnere end med Spaden, dog vel noget hurtigere. I de senere Aar have Embedsmænd og enkelte Almuesmænd, der have Jord, stiftet til Brug for Ploug, indført Brugen af Høv og Ploug efter Modeller, som ere komne her til Egnen med Lærlinge fra Agerdyknings-Seminariet paa Semb, hvormed Jorden ulige hurtigere, lettere og bedre bearbejdes end med hine gammeldags Redskaber, og, uagtet den jordbrugende Klasse i Almindelighed, hvor nødig den end ellers vil indrømme Gavnligheden af Noget, der forandrer det vante Gamle, indseer det Nyttige i Brugen af disse Redskaber, er den dog saa aldeles fløv for alt Jordarbejde, at den lader det forblive ved hvad det er, uden een Skillings Anvendelse til Noget der vilde lette og forbedre dette. Forholdet mellem Districtets Korn og Potetesavl antages at være omtrent som 8 til 12, og Ayl af Korn staaer i Forhold til dets Forbrug, som 2 til 3. Ayl og Forbrug af Potetes er derimod omtrent eens, dog antages at Aylen er noget større, og at der aarlig affættes en Deel til Byen Bergen. Riin, Hamp og Humle dyrkes ikke, og af Havevæxter dyrkes kun paa enkelte Gaarde en Deel Raatraber, Gulerødder og Ræper, dog afhændes heraf kun saare ubetydeligt til Bergen. Opelskning af Frugttræer finder og kun Sted paa enkelte Gaarde, hvor Jordbunden og Klimatet er stiftet, og i gode varme Aar bliver en Deel Kirsebær og Æbler affatte til nærmeste Kjøbstad Bergen.

Uagtet Rosendals Gods ikke har Elever fra Agerdyknings-Seminariet paa Semb, har dog dette ved dets Lærlinge i andre Egne af Søndre Bergenhuus Amt ogsaa her virket meget Godt til Jordbrugets Fremgang i de sidste Aar, især ved Indførelse af forbedrede Gaardsredskaber, men som dog endnu kun Enkelte have anskaffet sig, ligesom og i Særdeleshed den i Sundhordlehn's Fogderi almindelig bekjendte agtværdige Lieutenant Juel, Eier og Bruger af Halsnøfløster Gaard i Fjeldbergs Præstegjeld, ved sit Exempel som udmærket dristig og erfaren Jordbruger samt som Medlem af bemeldte Præstegjelds Sogneselskab, har virket overmaade meget til Gavn for Jordbrugets Opkomst, dog formeentlig endnu langt fra hvad dette hans Exempel vil komme til at gavne, naar mindre heldige Vaarsildfiskerier indtræffe, eller dette Fiske aldeles ophører; thi saalænge dette vedvarer, har Almuen ei Sands for noget andet, og uagtet jeg med flere Jagttagere vistnok ikke kan nægte mange store Fordele ved Vaarsildfiske, og især for de Districter, som kunne deeltage i det, kan dog paa den anden Side Fordele neppe være opveiede imod de mange flemme Følger, som det medfører i flere Henseender, og deriblandt Jorddykningsens totale Forsømmelse og Skovenes Udslæggelse.

Forsaavidt man kan fæste nogen Tillid til Rigtigheden af de ved seneste Følketælling fremkomne Opgaver af Udsæd, Ayl og Kreaturhold, skal, efter de mig meddelte Efterretninger fra vedkommende Lensmænd, ikke deri være synderlig at kunne forandre, dog antages at noget uvæsentlig Mere kan tillægges i Udsæd, Ayl og Kreaturhold.

2. Fædrivt: Som ovenmeldt, antages vel, at det ved sidste almindelige Tælling forefundne Antal af Heste, stort Dvæg, Faar, Gjeber og Sviin, er noget forøget, men saare ubetydeligt. Til Forædling af Heste og Dvæg er aldeles Intet gjort, men derimod har man begyndt at forædle Faareracen ved at anskaffe sig Faar fra Nysylke Fogderi, hvor der paa flere Gaarde gives en langt større og uldrigere Faarerace end her. Til Engenes Forbedring har man begyndt med at gjenlægge Alger. Forholdet mellem Eng og Algerland, mellem Besætning og Korn samt Potetesavling, anseer man saa aldeles forskjellig efter de enkelte Districters og Gaardes saa paafaldende forskjellige Beskaffenhed i disse Fjorde og Bjergegne, at Opgaver herom, ligesom i mange flere Henseender af hvad der i den Kongelige Resolution fordres Oplysning om, vil blive ikke alene høist upaalidelige, men endog vildledende; imidlertid kan jeg opgive, dog kun efter løse Gissninger, at Forholdet mellem Eng og Algerland, efter de Flestes Formening, er som 15 à 30 til 1, mellem Besætning og Korn som 7 til 12 og mellem Besætning og Potetes som 2 til 5. Forholdet mellem Districtets Frembringelse af og Behov for Fødevarer, antages at være som 3 til 4.

3. Skovdriften: Denne eksisterer nu næsten ikke mere her i Districtet, da de ubetydelige Furrestove, som forhen afgave en Deel til Salg, ere i de nu sidst forløbne 20 Aar saaledes forbrugne, især til Jægtebyggeri, Tøndestav og Sorelast, som det her kaldes (bestaaende af Bjeller, Spær og smaa Bord), at her nu ei findes mere end til Skovgaardenes egne Fornødenheder til Huusreparationer og Brændevæed. Paa enkelte Gaarde gives vel en Deel Birk og Ulde, men som aarlig ei kan afgive mere, end til Brugernes fornødne Brænde og kun nogle enkelte Favne til Salg. Antallet af de i Districtet værende Sauge m. v. viser herhoslagte Tabel. Kul- og Tjæretilvirkning drives ikke videre end til Districtets eget Behov. Til Brænde bruges alene Bræd, af Birk, Ulde, Eger og Furreqviste, og hvoraf, i Almindelighed, enhver Gaard har det fornødne, i det Mindste eet Slags af de nævnte Træsorter.

4. Fiskeri: Dette er just ikke Districtets Hovednæring, uagtet det ligger ved Søen, da denne fornemmelig skulde bestaae i Agerdyrkning og Fædrivt, men desuagtet deeltager dog næsten enhver raff og arbejdsfær Mand i Baarsildfiskeriet, og tilføjesatter alt Andet, som maaffee i Almindelighed vilde være mere gavnligt, især naar man lægger Mærke til Districtets Beliggenhed, der for det Meste er langt inde i dybe Fjorde af Landet.

Saa snart Indhøstningen er tilendebragt, som i Almindelighed pleier at være sidst i September eller først i October, begyndes med Tilberedelser til Baarsilket, og disse vedvare da næsten udelukkende for enhver Mand, lige til der reises — som det her kaldes — til Havs, hvilket almindeligt er i Januar.

Fangsten af de forskjellige Arter Fisk i de sidste 5 Aar, hvor stor Deel af den, der beredes til Kjøbmandsvare, hvormeget der kan antages at benyttes til eget Brug og Nabodistricternes Forsyning, har det ikke været mig muligt at faae nogen Oplysning om, ligesom det og er mig sely en aldeles Umulighed, herom at kunne gjøre mig nogen endog blot dunkel Idée, thi enhver Fisker lægger saa meget muligt Skjul paa sin Fangst, dels af en Almuen vedhængende gammel Vane, og dels for at kunne besvige Præst og Kirke for Tiende, hvilken her, og jeg troer overalt, er en aldeles forhadet Ydelse, og som næsten aldrig uden Tvang og mange Omstændigheder indkommer; det vilde saaledes, ja endog fra mange andre Synspuncter betragtet, være særdeles gavnligt, om denne Indtægt for Præst og Kirke kunde erholdes paa en anden Maade, om ei aldeles fyldestgjørende.

Nogen Forbedring med Fiskeretsfæbterne er vel indført, dog ubetydelig, men ei til Fiskens Tilvirkning.

5. Med Hensyn til de i § 6 og 7 af den Kongelige Resolution af 23de December f. A. forlangte Opgaver og Oplysninger, da gives ei saadanne Indretninger her i Districtet, som her kunne være at omtale, videre end hvad som findes anført i ovennævnte under 3die Post fremlagte Tabel.

6. Vinæring: Denne Hayes fornærværende fornemmelig i det under 4de Post omtalte Baarsildfiske, samt om Sommeren i en Deel Snørefiske især af Sei. Huusfliden bestaaer alene i at Fruentimmerne spinde, strikke og væve det Fornødne til Huusbrug, af Uld og Linn samt Strie, og at Mandspersonerne i Almindelighed til sin Fornødenhed arbejde Sto, Gaardsredskaber og alle Slags Trækar m. v. Skibs- og Baadbyggeriet drives om ei synderligt, formeentlig paa Grund af at Skovene saa betydelig ere aftagne, dog antages at i de sidst forløbne 5 Aar, ere omtrent 100 større og mindre Baade byggede samt 4 Jægter over 3 Commercelæsters Drægtighed hver, nemlig: 1 paa Gaarden Traavig, 1 paa Gaarden Store Dale og 2 i indværende Aar paa Garden Ulvenæs, alle i Dwindherreds Skibrede. Antallet af de med dette Byggeri sysselsatte Arbeidere kan ei opgives, thi vedkommende Ciere have i Almindelighed selv været Mestere, og kun af og til havt Veiehjælp. Jagt drives ikke. Fragtfart drives med Jægter om Vinteren paa Baarsildfisket, om Sommeren paa Romsdalen efter feed Sommersild. Denne Fragtfart ansees fordeelagtig, og man antager, at den aarlig kaster af sig omtrent 10 à 1200 Spd. Som Følge af Vinterfisket vrimer Districtet af Besøkarle, og disse befatte sig for en Deel med at opkjøbe Slagteqvæg, Faar og Gjeeder, Talg, Skind og Smør, som affættes til Byerne Bergen og Stavanger, og hvilken Handel ansees gavnlig for Districtet forsaavidt at Producenterne selv fritages for Tidsspilde med at affætte deres Producter i Byerne. Af Landhandlerier gives her 2, og af Gjæstgiverier 2, hvilke drives fordeelagtig saavel for Bestyrerne selv som for vedkommende Almue.

7. Om Districtets Tilstand i Almindelighed. Her vedlægges den i høieste Resolution af 6te Mai d. A. befalede Tabel. Størrelsen af et Aars Løn til en Tjenestebetjent er fra 16 til 20 Spd. og for en Tjenestepige fra 12 til 14 Spd. Dagløn om Sommeren for en simpel Haandarbejder er fra 16 til 24 $\frac{1}{2}$ og Kost, men uden denne fra 28 til 40 $\frac{1}{2}$. Af Veie, farbare med Hjulredskaber, gives kun een, af omtrent $\frac{3}{4}$ Meils Længde, som for privat Regning er oparbejdet i de sidste 5 Aar; forøvrigt gives her i Districtet ingen Hoved- eller Bygdeveie, som udelukkende ansees for at henhøre under Rosendals Jurisdiction. Bygdemagasiner, Sparebanke, samt private Brands og andre Assuranceindretninger gives ikke her i Districtet.

Mere til Oplysning om Districtets Tilstand vides ikke.

Rosendals Forvaltercontoir, Skorpen den 31te December 1840.

M. Langballe.

d. Forsaavidt Lyseklosters Gods angaaer.

Efter Amtets Paalæg i ærede Skrivelser af 28de Januar og 2den Juni f. A. meddeles herved de ifølge samme, overensstemmende med den i Kongelige Resolution af 23de December 1839, attraaede Oplysninger for saavidt Lyseklosters Gods betræffer, hvilke meddeles i den Orden, Forskrifterne i Resolutionen ere fremsatte.

2. Det antages at omtrent $10\frac{1}{2}$ Tønder Land i de 5 sidste Aar ere oparbejdede til Alger af Nyland. Dyrkningsmaaden er i Søndhortlehn og Nordhortlehn at spade Algeren og at rive Kornet ned, i Hardanger derimod bruges til dette Diemed Ploug og Harv. Algerdyrkningsredskaberne ere af simpel Construction og uden at nogen Forbedring kan siges deri at være indført. Nyland maa brydes i Hardanger med stor Beskøfning, da Jordmonnet overalt er stenet. I de andre Thinglaug er Jorden myret og det fugtige Klima vanskeliggjør Udtapninger. Jorden er i det Hele taget mindre lønnende mod Havkysterne end inde i Fjordene. Sædarten er i Hardanger Byg, i Strandebarm tildeels Blandforn og i de andre Dele af Godset Havre,

samt overalt Potetes. Kornavlingen strækker neppe til $\frac{2}{3}$ Dele af Behøvet, da det antages at paa hele Godset mindst maa kjøbes 2300 Tønder og derover aarlig, hvorimod Potetesavlingen i det Hele omtrent strækker sig til Forbruget. Riin, Hamp og Humle, samt Haugevarter, dyrkes ikke, naar undtages lidt Kaastrabi i Hardanger; derimod har man sammesteds lagt sig mere efter Frugttærlantning, skjøndt denne i den senere Tid har givet mindre af sig, da Frugtavlen er bleven mere mislig. Avlingen af Korn og Potetes antages i bemeldte Tidsrum at være forøget med omtrent 1 pro Ct.

3. Mærkelig Forandring med Kreaturholdet er ikke foregaaet og til Heste-, Kvæg- og Faare-Avlens Forbedring er intet foretaget, ligesaa lidt som nogen væsentlig Forbedring med Engene, der vanffelig kan udføres, er foregaaet. Forholdet mellem Kreaturhold og Kornavlingen er som 1 (een) til $1\frac{1}{2}$ og mellem Ageren og Engen som 1 — til 10. Af Fedevarer antages i Hardanger det Halve at forbruges i Districtet, og det andet Halve affættes fornemmelig i Bergen, men ogsaa i Stavanger, Egersund, Flekkefjord, Christiansand og Arendal. I den øvrige Deel af Godset antages henved $\frac{3}{4}$ Dele at forbruges og omtrent $\frac{1}{4}$ at afhændes i Bergen.

4. Skovene udenfor Dns Sogn ere høist ubetydelige. I dette Sogn have endnu en Deel Furre og ubetydelig Egekov, men Leilændingerne paa Godset er ikke overdraget nogen Naatighed over Skovene udenfor hvad der behøves til Brænde og Istandsættelse af deres Brugs-Huse, følgelig kan der ikke blive Tale om nogen Skovdrift, uden forsaavidt Godseieren selv sælger af de ikke betydelige Skove, men dette Salg indskrænker sig da hovedsageligen til at forsyne de Leilændinge, der ere blottede for Skov, med det nødvendige deraf til deres Huse, foruden en Deel smaat Tømmer, som Godsets Bønder oparbejde til Tønde-Stav og Bund samt til Kul som affættes i Bergen. Ingen Tjæretilvirkning finder Sted. Godset har 3de Bygdesauge. Paa disse skæres alene hvad Dns Sogn og en Deel af Jans Præstegjeld behøve af Bord, og som kan anslaaes til 100 à 140 Tylter aarlig. Det Meste af Nordhordlehn og Baags Thinglauge mangle aldeles Brændeved, og maa desaarfag benytte Torv og Lyng, hvor dette have. Godsets Skove ere i de sidste 5 Aar betydelig formindskede.

5. Fiskeri gives i Hardanger saa lidet, at det ei udgjør nogen Næringsgreen. Det er kun enkelte Sommere der fiskes Sei. I de øvrige Dele af Godset kan Fiskeriet derimod henregnes som Næringsgreen, fornemmelig for de Dypiddere af Nordhordlehn, der boe saa nær Bergen, at de kunne bringe deres Fangst ugentlig til Torvs. Hvad det saakaldte Baarsildfiskeri angaaer, henholdes til hvad desangaaende fra Søndhordlehn Jøgderi indberettes, da Godset som bekjendt for størstedelen er beliggende adspredt inden dette Jøgderies Grændser.

6. Bjergværk gives ikke.

7. Fabrikker gives heller ikke; saa have og for Tiden kun 13 Brændeviinskjedler alle i Hardanger, hvis Production ei kan angives og da det kun drives, som Huusholdningsag, kan ei siges at det beskæftiger noget vist Antal Personer.

8. Huusfliden bestaaer udenfor Hardanger hovedsagelig i at Qvinderne spinde Hamp og at Mændene binde dette til de Fiskeredstaber de behøve; de Sidste ogsaa med Vaadbyggeri og med at oparbejde Træsko, og den før omtalte Tønde-stav og Bund, hvor Materialier dertil af Skovene kunne erholdes. Huusfliden fra Qvindesiden i de nærmeste Districter hertil, er i det Hele taget meget maadelig, da de sælge deres Uld og købe for en stor Deel deres Badmel fra Hardanger og Voss. I Hardanger derimod er Huusfliden noget bedre. Der tilvirkes Badmel og Strilærred af begge Slags noget til Udsalg, der fornemmelig affættes ved Havkanten, hvor saadant af den fiske Almue tiltrænges. Jægte- og Vaadbyggeri drives ogsaa der, dog ikke i det Store. Jagt er høist ubetydelig og lidet lønnende, og gaaer alene ud paa ubetydeligt Vildt saa som Kyper, Harer, Marsugle, enkeltviis Ræv og Reensdyr. Af Hjorte gives en Deel, men Leilændingene ere efter deres Byggselbreve forbudne at fælde disse, saavel som at foretage nogen som helst Jagt inden Godsets

Grændser. Fragtfart og Landtransport — ifald jeg har opfattet Meningen dermed — gives ikke, i al Fald er ingen Fordeel forbunden dermed. Af Landfræmmerier gives et og af Gjæstgiverier 3, hvortil en saa ubetydelig Søgning gives, at det ei her fortjener at berøres. De almindelige Markedspladse ere nævnte under § 3.

9. I Sønd- og Nordhordlehn er Lønnen for en Tjenestefarl almindelig 8 Spd. og for en Tjenestepige $2\frac{1}{2}$ à 3 Spd. samt Sko og Klæder. I Hardanger derimod har en Dreng 10 Spd. og en Pige 3 Spd. foruden Sko og Klæder. Daglønnen for en simpel Haandarbejder er foruden Kost 20 p om Sommeren og 12 à 14 p . om Vinteren. Udenfor den almindelige Kongevei kan ikke siges at være nogen med Hjulredskaber fremkommelig Wei, naar undtages Bygdeveiene til Fano Kirke, Gjæstgiverstedet Boderne og Gaarden Ulven, og ihvorvel Weiene have modtaget betydelige Forbedringer kan intet henregnes fra Nyt oparbeidet. Bygdemagasiner gives ikke og end mindre Sparebanker eller Assuranceindretninger.

Om Pantehæftelser og Executionsforretningernes Antal og Beløb m. m. vil det Fornødne erfares af vedkommende Tabel.

Lysflosters Forvaltercontoir, Klyve den 23de Januar 1841.

Erhødigst
A. K o r e n.

Nordre Bergenhuus Amt.

Til Kongen!

Deres Kongelige Majestæt forelægges herved underdanigst den i naadigste Resolutioner af 12te October 1825 og 10de September 1827 befalede femaarige Beretning om Nordre Bergenhuus Amts Tilstand, saaledes som samme senere naadigst er befalet afgivet ved den Kongelige Resolution af 23de December 1839.

Den seneste Beretning om Nordre Bergenhuus Amts Tilstand, som herfra underdanigst afgaves, er af 5te April 1836, og Mellemtiden til den nu underdanigst afgivende vil neppe vise synderlige Fremskridt, forsaavidt man vil see disse paaviste i bestemte ydre Resultater. Enhver Stillestaen vilde føde en Reaction, men denne har heller ikke indfundet sig, og heri vil man dog forhaabentlig see det bedste Beviis for en Fremadskridten, hvoraf i Tiden og med Tiden vil resultere synlige Frugter.

Endnu udover Traditionen i disse Egne sit Herredømme; man har ikke kunnet løsrive sig fra Fædrenes Skik og Brug, men forfølger denne i Almindelighed i alle Retninger. Det er tildeels herpaa ethvert Fremskridt til det Bedre i Jordbrugets Tilstand strander, men Traditionens Mørke vil forsvinde, jo mere Oplysningens Sol stiger og kaster sine Straaler over Dal og Fjeld.

Det er denne Tid man maa oppebie, og den er forhaabentlig ikke saa langt borte, efter at vore sociale Forholde ere saaledes ordnede, at den norske Almuesmand maa føle sit Værd og Betydning, og er opfordret til med egne Kræfter at gribe ind i Ordningen af Statens og Communens Interesser.

Amtet skal nu tillade sig underdanigst at gaae over til de enkelte Næringsveie.

1. Jordbrug.

Her er, som oven bemærket, gjort ubetydelige Fremskridt siden senest afgivne underdanigste Beretning, da den gamle Dyrkningsmaade, og de gamle uhensigtsmæssige Dyrkningsredskaber endnu ere i fuld Hævd. Men det Terrain, Landmanden i Almindelighed har at disponere over, lægger ogsaa væsentlige Hindringer i Veien for et forbedret Dyrkningsystem. Gaardparterne ere som oftest smaa, Berelbrug kan af locale Hindringer ikke indføres, Agrene ere for det Meste opdyrkede imellem Bjerg, Svab og Steenrøser, og endelig er Fælledsskabet eller Sameie af Alger og Eng endnu for en stor Deel continuerligt. Naar nu hertil kommer Almuesmandens i Almindelighed mindre gode oeconomicke Belysere, der sætter ham ud af Stand til at anvende større Omkostninger paa sit Jordbrug og den nedarvede Frygt for at afvige fra Fædrenes Behandlingsmaade af Alger og Eng, samt endelig et især i Søndfjord herskende raat Klima; — saa vil man see hvad der virker hemmende og skadeligt paa Jordbrugets Forbedring.

Odyrkning af Nyland har vel i de sidste 5 Aar fundet Sted, men det er i Almindelighed kun enkelte Smaastykker ved hver Gaard, der ere opbrudte. Dykningsmaaden skeer ved Moining og Haffen, og efter Moiningen bruges Mildneriver, forsynede med Jerntinder, hvorimod Harven bruges sjældnere, og paa de fleste Jordbrug ved Havkanten spades Agrene.

De almindelige Sædarter ere i Indre Sogn og den indre Deel af Yttre Sogn: Byg og Potetes, samt Rug, dog det Sidste kun ubetydeligt; i den øvrige Deel af Yttre Sogn nemlig Ladvig og Evindvig Præstegjælde: Blandforn og Havre, især det Sidste samt Potetes; i Søndfjord Havre og Potetes, og endelig i Nordfjord, der i Almindelighed er bedre stiftet for Algerbrug end Søndfjord, hvor Climetet er raare, foruden Havre og Potetes ogsaa Byg, der især i Gloppens og en Deel af Indvigens Præstegjæld giver godt Udbytte.

Hvad Forholdet mellem Korn og Potetesavl og Districtets Behov angaaer, da kan Kornavlingen i Almindelighed endog i gode Aaringer ikke antages at være tilstrækkelig til Behovet, men meget maa kjøbes, dog mindre i enkelte Districter, nemlig Dalsstrøgene fornemmelig i Indre Sogn, hvorimod Haddistricterne tiltrænge mere; saaledes antages Stats Skibrede i Nordfjord aarlig at tiltrænge circa 2000 Tdr. Korn, og ethvert af de øvrige Skibreder i Sønd- og Nordfjords Fogderi circa 500 Tdr. i almindelige Aar.

I Indre Sogn er det fornemmelig Veirdals Skibrede, som med Hensyn til Algerbruget her bør mærkes, thi der har det virkelig gjort Fremskridt ikke alene ved en forbedret Behandlingsmaade, men ogsaa ved Anskaffelse af bedre og solidere Algerdykningsredskaber, og endelig har Fællesskabets Ophævelse dersteds i de senere Aar viist sine velgjørende Virkninger. I Sønd- og Nordfjords Fogderi staaer Gloppens Skibrede med Hensyn til Kornavlingen meget høit, da dette Præstegjæld i middels Aar antages at have nok til eget Behov, og i gode Aaringer endog at kunne afgive til Salg.

Potetesavlingen maa derimod i Almindelighed antages for saavidt Sogns Fogderi angaaer, med Undtagelse for Districterne nærmest Havkanten, at staa langt over Behovet, da en betydelig Deel affættes deels ved Tuffhandel med Fisserne ved Havkanten imod Fiskevarer, deels ved Affendelse til Bergen og deels ved Forædling til Brændeviin. I Sønd- og Nordfjord avles i Almindelighed Potetes kun til eget Behov. Dog er Potetesavlingen ogsaa her i Tiltagende.

Avling af Kiin, Hamp, Humle og Havevæxter finder i Almindelighed slet ikke Sted, — Humle avles, dog kun i ubetydelig Mængde, paa enkelte Gaarde i Indre Sogn — undtagen i Gloppens Skibrede i Nordfjord, hvor det antages, at der aarlig avles 18 Boger Kiin, 20 Boger Hamp og 40 Boger Humle. Opelstning af Frugttræer, især Æbletræer, fornemmelig i Lyster, Sognadal, Veganger og for en Deel Hafslo Præstegjæld i Indre Sogn og endelig i Gloppen i Nordfjord er derimod mere almindelig, og afgiver Æbler til Affætning ikke alene i Districterne, men ogsaa i Bergen, hvor især den i Sogn avlede Frugt affættes med Fordeel, da den i Godhed tildeels kan sættes ved Siden af den hollandske Frugt.

En Ulfik, som foruden hvad ovenfor i Almindelighed er anført, virker saare skadeligt paa Landbruget, er den saakaldte Waarbeitning. Saasnart Græsset nemlig begynder at spire, lader Landmanden Kreaturerne slippe løs paa Marken eller Hjemmeboen, hvor de forblive, indtil de henimod St. Hans Tid drives op paa Waarstolene. Men herved tilføies Græsset betydelig Skade, idet den unge og stærke Spire afgraves; thi Græsrodens nye Skud fremspirer ikke med de første Skuds Kraft, og Hø høsten taber saaledes betydelig i Qvantitet.

Hvad den ved sidste Følketælling meddeelte Opgave over Udsæden og Joldigheden angaaer, da antages denne i Almindelighed endnu at være den rigtige, med Undtagelse i Yttre- og Indredable Skibreder i Søndfjord, hvor Udsæden i det Første formenes at have et Tillæg af 15 %, medens i det Sidste Udsæden antages nu at være 1700 Tdr. Korn og 600 Tdr. Potetes, istedetfor som før opgivet respective 1179 og 450 Tdr.

2. Fædrikt.

Næst Jordbruget, og det især Potetesavlingen, er Fædriktens Landmandens vigtigste Næringsgreen.

Men ogsaa denne maa antages at staae omtrent paa samme Trin som for 5 Aar siden, da hvad der er gjort til Forædling af Heste, Dvæg- og Gaareracen, saavel som til Forbedring af Engene, er ikke alene høist ubetydeligt, men ogsaa meget enkeltviis. Forbedringen har saaledes fast ene indskrænket sig til Hornqvæget, hvor man i Sogn har søgt at forskaffe sig den større Race; men herpaa er igjen givet Slip, da man fandt den større Race mindre lønnende end de smaa Melkecreaturer.

Nogen Afgang eller Tilvært i Kreaturholdet siden sidste Folketælling antages heller ikke at have fundet Sted her i Amtet i Almindelighed, med Undtagelse af i Søndfjord, hvor Dpgaven i Jttredahle Skibrede over stort Dvæg antages at burde have en Tilvært af 20 %, og den over Faar og Geder af 10 %; i Brantzs Skibrede, hvor Dpgaven over stort Dvæg bør forøges med $\frac{1}{8}$ af Antallet under sidste Folketælling, og den over Faar med $\frac{1}{10}$, og endelig antages i Indredahle, istedetfor ved sidste Folketælling opgivet 2966 Stykker stort Dvæg og 623 Stkr. Geder, at burde nu opføres respective 3600 og 1600 Stkr.

Forholdet mellem Algerland og Engmark kan ikke angives, da det her er almindeligt at der paa Hjemmeboen kun er liiden Engmark, medens den meste Slaat foregaaer i Udmarken.

Befætningen maa antages i Almindelighed at staae over Korn- og Potetesavlingen, hvilket har til Følge at Kreaturerne fødes slet om Vinteren, thi paa de fleste Gaarde, især i Sogn, fødes flere Kreaturer end Hø- og Halm-Avlingen tillader. Imidlertid pleie Kreaturerne igjen at vinde deres Hold, naar de om Sommeren komme til de gode Fjeldbeiter, som de fleste Gaarde have, og hvor de faae Erstatning for hvad de om Vinteren have maattet lide med, nemlig med hvad Bonden har maattet stave, lode og rise til dem, — Surrogater for Hø og Halm. Hvis man nu ansætter med et Gjennemsnits Tal en Roes Afrot om Sommeren til circa 5 Spd., og Bonden i Almindelighed føder 12 Melkeføer om Sommeren, har han ikke alene hvad han selv behøver til sin Huusholdning, men kan ogsaa affætte Smør og Ost og endog et Par Slagtecreaturer aarlig. Disse, som affjøbes af Handelskarlene, bringes for det meste til Østlandet, og nyde der en fordeelagtig Affætning. Denne Export er især fra Indre Sogn stor, og omfatter aarlig circa 2000 Stkr., medens for Sønd- og Nordfjords Fogderi aarlig affættes 2 à 300 Stkr., der for det Meste sælges i Bergen.

Faareavlingen, ihvormeget end Racen, den grovuldede norske, trænger til Forædling, afgiver i Sogn ogsaa til Affætning; der opkjøbes aarlig flere Hundrede Faar af Handelskarle fra Hallingdal. Af Heste finder en ikke ubetydelig aarlig Affætning Sted, fornemmelig gennem Handelskarlene til Østlandet. Hesteracen har vel heller ikke nydt nogen Forædling i Almindelighed, men Racen er god, thi Hestene, skjøndt smaae, ere dog stærkbyggede og særdeles siffre Fjeldheste. Kun i de indre Dele af Indre Sogn — Lyster, Hafslo og Sognedal — sporer man nogen Forædling, og herfra føres ogsaa større og smukkere Heste enkeltviis saavel til Bergen, som til Østlandet, hvor de affættes med Fordeel.

Gjedeavlingen synes overalt at være i Flor, og den er en Følge, deels af den megen Mælk, disse Dyr afgive, og deels af at de ere saa lette at føde om Vinteren, men de ere igjen skadelige Dyr for Kvæstovene, da de afgrave Trærnes Bark. Ogsaa Svineavlens trives godt, især i Sogn, hvor den finder Sted næsten paa hver Gaard. Svinene opføres ved Drank og Tang, og om Sommeren af Græs paa Stølene; ved Havkanten afgiver Fisken deres vigtigste Næringsmiddel, og derfor er Flestet herfra i Almindelighed daarligt og nyder liden Affætning.

Productionen af Fedevarer overgaaer i det Hele taget Districtets Behov, og en ikke ubetydelig Deel Smør, Ost og Talg affættes i Bergen, ligesom ogsaa Huber der sælges. En Deel Fedevarer affættes ogsaa til Bønderne ved Havkanten og en Deel gaaer til Christiania.

3. Skovdrift.

Skovdriften er i det Hele taget ubetydelig. Det er heller ikke alle Præstegjelde eller Skibreder, som have Skove, der kunne give noget som helst Udbytte. Furre- og Birkeskove ere de almindelige, men Furrestovene

ere for det meste af en meget seer Vært, fordi Fjeldfurren, som her høves, vorer i et tørt Jordsmøn. Furrestovene i Sogn afgive en Deel Tømmer til Bygningsmaterialier, dog meest til Districtets eget Behov; et Par Tusinde Tylter, i Almindelighed 4 Alens Bord, affendes og derfra aarlig til Bergen, der forøvrigt ogsaa faaer en Deel Tømmer fra Indrebaale og Førde i Søndfjord, samt især fra Stryen og Gloppen i Nordfjord, af hvilke Stryen alene antages at affende Planter, Bord, Spirer, Tøndebaand, Bastetoug og Mastetræer for 7 à 8000 Spd. aarlig, og Gloppen affender omtrent 800 Tylter Bord aarlig.

Birkeestovene afgive det fornødne Brænde baade for Districtet selv og til Afsetning i Bergen, hvorhen flere Tusinde Favne aarlig affendes.

Kul- og Tjæretilvirkningen drives ikke saaledes, at andet Udbytte end det Nødvendigste til eget Forbrug tildeels kan høves. Foruden Veed, afbenyttes i Districterne ved Havkanten i Almindelighed Torv, som høves til disse Districters Behov.

Forøvrigt bør bemærkes, at Skovbruget i Sogn i de senere Aar snarere har tiltaget end aftaget, saa at det ikke uden Grund kan befrygtes, at Districtet om længere eller kortere Tid kan komme til at mangle Skovproducter til eget Behov.

4. Fiskeri.

Som Hovednæring kan Fiskeriet kun antages at blive drevet i Utværs og den ydre Deel af Gulens Skibreder i Ytre Sogn, i Astevoeds og Rinds Skibreder i Søndfjord, og i Stats og Davigs Skibreder i Nordfjord.

Baarsildfisket har i de senere Aar været mindre heldigt. I Sogn antages i Gjennemsnit i de sidste 5 Aar at være tilvirket circa 3400 Tdr. til Kjøbmandsvarer, hvoraf i Aarene 1836, 1837 og 1838 aarlig 200 Tdr., i 1839 omtrent 1000 Tdr. og i 1840 omtrent 1800 Tdr., og ligesaameget til eget og Nabodistricters Behov. I Astevoed har dette Fiskeri ikke givet særdeles Udbytte i de sidste Aar, i Rind antages tilvirket til Kjøbmandsvarer circa 60,000 Tdr. og til eget og Nabodistricternes Behov circa 30,000 Tdr.; i Stat og Davig for hver circa 4760 Tdr. til Kjøbmandsvarer og circa 2380 Tdr. til eget og Nabodistricters Behov. Sommerildfiskets Udbytte har været ubetydeligt. I 1837, 1838 og 1840, blev det dog i Sogn drevet med nogenlunde Held, men har ikke afgivet noget videre til Kjøbmandsvarer.

Baartorsfiskeriet har heller ikke været betydeligt; i Sogn er i de sidste 5 Aar tilvirket circa 30,000 Stfr. og i Stat 9 à 10,000 Stfr., og Sommerfisket af Sei og andre Fiskeforter har heller ikke givet Udbytte — i Sogn circa 5 à 6000 Tdr., men alt dette forbliver til eget og Nabodistricternes Forbrug.

Hummerfiskeriet har især i Sogn givet nogenlunde Udbytte, medens det dog maa bemærkes, at Fiskerne finde, at Hummeren ikke har den Størrelse, som forhen. Opgave over hvad der af Hummer er udfisket i de sidste 5 Aar har Amtet kun kunnet erholde fra Sogns Fogderi saaledes:

i Aaret 1836	. .	Ingen.
= — 1837	. .	24,044½ Stfr.
= — 1838	. .	13,779½ —
= — 1839	. .	14,177½ —
= — 1840	. .	7,018½ —

I Sønd- og Nordfjords Fogderi var Udbyttet af Hummerfiskeriet i Aarene 1836, 1837 og 1839, da Hummeren betales med 4 Skl. pr. Styk, omtrent 500 Spd. aarlig, og i Aaret 1840, da den betales med 6 Skl. pr. Styk, omtrent 800 Spd. I 1838 fandt ingen Hummerudfiskning herfra Sted.

Larefisket, som for flere Aar tilbage dreves med meget Held især i Ytre og Indre Sogn, har mærkelig aftaget, uden at man veed at angive nogen Grund hertil.

Nogen Forbedring i Fiskens Tilvirkningsmaade eller i Fiskeredskaberne er forøvrigt neppe at spore, men

man tør vel af det herhenhørende Skrift af Provst Deinboll, som nu er uddeelt iblandt Almuen, vente sig Adskilligt i denne Retning.

5. Bergværksdrift.

Alf Bergværker og hvad derhen hører have Ingen i Amtsdistrictet.

6. Fabrik- og Haandværks-Drift.

Her staaer dette Amt, som saamange andre Districter i Norge meget tilbage, og her findes saagodtsom ingen Fabrikker.

Nævnnes maa dog:

1. 2de Teglblanderier i Sogn, et i Lyster anlagt af Capitain Munthe og et i Urland anlagt af Andreas Fretheim, men til denne Tid have de neppe givet synderligt Udbytte, muligens endog kun Tab for Eierne, men ogsaa her faaer man vente Alt af Tiden; endnu ere disse Indretninger saa nye.

2. En Strikkemaskine, et Farveri og en Stampemølle i Lyster; ved den første produceres en Deel Huer og Trøier, men ikke til Afsetning i det Større, og de 2de sidste Indretninger have været drevne med Held.

3. Et Farveri i Sogndal, der aarlig tilbereder og affætter et betydeligt Quantum Læder og Skind af særdeles god Bonitet.

4. Corpssmed Bonens Fabrik paa Dahle i Søndfjord. Denne særdeles dygtige Mand, der arbejder med 3 Svende, forarbejder en Mængde Rifler, Skydegeværer, Stueuhre og mange andre Jern- og Staalsager, smukke og solide, der for det Meste affættes i hans eget og Nabodistricterne.

Brændeviinsbranderierne drives kun enkeltviis i det Store, men de fleste Jordbrugere have tilvirket Brændevin med mindre Kjedler. Brændeviinsafgiftens Forhøielse har imidlertid i de senere Aar indskrænket dette sidste, og heraf maa man sikkert love sig glædelige Resultater for Fremtiden med Hensyn til Formindskelse af den overdrevne Brug af Brændevinet, der har været og er baade fysisk og moralsk ruinerende for Almuen.

7. Hvininger.

a. Huusfliden indskrænker sig fast overalt til eget Forbrug. I Almindelighed tilvirktes hjemme hvad Almuesmanden behøver af Badmel, Væred og Stoffer, men disse Producter ere heller ikke af den bedste Bonitet. Almuen savner i denne Henseende meget den fornødne Anviisning, og det er derfor glædeligt at erfare, hvorledes Familier udenfor Bondestanden i Districterne især i Sogn begynde at afgive et roesværdigt Exempel paa en Huusflid, der ikke alene strækker sig til andre Productioner end de ovennævnte, men som ogsaa søger at gjøre dem saa fuldkomne som muligt. Herfra faaes gode og smukke Dreiesler, Bomuldstøier og Stoffer, som, forsaavidt de ikke forbruges i Districterne, med ikke ubetydelig Fordeel affættes i Bergen. At dette Exempel ikke vil være uden god Virkning paa Almuesmanden, er klart, ligesom det maa bemærkes, at i enkelte Bygder spores Virkningen allerede.

Gaards-, Dyrknings- og Giske-Nedskaber arbejder Almuesmanden selv, men uden nogensomhelst Sands for det Skønne, og altid slavisk — efterlignende Forfædrene. Kunstfands mangler i det Hele taget Almuen meget, og derfor seer man det solideste Snekker- og Smedearbejde under de uskønneste og plumpeste Former. Forøvrigt indskrænker Huusfliden sig til Forsærdigelse af Kar, Tiner, Rister, Kuffer og Kurve, som for det meste affættes i Bergen. Her bør ogsaa anmærkes, at i Indredahle i Søndfjord bygges nye Huse, som senere sælges fra Tomten.

b. Skibs- og Vaadbyggeri.

Alf Skibe bygges næsten ingen, hvorimod af Jægter og Vaade bygges Mange, og især i Nordfjord: Jægter, der ere baade gode Seilere og store. Forøvrigt henvises her underdanigst til de vedlagte herhenhørende Tabeller efter det hidtil brugelige Schema.

c. Jagten kan ikke siges at være en Næringsgreen, der ubelukkende beskæftiger Nogen. I Sogn skydes der aarlig flere Noddyr, som Bjørne, Vøsser, Bielfraser og Ulve, og ligesaa en Deel Bjørne i Gloppens og Stryens Skibreder i Nordfjord; men det vigtigste Udbytte giver formeentlig Jagten efter Ryper, hvilke faaes i en ikke ubetydelig Mængde, især paa Jølster i Søndfjord, og som med Fordeel affættes i Bergen.

d. Fragtfart og Landtransport af Varer finder som Næringsvei formeentlig kun Sted, hvad Jorftnævnte angaaer. Eierne af Jægter tjene dog neppe i Almindelighed mere end de behøve for at ernære sig og Familie, og Fragtfarten indskrænker sig til Reiser imellem Districterne og Bergen for at indbringe Landmandens Producter og bringe ham tilbage en Deel Nødvendighedsvarer, samt for en Deel ved Sildefisket.

e. Handelen, forsaavidt den stæer directe med Bergen, er ikke betydelig, og bestaaer hovedsagelig i Fedevarer og Potetes, en Deel Skindvarer, Kommer samt Beed. Slagteqvæg og Skindvarer føres ogsaa landværts til Christiania.

Handelen med Landfræmmerne er for det meste Luffhandel, og finder fornemmelig Sted i Indre Sogn, hvor Almuen fast affætter alle sine Varer til Landhandlerne, og hos dem faaer igjen Nødvendighedsartikler, saasom Korn, Vin, Stry, Salt, Jern, Hamp, Læder, Tobak m. v., men denne Handel er vistnok mindre til Almuens Fordeel, end ønskeligt, fordi Landhandlerne saavel søge Fordeel paa de Varer, de levere til, som paa de, der kjøbes af Almuen. Kjøbstædanlægget paa Leirdalsøren vil formeentlig indskrænke denne hos Indre Sogningerne sædvanlige Luffhandel, og dette vil sikkert være til Almuens Fordeel.

I Sogns Fogderi have 25 Landhandlere, der for største Delen ene soutinere ved Samhandel med Almuen, og 35 Gjæstgiverier til Bequemmelighed for Reisende. Endelig have Markedsplads paa Leirdalsøren i Indre Sogn, hvor Omsætningen for Almuen bestaaer i Fedevarer og Fiskevarer. 5 à 6 Handelsmænd fra Bergen pleie der at indfinde sig, men Omsætningen er ikke stor.

I Sønd- og Nordfjords Fogderi have ingen Markedsplads, men ogsaa herfra søger Almuen til Leirdalsøren. Antallet af Gjæstgiverierne og Landfræmmerierne i dette Fogderi skal senere underdanigst blive opgivet.

Uf det hidtil Anbragte formener Amtet, at det er klart, hvad man i Indledningen til denne underdanigste Indberetning tillod sig at anføre, at Districtet nemlig, uden at have gjort synlige Fremfærd, dog ikke har gaaet tilbage, og det er der paapeget, hvad Aarsagen hertil formeentlig kan være, nemlig Traditionens Helighed, men hertil kommer ogsaa de locale Omskændigheder, der gøre Communicationen med Andre vanskeligere og derved isolere Districtet mere fra Exemplet og fremmede Paavirkninger. Men dette har igjen havt til Følge, at Almuen her har beholdt sit characteristiske, nationale Præg, og slutter sig med oprigtig ædel Varme til sine Fædrener og sit Fædreland.

Almuens oekonomiske Tilstand bør ikke stildres som slet i Almindelighed, og Almuen roses for den Iver, hvormed den arbejder, for at kunne udrede de offentlige Paalæg. Men heraf maa man dog ikke slutte, at der hersker nogen egentlig Velstand blandt Almuen; thi det er kun dens tarvelige Levemaade, som sætter den istand til at føre et Liv, der er frit for Næringsforger, og hvor Luxus har indsneglet sig, er den oekonomiske Velvære gaaet til Grunde.

Almuens intellectuelle Udvikling tør man derimod neppe sige staaer paa et meget høit Standpunct, men der skal Kræfter og Tid til at bringe Sløvheden i Aande. Maaskee tør man paastaae, at her dog spores de største Fremfærd i de sidste 5 Aar, og med Taknemmelighed bør man her dvæle ved de mange Præsters opoffrende Nidkjærhed for at udbrede Christendom og Moral iblandt Almuen, deres uegennyttige Bestræbelser for at bringe Oplysningens Straaler til at gyde Liv og Kraft i Sjælen. Og Herren synes hertil at lægge sin Velsignelse, og fra disse intellectuelle Fremfærd er det vi i Tiden skal vente den hele Reform til det Ryere og Bedre saavel i materiel eller oekonomisk, som ogsaa i moralsk Henseende. Derfor har Amtet det Haab,

at Almuen, en i Almindelighed godmodig og ærlig Slægt, snart vil reise sig fra det mindre moralske Punct, hvortil den paa flere Steder er sunket; naar Brændeviinsdriften overdrevne Nydelse ophører, ville de heraf flydende mangehaande Ulykker ogsaa ophøre. I Sønd- og Nordfjords Fogderi synes Almuen i Almindelighed at være idetmindste udvortes sædeligere, medens Usædeligheden er større i Sogns Fogderi, uden at man nu egentlig mere, som tilforn skeet, bør sætte Indre Sogn under Yttre Sogn i denne Henseende. Deels har i Indre Sogn kraftige Hænder arbeidet, thi der var visse meget at udrydde, deels ere Indre-Sogningerne i Almindelighed langt mere aandsbegavede, og isærbelesshed bejlede af Handelsaand, hvilken giver Anledning til hyppige Sammenkomster, hvor Livligheden er mere udsat for at skee ud med Dorffheden og hvorved Indre Sogn har paadraget sig et flettere Rygte end Yttre Sogn.

Formandskabs-Institutionen synes at ville staae Rødder nu iblandt Almuen, og vist er det, at den er stiftet til at oplive Almeenaanden, hvorfra saa meget godt udgaar.

6 Tabeller efter Schema No. 4 vedlægges underdanigst.

Hvad den aarlige Tjenesteløn for Dreng og Pige angaaer, samt Dagløn for en simpel Haandarbejder, da kan den opgives saaledes:

- a. Indre Sogn: Dreng 6 — 10 Spd. aarlig samt Klæder, der ansættes til 8 à 10 Spd.; Pige 2 — 4 Spd. aarlig og Klæder, der kunne anslaaes til 3 Spd.
- b. Yttre Sogn: Dreng 5 — 8 Spd. aarlig samt Klæder som oven; Pige 2 à 3 Spd. samt Klæder som oven.
- c. Sønd- og Nordfjords Fogderi: Dreng 12 à 15 Spd. aarlig og en Pige 9 Spd. aarlig, men naar de tillige erholde Klæder, faaer en Dreng i Regelen kun 4 à 5 Spd. og en Pige 3 Spd. aarlig. Daglønnen er næsten overalt for et Mandfolk 24 sk . og for et Fruentimmer 16 sk . om Sommeren; om Vinteren noget mindre og i Sogn endog indtil det Halve. Desuden have samtlige ovennævnte Tjenere og Daglønnere Kosten.

Hvad Veivæsenet angaaer, da lægge locale Hindringer meget i Veien for at det her kan staae paa et saa høit Punct som i andre Districter i Riget; imidlertid gaaer det ogsaa her fremad, og Almuen viser megen Nedebønhed til at opbjaelpe det.

Fremkommelige Veie med Hjulredskaber i Sogns Fogderi ere følgende Hovedveie:

- a. Fra Leirdalsøren til Støtten paa Fjell i virkelig Længde 5 Mile.
- b. Fra Gudvangen til Stalheimskleven circa 1 Mil.
- c. = Badem til Søndfjord circa $\frac{1}{2}$ Mil og
- d. = Leervig til Søndfjord = $1\frac{1}{2}$ =

Samtlige disse Veie ere fra først af oparbejdede for længere end 5 Aar tilbage.

Af Bygdeveie have derimod fast ikke nogen, der befares, eller kan befares med Hjulredskaber, hvilket grunder sig tildeels i locale Væstfænheder, deels i Mangel paa fornøden Arbeidskraft.

I Søndfjord ere følgende Hovedveie:

fra Nordfjords Grændse til Skøy	1	Mil
— Nedre Vassenden til Sveen	$3\frac{3}{4}$	—
— Langeland til Badem	$2\frac{1}{2}$	—
— Tros til Leervig	4	—

Tilsammen $11\frac{1}{4}$ Mile

og Bygdeveiene ere af følgende Udstrækning:

i Sølster Præstegjeld	1½ Mil
i Førde Præstegjeld	5⅓ —
i Indre Holmedals Præstegjeld	1⅕ —
i Kinds og Aflervolds Præstegjelde	¾ —
Tilsammen 9 Mil,	

foruden hvilke 9 Mil omtrent 5 Mil Bygdevei er under Arbeide, hvoraf dog kun enkelte Stykker ere farbare med Hjulredskaber. For Øvrigt ere i de sidste fem Aar ingen nye Veie i Søndfford oparbejdede eller forandrede fra ufremkommelige til Kjøreveie. I Nordfford ere af Veie, som kunne befares med Hjulredskaber, Hovedveie til en Længde af 4⅔ og Bygdeveie til en Længde af 4 Mil, af hvilke sidste en Strækning af noget over 1⅓ Mil er i de her omhandlede Aar oparbejdet.

Efter Foranførte udgjøre saaledes Amtets samtlige Kjøreveie, forsaavidt de ere Hovedveie, en Strækning af 24 Mil og, forsaavidt de ere Bygdeveie, en Strækning af 13 Mil.

I Amtet have kun 3 Bygdemagaziner, nemlig i Leirdals og Justedals Præstegjelde i Indre Sogn og i Eids Præstegjeld i Nordfford; i Løbet af de sidste 5 Aar ere hverken nye oprettede eller ældre ophævede. De endnu ikke indløbne Beretninger om Magazinerne's Status skulle nærmere underdanigst blive fremsendte.

Sparebanker, eller private Brand- og andre Assurance-Indretninger have ikke.

Og hermed slutes denne underdanigste Indberetning, efter at jeg har søgt saa nøiagtigt som muligt at beskrive Tilstanden i det mig naadigst anfortroede Nordre Bergenhuus Amt, og jeg slutter den med det inderligste Ønske om Almuens levende Fremstridt til det Bedre, men dette Ønske understøttes ogsaa af det sikkre Haab om dets Opfyldelse, thi under Deres Kongelige Majestæts ædle, vise, landsfaderlige Scepter maa det Sande og Gode kraftigt fremvære.

Nordre Bergenhuus Amt, Bergen den 16de Juni 1841.

Underdanigst
Kastrup.

Romsdals Amt.

Beretning

for de 5 Aar 1836 — 1840 om Romsdals Amts oekonomiske Tilstand, afgiven ifølge de Kgl. Resolutioner af 23de December 1839 og 6te Mai 1840.

De Gjenstande, som her blive at omhandle, ere følgende:

A. For Landdistricternes Vedkommende.

a. Jordbrug.

Skjønt flere af de sidste 5 Aar vare mislige for Landmanden, har Jordbruget i dette Tidrum dog i de fleste Egne i Amtet gjort Fremstridt, om end i det Hele taget kun for en ringe Deel i Henseende til en planmæssig Drikt, saa dog ved Udvidelse af dyrket Land. Mæst staaer man tilbage med Englands Dyrkning, hvormed imidlertid i enkelte Egne er gjort en god Begyndelse. Hvad Huusmænd angaaer, da have de ei alene ved Nylands Opdyrkning, men ogsaa ved Udlægning af en Deel af Algerlandet til England, nu og da endog tilsaaret med Timotheifrø, foregaaet Gaardmændene med et godt Exempel; til saadan Driktighed og Driktmaade have de vist nok ogsaa været nødtvungne naar de skulle faae Nytte af Pladsen. Anskaffelsen af bedre Algerdyrkningsredskaber, saasom Plouge, især de saakaldte falkenskeenske, Harver m. v., enkelte Steder ogsaa af Erstirpatorer, Hypeplouge og Tromler, har temmelig almindelig tiltaget i Amtet; de fleste af saadanne Redskaber forfærdiges nu i Districtet, en Deel indkomme ogsaa fra andre Steder. Dgsaa ved Havkanten er Sandsen for Jordbruget bleven oppaakt; saaledes berettes at Jordeiendommene i Dværnæs Præstegjæld i Nordmørs Fogderi ere i den senere Tid betydeligen flegne i Priis i Sammenligning med den yderst ringe Værdi hvori de forhen have været, hvilket da tillige vidner om Almuens forbedrede Aar.

Korn-Udsæden bestaaer fornemmelig i Havre, dernæst Byg og Halybyg (Havre og Byg); af Rug, især Vinterrug, saaes ubetydeligt formedelst de ustabige Vintre, af Hvede end mindre; Rugavlen opgives dog at have i den senere Tid tiltaget i Nordalens Præstegjæld i Søndmørs Fogderi. Potatoes-Avlen tiltager alt mere og mere; der ere vel saa Steder i Amtet hvor Productionen har været af den Betydning, at det kan formodes at denne Avl vil afdrage formedelst den formindskede Brændeviinsbrænden; Surendals Præstegjæld

er det eneste District om hvilket der er yttret, at Potetesdyrningen maafee drives forvidt til Skade for Jordbruget; en stor Deel af de avlede Potetes forvandles fremdeles her til Brændeviin.

Som en af de væsentligste Hindringer for Jordbrugets Opkomst maa for de fleste Egne i Amtet anføres, at det ei alene gaaer langsomt med Udfistningen af Fælledsskabet, men at samme, hvor den er iværksat, for største Delen ei er udført overensstemmende med Loven af 17de August 1821 forsaavidt denne i § 13 har den væsentlige Bestemmelse, at de Jorder som udfistes skulle udlægges, saavidt muligt, samlede paa eet Sted, hvorimod Udfistningen, udført saavel af Rettens Middel som af de Rodhavende indbyrdes, sædvanligen blot har bestaaet i en Formindskelse af Teige-Antallet; de paa saadan Maade udfistede Jorder kunne saaledes ikke hensigtsmæssigen drives, ei heller kunne de frebes ved Indhegning. Man modarbejder bemeldte Lov endog i den Grad, at naar et Jordbrug, som alene havde een Dpfidder, deles mellem flere, stæer Udfistningen paa samme fordærvelige Maade.

Uagtet Sandsen for en bedre Jordbrugsdriivt er i Amtets forskjellige Egne mere eller mindre bleven opvaft, vil det dog have en lang Udsigt til en indgribende Forbedring, om end Udfistningen var mere, og paa en hensigtsmæssigere Maade end hidtil, bleven fremmet, saalænge der ei oprettes Agerdyrknings-Seminarier i Rigets forskjellige Egne, saasom et i ethvert Amt.

Blandt de Districter, som have staaet meget tilbage i Henseende til Jordbruget, var ogsaa Tre Sogn i Tingvolds Præstegjeld, Nordmørs Fogderi; her er dog Tid efter anden stæet en mærkelig Forandring til det Bedre. Da en Person af Sognet, der har været Elev ved Agerdyrknings-Seminarieret i Jarlsberg, nu er bleven Eier af en af Districtets betydeligste Gaarde, vil Jordbruget i den Egn forhaabentlig ved hans Exempel end mere tiltage i Forbedring.

Om Jordbrugenes Antal og Matriculskyld, hvad deraf er Selveiergods og Bygges eller Forpagtningsgods, samt om Udfistninger og Rylands Opbrydning, indeholde Bilagene tildeels ufuldstændige Forklaringer.

Opgaverne for Nordmør, Romsdalen og Søndre-Søndmør angaae, imod Bestemmelsen, Udfistning ei blot af Hjemmark men ogsaa af Udmark og Skov. Der ere kun enkelte Egne i Amtet, hvor Ryland kan opbrydes med Ploug; i Almindelighed maa det formedelst Mængden af Steen og store Furu-Rodder stæe med Haandmagt, der kan ansættes til en Befostning efter Markens Væfaffenhed af mindst 6 à 8 Spd. pr. Maal; i et enkelt District nemlig Stangvigs Præstegjeld er Befostningen endog opgivet til 5 à 6 Spd. og mere, foruden fri Koft, pr. Maal. Den opbrudte Steen benyttes nu langt mere end forhen til lufte Grøfter og til Steengjerder hvor samme behøves og kunne anbringes. Mange af de fra det Søndenfjeldske i de senere Misvæxtaar hidstrømmede Trængende erhvervede her Ophold ved Jordbrydning, ofte mod en knap Betaling.

Efter Nordmørs Fogeds Beretning kunne Surendals og Sundals Præstegjelde i almindelig gode Aar ei alene brødføde sig af egen Avl, men maatte deraf ogsaa kunne affætte en Deel til andre Bygder, naar ei saa meget Korn og især Potetes forbruges til Brændeviinsbrænden; Stangvigs Præstegjeld antages noget nær at avle det Fornødne, hvorimod de øvrige Præstegjelde i Fogderiet efter Agerbrugets nærværende Tilstand mere og mindre tiltrænge fremmed Korn.

Ved sidste Tælling befandtes Fogderiets Folkemængde at udgjøre 25,045, og opgaves Avlingen, efter Udsædens Gradrag, at beløbe:

af de forskjellige Kornsorter til	50,042 Tdr.
af Potetes 29,547, som ansat i Korn efter 3de Tdr. mod 1	
Tonde Korn bliver	9,849 —
	59,891 Tdr.

Transport 59,891 Tdr.

Fogden antager efter de indhentebe Oplysninger, at Opgaven ved

Folketællingen i 1835 i det Hele taget kan forøges med $\frac{1}{3}$, gjør	11,978 —
	<u>71,869 Tdr.</u>

Regnes nu paa Folketallet 25,045, Borne og Børn, $3\frac{1}{2}$ Tdr. pr. Individ, udfommer 87,657 Tdr., altsaa skulde af fremmed Korn tiltrænges 15,788 Tdr.

Beregningen fra den constituerede Foged i Romsdals Fogderi indeholder, at Romsdals, Bols, Betø, Næsfets og Bolsø Thinglaug, maafee ogsaa Vestnæs Thinglaug, maae i almindelig gode Aar kunne avle det Fornødne til eget Behov, og det førstnævnte Thinglaug endog til Afsetning for en ei ubetydelig Deel saavel af Korn som Potetes, hvis mere Tarvelighed og mindre Brændeviinsbrænden fandt Sted i dette District. Folkemængden i Fogderiet beløb sig ved sidste Tælling til 16,917, og blev da Avlingen, efter Fradrag af Udsæden, opgivet saaledes:

af de forskellige Kornsorter	35,643 Tdr.
af Potetes 28,643 Tdr., ansat, saaledes som ovenfor, i Korn til	9,547 —
	<u>45,190 Tdr.</u>

Det antages at der kan uden Misregning tillægges, saaledes som for

Nordmørs Fogderi, $\frac{1}{3}$	9,038 —
	<u>54,228 Tdr.</u>

$3\frac{1}{2}$ Tdr. Korn regnet pr. Individ gjør paa det anførte Folketal et Beløb af 59,209 Tdr., folgelig skulde der udfordres en Tilførsel af 4,981 Tdr.

Fogden i Søndmoer beretter, at intet Præstegjeld i Fogderiet kan antages at kunne ganske brødføde sig af egen Kornavl, samt at Districtet i Middelsaar tiltrænger et Tilskud af 10 à 12,000 Tdr., hvorimod Fogderiet formenes at avle af Potetes tilstrækkeligt eller dog næsten tilstrækkeligt til eget Behov.

Ved sidste Tælling udgjorde Fogderiets Folkemængde 27,178, og Avling, efter Udsædens Fradrag:

af de forskellige Kornsorter	59,062 Tdr.
af Potetes 34,987 Tdr., ansat i Korn med $\frac{1}{3}$	11,662 —
	<u>70,724 Tdr.</u>

Man tager sandsynligen ikke Feil ved ogsaa her at tillægge $\frac{1}{3}$	14,145 —
	<u>84,869 Tdr.</u>

Efter foranførte Beregning af $3\frac{1}{2}$ Tdr. pr. Individ paa det ovennævnte Folketal udfommer 95,123 Tdr. altsaa fornødent Tilskud af 10,254 Tdr., som omtrent svarer til det af Fogden opgivne Quantum.

Egen Avl, og Tilskud af fremmed Korn, skulde saaledes udgjøre:

	Avl af Korn og af Potetes, ansat i Korn.	Tilskud.	Tilsammen.
Nordmørs Fogderi	71,869 Tdr.	15,788 Tdr.	87,657 Tdr.
Romsdals Fogderi	54,228 —	4,981 —	59,209 —
Søndmørs Fogderi	84,869 —	10,254 —	95,123 —
	<u>210,966 Tdr.</u>	<u>31,023 Tdr.</u>	<u>241,989 Tdr.</u>

Folketallet i Nordmørs Fogderi var efter sidste Tælling omtrent 2000 mindre end i Søndmørs Fogderi; Jordbrugsdriften maae ansees at være i hiint Fogderi bedre end i dette; at dog Nordmoer skulde tiltrænge ei alene ligesaameget fremmed Korn som Søndmoer, men endog omtrent en halv Gang mere, kan ikke antages for rigtigt, hvilket ogsaa erfares forsaavidt nærmere Forklaringer derom ere modtagne; saaledes berettes at tiltrænges Korn-Tilskud:

i Tingvolds Præstegjeld, hvor Agerbruget staaer tilbage i Hovedfognet, men har

tiltaget i Annersfognet Dre	1000 à 1200 Tdr.
i Freds Sogn i Christiansunds Præstegjeld	500 —
i Ebo Præstegjeld, hvor der er en stor Deel Strandsiddere og Fiskere som ingen Jord have	1500 —

Stangvigs Præstegjeld avler i almindelige Aar det Fornødne af Havre, men maa købe en Deel Byg, hvis Vøl ofte mislykkes. Dure Præstegjeld maa aarlig købe en Deel Korn, men hvormeget er ikke opgivet. Det samme er Tilfældet i Dværnæs Præstegjeld, der har mange Strandsiddere og Fiskere uden Jord. Af Potetes avle de ovennævnte Districter, med Undtagelse af Ebo Præstegjeld, der aarlig maae købe omtrent 600 Tdr. af denne Artikel, det Fornødne til eget Forbrug, og Stangvigs Præstegjeld ogsaa til Salg. Om Surendals og Sundals Præstegjælde er ovenfor meldt.

I Romsdals Fogderi affatte de Handlende i almindelig gode Aar kun en ringe Deel Korn.

Ved foranstaaende Beregning maa dog bemærkes, at Folkemængden maa siden sidste Tælling være en Deel tiltaget. 3½ Tdr. Korn, skønt af Havre og Byg, især det første, kan vel passende ansættes, saaledes som ovenfor er sleet, pr. Individ, da en stor Deel af Amtets Indvaanere, især ved Havkanten, leve tillige af Fisk. Kornforbruget vilde ei ubetydeligen formindskes naar der brugtes mere af vegetabiliske og animaliske Fødemidler; af de sidste saasom Kjød, Smør m. v. anvendes nu næsten alt til Affæining.

I Nordmoers Fogderi avles ei Viin af nogen Betydning undtagen i Surendals og Sundals Præstegjælde; i det førstnævnte Præstegjeld maae denne Vøl tillige ansees for at give en ei ubetydelig Indtægt. Noget Hamp avles ogsaa i disse Præstegjælde. Viin og Hamp-Vøl gives i Romsdals Fogderi kun i Næssets Præstegjeld og Romsdals Thinglaug, og det blot for en ringe Deel, men ingensteds i Søndmoers Fogderi dyrkes Viin, og Hamp kun af Enkelte. Humle avles, og det kun til eget Forbrug, fornemmelig i Surendals og Sundals Præstegjælde i Nordmoer, i Bedø og Volds Thinglaug i Romsdalen, og af nogle faa Mænd i Søndmoer.

Urtehaage er det sjældent at see hos Almuesmanden. Dyrkningen af simple Rodvæxter saasom Gulerødder og Kaafrabi begynder at udbrede sig i adskillige Præstegjælde i samtlige Fogderier; fra Stangvigs og Tingvolds Præstegjælde sleet nogen Affætning af bemeldte Artikler til Christiansund. I den senere Tid har en Iffe-Almuesmand i Søndmoers Fogderi anlagt en Have, hvorfra affættes forskellige Havevæxter.

Frugttræer i Nordmoers Fogderi findes fornemmelig paa Gaarde, som ere eller have været beboede af Embedsmænd. Sognepræst Heyerdahl i Stangvigen lægger megen Vind paa Havevæsenet. Den af Jacob Tolle i samme Præstegjeld i sin Tid anlagte, efter Egnens Beskaffenhed, ei ubetydelige Frugttræhave af giver nu en Deel Frugt af forskelligt Slags til Salg. Paa enkelte Steder i Sundalen have en udmærket Sort af Kirsebær, der, skønt ikke i nogen Mængde, affættes i Christiansund. Med Frugttræers Plantning og Opvækst vedbliver man i Romsdals Fogderi, undtagen i Agersø og Bo Præstegjælde ved Havkanten.

I Driflugs, Strandens og en Deel af Nordalens Præstegjeld i Søndmoers Fogderi — i hvilke Districter Frugttræers Opvækst har i de sidste Aar tiltaget — avles i gode Aar en ei ubetydelig Mængde af Æbler og Kirsebær, der ved Affætning i Alesund m. fl. Steder, men, forsaavidt Æbler angaaer, især paa Romsdals Marked, give en meget god Indtægt; i de sidste 4 Aar have nogle Mænd i Voldens Præstegjeld ogsaa plantet Æble- og Kirsebær-Træer.

6. Fædrikt.

Med ordentlig Engdyrkning eller nogen Tid brugt Agerlands Udlægning i et passende Antal Aar til Eng, er, med enkelte Undtagelser, først i de seneste Aar gjort Begyndelse af Gaardbrugerne i Amtet af Almueklassen, da det for nogle Egne er forklaret, at efterkom Opdyrkning af Nyland fremskrider udlægges noget af den gamle Agerjord til Eng. Det meste Hø, og det for en stor Deel af ringe Sort, tilveiebringes med stor

Beføstning og Tidsspilde fra Myrer og Fjeldflaatter, og er Høsaannen som oftest ikke tilendebragt naar Kornskuren maa begynde. Dette maa have en skadelig Indflydelse paa Fædrivten, og det saameget mere som det Foder, der under en saa langvarig Slaat indsamles, i større eller mindre Grad maa blive beskadiget forinden det kommer under Tag eller i Stak. Da det dyrkede England saaledes i Almindelighed endnu blot bestaaer af smaa Strækninger mellem eller nedenfor Agrene, der formedels den idelige Brug tiltrænge al den faldende Gjødning, maa der blive et stort Misforhold mellem Agerlandet og Englandet (det dyrkede).

Gode Havnegange have, i Nordmørs Fogderi, Surendals og især Sundals Præstegjeld, i Romsdals Fogderi, en Deel af Gryttens og Næssets Præstegjelde, i Søndmørs Fogderi, samtlige Præstegjelde med Undtagelse af Harams, Borgunds, Herø og en Deel af Ulfsteens Præstegjeld. Saaledes affættes en betydelig Deel Fedevarer fra Surendals og Sundals Præstegjelde (det sidste bekendt for dets gode og vel behandlede Smør) deels til Christiansund og deels til Trondhjem; fra bemeldte Præstegjelde saavelsom fra andre Districter i Fogderiet forsynes derhos Christiansund tilstrækkelig med Slagteqvæg af alle Sorter, hvoraf desuden afgaaer en ei ubetydelig Deel fra Surendalen og fornemmelig fra Sundalen til Trondhjem.

Lensmanden i Sundalen opgiiver at dette District affætter aarlig omtrent 400 Boger med Fedevarer. Ebo Præstegjeld, der, som foran anmærket, har mange Strandsiddere og Bøhrmænd, kan ei selv producere det Fornødne af bemeldte Slags Varer. Paa Romsdals Marked bliver en ikke ubetydelig Deel Fedevarer afsat, især fra Gryttens og Næssets Præstegjelde, til Trondhjem og Christiansund. Molde forsynes med Fedevarer fornemmelig fra Romsdals Fogderi, men tildeels ogsaa fra Søndmør. Fogden i Søndmør antager at der fra Fogderiet udføres aarlig 20 à 30 Jægtladninger med Fedevarer, foruden hvad der affættes i Alesund og tildeels i Molde, til Trondhjem, Christiansund og Bergen. Borgunds Sogn og Harams Præstegjeld tiltrænger Fedevarer andesteds fra, den indre Deel af Borgunds Sogn formedels Jordbrugenes Ubetydelighed, og den ydre Deel samt Harams Præstegjeld af Mangel paa egne Havnegange, der gjør det til en tvingende Nødvendighed for Beboerne at lade deres Creature om Sommeren græsse langt affides i andre Bygder.

I nogle Egne er Kreaturholdet blevet noget formindsket formedels indtrufne mislige Foderaar; enkelte Steder er Faarenes Antal blevet forringet ved udbrudt Sygdom mellem dem. Hvad Nordmørs Fogderi angaaer, antager dog Fogden efter de indhentede Forklaringer, at Kreaturholdet i det Hele taget er betydelig større end Opgaverne ved Tællingen i 1835 lyde paa. For Romsdals Fogderi har den forrettende Foged meddeelt den hermed følgende Tabel til Oplysning i ommeldte Henseende. Fogden i Søndmør anseer Opgaverne for dette District i 1835 om Kreaturholdet for temmelig paalidelige, dog tilføier han at der for Voldens Præstegjeld efter den af Districtets Lensmand givne Forklaring tilkommer 600 Storfæ, 1100 Faar, 1500 Gjeeder og 50 Sviin. For Borgunds Præstegjeld har Sognepræsten i November f. A. til Amtet opgiivet, at Kreaturholdet da var følgende: 623 Heste, 4261 stort Dvæg, 6641 Faar, 1516 Gjeeder og 761 Sviin.

Til Forbedring af Hesteracen, som dog i flere Egne af Amtet ansees for god, vides intet i den senere Tid at være foretaget, naar undtages at Lensmand Neergaard i Dre Sogn i Nordmør skal ved at anskaffe en stor Hingst, ventelig af god Race, have bevirket at flere Bønder i Sognet have tillagt sig større og bedre Hopper, og da disses Føl ere blevne godt betalte, kan det haabes at Hesteavlen med Tiden vil blive til en ikke ringe Indtægt for Bygden, medens denne hidtil har havt en trykkende Udgiwt med at anskaffe tjenlige Heste andestedsfra.

Til Dvæg-Racens Forbedring er efter de givne Forklaringer intet foretaget i de sidste 5 Aar. En Blanding af norske og engelske Faar have i adskillige Egne af Amtet. De enkelte Foretagender i Periodens Løb til Faareracens Forbedring ere opgiivne at have bestaaet i følgende: i Nordmørs Fogderi har Handelsmand

Vossius i Dure Præstegjeld anskaffet Jaar af spansk Race fra Tutterøen ved Trondhjem, og siden uddeelt de tilkomne unge Bædre; Lensmand Neergaard har virket paa samme Maade i Dre Sogn ved at anskaffe electorale Jaar af det Slags som havees paa Jarlsbergs Hovedgaard; i Halse Sogn havees nu ogsaa nogle Jaar af den spanske Race fra Tutterøen. I Søndmørs Fogderi i Drifougs Hovedsogn have den forhenværende Sognepræst, Provst Kaurin og Landhandler Bensell indført smuldede Jaar og bidraget til denne Races Udbredelse i Sognet. Det nytter for øvrigt lidet at Almuesmanden tillægger sig Jaar af bedre Race, naar han ei tillige indretter større og luftigere Jaarehuse end de som almindelig forefindes.

At der i Amtet produceres af Uld hvad der udfordres til Huusbrug, maae antages; i Sundals Præstegjeld er Uldproductionen endog en Deel større, da der tilvirkes en ikke ubetydelig Deel Vadmæl, til Affætning fornemmelig i Christiansund. I Almindelighed holdes flere Creature end som forsvarligen kunne ventes fødes; en Begyndelse til det Bedre i denne Henseende er gjort i Halse Sogn i Nordmør, og i Drifougs Sogn i Søndmør.

Med nogenlunde Sikkerhed at opgive Forholdet mellem Besætning og Korn samt Potetes-Avling er vanskelig; for Romsdals Fogderi formener den constit. Foged at det kan, som almindeligt, antages, at en Gaardsavling af 50 Tdr. Korn og 25 Tdr. Potetes staar i omtrentligt Forhold til en Besætning af 1 à 2 Heste, 10 à 12 Storfæ (Ungfæ indbefattet), 20 à 30 Smaafæ og 2 Sviin. Sognepræsten til Dure i Nordmør, Provst Buschmann, antager som det almindeligste i dette Præstegjeld, at for hvert stort Fæcreatur, Heste derfra undtagne, avles 3de Tdr. Korn; at dette Præstegjeld af Potetes avler det Fornødne til eget Behov, er ovenfor anført.

Samme Reensdyr gives ikke i Amtet.

c. Skovdrift.

Nordmørs fordom skønne Furu-Skove ere Tid efter anden ved en ussønksom Benyttelse blevne haardt medtagne. Surendals, Stangvigs og Tingvolbs Præstegjelde ere de eneste i Fogderiet der afgive Skovproducer til Udsalning. De øvrige Præstegjelde, med Undtagelse af nogle Tracter ved Haslysten, der ere saagodtsom skovløse, have ikke mere Skov end fornødent til eget Brug, paa den Veed, af forskjellig Sort, nær, som afhændes i Christiansund, hvilken By dog fornemmelig forsynes med denne Artikel fra Stangvigs og Tingvolbs Præstegjelde. Skovdriften maa paa enkelte Undtagelser nær, nemlig fra de Skove, som have en særdeles beqvem Beliggenhed, ansees lidet lønnende. Vedkommende Tabel udviser at Fogderiet har 15 privilegerede Sauge og 113 Bygdesauge, af hvilke sidste dog 4 i Dvinqvanniet have været nedlagte, — ansatte i Skjorsel for 1437½ Tylt. I de sidste 5 Aar er efter Lensmændenes Opgaver produceret omtrent 6610 Tylter Planter og 3563 Tylter Bord, hvilke fornemmelig ere affatte i Christiansund. Desuden ere i Stangvigs Præstegjeld i 1840 tilvirkede 150 Tylter Skibskroge til en Værdi af 6 à 7 Spd. pr. Tylt, samt aarlig i Periodens Løb omtrent 35000 Allen Skibsplanker, staarne med Haandsaug, som ere blevne affatte i Christiansund, Trondhjem og Bergen.

Kul og Tjære tilvirkes, med Undtagelse af de furuskovløse Dværnæs og Ebs Præstegjelde, til eget Brug, og i Tingvolbs Præstegjeld ogsaa noget til Salg i Christiansund. Paa Uboerne i Ebs Præstegjeld benyttes fornemmelig Torv til Brænde, hvortil den paa enkelte andre Steder for en Deel ogsaa anvendes.

I Tingvolbs og Stangvigs Præstegjelde, og især det første, forarbejdes en betydelig Deel Tønder, hvilke affættes i Christiansund.

Kun af liden Betydning ere Furuskovene nu i Romsdals Fogderi; de vigtigste ere, i Vebø Præstegjeld paa Den Sæffen og paa Gaarden Vestnæs, i Næssets Præstegjeld paa Gaardene Gusfaas, Nafstøi og Naram, og i Bolsø Præstegjeld paa Gaardene Hovdenaf, Røvig, Solemdal, Sotaa og Dvam; den beneficerede Gaard Steenløs i sidstnævnte Præstegjeld har ogsaa god Skov. Ganske skovløst er intet Præstegjeld i Fog-

deriet, men Agers og Bo Præstegjeld have dog kun ubetydeligt af Skov. Efter vedkommende Tabel ere i Fogderiet 18 privilegerede og 17 upriviligerede Sauge, tilsammen 35, af hvilke de 6 have i de sidste Aar været nedlagte; de ere tilsammen ansatte til en Skjorsel af 6,352 Tylster. Den forrettende Foged bemærker at Mængden af det tilvirkede Product maa have været langt større end som i Tabellen er angivet, da Haandsaugblade i disse Egne nu ere blevne meget almindelige, fornemmelig ved Bjælle- og Plankelasten.

Trælasten, til Udfibning, af Planker og Bord, og i den senere Tid tillige af Bjælle, afsættes i Molde, noget ogsaa i Bergen. Af de romsdalske Skove forsynes derhos Søndmørs Fogderi med Huustømmer, Planker, Bord og Honer, hvilket medfører en gavnlig Samhandel, hvorimod Skovdriften for at udbringe Producter til Udfibning neppe kan, efter rigtig Beregning, svare Regning.

Fogderiet, med Undtagelse af Agers og Bo Præstegjeld, er tilstrækkelig forsynet med Brænde af forskellige Træsorter, tillige til Affætning i Molde; fra Nalesund hentes ogsaa stundom Brænde fra dette Fogderi. I de benævnte 2de Præstegjeld benyttes Torv for det Meste til Brænde. Virkeffovene afgive ei tilstrækkelig Tag-Næver til Fogderiets Behov, med hvilken Artikel man derfor for en Deel bliver forsynet fra Dplandet i Christians Amt.

Af Kul og Tjære tilvirkes det Fornødne for Fogderiet; noget Tjære afsættes ogsaa i Molde. En stor Deel Tønder, Baand og Baandstager forarbejdes i Skovegnene og afsættes i Molde, tildeels ogsaa i Christiansund og Nalesund.

I Søndmørs Fogderi gives kun Lidet af Furuskov; dermed ere blot enkelte Districter forsynede, nemlig en Deel af Borgunds Præstegjeld, Drifkogs, Strandens og en Deel af Norddalens Præstegjeld, samt Voldens Præstegjeld. Antallet af de i Fogderiet værende Sauge er 36, hvilke alle kun skjære til Districtets Fornødenhed. Den foreskrevne Tabel om Saugebrug og andre Industrianlæg har Fogden ikke meddeelt. At Fogderiet erholder Forsyning af Bygningstømmer og andre Træmaterialier fra Romsdals Fogderi, er nys ovenfor berørt. Nalesund og de mere eller mindre skovløse Egne i Districtet — hvilke dog fornemmelig bruge Torv til Brænde — forsynes fra andre Egne i Fogderiet med Beed af Birk, Alsp m. v.; Virkeffovene skal være i Aftagende. En stor Deel af den Næver, der udfordres til Tages Tækning, indkjøbes paa Romsdals Marked, dertil nedbragt fra Dplandet. Af Kul brændes, hvor dertil haves Afgang, en Deel, men for det Meste blot til eget Forbrug. Tjære melder Fogden ei at tilvirkes i Fogderiet, saavidt ham bekjendt.

d. Fiskeri.

Hvad Fogden i Nordmør har for dette District i hans Beretning meddeelt angaaende Fiskerierne og sammes Udbytte anseer Amtet det hensigtsmæssigen fuldstændigen her at indtage saaledes:

„Fiskeri drives som Hovednæring i Dværnæs, Edø og Dure Præstegjeld samt en Deel af Fredø Sogn. Forøvrigt deeltager en ikke ubetydelig Deel af Indvaanerne i Dre og Halse Sogne ogsaa i Fiskeriet. De Fiskerier, som hovedsagelig drives, ere Baar-Torste-Sei- og Sildefiskeriet. Disse Fiskerier drives i det Hele taget med Iver og viftnok med Indsigt. Dog har jeg ikke bragt i Erfaring at Forsøg have været gjorte til Opdagelse af ny Fiskegrunde, eller til betydelige Forbedringer i Fiskeredskaberne eller disses Anvendelses Methode. Efter Lensmændenes Indberetninger antages Baar-Torste-Fiskeriet at have indbragt i Periodens Løb:

i Dure Præstegjeld:

for 1836		480 Spd.
„ 1837		377 —
„ 1838		260 —
„ 1839		1211 —
„ 1840		480 —

I Dværnæs Præstegjeld antages aarlig i Periodens Løb at være fisset 30,000 Boger Torst, og da Fissen her almindelig har været solgt raa, til en Gjennemsnits-Priis af 1 Ort pr. Bog, udkommer for de omhandlede 5 Aar 30,000 Spd.

I Edo Præstegjeld antages i Periodens Løb at være tilvirket af Baartorst eller Skrei til Klipfist 50,000 Boger, der som Kjøbmandsware ere udbragte til en Gjennemsnitspriis af 1 Spd. pr. Bog er 50,000 Spd.
og 10,000 Boger Rundfist solgt til en Gjennemsnitspriis af 4 Ort pr. Bog er 8,000 Spd.

I Edo Præstegjeld tilvirktes den største Deel af Baartorsten til Klipfist eller sælges saltet. At Bønderne selv virke den fangede Fist til Klipfist eller Torstfist er det Fordeelagtigste for dem. At dette ikke ogsaa skeer ved Fiskevæhre i Dværnæs Præstegjeld og paa Grib hidrører formeentlig fra at man paa disse Fiskevæhre ei kan erholde Plads til at salte Fissen. Hvad Udbyttet har været for de øvrige Præstegjelde, der tildeels have tiltaget i dette Fiskeri, derom savner jeg Opgave, dog skal Udbyttet for Halse Sogn kunne anslaaes til omtrent 1200 Boger aarlig.

Tilsammen Udbyttet for de 3 omhandlede Præstegjelde af den fangede Baartorst i Periodens Løb 90,808 Spd.

Hvad der er udbragt for Rogn og Tran af dette Fiskeri savner jeg, med Undtagelse af for Edo Præstegjeld, Oplysning om. For dette Præstegjeld antages at være virket Rogn i Gjennemsnit aarlig 300 Tønder, er for 5 Aar, 1500 Tønder, solgt til en Gjennemsnitspriis af 2½ Spd. pr. Tønde, udgjør 3,750 Spd.
og Tran, i Periodens Løb omtrent 200 Tønder aarlig, 1000 Tønder solgt til en Gjennemsnitspriis af 10 Spd. pr. Tønde, udgjør 10,000 Spd.

I Forhold hertil kan formeentlig Udbyttet for Tran og Rogn for de øvrige heromhandlede 2de Præstegjelde ansættes saaledes:

for Dværnæs Præstegjeld i Periodens Løb 1000 Tønder Rogn udgjør efter en Gjennemsnitspriis af 2½ Spd. pr. Tønde 2,500 Spd.
og 800 Tønder Tran à 10 Spd. pr. Tønde 8,000 Spd.

I Dure Præstegjeld maa formeentlig antages i Periodens Løb at være tilvirket i det mindste 100 Tønder Rogn à 2½ Spd. pr. Tønde 250 Spd.
og 80 Tønder Tran à 10 Spd. 800 Spd.

Efter denne Beregning har Udbyttet i Periodens Løb af Baar-Torst-Fiskeriet for ovennævnte 3de Præstegjelde saaledes i det Hele været 116,108 Spd.

Skjønt denne Beregning vistnok er Intet mindre end noiagtig, er den dog formeentlig tilstrækkelig til at vise af hvormegen Vigtighed denne Næringsgreen er ikke alene for Fogderiet men og i almindelig statsøconomisk Henseende. Jeg troer imidlertid at have fuld Høie til at antage at Opgaverne ingenlunde ere for høie, men tværtimod for lave; i alle Fald er ikke medregnet hvad der af den fangede Fist er forbrugt in natura til Præstegjeldenes eget Behov, hvoriblandt jeg ikke skalde lade uberørt, at Fiskehovederne afgive en vigtig Hjælp til Kreaturenes Fodring. I denne Hensigt tørres og opbevares Fiskehovederne og gives Kreaturene kogte med Vandet eller Suppen over og befordre meget Mælkningen hos Køerne. Lensmanden i Dure angiver selv at han antager hans Opgave over Udbyttet af den fangede Fist vilde komme Sandheden nærmere ved at forøges med ¼ Deel. Hans Opgave er imidlertid støttet paa Tiendaafgiftens Størrelse, hvilken Afgift han for Kirkens Vedkommende i Periodens Løb har oppebaaret. Den opgivne Sum 116,108 Spd. maa

saaledes formeentlig antages som den mindste, der som Udbytte af Baartorffesfiskeriet er kommen de omhandlede Præstegjælde tilgode i Periodens Løb. Man skulde saaledes ledes til at troe at dette Fiskeri alene maatte foranledige en betydelig Velstand i vedkommende Districter; dette er imidlertid ikke Tilfældet og enkelte Mars Baar-Torffesfiskerier have endog neppe været lønnende. Imidlertid er dog Velstanden saavel ved disse som de andre Fiskerier temmelig stegen i de senere Aar, især i Ede Præstegjæld, hvor Fiskeriet ogsaa er drevet med størst Fordeel, paa Grund af at Almuen der, som foranført, selv virker Fisken til Kjøbmandsvarer. Vilde Fiskerierne fremdeles slaae til, som hidtil, under samme heldige Conjunctioner, tør man vistnok haabe, at de omhandlede Districter ved en fornuftig Deconomi ville tiltage betydelig i Velstand.

Jeg skulde her ikke lade uberørt at en af de Omstændigheder, der, saavidt jeg har havt Anledning til at erfare, have havt en heldig Indflydelse paa Fiskepriserne for den fiske Almue, er den, at Spanierne og Portugiserne have begyndt selv at hente sin Fisk i Christiansund, hvorved en tidligere Afsetning af Varerne har været opnaaet og saaledes ogsaa høiest mulig Priis været tilstaaet Fiskerne. At Skibsfarten derimod derved for Christiansunds Vedkommende har lidt et betydeligt Skaar, staaer formeentlig ikke til at nægte. For ret at kunne bedømme i hvilken Grad dette Fiskeri er indbringende for den fiske Almue, vilde det være nødvendigt at have en Oversigt over de nødvendige Bekostninger derved. Jeg har ogsaa gjort mig Umage for at erholde de nødvendige Oplysninger hertil, men maa beklage, at dette ikke i den korte Tid har kunnet lyffes mig; thi man støder her paa den Bøjselighed, at Almuen selv ikke veed at gjøre sig en fuldstændig Beregning derover. Til en Prøve skal jeg dog ikke undlade at meddele hvad jeg dertil har kunnet samle, da dette dog idetmindste vil give en Idee om de Bekostninger, dette Fiskeri fordrer.

Efter den Oplysning, jeg har været istand til at erholde, besøges Fiskevæhrene i Dværnæs Præstegjæld af 60 Baade med 6 à 7 Mandes Besætning. De Baade, der kun have 6 Mand, have dog almindelig en saakaldet Betjent med, saa at Baadene i det Hele ere besatte med 7 Mennesker, men Betjenten har kun halv Udrustning og halvt Løb i Fiskeriet. Til en Baad paa 7 Mand udfordres 42 Garn, hvoraf det Halve er i bestandigt Brug, og til en Baad paa 6 Mand 38 à 40 Garn paa samme Maade, desuden 2de saakaldte Garn-Jler, hver paa 120 Favnes Dybde. En saakaldet Torffegarns-Baad har en Værdi fra nyt af, af omtrent 40 Spd. og antages at kunne vare i 20 Aar. Følgelig har den i 5 Aar tabt i Værdi 10 Spd., der for 60 Baade udgjør 600 Spd.

Et nyt fuldstændigt Torffegarn ansættes til en Værdi af 2 Spd. Linet i Garnet antages forslidt ved 3 Mars Brug, og at indsatte nyt Lin i de gamle Tonge og Ravler regnes at koste 1 Spd., og efter andre 3 Mars Brug ere saavel Tongene som Linene forslidte.

Antages nu at disse 60 Baade hver have 40 Garn, udkommer saaledes for 2400 Garn à 2 Spd. 4,800 Spd.

For at indsatte nyt Lin efter 3 Mars Forløb à 1 Spd. pr. Garn 2,400 —
7,200 Spd.

Denne Capital maa ansees forbrugt i 6 Aar altsaa i denne Beregning opføres for $\frac{5}{6}$ Dele 6,000 Spd.

Hver Baad maa desuden have 2de fuldstændige Garn-Jler, der have en Værdi af omtrent 16 Spd., er for 60 Baade 960 Spd.

Da disse ogsaa efter 6 Mars Forløb ansees forslidte bliver i denne Beregning at opføre for $\frac{5}{6}$ Dele 800 Spd.

Til Baadenes Besætning maa regnes 400 Mand, der til Fiskeriet, medregnet den Tid Hens og Hjemreise udfordrer, i det Mindste maa anvende 50 Arbejdsdage. Naar Arbejdslønnen for hver Mand ansættes til 1 Ort 4 Sk. pr. Dag, udgjør Arbejdslønnen for omhandlede Tidsrum 4,666 Spd. 80 Sk. eller for 5 Aar 23,333 Spd. 40 Sk.

Tilsammen 30,733 Spd. 40 Sk.

Transport 30,733 Spd. 40 f.

Efter foranstaaende Opgave over den fangede Fisk er i Periodens Løb udbragt, for
 Rogn og Tran indberegnet, til 40,500 Spd. = f.

Altsaa har efter denne Beregning Baar-Torske-Fiskeriet i Periodens Løb givet et
 Overskud for Dværnæs Præstegjeld af 9,766 Spd. 80 f.

Ved Beregningen maa forøvrigt bemærkes, at Intet er opført for Tab ved ulykkelige Hændelser, hvilket Tab dog formeentlig beløber sig til nogle hundrede Daler. Vel er denne Beregning, som forhen anført, langt fra nøiagtig, men den vil formeentlig dog kunne tjene til, at man kan gjøre sig et mere tydeligt Begreb om den reelle Fordeel, der ved dette Fiskeri tilflyder Fiskerne, ligesom jeg ogsaa troer, at, ere Omkostningerne lavt anslaaede, er Udbyttet det ogsaa. Men selv om Udbyttet havde givet et mindre heldigt Resultat, ligger dog en stor Fordeel for Districtet alene i Anledningen til Arbejdsfortjenesten.

I Edo Præstegjeld drives ikke Fiskeriet med Garn, men med hvad man kalder Dybsangler eller Snøre. Denne Fiskemethode fordrer altsaa ingen synderlige Udrustningsomkostninger. For Sammenligningens Skyld skal jeg ikke undlade at meddele den Underretning om Udbyttet af det omhandlede Fiskeri for dette Præstegjeld, som jeg har kunnet tilvejebringe, bemærkende, at om Tilforlædeligheden af denne Beregning gjælder det samme som ovenfor er sagt; altsaa i Edo Præstegjeld antages 300 Baade, fireaarede, sexaarede, otteaarede og ti-aarede at anvendes i dette Fiskeri, med en Besætning af 2, 3, 4 og 5 Mand og kan antages i Gjennemsnit at beskæftige i Fiskeriets Tid 1050 Mand, der kan antages saaledes fordeelte paa Baadene:

50 Baade à 2 Mand . .	100 Mand.
100 Baade à 3 Do. . .	300 —
100 Baade à 4 Do. . .	400 —
50 Baade à 5 Do. . .	250 —
er 1050 Mand.	

Naar nu Fisketiden ansættes til 50 Arbejdsdage à 1 Ort 4 f. pr. Mand og Dag, udkommer for Arbejds-
 penge i Periodens Løb 61,250 Spd.

Efter foranstaaende Beregning er i samme Tidsrum Fisk, Rogn og Tran udbragt til . 71,750 —

Følgelig har efter denne Beregning Baar-Torske-Fiskeriet i Periodens Løb givet et Ud-
 bytte eller Gevinst for Edo Præstegjeld af 10,500 Spd.

Da de Baade og Nebstaber, som dertil anvendes, ere de sædvanlige og følgelig næsten gaae i daglig Brug, har man ondt for at bestemme nogen passende Sum for Slitagen under Baarfiskeriet; jeg formener dog, at den ansættes høit nok, naar man for hele Perioden regner 500 Spd.

Gribs Fiskevær er det betydeligste Fiskevær i Fogderiet og besøges tildeels af Fiskere fra Fogderiets samtlige Præstegjelde, saaledes at her skal almindelig i Baarfiskeriets Tid være samlet henved 800 Mand, ja undertiden endog mere. Jeg har hørt at man kan anslaae Baar-Torskefangsten ved dette Vær aarlig til mellem 35,000 og 40,000 Boger raa Fisk foruden Rogn og Tran, men jeg har ikke seet mig istand til for Nærværende enten herom eller om Fiskeriets Tilstand der i det Hele, at erholde nogenlunde tilfredsstillende Efterretninger, uagtet jeg har henvendt mig til en Mand, som derom paa Grund af Forholdene bedst veed og kan vide Vædd, hvortil Aarsagen formeentlig er at andre Forretninger have i denne Tid hindret ham fra dertil at finde et beleiligt Dieblif. Man kan ellers formeentlig beregne Brutto-Udbyttet for Periodens Løb nogenlunde sandsynligt saaledes:

Raa Fisk aarlig 40,000 Boger er for 5 Aar 200,000 Boger, folgt til en Gjennemsnits-
 pris à 1 Ort pr. Bog 40,000 Spd.
 1200 Tønder Rogn à 2½ Spd. 3,000 —

	Transport 43,000 Spd.
850 Tønder Tran à 10 Spd.	8,500 —
	<u>Tilsammen 51,500 Spd.</u>

der, som anført, i større og mindre Grad er fordeelt paa Fiskere fra Fogderiets samtlige Præstegjælde, dog hovedsagelig i Dværnæs Præstegjæld, Dre, Freds og Halse Sogn. Næst Baartorffe-Fiskeriet er Sildefiskeriet det vigtigste, og foregaaer i Almindelighed i Dure Præstegjæld. Hvad man har fisket i de øvrige Præstegjælde, har i mange Aar, ja i Mands Minde, været høist ubetydeligt før 1839 og 1840, da Silben gik ind i Stangvigs-Fjorden og foranledigede et temmelig betydeligt Fiskeri der. Efter Indberetningerne fra Lensmændene maa Sildefiskeriet i de senest forløbne 5 Aar have været heldigere end i mange Aar forhen, hvilket ogsaa har havt til Følge, at flere Rodbrug ere anskaffede, og saaledes Drivten udvidet. Lensmanden i Dure oplyser, at formedels de senere Aars heldige Sildefiskerier og tiltagende Velstand gjelder nu $\frac{1}{12}$ Deel af et Silbenotbrug 100 Spd., medens den for 6 à 7 Aar siden blev kjøbt og solgt for 40 à 50 Spd. Af saadanne Silbenotbrug har Dure Præstegjæld 12, der i 7 à 8 Ugers Tid hver Sommer sysselsætter 150 Mand. En betydelig Deel Silb fanges ogsaa med Garn, men den med disse fangede Silb staaer som Handelsvare tilbage for den, der er fanget med Rodt. Den Silb, der fanges i nogen Mængde, sælges almindelig i raa Tilstand til Skippere fra Christiansund og Bergen, som til den almindelige Fiske Tid indfinde sig paa de almindelige Fiskepladse. De Varer, Bønderne selv tilberede, skulle i Almindelighed være mindre godt virkede. Lensmanden i Dure Præstegjæld opgiiver at have hævet Tiende af følgende Summer, indkomne ved Salg af Silb:

for 1836	6,687 Spd. 60 f.
for 1837	4,917 — = =
for 1838	1,710 — = =
for 1839	7,301 — = =
for 1840	1,800 — = =

Tilsammen 22,415 Spd. 60 f.

Denne Sum mener Lensmanden maa, for at komme Sandheden nærmere, passende kunne forøges med $\frac{1}{4}$ Deel. Til Præstegjældets eget Behov antager Lensmanden er forbrugt aarlig omtrent 2000 Tønder, hvoraf ei Tiende er beregnet.

I Ede Præstegjæld antages efter Lensmandens Indberetning fanget i Periodens Løb omtrent 4000 Tønder Silb, hvoraf 1500 Tønder forbrugt i Bygden, og Resten solgt til en Middelpriis af 2 Spd. pr. Tønde, udgjør 5,000 Spd. = f.

I Halse Sogn har efter Lensmandens Opgivende i 1839 været fisket omtrent 2000 Tønder, for det Meste Kjøbmands-silb, der er solgt til en Middelpriis af 2 Spd. 12 f. pr. Tønde, udgjør 4,200 Spd. = f.
og i Stangvigs Sogn i 1840 omtrent 1000 Tønder, der kan ansees omsat til en Middelpriis af 1 Spd. 3 Ort, udgjør 1,600 Spd. = f.

I disse tvende Sogne har man ikke i Mands Minde vidst af saadant Fiskeri.

I Dværnæs Præstegjæld antager Lensmanden at Sildefiskeriet i de seneste 5 Aar har indbragt mindst 4,000 Spd. = f.

I Dre Sogn har i 1840 været fisket omtrent 400 Tønder, hvoraf de 200 Tønder ere affatte til Christiansund. Prisen opgives ikke, men formodes omtrent 6 Ort pr. Tønde, udgjør 220 Spd. = f.
37,435 Spd. 60 f.

De øvrige Præstegjelde i Fogderiet have ikke deeltaget i Sildefiskeriet, uden forsaavidt enkelte have søgt hen til Steder, hvor Silde fanges, for med Garn at fiske til Husholdning.

I det Hele maa saaledes antages at Sildefiskeriet i det Mindste har indbragt i de omhandlede 5 Aar for Silde, der er affat til Kjøbmændene 37,435 Spd. 60 f.

Seisfiskeriet, som dernæst er af meest Vigtighed, foregaaer hovedsagelig ved Gribes Fiskevær og Grundene i Dværnæs og Ede Præstegjelde. Dre og Frede Sognes Indvaanere deeltage temmelig ivrige i dette Fiskeri, der for det meste foregaaer med saakaldet Søffenodt, men om Udbyttet derved for disse Sogne har Lensmanden ingen Oplysning meddeelt.

I Dværnæs Præstegjeld antager Lensmanden at Seisfiskeriet har indbragt 200 Tønder Tran aarlig à 10 Spd. pr. Tønde, er for 5 Aar 10,000 Spd. og 4000 Boger Torsfisk aarlig er for 5 Aar 20,000 Boger à 1 Ort 6 f. pr. Bog, beløber til 5,000 Spd.

Tilsammen 15,000 Spd. *

I Ede Præstegjeld har Lensmanden opgivet Udbyttet af Seisfiskeriet for de omhandlede 5 Aar saaledes :
 Storsei, 400 Boger, solgt til en Middelpriis af 78 f. pr. Bog, udgjør 260 Spd. = f.
 Middelssei, 800 Boger til Middelpriis 33 f. pr. Bog udgjør 220 — = f.
 Smaasei, 2000 Boger à 20 f. pr. Bog, giver 333 — 60 f.
 Saltet Sei, 1000 Tønder, hvoraf det Halve antages solgt udenbygds til Middelpriis

1 Spd. 24 f. pr. Tønde, udgjør 600 — = f.
 Tran, 200 Tønder à 10 Spd. pr. Tønde 2000 — = f.

Tilsammen 3413 Spd. 60 f.

Efter disse Beregninger har i de omhandlede 5 Aar, forsaavidt Opgaver have, Baar-Torske-Fiskeriet indbragt 167,608 Spd. = f.

Sildefiskeriet 37,435 — 60 f.

Seisfiskeriet 18,413 — 60 f.

Tilsammen 223,457 Spd. = f. **

for Varer, der næsten udelukkende ere affatte til Kjøbmændene, hvorhos det er at mærke, at denne Sum formeentlig maa ansees at være meget for lavt ansat i Forhold til hvad disse Fiskerier i Virkeligheden have kastet af sig. De øvrige Fiskerier ere af mindre Betydning, vel hovedsagelig fordi de ikke drives som Hovednæring. Det skulde saaledes synes som Sommer-Torskefiskeriet, Lange-, Haaksjærring- og Brygde-Fiskeriet maatte kunne drives med Fordeel, naar Nogen lagde Bind derpaa. At dette ikke skeer, maa formeentlig deels tilskrives at man ei kjender nøie til Fiskegrundene, deels at disse Fiskerier, for at drives med nogenlunde Udbytte til Fordeel, fordrer større Udrustning end Bønderne enten kunne eller tør vove paa, og deels at den største Deel, ja næsten udelukkende de Fiskere, der have nogen Formue, ere Gaardmænd og saaledes maae anvende den Tid, hvorpaa saadant Fiskeri egentlig skulde finde Sted, til Gaardens Drift. Sommer-Torskefiskeriet dri-

* Af en Kjøbmand i Christiansund, som staaer i megen Handelsforbindelse med Seisfiskerne i Dværnæs, er det mig senere bleven sagt, at naar Lensmandens Opgave, der er bygget paa et Anslag af 4 Tønder Tran aarlig for hvert af 50 Rodbrug, forøges til det Dobbelte, ansættes Udbyttet formeentlig lavere, end det i Virkeligheden har været, og vil efter dette Udbytte af Seisfiskeriet for Dværnæs Præstegjeld i de omhandlede 5 Aar have indbragt mindst 30,000 Spd.

** Efter Anmærkningen foran ved Lensmandens Opgave af Udbyttet af Seisfiskeriet for Dværnæs, vil Summen udgjøre 223,457 Spd.

saaledes alene til Huusbehov og Lange-Fiskeriet næsten aldeles iffe. Brygde- og Haarfjærring-Fiskeriet er aldeles nedlagt. I Ebo Præstegjeld kan antages, at der i Periodens Løb er virket til Kjøbmandsvare 500 Boger Langer og 500 Boger Rødsfær. Larefiskeriet drives her i Fogderiet næsten ubelukkende i saakaldte Borper, der findes i Dure og Tingvolds Præstegjelde. Dette Fiskeri har i de 3 seneste Aar mislykkets, uden at man veed dertil at angive Aarsagen. For en Deel formodes Veirliget at have haft Indflydelse derpaa, men den sandsynligste Aarsag er, at Laren ei i nogen betydelig Mængde har søgt Kysten, men hvad der hertil er Aarsagen, derom kan Ingen yttre nogen Gissning, der vinder Sandsynligheden for sig. I Surendals og Sundals Elvene fiskes ogsaa en Deel Aar. At Aar maatte kunne fiskes paa mange andre Steder end det steer, har al Rimelighed for sig, men man mangler formeentlig Folk, der ere kyndige i at udfinde de dertil bekvemme Steder.

Hummer er fanget i de 3 sidste Aar i Ebo Præstegjeld aarlig omtrent 4000 Stykker, og solgt til Englismeænd à 6 fl. Stykket, og har saaledes indbragt i disse 3 Aar, 600 Spd.

I Dværnæs Præstegjeld skal ogsaa i Periodens Løb være fanget 5 à 6000 Hummer, der ere solgte paa samme Maade.

Nogen Anledning til Ferskvands-Fiskeri, der kunde svare Regning at drive som Hovednæring, troer jeg iffe Districtet har, og den Anledning man har til saadant Fiskeri, benyttes saagodtsom iffe. Aarsagen hertil er formeentlig, at man deels finder mere Smag i Saltvandsfiskten og deels anskaffer sig denne med større Letthed."

I Romsdals Fogderi drives Havfiskeriet som Hovednæring af Indvaanerne i Algør og Bo Præstegjelde, i hvilket Fiskeri Beboerne af de øvrige Districter, især Bolsø og Vebø Præstegjelde, mere eller mindre deeltage.

De vigtigste Fiskerier i dette Fogderi ere Baar-Torskefiskeriet og Sildefiskeriet; tildeels ogsaa Seifiskeriet. Fangsten af Lange og Dveite (Helleflynder), foregaaer om Sommeren paa aabne Baade paa Havbanken Stor-Eggen, der skal være beliggende omtrent 16 Mile ud i Havet, og har ofte været meget indbringende, men i de senere Aar har uroligt og taaget Veir hindret dette Fiskeris Drift. Lange fanges ogsaa paa de almindelige Fiskesteder. Productet af Torske- eller Skreifiskeriet affættes for omtrent $\frac{1}{3}$ i raa, og $\frac{2}{3}$ i tilvirket Tilstand til Molde, Alesund og Christiansund, dog til de tvende sidstnævnte Steder for en ringe Deel især i de 3de sidste Aar, da Moldes Handel har faaet en god og fordeelagtig Retning, der tillige bevirker at Fiskerne forsyne sig fra dette Sted med Nødvendighedsvarer af alle Slags, og det maa erkjendes, at Fiskeridistricterne ved denne udvidede Handel med Molde, saaledes som den nu bliver drevet, befinde sig vel; de tidsspildende, besværlige og med Mexico forbundne længere Reiser ere saaledes ophørte.

Baarsild er ligesaaalidt i de 5 sidste Aar, som i en foregaaende lang Række af Aar, bleven fanget i dette Fogderi. Sommer- og Høst-Sildfiskeriet var i 1839 meget betydeligt. Under Sildefiskeriets Drift ankomme Fartøier fra Bergen, Christiansund og Alesund, i de seneste Aar ogsaa fra vestlandske Steder; da der saaledes er stor Concurrence, bliver Silden i Almindelighed godt betalt. Flere af de Handlende i Molde have Andeel i Sildene, som derved ere blevne forbedrede. Nogle Fiskere fra Orlandet i Søndre Trondhjems Amt have i den senere Tid aarlig indfundet sig i Bo Præstegjeld, og der med Virksomhed og Held drevet Seifiskeriet, et Baadlag ogsaa Haarfjæringsfangst, hvilket forhaabentlig vil efterhaanden virke gavnligt paa Districtets egne Indvaanere. Den fordeelagtige Brygdefangst drives kun af Enkelte; saaledes erholdt et Baadlag i 1840 3de Brygder, der gave et Udbytte af 15 Tønder Tran.

Efter vedkommende Tabel skal af Fiskevarer i de sidste 5 Aar være affat til de Handlende, efter en Midbelberegning, aarlig omtrent:

af Klipfisk .

18,400 Boger,

af Lange	700 Boger,
af Sei	6,400 Boger,
af Rogn	490 Tønder,
af Tran	470 —
af Silb (Kjøbmandsgods) .	8,800 —

Paa nogle Artifler har Prisen efter Tabellens Udvisende varieret temmelig meget i de forskjellige Aar.

Til eget Brug, og hvad Silb angaaer til Udsætning i Nabodistricterne og det søndenfjeldske Oppland er opgivet at være benyttet, ligeledes efter en Middeltberegning, aarlig omtrent:

af Klippfist	350 Boger,
af Sei	1000 —
af Tran	40 Tønder,
af Silb (Bondefild) . . .	2260 —

Den vedlagte Tabel angiver Antallet af de Personer, som i Femaarsløbet have drevet Havfiskeriet i Sunds Thinglaug (Agerø og Sands Sogne) og i Baagø Thinglaug (Baagø Sogn og Bo Præstegjeld), samt Antallet af de ved Fiskeriet benyttede Baade. Den hoslagte Extract af de afslagne Regnskaber indtil Udgangen af 1839 for den ifølge Reskriptet af 12te Februar 1783 (indført i Fogtmanns trykte Samlinger i Tillægget) oprettede Casse „til Udsætning for efterladte Rødlidende af forulyffede Fiskere i Romsdals Fogderi“ leder til at bedømme, om ikke Havfiskeriets Udsald i Tidsrummet fra 1783 — 1839 — skjønt dog dette tildeels, da Fiskeriet søges af flere eller færre efter som det rygtes hvorledes det gaaer til —, saa dog Fiskeri-Driften eller af hvormange Personer og med hvilket Antal Baade Havfiskeriet i de benævnte Districter i det anførte Tidsrum aarlig er blevet drevet; sædvanligst bestaaer et Baadlag af 6 à 8 Mand; Styrmanden erlægges efter det ovenmeldte Reskript 8 p., og ethvert af Mandskabet 4 p. til Udsætningscasen.

Hummerfangsten, der foregaaer i Agerø og Bo Præstegjælde, i Mai, Juni, Juli og August Maaneder, paa en simpel Maade med saakaldte Kliper, da Teiner ei have været anseede tjenlige, var i forrige Aar ringe. Naar Fangsten, hvortil benyttes Smaadrenge fra 10 til 14 Aar, lyffes, giver den god Indtægt, undertiden for en enkelt Person henimod 2 Spd. for Natten.

Alf Østers gives i Fogderiet nu mindre end tilforn, da Østersbanerne ei benyttes med Skønsomhed; foruden til Molde afsættes herfra Østers i Trondhjem, undertiden ogsaa i Christiania.

Larefiskeriet er ei af Betydning; det vigtigste er i Rauma Ely i Gryttens Præstegjeld, hvor der, især af enkelte hidføgende Englændere, fiskes godt; Fiskeriet, der af Beboerne drives med Teiner, Rødt og Garn, afgiver Noget til Salg. I den øvrige Deel af Fogderiet fanges kun lidt af Lar. Det romsdalske practiske Landhuusholdnings-Selskab har i nogle Aar udsat en Præmie af 20 Spd. for den største Larefangst med saadan Indretning, som er brugelig i Nærheden af Bergen, og som i de senere Aar ogsaa er kommet i Brug i Strandens og Ørskovs Præstegjælde i Søndmør; denne Præmie er endnu ikke vundet af Noget. Fiskeri i Indføer eller Ferskvande ansees som en Bisag i dette, som i de andre Fogderier.

Provst Deimbolls paa offentlig Bekostning trykte og omdeelte Priisfkrift om Behandlingen og Tilvirkningen af Saltvandsfist skal af ikke faa Fiskere være blevet paaagtet til Befølgelse af den givne Anvisning. Noget forbedret Indretning af Fiskeredskaber, eller Opdagelse af nye Fiskeløkker er ikke oplyst.

I Søndmørs Fogderi drives Baar-Torskefiskeriet, som det vigtigste, af Almuen i alle Præstegjælde, med Undtagelse af Strandens og Nordalens (hvilke dog forsaavidt deeltage at de lade sig leje af Øboerne), men især i Harams, Borgunds, Ulsteens, Herø og Boldens Præstegjælde samt i Sande Sogn i Bandalvens Præstegjeld. Dernæst kommer i Vigtighed Silbfiskeriet, som drives fornemmelig om Baaren og Sommeren;

i de 2de sidste Aar har dog især Vaarsildfiskeriet været temmelig uheldigt formeddelt det under samme indtrusne stormende Veir. Foruden disse Fiskerier drives af Almuen i Harams, og for en Deel i Borgunds, Ulfsteens, Boldens og Vandelvns Præstegjelde Seisfiskeri med Soffenodt, der nu og da er ganske lønnende; derhos fiskes især af Indvaanerne i Harams, og en Deel af Borgunds og Ulfsteens Præstegjelde aarlig en god Deel Lange, Brosme, Dveite og Glyndre. Lange Brosme og Dveite-Fiskeriet foregaaer fornemmelig paa Stor-Eggen, 12 à 16 Mile fra Land, og er dette, ofte farefulde, Fiskeri, naar godt Veir indtræffer, almindelig meget indbringende.

Fogden ytrer, at det er umuligt for ham at opgive det omtrentlige Quantum af den Torff og Silb m. v., som i de sidste 5 Aar er fisket, af Mangel paa paalidelige Opgaver; hvad in specie den fangede Torff angaaer, anfører han at siffer Dplysning om sammes Quantitet ei kan erholdes fra Toldkammeret i Alesund, eftersom en stor Deel af den fra dette Sted udstibede Torff er hentet fra Vosoden.

Den fangede Silb og Sei tilvirkes for største Delen til Kjøbmandsgods, og Resten deels til egen Huusholdning og deels til Afsetning i de Districter i Fogderiet, hvor saadant Fiskeri ei falder, saa og paa Romsdals Marked. Lange og Brosme virkes alt til Kjøbmandsware. Hvad der af Glyndre, tørrede, ei behøves til eget Brug, sættes deels til de Handlende og deels til Andre i Fogderiet. Dveite tilberedes fornemmelig til Rav og Ræfving til egen Huusholdning.

Haafjæringfiskeriet drives kun i Ulfsteens og Herro Præstegjelde; i det førstnævnte Præstegjeld har det i de sidste 5 Aar indbragt 5 a 6 Tdr. Tran aarlig; i Herro Præstegjeld var Fiskeriet heldigst i 1837 og 1838, da det aarlig afgav 20 à 24 Tdr. Tran, hvorimod det i 1840 ganske mislykkedes; i Femaarsløbet har det i dette Præstegjeld indbragt tilsammen omtrent 70 Tønder Tran. Saavel anførte Quantum Tran, som Tran af anden Fisk, og ligeledes Rogn, der nedsaltes, er assat i Alesund og Bergen. Brygdefiskeriet har i de sidste 5 Aar ei været drevet i Fogderiet. Larefiskeriet drives paa flere Steder i Districtet, men fornemmelig i Strandens og Drifvogs Præstegjelde, og især med Held paa Gaardene Stordalsholm og Bihammer i det førstnævnte Præstegjeld paa den Maade, som bruges ved Bergen. Den fangede Lar, forsaavidt den ikke sælges ferff, nedsaltes og forsendes for største Delen til Bergen, og give Eierne en temmelig betydelig Fordeel.

Nogen Forbedring i Tilvirkningsmaaden af den fangede Fisk og af Fiskeredskaber, naar undtages de til Larefangst, melder Fogden ei at være ham bekjendt, tilføiende, at Fiskeredskaberne, skjønt de vel kunne være bedre, dog formenes at være findrigen indrettede og at have Fortrin for mange andre fiskende Egnes; især ansees Baadene at være af en fortrinlig Veffaffenhed.

e. Bergværksdrift.

Assessor D'Unfer m. Fl. have efter den fra Bergmester Schult erholdte Underretning i Aaret 1835 og senere udtaget Muthung paa nogle Kobbermalm-Anviisninger paa Aversen i Dværnæs Præstegjeld, og i 1837 paa den forladte og i det Fri faldne Kobbergrube paa Den Smølen i Eås Præstegjeld i Nordmørs Fogderi.

Den af Fogden meddeelte Dplysning om denne paabegyndte Bergværksdrift er i det Væsentlige følgende: de vigtigste Interessenter ere for Tiden, Hermann Hoe & Cp. i Trondhjem for 45 Actier, Viceconsul N. H. Knudtzon for 19, samt Jensen & Cp. i Trondhjem og Engellsmanden Phelph hver for 15 Actier. I Begyndelsen af Interessentskabet, som da bestod af D'Unfer og H. Hoe & Cp., hver for den halve Deel, kostede $\frac{1}{4}$ Deel eller 30 Actier 300 Spd.; Prisen er efterhaanden steget, saa at i Aaret 1840 folgtes 6 Actier for 320 à 340 Spd. pr. Actie. Driften paabegyndtes i 1836 og har været fortsat med forffjellig Arbeidsstyrke fra 40 til 70 Mand, men af dette Antal har bestandig en stor Deel været brugt til at oparbejde de fornødne Veie og opføre Huse m. v. I en anbragt lang Træ-Rende fra Gruberne ned paa det flade Land transporteres Malmen med Væh; derfra føres den videre omtrent $\frac{1}{16}$ Mil jevnt hældende Veie til

det Sted, hvor Smelteovne sandsynligen ville blive anlagte, lige ved Soen, hvor Vandet er saa dybt, at de største Skibe kunne flyde til. Malmen antages at ville give i Gjennemsnit 6 à 7 pc. De hidtil anvendte Omkostninger skulle i det Hele beløbe omtrent til 14000 Spd.; hidtil er kun indvundet 400 Spd. som netto Provenu for en i sidste Efteraar udslibet liden Ladning Malm af 55 Tons. Maskinerier ere endnu ikke indrettede. Med det første vil der formodentlig blive taget Bestemmelse om Anlæggelsen af Smelteovne m. v., som antages at ville medtage omtrent 10,000 Spd. Til Smeltningen maa nødvendigen bruges Steenful, hvilket ogsaa skal være Bestemmelsen, da Anvendelsen af Træful vilde blive alt for ødelæggende for de nordmørske Skove.

Der er af Flere i Dværnæs Præstegjeld yttret, at Arbeidsstoffen for en stor Deel bestaaer af Udflugt af Folk fra forskjellige Districter, der vil demoralisere Egnens Beboere end mere end allerede er skeet, hvis Værket ei snart kommer under en ordnet Bestyrelse.

De ovenmeldte Kobbergruber ere indtagne i vedkommende Tabel, der tillige viser, at der i Surendalen gives et nu næsten nedlagt Klebersteensbrud, og i Gimnæs Thinglaug 2de Brynesteensbrud, hvoraf en Deel uddrives til Salg udenfor Bygden.

I Romsdals og Søndmørs Fogderi gives ingen Bergværksdrift.

f. Industrianlæg.

Alf egentlige Fabrikker har Romsdals Amt ingen, og kun ubetydeligt af andre Industrianlæg. Den ovenmeldte Tabel for Nordmørs Fogderi angiver Antallet af Brændeviins-Apparaterne ved Udgangen af Aaret 1840 til 461, hvoraf efter Skattetarifen No. 1 Lit. a 143

.	b	318
		461

med 37,887 afgiftspligtige Potterum; 22 Apparater ere tilkomne i de sidste 5 Aar, hvorimod 256 i samme Tid ere anmeldte ei længere at benyttes. Af de anførte Brænderier gives blot 2de, begge i Surendalen, med egen Indretning, respective paa 280 og 286 Potter, der drives kun om Vinteren og skal producere, hvert omtrent 1500 Potter simpelt Brændeviin. Brænderiet med de øvrige Kjedler er blot til Huusbrug. Fogderiet producerer, efter Fogdens Beretning, ikke paa langt nær hvad der forbruges af Brændeviin, af hvilken Artikel en forholdsvis betydelig Mængde affattes i Christiansund til Bønderne især i Södistricterne. En særdeles vel indrettet Kornmølle er i de seneste Aar indrettet i Dværnæs Thinglaug paa Gaarden Bolgen, $\frac{1}{4}$ Mil fra Christiansund, der har 1 Mester og 3 Arbeidere, og formaler aarlig omtrent 900 Tdr. Meel og 100 Tdr. Gryn; i Ede Thinglaug ere ligeledes 2de Kornmøller, hvorpaa formales omtrent 1600 Tdr. Korn, meest for Bygden, men en Deel ogsaa for Christiansund. I Stangvigs Thinglaug er et Teglværk, som drives af 1 Mester og 3 Arbeidere, og tilvirker aarlig omtrent 30,000 Muur- og Tagsteen. Steenen fra dette Værk ansees ikke god, der skal hidrøre fra Verets Beskaffenhed, og er saaledes ikke meget søgt. I samme Thinglaug have et ubetydeligt Kalkbrænderi, der aarlig tilvirker blot 50 Tdr. Begge disse Anlæg ere paa Gaarden Arnæs, beliggende tæt ved Soen, $3\frac{1}{2}$ Mil fra Christiansund.

For Romsdals Fogderi angiver Tabellen 68 Brændeviinsapparater ved Udgangen af Aaret 1840 nemlig efter Skattetariffen No. 1 Lit. a 4

.	b	64
		68

med 6332 afgiftspligtige Potterum; i de sidste 5 Aar anføres 125 Apparater at være tilkomne, men 330 derimod udmeldte. For Øvrigt indeholder den forrettende Fogeds Beretning at der i Efteraaret 1840 er indrettet en Beenmølle i Næssets Thinglaug, og at i Romsdals Thinglaug ere 4 Bævermaskiner, hvorpaa,

til Affætning i Fogderiet, tilvirkes Uldhuer, samt et Uldhat-Værksted. I hele Fogderiet ere blot 2de Lærstemaßiner, begge i Bolsø Thinglaug.

Fogden i Søndmør har, som ovenmeldt, ei udfærdiget den forestkrevne Tabel om Industrianlæg; imidlertid er i Henseende til Brændeviinsbrænden i Fogdens Beretning indtaget en Fortegnelse over de Brændeviinskjedler, som i Fogderiet have i de sidste 5 Aar været i Brug, af hvilken Fortegnelse her under No. 15 vedlægges Afskrift. Productionen af det opgivne Antal Kjedler, der alle ere af de i Skattetariffen under No. 1 nævnte, bemærker Fogden at have maattet være kun ringe, da Kjedlerne blot i faa Dage af Aaret have været i Brug. Af Industrianlæg er videre af Fogden opgivet et lidet Teglværk i Drstkongs Thinglaug, der i Periodslobet har produceret aarlig omtrent 3000 Tagsteen, 3000 dobbelte Muursteen, og et lige Antal enkelte Muursteen, som affættes i Malesund og andesteds i Fogderiet til en Priis af 13 à 14 Spd. for Tagsteen, 10 à 12 Spd. for dobbelte og 6 Spd. for enkelte Muursteen pr. 1000 Stk. Til det anførte Dvantage af 9000 Steen i een Brænding medgaae 28 à 30 Favne enkelt Virkeveed. I Boldsens Thinglaug er efter Fogdens Beretning et Jarveri, om hvilket nærmere Forflaring ei er afgivet. I samme Thinglaug er et Bogtrykkeri paa Egseth der sysselsætter 3de Personer, samt 2de Bogbinderier.

Af Potasse og Tangasse er opgivet at være i Amtet tilvirket i de sidste 5 Aar:

	Potasse. Centner.	Tangasse. Pund.
i Nordmørs Fogderi i Sundals Thinglaug	70.	
i Ede —	=	100,000
i Romsdals Fogderi i Bolsø, Bolds, Romsdals og Bestnæs Thinglaug	1478.	
i Bolsø, Bedø og Baagø Thinglaug	=	43,256
i Søndmørs Fogderi, i Drstkongs, Dahle, Borgunds og Boldsens Thinglaug	311.	
i Borgunds og Herø Thinglaug	=	62,532
	1859 Centner.	205,788 Pund.

Potassen er affat i Amtets Kjøbstæder og Malesund samt i Trondhjem for 3 à 4 indtil 5 Spd. pr. Centner, Tangassen i Christiansund for 3 à 4 Spd. for 1000 T, samt i Molde og Malesund for 16—20 p. pr. Bog. Potasse-Tilvirkningen er Tid efter anden tiltaget. Af Tangasse virkedes for en Deel Aar tilbage langt mere end som i den senere Tid.

g. Pinæringer.

I Almindelighed forfærdiger Almuen, ethvert Districts, selv det fornødne af Uldent og Linneb samt af Gaards- og Fiskeredskaber, dog er for Nordmørs Fogderi forklaret at der i Tingvold, Dværnæs og Ede Præstegjelde ei ved den qvindelige Huusflid tilveiebringes hvad der udfordres af uldne og linnebe Sager, hvortil, hvad de 2de sidstnævnte Præstegjelde angaaer, anføres som Aarsag, at da Mandfolkene anvende den meste Tid til Fiskeri og Fiskeredskabers Forfærdigelse, maa meget af de Arbeider, som ellers overtages af Mandfjønnet, her udføres af Qvindfjønnet, der ofte endog maa deeltage i Hjemfiskeriet. Derimod gives nogle Districter i Amtet, hvor Huusfliden ei er indskrænket til eget Behov; saaledes virkes i Surendalen en temmelig betydelig Deel Lærred og Strie, der finder en god Affætning i Christiansund, Molde og andesteds; Fogden formener, at den aarlige Sum, som derved indbringes Præstegjeldet, kan anslaaes mindst til 3000 Spd. aarlig, og maae det erkjendes at de surendalske Fruentimmere ved deres rastløse Flid væsentligen bidrage til Velstandens Bedligholdelse i Bygden. I Sundalen tilvirkes en Deel Badmel ogsaa til Affætning, som ovenfor berørt.

Fornemmelig i Gryttens og Rors Sogne i Gryttens Præstegjeld i Romsdals Fogderi drives paa Tilvirkning ogsaa til Salg af uldne og linnebe Toier, saasom Stoffer, Tørklæder, Tæpper og Dynevaar.

I Søndmørs Fogderi forarbeides af Fjordboerne noget Badmæl, en Deel grove Tæpper (Ryer) og Trækar med andet Træarbeide til Afsetning for det meste i Districter ved Havkanten.

Nordmørs og Romsdals Fogderier ere i det Hele taget forsynede med de fornødne Haandværkere, hvilket vel efterhaanden ogsaa vil kunne siges om Søndmørs Fogderi.

Angaaende Skibs- og Baadbyggeriet forklares følgende:

Hvormange Fartøier ere byggede i Nordmørs Fogderi i Aarene 1836 — 1839 viser vedkommende Tabel, hvor dog Fartøiernes Størrelse for en Deel ikke er opgivet; for 1840 medder Fogden endnu ikke at have erholdt Oplysning. De mere eller mindre flyvele Egne i Fogderiet forsynes fra de Districter, som have Skov, med de fornødne Baade.

I Romsdals Fogderi er i de 5 sidste Aar intet Skib eller Fartoi bygget, naar undtages at et Slupfartoi paa 17 Commercelæster blev i 1838 i Bolsø Præstegjeld ombygget for bergens Regning. De mindre Baade bygges i Fogderiet, men de større Baade, som man ei her forstaaer at bygge, maa anskaffes fra Søndmør.

For Søndmørs Fogderi indeholder Fogdens Beretning at i de sidste 5 Aar ere byggede, i Boldens Thinglaug 3de Slupfartøier, i Driftougs Thinglaug 1 Naaseilerjagt, og i Dahle Thinglaug ligeledes 1 Naaseilerjagt; disse Fartøiers Størrelse er ikke opgivet. Hvad Baade angaaer, da medder Fogden, at alle de Baade, som Søndmørs Indvaanere behøve, bygges i Fogderiet, og det paa nogle smaa Baade nær i Boldens Thinglaug, hvor ogsaa en Deel Baade forarbeides efter Bestilling fra Nabofogderierne Romsdalen og Nordfjord. Antallet af de i Omgivennet i bemeldte Thinglaug byggede Baade har saaledes udgjort:

større	{	Ottringer (tiaarede)	154 Stf.
		Fjoringfar }	20 —
		Sertringer } (otteaarede)	40 —
mindre	{	Trertringer (sexaarede)	170 —
		Færringer (fireaarede)	660 —

Engen, som beskæftiger sig med Fartoi- og Baad-Bygning, kan, efter Fogdens Bemærkning, ansees der ved alene at have Levebrød, og hvad især Baadbyggeriet angaaer, da udføres samme for det Meste af Huusbonden og Tjenere paa de Læder af Aaret, som dertil kan affeers fra Land- og Søbrug. Den almindelige Priis paa de ovenmeldte Baade af forskjellig Størrelse er ikke opgivet.

Jagten i Amtet indskrænker sig til Fuglevildt af Rytter, Aarfugle og Tiurer, til Harer, saaog til nogle Hjorte i Ebo Præstegjeld og Fæbo Sogn, samt til nogle Reensdyr paa de romsdalske Fjælde, der for det meste affættes til nærmeste Kjøbstad og til Ladestedet Malesund; og videre til Ræve og Oddere — de førstes Skind betales med 2 à 3 Spd. og de sidste med 4 à 5 Spd. pr. Styk.; — tillige skydes nogle Sælhund; desuden fældes en Deel Rovdyr af Bjørne, Ulve og Gauper, dog ikke saa meget som det var at ønske.

Fragtfart gives ei, med mindre dertil stulde henregnes Fartøifarten fra nogle Egne i Søndmør til Trondhjem og Bergen med Bygdens Producter, og Fornødenhedsvarer tilbage.

Landtransporten er af ringe Betydning; dertil kan kun henføres nogen Transport af Varer fra Romsdals Fogderi over Dre Sogn til Christiansund, samt Vare-Transporten fra Romsdals Thinglaug til Dplan- det i Christians Amt, hvilken sidste ikke antages at give nogen virkelig Fordeel.

Af privilegerede Landhandlere og Gjæstgivere gives:

i Nordmørs Fogderi:

Landhandlere, hvilke tillige ere Gæstgivere	4
blot Gæstgivere	6

10

i Romsbals Fogderi:

Landhandlere, af hvilke 3de tillige ere Gæstgivere	5
blot Gæstgiver	1

6

i Søndmørs Fogderi:

Landhandlere, af hvilke de 22 tillige ere Gæstgivere	25
blot Gæstgivere	3

28

44

Gryttens Præstegjeld, fornemmelig Gryttens og Rors Sogne, har forhen havt en betydelig Omsætning og Tuffthandel med det søndenfjeldste Opland i Medhold af Reskriptet af 8de Novbr. 1743 og Cancelliets Skrivelse af 10de Mai 1808; de af Oplændingerne leverede Varer have især bestaaet af Jernvarer, Klebersteens-Dyne, Tjære, Næver og Ravler til Fiskegarn, og i den senere Tid tillige Agerdyrknings-Medstaber; men denne Samhandel har Tid efter anden meget aftaget formedelst den mislige Tilstand hvori bemeldte Sogne for en stor Deel befinde sig; enkelte Bondemænd drive dog endnu en betydelig Samhandel med Oplændingerne, forsaavidt disse ei søge nogen af de 3de privilegerede Handlende i Grytten.

Den eneste Markedsplads i Amtet er paa Beblungsnæsset i Gryttens Sogn, hvor Samhandel foregaaer mellem Landbonderne fra Oplandet og Søbonderne. Fra Amtets Kjøbstæder, men især fra Trondhjem, indfinde en Deel Handlende sig ved dette Marked. Af Heste, som her affættes, komme endee fra Søndmør, tildeels over Sylte Sogn i Veds Præstegjeld, hvor paa Gaarden Sylte et foregaaende Hestehandelsmøde finder Sted, hvorom handles i Departementsstibenden for 1835 Side 414.

h. Amtets Landdistricters Tilstand i Almindelighed.

At de flere i Dvingenniet indtrufne mislige Kornaar og tildeels maadelige Foderaar, samt i nogle Districter ringe Fisserier i enkelte Aar, ei satte Almuens Forfatning mere tilbage end Tilfældet var, maa tilskrives Almuens store Tarvelighed i Klædebragt og Levemaade, og dens Arbeidsomhed.

Den nøgne Armød, man ei sjældent seer andre Steder i Landet, findes her forholdsvis i en ganske ringe Grad, hvortil Huusmandsclassens bedre Vilkaar formeentlig for en væsentlig Deel kan anføres som Aarsag. Angaaende Tilstanden bemærkes, tildeels særskilt for hvert Fogderi, følgende:

Fogden i Nordmør antager, at Velstanden i dette Fogderi i det Hele taget ikke ubetydeligen har forøget sig i de sidste 5 Aar; dog tilføier han, at det med Hensyn til de Egne, som have lidt mest ved de i Aarene 1836 — 1838 indtrufne Aaar, nemlig: Surendals, Sundals og Tingvolbs Præstegjelde, er vanskeligt at afgjøre om Tilstanden har forbedret eller forværret sig, hvilket sidste, hvis det er Tilfældet, tillige maa tilregnes den umaadelige Brændeviinsdrif, der neppe i noget andet Præstegjeld har fundet Sted i den Grad, som i bemeldte 3de Præstegjelde, i hvilken Henseende det dog i den sidste Tid skal være blevet noget bedre. I Dværnæs, Ebo og Dure Præstegjelde, har Velstanden formedelst de heldige Fisserier, betydelig tiltaget. I Stangvigs Præstegjeld maa Tilstanden ogsaa antages at have forbedret sig, da dette District ei heller led saa meget af Aarene, som hine Præstegjelde.

Af Christiansunds Præstegjelds Landdistrict staaer Freds Sogn sig taalelig godt; det samme er Tilfældet

med det ude i Havet beliggende lille Gribbs Sogn, — hvis hele Jordstyk udgjør 1 Ort 6 f. — nu Fiskerierne en Tid have slaaet godt til, forsaavidt Beboerne ere stræbsomme.

Efter vedkommende Tabeller er i de 5 sidste Aar tilsammen :

af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste

Eiendomme, thinglæst	650 til Beløb	99,426 Spd.	95 f.
af ovenanførte Arter af Pantehæftelser aflæst	399 „ „	62,271 —	60 f.
af faste Eiendomme afhændet	634 „ „	159,748 —	103 f.
afholdt Executionsforretninger for Gjeld og Udpantninger	92 „ „	2,847 —	43 f.

Fogden bemærker, at Nordmøringen i Almindelighed besidder en rosværdig Stræben efter at clarere for sig, og at Executionsforretningernes Antal neppe havde opgaaet til $\frac{1}{3}$, hvis der ikke i Perioden havde været opgjorte betydelige Kjøbmændsboer. At Kjøbmændene i Christiansund hidtil have været vaersomme i at udcreditere deres Varer til Almuen maae have til Følge, at Executionsforretningernes Antal ei bliver stort. I den senere Tid har Almuen begyndt at indsatte i Sparebanken i Christiansund sammen sparede Summer. Vedkommende Tabel udviser at af det Fogderiet i sin Tid paalignede Indskud i Norges Bank 21,200 Sølvspecies eies endnu i Districtet 9,863 Species 22 f.

I Romsdals Fogderi maae Almuens oekonomiske Forfatning antages at have forbedret sig i de sidste Aar, naar undtages Romsdals Thinglaug, hvor der dog i den senere Tid vises mere Tarvelighed end tilforn. De gode Kornaar 1839 og 1840 have, i Forbindelse med den indskrænkede Brændeviinsbrænden, væsentlig forbedret Almuens Kaar, og fornemmelig have de 2de sidste Aars gode Fiskerier og den betydelige Priis paa Klipfisken sat Almuen i Agers og Bo Præstegjælde, og det heldige Sildefiskeri i 1839, Boløs Præstegjæld, i god Forfatning.

I den i 1839 oprettede Sparebank i Molde indestod ved Udgangen af forrige Aar, som indsat af Landdistricterne :

fra Boløs Præstegjæld	1883 Spd.	45 f.
fra Agers —	1443 —	59 f.
fra Bedø —	817 —	117 f.
fra Bo —	250 —	11 f.
fra Næssets —	109 —	40 f.
fra Gryttens —	102 —	53 f.

hvilket, især for nogle Districter, synes at tilfjendegive en taalelig god Forfatning iblandt Almuen.

Tabellerne udvise, at der i 1836 — 1840 er ialt :

af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste

Eiendomme, thinglæst	900 til Beløb	101,354 Spd.	61 f.
af foranførte Arter af Pantehæftelser aflæst	450 „ „	59,233 —	„ f.
af faste Eiendomme afhændet	397 „ „	84,239 —	80 f.

af Executionsforretninger for Gjeld

afholdt 340 til Beløb 11,432 Spd. 94 f.

af Udpantningsforretninger afholdt 3182 til Beløb 7,818 Spd. 33 f.

3522

19,251 — 7 f.

Den umaadelige Brændeviinsdrif, der især i en Deel af Boløs, Næssets og Romsdals Thinglaug var stegt til en høj Grad, skal, efter den forrettende Fogeds Beretning, være noget i Aftagende.

Formuesforfatningen blandt Almuen i Søndmørs Fogderi skalde man vel antage at være bleven meget forringet formedels de flere mislige Kornaar og maadelige Fiskerier, men de seneste gode Aar for Landman-

den og sidste Aars heldige Fiskerier have, efter Fogdens Formening, igjen bragt en Ligevægt i Forfatningen, saa at den nu kan ansees at være omtrent som for flere Aar tilbage.

Efter ovenfor fremlagte Bilage er i de 5 sidste Aar tilsammen:

af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme thinglæst i nordre og søndre Søndmørs					
Sørenstriverier	469	til Beløb	97,274	Spd.	96 f.
af ovenanførte Arter af Pantehæftelser i begge Jurisdictioner					
afslæst	158	=	46,920	—	3 f.
af faste Eiendomme i begge Jurisdictioner afhændet . . .	649	=	125,586	—	77 f.
af Executionsforretninger for Gjeld					
afholdte i Fogderiet	104	til Beløb	3,697	Spd.	37 f.
af Udpantningsforretninger	691	til Beløb	1,465	Spd.	106 f.
	795				
			5,163	—	23 f.

Naar Omkostningerne for de, efter foranstaaende Forklaringer, i Amtet afholdte Executions- og Udpantningsforretninger her kunde beregnes, vilde de vel befindes at udgjøre et paafaldende stort Beløb i Forhold til de indbrevne Summer.

Aarslønnen, og Daglønnen for fuld Arbeidsdag eller om Sommeren, er opgivet saaledes:

Aarslønnen:

for en Tjenestedreng:

- i Nordmørs Fogderi fra 5 til 8 Spd. og Klæder,
- i Romsdals Fogderi fra 6 til 7 Spd. og Klæder, eller 14 á 16 Spd. uden Klæder,
- i Søndmørs Fogderi 5 Spd. eller 10 Spd. uden Klæder,

for en Tjenestepige:

- i Nordmørs Fogderi fra 2 til 4 Spd. og Klæder,
- i Romsdals Fogderi fra 2 til 3 Spd. og Klæder eller 7 á 8 Spd. uden Klæder
- i Søndmørs Fogderi 1 Spd. — — eller 6 Spd. — —

Daglønnen for en simpel Arbeidsmand:

- i Nordmørs Fogderi 16 f. og Kost,
- i Romsdals Fogderi 12 á 16 f. og Kost, eller 24 á 28 f. uden Kost,
- i Søndmørs Fogderi 30 f. uden Kost.

Milelængden af de anlagte ældre og nyere offentlige Veie udgjør:

	Hovedveie.	Bygdeveie.
i Nordmørs Fogderi	10 ¹ / ₈ Mile.	50 ⁷ / ₈ Mile.
i Romsdals Fogderi	10 ⁷ / ₈ Mile.	22 ⁴ / ₈ Mile.
i Søndmørs Fogderi	13 ³ / ₈ Mile.	31 ³ / ₈ Mile.
	34 ³ / ₈ Mile.	104 ⁶ / ₈ Mile.

Af Bygdeveiene, hvoraf henimod $\frac{1}{3}$ Deel endnu er under Oparbejdelse, ere 95 $\frac{1}{2}$ Mile Kjørsveie, og 9 $\frac{1}{4}$ Mile Rideveie, dog disse sidste for det meste af 4 Allens Bredde, og kunne saaledes ogsaa befares med Hjulredskab.

Af ovenmeldte Veie ere i de sidste 5 Aar istandsatte saaledes at de ere blevne rodelagte og stykkedeelte til Vedligeholdelse:

Hovedveie	5 Mile.
Bygdeveie, nemlig Kjøreveie . .	12 $\frac{3}{4}$ Mile.
Rideveie	$\frac{1}{2}$ Mil.
	13 $\frac{1}{4}$ Mile.
	18 $\frac{1}{4}$ Mile.

Herved følger Opgave af de i Amtet værende Bygdemagasiners Tilstand ved Udgangen af Marts Maaned 1840, da Forflaringerne for den senere forløbne Tid ei hidtil ere afgivne til Amtet. I Femaars-tiden ere Bygdemagazinerne for efternævnte Districter blevne ophævede ifølge Kgl. Resolutioner af 11te September 1839, 18de Juni og 11te August 1840, sc. i Dernes District, Borgunds Præstegjeld, i Sundals Præstegjeld, i Ede Præstegjeld samt i Stangvigs Sogn.

Sparebanker samt private Brand- eller andre Assuranceindretninger have ei i Amtets Landdistricter; for Surendals Præstegjeld er dog Plan for en Sparebank vedtaget mod at Bygdemagazinerne for dette District ophæves paa den Maade, at en Deel af sammes Tilhørende bestemmes til bemeldte Banks Grundfond, hvilken Plan er indsendt til Kgl. Approbation.

Fra flere Egne i ethvert af Amtets 3de Fogderier berettes, at den frygtelige Spedalskhed fremdeles er i Tiltagende.

B. For Kjøbstædernes og Ladestedet Malesunds Vedkommende.

Christiansund.

De Artiller, hvormed Stedet fornemmelig driver Handel, ere Klipfist, Rogn, Tran og Sild. Foruden de Fiskeproducter, som erholdes fra Omegnen, tilveiebringes en betydelig Deel fra Lofoden, hvorhen de Handlende aarliggen affende en Deel Fartøier; saaledes expederedes fra Christiansund til bemeldte District:

i Aaret 1836	35	Fartøier, tilsammen drægtige	494	Commercelæster,
„ — 1837	37	— — —	551	—
„ — 1838	40	— — —	570	—
„ — 1839	41	— — —	547 $\frac{1}{2}$	—
„ — 1840	53	— — —	779	—

Af Nordlænderne affætte formodentlig nogle deres Fiskevarer i Christiansund istedet for at afgaae med samme til Bergen.

Da Lørfiskefiskeriet i Nordmoer i de fleste af de sidste 5 Aar har været heldigt, og det ligeledes har været godt i Lofoden, naar undtages Aaret 1840, har Udfibningen af Klipfist fra Christiansund til Spanien og Portugal i dette Tidsrum været betydelig, og skal Afsetningen af denne Stedets vigtigste Exportartikel i det Hele have været fordeelagtig. Udfibningen er vel tildeels skeet med Stedets egne Skibe, men dog, til væsentlig Tab for vor egen Skibsfart, fornemmelig med spanske og portugisiske Skibe formedelt den drøie Told, naar Indførelsen skeer med norske Skibe. Udfibningen af Rogn til Frankrig og af Tran til Holland skal have været ikke ubetydelig, og nogenledes indbringende i Henseende til Rognen, men ufordeelagtig forsaavidt Tran angaaer. Sildefiskeriet har i de sidste 5 Aar slaaet godt til, og den fangede Sild har i Almindelighed været af god Væftheden. Som Følge heraf er meget af denne Artikel affibet til Østlandet, tildeels ogsaa til Danmark og Stederne ved Østersøen. Sildefibningen berettes at have været fordeelagtig undtagen i 1840, da den for Mange skal have medført stort Tab.

Udfibningen af Trælaf, der forhen var betydelig, fornemmelig til Irland, er meget aftaget, deels for-medelt Skovenes Forringelse og deels for den høie Indførselstold i Storbritannien, og indskrænker den sig til nogle faa Ladninger aarlig til Frankrig uden synderlig Fordeel.

Skjønt Handelen er tiltagen i de sidste 5 Aar, er dog Antallet af Stedets Handlende efter vedkommende Tabel det samme som i Aaret 1835 nemlig 47; Handelsbetjenternes Antal er opgivet til 52. Antallet af Høfere er steget fra 9—22, og af Værtshuusholdere fra 3—9. Blandt Handelsklassen spores jevn Velstand. Hvad Stedets Samhandel med Landdistrictet angaaer, da melder Bysfogden, at det ei er ham muligt at oplyse samme med Talstørrelser. Bønderne affætte i Byen deres Producter af Fedevarer, Potetes, Korn (dette sidste maa vel være for en ringe Deel), Tran, forarbejdede Tønder og tildeels Fisk, og forsyne sig igjen hos Kjøbmændene med hvad de tiltrænge, hvortil, som ovenfor for Nordmør anført, henregnes en ikke ringe Mængde Brændeviin. Den Fisk, som er bestemt til Udsalning, hentes ordentligviis ved Udsendelse af Stedets Fartøier til Fiskegnene. Det directe Fiskeri, som af Byens Indvaanere drives, er meest til det daglige Behov.

Flere Haandværkere ere, som Folge af Stedets Fremadskriden, aarligen tilkomne; deres Antal udgjør efter vedkommende Tabel, 96 med 31 Svende og 51 Dreng. Uagtet Haandværksarbejder betales temmelig høit, og enhver nogenledes duelig Haandværker har fuldt op af Arbejde, ere dog Haandværkerne i Almindelighed uformuende. Dis ses Arbejder vides ei at nyde Afkastning udenfor Stedet. I de senere Aar har nedsat sig i Christiansund en Bogtrykker; ligeledes en Conditor. Antallet af Skippere beløber sig, efter den vedføjede Tabel, til 34, og 2de Jægtskippere, alle bosatte i Byen.

Som Industrianlæg er, efter vedkommende Tabel, et Brændeviinsbrænderi, der dog kan betragtes som nedlagt, 2de Reberbaner, der svare god Regning for deres Ciere, et lidet Pottemageri og et Garveri, anlagt i de senere Aar.

Bergværksdrift gives ligesaa lidt i Christiansund som i Molde og Malsund.

Skibenes Antal bliver, efter Bysfogdens Beretning, aarlig forøget. For største Deel ere de tilkomne Skibe og Fartøier byggede i Christiansund; de have i Almindelighed et smukt Udseende, og flere af dem skulle være udmærkede Seilere; de fleste ere smaa og bestaae af Skonnerter, Slupper og Jagter. Til nogle store Skibe, som have fra Fortiden, ere i de senere Aar komne nogle Briggskibe, bestemte til at anvendes i udenrigst Fart.

Jordbruget bestaaer fornemmelig i Englands Dyrkning, hvorpaa man meget beflitter sig; kun en ubetydelig Deel af de ved Stedet liggende Jorder er udyrket og benyttes til Udmærk. Af Potetes og Havre avles ubetydeligt. Af Haugevarter dyrkes noget, men det Meste maa anskaffes andetsteds fra. Frugttræer lægger man sig i Almindelighed ei videre efter, da Climaten dertil er ugunstigt. Kreaturholdet antages at være lidet større end som opgivet ved sidste Folketælling.

Uvindeligt Huuslid finder Sted hos Byens Indvaanere af de forskjellige Classer, idet Strikken, Spinden og Bævning er temmelig almindelig.

Angaaende Byens Tilstand i Almindelighed meddeles Følgende:

I Aarene 1836 — 1840 tilsammen:

af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste

Eiendomme thinglæst	247 til Beløb 104,875 Spd. = ƒ.
af foranførte Arter af Pantehæftelser aflæst	143 = = 56,992 — 31 ƒ.
af faste Eiendomme afhændet	163 = = 80,228 — 113 ƒ.
af Executionsforretninger for	
Gjeld afholdt	24 til Beløb 3,029 Spd. 67 ƒ.
af Udpantninger afholdt	896 til Beløb 389 Spd. 80 ƒ.
	920
	3,419 — 27 ƒ.

Den aarlige Løn for en Tjenestebred er fra 15 til 20 Spd., og for en Tjenestepige er fra 10 til 12 Spd., og den almindelige Dagløn for en simpel Arbeidsmand 28 Sk.

Arbejdsklassen er i Almindelighed arbeidsom og tarvelig samt taalelig ordentlig og ædruelig, og bedre, bemærker Byfogden, vilde det i sidste Henseende være, hvis Brændevinet var i højere Pris; nu erholdes $\frac{1}{2}$ Pægl for 2 Sk., der er mindre end det vides nogenstunde at have været paa Stedet.

Naarliggen bygges Huse, hvilke dog synes at blive utilstrækkelige, hvorfor Folkemængden mere antages at tiltage. Imidlertid forøges Folkemængden neppe i Forhold til Stedets Tiltagende, hvilket tildeels maa forklæres deraf, at i den Tid af Aaret, da der gives megen Arbeids Fortjeneste, saasom ved Fiskefæring m. m. indstrømmer en Hoven Arbeidere fra Landet.

I Anledning af Indkjøbet i Aaret 1833 af en Gaard paa Indlandet til Syge- og Fattighuus stiftede Kommunen en Gjæld af 900 Spd., hvoraf nu staaer til Rest 200 Spd., hvilke skulle betales i 1841 og 1842. Til Anskaffelse af en Brandsproite og en Deel Inventarium for Brandvæsenet har Kommunen i 1836 optaget et Laan i Norges Bank af 800 Spd., hvoraf endnu er ubetalt 375 Spd. Ligeledes skylder Kommunen som Rest af Kjøbsummen 400 Spd. for Grund til den ny Kirkegaard paa Valter-Engen 200 Spd., som skulle betales ved Udgangen af Aaret 1841.

De Skatteydendes Antal er, efter vedkommende Tabel, 597.

Stedet har en Sparebank, oprettet i 1835, hvis Formue ved Udgangen af Aaret 1840 udgjorde 1855 Spd. 64 Sk., med en Capital af 29,266 Spd. 22 Sk. Private Brand- eller andre Assurance-Indretninger har Stedet ei, hvilket ogsaa er Tilfældet med Molde og Alesund.

Molde.

Som ovenfor ved Romsdals Fogderi anført, har Handelen i Molde især i de 3de sidste Aar faaet en god samt for Byen og Fogderiet fordeelagtig Retning, skjønt Kjøbmændenes Antal som i 1835 udgjorde 23, er, efter Tabellen, nedgaaet til 17, hvilke holde 12 Besænte. Samhandelen mellem Byen og Landdistriktet har været i Tiltagende, og antager Byfogden at Omsætningsbeløbet i de sidste 5 Aar omtrent har udgjort:

i 1836	65,000 Spd.
i 1837	70,000 —
i 1838	80,000 —
i 1839	100,000 —
i 1840	120,000 —

og formener han, at heraf $\frac{2}{3}$ falder paa Varer indbragte fra, og $\frac{1}{3}$ paa Varer affatte til Landdistriktet. Omsætningen med Landdistriktet, især ved Havkanten, maa forøprigt fornemmelig beroe paa hvorvidt Fiske-erne staae til. En Deel af de fra Molde udfibede Fiskevarer ere tilveiebragte fra Lofoden, hvortil Fartøier ere fra Stedet i Gemaarsløbet expederede saaledes:

i 1836 intet;	
i 1837 1 Fartøi, drægtigt	30 Commercelæster.
i 1838 1 Fartøi, drægtigt	19
i 1839 3 Fartøier, drægtige tilsammen	55 —
i 1840 2 Fartøier, drægtige tilsammen	35 —

6 Høfere, 1 Marketenter og 1 Bærtshuusholder gives paa Stedet.

Skibsfarten har da ogsaa noget tiltaget. Til Bergen afgaae oftere Fartøier; nogle ogsaa directe til Udlandet. Den største Deel af Klippfiske afhente dog Spanierne og Portugiserne med egne Skibe. Trælast-Udfibningen fra Molde kan kun være af ringe Betydning.

Haandværksdriften har vel gjort nogen Fremgang, skjønt ikke væsentlig, med mindre dertil kan henreg-

nes at der af forhen savnede Haandværkere have nedsat sig paa Stedet en Garver, en Kobberslager og en Bogbinder, der tillige er Boghandler. Udsætning udenfor Byen er kun ringe. Antallet af Haandværkere udgjør, efter vedkommende Tabel, 32 — og desuden 1 uden Borgerkab — med 20 Svende og Dreng, under eet indtagne i Tabellen.

Alf Skippere har Molde, efter den ovenmeldte Tabel, 3.

Vedkommende Tabel viser, at Molde af Industrianlæg kun har:

2 Brændeviinsbrænderier, af de i Skattetariffen under No. 1 nævnte, med 834 afgivtspligtige Potterum af Kjedlerne.

1 privilegeret Saugbrug, ansat til 30 Tylters Skjorsel; Productet opgivet til 150 Tylter Planke og 70 Tylter Bord.

1 Potastefogeri }
1 Huesfabrik } begge ganske ubetydelige og ei i Drift i 1840.

1 Reberbane }
1 Beenmølle } begge af liden Betydning.

I Byfogdens Beretning er opgivet, at i Aarene 1836 — 1840 ere byggede i Molde:

1 Skonnert, drægtig 27½ Commercelæst.

1 Slup, drægtig 18½ Commercelæst.

1 Evert, drægtig 7½ Commercelæst.

Jordbruget indskrænker sig (med Undtagelse af Gaardene Refnæs og Moldegaard, hvilke tillige høre under Landets Jurisdiction) til Dyrkning af bygglede smaae Jordstykker, hvilke drives godt. Høavling er Hovedsagen, dog dyrkes ogsaa noget Potetes og Byg.

Om Huusfliden i Molde gjælder det samme som om Christiansund er anført.

I Forhold til den paa Stedet tiltagne Handelsrørelse har Tilstanden der forbedret sig, hvilket ogsaa tilkjendegiver sig ved Bygningers enten Opsyrelse af ny eller Oppyntning.

Efter at den gamle Bygdevei over Fanne-Eidet mellem Bolsø Præstegjæld og Dre Sogn i den senere Tid er bleven sat i god Stand, faaer Molde Tilførsel af Fedevarer m. v. ogsaa fra bemeldte Sogn, der forhen blot affatte dets Varer i Christiansund.

I Femaarsløbet er tilsammen:

af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, forsaavidt Pant er givet i fa-

ste Eiendomme, thinglæst 95 til Beløb 24,253 Spd. 19 f.

af ovenanførte Arter af Pantehæftelser aflæst 80 til Beløb 19,304 — 46 f.

af faste Eiendomme afhændet 48 til Beløb 18,392 — 40 f.

af Executionsforretninger for Gjæld og Udpantningsforretninger

afholdt 177 til Beløb 1,032 — 59 f.

Arbejdslønnen for en Tjenestebetjent er fra 16 til 20 Spd., og for en Tjenestepige fra 8 til 12 Spd.; Daglønnen for en simpel Arbejdsmand er 32 à 36 f.

Efter Tabellen er de Skatteydendes Antal 198.

Molde har en siden Midten af Aaret 1839 oprettet Sparebank, der ved Udgangen af Aaret 1840 virkede med en Sum af 10,928 Spd. 70 f., hvoraf Banken eiede 434 Spd. 79 f. Af Moldes Indvaanere havde 83 indfudt 2680 Spd. 34 f., af offentlige Stiftelser var indfudt 2101 Spd. 114 f., af udenbys Personer 5711 Spd. 83 f., hvoraf, som ovenanført, af Romsbals Fogderi 4576 Spd. 85 f.

I forrige Aar erholdt Communen et Laan af Oplysningsvæsenets Fond til Reparation af Byens Kirke,

stort 800 Spd., ligesom den og har overtaget Middelstolens Laan i Norges Bank, til Beløb 1135 Spd., for paa denne Maade at afgjøre dens Gjæld til bemeldte Skole.

Ladestedet Alesund.

Saa vel Handel som Skibsfart gaar fremdeles fremad. Fogden melder, at han for de sidste 5 Aar ei kan med Talstørrelser opgive Alesunds Samhandel med Landdistriktet, men at den, at dømme efter Stedets Tiltagende, maa have været temmelig betydelig. Efter vedkommende Fortegnelse, der er uddraget af Fogdens Beretning, havde Alesund ved Udgangen af 1840, 1 Grosferer og 13 Kjøbmænd med 13 Handelsbetjente; paa Fortegnelsen ere videre anførte 3 Høfere og 1 Værtshuusholder. At Skibsfarten, saavel den inden- som udenrigske, er tiltaget, sees tillige deraf, at Skippernes Antal, der i 1835 udgjorde 6, er steget til det dobbelte.

Fra Stedet er til Lofoden expederet:

i 1836, 1 Fartoi, drægtigt	18½	Commercelæster,
i 1837, 1 Fartoi, drægtigt	18½	—
i 1838, 10 Fartoir, tilsammen drægtige .	144	—
i 1839, 9 Fartoir, tilsammen drægtige .	142½	—
i 1840, 7 Fartoir, tilsammen drægtige .	121½	—

Alesund har, i Forhold til Stedets Størrelse, en Deel Haandværkere, nemlig, efter det nysmeldte Bilag, 41, med 7 Evende og 11 Dreng. Hvad der af Haandværkerne forærbiges, affættes for det meste i Alesund og nærmeste Omegn.

Fogden har i sin Beretning opgivet, at Alesund af Industrianlæg kun har et Brændeviinsbrænderi, som i den første Halvdeel af de sidste 5 Aar blot havde een Kjedel, No. 2 efter Skattetariffen, paa 771½ afgivtspligtigt Potterum, og i den anden Halvdeel 2de Kjedler No. 1 og 5 efter Skattetariffen, paa respective 234 og 235 afgivtspligtigt Potterum, samt at der i det ommeldte Tidrum skal i dette Brænderi, der er drevet med 5 Mand, være produceret 1160 Tdr. Brændeviin. Kun Træved, tildeels hentet fra Romøbdalen, har været benyttet; dette Brænderi maa saaledes ansees forøvelæggende for disse Egne.

Intet Skib er, efter Fogdens Forklaring, bygget i Alesund i Aarene 1836 — 1840. Med Hensyn til Jordbruget melder Fogden, at derom gjælder omtrent det samme som er anført om Søndmoers Fogderi, kun at intet Nyland er blevet optaget i Periodens Løb. Almindelig qvindelig Husflid vises i Alesund ligesom i Amtets Kjøbstæder.

I Fortegnelsen over thinglæste og aflæste Pantehæftelser m. v. i Nordre-Søndmoer er Alesund indbefattet. Antallet af de Personer i Alesund, paa hvilken Stedets Communeudgifter ere ublignede i 1840, hgr Fogden opgivet til 156.

Den i Alesund i Efteraaret 1840 oprettede Sparebank har i dette Aar begyndt dens Virksomhed.

Romøbdals Amt, Molde den 12te Mai 1841.

Underdanigst.
Nørregaard.
 Const.

Søndre Trondhjems Amt.

Til Kongen!

Det Amtet herved afgiver den befalede Indberetning om Amtsdistrictets oeconomiske Tilstand i de forløbne 5 Aar fra 1ste Januar 1836 til Udgangen af 1840, finder Undertegnede, som dets nuværende Bestyrer, sig forpligtet til foreløbigen underdanigst at bemærke, at han tiltraadte sit Embede den 1ste October 1840, altsaa nær henimod Slutningen af det Tidsrum, Beretningen omfatter. De Bemærkninger og Vedommelser, som i denne indeholdes, kunne saaledes ikke grunde sig i Undertegnedes personlige Erfaring, men ere væsentliggen byggede paa vedkommende underordnede Embedsmænds og offentlige Betjentes Erklæringer, der imidlertid antages at kunne tillægges fuldkommen Troværdighed, saameget mere, som de i Almindelighed falde sammen med hvad der er yttret i Amtets underdanigste Beretning af 8de April 1836, angaaende Districtets Tilstand i de foregaaende 6 Aar fra 1830 til 1835, begge inclusive, og desuden finde en Bestyrkelse i Forholdenes nuværende Beskaffenhed, saaledes som Undertegnede har opfattet dem i det ene Aar, hvori han nu har forestaaet Amtmands-Embedet. Den Omstændighed, at Undertegnede afgiver underdanigst Beretning for et Tidsrum, i hvilket han var ansat i Christiania, og ganske uden Berørelse med dette Amtsdistricts oeconomiske Forholde, har ikke kunnet andet end tilbagevirke paa Beretningens Fuldstændighed, især da de ved Embedet forestundne Materialier til en saadan Beretning vare høist ubetydelige og derfor ingen særdeles Anviisning eller Veiledning kunde yde, hvilket ogsaa gjælder med Hensyn til de til Materialiernes Indsamling trufne Forbeholdelser. Den for Afholdelsen af Søndre Trondhjems Amtsformandskabs-Møde gjældende specielle Bestemmelse, ifølge hvilken det maa samles i de sidste Dage af April eller første Dage af Mai Maaned, istedetfor i Juni eller Juli Maaned, har for Undertegnede medført Nødvendigheden af at anvende en stor Deel af dette Aars første Maaneder til de Communen vedkommende Regnskabsagers Gjennemgaaelse, Berigtigelse og tildeels Forfættelse, samt til at forberede de øvrige Sager, som af Amtsformandskabs-Forsamlingen skulde behandles og afgjøres. Efter den i Slutningen af dette Aars April Maaned Trondhjem overgaaede betydelige Ildebrand har Amtets Bestyrer erholdt en saadan Tilvært af ligesaa tidsspildende som ansvarsfulde Forretninger, at han kun ved den største Anstrængelse og Opmærksomhed har seet sig istand til at holde Embedsforretningerne i det Hele nogenlunde à jour. Især har det Arbejde, der har været og endnu er forbundet med den forfaldte Assurance-Godtgørelses Fordeling mellem vedkommende Brandlidte, givet saamegen uopfattelig Beskjæftigelse og medført et saa stort Ansvar, at Undertegnedes Tid og Arbeidskraft derved har været

i en langt høiere Grad optagen, end det letteligen formodes af Nogen, der ikke har havt Anledning til at erhverve sig personlig Erfaring derom.

Efterat jeg saaledes har tilladt mig i Underdanighed korteligen at berøre de vigtigste Omstændigheder, der have bidraget til, at nærværende Indberetning fremkommer senere, end jeg havde ønsket, og ikke er affattet med den Fuldstændighed, som i Almindelighed kan fordres, og som jeg med en tilstrækkeligere og roligere Forberedelse haaber at skulle kunne have givet den, gaaer jeg, overensstemmende med den i Kongelig Resolution af 23de December 1839 indeholdte Instruction, over til i Underdanighed at meddele efterstaaende Forklaring om den oeconomiske Tilstand:

A. I Amtets Landdistricter.

a. Hvad Jordbruget angaaer, have fremdeles de samme Aarsager, som i Amtets underdanigste Beretning af 8de April 1836 ere paaapegede, gjort sig gjeldende til at forhindre en friere og rasere Udvikling af samme. Dog er det utvivlsomt, at det overhoved fremdeles har været i Dykkomst og især i Strinde og Sælbo samt Fosens Fogderier er gaaet fremad. Til at meddele en aldeles nøiagtig Forklaring om, hvor meget Nyland i de omhandlede 5 Aar har været opdyrket, seer Amtet sig imidlertid ikke istand, da de underordnede Embedsmænd og Betjente for det Meste ikke have dristet sig til derom at yttre en bestemt Formening; dog ansees det i det Hele for ikke ubetydeligt, og anslaaes for Strinde og Sælbo Fogderi til circa 200 Tdr. Land, for Urte og Gulbals Fogderies Vedkommende til 225 à 250 Tdr. Land, samt for Fosens Fogderi til omtrent 890 Tdr. Land. Dyrkningsmaaden og Dyrkningsredskaberne have i det Væsentlige været som forhen; dog er der ogsaa i disse Henseender gaaet fremad til det Bedre, især i den Deel af Strinde og Sælbo Fogderi, der ligger i Nærheden af Trondhjem. Ogsaa i de fleste andre af dette Fogderies Egne har Almuen begyndt at lægge sig meget efter Gjødelsens Formerelse; hvor Terrainet tillader det, ombyttes med Jordens Brug, og ligesom Høstpløining er almindelig, saaledes er ogsaa Sædkifte kjendt og anvendt. De almindelige Sædarter ere Byg, Havre, Blandkorn og Potetes; i Strinde og Sælbo Fogderi ogsaa Rug og i enkelte Districter deraf tillige lidt Erter og Hvede, af hvilke 2de Sædarter den Første synes at være i Aftagende, hvorimod den Anden — især Sommerhvede — er i Tiltagende, dog saaes og avles kun ubetydeligt for hver Gaard, og intetsteds er af denne Sædart hidtil avlet saameget, at Salg af samme har kunnet finde Sted. I Forhold til de øvrige Sædarter synes der i hele Amtsdistrictet at have været lagt overdreven Vind paa Potetes-Avlen. I Fosens Fogderi dyrkes denne Rodfrugt ligesaameget, om ikke mere, end samtlige andre Sædarter tilsammentagne; derimod synes Potetesavlen i de seneste Aar at være formindsket i de 2de andre Fogderier, formodentlig især paa Grund af den ringe Priis, hvori baade Potetes og Brændeviin, som hovedsagelig deraf tilvirkes, have staaet, hvorfor man i disse Districter nu synes mere at nærme sig til et rigtigt Forhold mellem Korn- og Potetes-Avlen. I almindelige gode Aaringer kan Amtet brodføde sig selv; thi om end nogle Districter, saasom Fosens Fogderi (med Undtagelse af Orlandet og Stadsbygdens Præstegjælde), Nøraas og Holtaalens Præstegjælde, ikke ere i dette Tilfælde, afgive igjen andre Dele af Amtet, især i Strinde og Sælbo Fogderi et saa stort Overflud, at det Manglende derved omtrentlig dækkes. Naar undertages adskillige Egne af nysnævnte Fogderi, dyrkes Kiin ikke synderligt og af den Enkelte kun til eget Forbrug, saaat meget deraf maa kjøbes. Det samme gjælder i det Væsentlige om Hamp, paa hvis Avl der dog lægges endda mindre Vind. Humle- og Urte-Hauger ere sjældne hos Personer af Bøndestanden; dog skal Humle paa de enkelte Gaarde i Strinde og Sælbo Fogderi, hvor den dyrkes, give godt Udbytte. For Opelsning af Frugttræer er Climaten lidet stiftet; det er derfor kun enkelte Mænd udenfor Bøndestanden, og meest Byfolk paa deres Avlsgaarde eller Lyststeder i Nærheden af Trondhjem, som have anlagt Frugthauger. Om Frugts Production til Afsetning kan der saaledes ikke være Spørgsmaal. At de ved Følketællingen i Aaret

1835 meddelte Opgaver over Districternes Udsæd og Avl, staae under hvad der i Virkeligheden saaeedes og avleedes, antages med Sikkerhed; derimod er det vanskeliggere at bedømme, i hvilket Forhold Udsæd og Avl nu staae til Opgaverne derover i 1835. Efter de indhenteede Oplysninger tør en Forøgelse af 25 pCt. komme det Rette temmelig nær. Den befalede, Jordbruget vedkommende, tabellariske Oversigt følger.

b. Angaaende Fædrivten. I Strinde og Sælbo samt Drøe og Guldals Fogderier antages Kreatur-Antallet at være aftaget siden Tællingen i Aaret 1835, fornemmelig paa Grund af de i 1838 og 1839 indtrufne mislige Foderaar. En Tilbagegang i denne Henseende lader sig ikke hurtigen redressere; men det er dog utvivlsomt, at det større Udbytte, Avlingen af Hø og andre Foderarter i de 2 sidste Aar have givet, allerede har vundet en gavnlig Indflydelse paa Kreaturholdet, hvortil de — om end langsomme — saa dog jævne Fremskridt, Jordbruget har gjort og gjør, ogsaa have bidraget sin Deel. I Fosens Fogderi ansees Fædrivten i de forløbne 5 Aar at være gaaet frem med Jordbruget. At Kreaturholdet i dette District nu staaer langt over hvad det i 1835 opgaves til, er derfor saameget visere, som disse Opgaver med Sikkerhed kunne antages at være 30 pCt. forlave. Med Hensyn til Fædrivten henholdes isørigt til Amtets underdanigste Beretning af 8de April 1836, da nogen mærkelig Forandring i Henseende til Samme ikke har fundet Sted. Saaledes vides intet Væsentligt at være foretaget til Racernes Forbedring; paa Strinden, i Nærheden af Trondhjem, findes dog paa flere Gaarde Hornkvæg af fremmed Race, og paa de betydelige Gaarde Østerødd og Storfosen i Orlandets Præstegjæld findes fremdeles en større og bedre Kreatur-Race, end den almindelige. Kunstige Enge, især af Timothei, have paa en stor Deel Gaarde i Strinde Thinglaug, og i Holtaalens Præstegjæld har Almuen begyndt at anvende Gjødselen til Engenes Forbedring, og derved gjort en heldig Begyndelse til at udvide Dvægavlen og indskrænke den paa Grund af Districtets Beliggenhed saare precaire Kornavl; men forøvrigt synes der ikke i noget af Amtets Fogderier i de forløbne 5 Aar at være gjort nogen anden Forbedring med Hensyn til Englandet, end den, der flyder af det mere almindeligt blevene Verelbrug. God Fjeldhavn have i Dydals, Røraas og Holtaalens Præstegjælde samt i Tydalens Anner til Sælbo; i disse Districter udgjør Dvægavlen derfor en Hovednæring, hvis Production giver et ikke ubetydeligt Overflud til Salg; forøvrigt lægges ogsaa i Sælbo Hovedsogn og i Børsfognen Bind paa denne Avl. Faareavlen staaer omtrent paa samme Trin, som forhen, hvilket ogsaa gjelder med Hensyn til Gjeder og Sviin. I Grændsefjældene mod Sverrige findes vel endnu en Deel Reensdyr, men de ere formeentlig fremdeles i Aftagende; for nogle Aar tilbage laae Lapper med deres Reener i Bjørnoer, men Ulvene fordrevede dem derfra, og Reensdyr gives derfor ikke mere i Fosens Fogderi. I et District af dette, nemlig Hitteren, gives derimod en Deel Hjorte, hvis Antal anslaaes til 400 à 600 Stykker.

Forholdet mellem Ager- og England formenes for Strinde og Sælbo samt Fosens Fogderier at være som 1 til 3. For Drøe og Guldals Fogderi er Forholdet ikke opgivet, men det er bemærket, at Almuen gjerne holder mere Agerland oppe, end som kan vedligeholdes, og derved i Almindelighed forsømmer Engdyrkningen, saa at det er sandsynligt, at Englandet ikke staaer i noget passende Forhold til Agerlandet. Med Hensyn til dette District er ogsaa bemærket, at Almuen er tilbøielig til at holde flere Kreature, end der kunne fødes saaledes, at de give tilstrækkelig Udbytte.

I Strinde og Sælbo Fogderi ansees Forholdet mellem Besætning og Kornavl omtrent passende. I Fosen maa skjelnes mellem de Districter, der stode mere umiddelbart til Havet, og dem, der ligge længere inde i Landet, ved Fjordene. I de Første er Besætningen forholdsvis langt større end Avlingen, fordi i disse Districter til Kreaturføde benyttes forskellige Surrogater, saasom Affaldet ved Fiskerierne, Tang og Tarre; i de Sidstnævnte, hvor Jordbruget er mere sikkert og Ageren derfor drives med større Kraft, er Forholdet derimod mere passende, og antages det, at der paa de Gaarde, hvor Aar om andet avles 50 Tønder Korn og ligesaameget Potetes, fødes 1 Hest, 6 à 8 Køer, 10 à 12 Smaafæ og 1 Sviin.

Landdistricternes Behov for Fødevarer antages ikke at være større, end at det fyldestgøres ved Productionen deraf; tværtimod have et Overskud, som føres til Torvs, fordetmeste i Trondhjem. Naar Consumptionen i denne Kjøbstad tillige kommer i Betragtning, kan Productionen derimod neppe ansees tilstrækkelig, da endeel Fødevarer indføres hertil fra det nordlige Norderdalen og Sverige, og Noget ogsaa søværts fra Danmark og de østerrøiste Havne; imidlertid maa det paa den anden Side heller ikke tabes af Syne, at Udskilling deraf igjen udgaaer som Skibsprovision. Forøvrigt er det en Selsølg, at kun de forannævnte Districter, i hvilke Dvægaflen kan ansees som Hovednæring, afgive noget betydeligt Overskud af Fødevarer; i andre Dele af Amtets Landdistrict falder intet eller dog kun ganske lidet Overskud og paa enkelte Steder kan nogen Tilførsel, i det mindste til enkelte Tider, vel tiltrænges.

c. Om Skovdriften. Som i underdanigste Beretning af 8de April 1836 bemærket, har Amtet — med Undtagelse af Fosens Fogderi — betydelige Skovstræfninger, som dog tildeels ere utilgængelige. Nogle Districter ere imidlertid i større eller mindre Grad blottede for Skov, saasom Børsen, Leinstranden og Bynæsset af Strinde og Sælbo Fogderi, en stor Deel af Røraas Præstegjeld, Melhuus og Flaa Sogne samt den nordre Deel af Norderdalen i Nørre og Guldals Fogderi, og Orlands samt Hitterens Thinglauge i Fosen. De almindelige Træsarter ere Gran, Furu og Birk, — i Strinde og Sælbo for det Meste Gran, i Fosen meest Furu og de sædvanlige Arter af Løvskov. Skovenes Forfatning er siden Udgangen af Marts 1835 ikke forbedret; snarere er den gaaet tilbage, da den Afgang, som tilvirkede Træproducters Export, Districternes egen aarlige Forsyning og det betydelige Forbrug til de store i Amtsdistrictet værende Bærker, Brænderier m. B., har medført for Skovene, ikke tilstrækkeligen erstattes ved disses Tilvært, der paa Grund af Climatets Haardhed skeer meget langsomt, og da Opvækst af Ungskov i Almindelighed ikke paataentes. En i October Maaned 1837 indtruffen orkanagtig Storm medførte derhos paa flere Steder, dog, som det synes, meest i Fosen, betydelig Skade paa Skovene. I Strinde og Sælbo Fogderi antages Tilbagegangen at have været mindst bemærkelig, om end enkelte Skoveiere især i Strinde og Sælbo Thinglauge ved ufornuftig Hugt have udtømt deres Skove. De Skovproducter, som frembringes, ere især Bygningstømmer, samt Planter og Bord, deels til Forbrug i By og Bygd, deels til Udførsel. Afsetningen heraf finder *in specie* Sted fra Strinde og Sælbo Fogderi, hvor Productionen synes at holde sig omtrent paa samme Trin, som tilforn; Størens og Melhuus Præstegjeld samt Singaas og Hølandets Sogne af Nørre og Guldals Fogderi levere ogsaa en Deel Planter til Udførsel, dog nu formedelst Prisernes Lavhed mindre end før. De Districter af Fosen, i hvilke nogen Skov findes, navnlig Bjørnøers, Naffjordens, Heyne og Ritsens Thinglauge, samt ved Skjærnefjord i Orlands Thinglaug, affatte til Nabofoegnene en Deel Bygningstømmer, men af Planter og Bord saare ubetydeligt. Angaaende Antallet af Saugbrug og de Dvæga som paa disse aarligen opstjæres, henvises til vedkommende Tabel. Til Kjøbstæderne Trondhjem og Christiansund leveres en Deel Brændevæd af Gran, Furu og Birk. Med denne Artikel er forøvrigt ikke alle Egne forsynet; af nogle Gaarde af Leinstrandens og Tiller Sogne, en stor Deel af Bynæssets Sogn, i Røraas Thinglaug, ligesom og i Hitterens Thinglaug, paa Orlandet, samt paa Verne i Bjørnøers og Naffjordens Thinglauge brændes Torv, hvoraf især i de nævnte Dele af Fosens Fogderi tilstrækkeligt have. Dog savnes ogsaa Torveland paa enkelte Der i Hitterens Thinglaug, hvor derfor tørret Tang benyttes som Brændsel.

Til Afsetning ved Røraas og Røffens Robberværter tilvirktes Kul i en Deel af Størens Præstegjeld samt i Singaas, Høstaalens og Hølandets Sogne; i de øvrige Dele af Amtets Landdistricter benyttes Træmaterialerne lidet eller Intet til Kulbrænding. Tjære til Salg produceres kun i Melhuus Præstegjeld, fornemmelig i Rennebo Sogn, dog nu mindre end forhen, da Materialet er aflaget, samt i Heyne Thinglaug, hvor der i de sidste 5 Aar antages at være brændt omtrent 1500 Tønder, som ere affatte til en Pris af $2\frac{1}{2}$ à $3\frac{1}{2}$ Spd. pr. Tønde.

d. Fiskeri er i Strinde og Sælbo samt i Orke og Gulbals Fjogderier ingen Hoved-Næringskilde. For- medelst Beliggenheden ved Trondhjems Fjord er der dog nogen Udgang til Fiskefangst i Strinde, Bynæssets, Budvigens og Børsens Thinglaug, samt paa Orkedalsøen. Det vigtigste Fiskeri er af Sild ved Guulosen og i den saakaldte Strindsfjord, men Udbyttet deraf er saameget mindre af Betydning, som Sildefisket her saa- re sjelden slaar til. I Nidelven samt i Orkla- og Guul-Elvene fanges en Deel Lax. Derimod er Fiskeriet en Hoved-Nærings- og Erhvervskilde for Fossens Fjogderi; dog fiskes i Stadsbygden og Ritsen kun til Huus- brug. Det egentlige Fiskeri deler sig i Baarfiskeriet, Sommerfiskeriet og Sildefiskeriet. Ved det Første fanges alene Lørst (Skrei); ved Sommerfiskeriet Smaasei, Storsei (Ufs), Langer, Dveite og Lørst (Larramod); ved Sildefiskeriet, der almindeligvis begynder i Juli eller August og vedvarer udover Høsten lige til Juul, kun Sild. Efter den fra Fjogden modtagne Dpgave, som dog ifølge hans eget Dpgivende hverken er fuld- stændig eller paalidelig, fordi ingen Control havde med Tiende-Angivelsesne og Fiskerne langt fra ikke angive, hvad de virkelig have fisket, har der efter hvad det har været Fjogden muligt at erholde opgivet, i Tidsrum- met fra 1ste Januar 1836 til Udgangen af Aaret 1840 af følgende Sorter været fisket omtrent:

af Sild 164,000 Tønder.

af Lørst (Skrei raa) . . 1,210,000 Stykker,

hvorved dog er at mærke, at

Dpgaver mangle for Laffjorden

og Heyne.

af Sei (Rodbjør) . 40,500 Bog.

Dpgaver mangle for

Laffjorden og Bjørnøer.

De modtagne Dpgaver om Dvquantiteten af nedsaltet og tørret Skrei samt i Tønder nedlagt Sei, ere saa ufuldstændige, at Amtet anseer det unyttigt at meddele dem. Foruden de nævnte Fiskearter fanges i Fos- sens Fjogderi ogsaa Brosmer, Uver og Lax. Laxefiskeriet har dog i de senere Aaringer været særdeles misligt; i Aaret 1840 endog saa flet, at Omkostningerne derved tildeels ikke kunde dækkes. Lørst- og Sei-Fiskeriet har i de forløbne 5 Aar ikke været heldigere, end i de foregaaende Aar; derimod har Sildefiskeriet været bedre og i Aarene 1838 og 1840 endog overordentlig godt i Fjordene Bjøgn og Skjørn i Orlands Præstegjeld, samt i Laffjorden. Fiskeredskaberne, der ved Skreis og Sommer-Fiskeriet ere Garn, Liner og Haandsnører, samt Sæknodt ved Fangsten af Sei, og ved Sildefiskeriet Garn og Rodt, vides ikke i de forløbne 5 Aar at have modtaget nogen forbedret Indretning; derimod er deres Antal tiltaget med Folkemængden. Af den fan- gede Lørst sælges den største Deel raa til de Fartøier, som i saadant Niemed indfinde sig ved Fiskeværene. Noget saltes og kun Ubetydeligt hænges til Lør- eller Mundfisk. Seien bliver deels raadbjørret, deels saltet, og Silden sælges for det Meste til Fartøierne som søge Sildefjordene. Hjemme i Fjogderiet virkes kun Lidet til Kjøbmandsvarer, hvorimod af Sild og Lørst nedsaltes en ikke ubetydelig Deel til eget Forbrug og til Om- tustning med Meel og Kornvarer, hvilken Dmtustning foregaaer i Stør og Værdalen, Stod, Orkedalen, paa Levanger og Stenkjer samt flere Steder. Forsaavidt Almuen Fiskevarer ikke saaledes sælges eller omtustes, blive de affatte i Kjøbstæderne Trondhjem og Christiansund, fra hvilke Steder, saavelsom fra Bergen ogsaa de fleste af de Fartøier komme, der indfinde sig paa Fiskestæderne. Fiskens Tilvirkning staaer fremdeles paa et lavt Standpunct; den Deel, som Almuen selv tilbereder, bliver derfor i Almindelighed ikke god. Hvad Laren angaaer, der tages langs Kysten i de saakaldte Vorper og i Elvene ved Rodt og Stængsler samt Tener, sælges den i fersk Tilstand for det Meste i Trondhjem; en Deel roget Lax har i den senere Tid været solgt til Folk fra Hedemarken der have indfundet sig i Districtet, for at opkjøbe den, og som formodentlig med Fordeel igjen affatte den i det Søndenfjeldske.

I Fosens Fogderi fanges Østers og Hummer, dog kun ubetydeligt.

I Hitterens Thinglaug er i Løbet af de sidste 5 Aar harpuneret 18 Brygder, hvoraf hver har givet 8 à 10 Tønder Lever. Ligeledes er i dette Thinglaug ved Skud og Harpunering dræbt en Hval paa omtrent 32 Alens Længde.

e. Bergværksdrift. Det vigtigste Bergværk i Districtet er Røraas Kobberværk, under hvilket have 4 Hytter, nemlig Røraas's, Eidets, Tolgens og Lovises, samt af Gruber: Storvarts, Kongens, Muggruben, Fjeldals, Godthaabs og nogle gamle Gruber. Dette Værk, ved hvilket ved Udgangen af Aaret 1840 var ansat 41 Dpsyns- og Regnskabs-Betjente, samt 468 faste Arbeidere (= Personer som have stadigt Arbejde ved Værket), foruden dem som kun benyttes til enkelte Tider, og hvis Antal sædvanligen er 60 à 70 Mand om Vinteren, og om Sommeren 300 à 400 Individer, for det Meste Børn, maa antages i de forløbne 5 Aar at være drevet med Held; dets Udbytte i denne Periode har været: af Kobber omtrent 10,540 Skpd., og af Malm 222,981 Skpd. Af nye Anlæg ved Værket er især af Betydning Inddrivningen af en ny Stoll til Kongens Grube, forøvrigt ere nogle Skærper optagne, af hvilke dog en Deel igjen ere forladte og andre endnu blot kunne betragtes som Forsøg til Anlæg. I de sidste 5 Aar ere adskillige Forbedringer indførte baade ved Grube- og ved Hytte-Driften, hvoraf her nævnes Brugen af Talglys, istedetfor Tran- og Tjære-Lamper ved Mineringen, Begyndelsen til en forbedret Solfætning, Anbringelsen af en Kunstmaskine af en ny Indretning, samt Anskaffelse af en Dampmaskine, begge ved Storvarts Grube, Opførelsen af et Scheidehuus ved Muggruben, Indførelse af Rjærnerostning ved Kongens Grube, Istandbringelsen af en ny Hyttebygning ved Røraas Hytte, Anbringelsen ved samme Hytte af en Jerncylander-Blæsemaskine og ved samtlige Hytter af Blæsebælge af forskjellige, forbedrede Constructioner; Opførelsen af dobbelte Høi-Smelteovne ved Røraas og Eidets Hytter, samt de seneste byggede Garvnes Forsyning med Opfangningsapparat for Støvkobberet.

Under Løffens Kobberværk i Ørfedals Sørensfriveri hører Løffens Grube og Svorfmo Hytte. Den Første havde ved Udgangen af Aaret 1840, foruden 2 Dpsyns- og Regnskabs-Betjente, et Belæg af 79 Mand — i de 4 foregaaende Aar havde det dog været noget mindre og varieret mellem 66 og 73 Mand — og ved Hytten har i de sidste 5 Aar stadigen været ansat 2 Betjente og 36 Mand. Det i Perioden udbragte Product er saaledes opgiivet: 11,321 Tdr. udbragt Malm, 10,479 Tdr. forsmeltet Malm, 883½ Skpd. produceret Gahrkobber. Ved Gruben har Driften fundet Sted uafbrudt i 12 Bergmaaneder aavlig; derimod har der ved Hytten kun været arbejdet i 1836 5¾ Maaned,
i 1837 5¾ Maaned,
i 1838 8¼ Maaned,
i 1839 8 Maaned,
i 1840 10½ Maaned.

Et Forsøgs-Anlæg, under Benævnelse af Namodis Skjerp, blev i Aaret 1835 optaget til Undersøgelse med et Belæg af 3 Mand, hvilket Skjerp holdtes i Drift indtil Udgangen af 2den Maaned 1840, da der med paa Grund af mislige Udsigter maatte ophøres. Dette Værk, der, ligesom Røraas Kobberværk, eies af et Interessentskab, har i længere Tid været drevet med Tab for Eierne, som imidlertid i Haab om bedre Tider have vedblevet Driften, hvortil saamange Menneffers Sysselsættelse og Underholdning har været knyttet. Da Udsigterne for Fremtiden ikke ere blevne bedre og Værket forgjæves er forsøgt afhændet, er dets Nedlæggelse blevet bestemt.

Ogsaa Tydalens Kobberværk i Sælbo og Tydalens Thinglaug er sin Standsning nær, da dets Drift stadigen har været forbundet med Tab. Herunder høre: Sateraas Hytte til Kobbersmeltning, Sælbo Hytte til Kobberets Gahring, og Tydals Hytte, som formedelsk Bryksældighed ikke har været i Drift, samt Namfjelds Grube. Foruden 2 Dpsyns- og Regnskabs-Betjente havde denne Grube ved Udgangen af Aaret 1840

et Belæg af 36 Mand, og ved Hytterne arbejdede omtrent 10 Mand. Udbyttet af Kobber har i Tidsrummet fra 1836 til 1840, begge Aar incl., udgjort tilsammen omtrent 366 Skpd.; og havde der ved Periodens Udgang et Overflud af circa 600 Tdr. Malm. Arbejdet ved dette Værk har været standset fra og til, og adskillige Malmanviisninger ere efterhaanden indstillede som ulønnende at bearbejde. Under Værket henhøre Grønffals Jernanviisninger, som dog ikke vides at have været bearbejdede, ligesom en paatænkt Marsøvn med Stangjernshammere ikke ved Periodens Udgang var kommen istand.

I Districtet er beliggende eet Jernværk, nemlig Mostadmarkens Værk i Strindens Thinglaug. Herunder høre: 1 Marsøvnshytte, 1 Stangjernshammer, 1 Knibhammer og 2 Spigerhammere. Foruden Grønliegrube i Verdalens Alminding, har Værket Gruber paa Grønøen og Henriksøen i Hitterens Thinglaug og i Drmlieffjeldet i nordre Ranen paa Helgeland. Af disse Gruber har Grønliegrube ikke været drevne siden Aaret 1834, fordi Malmen formedelst Grubens Bandsyghed og Malmgangens liden Mægtighed ikke kunde efter Accord leveres paa Grubebaffen til en Priis af 2½ Spd. pr. Tønde; i Høsten 1840 begyndtes med Forsøg af andre Skærper og Anviisninger i Grubens Nærhed, hvormed endnu vedblives uden at dog nogen lovende Udfigt er opdaget. Denne Grubes Malm var ikke meget rig (30 à 40 pCt.), men særdeles godartet. Malmen fra Grønøen er temmelig let erholdelig og i Almindelighed rigere end Grønli Grubes; men formedelst dens Indblanding af Svovel- og Kobber-Ris, kan den kun benyttes efter omhyggelige Røstninger og i mindre Mængde, blandet med godartede Malme. I Ranen har der i de forløbne 5 Aar ingen Udbrydning af Malm fundet Sted. Denne kan nemlig kun foregaae om Sommeren, da Malmen brydes ganske i Dagen, og ved affendte Værksarbejdere, efterdi Almuens andre Syssler og Baner gjøre den utilboielig ikke blot til Grubearbejder eller Minering, men endog til Malmens Kjørsel, omtrent ½ Mil, fra Malmleiet til Stranden. Malmens Minering, Fremkjørsel, Transport til Hommelvigen, Udbøsning og Frembringelse til Værket, i Forbindelse med Spilde og Indsvinding, medføre saa store Omkostninger, at denne Malm, — som er ganske godartet, men som, for at faaes i Fluss, fordrer en god Tilfætning af Kalk — ikke under de nuværende Forholde kan tilgodegjøres uden Tab. Ved Værket er ansat 3 Dpfyns- og Regnskabs-Betjente og 21 faste Arbejdere foruden 10 à 15 Mand ved Forsøgs-Grubedriften. I de 5 sidste Aar er udbragt:

af Naajern og Støbegods ca. . . .	1161½ Skpd.
af Stangjern	1620½ —
af forædlet Jern, som Ambolte, An-	
fere etc.	462½ —
af Spiger, Søm og Roer	404 —

I disse Opgaver er ogsaa indbefattet, hvad der er anvendt til Værkets eget Behov. I Foraaret 1840 erholdt Værket fra Fahlun en ny Inspecteur, under hvis Bestyrelse ved Marsøvnblæsningen et sparommere Forbrug af Kul og Arbejde, ligesom og en større Orden og Omhyggelighed blandt Smedene, skal være indført. I samme Aar opbyggedes en Røstovn, sigtende til, ved gjentagne omhyggelige Røstninger, at udvide Anvendelsen af Malmen fra Hitteren; dertil produceredes under Marsøvnblæsningen det fornødne Støbegods; ligesom da støbtes Fundament og Arme til et Klippeværk, som i Aar er anlagt.

Med Hensyn til de Dpflysninger, der her ere meddeelte, angaaende de i Amtsdistrictet værende 3 Kobberværker og 1 Jernværk, bemærkes underdanigst, at Amtet har henvendt sig til den i Aar beklædte Bergmester i det Nordensfjeldske, for hos ham at erholde de fornødne Materialier til Udarbejdelsen af denne Deel af Beretningen, men at bemeldte Embedsmand ikke hidtil har, saavidt vides, formedelst andre offentlige Hverd, kunnet affee den fornødne Tid til deres Indsamling og Afgivelse. Da Amtet imidlertid ikke har kunnet længere udsætte med Beretningens Indsendelse, har det troet at burde skaffe sig de attraaede Dpflysninger ved directe Henvendelse til Værkernes Overbestyrelser, som med Forekommenhed ere gaaede Amtets Dnske imøde.

Heraf i Strinde og Sælbo Fogderi 19 Saugbrug, ansatte til 536	Lyster Lommer,
i Orke og Gulbals do. 73 — — — 931 ⁷ / ₁₂ — —	
i Fosens do. 39 — — — 413 ¹ / ₅ — —	

c. 5 Teglværker, hvoraf 3 i Strinde og Sælbo Fogderi, og 1 i hvert af de andre 2de Fogderier.

d. 14 Møllebrug, hvoraf 8 i Strinde og Sælbo Fogderi og 3 i hvert af de øvrige Fogderier. Desforuden i Strinde og Sælbo Fogderi et Kobbervaltsværk, en Chromfabrik, et Sæbesyderi, en Papirmølle og et Pottemageri, samt i Fosens Fogderi et Garveri og 2 Maltgjørerier, hvilke Sidste drives i Forbindelse med Brændeviinsbrænderier.

Brænderiernes Antal er i de sidste 5 Aar aftaget i en ikke ubetydelig Grad, hvilket upaatvivleligen er en Binding for Districtet. Saaledes er

i Strinde og Sælbo Fogderi nedlagt 144 Br. og tilkommet 4 Br.	
i Orke og Gulbals do. — 256 Br. og tilkommet 77 Br.	
i Fosens do. — 1 Br. og tilkommet = Br.	

Der er saaledes i Amtsdistrictet nedlagt tilsammen 401 Brænderier og kun tilkommet 81 nye. Jøvrigt antages det, at Fabrikfiden, som hvis Hovedsæde i Amtets Landdistrict Strinde Thinglaug maa betragtes, undtagen hvad Saugbrug angaaer, har været i Tiltagende, og at især Leerens Kobbervaltsværk og Chromfabrik ere Fabrik anlæg, som ved deres Nytte og hensigtsmæssige Bestyrelse fortjene Opmærksomhed.

En Krudtmølle, tilhørende Røraas Kobberværks Participantsskab, og beliggende i Børseskogn, afbrændte den 15de September 1839 og var ved Udgangen af Aaret 1840 endnu ikke igjen opført.

Som en Fabrikdrivten vedkommende Gjenstand kan bemærkes, at en Bønde i Opdal har forsøgt ved et Slags nye Bævestole at producere Bomuldstøier i en større Dvantitet, end almindeligt i Districtet, men hvilket Anlæg ikke skal lykkes.

g. Vinæringer. Med Hensyn til Huus- og Kunst-Flid maa Amtet ganske henholde sig til hvad der i dets underdanigste Indberetning af 8de April 1836 er anført, da den efter Fogdernes eenstemmige Forklaring overhoved maa antages i de forløbne 5 Aar at have staaet omtrent paa samme Trin, som i den nærmest foran liggende Periode. Dog tilføies, at især i Strinde og Sælbo samt Orke og Gulbals Fogderier forarbejder Bonden i Almindelighed selv sine Agerdyrknings- og Gaards-Nedskaber, samt at ogsaa i sidstnævnte Fogderi paa enkelte Steder forfærdiges en Del Furu- og Gran-Tønder samt Træfjorler, og i Børseskogn af Strinde og Sælbo Fogderi en Mængde Grantønder, der affættes, for det Meste i Trondhjem. Skibs- og Baadbyggeri drives ikke i noget af de 2 nyse nævnte Fogderier. Ei heller i Fosens Fogderi eksisterer noget egentligt Skibsbyggeri. Derimod er af mindre Fartøier og saakaldte Storbaade over 3 Læster i de sidstforløbne 5 Aar bygget:

3 Aaffjords Thinglaug 5 Jægter. Drægtigheden er ikke opgivet.

3 Orlands Thinglaug 2 Storbaade, 1 paa 4 og 1 paa 5 Trælast-Læsters Drægtighed.

3 Hevne Thinglaug 3 Slupfartøier, hvoraf 1 paa 150 og 2 paa 340 — 400 Tønder. De 3 sidstnævnte Fartøier ere byggede ved Skibsbyggere fra Bergen, de øvrige derimod af Bygdens egne Folk.

Baade bygges i Fogderiets forskjellige Districter til eget Forbrug og ikke i synderligt Antal; dog undtages herfra Aaffjords Thinglaug, hvor der forfærdiges en stor Mængde Baade til Afsetning udenbygds, — endog til Nordlandene og Finnmarken — og hvor Baadbyggeriet kan anses for en af Indbyggernes vigtigste Erhvervsfilber. Antallet af de i dette District i de sidste 5 Aar byggede Baade anslaaes til 750 à 1000. Disse Baades Benævnelser og sædvanlige Størrelser ere følgende:

Færing paa 2 à 3 Tdr.

Serring paa 5 à 6 Tdr.

Fyring (Ottring) 9 à 11 Tdr.

Halvfjerderømming 12 à 14 Tdr.

Fembøring 15 à 18 Tdr.

Baade af større Drægtighed bygges kun sjældent.

Hvad Jagten angaaer, da deels skydes, deels fanges i Snarer, en Deel Fuglevildt, saasom Kyper, Tiurer, Koier, Marfugle og Kramsfugle, og desforuden Harer; men det aarlige Udbytte deraf lader sig saameget mindre med Paalidelighed angive, som dette Vildt i enkelte Aar kan falde i betydelig Mængde, i andre derimod i ringe Antal. Af Strinde og Sælbo Fogderi er det især Sælbo og Tydalen, og af Ørte og Gulbals Fogderi Røraas og Øpdals Præstegjælde, der affætte saadant Vildt. En stor Deel deraf sælges i Trondhjem. Af skadelige vilde Dyr, som Bjørne, Ulve, Gauper, Ræve og Maarer, fanges og dræbes nogle aarlig, dog overhoved i ringe Antal; i Strinde og Sælbo Fogderi er efter Fogdens Opgave i de sidstforløbne 5 Aar dræbt 18 Ulve og 6 Bjørne. Paa Øgruppen Froverne og Halten i Hitterens Thinglaug i Fosen fanges en Deel Øddere og Sælhunde, aarlig omtrent 15 à 20 Øddere og 70 à 100 Kobbeunger, hvilket Veideri ansees for den væsentligste Indtægt ved Eiendommen.

Kun i Fosens Fogderi kan der være Spørgsmaal om nogen Fragtfart, og den er ogsaa i dette saa ubetydelig, at den ikke kan henføres blandt Districtets Næringskilber. Strandfiddersstedet Ørkedalsøren har vel ogsaa nogen søværts Transport til og fra Trondhjem af Varer som Ørkedals Dalføre affætter eller tiltrænger; men ogsaa denne er af saare ringe Betydning. Derimod have nogle Districter af Strinde og Sælbo samt Ørte og Gulbals Fogderier ikke ringe Virksomhed ved Landtransporter. Af hiint deeltage nemlig Tiller, Budvigens og Bynæssets Sogne, men fornemmelig Leenstrandens Sogn, og af sidstnævnte Fogderi, en Deel af Melhuus og Størens Præstegjælde i den betydelige Transportfførsel mellem Trondhjem og Røraas, hvorved Proviant og andre Varer fremføres til Bergstaden, og Kobber, Chrommalm og endeel svenske Varer især Jernvarer, fra denne fragtes til Trondhjem. De nævnte Districter affætte desuden paa Røraas en stor Deel af de Kornvarer de kunne affee efterat de ere malede, og vinde derved Førsellønnen og stundom bedre Pris. Ørte og Gulbals Foged antager, at hvad derved indkommer, er tilstrækkeligt til Skatter og Afgifters Bestridelse; men forøvrigt maa det ansees meget tvivlsomt, om disse Landtransporter for samtlige ovennævnte Districter ere til virkeligt Gavn. Ved disse tunge Transporter udføres Hestene, en stor Deel af Gaardenes Høavling opstilles paa Reiserne, den under disse faldende Gjødsef tabes for Gaardsdrivten, Almuen vænnes til det ørkesløse Reiseliv og faaer Smag paa den uordentlige Levemaade, især Brændeviinsdrif, som dette gjerne medfører. Den ringe Betaling gaaer for det Meste med, og sættes ofte ganske overstyr paa Reiserne, saadanne Pengegevinsten, hvis Udbytte forøvrigt ikke har kunnet opgives, neppe er stor eller kan antages at staae i Forhold til hvad der tabes for Gaardsdrivten. For Omsætningen mellem Trondhjem og Røraas samt over Bergstaden til og fra Sverige er imidlertid denne Proviant- og Varefførsel under de nuværende Omstændigheder uundværlig. Den sydlige Deel af Gulbalden, nemlig Holtaalen og Røraas Præstegjælde, har den hele Vinter stadig Kjørsel af Kul til Hytterne, Malm fra Gruberne, og Bergs-Brændsel til Gruberne og Hytterne, hvilken Næring for disse Districter, hvor Kornavlingen, paa Grund af Climatets Bessaffenhed og det indskrænkede dyrkbare Areal, er liden og usikker, formeentlig maa ansees fordeelsagtig. En Deel af Melbals og Ørkedals Præstegjælde have nogen Kjørsel til Løffens Kobbeværk; dog er denne som Næringskilde af mindre Betydning.

Hvad Handel med Landmandens og Søbondens Varer angaaer, da indskrænker den sig til de Omsætninger, som allerede i det Foregaaende paa forskjellige Steder er antydet, hvorfor dertil underdanigst henvises. Her tilføjes kun, at i de enkelte Aar, i hvilke der falder rigt Fiskeri i Gulosen, en Deel, især af Leenstrandens Almue, opkjøber Sild i Partier og transporterer denne Artikel til Røraas, hvor den affættes.

Af privilegerede Landhandlere gives der:

i Strinde og Sælbo Fogderi Ingen,	
i Orke og Gulbals do. . 6,	
i Fosens do. . 15,	
altsaa i Amtet tilsammen	21.

Disse Handel bestaaer for det Meste kun i Afsetningen af de Kolonial- og Manufactur-Varer, Districterne behøve. De 3 privilegerede Handlere paa Røraas antages derimod at drive en ikke ubetydelig Handel især med Sild og anden Fisk til Sverige og det Søndenfieldeste, hvorfor de igjen erholde Jern, Spiger, Kien, og fra Hedemarken Meel og Brændeviin.

Gjæstgiveriernes Antal er:

i Strinde og Sælbo Fogderi	6,	hvoraf 2de med Rgl. Privilegium.
i Orke og Gulbals do.	10,	= 6 = = =
i Fosens do.	22,	
tilsammen	38.	

Amtet Marked afholdes i Amtets Landdistricter.

Med Hensyn til Landdistrictets Tilstand i Almindelighed ere Fogderne i Strinde og Sælbo samt Orke og Gulbals Fogderier enige i, at disse Egne i de forløbne 5 Aar ere gaaede tilbage i Velstand, hvilket især tilskrives de i Periodens Løb indtrufne Misværsaar, hvis Virkninger det enkelte frugtbare Aaring i 1840 ikke har kunnet redressere, endssjønt dette Aar navnlig i Strinde og Sælbo Fogderi, gav en saa rig Høst, at man maa gaae langt tilbage i Tiden, for at finde dens Lige. Derimod antager Fogden i Fosen, at dette Districts Tilstand i det Hele har forbedret sig noget, som en Følge af de i de senere Aar indtrufne bedre Hifterier, hvilket især gjelder Bjørnøer og Aaffjordens Præstegjelde. Naar undtages Høve Præstegjeld, hvis Formuesforfatning, paa Grund af misligt Hifteri og paadragen Gjeld, er mindre god, formenes Almuens oeconomiske Tilstand i Fosen i Almindelighed at være taalelig og muligens bedre, end i de fleste Districter i Amtets øvrige Fogderier.

Almuen i Søndre Trondhjems Amts Landegne er i Almindelighed noisom og fører en tarvelig Levemaade. Staaer dette end maaskee i Forbindelse med en vis Bæhængen ved det Gamle og ved nedarvede Sædvaner og med en deraf flydende Utilboielighed hos den til at tilegne sig de Fremstridt i Driivtsmaader og Næringsveie, Liden medføre, saa er det dog derhos unægteligt, at denne Tarvelighed er til Fordeel for Sædeligheden, forebygger voldsomme Fluctuationer i Almuens oeconomiske Forfatning, og befrier den under ugunstige Omstændigheder, saasom Misvært, feilslagne Hifterier og deslige, for mange Savn, den ikke kunde undgaae, naar den havde vænnet sig til en bekvemmere og yppigere Levemaade.

Skatter og Afgifter indkomme ordentligviis temmelig regelmæssigt, endssjønt Commune-Afgifterne ikke ere ubetydelige, om hvilke dog ifølge Kongelig Resolution af 23de December 1839 ingen speciellere Dplysning her bliver at meddele.

Til nærmere Belysning af de private Gjeldsforhold i Amtets Landdistricter vedlægges den befalede Oversigt over de i de sidstforløbne 5 Aar thinglæste og aflæste Pantehæftelser, afhændede faste Eiendomme samt afholdte Executioner og Udpantnings-Forretninger. Der høres iøvrigt sjelden Klage over uredelig eller ubillig Behandling ved Gjelds Inddrivelse.

Folkeløn og Betalingen for Dagleiere ere i de forskjellige Districter temmelig forskjellig. I Strinde og Sælbo Fogderi lønnes en Tjenestefarl i Almindelighed med 16 à 20 Spd., og en Tjenestepige med 8 à 10 Spd. aarligen, foruden et Par Sko eller et andet ubetydeligt Tillæg in natura, til Ex. et Sauvofoder. Daglønnen er ordentligviis for en voren Mandsperson 24 à 28 f. og for en Qvindsperson 8 à 12 f., for

Begge med Kosten; uden Koft 6 à 8 fl . mere, og i Aannetiderne er Daglønnen ofte noget høiere. I Ørfe og Guldals Fogderi ansees Tjener- og Dagløn med Hensyn til Tiderne at være høi og den Første er i de forløbne 5 Aar snarere stegen end falden. Lønnen for en duelig Gaardskarl anslaaes i Almindelighed til 20 à 25 Spd. og for en Tjenestepige til 10 à 12 Spd. aarlig; denne Løn betales dog i Almindelighed ikke med Penge alene; men for en Deel af Beløbet gives Æquivalent i visse Klædningsstykker, eller Udgang til at faae noget Korn eller sætte et Quantum Potetes. Dagløien er for en Arbeidskarl i Slaataannen 20 fl ., til Baar- og Høst-Arbeide 16 fl . og om Vinteren 12 fl . daglig med Kosten; Qvindespersoner ere sjelden paa Dagarbeide, og, naar det er Tilfældet, betales de gjerne med omtrent $\frac{2}{3}$ af Daglønnen for en Karl. I Fosens Fogderi er Lønnen for en Tjenestekarl fra 12 til 24 Spd. og for en Tjenestepige fra 5 til 10 Spd. aarligen; i Dagløn for en simpel Arbeider betales fra 16 til 20 fl .

Efter Veinspecteurernes Opgaver existere i Amtsdistrictet følgende oparbejdede offentlige Veie, beregnede i Milelængder:

I Strinde og Sælbo Fogderi	7 $\frac{7}{8}$ Mile Hovedvei og 23 $\frac{3}{4}$ Mile Bygdevei.
I Ørfe og Guldals do.	28 $\frac{1}{4}$ 14 $\frac{7}{8}$
I Fosens do.	1 $\frac{3}{8}$ 10
tilsammen 37 $\frac{1}{2}$ Mile Hovedvei og 48 $\frac{5}{8}$ Mile Bygdevei.	

Al Hovedvei er i de sidstforløbne 5 Aar oparbejdet 2 $\frac{5}{8}$ Mile; desforuden have i Aaret 1840 været under Oparbejdelse forskjellige Stykker af den ved Kongelig Resolution af 6te August 1839 naadigst approberede fosenske Hoved- og Postvei, forsaavidt samme gaaer igjennem Ørfebalen, Hevne og Hitteren, men hvilke ikke her ere medregne, da ingen Deel af denne Bei ved Aarets Udgang var afleveret i fuldfærdig Stand. Ved Kongelig Resolution af 5te Mai 1836 blev det naadigst bestemt, at en Hovedvei skal oparbejdes fra Nebby Bro i Tønssets Præstegjeld, Hedemarkens Amt, gennem Øvifne og Indsæts Sogne til Albrohaugen i Rennebo her i Amtet, hvor den falder ind paa Hovedveien mellem Trondhjem og Christiania over Dovre. Dette Anlæg var for søndre Trondhjems Amts Vedkommende færdigt og fuldstændigen oparbejdet i Høsten 1837, og vil, især fra den Tid, da Veien ogsaa for Hedemarkens Amts Andeel bliver fuldkommen istand, bidrage fortrinligen til at lette Samkvemet med de søndenfielste Districter. Af særdeles Nytte for Amtsdistrictet, især for Fosens Fogderi og dets Forbindelse med Trondhjem, vil ogsaa den ovennævnte, ved Kongelig Resolution af 6te August 1839 approberede nye Hoved- og Postvei blive, efterhaanden som den kommer istand, hvilket betydelig vil lettes ved den Understøttelse til dette Anlæg, som deels allerede er naadigst bevilget ved Kongelig Resolution af 17de September 1840, deels endvidere kan haabes paa samme Maade at blive naadigst tilstaaet.

Foruden de ovennævnte Veie, der staae under det offentlige Veivæsens Tilsyn, gives desuden betydelige Strækninger af farbare Veie, der, uden at være Veie til og fra enkelt eller enkelte Gaarde, dog kunne tjene som Drivteveie til Møllebrug, Saugbrug o. d. l., eller til at bringe affædsliggende Tracter i Forbindelse med offentlige Veie, blandt hvilke de saaledes ikke henføres. Disse Veistrækningers sammenlagte Længde kan for Strinde og Sælbo Fogderies Vedkommende anslaaes til 16 à 20 Mile, og for Ørfe og Guldals Fogderi til omtrent det samme. For Fosens Fogderi kan en lignende Opgave ikke meddeles, da Amtet derom savner Dplysning.

Over de i Amtsdistrictet værende Bygdemagaziner og deres Status ved Udgangen af Aaret 1840, vedlægges den befalede tabellariske Oversigt. Strindens Bygdemagazin er neblagt i Løbet af de sidste 5 Aar.

Al Sparebanker og private Brand- eller andre Assurance-Indretninger gives ved Udgangen af Aaret 1840 ingen i Amtets Landdistricter.

Landalmuens Dplysning antages ved det efterhaanden forbedrede Skolevæsen, hvortil det ved Kongelig

Resolution af 20de Februar 1838 i Klæbo oprettede og med fortrinlig Duelighed og Omhu bestyrede Skole- lærer-Seminarium væsentlig bidrager, samt ved den Spore til de aandelige Evners Udvikling, der ligger i Statsforfatningen, og som ved den nye Communal-Forgivning har faaet forøget Kraft, ogsaa i de sidstforløbne Aar at have erholdt et Fremstød, endstjønt det ligger i Sagens Natur og flyder af Districtets locale Forholde, at Dplysningens Fremgang er langsom.

B. I Kjøbstaden Trondhjem.

Kjøbstadens Handel antages i de sidstforløbne 5 Aar ikke at have hævet sig. Dens Exportartikler have været de samme som i Amtets underdanigste Indberetning af 8de April 1836 ere nævnte; men deres Afsetning har snarere affastet mindre, end større Fordeel, end i det foregaaende Tidrum, især i Aaret 1840, hvortil Berels Coursens Falden ansees som en medvirkende Aarsag. Ogsaa har den Flauehed, som i de sidste Aar synes at have udbredt sig over den europæiske Handel i det Hele, ikke været uden Tilbagevirkning paa Trondhjems Handelsrørelse. Hvad in specie Jiske og Silde-Handelen angaaer, da have Udrustningerne til Vinterfiskerierne, især til Lofoden, omtrentlig holdt sig paa samme Høide, som i de foregaaende 5 Aar, og maaskee snarere været i Til- end i Aftagende; men Udbyttet af Productet er for Handelsmanden hellere declineret end steget, og har i Aaret 1840 endog været maadeligt; Fordelen har i Almindelighed været større for den fiffende Almue og tildeels for den første Producent, idet Concurrencen i selve Landet har drevet Jiskepriserne høit i Veiret, medens denne saaledes dyrt betalte Vare ikke med synderlig Fordeel har kunnet affibes til de udenlandske Markeder. Sildefiskerierne vare i 1837 og 1838 særdeles rigelige, i 1836 og 1839 middelmaadige og i 1840 endog ringe. Om Gevinsten ved Sildens Export gjelder hvad der er bemærket om den øvrige Jiskehandel. For Klipfiskens Vedkommende er et nyt Marked vundet i Portugal, som indtil Aaret 1835 var monopoliseret for den for engelsk Regning tilvirkede Fisk. Tran og Rogn have været affatte med sikker, stjønt ikke stor Fordeel. Exporten af Trælafst var fordeeltigere i de første Aar af Perioden, end i de sidste; de franske og hollandske Markeder have nu ogsaa herfra været afbenyttede. Handelen med Kobber og Chrommalm har været jevn; dog har den sidstnævnte Artikel formeentlig affastet større Fordeel. Derimod er Afsetningen af Buffle, Gede- og Kalve-Skind, som før exporteredes i Mængde, betydeligen aftaget, hvilket rimeligviis er forarsaget ved det større indenlandske Forbrug i Garverierne. Ifølge Opgave fra Trondhjems Børscommissair kunne Middelspriserne paa fornævnte Artikler ansættes omtrent saaledes:

1 Bog Klipfisk og Rundfisk	1 Spd. Sølv.
1 Td. Tran	10 à 11 Spd. Sølv.
1 Td. Sild, bedste Sort .	4 à 5 Spd. Sølv.
1 Skpd. Kobber	60 Spd. Sølv.

Angaaende Importhandelen henvises til Amtets Beretning af 8de April 1836, da nogen væsentlig Forandring med Hensyn til samme ikke i de sidste 5 Aar har fundet Sted. Indførselen af Lurusvarer synes snarere at have været i Stigende, end i Aftagende. Kornimporten fra Danmark og de østersøiske Havne er fremdeles for det Meste passiv, og affaster saaledes mere en sikker Indtægt (Provision) for Handelsmanden, end egentlig Udgang til jevn Handelsfordeel. Det antages at Riggedagenes Dphævelse har bevirket billigere Kornpriser.

Med Hensyn til Kjøbstadens Samhandel med Landdistricterne har Amtet ikke kunnet tilveiebringe mere detaillerede Dplysninger, end de, der indeholdes i hvad der forhen i denne Beretning paa forskellige Steder er bemærket.

Af hoslagte Tabel viser det sig, at der ved Udgangen af Aaret 1840 i Trondhjem fandtes 10 Grossere med Borgerfskab, 13 Personer, der drive Grosshandel med Hjemmel efter Placat af 22de December 1808,

141 Kjøbmænd og Kræmmere, 114 Høfere, 16 Marktentere, 28 Bærtshuusholdere og 3 Personer, der er nære sig ved Smaahandel i enkelt Retning.

I Antallet af Stedets Skibe formenes ingen Afgang at have fundet Sted. Efter Magistratens Opgave er der i Perioden i Trondhjem bygget følgende nye Skibe over 3 Læsters Drægtighed, nemlig:

i Aaret 1836 Intet.

= = 1837 en Skonnert paa 76 Commercelæster.

= = 1838 en Slup paa 9½ Commercelæster.

= = 1839 2 Skonnerter paa resp. 61½ og 35½ Elstr., 2 Brigger paa resp. 75 og 56 Elstr. og en Slup paa 29 Elstr.

= = 1840 et Skib paa 121½ Elstr. og en Brig paa 85½ do.

Alf disse Fartøier ere 5 saakaldte Hurtigseilere. I Trondhjem ere 2de private Bærster, af hvilke det Ene dog kun benyttes til Fartøiers Reparation. Fragtfarten var indtil 1839 livlig og upaatvivlelig forbunden med ret god Fordeel; i 1840 aftog den mærkeligt og Fragterne ere i den senere Tid blevne saa lave, at flere Skibe have været uden Employ. Hvad den egentlige Fragthandel — Fragten mellem udenrigske Havne — angaaer, maa Amtet henvise til, hvad derom i dets underdanigste Beretning af 8de April 1836 er anført, da de samme Forholde fremdeles have bevirket omtrent de samme mindre fordeelagtige Resultater. Alf fremmede Skibe have spanske flittigen, italienske kun enkeltviis, besøgt Trondhjem og hentet Jiskevarer, hvorved Fragtfarten her fra Stedet har lidt noget Afbræk. Alf hofølgende Tabel vil naadigst erfares, at 77 Skips pere ved Udgangen af Aaret 1840 havde Borgerfkap i Trondhjem og at 5 af dem vare bosatte udenfor Kjøbstaden.

Haandværksdriften staaer i det Hele ikke paa noget synderlig høit Trin i Trondhjem; enkelte Haandværksgrene, hvoriblandt Smede- og Murer-Professionerne, staae endog temmelig tilbage. Imidlertid maa det dog antages, at denne Syssels i de forløbne 5 Aar er gaaet fremad, endssjønt Fremfritdene ikke vides at have været af den Betskaffenhed, at de enten i Almindelighed eller i nogen enkelt Green have kunnet falde i Die. Alf Laug gives i Trondhjem 6, nemlig i Guldsmede-, Smede-, Snekker-, Bager-, Skrædder- og Skomager-Professionerne. Den befalede Opgave, vedkommende Haandværksdriften, er indtagen i vedkommende Tabel.

Angaaende Fabrikdriften vedlægges den befalede tabellariske Oversigt, hvoraf sees, at der ved Udgangen af Aaret 1840 i Trondhjem fandtes 3 Maltgjørerier, 4 Rebslagerier, 2 Spinde- og Bæve-Fabriker, 1 Sulferraffinaderi, 6 Kornmøller, 5 Tobaksfabrikker og i Brænderierne 6 halvapistoriske og 3 heelpistoriske Apparater.

Kjøbstadens Udmarksgrunde ere afhændede mod Arvesæfte eller paa Livstid bortbyggede, de affaste aarlig 1365 Spd. 23 f.; nogen særdeles Opdyrkning af Samme vides ikke at være foregaaet i sidste 5 Aar.

Byen har ingen anden Wei at vedligeholde, end et ubetydeligt Stykke fra Bakke Kirke over Baklandet og Beien fra Skandseporten opover Steenberget til Mærket ved Gaarden Balseth, hvilket sidste Beistykke har en Længde af omtrent ¼ Miil; begge Dele er Hovedvei.

Den almindelige Tjenerløn har været og er for en Tjenestepige fra 10 til 16 Spd. aarlig og for en Gaardsdreng fra 20 til 30 Spd.

Angaaende de i Periodens Løb thinglæste og aflæste Pantebestelser, afhændede Eiendomme og affholdte Executions- og Udpantningsforretninger vedlægges en tabellarisk Oversigt.

Trondhjem har en Sparebank, hvis Capitalformue ved Udgangen af Aaret 1840 udgjorde 35,030 Spd. 67 f., ligesom Indskydernes Tilgodehavende med Renter til samme Tid var 405,083 Spd. 36 f., saa at

den hele under Bankens Bestyrelse til foransførte Tid staaende Capital beløb til 440,113 Spd. 103 $\frac{1}{2}$. Af denne Capital var udlånt ved formeldte Aars Udgang, deels mod Pant i faste Eiendomme og deels mod Disconto, 434,705 Spd., og var Sparebankens hele Omsætning i 1840 = 227,121 Spd. 73 $\frac{1}{2}$.

Ved endelig at bemærke, at ingen privat Brand- eller anden Assurance-Forening i de forløbne 5 Aar har dannet sig i Trondhjem, tillader Amtet sig forøvrigt underdanigst at henvise til hvad der i Beretningen af 8de April 1836 er oplyst om Byens offentlige Indretninger, da der for Tidrummet fra 1ste Januar 1836 til Udgangen af Aaret 1840 intet væsentligt Nyt vides at tilføie.

Trondhjem den 11te November 1841.

Underdanigst
K. Arnøen.

Nordre Trondhjems Amt.

T i l K o n g e n !

Ved til Følge deres Majestæts naadigste Resolutioner af 11te October 1825 og 10de September 1827 samt 23de December 1839 at afgive nærværende underdanigste Beretning om det ham anfortroede Districts Tilstand ved Udgangen af Aaret 1840, skal Amtmanden næst i det Væsentligste at henholde sig til sin Beretning om Tilstanden ved Udgangen af Aaret 1835

A. For Landdistricternes Vedkommende

med Hensyn til

Jordbruget

tillade sig at anføre. Ligesom Jordbruget er af saare megen Vigtighed for dette District, saaledes synes det og som man i det forløbne Dvinqvenium i Henseende til sammes Drikt, er om, end ikke betydeligt, dog gaaet fremad til det Bedre. Aarsagerne hertil maa formeentlig antages at være deels givne Exempler i forskjellige Præstegjelde af Personer udenfor Almuestanden, deels de indtrufne mislige Aar, hvilke have henledet Opmærksomheden paa Nødvendigheden af mere Omsorg for ved skønsum Drikt at sikke sig større Udbytte. Hvorvel flere udenfor Almuestanden have anskaffet sig forbedrede Agerdyrkningsredskaber, ere de dog ikke almindelige og fra Anskaffelsen afholdes vel Almuesmanden ligemeget ved deres Kostende som ved at han endnu ikke tilstrækkelig har lært at kjende Nytten af dem. De almindeligste Sædarter ere Havre, Byg og Blandekorn, samt noget Hvede, Rug og Græskar især de graae. Districtets forskjellige Præstegjelde maae med enkelte Undtagelser antages i almindelige Aar, ikke alene at kunne brødføde sig, men og at have noget til Salg især i de 2de sydlige Fogderier, uden at man dog med nogen Sikkerhed kan angive hvad saaledes afhændes ud af Districtet. Potetesavl en er sandsynlig, hvorvel paa Kornavlingens og Engenes Beføstning, ikke forminsket, og endssjondt flere Brugere erkjende saadant, maa, til Undskyldning for at de ei forandre denne Brugsmaade, tjene deels den formedelst mislige Aar stedfundne mindre Kornavling, som ikke har tilladt alle Districter i lige Grad som forhen at tilsaae Jorderne, men fornemmelig at Potetesavl en ved Afsetningen til de store Brændier i Kjøbstaden Trondhjem og Landdistrictet og ved at kunne affættes strax efter Indhøstningen til nogenlunde taalelige Priser, har lettest og sikkest tilveiebragt de fornødne Penge til Dækkelse af Skatter, Renter og andre Udredskler. Af Potetes kan man antage at de 2de sydlige Fogderier aarligen have afhændet paa

saadan Maade mellem 50 a 60,000 Tønder. Agerlandets mindre rigtige Forhold til Englandet er formeentlig og Aarsag til at man formedelt Mangel paa Hævd, uagtet der i forskjellige Præstegjelde lægges megen Vind paa dens Formerelse ved Composter, iffe har det Udbytte af Agerbruget, som naar man indskrænkede Udsæden og benytte de hvile og hævde Agre, der med mindre Arbeide vilde sikkre et ligestort om iffe større Udbytte, medens man nu formedelt det ringe Fjold maa tilsaae et større Areal om endog blot for Foderets Skyld. Den tilladte Brændeviinsbrænden med smaae Kjedler har neppe hersteds nogen Indflydelse paa Agerbrugets Opkomst. Lin og Humle dyrkes vel, men lykkes ei altid og afgiver iffe det Fornødne til Districtets Behov. Hamp saaes saa enkeltviis at det iffe kan tages i nogen Betragtning. Dyrkningen af Frugttræer, der dog formedelt Climaten maatte indskrænke sig til de simplere Slags, drives iffe, dog afhændes fornemmelig fra Frostens Sogn i gode Aaringer for iffe ubetydelige Summer Kirsebær af det almindelige Slags til Trondhjems By, ligesom der paa flere Steder i de 2de sydlige Fogderier haves paa flere Gaarde større eller mindre Plantninger af disse Træer, der almindeligen opelskes af Rødstud. Haugebyrkingen lægger Almuesmanden sig iffe videre efter, og de indskrænke sig i saa Tilfælde til nogle Rødder og saakaldte Pølseurter. Mere Opmærksomhed anvendte man maaskee forhen paa Røpe- og Raalrabavlens især i de ved Trondhjems Fjord beliggende Præstegjelde, hvis Udbytte affattes til Kjøbstæderne Trondhjem og Christiansund, men denne Avl synes at have aftaget. Dyrkningen af Ryland har tiltaget, men om saadant skal tilskrives enten Lyst til udvidet Drikt eller maaskee paa flere Steder Nødvendigheden af at tilveiebringe sig Jorder, der formedelt ei at være afkræftede ved formeget Brug, kunde forbedre Udbyttet, vover man iffe med Bestemthed at afgjøre, dog kan den tillagende Folkemængde vel og hertil have bidraget. Til yderligere Dplysning vedlægges tabelariske Oversigter af Jordbrugenes Skyld, Tal, Slags, Udsæd og Avling. Udsæden er dog uden Tvivl noget større.

Fædrigten

er neppe gaaet fremad i det forløbne Tidstrum, og Aarsagerne hertil ere ligemeget den mindre omhyggelige Behandling, som vides Englandet, som de indtrufne mislige Korn- og Foderaar, der have foraarsaget at man har maattet, deels afhænde en Deel Kreature, deels nedslagte dem til Fode. Antallet af Heste og stort Dvæg er saaledes formindsket, om end iffe i den Grad som de indhentede Dplysninger skulde lade formode. Sidste Aars gode Høst har derfor og havt Indflydelse paa Prisen paa Kreature, hvilken i Forhold til foregaaende Aar betydeligen er steget især paa Heste og stort Dvæg, formedelt den større Søgning efter disse, i Hensigt dermed at erstatte den foregaaende Forringelse. For Englandets Forbedring sørger Almuesmanden i Almindelighed iffe, hvorvel Nogle paa enkelte Steder efter givet Exempel have begyndt at saae Græsfrø. Med Hensyn til Racens Forædling vides intet særdeles at være foretaget, og det formenes og, at naar man sørge omhyggeligen for Opdrættet, ere de havende iffe flette. Dplysning om Forholdet mellem Ager- og Englandet vil findes paa vedkommende Tabel. Ligesaa vedlægges Tabeller over Kreaturholdet og Forholdet mellem dette og Udsæden.

Skovdrigten

har, formedelt den Mængde Træer der ved en i October Maaned 1837 indtruffen orkanagtig Storm nedfældtes, været drevet med større Kraft end foregaaende Aar, da man maatte see at nytte Nedsaldet saasnart som muligt, at det ei ved Henliggen skulde bedærves. Forøvrigt ere Skovene udentviol i Aftagende og ville neppe tillade en fremtidig udvidet Drikt, om man iffe i Almindelighed vil drage mere Omsorg for dens Fredning, hvilket neppe skeer med Undtagelse af en enkelt Mand, der isøvrigt er Eier af nogle af de betydeligste Skovstrækninger i Værdals Fogderi. Productet af Skovene er, foruden hvad opskjæres paa Gaugene af Planke og Bord, Huustømmer, hvoraf fra Stordalen affattes til Trondhjem og fra Nummedalen til Nordlandene meest i tømrede Huse, og Brændevæed der sendes til Trondhjem og fra Nummedalen tildeels til Nord-

landene. Kulvirkning finder kun Sted til Districternes Behov og Ljære virkes kun paa enkelte Steder, men langt fra til det Fornødne. Med Undtagelse af Statvold og Frostens Sogne, samt Nærs Præstegjeld, de 2de ved Havet liggende Sogne af Fosnes og Refs Sogn af Kolvereids Præstegjeld, benyttes kun Beed til Brændsel; paa de nævnte Steder benyttes tildeels Torv, der dog i Nærs og Frostens Sogne ei høves i tilstrækkelig Mængde. Inderøens Præstegjeld og Frostens Sogn tiltrænge desuden Skovmaterialier som faaes fra Sparboens og Vedstadsens Præstegjælde samt Værrans Sogn for det Første og fra Næsens Annex for det Sidste. Dplysning om Saugbrугenes Tal og Drivt vil findes paa Tabellen over Fabrik anlæggene.

Bergværksdrivten

indskrænker sig til det saakaldte Sælbo Værk, om hvis Drivt vedlægges tabellarist Dversigt. Foruden dette har et Interessentskab i Trondhjem i Slutningen af Maret 1840 begyndt paa at oprebnse Forberg Grube paa Ittersøen, men om Drivten skal fortsættes vides endnu ikke. Forøvrigt findes paa flere Steder i Amtsdistrictet især langs Kigsgrændsen Anviisninger paa Kobbererts. Af andre Mineralier, som kunne fortjene Opmærksomhed, findes Marmor i Snaasen og Inderøen, samt et Grøststens Brud i Sparboen, men nogen Drivt finder ikke Sted. Skifersteen, hvoraf man kan erholde Tagsteen, findes paa adskillige Steder, men drives ikke saavidt vides undtagen i Merager; Dværnsteen skal findes paa Grændserne mellem Størdalen og Værdalen, men vides ikke at noget Brug derved har stedfundet. Kalkbrænderi drives i forskellige Præstegjælde, men ikke udelukkende af bestemte Personer og fornemmelig i Inderøens Præstegjeld, som især i Fortiden havde ikke ubetydelig Indtægt deraf; Productet affættes til Kjøbstæderne Trondhjem og Christiansund samt Nordlandene; Størrelsen af dette Product seer man sig imidlertid ikke istand til at opgive.

Fiskerierne

ere som i foregaaende Beretning bemærket fornemmelig af Bigtighed i Nambalens Fogderi, dog søges disse og af Beboerne i de sydligere Fogderier. Vedlagte tabellarist Dversigt vil iøvrigt indeholde de Dplysninger, man om denne Næringsvei har seet sig istand til at erbyrve.

Fabrik- og Haandværksdrivt

er forsaavidt førstnævnte angaaer indskrænket til Brændeviinsbrænderier, Saugbrug, Teglbænderi samt et Glasværk og nogle betydeligere Møllebrug. Af Haandværkere antages Districtet at være i Almindelighed forsynet med det fornødne Antal; at nogen af disse er i Besiddelse af nogen særdeles Kunstfærdighed, er man ikke vidende om. Ved at lade følge en tabellarist Dversigt af denne Næringsvei maa Amtmanden beflage at den ei er saa fuldstændig, som man kunde ønske, i det man har mødt Bægring for at opgive Productionen endog hos Personer, om hvem man, paa Grund af deres Stilling i Samfundet, ikke havde Anledning til at vente en saadan.

Binæringer.

Huusfliden, der iøvrigt maa antages i Almindelighed at tilveiebringe det Fornødne for de specielle Districter, er uden tvivl i de senere Aar gaaet fremad; fornemmelig har Vævningen af Bomuldsvarer tiltaget, medens maastee Viinvævning har aftaget. Dverskuddet af denne Vævning affættes deels i Kjøbstaden Trondhjem og paa Markederne samt fra Nambalens Fogderi og Inderøens Fogderies nordlige Egne til Nordlandene. Forsaavidt Dplysning har været at erholde, vil samme findes i vedlagte Tabel.

Skibs- og Baadbyggeri ere, fornemmelig i Ittersøens og Inderøens Præstegjælde, ikke nogen uvigtig Næringsgreen, der altid har svaret god Regning, ligesom den og maatte, især i Nambals Fogderi, kunne udvide, da man derfra lettere maatte kunne afhænde Fartøierne til Nordlandene. Vedlagte Tabel vil oplyse Antallet af de i de sidste 5 Aar byggede Fartøier.

Betræffende Handelen og Fragtfarten vil vedlagte Tabel afgive de Dplysninger, som have været at erholde, og med Hensyn til Vandtransport, da betales i Almindelighed et Læs efter Skydstarten pr. Mil. Hvad

Fragten kan afgive vil vel vanskelig kunne oplyses, men imidlertid ere de Personer, som eie Fartøier og beskæftige sig dermed, velhavende Folk, og Landtransporten, især mellem Levanger og Jämteland, afgiver formeentlig og nogen Fortjeneste især for Værdalens Præstegjeld. Transporten af Sælbo Robberværks Product til Stordalsbassen afgiver formeentlig og nogen Fortjeneste for Stordalens Præstegjeld. Foruden de nævnte Steder foregaaer Landtransporten med andre end egne Heste ikke i nogen Betydning undtagen over Randsæidet fra Hjelbosen til Dvergaard og fra Steentjær til Snaasens Vand.

Jagten afgiver vel og Udbytte, men noget nøiagtigt Opgivende deraf har ikke været at erholde, hvorhos saadant hvor Oplysning høves er tilføiet den tabellariske Opgave. Jagten efter vilde Dyr kunde sifferlig drives baade med Fordeel og med mere Kraft end fleer.

Betræffende Districtets Tilstand i Almindelighed,

da vil der af vedlagte tabellariske Oversigt af Gjeldsforholdene, saavidt angaaer Pantekæftelser i faste Eiendomme, erfares, at de stedfundne mindre gode Aar have havt kjendelig Indflydelse paa disse, som have havt en Tilvæxt af 150,000 Spd. og de formedelst sidste Aars ualmindelige gode Høst nu intrusue lave Priser paa Landmandens Producter ville vist og bidrage til at man ikke snarlig vil tilbagevinde den stedfundne Forøgelse. Faste Eiendomme have derfor ogsaa været i meget lave Priser, i hvilken Henseende til Oplysning vedlægges en tabellarisk Oversigt af de i Tidrummet afhændede deslige Eiendomme. Tilstanden synes saaledes i det mindste i oekonomisk Henseende ikke at være forbedret i de sidste forløbne 5 Aar, hvorvel de afholdte Executions- og Udpantningsforretninger neppe ere flere eller have et større Beløb end foregaaende Tidrum. Oversigt af sidstnævnte vil indeholdes i vedlagte Tabel.

Som henhørende under de forbrede Oplysninger vedlægges en Opgave af den almindelige Løn for Tjenestefolk i Amtsdistrictet, tabellarisk Oversigt af samtlige Veie, der staae under Veibestyrelsens Tilsyn, hvorhos bemærkes, at de paa det nærmeste ere fuldkomne oparbejdede, og at Rideveie, der ere 4 Alen brede, paa de fleste Steder kunne passeres med Hjulredskab; derimod seer man sig ikke istand til at opgive hvor lang Strækning der fra nyt er oparbejdet, da derover ei har været holdt nogen Slags Optegnelse, eftersom de anførte Veie samtlige ere rodelagte, om end ikke i den fuldkomne Stand som Veilovgivningen fordrer og hvormed man aarliggen skrider frem. Blandt Miletallet er ei heller opført den 2½ Mil lange Kong Carl Johans Vej, der fører til Jämteland og vedligeholdes for Statskassens Regning.

Ligeledes vedlægges Forklaring over de i Districtet værende Bygdemagaziners Status i Anledning af hvilke bemærkes, at sandsynlig de 2de i Værdalen værende snart ville blive ophævede. Man har den Erfaring at disse Indretninger, formedelst at intet Udlaan stæer i almindelige Aaringer, ikke ganske svare til Hensigten, saasom da Ingen vil købe Kornet, dette bliver henliggende og taber sin Spirekraft.

I Districtet gives ingen Sparebank, hvorimod i flere Bygder gives Assurancesforeninger for Brandskade, saavel for Huse som Avling og Løsøre nemlig:

- a. I Frostens Sogn, hvis Assurancesum udgjør 50,350 Spd. Gjenpart af Lovene vedlægges.
- b. I Aasens Sogn og Skogns Præstegjeld, hvis Assurancesum udgjør 115,000 Spd. Gjenpart af Lovene vedlægges.
- c. I Værdalens Præstegjeld, hvis Assurancesum udgjør i det Hele 89,430 Spd., hvoraf for Løsøre og Avling 24,630 Spd. Gjenpart af denne Forenings Love har ei været at erholde.
- d. Sparboens Præstegjeld, hvis Assurancesum er 128,000 Spd. for Huse og Løsøre. Lovene, der ere omformede efter Lov af 9de August 1839, ere indkomne for at forestilles til Approbation.
- e. I Stods Præstegjeld, hvis Assurancesum ei er opgivet. Afkrift af den indgangne Forening vedlægges.

Deslige Foreninger paataenkes oprettede i Stordalen, Indersøen og Vedstadsens Præstegjelde. Aarsagerne til Oprettelsen af disse Foreninger, der ordentligviis ingen Cassebeholdning have, men ublign Brandhjælpen

for hvert enkelt indtræffende Tilfælde, ere fornemmelig Omkostningerne ved Forretningerne som skulle affholdes af Sørenstriveren for at kunne indlemmes i Rigets almindelige Brandcasse, hvilke især for mindre Summers Tært overstige flere Aars Præmie, og Frygten for de, formedelt at Kjøbstæderne ere indbefattede under den almindelige Brandcasse, hidtil flere Gange stedfundne temmelig høie extraordinære Brandcontingenter. Var Landdistricternes Assurance i den almindelige Brandcasse afslidt fra Kjøbstædernes, Omkostningerne ved første Tærtforretning billigere og fremfor alt Contingenten regelmæssig, om end noget høiere end den ordinaire, som nu svares t. Ex. 20 fl. aarlig af hvert forsikret 100 Spd., og extraordinære Contingenter afflaffede, vilde upaatvivlelig disse Indretninger, hvorved vedkommende Bygder i Ulykkestilfælde formedelt Farens Størrelse i Forhold til Assurancesummerne, lettelig ere udsatte for betydelige Udbredelser, af sig selv ophøre, og al saadan Assurance blive fælleds for hele Riget.

Sluttelig tillader man sig at vedlægge en tabellarist Dversigt af Communeudgifterne i forløbne 5 Aar med Undtagelse af Fattig- og Skolevæsenet, dog er her indtaget den aarlige Fosterløn og Understøttelse som udlignes paa Matriculskylden.

Foraaavdt vedkommende Tabeller ere indrettede efter et andet Schema, end bestemt i Resolutionen af 6te Mai f. A., er Aarsagen den, at Extracterne af Embedsprotocollerne efter alle meddelte Schemata af vedkommende Embedsmænd vare paabegyndte forinden denne Bestemmelse modtoges, og dette deres Arbeide saaledes vilde være spildt, hvorhos det forhaabes at derved intet vil være tabt.

B. Kjøbstaden Levanger,

der siden sidstafgivne underdanigste Beretning til Følge Lov af 18de Mai 1836 har faaet sin Tilværelse, er endnu saameget i sin Begyndelse, at man ikke vil med nogen Sikkerhed kunne afgive Formening om hvad man deraf kan love sig.

Handelen

dersteds indskrænker sig til Affætning af Varer til omkringliggende Præstegjeldes Indbyggere og Jæmterne, hvilke sidst foruden paa de tvende aarlige Markeder jevnlig søge herhen, og til Indkjøb af Landmandens Producter, fornemmelig Korn, Meel og Brændeviin. At angive Størrelsen af denne Omsætning lader sig vist ikke med nogen Sikkerhed gjøre, dog har det været antaget at dersteds Markederne indberegnede har været omfat Varer for et Beløb af imellem 80 — 100,000 Spd. Export af Varer herfra til Udlandet vides ikke at have fundet Sted. Opgave af de Handelsberettigede vil findes paa vedlagte tabellaristiske Dversigt.

Skibsfarten.

strækker sig til Fart imellem Kjøbstaden og Trondhjem samt Nordlandene, hvorhen sendes et Par Jægter til Fiskeriet, derimod finder ingen Skibsfart paa Udlandet herfra Sted, hvorfor heller ikke gives Skipperborgere. Denne Næringsvei vil sandsynlig ei heller snarlig komme sig formedelt Stedets Veliggenhed inde i Fjorden.

Haandværksdriften

befinder sig ikke i nogen bedre Tilstand end i de omkringliggende Landdistricter, og indskrænker sig formeentlig blot til Stedets Fornødenhed eller høist nærmest omliggende Landdistrict. Opgave af Haandværkere, blandt hvilke ingen vides at være i Besiddelse af nogen sær Kunstfærdighed, vil findes tilføiet Tabellen over de Handelsberettigede.

Fabrikdrift

finder ikke Sted, og vil sandsynlig ei heller paa længere Tid være Gjenstand for nogen Virksomhed i denne Kjøbstad, der mangler hertil fornødne Vanddrag.

Bergværksdrift og Skibsbyggeri

eksisterer ikke, og

Jordbruget

indskrænker sig til at dyrke som Kaaahaver og Potetesland de Stykker af det udviste Territorium, som vedkommende Grundeier overlader Byens Indvaanere til Benyttelse mod Afgift og sædvanlig 2 à 3 Aars Brug, hvorefter Grundeieren skaffer andre og selv benytter Stykkerne i 2 Aar.

Kjøbstadens Tilstand

er i oeconomist Henseende neppe gaaet fremad. Under Bedlæggelse af her forbrede tabellariske Oversigt, bemærkes, at som hertil bidragende Omstændigheder maa henregnes, at Kjøbstaden, uagtet den er omgivet af et godt Dypand, dog ikke har Producter at affende søværts til Udførelse af Landet, at dens Huuseiere lide under Trykket af en stedsunden og paa indgangne Foreninger grundet høist ubillig Grundafgift, der neppe kan ventes nedsat uden ved foregaaende Transactioner af Kjøb og Salg og derpaa følgende Tartsforretninger, Bestemmelsen i Loven af 18de Mai 1836 om egen Jurisdiction, der foruden de hermed forbundne Udgifter for egne Retslocaler til alle Slags Samlinger, tillige medfører eget Fattig- og Skolevæsen, Veivæsen m. v. samt endelig Afholdelsen af de 2 aarlige Markeder som formindsker for Handelsmændene den jævne og fiffre Affætning af Varer. Kan man med Hensyn til den først angivne Aarsag ei vente nogen Forandring, er det dog paa den anden Side ikke at nægte, at en fremtidig Nedsættelse af Grundafgioten til en passende Størrelse, en Indskrænkning i Antallet af nu bestemte Tider, paa hvilke Bythinget og Forligelsescommission holdes, til respective 4 eller 6 og 12 Gange om Aaret og enten en Indskrænkning af det saakaldte Forejuuls-Marked eller sammes aldeles Ophævelse, vilde væsentlig bidrage til Stedets Dykomst. At den Fortolkning man har gjort af Loven om Rigernes gjensidige Søfart og Handel, hvorefter Jernvarer — som udgjør en saa betydelig Deel af Omsætningen med Naboriget hersteds — naar de udføres søværts fra Levanger til Trondhjem og Nordlandene, andesteds gaae de sifferlig ikke — skulle være Told underkastede, medens de toldfrit kunne føres ad Landeveien til Trondhjem, har en ikke uvigtig Indflydelse paa Omsætningen, som enten vil drage sig hen ad andre Veie, eller formindskes til ligemegen Skade for Kjøbstaden, bør ikke være ubemærket. Dog selv om disse Rettelser kunne tilveiebringes, er det ikke at vente, at Stedet i meget lang Tid vil naae nogen Vigtighed som Kjøbstad, og en Forandring i Naborigets Toldsystem vilde vist og have Indflydelse paa Stedets Omsætning, der i saa Fald vil reducere sig til Ombytning af Rigernes Producter, forsaavidt Nabolistricterne tiltrænge saadanne fra hinanden.

Formedelt at Formandskabet først ved Udgangen af det Tidspunct, nærværende Beretning omfatter, er organiseret i Kjøbstaden, har Byen endnu ikke erholdt nogen Beistrækning tildeelt og den bliver i al Fald ubetydelig, knap $\frac{1}{8}$ Miil. Tjenesteløn er den samme som i Skogns Præstegjeld. Sparebank, eller Assuranceforeninger findes ei i Kjøbstaden, derimod er igjennem et Actielaan i Aaret 1840 med en Beføstning af over 800 Spd. bleven anlagt en Vandledning, der forsyner Kjøbstaden med det fornødne Springvand, da det man forhen havde var brakt.

Da nogen Skatteligning ei har stedsfundet, vil man ei kunne afgive nogen Oplysning om de skatteyndende Personers Tal.

Sluttelig tilføies, at de her meddeelte tabellariske Oversigter grunde sig dels paa, gennem vedkommende Embedsmænds efter Embedsprotocollerne meddeelte Opgaver, dels paa ved Ombudsmændene indhentede Oplysninger, og Amtmanden har, efter den Flid, Vedkommende derpaa sees at have anvendt, al Grund til at antage, at de saavidt muligt nærme sig det Rette.

Nordre Trondhjems Amt den 24de Marts 1841.

Underdanigst
A. F. Trampe.

Nordlands Amt.

Til Kongen!

Om Følge Deres Majestæts naadigste Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827 og 23de December 1839 giver Amtet sig den Høje underdanigst at affatte nedenstaaende Beretning om Nordlands Amts-
districts oeconomiske Tilstand i de sidstforløbne 5 Aar, og skal herved pligtmæssigen meddele, saavidt muligt, de ved sidstnævnte Resolution naadigst befalede Oplysninger, idet man dog tillader sig at forudskifte den Bemærkning, at endeel af disse vanskeligen vilde kunne nogensinde paa betryggende Maade tilveiebringes, og at, hvorvel alle Bedkommende antages at have efter Evne retteligen bestræbt sig for, ved indsamlede Data at sætte Amtet istand til at kunne affatte Beretningen saa fuldstændigt muligt i alle dens Details, har Saa-
dant dog for den her berørte Periode iffens mindre noiagtigt lykkets dem, dels paa Grund af den dertil, relativt, til hvad der forvredes, indrømmede korte Frist, dels fordi man i dette vidtloftige, og af Naturen paa saa forskjellig Maade begavede District har saare vanskeligt for at udbringe et Resultat, der noiagtigen maatte kunne svare til Forholdene i de enkelte Dele, af hvilke dette bestaaer; Savn af Postforbindelse med flere Egne har og medført en ligesaa uheldig Indvirkning i nærværende Anliggende, som det i mange øvrige nødvendigviis har maattet lamme Forretningsordenen, m. v., men hvorpaa man tør voxe at haabe, der snar-
ligen naadigst vorder raadet Bod.

A. For Landdistricternes Bedkommende.

ad. § 2.

Jordbruget.

De generelle Bemærkninger, Amtet tillod sig underdanigst at fremføre 31te December 1835, maa her i det Væsentlige refereres til; i de sidst forløbne 5 Aar (særlig 1836, 1837 og 1838) har Districtet, med Undtagelse af det nu henrundne, været i mere og mindre Grad hjemstødt af Misvært, ikke alene hvad Korn-
avlingen betræffer, der jevnlig mislykkede saa aldeles, at Sæd neppe kunde bibeholdes, men og Høet blev almindeligviis saavel i Qualitet, som paa Grund af uheldig Indbjergeren oftest langt under Forventning; det bør derfor ikke være nogen med de climatiske Forholde hersteds Bekjendt paafaldende, om de Jordbrugende, ved saa ofte nærede, men stadigen skuffede Forventninger om nogenledes tilfredsstillende Udbytte af Agerbru-

get, efterhaanden tabe Mod og Lyft til at befatte sig med Kornsaad. At der alligevel i det Hele er opdyrket mere Nyland, end efter de erholdte Opgaver, tilsammen 136 Tønder, er sikkert, da Beretninger fra enkelte Egne ei have kunnet antyde noget Tilforladeligt derom, hvorfor ei engang det Omtrentlige er paapeget; skulde næste og paafølgende Aaringer blot nogenlunde svare til sidstafvigte, vil der forhaabentligen blive et ganske andet Resultat ved næste Beretning, thi Enhver, som er i den Stilling, har allerede forberedt sig til at kunne faae Udsæden i langt større Forhold, end før var Tilfældet, ja endog i Egne, hvor Agerbrug i lang Række af Aar næsten aldeles havde været nedlagt, f. Ex. i Vosodens og Vesteraalens Fogderi, har man besluttet sig til fornyede Forsøg; det er ligeledes paa flere Steder opmuntrende at være Vidne til, med hvilken Iver der arbeides paa Oprydning af Nyland. Som væsentlige Hindringer for Jordbrugets Opkomst vil imidlertid vistnok i en lang Fremtid ogsaa vise sig Leilændingsvæsenet, der vanstueligen kan ventes at ophøre, da saa betydeligt Jordegods eies af Private, der finde bedre Regning ved at bortbygsle end sælge; det Offentlige (Staten, Oplysningsvæsenets Fond, det Nordlandske Kirke- og Skolefond) eier ogsaa her særdeles mange Gaarde, hvoraf en stor Deel er udslyttet i endog høist ubetydelige Parceller, hvilke saare sjelden finde Kjøbere for den svære Jordafgiwt og de almindeligviis flette Husenes Skylb, ja det er endog næsten ligesaa vanstueligt at faae deslige bortbygslede, som efterhaanden samlede til passende større Brug.

Foruden de den 31te December 1835 iøvrigt bemærkede Hindringer ved Mangel paa Indbegning og paa hensigtsmæssige Grøsters Anvendelse, fortjener specielt at udhæves det end hyppigere stedfindende Fællesskab, hvorvel unægteligen i senere Aar Udsiftninger jevnlig finde Sted.

Plouge med Jernvæltter og Harve med Jerntinder antages at være blevne mere almindelige i Brug, end før, og at i nogle Egne Forandring til det Bedre heri er indtraadt; imidlertid hjælper man sig fremdeles paa mange Steder med Harve med Trætinder og Trævæltplouge; jevnlig tilfiger Terrainets Beskaffenhed Nødvendigheden af alene at kunne benytte Spade og Haffe eller Græv, til hvilke Redskaber vel Mange endnu desuden hentye af Mangel paa Evne eller Fremfærd til at anskaffe hensigtsmæssigere. Det for mange Aar tilbage opbrudte Agerland benyttes saa at sige uafsladeligen, dog med nogen Afveksling af Sædarterne; imidlertid have paa Grund af senere Tids Misvært adskillige Agre faaet nogen Hvile, og kunne saaledes ventes at afgive nogen større Føldegræde end ellers er Tilfældet; det Aar til andet benyttede Agerland pleier at gjødsles om Vaaren, og først at ploies og harves en, eller to Dage, før det tilsaas; Potetes sættes dels efter Snor med Spade, eller Græv, dels efter opploiede Furur, og Gjødningen lægges directe over dem; ligesom der mere og mere spores Omhu for at samle og benytte Gjødning, saaledes søges denne forøget ved Opblanden med Myrfjord og Tang, hvilken sidste med Held ogsaa benyttes ublandet fornemmelig ved Potetesæden.

Sædarterne ere fornemmelig Byg, men ogsaa Vlandkorn, Havre, Rug, der almindeligviis giver 3, 4 à 5 Fold, og Potetes, hvis Udbytte kan regnes fra det 5 til 10 dobbelte; med Undtagelse af et Par mindre Bygdelag, kan der neppe nogenfinde blive Spørgsmaal om, at Districtet vil kunne paa meget nær brødføde sig, ei engang det for Kornavl mere begunstige Helgeland, hvor i endog nogenledes gode Aaringer en Fjerdedeel over hvad, der produceres, omtrent tiltrænges; i Saltens Fogderi kommer man det rette Forhold ventelig nærmest, ved under nys antydede Forudsætning at antage, der behøves mellem en Trediepart og Halvdelen mere Korn, end avlet bliver; i Vosodens, Vesteraalens og Andenæs Fogderi er, med Undtagelse af Hassels og Budsnaes Præstegjelde (hvor dog indtil i 1840 neppe meer, end det Jorden Anbetroede, erholdtes igjen) Udsæden af Korn saa høist ubetydelig, at derved iffe egentlig kan regnes paa Hjælp ved Forbruget. Potetesavlens har der i senere Aar været overalt lagt megen Vind paa, og, da Frugten meer og meer søges bevaret som oftest i saakaldte Jordkjældere, gjør man sig megen Nytte af den, ja er endog begyndt at affætte den fra det ene Fogderi til det andet, fornemmelig til Vosoden; ogsaa til Finmarkens Amt er af og til No-

get affat. Hamp avles kun i enkelte Fjordbygder, Humle i end færre; Vin er man næsten aldeles ophørt med at dyrke; Haveærter burde vistnok søges langt omhyggeligere producere, end Tilfældet almindeligviis hidtil er, saasom de slaae ret godt til, fornemmeligen de Sorter, man den foregaaende Høst kan udsaae (f. Ex. Gulerødder, Petersille, Silleri, Pastinakker) og hvormed Forsøg heldigen ere anstillede. Opelskning af Frugttræer kan efter de climatiske Forhold ei nytte, og paa de saare faa Steder, hvor man — dog alene paa Helgeland — har beskæftiget sig dermed, er det iffun et enkelt Aar imellem lykkets at faae modne Kirsebær; Stiffelsbær ville heller ikke trives, derimod noget bedre Ribs, hvilke endog i nogle Dalstrøg vore vilddt.

Efter hvad oven er anført, udkommer det Resultat, at i forberørte 5 Aar Udsæd og Aal, med Undtagelse af Potetes, har overhovedet fundet Sted i ringere Grad, end efter næst forud indgivne Beretning, dog paa 1840 nær, i hvilket man, opmuntret ved de lovende Udsigter, anstrængte sig det meste muligt for at anskaffe og nedlægge Sædeforn.

§ 3.

Som i Beretningen af 31te December 1835 fremstillet, maa dette District ansees vel stiftet for Fædrift, men i de senere forhen tilsigtede uheldige Aar (1836 — 1837 og 1838 især), astog Kreaturholdet mærkelig, saasom Dvæg, af Mangel paa Udsigt til dets Fremføde, maatte i ei ubetydelig Mængde afhændes; i 1839 derimod, men fornemmeligen i 1840 er saa meget paasat, at Forholdet tør siges at være nu omtrent det samme, som efter Oplysningerne under sidste Folketælling; her gives formeentlig en god Sort Heste, hvormod Køerne almindeligviis ere smaae og just ei rigt malkende, men ligesom her paa flere Steder findes Blanding af hollandsk og engelsk Race, saaledes søger man naturligviis at indrette sig derhen, at saavidt muligt gode Køer anskaffes og bevares; Blandinger af engelske og spanske Jaar Hayes jevnlig, men de oprindelige norske ansees i Almindelighed at burde foretrækkes, saasom den grovere Uld findes tjenligere for ikke alene de i saa betydelig Mængde tiltrængende Klædningsstykker, især de store Søstrømper og Banter, men og til Sengfælder, hvortil Jaarenes Skind med Ulden paa i stor Mængde bruges; ved Havkanten, fornemmelig i Vosoden, søge Jaarene deres Næring ude hele Aaret igjennem eller dog den største Deel af samme, og Erfaring har viist, at Jaar af blandet Race enten ikke udholde Saadant, eller trives mindre end den oprindelige. Hvorvel det tør statuere, at Almuen meer og meer indseer det Skadelige, for ei at sige næsten Umoraliske i at holde større Besætning, end godt kan fremfødes, vedbliver dog Forholdet mellem hvad der indsættes og forsvargen kan forsynes, endnu at være større, end formeentlig ønskeligt; imidlertid hjælper man sig, som ved foregaaende Beretning antydet, tildeels med Surrogater fra Skov (Nis, Bark) og fra Sø (Fis, især Smassei, Fiskehoveder, hvilke i Mængde hjemføres fra Vosoden efter Vinteravl, Tang og henad Foraaret Tarre).

Der kunde vistnok paa mange Steder virkes heldigt for Engene ved omhyggeligere end hidtil at anvende Grøstegravning, optage Nyland til Alger og lægge det igjen til Høstet; efter al Rimelighed tør ventes Fremadskriden ogsaa i denne Retning; skulde der kunne paavises noget Forhold mellem Eng og Algerland, maatte sidstnævnte vel blive omtrent en Trediepart mod hiint, hvad almindeligviis Helgeland betræffer, hvormod for Saltens Fogderi Sammenligningen nærmest synes at maatte blive $\frac{1}{4}$ Deel og hvad Vosodens betræffer $\frac{1}{6}$ Deel. Hvor Engene i Hjemmarken ere ubetydelige, benyttes enten Gaarden tilhørende, eller aarviis leiede Høstet i Fjeldbierne, hvor meget og godt Hø indsamles, fornemmelig i Salten og Vosoden; ligesom imidlertid Adkomsten ofte er besværlig, saaledes er Fremførelsen forbunden med stor Møie, undertiden og Fare.

At Amtsdistrictet er saavidt forsynet med Fødevarer, at det ikke tiltrænger Forsyning fra andre Rigets Egne, uden for en Deel hvad Smør og Flest angaaer, tør antages, og Helgeland saavelsom nogle Egne af Salten og Vosoden have Udskilligt til Afsetning, hvorvel ei ubetydeligt consumeres under Vinter- og tildeels Sommerfiskerierne.

Det bør maaskee her ei lades ubemærket, at — ligesom alle Fjordbygder af Helgeland og Salten i Aaret 1839

hjemfögtes af en overordentlig Mængde Lemæn og Muus, eller saakaldte Skovrotter, der anrettede sørgelige Ødelæggelser paa Alt, hvad der fandtes paa Uger og Eng, ja efter Indhøstningen herjede Lader og Kjeldere, hvilket nødvendigtvis afstedkom betydelig Skade for saavel Korn- og Potetesavlen, som hvad der var paaregnet til Føde for Creaturene — saaledes har Dvæget været i saare betydelig Mængde aarligen borttaget af Ulv, der fremdeles lader til at være i stigende Antal og kun sparsomt udryddes, hvorvel Forsøg derpaa i senere Aar ogsaa anstilles ved Jagt efter dem, Henlæggen af Gift og ved Klappjagen.

§ 4.

Skovenes Tilstand er omtrent saadan, som under 31te December 1835, altsaa fremdeles i Aftagende; hvad de Staten tilhørende, i Saltens Fogderi beliggende mange, og i Fortiden betydelige Almindingsskove betræffer, da har Amtet for vedkommende Overordnede udtalt dets Formening om, hvad der nødvendigtvis synes at paafordres til deres saavidt mulige Conserveren, og Resultatet paa Indstillingen desangaaende tør imødesees.

Skovene, saavidt eksistere, bestaae af Gran indtil den nordlige Polarcirkel, Fyr og Birk og iøvrigt Arat. Fra Skovene i enkelte Fjorbygger, som Bestfjorden, Vessen, Ranen, Beyeren, Saltbalden, Falden og Ofoden udføres vel aarlig en Deel Brændsel; men ligesom hermed aftager, saaledes er det end sjældnere at kunne i senere Tid erholde Bygningsmaterial derfra. Vedkommende Tabel viser Bygdesaagens Antal m. v., men Bortføres ei ud af Districtet, hvorimod i betydelig Mængde indføres aarligen; Kul og Tjære tilvirkes vel, men i altfor uvæsentlig Grad til at derom kan tales, hvorfor og disse Sorter erholdes andetsteds fra. Ikke alene i Fosodens etc. Fogderi, der, naar undtages Hassels Præstegjeld, næsten aldeles er blottet for Skov, endog tjenlig til Brændsel, men endog i Districtets øvrige Kyststrækning anvendes dertil Tørv, hvorpaa man for det meste er vel forsynet, og som kan erholdes meget god, fornemmelig i Fosoden, hvor der findes en fortrinlig Sort; imidlertid føres til de skovløse Tracter et betydeligt Quantum Brænde aarligen, tildeels fra nogle af fornævnte Fjorde, deels fra sydligere Egne.

§ 5.

Hvad Amtet 31te December 1835 har tilladt sig at fremføre, som almindelige Bemærkninger i Henseende Fiskeriet, der fremdeles er dette Districts vigtigste Erhvervskilde og fjæreste Sysfel, skal man, for heller ikke her at gjøre sig skyldig i unødvendige Gjentagelser, bruge Frihed underdanigst at referere til.

Alt angive det endog blot omtrentlige Parti Fisk, der i de afvigte Aar er avlet, seer Amtet sig ikke istand til, i hvor megen Umage man end har anvendt for Diemedet, og neppe vil Saadant efter Forholdene nogensinde paa en tilfredsstillende Maade lykkes; man tænke sig, foruden de saa at sige dagligen nær Hjemmet forefaldende Fiskerier (i Fjorde og Elve) og det saa yderst vigtige Vinterfiskeri langs Fosodens Kyst, de i større og mindre Grad om Sommeren hyppig indtræffende Sei- Dveite- Lange- Haafjærringfiskerier, og om Hosten Avlen af Sild, samt at en saare betydelig Deel afhændes ved Almuen til Aarets forskjellige Tider, strax eller senere til Individer ikke alene i, men ofte og det paa en skjult Maade til deslige udenfor Districtet; for imidlertid at kunne saavidt muligt belyse Forholdet i de betegnede Aar, har Amtet, foruden Sammen drag af de ved Overopsynsmændene (Værterne) aarligen formede Beretninger, ogsaa erhvervet vedsluttede detaillerede Dpgave over Medicinalvæsenets Indtrader, men ligesom ved sidstnævnte er at mærke, at heri er indbefattet Provenuet af den efter Lov af 20de Juli 1833 afgiftsfrie Sei og Klippfisk, uden forsaavidt den til Tran virkede Lever angaaer, samt at i senere Aar saare betydelige Partier Fiskevarer afhændes fra dette District til Tromsø, uden at Medicinalfondet hersteds endnu oppebærer Afgiften for samme, saaledes kan man formeentligen ikke i det Hele ansee Overopsynsmændenes Dpgaver for ganske paalidelige, fornemmelig hvad Antallet af Baade og Gartoier betræffer, saasom disse undertiden forandre Dpholdsted, især hvad Baadene angaaer, og saaledes lettelligen blive optagne paa flere Fortegnelser, uden at Control til Berigtigelse har været at kunne føre.

Quantummet af hvad, der benyttes til eget Brug, kan Amtet heller ikke antyde paa anden Maade, end at hver Familie dagligen har idetmindste eet fuldstændigt Maaltid i Fisk, og naar man regner de Mange, hvis Næring hovedsageligen bestaaer i nævnte Artikel, samt tager Hensyn paa hvad der medgaaer til Kreatursføde, kommer man maaskee det rigtige Forhold nærmest ved for hver Familie dagligen at regne halvandet Maaltid. Opgave over Middelpriis paa Fiskevarerne i de sidste 5 Aar har man søgt erhvervet fra paalidelig Kilde, og tillader sig her at vedlægge samme.

Med spændt Opmærksomhed og Forventning imødeses her, hvilke nye Lovbestemmelser, der skulle blive gjældende for det saa vigtige Vinterfiskeri i Lofoden, hvis særegne Interesser, Deres Majestæt naadigst har befaleet varetagne af en Commission, der ikke staaer i Forbindelse med den i Bergen anordnede, som har det Hverv at formere underdanigst Indstilling om og Forslag til Lov for Fiskerierne i Almindelighed; de nærmere i denne Henseende emanerende Lovbestemmelser ville forhaabentligen ogsaa blive af heldbringende Indflydelse for dette Distrikt; iøvrigt vides ingen væsentlig Forandring i Tilvirkningsmaaden at være indtraadt, uden forsaavidt Brugen af det saakaldte Spærreris er, hvorvel endnu i det Hovedsagelige, dog tildeels ombyttet med Snøre (smalle Viner) ved hvilke Fisken sammenhæftes til Ophængen paa Gjelderne, og hvorved ikke alene Fisken mindre udsættes for Beskadigelse under Tørringen ved Vandets Indtrængen gennem det ellers i Spølen anbragte Hul, men og Skovene, der i mærkelig Grad ødelægges ved Anskaffelsen af Spærreriset, spares.

Ved denne Leilighed fortjener og at tilføies, at flere Udruftninger ville alene fra Baagens Præstegjeld til Foraaret, eller Sommeren skee i dertil bekvemme Fartøier paa Bankfiskeri langs Nordsidén af Lofoden og Bøsteraalens Kyster; den ved Lov af 9de August 1839 § 3 betingelsesviis hjemlede Afgang til Handel med Inden- og Udenrigske om raa Fisk i den saakaldte Maffetid har ei været i Aar benyttet; et Par indenrigske Fartøier skulle imidlertid i nævnte Tidspunct have indfundet sig i Drnæs Præstegjeld, men neppe for at affjøre Almuen Raafisk.

§ 6.

Vedkommende Fortegnelse viser, at i forberørte Periode er opdaget og fundet drivværdig en Robbermalman-viisning paa Gaarden Batnefford i Gjemsø Sogn af Baagens Præstegjeld; efter de hidtillovende Udsigter er paatænkt til Foraaret at fortsætte Drivten med forøget Arbeidsstyrke; de i Beretningen af 31te December 1835, omberørte Isensfarvebrud, fornemmeligen paa Gaarden Jennestad i Hasfel og Alsvaag i Drnæs Præstegjeld, have fremdeles været uden synderlig Interesse for Eierne, hvorvel Isensfarven skal være meget god; i f. A. var der rigtignok requireret Prøve af nævnte Artikkel til anstillende Forsøg paa, om den ikke hensigtsmæssigen maatte kunne, sammenblandet med andet Material, anvendes til Conserveren af Paptage, som da vare komne i Brug; hidtil er imidlertid formeentlig ei requireret forøget Quantum deraf.

Den i Nærheden af Gaarden Drnlien i Nordranens Sogn værende Jernmalmgrube er, hvorvel den skal være meget righoldig, fremdeles uden Drivt.

§ 7.

Opgave i heranførte Henseende vedlægges.

§ 8.

Huussliden maa i det Hele taget anses paa en ønskelig Maade fremadskridende; for Mandkjønnets Vedkommende viser den sig fornemmeligen ved Forarbeiden og Istandsættelse af de Redskaber, som udfordres til Fiskeriets og Jordbrugets Drivt, med Tilvirkning af den saakaldte Skindhvyr; enhver Familie hjælper sig saavidt muligt selv ved de almindeligviis foresaldende Udbedringer, Huusvæsenet har Krav paa, hvoraf følger, at Almuen lægger sig efter forskellige Haandteringer, og er deri ret nethændet. Ved Spinden, Strikken og tildeels Bævning søger Vinden at forarbeide, hvad der fornødiges til Beskædningen, men da det og under Mændenes Travær ikke alene ved Vinterfiskeriet i Lofoden, men og tildeels paa andre Aarets Tider der ved

Fiskeri og Reiser paahviler hende at sørge for Husets Behov i alle Details, maa der vistnok end paa fleste Steder tiltrænges Forsyning ved ei ubetydelige Indkjøb af fornemmelig Badmel og Værreder. Der kan saaledes kun i sjældne Tilfælde være Spørgsmaal om at afhænde hvad der ved Huusfliden i antydede Retning produceres, hvorvel Abskillige beskæftige sig med Spinden, Vævning, Syen, Tilbereden af Skind, m. v. for Betaling, dog Alt inden Districtet. Opgave over i Periodens Løb byggede Skibe (de her saakaldte Jægter) vedlægges underdanigst; en Jægt, der anslaaes at rumme omtrent 3000 Boger Fisk, tiltrænger almindeligviis 6 Mandes Besætning, Skipperen medregnet.

en Do. Do.	4000 Boger	8 Do. Do.
en Do. Do.	5 à 6000 Boger	10 Do. Do.
en Do. Do.	8000 Boger	12 Do. Do.

I Bessens, men fornemmelig i Ranens Præstegjeld er i Aaret

1836 forarbejdet til Afhændelse 265 Baade.

1837 292 do.

1838 260 do.

1839 368 do.

For sidstafvigte Aar har detailleret Oplysning i saa Henseende ei været at erholde, men efter al Rimelighed overstrider Antallet ikke 200.

I Nordbinddalens Sogn forarbejdes almindeligviis kun 2 à 3 Baade aarlig, i Saltbalens Aar til andet omtrent 57, i Beyerens Sogn, Foldens, Vødingens og Vofodens Præstegjelde kun saare faa; hvorvel Jægt- og Baadbyggeriet beskæftiger adskillige Individer, ere disse ifkun periodisk sysselsatte dermed som Bionæring, og udføre isvrigt deres sædvanlige Dont som Gaardbrugere, Fiskere; Materialet til Jægterne erholdes vel for enkelte i Districtets Skove, men anskaffes isvrigt fra sydligere Egne; Baadene derimod bygges af Egnenes Producter, og have hidtil afgivet temmelig betydelige Indtægter især for Ranens Præstegjeld, men, da Proprietærgodsernes Skove, fra hvilke Exporten i det Væsentlige ved Leilændingene skeer, i sørgelig Grad derved ere medtagne, ville vistnok mange Indskrænkninger deri nødvendigviis blive og ere tildeels allerede paabudne. Fra Saltens District hører det til Sjældenhederne at kunne anskaffe en saakaldet Fembørings 10 à 12aaret Baad uden fra Almindingsffovene i Saltbalens Præstegjeld, men disse ere gjennem en lang Række af Aar meget forhugne, og aldeles utilstrækkelige til at fyldestgjøre alle de Begjæringer, der indløbe om Indvilgen af Hugst i dem. Jægt drives formeentligen ikke i den Grad, som ønskeligt vilde være, da her foruden det almindelige Fuglevildt i Mængde, ogsaa findes en stor Deel Harer, Ræve, Ulve, og paa enkelte Steder, men ei til synderlig Forulempen, Bjørne. Almindeligviis er det Finner, som afgive sig med Skytteri, men da de fornemmeligen lægge sig efter Fugl, og benytte Rifler, kan Fordelen ei blive saa betydelig; — paa Verne ved Havet og i Mundingen af Fjordene Hayes og en just ikke ganste liden Intrade ved Indsamling af Duun og saakaldte Udfugleæg (af vilde Fugle) særdeles hvor de Stæder, Fuglen i Mængde søger hen, kunde freddes. Fragtfarten skeer almindeligviis paa Jægter, af hvilke en stor Mængde 2 Gange aarlig passere til Bergen, vel og til Christiansund og Trondhjem med Fiskevarer, og ere desuden for en stor Deel i Brug som Byggesaer ved at føre Almuens Fornødenheder til Vinterfiske, saavidt de ei medbringes paa Baad, og ved efter 12te Juni at afhente den i Vofoden gjeldhængte Fisk; desuden sendes en Deel Fartøier directe til Nummedalen efter Træmaterial, men end flere søge did paa Retour fra Byerne sydfør, naar de ei vedbørligen ere ladede med Fragtgods; adskillige Fartøier afgang ogsaa aarligen til Tromsø og Hammerfest. Fragten er almindeligviis i Forhold til, om Afstibningen foregaaer fra Helgeland, Salten eller Vofoden til Byerne, 7 til 8 à 10 sk. pr. Bog Fisk og 48 til 60 à 72 sk. for Tøndegods, desuden oppebæres i Fragt for Vinterfiskeriet sædvanligviis paa Helgeland hver 12te og i Salten hver 15de Bog Fisk; Skipperen eller Styrmanden beta-

les almindeligviis fra 25 til 35 Spd. for hver Reise, naar ei Engagement er truffen om Løn for Aaret, hvilket nok jevnlig er Tilfældet, og da formeentligen udgjør omtrent 80 Spd. eller mindre, naar andre Indtægtskilder, som f. Ex. Winterroer (Brug, eller særskilt Anledning til Indtægt af Winterfiskeriet) ere indrømmede; Mandflabet betales næsten altid for Reisen, og erholder hver for sig 8 à 10 Spd. paa egen Koft. At Jægtbruget maa svare god Regning, naar Fartøiet har behørig Ladning og kan benyttes til de sædvanlig paaregnede Stevns- og Winterreiser, maa vel ansees utvivlsomt, men Fordelen taber sig naturligen forholdsvis, som mindre Fragtgods kan indlades, og med Jægten ei kan foretages mere end een Stevnstour, hvilket igjen beroer paa Fiskeriernes Udbytte; da derhos i senere Aar det ei er saa sjelden, at Almuesmænd forene sig om Anskaffelse af Fartøi til hovedsageligen egne Producters Fremføren, Concurrencen saaledes bliver større, og de afftibende Varer at fordele i flere Fartøier, ville Indtægterne for Tiden ei kunne siges at være uden lidet betydende. Landtransport af Varer eksisterer ikke i dette District, hvor al Communication Præstegjeld, ja endog Sogne imellem, paa et Par Undtagelser nær, maa stee tilføes; til hvilket Beløb, Intraderne ved Fragtfarten maatte kunne i de her omspurgte Aar anslaaes, vil det ikke kunne lyffes Amtet at antyde. I Helgelands Fogderi gives 39 Handelsmænd, hvilke tillige ere Gjæstgivere, i Saltens 34 og i Lofodens 52 —, samt desuden i Saltens 2de Gjæstgiversteder, og i Lofoden 1, med hvilke Net til Handel ei er forenet; ikke alene til Handelsmændene, der, paa enkelte Undtagelser nær, ere nogenledes, Mange endog rigeligen forsynede med de Vareforter, Almuen tiltrænger, afhænder eller for det meste borttusser den sine Producter, men vedbliver end med betydelig Afstibning for egen Regning i Stevnstiderne, og faaer efter Requisition Varer tilbage, hvilke hjemføres fragtfrie; ligesom derhos betydelig Omsætning finder Sted under Lofodfiskeriet, saaledes er Samhandelen med Tromsø og tildeels Hammerfest ei af ringe Betydning, især fra Lofodens og for en Deel Saltens nordligere Egne. Paa Sleipnæs og Tilsrums, men fornemmeligen Bjørns Markeder i Helgelands District, hvilke stærkt søges af Handelsberettigede fra sydligere Byer og Fogderiets egne Handelsmænd, foregaae betydelige Transactioner, saa og med det saakaldte Tiendebytte; ligeledes hjemføres en Deel Ruskemeel af dem, der drive Sommerfiskerierne i Finmarken. De Producter, Almuen har til Afstætning, er fornemmeligen tørret Fisk (som raa sælges den i stor Mængde under Winterfiskeriet — Rogn, Tran, men ogsaa Baa- de, Aarer, særdeles paa Bjørns Marked) Fedevarer af alle Slags, Fjeder, Duun. Som Vinæring anføres vel og retteligen Klipfistilvirningen, der for det meste foregaaer ved de i Bergen og Christiansund hjemme- hørende Fartøier, og affaster nogen Fordeel for Hammers, Stegens, Fjeldens, Bodø og Gillefsaals Præstegjelde, men hvilken bliver forholdsvis mindre, jo ringere Indkjøbet af Naafisk har været; ved nævnte Slags Arbejde beskæftiges ogsaa tildeels Børn; Betalingen erlægges almindeligviis saaledes: for Tørreplads 4 à 6 Spd. — at vadste Fisken pr. Hundrede 12 fl. og i Dagpenge under Tørringen 24 fl. for Borne, og 12 à 20 fl. for Børn uden Hensyn paa Kjøn.

Her bør maastee ei lades uberørt, at Amtet ved flere Leiligheder har tilladt sig at henlede overordnede Authoriteters Opmærksomhed paa det for Districtets Velvære formeentlig mindre heldige Indvirkende i, at Handelsmændene som oftest tillige ere Bygdefaersklippere, hvorved Almuens væsentligste rørliche Gods er i deres Bærg, og et Afhængighedsforhold, som let kan have skadelige Følger, saaledes opstaaer.

§ 9.

Uagtet, som ovenanført, flere af de henrundne Aar, fornemmeligen 1836 og 1837, faldt saare mislige ud, ikke alene hvad Korn- og Høavl betræffer, men og ved mindre heldige Fiskerier, hvilket Alt nødvendigtviis maatte virke skadeligt i oeconomisk Henseende, troer Amtet dog at have Foie til at udtale dets Formening derhen, at ei uvæsentlig Fremadskriden til en bedre Tingenes Orden, ved omhyggeligere Paaagten af hvad, der vedrører de oeconomiske Interesser, og bidrager til deres Fremme, viser sig, at imidlertid Gang til uforfvarligen at tage paa Credit endnu er i ei uvæsentlig Grad herskende, samt at den saakaldte Sommerhandel

med fremmede Fartøiførere endnu paa en ødelæggende Maade drives, saa ofte det skjult kan skee, hvilket ei er vanskeligt i dette vidtløftige og for Communicationen høist besværlige District, særdeles da Almuene næsten bestandig holder sammen med de ofte fra Havn til anden Omfarende, — er desværre umiskjendeligt.

Saares trykkende falder derhos Byrden for dette Amt ved Tolderlæggelse saavel af hvad der consummeres, som af Fiskeproductionen, men dog især ved Tienden, i hvilken sidste Henseende ovenmeldte i Bergen naadigst anordnede Commission er forelagt Andragende og Forestillinger fra forskjellige Egne her i Districtet.

ad. a. Tabellariist Besvarelse underdanigst afgiven og vedlagt.

b. En Tjenestefarls Løn varierer mellem 18 à 20, ja endog over 30 Spd.; er Beløbet mindre høit ansat i Penge, pleier gjerne et eller andet byrdefuldt Baand at paalægges Husbonden; det sædvanligste er i saa Fald visse Befrædningsstykker *in natura*, Dagsroer (en Sjettepart af Husbondens Fortjeneste ved en Farls Udbytte (fuld Lod) af Vinterfiskeriet); i enkelte Sogne skal det lykkes Tjeneren at kunne afslutte Overeenskomsten paa den Maade, at han har en vis Tid af Aaret, fornemmeligen Vinterfiskeriets, til egen Disposition, — driver dette særskilt ved Leiefarls, eller lade sig leie bort til nævnte Function (en Leiefarl ved Lofodfiskeriet betales som oftest med 12 til 15 Spd., leveres derhos Skindhjre med Søstovler til Brug i bemeldte Tidsrum, og har frit Ophold), andre Steder reserverer Tjeneren sig Ret til at forarbejde for egen Regning en Vaad, eller at have forholdsvis Andeel i hvad Husbonden ved en eller anden Vinæring fortjener, og hvortil Drengen benyttes.

Tjenestepiger lønnes med fra 5 til 15 Spd., og i Forhold til det mindre Beløb nogle Rekvister *in natura* af 2 à 3 Spd. Værd til Hjælp ved Befrædningen; en simpel Haandarbejder betales overhovedet med fra 20 til 28 sk . foruden Kost, og alligevel er det paa flere Steder og til enkelte Aarstider saare vanskeligt, ja ofte umuligt at faae Noget udrettet ved Leiede, hvilket nødvendiggjør foranlediger, at Mangt og Meget bliver, særdeles hvad Jordforbedring ved Digegraven og Opdyrkningen betræffer, ufuldført; Dagløn til Dvinedsjønnet ydes med 12 à 16 sk ., Jøden uberegnet.

c. Her i Districtet gives ikke Hovedveje, hvorimod der i senere Aar er virket Adskilligt for Bygdeveies Anlæg, uagtet de ofte store Vanskeligheder, som haves at bekæmpe; i Brønø Præstegjeld er saaledes oparbejdet Bei over det saakaldte Aandulgeide 6,220 Alen, Breide 4,920 og Skideide 7000 Alen, foruden i Velfjorden, eller Røstvig's Anner 5150 Alen; i Alstahoug Præstegjeld eksisterer for flere Aar tilbage Bei af henimod 1 Miils Længde; i Bessens, hvor der til den indbyrdes Communication udfordres mange og forskjellige tildeels lange, besværlige og kostbare Veie, er heldig Begyndelse dermed skeet i f. og d. A., ligesaa i Ranen, hvor det samme gjelder, og hvor allerede haves, naar de adspredte mindre Strækninger tages under Et, oparbejdet Bei i omtrent $2\frac{1}{4}$ Miils Længde; i Røds Sogn haves $\frac{1}{8}$ Miils Kirkevei, anlagt i Aaret 1835, — i Melø ligesaa $\frac{1}{8}$ Miils, hvilken er i 1839 fortsat i omtrent $\frac{1}{4}$ Miils Længde, — i Beyerens Sogn er for mange Aar siden anlagt tildeels meget besværlig, i 1839 udbedret Bei af over 3 Miils Længde; i Saltalens Præstegjeld er efterhaanden fra 1836 af anlagt og betydeligen forbedret den forud værende Bygdevei af omtrent $1\frac{1}{2}$ Miils Længde; med Arbeide ikke alene paa Bygde men og ny anlæggende Kirkevei vil blive forfaret; i Bøds Præstegjeld haves en god for lang Tid siden anlagt Bygdevei i $1\frac{1}{2}$ Miils Strækning; i Stegens er oparbejdet Kirkevei af omtrent $\frac{1}{2}$ Miil, fortsat med ei ubetydelig Befæstning omkring det farlige Stegebjerg; i Hammers er det saakaldte Præstebedrag nu bleven i god farbar Stand saavel ved Broanlæg for at kjøre eller trække Vaade over, som paa Siderne deraf for Kjørsel; i Rødingen er besluttet Anlæg af Bei i omtrent $\frac{1}{2}$ Miils Længde, men dermed end ei begyndt; i Dfoden er Færdselen over Lavangseidet, 1 Miil, i 1839, lettet ved foretagne Oprydninger; i Overbergs Præstegjeld kan passeres tillands omtrent en 5 Mile, og arbeides der fra 1839 omhyggeligen paa at udbedre de flere Steder, som ved Myrer og Stene vare uønskelige, tildeels farlige for Passagen; i Bø er siden 1839 paabegyndt deslige Anlæg,

hvormed er avanceret $\frac{1}{2}$ Mil, men fortsættes; i Hælsø Sogn have en for flere Aar siden anlagt $\frac{3}{4}$ Mils Bei, nu i meget god Stand; over Eidet mellem dette og Baagens Sogn haabes Bei anlagt, og hvor om det fornødne i længere Tid har været ventileret; fra Budsnes til noget forbi Borge Præstegaard, en Strækning af 2 Mile, begyndtes i d. A. et Beianlæg, der i næste Aar skal være fuldført; i Glakstads Sogn skal og Bei oparbejdes, men dermed har end ei været at begynde; foruden at de locale Forhold lægge væsentlige Hindringer for Veivæsenets Fremme, medføre enten de betydelige Omkostninger, som have at udrede, hvor Arbeidet skeer ved Leie, hvilket i fem Præstegjælde har været Tilfældet, eller og, hvor samme under kyndig Veiledning forrettes *in natura*, Ubeynheden hermed, at den mindre Velvillie, som paa enkelte Undtagelser nær almindeligen hos Almuen viser sig, hvor Spørgsmaal opstaaer om Beianlæg, i mærkelig Grad næres. I Forbindelse med Ovenstaaende bør maaskee ei lades ubemærket, at der paa flere Steder er viist megen Interesse og Beredvillighed for at see Broer opførte over større Elve, endog der ei kunde være Anledning til egentlig Beianlæg.

d. Den befalede Opgave følger.

B. § 11.

Næst at referere til indsluttede Opgave, kan Amtet alene anføre, at foruden Bodø Præstegjæld afhente ogsaa ved given Leilighed Skjerstads og Saltdalens Varer herfra Stedet; de udenfogs Boende afgjøre, som oftest ved Contracter, tildeels dog ogsaa ved Omtussten fornemmelig i Fiskevarer, hvilke sidste hovedsageligen udgjøre Betalingsmaaden for Samhandelen med Bodø Præstegjælts Indvaanere; imidlertid affikse disse endnu fremdeles for største Deel Fiskevarer for egen Regning især til Bergen, hvorfra det Hovedsageligste af Tiltrængende hjemhentes; Aarsagen til, at denne Districtets eneste By ikke er gaaet hurtigere fremad, er ei alene at søge i nævnte Omstændighed, men og i hvad der forud er berørt om Samhandelen med hidsejende Fartøier.

§ 12.

Al Skippere gives Ingen, der har Borgerkab hersteds.

§ 13.

Schematist Fortegnelse følger; da hverken Byen eller Omegnen kan blive vedborligen hjulpen hos de her etablerede Haandværkere, tiltrænges meget Arbejde udført andetstedsfra; reisende Haandværkere erholde desaar sag fordeelagtig Sysselsættelse.

§ 14.

Byens Grund, forsaavidt den ikke er bebygget, benyttes af Indvaanerne til Torvskær, Haynegang, og en Deel er, indtil der bliver Spørgsmaal om Udvikning til Byggetomter, midlertidigen paa Begjer overdraget Enkelte mod billig Afgift og Forpligtelse at indhegne og opdyrke den; de befalede Opgaver følge; en Tjenestekarl lønnes fra 20 til 35 Spd., Tjenestepiger fra 10 til 18 Spd.; simple Haandarbejdere betales almindelig med 24 Skilling og frit Ophold; Byens Gader af tilsammen omtrent $\frac{1}{8}$ Mils Længde ere ei brolagte, men ellers i god Stand.

Bodø den 31te December 1841.

Underdanigst
Stabell.

Finmarkens Amt.

T i l R o n g e n !

IFølge Deres Majestæts naadigste Resolution, dateret 23de December 1839, meddeles herved underdanigst Beretning om Finmarkens Amtsdistricts oeconomiske Tilstand for de sidste 5 Aar indtil Udgangen af Aaret 1840.

A. I Øst-Finmarkens Fogderi.

1. Jordbruget.

Dette begrunder ingensteds i Fogderiet nogen Næringsvei. Forsøg med Kornavl vides i de sidste 5 Aar ikke at være anstillet. Derimod har paa søndre Side af Varangerfjorden forhen, dog ikke i de 2de sidste Aar, enkelt Mand forsøgt Potetesavl uden Held, ligesom ubetydelig Havedyrkning (bestaaende af Røper, Raal, Gulerødder og deslige) aarligen har fundet Sted ved Handelsstederne i Thanen og Næsfeby. Efter Climates Bestaaffenhed synes Røpeavl at ville lykkes bedst, ligesom Havedyrkning paa de fleste Steder vilde afgive Kjøffensager til indskrænket Huusbrug, og Potetesavl udentviul ogsaa i Lebesby, Thanen og ved Fjordene paa søndre Side af Varangerfjorden, maatte i de fleste Sommer give endeel Udbytte. Angaaende Høavlen vil det Fornødne blive anført under næste No.

Som Bilag vedlægges her Fortegnelse over Jordbrugene m. v. i Fogderiet. Det bemærkes herved, at de fleste Pladse, som Indvaanerne bruge, tilhøre Staten og saaledes ikke ere matriculerede, idet Jordbuddelingen efter Resolution af 27de Mai 1775 endnu kun er for en Deel fremmet i Lebesby og Kjølleffjords, Thanens og Næsfeby Thinglauge, men aldeles ikke i Vadsø, Vardø og Polmaks Thinglauge.

2. Fædrivten.

Det antages, at de ved den sidste Følketælling fremkomne Opgaver over Creaturholdet ere stemmende med det virkelige Forhold; dog gjælder dette maaffee i mindre Grad om Rensdyrholdet paa Grund af Fjeldsfinernes Fordom mod at gjøre Rede for deres Eiendom. Antallet af Heste er nu i Landdistrictet (Vardøhuus Fæstning medregnet) 5, foruden at der i Vardø By er 1 og i Vadsø By 4 eller baade i Landdistrictet og Byerne 10 Stykker. Ligeledes antages Antallet af Køer og Faar i det Hele at være tiltaget; kun i Lebesby og Kjølleffjord er Fædrivten og andre Næringskilder formedelt Almuens forarmede Forsatning aftagne. Tilvæerten falder derimod paa Vadsø, Næsfeby og Thanens Thinglauge. Af Geder og Sviin er et ubetyde-

ligt Antal; af de sidste kun 2de i Landdistrictet og 10 i de 2de Byer. Om Hesteracens Forbedring kan der ei være Tale, og vides heller intet at være gjort for Forædling af stort Dvæg. Derimod er Faareracen forbedret ved Indførelse af spanske Faar til Vardøen, hvorfra den udbredes til de øvrige Dele af Districtet.

Forbedring af England har kun i ringe Grad fundet Sted. Ligesom tilforn avles Hø fornemmelig i Thanen, Næssøby og paa søndre Side af Varangerfjorden, hvorimod egentlig Dyrkning deels slet ikke, deels i Almindelighed kun i ringe Grad finder Sted forsaavidt Træer borthugges og Gjødsl udbringes samt Indhegning opføres. Indhegning af Engslaatterne er nu almindelig indført i Thanen og benyttes ogsaa tildeels i Næssøby, men ei paa andre Steder.

De Heste, som holdes, bruges til Transport af Brænde, Vand og deslige. I Thanen og Næssøby bruges meget Kjørører til lignende Niemed. Paa nordre Side af Varangerfjorden bruges ikke synderlig Hø til Kreaturfoder, hvorimod mest Rensdyrmose, som faaes fra den modsatte Side af Fjorden. Herforuden bruges til Kreaturføde Tarre, Tang, Fiskehoveder og Virkeriis og paa Vardøen Gødseare.

I Sommertiden, at regne fra omtrent medio Juni og hen i October, eller i 4 Maaneder, holdes Kreaturerne i Marken, og antages Havnegangene overalt at være gode. Til et ubetydeligt Antal kan Hø, for medelst Brugen af de andre Surrogater, være mindre fornødent. Derimod vil dette tiltrænges under Forudsætning af et mere forøget Kreaturhold. Ligesom Vigtigheden af saadant for Districtet især med Hensyn til indfaldende mislige Gisserier indsees, saaledes maatte Høavlning meget vel i det Større kunne drives paa søndre Side af Varangerfjorden, i Thanen, Lebesby og Næssøby.

Ligesom Indvaanerne i Thanen og paa søndre Side af Varangerfjorden udentvivl ere i Opkomst med Hensyn til Fædrivten, saaledes synes man af Fremtiden at have Grund til at haabe mere. Til at fremme denne vil blandt andet Uddelingen af Statens Jord til privat Eie samt Brugen af Indhegninger bidrage meget. Da extraordinaire Uheld i de sidste 5 Aar ikke vides at være overgaaede Renhjordene, er det rimeligt, at de ere forøgede.

Trang til Fødevarer er ikke betydelig, da Lever og Tran meget bruges af Almuen. Imidlertid tilføres omtrent $\frac{1}{2}$ Part af det Smør, som bruges, fra andre Steder (nemlig fra Trondhjem til Vardøhuus Fæstning og forøvrigt fra Finland) og af Talglys Alt fra andre Steder (Trondhjem og Rusland).

3. Skovvæsenet.

I de forrige Fælledsdistricter er Furu og Birkeflov. At den sidste findes derhos Noget i Thanen, Næssøby og Lebesby. Nordre Deel af Vadsø, Vardø og Rjøllefjords Sogne ere saa at sige aldeles blottede for Skov. Angaaende Skovenes Bestaaffenhed bemærkes, at Birkefloven paa søndre Side af Varangerfjorden aarligen skal formindskes, saa at Skoven bliver mere og mere fjernet fra Søen. Ligesaa aftager Skoven i Næssøby, hvor deraf allerede er ubetydeligt. Ufornuftig Umgang med samme, og det betydelige Forbrug af Brænde, hvorved Vardøhuus Fæstning især kommer i Betragtning, bidrager hertil. Paa Thingene flere Gange gjorde Advarsler for Almuen om hensigtsmæssigere Brug af Skoven, have ikke frugtet. I Thanen og Lebesby, i hvilket sidste dog nu kun er ringe Skov, ligesom den i førstnævnte Thinglaug ogsaa er knapt tilstrækkelig i Tidens Længde, behandles Skovene ogsaa ilde, medens sammesteds er forholdsmaæssig Færre, som trænge dertil, og Dele af Strækningerne tildeels ere udviste til særskilt Brug for enkelt Mand — en Foranstaltning, som ogsaa andre Steder maatte være nyttig, men i Vadsø Sogn ikke saa vel kan fremmes, da Skoven tiltrænges af Mange, som ikke bruge Plads, hvortil Dele af samme kunde henlægges.

Mangelen af Skov troes at have medvirket til Formindskelse af Folketallet i Rjøllefjords og Vardø Thinglaug, hvor Almuen forøvrigt til Brænde hjælper sig med Torv og Ræfveed, hvilken sidste nu i mindre Mængde skal opdrive. Da Furu ei aavirkes til Brænde og det Opsyn, som det Offentlige nu fører med Furuskoven fra 1836 af, stifter megen Nytte, er dennes Udelæggelse mindre at befrygte. Indvaanerne be-

nytte Furuffoven, mod Betaling til Statskassen, efter aarlig paa Thinget sættende Tært, til Vaade og Huse. Derforuden erholdes og tiltrænges Træmaterialier fra Rusland. Da Saugbrug ikke eksisterer, tages noget af Skoven derved, at Træer arbeides til Bord med Dren.

Skovproducternes Arter blive efter det Anførte Brændevæed, Baadvæed, med Dren tilhugne Bord og Huustømmer. Der aavirkes af samme naturligtvis kun til Indvaanernes eget Behov.

Da Badsø og Næsfeby Sognes Folkemængde er forøget, er det en naturlig Folge heraf, at Aavirket af Skovene er i Tiltagende. Det antages ogsaa, at Almuen er begyndt at faae større Lyst end forhen til Brug af Træhuse, Noget der menes at være meget fordeelsagtigt for dens Fremadskriden i Reenlighed og Vindstibeligbed. Nordmændene have for det meste Træhuse, hvorimod Finnerne fremdeles have Hang til Brug af Torvgammer.

Torv bruges til Brænde i Bardo og Badsø Sogne og i ubetydelig Grad i de øvrige Sogne. Torvmark findes paa de fleste Steder i Districtet. Ligesom Saugbrug ikke eksisterer, saaledes finder Kul og Ljære virkning ikke Sted.

4. Fiskeri.

Noiagtig Opgave over Qvantiteten af de forskjellige Arter af Fisk, som i Ostfinmarkens Fogderi, hvor Fiskeriet overalt for de Indvaanere, der ei ernære sig af Kendsbyravl, er Hovednæring, i de sidste 5 Aar er fanget, — kan ikke gives, især fordi man ei bestemt kan vide hvormeget Almuen har affat til Russerne i Maffetiden; ligesom Tiendetagnernes Beregninger i saa Henseende ikke med Nytte kunne bruges, da Tiendesvig ikke skal være ualmindelig. Efter et Overslag antages, udenfor hvad som er medgaaet til Huusbrug, i de 5 sidste Aar Fangsten at have udgjort:

471,900 Boger raa Torff, i hvilket Tal dog indbefattes noget Huse (Kølje), Sei, Dveite (Hellefisk) samt Range, Brosmer og deslige, som dog er ubetydeligt.

44,400 Boger raa Sei.

6,000 Boger raa Dveite; hvilket tilsammen udgjør:

522,300 Boger raa Fisk, der som Torffisk efter Forhold overhovedet 4 : 1 udgjør 130,575 Boger Torffisk og for hvert Aar 26,115 Boger Ditto. Af Fangsten falder omtrent $\frac{2}{13}$ Dele paa Badsø og Næsfeby Thinglauge eller Varangerfjorden, $\frac{2}{13}$ paa Thanaens samt $\frac{1}{13}$ paa hvert af Bardo og Lebesby og Kjøllefjords Thinglauge. Omtrent $\frac{1}{6}$ Deel af den saaledes opgivne Fangst anslaaes at være forbrugt af Indvaanerne selv.

Fiskeriet har i omhandlede Tidsrum været temmelig lige hvert Aar, taalelig godt i Varangerfjorden og Hopsfjorden i Thana, men daarligt overalt ved Havkysten, hvilket ogsaa de opgivne Resultater bekræfte. Lærefiskeriet i Thana-Elven er ubetydeligt, saa det maa betragtes som noget Overordentligt, at saa Tønder Lax udfiskes derfra til Rusland. Til Fiskefangsten kommer derhos Udbyttet af Tran, der antages aarligen at have udgjort til Af sætning 800 Tønder og til Indvaanernes eget Brug 500 Tønder, tilsammen 1300 Tdr. eller for 5 Aar 6500 =

Omtrent $\frac{2}{3}$ Dele af den hele Fiskefangst gaaer til Rusland, hvilken for det Meste affættes i utilvirket Stand, umiddelbar af Almuen til Russerne. Det øvrige affættes som Torffisk (mest Rundfisk, Rottfjær mindre og andre Sorter Torffisk ikke) til Handlende fra Hammerfest, Tromsø og Trondhjem, udfiskes til Kjøbenhavn og forbruges, deels virket og deels uvirket, af Indvaanerne. Tranen affættes ikke til Russerne. Ved denne, som ved Fiskeriet overhovedet, er at mærke, at en Deel af Udbyttet ei kommer Indvaanerne tilgode, men medtages af de aarligen her fiske Nordlændinger (omtrent 100 à 200 Personer). Det Samme gælder ogsaa om hvad som fanges af Russerne, der benytte sin Ret til at fiske 1 Mil fra Kysten (aarligen i sidste 5 Aar efter Middeltallet 120 Mand).

I Fiskens og Tranens Tilvirkning antages desværre ingen Forbedring at være indtraadt. Det er en bekendt Sag, at Almuen i saa Henseende lader meget tilbage at ønske, og det er misligt, at de Handlende ikke i denne Henseende gøre noget, for at rette paa dette Onde, der nødvendigen bringer Productionen i Miscredit i den almindelige Handel. Det har saaledes været Tilfældet, at Torsfisk er retourneret fra Kjøbenhavn som uaffættelig. Saalænge imidlertid de Handlende i Varangersfjorden, hvorefter her fornemmelig bliver Spørgsmaal, modtage og betale godt og slet tilvirket Vare, uden at gøre saa at sige nogen Forskjel, er Forandring til det Bedre ikke at vente.

Med Hensyn til Fiskeribskaber antages derimod, at Forbedring er indtraadt. De flette russiske Angler ere overalt affkaffede og i dets Sted benyttes de bedre engelske. I Varangersfjorden, hvor Haandsnøre ikke benyttes, men Fangsten foregaaer med Line og Rodt, ere tillige Seigarn blevne temmelig almindelige. Ved Havkysten har synderlig Forbedring ikke fundet Sted; dog har Line begyndt at komme i Brug i Vardø og især i Thansen Sogn, i hvilke Sogne ogsaa Enkelte have Rodt. Forøvrigt bruges til Fiskeriet, udenfor Varanger- og Hopsfjorden, mest Haandsnøre. I det Indvaanerne i Vardø og Lebesby og Kjøllefjords Thing- lauge, formedest Mangel af Vaade og Redskaber m. V., ikke drage den Fordeel af Fiskeriet som de ellers kunde, er Nordlændingens og Russernes Fiskeri herfor et afgjørende Beviis. Disse have Redskaber til at fare længere ud i Søen, og Nordlændingen driver desuden Haakjerringfangst, der, om Fiskeriet forøvrigt slaaer feil, altid vil skænke en Deel Udbytte. Haakjerringfiske besatte Indvaanerne sig i Almindelighed ikke med. Nordlændingerne fange og affatte derfor, uagtet de kun fiske til Slutningen af Juli, forholdsmæssig langt mere Fisk til Russerne end Indvaanerne.

Årsagen til at Værefiskeriet i Thansen nu kun giver Ubetydeligt af sig, formodes at hidrøre derfra, at Fiskeriet har taget Retning andetsteds hen eller fra Åstagen i Dyrenes Mængde, hellere end fra Mangel paa Drift og Midler hos de Fiskende. Udenfor Varangersfjorden og Hopsfjorden, hvor godt Vaar- fiske har fundet Sted, foregaaer Fangsten væsentligen alene om Sommeren (fra Juni til August incl.). I Kjøllefjord, hvor Vinterfiske forud skal have givet godt Udbytte, benyttes dette nu ikke.

Med disse Bemærkninger om Fiskeriet er taget Hensyn til Vardø og Vadsø Kjøbstæder, der tillige ere at betragte som Fiskevær.

5. Bergværksdrift.

Denne Næring eksisterer ikke i Districtet.

6. Fabrik- og Haandværksdrift.

Al Fabrikker og Manufacturer kan for Landdistrictets Vedkommende Intet anføres. Heller ikke eksisterer egentlig Haandværksdrift, uden forsaavidt enkelt Person, ved Siden af anden Næring lader sig benytte til Smede- Snekke- Tommer- og deslige Arbeide, samt Vaadbyggeri. Naar undtages Vaadbyggeri, hvorefter Mere nedenfor, savnes aldeles delige Haandværkere. Kun findes ved Vardøhus Fæstning, forsaavidt denne er at regne til Landdistrictet, 1 Snekke og en Smed.

7. Pinerier.

A. Huuslid.

Denne befinder sig fremdeles paa et lavt Trin. De til Fogderidistrictet flyttede Finlændere overgaae gjerne i saa Henseende Indvaanerne. Gjenstandene for Huuslid ere: Hampspinden og Forsærdigelse af Fiskeribskaber, Forsærdigelse af Vadmæl, Undertrøier, uldne Zeppener (Græner), Strømper og Vanter. Productet er for det meste til Familiens eget Behov og saagodt som Intet affættes udenfor Districtet. Almuen maa kjøbe en Deel Vadmæl og Klæde saavelsom Undertrøier. Til Spinden bruges endnu tildeels Haandteen, hvorefter de af det Offentlige uddeelte Spinderocke ogsaa benyttes. Til Vævning findes tildeels ikke ordentlige Vævestole.

B. Skibs- og Baadbyggeri.

Baadbyggeriet er i Dpfomst. De fleste Baade, som i Districtet tiltrænges, bygges her. En 20 à 30 Personer antages deraf at have god Fortjeneste, uden at Nogen hermed udelukkende beskæftiger sig. I Sommeren 1840 blev i Badsø Sogn bygget en Baad eller Jagt, der antages at være over 6 Commercelæster drægtig.

C. Jagt.

I Districtet fanges Bjørne, Ulve, Ræve, Oddere, Sælhundede, Harer og af Fugle fornemmelig Kyper. Jagten drives mest af Finnerne, der udmærket vel forstaae sig paa samme. Udbyttet antages at være af Bjørne over 1, af Ulve 2, af Ræve 100 og af Oddere 10 Stykker for hvert Aar. Forøvrigt kan Udbyttet af Jagten, som ikke udgjør særskilt Næringsvei for Nogen, ikke opgives.

D. Fragtsfart og Landtransport af Varer medfører i dette Fogderi ingen Fortjeneste.

E. Nogen Handel med Landmandens Varer kan der ei synderlig være Tale om, da Landvæsenet i saa liden Grad her producerer noget. De i Thanen og paa søndre Side af Varangerfjorden Boende affatte en Deel Smør til Forbrug i Districtet, medens mere Tilførsel til samnes Behov faaes fra Finland. Af Hjeldfinnerne affattes til Forbrug i Districtet Rensdyrskjød og Renskind, hvorhos en heel Deel af sidsmævnte Slags og Rensdyrhorn kjøbes af de Handlende, for at affættes, de første til Russere og de sidste til Kjøbenhavn. Til Indvaanernes eget Brug saavelsom til Handelen erholdes en Deel Fjer.

Landkræmmerierne i Fogderiet ere ialt 11 (af hvilke dog de 3 kun drives i Sommertiden og 1 alene om Vinteren) og er med disse i Almindelighed forenet Gjæstgiverhold. Handelen med disse foregaaer meest med Fiskerens Producter, og er alle Landkræmmeres Handel tilsammen omtrent at sætte ved Siden af de i Fogderiet værende 2de Kjøbstæders. Endeel af Districtets Producter henføres af Producenten til Kræmmerleierne og Kjøbstæderne, og en Deel affættes paa hans Hjemsted til russiske Fartøier.

Eet Marked holdes aarligen ved det Indre af Varangerfjorden, nemlig Carlsbotten, i Begyndelsen af December. Hidtil har dette Marked, uagtet søgt af de fleste Handlende i Badsø og Bards Byer, ikke været synderligen Affætningssted for Districtets Producter. De norske Hjeldfinner ere paa bemeldte Tid af Aaret i Almindelighed langt borte. Den Omstændighed, at Brændeviinsalg her har været forbudt, troes ogsaa at have været skadeligt for Markedets Dpfomst.

F. Udg- og Duunsamling finder næsten alene Sted i Bards Sogn og er ligesom Indsamling af Muldebær, ikke af Betydning. Grunden til Fugleværenes Aftagen maa være, at de ikke fredes. Paa Verne ved Bards, de eneste, som nu vorde fredede, er erholdt i de sidste 5 Aar omtrent 150 Marker renset Duun og 20,000 Stykker Ug aarligen, er 750 m $\frac{1}{2}$ renset Duun og 100,000 Styk. Ug.

Hvad Districtets Tilstand i Almindelighed betræffer antages, at samme i de sidste 5 Aar er gaaet fremad, medens den med mere oplyste og sædelige Beboere kunde være bedre end den er. Jøvrigt bemærkes:

1. Over de i sidste 5 Aar thinglæste og aflæste Gjeldsbreve m. B. følger Tabel. Heraf erholdes imidlertid for dette Fogderies Vedkommende kun liden Veiledning til Vedømmelse af Forholdene. Almuen er paa de fleste Steder i Regningsgjeld til de Handlende, og ansættes denne til for hele Districtet, Byerne Badsø og Bards medberegnede, omtrent at udgjøre 10,000 Spd. Meget af denne Sum vil uden tvivl aldrig blive betalt. Almuen, især i Næssøby og Lebesby Sogne, attraaer selv ikke at befries for samme, idet de sædvanligen kun søge at erhverve for strax at fortære. Gjelden troes i de sidste 5 Aar ikke at være tiltagen, og der gives i Badsø Sogn en heel Deel gjeldsfrie Familier, ligesom ogsaa i Næssøby og Thanen, i hvilke sidste endog undertiden de Handlende skulle staae i temporairt Gjeldsforhold til enkelte velstaaende Almuesmænd. Hjeldalmuen er gjerne gjeldt fri.

2. Ordentlige Tjenestefolk især af Qvindefønnet savnes overalt i Fogderiet, da de Unge, formedelt den lette Afgang til at ernære en Familie, tidligen sætte egne Huusholdninger. Aarslønnen for en Tjenestefarl varierer fra 16 til 26 Spd. og for en Tjenestepige fra 7 til 12 Spd. Dagarbeidere lønnes med 1 Ort 16 $\frac{1}{2}$ à 2 Ort 12 $\frac{1}{2}$ paa egen Koft. Tjenestefolkene fordrer i Almindelighed at holdes godt, medens deres Arbeide en stor Deel af Aaret er kun ringe.

3. Dparbejdede Kjøreveie eksistere ikke uden forsaavidt ubetydelige saadanne Veie findes paa Vardøen, nemlig i Nærheden af Fæstningen og mellem denne og Byen.

4. Bygdemagaziner findes ikke.

5. Sparebaner og Assuranceforeninger have heller ikke.

Som Leilighedsviis ovenfor berørt er Vindstibeligheiden og Sædeligheden hos Folket ikke saadan som det var at ønske. Meget tilbage staae i saa Henseende de paa nordre Side af Varangerfjorden samt i Lebesby Boende, hvor Driftfærdighed og Mangel paa Sands for Erhverv og Menneffet værdigt Liv paa en ubehagelig Maade fremtræder. Fra de forstnævnte danner dog det i de senere Aar meer og meer af Nordmænd beboede Sted Ekfersøen en hæderlig Undtagelse. Eigensaa fortjener at berøres, at endeel Finner i Næsfeby Sogn (nemlig Carlsbotten) i de senere Aar ere gaaede fremad i Ordentlighed og Velstand. Fremdeles have en mere or. entlig og driftig Almue i de forrige Fællesdistricter. Da disse Steder, som i Fortiden formeentlig neppe beboedes, i de senere Aar ere blevne mere befolkede, uagtet de derfra i den mere ugunstige Aarstid faa refulde Søreiser have borttryddet mange Menneffer, kunde bemeldte affondret beliggende Egn, der uden tvivl er udstyret med Fordele ved Klima, Skov og Græsvæxt, fortjene det Offentliges Opmærksomhed. Reidenlapperne (omtrent 8 Familier), som deels have Ren, deels nære sig ved Fiskeri, men indtil denne Tid ikke have været behandlede som Norffe, men derimod efter Sigende svaret Skatter i Rusland, ville nu, overeensstemmende med deres Ønske, blive i alle Henseender behandlede som Undersaatter af dette Land.

At Districtet er i Tiltagende, kan ikke anvendes paa Stederne ved Havkysten, hvor snarere det Modsatte er Tilfældet, forsaavidt angaaer Folketal og Formue. Aarsagerne hertil ere formeentlig flette Fiskerier og Mangel paa Skov m. M.

Fjeldfinnernes Tilstand antages at være den samme som forhen og deres Formue er snarere forøget end formindsket. De høist skadelige Rentyverier og Numærkning af Eiendomsreer formodes at være aftaget, uagtet de vistnok ikke ere ophørte.

Til Vadsø og Næsfeby Sogne ere flere Finlændere (Dvæner) i de senere Aar indvandrede. Uagtet det for det Meste er de mindre dygtige Lemmer i sin Hjemstavn, som søge til Finmarken, ansees deres Nedsættelse sammesteds dog for en Fordeel. Til Fortrængsel for Indvaanerne have de dog ikke været. Det er kun Skade, at mange af disse Folk have Hang til idelig Flytning fra et District til et andet.

Vardø Kjøbstad.

1. Handel.

Denne drives nu alene af een Kjøbmand, hvorvel en Andens Enke endnu har Handelsret i Byen. Ved Handelen benyttes kun een Betjent. Samhandelen med Landdistrictet kan ikke være betydelig formedelt den nærboende Almuens ringe Antal, og dens Frihed til at affætte sine Producter i Markettiden til Andre end Stedets Handlende. Handelen paa det ene i Sognet værende Kræmmerleie, der alene drives om Sommeren, kan kun betragtes som hørende under Byens Handel, med hvilken den er forenet. Naar de i selve Byen boende Fiskere, hvis Næring aldeles falder sammen med Landdistrictets, medregnes, antages Afsetningen til Byen omtrent at have udgjort i de sidste 5 Aar: aarlig 1800 Boger raa Tørff og ubetydeligt Sei m. m., er i 5 Aar 9000 Boger Fisk, hvoraf vel $\frac{2}{3}$ Parter er afhændet som Tørff (Rødstjær); samt ligeledes aar-

lig 60 Tønder Tran eller for 5 Aar 300 Tønder, der for det Meste er affat af Almuen som Lever. For disse Producter have Indvaanerne væsentligt modtaget Levnetsmidler og andet Fornødent til Husholdning.

2. Skibsfart.

Skipperborgere gives ikke. Foraaendst Brug for Skibsførere have, benyttes dertil Personer, som have nogen Erfaring i Søvæsenet, uden at være egentlige Navigateurer. Ved Vardøhuus Fæstnings Brændefartøi er en fast Fører, som boer i Byen.

3. Haandværksdrift.

Denne har ingen Fremskridt gjort i de sidste 5 Aar, og gives ingen Haandværkere uden saadanne, som befinde sig ved Vardøhuus Fæstning, nemlig 1 Smed og 1 Snekker. Ellers forrette de til Fæstningsarbejde Høndømte og enkelt Almuesmand noget Haandværksarbejde. Om Af sætning af Haandværksarbejde udenfor Districtet, kan ei være Spørgsmaal.

4, 5, 6. Bergværksdrift eksisterer ikke og af Fabriks og Industrianlæg intet andet end 1 Tranbrænderi, der er beskrevet i hedsfølgende Tabel. Skibs- eller Baadbyggeri eksisterer ikke.

7. Jordbrug

finder ikke Sted. Kun ved Vardøhuus Fæstning have nogle dyrkede Engpletter. Ellers avles Hø til Kreaturfoder, der ogsaa bestaaer af Gøgleare, Tarre, Vikeris og Fiskehoveder, paa udyrkede Strækninger fornemmelig paa Fastlandet. Ligesom Kreatur gaar meget ude om Vinteren, saaledes holdes Faarene for det Meste paa Der hele Vinteren.

Med Hensyn til Kjøbstadens Tilstand i Almindelighed vedlægges Opgave over de i sidstforløbene 5 Aar thinglæste og aflæste Gjeldsbreve m. M., hvorhos bemærkes, at Aarslønnen for en Tjenestekarl anslaaes til 16 a 20 Spd. og for en Tjenestepige til 8 a 10 Spd. og endelig en Daglønners Fortjeneste til 1 Ort 16 $\frac{1}{2}$ a 2 Ort pr. Dag paa egen Koft.

Længden af Kjørevei ved Byen er omtrent $\frac{1}{8}$ Deel Mil og gaar Veien gennem Byen til Fæstningen og en denne tilhørende Brygge samt 1 Krudthuus. Ved Veien er intet foretaget i de sidste 5 Aar.

Over Antallet af de skatteyndende Indvaanere, som alle ere Nordmænd, m. m., følger Opgave.

I det Byens Tilstand væsentligen er den samme som forhen, har dog Handelen i de sidste 3 a 4 Aar erholdt en Tilvæxt ved Tilførsel af Tran fra Fiskere i russisk Finmarken, der aarligen her udgjør nogle hundrede Tønder.

Efter flere uheldige Udfald af Expeditioner til Spidsbergen paa Hvalrofsfangst m. m., ere saadanne fra Vardø indstillede, efterat sidste Forsøg blev gjort i 1836.

Vardø Kjøbstad.

1. Handelen med Landdistrictet er her større end i Vardø, men dog ikke betydelig. Naar de i selve Byen boende Fiskere tages med i Betragtning, antages Af sætningen fra Landet til Byen at have udgjort i sidste 5 Aar: aarlig 25,000 Boger Fisk efter dens Vægt i uivirket Tilstand, er for 5 Aar 125,000 Boger Fisk. Heraf er den største Deel udgaaet som Torsfisk til Kjøbenhavn og indenrigske Steder, efterat være tildeels tilvirket af Kjøbmanden selv. Af Tran antages i samme Tidsrum ligeledes aarligen at være affat i Byen af Almuen meest som Lever og tildeels som slet brændt Tran 300 Tdr., er for 5 Aar 1500 Tønder. Herforuden affætter Almuen en Deel Skind af Harer og Kendsdyr samt Fjær m. v.

2. Skipperborgere gives ikke.

3. Kun een Haandværker har Borgerkab, nemlig en Bødker. Forøvrigt arbejder en Kjøbmand tildeels som Snekker og en anden som Skrædder.

Til Lømmersmands- Skrædders og Skomager- Arbejde bruges ellers Almuesmænd. En Smedsvend agter nu at ned sætte sig paa Stedet, som i de sidste 3 Aar har manglet saadan Haandværker. Da saaledes

Haandværksdrift endnu ikke synderlig er kommen i Gang, kan der heller ikke være Spørgsmaal om Af sætning af Haandværksarbejder udenfor Districtet.

4. Fabriks- og Industri-Anlæg finder ikke Sted. Tranfogning foretages af Kjøbmænd tildeels under aaben Himmel. Derhos har een Kjøbmand en mere ordentlig Indretning for Tranfogning, hvorfor dette, som Tranbrænderi, er anført i hosfølgende Tabel.

5. Bergværksdrift eksisterer ikke.

6. Skibs- eller Baadbyggeri heller ikke.

7. Jordbrug kan heller ikke siges at finde Sted. Ikke engang dyrkede Engsletter høves, hvorimod nogle Havevæxter, saasom Røper, Raal og deslige produceres i ubetydelig Quantitet. Med Potetedyrkning søges fremdeles, dog de fleste Sommer uden Held. Kreaturfoder høves i Hø til Heste alene, (hvilket slaaes paa udyrkede Steder blandt Fjeldene udenfor Byen), samt til andre Dyr i Renmose, Fiskehoveder og Tarre. Enkelte agte nu at dyrke en Deel af Byens Grund til Høavl.

Med Hensyn til Byens Tilstand i Almindelighed vedlægges Opgave over thinglæste og aflæste Gjeldsbreve m. M. Aarslønnen for en Tjenestefarl anslaaes til 26 Spd. og for en Tjenestepige til 13 Spd. samt Daglønnen for en simpel Haandarbejder paa egen Kost til 2 Ort. Ordentlige Tjenestefolk mangle. Indflyttede Kvæner, især af Kvindeskønnet, bruges dertil. Kjørbare Veie høves mellem Byens Huse, men ellers ikke.

I det Opgave over Antallet af de skatteyndende Indvaanere m. M. i Badsø By medfølger, bemærkes, at Størstedelen af Indvaanerne ere Nordmænd, der fra ældre Tider have beboet Stedet. Nye Tilflyttede ere Kvæner, der udgjøre omtrent 11 bosatte Familier, foruden en Deel, som ere i Tjeneste hos Andre. Papper boe ikke paa Stedet. Nogle Nordmændsfamilier ere i den senere Tid fraflyttede Byen, formodentlig af flere Aarsager, hvoriblandt den i overordentlig Grad herskende Drifvældighed hos Stedets Beboere.

I det Kjøbstadens Anlæg ubetvivl har bidraget til at Kvæner indvandre, og at Productionen derved bliver større, er det tvivlsomt om samme i synderlig Grad har befordret Districtets Vel. En ikke liden Deel af Kjøbmændenes Erhverv baseres paa Almuens ulykkelige Hang til Brændeviin. Da omtrent Halvdelen af den til Af sætning bestemte Fiskeavling af sættes af Almuen umiddelbar til Ruskere og Frihandlere, er Omsætningen med Almuens Varer, som ovenstaaende Opgave viser, ubetydelig for 5 à 6 Kjøbmænd, (En har nemlig Værgeskab uden endnu at have etableret sig), medens bemeldte Omsætning dog udgjør den væsentligste Næring ved Siden af Omsætningen af en 3 à 400 Tønder Tran, som i de sidste 3 à 4 Aar ere tilførte af Fiskere fra russisk Finmarken. Mangel paa Enighed hos de Handlende saavel som paa Sands for at forbedre Almuen og derved Productionen og en varigere Handelsfortjeneste, spores altfor meget. Den hele Form for Samhandelen med Almuen er derhos formeentlig hinderlig for dennes Opkomst i Lyst til Erhverv og fornødtig Deconomi. I Almindelighed klages i denne Henseende over Mangelen af rede Penge, idet Kjøbmændene paastrænge Almuen Vare for Vare, hvorved denne ofte, da den kun i særdeles Tilfælde kan faae Penge, nødes og fristes til at modtage Ting, hvorfor ei høves hensigtsmæssigt Brug og in specie til at tage Brændeviin. Egentlig kan dog det Stjæve heri ikke saameget bestaae i afgjort Uvillie hos Kjøbmanden til at udgive rede Penge, naar Varer frembydes for den virkelige passende Priis, da Concurrencen hertil er for stor og Pengetrang hos de Handlende ikke spores, medens vistnok Almuens rede Penge maa faaes fra Stedets Handlende, aldenstund Ruskerne kun af sætte Nødvendighedsvarer og Frihandlerne i Almindelighed ligeledes kun frembyde Varer, om ikke just Nødvendighedsvarer. Den fornemste Aarsag til at Handelen saa at sige ene og alene bliver Tuffhandel, troes derimod at være en fra ældre Tider indført forfælskelig Udtryksmaade for Priiser paa Vare mod Vare, beregnet i Penge, og Vare directe anført i Penge. En Bog Meel gaaer saaledes i Tuffhandel for 4 Ort, medens den for Contanter sælges for 2 Ort 12 ß, og paa lignende Maas-

de er Forholdet med alle andre Varer. Almuen er formodentlig herved ikke istand til at løsrive sig fra den Forestilling, at dens Producter skulle gøre ligesaa meget i virkelige Penge, som den gør i Beregning efter Penge, hvor den paa Indkjøbs- og Udsalgsvare af Kjøbmændene fingerede høiere Priis anvendes. I Forbindelse hermed staaer Brugen af en Deel russiske og tildeels danske og svenske nu ikke mere gjeldende Kobberpenge. Naar Producenten ikke modtager Vare, erholder han gjerne saadanne, for hvilke han, uden at kunne anvende dem til at betale Gjæld, offentlige Afgifter o. dsl., igjen i sin Tid maa modtage Varer. De her berørte Misligheder finde desværre ogsaa Sted paa Kræmmerleierne i Øst-Finmarken, men ikke i Vardø By.

Da Vadsø Byes Landdistrikt med Hensyn til Folkemængde og Production er og maa blive lidet, er det tvivlsomt om Byen, især under de nu bestaaende Indskrænkninger for Finmarkens Handlende, kan opnaae nogen Betydenhed. Skulde russiske Fiskere vedblive at forøge deres Tilførsel af Tran, vil dette formeentlig støtte Handelen noget. Den Ufsik, at russiske Fartøier fra Hvidese ere medgivne en Handelsbetjent for under Kjøbmandens Navn, men i Virkeligheden for Russens Regning, at tilforhandle sig Fisk af Almuen ved Vaarsfiskeriet i Carlsbotten, har forhen været gjængs, men troes nu at ville ophøre til Fordeel for de Handlende.

B. I Vest-Finmarkens District, indbefattende Altens og Hammerfest Fogderi.

1. Jordbruget.

Naturen har i dette District lagt uovervindelige Hindringer iveien for Agerbrugets Fremme. Det eneste Sted, hvor dermed gjøres Forsøg, er Alten. Efterat samme i flere Aar er mislykket, har man i sidste Sommer avlet modent Byg og Havre, som dog ikke har afgivet over 4 Fold. Potetes dyrkes flere Steder i Altens Fogderi og har afgivet indtil 10 Fold; hvorimod de Forsøg, som dermed have været anstillede paa andre Steder, saasom af et Par Dyrstedere i Ripperrfjorden og Hammerfest Sogn, ere mislykkede i den Grad, at det maa ansees som decideret, at denne Koldfort ikke kan modnes eller trives der. Næpeafl, hvormed flere Almuesmænd i Alten have befattet sig, har lykkedes taalelig godt. Ved Agerdyrkningen benyttes, som ialmindelighed i Riget, Plov, Harv, Spade og Halle. Havedyrkning finder ogsaa Sted i Alten, dog kun af de conditionerede Familier og giver ret godt Udbytte af Kjøffenuurter. I Haverne sees plantede Ribs og Brinsebærbuske, men disse give sjelden modne Bær, hvorimod vildtvorende Ribs stundom modnes. Forffjellige Slags Blomster pryde derhos Haverne. Den Fremgang til det Bedre, der spores med Hensyn til Jordens Dyrkning, skyldes fornemmelig de Indvaanere, som ere indvandrede fra det sydlige Norge, idet de ved Grøfttegravning og Bortrydning af Krat og Buske, søge at gøre sig Jorden nyttig.

Vedlagte Tabel viser Antallet af Jordbrug og Jordstykker, ansatte i Skattefyld under Benævnelse Kjør og Jaar i Hammerfests Fogderi. Brugenes Antal er dog større end i denne Tabel angivet, fordi flere saadanne ikke ere skylblagte. For Altens Fogderi vedlægges en lignende Tabel over Jordbrugene. Det bemærkes med Hensyn til disse Tabeller, at Skylbenævnelsen Jaar er en Underafdeling, hvoraf gaaer 8 paa en Roe.

2. Fædristen.

De for Høavlen ugunstige Aar 1836, 1837, 1838 og 1839 have havt skadelig Indflydelse paa Dvægaflen, hvorimod 1840 Aars gode Høhøst igjen, idetmindste tildeels, vil oprette det Tabte. Kreaturenes Føde bestaaer foruden Høet, som det almindeligste, især i Fisk, Tarre, Tang og andet Søgræs. Almuens forarmede Tilstand i Alten nøder den til at sælge en stor Deel af Høet til Altens Kobberværk, hvorved den sættes ud af Stand til at holde saamange Kreature, som den ellers kunde. Det er glædeligt at erfare hvormegen større Pris Almuen i Alten nu sætter paa sine Slaatter, end tilforn. Mange af disse, som forhen have ligget ubenyttede, ere nemlig nu tagne i Brug. Slaatternes Udskiftning af det Fællesskab, hvori de tildeels ere, hvortil Lovgivningen har aabnet Afgang og Deres Majestæt ved Resolution af 22de Sept. 1835 har føiet

Foranstaltning, vil forhaabentlig virke til Dvægavlens Fremme. Et Par Almuesmænd i Alten have i senere Tid holdt deres Creature paa Sæteren om Sommeren, og da dette antages at svare Regning, er det rimeligt at flere ville følge deres Exempel. I Loppens Præstegjeld trives Dvægavlen bedre end i Alten, hvortil fortrinlige Græsgange meest bidrage. Derfra forsynes Altens Robberværts Arbeidere med en stor Deel af det Kød de tiltrænge. Der er i det Hele ikke gjort meget til Forbedring af Dvægavlen, dog har i det mindste en Mand — Handelsmand Ulick i Havosund — anskaffet sig Køer fra Rusland af stor hollandsk Race, og man erfarer at denne, trods hvad man har troet, under tilbørlig Nøgt trives godt ved Søfanten.

Productet af Fedevarer er isærdeleshed i Hammerfests Fogderi ikke tilstrækkelig til Districtets Behov, hvortil den hovedsagelige Grund maaskee er at søge i at Almuesmanden, ved Udrustning til Fiskerierne, deraf har et stort Forbrug.

Angaaende Reensdyrene maa Amtet henholde sig til hvad derom er anført i Høivelbaarne Hr. Amtmand Bucks underdanigste Indberetning til Deres Majestæt dateret 29de Februar 1836, nemlig:

„Da Reensdyrene ikke blot yde Alt, hvad Fjeldfinnerne behøve til sin Underholdning, men ogsaa afgive et vigtigt Bidrag til de øvrige Indvaaneres Næring og Beflædning, ere Reensdyrene i denne Henseende en væsentlig Fordeel for Districtet; men paa den anden Side kan det ikke nægtes, at Renernes aarlige Vandringer fra Fjeldet ned til Søfanten og tilbage, lægge store Hindringer i veien for Jordbrugets Opkomst. Foruden den Skade, Renerne forarsage ved deels at nedtræde og deels at affpise Græsset, skal det ogsaa være Tilfældet, at Dvæget aldeles ikke vil græsse paa den Strækning, hvorover en Reenhjordi kort forud har passeret. Klagerne over gjensidige Fornærmelser mellem de Fastboende (Bomændene) paa den ene Side og Fjeldfinnerne paa den anden, have steds været hyppige, men ere i den senere Tid tiltagne Aar for Aar. Aarsagerne hertil maae deels søges i Renernes vorende Antal, deels i den hos Bomændene efterhaanden vaaguende Lyst til bedre at benytte og frede deres Jorder, men især i den Omstændighed, at Finnerne ere blevne overtydede om, at Reenhjorderne, naar de om Sommeren overlades til sig selv, uden Bevogtelse eller Tvang, trives og formere sig bedre, end naar de steds holdes under Bevogtning, hvorfor Finnerne nu om Foraaret lade Hjorden selv søge ned til Søfanten, hvorimod Eieren først nogen Tid efter indfinde sig for at samle Renerne. Efter gjældende Bestemmelser ere Finnerne vel pligtige til at oprette den Skade, deres Renner forarsage, men da Eieren sjelden antræffes ved Hjorden paa den Tid, Skaden stæer, har Bomanden vanskeligt ved at faae nogen Erstatning, og om han end faaer Eieren opspurgt, paastryder denne sædvanlig, at det ikke er hans, men andre Finneres Renner, der have forarsaget Skaden. Dersom Bomanden tager sig selv tilrette ved at nedskyde nogle Renner — thi at fange dem levende forstaaer kun Finnen, — da undlader Eieren ikke snart at melde sig og klage over Forurettelse, og Bomanden udsætter sig derhos for en følelig Hevn. Ikke sjældent er det ved saadanne Leiligheder kommet til voldsomme Optrin. At hindre dette Uvæsen maa saaledes være en ikke uvigtig Gjenstand for det Offentliges Opmærksomhed, og Amtet har derfor anmodet Vestfinmarkens Fogderi om paa indværende Aars Fjeldthinge at indskærpe de norffe Fjeldfinner deres Pligter med Hensyn til Renernes Overflytning. Den Skade, Renerne her forarsage, hidrører imidlertid ikke blot fra de norffe Fjeldfinneres Renner, men ogsaa fra de hidsøgende svenske og russiske Finner. Denne Gjenstand har derfor ogsaa været omhandlet mellem de Commissairer, der fra Norff og Russisk Side have været befalede til i Fælledskab at tage under Overveielse, hvorvidt det maatte være hensigtsmæssigt at bibeholde alle de Bestemmelser, der indeholdes i Grændsetractaten af 1751, eller deri at gjøre Forandringer, og det kan saaledes formeentlig haabes, at der med Hensyn til de russiske Fjeldfinneres Overflytning snart vil erholdes nærmere Bestemmelser; og da det ansees nødvendigt, at der ogsaa

for de svenske Finners Vedkommende afgives lignende Bestemmelser, har Amtet derom gjort Forestilling til det Kongelige Finants-Departement, ligesom Amtet ogsaa har anmodet Norbottens Landcancelli om, ved Beskjendtgjørelse i Lehneth, at indstærpe de der hjemmehørende Finner deres Pligter under Overslytningen til Norge.“

Saadan Uenighed mellem Lapperne og Bomændene, som anført, har ogsaa i senere Aar, især i Senjen og Tromsø Fogderi, fundet Sted. Saavidt vides har den af Deres Majestæt naadigst anordnede Commission, hvori D^{hr}. Amtmand Buck og Foged Hauge deeltage, til Hensigt at ordne de Forholde, som have givet Anledning til deslige Stridigheder.

Kreaturholdet antages isvrigt at være i det Hele omtrent saaledes som samme ifølge de af Finants-Departementet udgivne statistiske Tabeller var den 29de November 1835.

3. Skovdriften.

Districtets betydeligste Skov er i Altens-Talvigs Præstegjæld, bestaaende af Fyrre og Birk; ogsaa i Ripperfjorden er nogen Birkeskov og i Forsangerfjorden Fyrre- og Birkeskov. Disse Skove, som tilhøre Staten, aftage aarlig, hvortil Marsagerne ere deels Trærnes langsomme Væxt under Egnens haarde Clima og deels formeentlig en Bestemmelse i Lovgivningen, at nemlig Brænde og anden Trælast ikke maa tilføres Stedet fra Nordlandene, derunder indbefattet det til Finmarkens Amt nu hørende Senjen og Tromsø Fogderi, hvilket foranlediger stærkt Forbrug af Districtets Træmaterialier; cfr. Placat af 7de August 1752, Lov om Gaugbrugsvæsenet af 8de Juni 1818 § 6 og Toldloven af 28de Juli 1824 § 5. En Følge heraf er det ogsaa, at Træmaterialier staae høiere i Pris i Finmarkens end i Senjen og Tromsø District; medens en Favn Birkebrænde saaledes kjøbes i Tromsø for 7 à 8 Ort, koster den i Hammerfest 3 Spd. Ophævelse af nysnævnte Lovbestemmelser, forsaavidt de forbyde Udsørsel af Træmaterialier fra Nordlandene samt Senjen og Tromsø Fogderi til Finmarken, vilde uden tvivl være stemmende med Retfærdighed og Tidens Fordringer om Næringsfrihed, skjøndt samme paa den anden Side formeentlig vil have til Følge, at Skovene i Senjen og Tromsø vilde blive endmere medtagne ved Hugst end de nu ere. Tromsø By vilde dog have Skade af bemeldte Lovbuds Ophævelse, da Prisen paa Brænde, som Følge deraf, vilde stige sammefteds.

Det bidrager ogsaa meget til Skovenes Afstagen i Districtet, at det ansees fornødent at indvilge, at aarlig skal afgives, mod den bestemte Recognition, fra Statens Skov i Altens 200 Favne Brænde og i Ripperfjord 150 Favne ditto til Hammerfest By. For Aaret 1840 er endvidere bevilget denne By 100 Favne Brænde af nedblæste og fortørrede Træer fra Altens Skov, mod sædvanlig Betaling. Skoven i Ripperfjorden er dog nu saa medtaget, at den om nogle Aar neppe vil kunne afgive det Fornødne til Egnens egne Beboere, af Forsangerfjordens Skov kunne Beboerne deromkring ikke engang erholde det Fornødne. De maa derfor tildeels benytte Torv til Brændsel eller Rafveed. Til Districtet, især Hammerfest By og Fogderi, indføres en Deel Træmaterialier fra Nummedalen i nordre Trondhjems Amt og fra Rusland. Ved Altens Kobbeværk benyttes Steenful ikke alene til Værkets Drift, men ogsaa tildeels i Raffelovne og paa Skorstene. Ogsaa i Hammerfests By er begyndt med Brug deraf, men som falder meget kostbart paa Grund af at det maa transporteres fra England.

Nogle faa Haandsauge have i Districtet, hvorpaa af Eierne skjæres noget lidt til Huusbehov. Kun een Haandsaug er der, nemlig i Tverelven i Altens-Talvigs Præstegjæld. Den er ansat til en aarlig Skjærsel af 35 Tylter Tømmer, har en Mester og 4 andre Arbeidere, cfr. vedlagte Bilag.

4. Fiskerierne.

Udbyttet af de forskjellige Fiskearter, der tilberedes som Handelsvare og afhændes til Handelsmændene i Districtet, ere, efter de Oplysninger som deels Handelsmændene have meddeelt og som deels ere erholdte ved Undersøgelse af Størrelsen af den erlagte Tiende, for de sidste 5 Aar i Gjennemsnit opgivet saaledes:

I Altens Fogderi:

Rottfjær omtrent	12,800 Boger.
Rundfist "	24,580 —
Tørret Sei "	25,304 —
Raasei "	6,535 —
Raatorst "	13,600 —
Ovæite "	1,624 —
Raa Lange "	50 —

Tran ei opgivet.

I Hammerfests Fogderi:

Rottfjær omtrent	12,500 Boger.
Rundfist "	6,400 —
Tørsei "	9,950 —
Raasei "	4,250 —
Raatorst "	13,200 —
Tran circa	2,000 Tønder.

Det maa dog bemærkes, at det betydeligste Fiskeri om Foraaret og Sommeren drives af Nordlændinge (fra Nordlands Amt samt Senjen og Tromsø Fogderi), samt at i den saakaldte Maffetid — fra 1ste Juli til 15de August — afhændes en betydelig Deel Raafisk af Almuen directe til russiske Skibsførere mod Rugmeel. Disse Producter ere ikke indbefattede under bemeldte Dpgaver, og det er en Umulighed med nogenlunde Nøiagtighed at bestemme deres Qvantitet, ligesaa lidt som nogen Dpgave kan meddeles over Qvantiteten af den Fisk, der forbruges i Districtet, hvilket dog ikke er ubetydeligt, da Fisk er Indvaanernes billigste og væsentligste Føde. Fiskerierne have i det Hele været mindre heldige i de sidste end i de næstsidste 5 Aar, og det uagtet hensigtsmæssige Fiskeredsfaber, saasom Liner, Seigarn og Seinot af flere Fiskere i den senere Tid ere anskaffede.

Erfarne og med det Locale bekjendte Mænd have yttret den Formening, at Grunden til Fiskeriernes Forsald i de sidste Snees Aar tildeels ligger i den tiltagende Mængde af Haafjerringer paa Bankerne eller Grundene udenfor Rysterne, hvilken Røvfisk opsluger de mindre Fiskearter og strækker dem bort fra deres vanlige Vandringer fra Dybet over Grundene og ind i Fjordene. I saa Fald vil det Interessentskab, som i Sommeren 1840 har dannet sig paa Hammerfest til Bankfiskeriets Fremme, samt de lignende Interessentskaber i andre Dele af Amtsdistrictet, hvilke i næste Sommer (1841) skulle begynde sin Virksomhed, formeentlig have en gavnlig Indflydelse ogsaa paa Fiskerierne ved Kysten og inde i Fjordene. Haafjerringsfiskeriet har nemlig hidtil kun i en ubetydelig Grad kunnet drives, da de aabne Baade, hvormed Almuesmændene ere forsynede, ikke ere skiftede til dette Fiskeri, der for største Delen drives flere Mile ud i det aabne Fiskehav, hvorimod det i Sommeren 1840 med Held er blevet drevet af bemeldte i Hammerfest By dannede Interessentskab, som udrustede 2de smaae Dæksfartøier, af 32 Commercelæsters Drægtighed, med nogle og tyve Mands Besætning, og som fik et Udbytte af over 360 Tønder Lever, der folgtes i Hammerfest ved Auction til omtrent 7 Spd. pr. Tønde.

Et i Alten-Talvigs Præstegjæld dannet Interessentskab for at drive Fiskeri paa Bankerne, har affendt en Person til det sydlige Norge, for der at indkjøbe 2de smaae Dæksfartøier til Brug for Diemedet. Hvalrossefangsten paa Spidsbergen, Beeren-Eiland og andre Der i Nord-Fiskehavet, hvilken drives for det meste for Hammerfests Kjøbmænds Regning, har i 2 Aar været middelmaadig, i 2 Aar ganske god, hvorimod Expeditionerne til Spidsbergen Sommeren 1840 have været forbundne med betydelige Tab.

5. Bergværksdrift

finder ikke Sted i Districtet undtagen forsaavidt angaaer et Kobberværk, nemlig Altens, thi endt der paa forskjellige andre Steder er Kobbermalmanviiisninger, hvoraf nogle skulle være lovende. I Altens-Talvigs Præstegjæld under Altens Fogderi er beliggende Altens Kobberværk i en snæver Fjord, kaldet Kaaffjord paa Vest siden og ved Bunden af Altens Fjord. Det eies af et Interessentskab, hvis Medlemmer fornemmelig boe i England. Værket har flere Gruber. For nærværende Tid arbeides i Kaaffjorden paa 6 forskjellige, mere eller mindre lovende; men, en rigere Grube eller Gang, kaldet Reipas, haves i Altens, omtrent 1 1/4 Mil fra Kaaffjord og 3/4 Mil fra Handelsstedet Bøsefop, hvorfra Værksbestyrelsen har anlagt en Kjørevei til samme Grube. Ved alle Gruber i Kaaffjord er til Rettelse ved Malm- og Material-Transport anskaffet Jernbaner, som staae i Forbindelse med Rønder, rettede mod Straaning af Fjeldene, hvorigjennem Malmen fastes, for derfra at blive videre transporteret ved andre Jernbaner til Knusemaskinen, Vasseindretningen eller Smeltehytten. Til Malmens Forædling er oprettet 2de Knusemaskiner og en Vasseindretning, hvori Malmen er separeret fra dens mindre ædle Bestanddele igjennem en mekanisk Bevægelse af Vandet, som er frembragt ved en Knusemaskine, bestaaende af flere Cylindere, anbragte i Midten af nogle store Kasser fyldte med Vand; ved Bevægelse af disse frembringes der en lignende Bevægelse i Vandmassen, paa hvis Overflade er indsat Messingsfolde, fyldte med den knusede Malin; ved Vandets Stigen i Soldene bliver den lettere og mindre ædle Deel fyldt ovenpaa og siden stræbet af med Haanden. Til alle Gruber er anlagt bekvemme Kjøreveie.

Siden sidste Indberetning i Aaret 1835 har Værkets Personale tiltaget Aar for Aar og er nu steget til over 1000 Mennesker, hvori er indbefattet Arbeidernes Familier, der leve af Værket. Af dette Antal er 395 Norske, 85 Svenske, 34 Englismænd, 11 Tydskere, 472 Dvæner (fra Storhertugdømmet Finland) foruden 5 Rusere. Antallet af Bygninger har tiltaget i samme Forhold som Folkemængden. Saaledes haves, foruden de Baaningshuse, der benyttes af Værkets Bestyrelse, samt en Contoirbygning af Steen, Smedie, Vaskhuse, Maskinhuse, Smeltehytten, Materialhuus m. v., endvidere 120 Huse til Brug for Lægen, Betjent, Skolemester og Arbeiderne, uberegneede Boder, Vaskhuse, m. v. Til Rettelse for Arbeiderne er opført et Bageri, et Brøggeri og en Bespisningsanstalt, hvor de som ønsker det erholde Spise for billig Betaling. Et Møllebrug har i de sidste 5 Aar været i stadig Gang. Som tilhørende deels Værket og deels Arbeiderne holdes 24 Heste, 98 Storfæ og 142 Smaafæ.

Foruden den anordnede faste Skole har Bestyrelsen opført en Bygning, som benyttes til Børneasyl og hvori rummes over 100 Børn.

Overeensstemmende med Deres Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1835 har Værket opført en meget net Kirke eller Capel, hvori kan rummes omtrent 1000 Mennesker, og hvortil i Aaret 1840 er anskaffet et Orgel. Capellet er opført paa Værkets Bekostning, dog er dertil ved bemeldte Resolution og ved Deres Majestæts Resolution af 19de September 1840 ydet Bidrag under visse Betingelser tilsammen med 1000 Spd. af Dplysningsvæsenets Understøttelsesfond, mod Refusion af nordlandske Kirke- og Skolefond.

Værkets Smeltehytte var opbygget og blev færdig i Begyndelsen af Aaret 1839, og fra den Tid kan man regne, at Smeltning paa Stedet har taget sin Begyndelse. Hytten er en anseelig Bygning, opført af Slagsteen med Bordtag, undtagen omtrent en Trediedeel, som er tækket med Zinkplader. Smeltemetoden er hovedsagelig den Engelske og stær med Steenkul. Men i 1840 er opført 2de høie Dvne eller Blæseovne, og i den sidstforløbne Tid er opsat en Dampmaskine af 10 Hestes Kraft for at drive samme. Hensigten hermed er at sammenligne disse 2de Metoder, for derefter at kunne anvende den hensigtsmæssigste. For nærværende Tid bestaaer Hyttens Kraft, foruden de 2de nævnte høie Dvne af:

3 Reverberer = Dvne for Stjersteens = Smeltning.

1 - Ditto — do. for hvid Metal.

1 Reverbérer = Døn for sort Kobber.

1 - Ditto — do. for Raffinering samt

1 Calcinerovn.

Alle Reverbérer = Døne drives med Steenful, men de 2de Blæseovne med „Cokes“, for Forfærdigelsen af hvilken ligeledes er opført 2de Cokes = Døne i Nærheden af Hytten.

Ved Værket er oprettet et Tegls og et Kalk-Brænderi, af hvilke det Sidste drives ved Maffineri.

Bedlagt følger Tabel over Drivten ved Alstens Kobberværk ved Udgangen af Aaret 1840.

Jøvrigt tilføies med Hensyn til denne, at Forbruget af Steenful ved Værket er aarlig omtrent 50,000 norske Tønder og koster paa Stedet ved Værket omtrent 48 fl. pr. Tønde, i hvilken Henseende det maa erindres, at deraf ikke svares den ellers paabudne Indførselsold af 5 fl. Sølv pr. Tønde, cfr. Lov om Toldafgiifterne i Finmarken af 13de September 1830 § 1. Grubedrivten stæer alene med Forsagds-Arbejde, hvorved en Arbejder fortjener i Gjennemsnit bergmaanedlig fra 8 til 10 Spd. Dagløn for en simpel Arbejder er fra 30 til 40 fl. i Forhold til Tjenestetid og udviist Duellighed. Halvorne Mandfolk og Fruentimmer fortjener fra 16 til 24 fl. og Børn fra 8 til 16 fl. daglig.

Værket eier Huse, som ere asfurerede under Landets almindelige Brandforsikkring til et Beløb af 24,660 Spd.; desuden er Varebeholdningen asfureret i England for Ildsvaade til et Beløb af 12,500 Spd. Den aarlige Udtælling, som Omkostning ved Værkets Drivt, angives at udgjøre fra 90,000 til 100,000 Spd., foruden hvad som medgaaer til sammes Administration i England.

Værket har stadig gaaet frem i Virksomhed, men om Drivten hidtil har svaret Regning for Eierne, ansees tvivlsomt. Af Interessentskabets eller Bestyrernes systematiske Fremgangsmaade ved Drivten, maa det antages, at Meningen er, at det vil blive i stadig Gang, og de mange kostbare og solide Indretninger tyde hen paa, at Udsigterne, i hvorvel ikke brillante, dog ikke lade befrygte Tab, og at der kan ventes et jævnt og stadigt Udbytte. Det hele Etablissement er at ansee som en velindrettet Coloni, hvis Bestaaen er af lige Vigtighed for Districtet som for Entrepreneurerne.

6. Fabrik- og Haandværksdrivt.

I Districtet gives i Almindelighed ikke videre Haandværksdrivt, end at Almuen selv forfærdiger sit simple Huusgeraad og sine Klæder; dog have de mange Menneffer, som ved Alstens Kobberværk have samlet sig, truffet en Deel Haandværkere til Stedet. Af Fabrik- eller Industri-Anlæg gives for Tiden kun eet, nemlig

Talvig et Sæbefogeri, som eies af et Interessentskab i Hamborg og beskæftiger 4 Personer. Efterat samme i Aaret 1839 var begyndt, mistvivlede man om, at dets Drivt vilde svare Regning, og troede, at Entrepreneurerne vilde indstille samme; men i Sommeren 1840, efterat en ny Vetsent var antaget, skulle Udsigterne være blevne bedre. For Districtet vil et saadant Fabrik-Anlæg sikkert blive til Nytte, især hvis det lykkes, hvad man venter, nemlig at fabrikere Sæbe af Fiskens Hoveder og Indvolde, da derved kunde erholdes Fordeel ogsaa af disse forhen ubenyttede Dele af Fisken.

7. Vineringer.

a. Huusflid. Det grove Badmel, som Indvaanerne betjene sig af til Klæder, forfærdiges i Almindelighed inden Familierne af Fruentimmerne; ligeledes Klæderne af Kænfind. De til Fiskerierne og det ubetydelige Jordbrug fornødne Redskaber arbeides af Mandfolkene. Intet af dette sælges dog udenfor Districtet. Vinend bruges ikke af Lapperne og af Finnerne (Dvæernerne) kun lidet. Den Hamp, Klaverbug og Seildug, som forbruges til Fiskeredskaber og Baadseil, hentes fra Kjøbstaden.

b. Skibs- og Baadbyggeri. Intet Skib er bygget i Landdistrictet i de sidste 5 Aar. Hvad Baadbyggeri angaaer, da er dette paa Grund af Skovenes mislige Forfatning høist ubetydeligt. Enkelte Mænd i Alten beskæftige sig dermed, og da Arbejdet synes at være meget lønnende — for en otteaaet Baad betales

22 Spd. — kunde man vente, at flere vilde lægge sig efter samme; men hidtil har neppe flere end 8 à 10 Mennesker i Gjennemsnit været beskæftigede derved og det endda kun til enkelte Tider af Aaret. I Almindelighed er det dog kun mindre Baade, som forfærdiges. I Hammerfest og Maasø Sogne vides ingen Baad at være bygget i det omhandlede Tidsrum. Nysnævnte Fogderies Forsyning med Baade stæer deels fra Alten og deels fra Nummedalen samt Forsanger i Kjelvigs Thinglaug, paa hvilket sidste Sted antages at være bygget omtrent 20 større og mindre Baade aarlig.

c. Jagt. Fjeldfinnerne drive fornemmelig denne, tildeels ved at dræbe Ulve, dog neppe i Gjennemsnit over 12 aarlig. Udbyttet af Jagten bestaaer især af Nypper, hvoraf Vestfinmarkens District med Hammerfest By forsynes tilstrækkelig. Ligesaa fanges og skydes en Deel Harer samt nogle faa Ræve og Oddere. En af Hammerfest Byes Kjøbmænd har i Sommeren 1840 udsat 3de Par levende Korsræve af blaa Farve paa den store Søro, hvor hidtil ikke har været saadanne Dyr og hvor der heller ikke ere røde Ræve, der kunne fordærve Racen; ligesaa har samme Kjøbmand sat en Korsræv og en rød Ræv af forskjelligt Køn paa Den Høien. Forsaavidt det lykkes at forplante Korsræve-Racen til disse Steder, vil dette have gavnlig Indflydelse paa Jagten, saasom Korsrævens Skind er særdeles kostbart, da et eneste endog betales med indtil 50 Spd.

d. Fragtfart og Landtransport af Varer. Fragtfarten inden Districtet indskrænker sig hovedsagelig til Overbringelse af Brænde samt noget Tømmer og Planter fra Alten, samt den til Handelsvare tilberedede Fisk og det, Districtet kan afgive af Fedevarer, Kjøb, Hø m. v. til Hammerfest Byes og Altens Robberværks Forsyning. En Mand, som efter flere Aars Arbejde har faaet et lille Fartoi færdigt, benytter samme til Fragtfart mellem Alten og Hammerfest. Fjeldfinnerne, fornemmelig de af Kautokeino Sogn, fortjene en Deel om Vinteren ved Varetransporter med Rene over Fjeldet mellem Norge samt Sverrig og Rusland.

e. Handelen. Denne bestaaer i at Almuen bringer sine Producter til Hammerfest By, Altens Robberværk og Handelsstederne paa Landet, og igjen hos de Handlende tiltusse sig det de tiltrænge, nemlig Meel, Hamp, Fiskeredsfaber, Klaverbug, Seildug, Brændeviin m. v.

Land-Handelsstedernes Antal er 18, nemlig 11 i Altens Fogderi og 7 i Hammerfests Fogderi. Paa de fleste af disse er tillige Gjæstgiveri. Handelen er næsten udelukkende Tuffhandel, ifølge hvoraf Pengecirculationen kun er ubetydelig, og Laaneindretninger af ethvert Slags — med Undtagelse af Brændeviinsafgifts-Cassen — savnes. Paa Elvebassen i Alten skal holdes 2de Markeder, nemlig i Begyndelsen af Marts og Slutningen af November, ifølge Deres Majestæts Resolution af 20de December 1830. Disse Markeder ere hidtil kun blevne lidet søgte, hvortil den stedfindende Indskrænkning, hvorefter ved Markedet ikke maa udfjækkes eller sælges Brændeviin, maaskee tildeels er Aarsag. Paa enkelte af Districtets Handelssteder ere Priserne, endog paa Nødvendighedsvarer, uforholdsmæssig høie, ja Tobak, Salt, Suffer, Kaffe etc. vides endog at have kostet $\frac{1}{3}$ Deel mere, ja indtil det Dobbelte af hvad samme kjøbes for i Hammerfest og Tromsø Byer. Dette synes at gjøre flere Markeders Afholdelse i Districtet, og friere Handel dermed, tilraadelig.

Districtets Tilstand i Almindelighed. Med Hensyn til Afhændelser af faste Eiendomme, Pantfættelser og Aflysninger henvises til vedlagte Tabeller for Altens Sorenskriveri og for Hammerfest Ditto. De Dplysninger, som erholdes af disse Tabeller, ere dog kun til liden Veiledning, fordi det er sædvanligt, at Handeler om faste Eiendomme finde Sted uden Thinglæsning og at Pantfættelser indfries uden Aflysning. Aarsagen hertil antages at være deels, at Thinge i Districtet kun afholdes een Gang aarlig, og deels at Eiendommene i Almindelighed have ringe Værdi.

Angaaende Antallet af Executioner og Udpantninger i Hammerfests Fogderi vil noiagtig Opgave senere blive Deres Majestæt tilfjället, naar samme modtages fra vedkommende underordnede Embedsmænd. Det vides, at yderst faa Executioner ere afholdte sammesteds i de sidste 5 Aar. Tabellen viser det Fornødne i saa Henseende for Altens Fogderi.

Storrelsen af et Aars Løn i dette District er aarlig:

for en Tjenestebreng	20 til 40 Spd.
" en Tjenestepige	8 " 20 "
" Dagleier paa egen Koft, Mandsperson daglig	" " 48 f.
og en Pige	" " " 30 "

Denne høie Priis er tildeels blot tilsyneladende, idet Tjenestefolk og Dagleiere, som en Følge af den stedfindende Mangel paa Penge, betales med Varer, hvis Priser i Forhold dertil ere forhøiede.

I Alten gives nogle Veie. Paa 3de af disse kan man kjøre med Hjulvoiture omtrent $\frac{3}{4}$ Miil paa hver; den ene af disse er den ovenanførte, som Altens Robberværk har anlagt mellem dets Grube kaldet Reipas og Handelsstedet Vosekop; de øvrige 2 Veie ere Bygdeveie.

I Hammerfest Fogderi er intet Bygdemagazin. I Altens Fogderi er et saadant, om hvis Tilstand fra Amtet under 29de August f. A. er skeet Indberetning til Regjeringens Finants-Departement.

Sparebanker og Assuranceforeninger gives ikke i Districtet.

Hammerfest Kjøbstad.

1. **Gandel.** Med Hensyn til Byens Samhandel med det omkringsliggende Landdistrict refereres til hvad som findes anført ovenfor for Vestfinmarkens District. Det er troligt, at Priserne paa Kjøbmændenes Udsalgsartikler i de sidste 5 Aar ere faldne; men disse Priser ere dog endnu her usforholdsmæssigen dyre mod i andre Byer. Da Luffthandel er den almindeligste, er det muligt, at dette igjen rettes derved, at ogsaa Landalmuens Producter taxeres i Forhold dertil; men Embedsmænd og Andre, som ikke have Varer at levere eller Arbeide at præstere i Bytte og som saaledes maae betale de Varer de tiltrænge med Penge, lide derunder, hvorfor det heller ikke er usædvanligt, at man finder sin Regning ved at forskrive det Nødvendige fra Trondhjem, endog om den kostbarere Fragt med Dampfartsiet, Commissionsgebyr m. v. tages i Betragtning. Det er at haabe, at dette Misforhold ved den tiltagende Concurrence mellem de Handlende efterhaanden vil rettes. Vedlagte Tabel viser Antallet af næringsdrivende Indvaanere i Byen den 20de November 1840.

2. **Skibsfart.** De fordrede Dplysninger om denne Næringsgreen indeholdes i bemeldte Tabel.

3. **Haandværksdrift.** Antallet af de forskjellige Slags Haandværkere erfares ligeledes af bemeldte Tabel. Af disse kunne Bødferen og Vageren i enhver Henseende maale sig med deslige Professionister i andre Rigets Byer. Ogsaa forøvrigt er Haandværksdriften i Fremadstridende, dog indskrænket den sig hovedsagelig til Byens Forsyning, og endog denne ikke fuldstændig, idet saavel Snedker — som Skrædder og Skoarbeide af smukkere Slags forskrives fra Trondhjem og Hamborg; ligesom tildeels hvad Lømmerarbeide angaaer endog hele Bygninger, paa Grund af den høie Dagløn, tilhugges i Nummedalen under nordre Trondhjems Amt og andre skovrige Egne, for derefter at føres til Hammerfest. Ingen Art af nye Haandværker har nedsat sig paa Stedet de sidste 5 Aar.

4. **Bergværksdrift** eksisterer ikke.

5. **Fabrik anlæg.** I denne Henseende henvises til vedlagte Tabel. Aarsagen til Kornmøllens Udvidelse og Forbedring er, at Toldvæsenet i Hammerfest fordrede Told af det til Meel paa bemeldte Mølle formalede toldfrit indførte udenlandske Korn, naar det udførtes til Dele af Riget udenfor Finmarken. Men da Regjeringens Finants-Departement har antaget, at Told ikke bør erlægges af denne Vare, har Møllens Eier troet, at det vil svare Regning at lade Kornet formale, for derefter at sende det til Nordlandene til Forhandling. Møllen er næsten hele Aaret forsynet med tilstrækkelig Vand og vil, saafremt tilstrækkelig Udsætning paa Productet opnaaes, aarlig kunne formale over 14,000 Tønder.

6. **Skibsbyggeri.** Vedkommende Tabel indeholder de Dplysninger, som herom kunne meddeles. Denne

Industrigreen vil formeentlig aldrig drives vidt i disse Egne, formedelsk den lange Transport af Træmaterialier, de høie Arbejdspriser og de mørke Dage i Vintertiden.

7. Jordbruget. Til Ager er intet opdyrket og til Engeslaat alene nogle faa Maal Jord af Byens Grund.

Tilstanden i Almindelighed. Herom henvises til vedlagte Tabel, hvori Oplysning er meddeelt om Pantehæftelser, Aflysninger og Afhændelser af faste Eiendomme. Forøvrigt gjælder i denne Henseende hvad som ovenfor er anført, nemlig at Aflysning ofte undlades og at Afhændelser stundom foregaae uden Skjødes Udstedelse.

Lønnen for Tjenestefolk er for en Dreng fra 25 til 40 Spd. og for en Pige fra 15 til 20 Spd. aarlig. Dagløn paa egen Koft er for Mandsperson 48 p. og for Pige 30 p. Angaaende Marsagen til denne høie Løn gjælder her det samme, som er anført derom for Vestfinmarkens Landdistrikt.

C. I Senjen og Tromsø Fogderi.

1. Jordbruget. Dette Fogderi bestaaer af 2de Hoveddele, nemlig Tromsø District, indbefattende de 4re Præstegjælde: Skjervø, Lyngen, Carlssø, Tromsø og Hillesø Anner til Lenvigs Præstegjæld samt Senjens District, bestaaende af de 6 Præstegjælde: Lenvig, Trans, Ibbestad, Trondenæs, Dværfjord og Berg. Disse Districter ere i flere Henseender forskjellige. I Tromsø District lægger Naturen næsten overalt uovervindelige Hindringer i veien for et ordentligt Jordbrug. Korn avles derfor ikke sammesteds; thi Forsøg dermed paa enkelte Steder i Lyngen og Tromsø fortjene neppe at omtales. Af Potetes avles vel en Deel, men ogsaa dette maa ansees som Vinæring, da Søen afgiver det vigtigste. Jordbruget bestaaer saaledes fornemmelig i Høavl. For at befordre denne, lægges Gjødselen ovenpaa Græsmarken, som derimod ikke vendes om ved Hjælp af Harv eller Spade, ligesom Udsæd af Høfrø heller ikke finder Sted. Grøftegravning seer man kun sjælden. Herfra gjør dog Omegnen af Tromsø By Undtagelse, idet flere ikke ubetydelige Myrstrækninger, som ere afhændede fra Tromsø Præstegaard ifølge Deres Majestæts Resolution af 8de November 1830, ere blevne ved Byens Indvaanere ubtappede og gjorte frugtbare som Engmark. Disse forhen udyrkede Myrstrækninger afgive nu et vigtigt Bidrag til Byens Forsyning med Hø, ligesom de derpaa opførte pyntelige Huse tjene til Lyststeder for Byens Indvaanere om Sommeren.

I Senjen, i Særdeleshed i Monselven under Lenvigs Præstegjæld, Bardo- og Sallangs-Dalen i Ibbestads Præstegjæld, samt i Trans, Dværfjords og Trondenæs Præstegjælde, avles derimod i gode Aaringer noget Korn, fornemmelig Byg samt Rug og lidt Havre. Flere Aar efter hinanden have dog bevirket, at der er bleven saaet mindre og mindre, saa at, da den særdeles gode Sommer og Høst indtraf i Aaret 1840, blev Kornavlingen, af Mangel paa tilstrækkelig Udsæd, ikke saa betydelig som ellers vilde blevet Tilfælde. Potetesavlen i Senjen er forholdsmæssig betydeligere, og deraf, som ogsaa af Røper, Kaastrabi, Gulerødder, Timian og andre Rjoffenurter forsynes tildeels Districtet og Tromsø By, skjøndt deraf ogsaa ikke ubetydeligt indføres fra Landets sydligere Egne og fra Udlandet. Af Agerdyrkningsredskaber have Plov og Harv, hos de mindre Formuende tildeels af Træ, men hos de mere Formuende af Jern. Avl af Kiin, Hamp og Humle finder ikke Sted; derimod have i Haugerne plantede Stikkelsbær- og Ribsbuste, hvis Bær dog sjælden blive modne.

Til Forbedring af Jordbruget i Senjen finder Grøftegravning, Vands Afledning og deslige Sted. Det vilde dog være kommet langt videre end det er, hvis ikke flere flette Aaringer, som meldt, vare indtrufne, og derhos i Aaret 1839 Kornet og Høet saavel paa Marken som i Laderne ikke var bleven meget medtaget af Lemæn og Hjeldmuus.

De store Myrstrækninger frembringe en ikke ubetydelig Deel Muldebær, som toges til Multegrød, hvoraf en Deel udføres. Prisen paa samme er forskjellig efter som deraf erholdes mange eller faa, fra 5 til 15 Spd. pr. Tønde.

Jordbruget i Fogderiet antages idet Hele at være omtrent saadant som anført i Amtets forrige Indberetning, hvortil derfor henholdes; dog bemærkes, at Udfiskning senere fornemmelig i Skjervs og Lyngens Præstegjelde har gaaet jævnt fremad. Aarene 1836, 1837 og 1838 vare ufordeelagtige for Jordbruget, 1839 middelmaadigt og 1840 særdeles godt. Potetesavlen troes at have tiltaget ikke ubetydeligt; men Kornavlen staaer endnu i den Grad tilbage, at samme maa ansees for en aldeles underordnet Næringsdrikt imod Fiskeri og Fædrift.

Som Bilag vedlægges her Fortegnelse over Jordbrugene.

2. Fædriften. Fædriften er næst Fiskeriet Indvaanernes vigtigste Næringsvei, og i Monselven samt Vardobalen og Sallangsdalen, hvor intet Fiskeri kan drives, er samme endog den vigtigste. Vel har Districtet ikke Overflod af Engmark til Høslaat, men derimod rige og vidtstrakte Havnegange. Hvad som mangler af Hø til Kreatursføde om Vinteren, erstattes imidlertid ved Brug af Potetesgræs, Løv, Birkeqviste og Bark, Smaasild, Fiskehoveder og andre Dele af Fisken, Tarre, Tang og i Senjen Halm. Køerne ere i Almindelighed — enkelte Districter, hvoriblandt især Anneret Vardo og Monselvdalen ere Undtagelser — smaae og malle i det Hele mindre end Køer i Rigets sydlige Dele, formodentlig fordi de her fødes slettere om Vinteren og de ligeledes om Sommerenætterne, ved at ligge ude paa Marken i Grinder, lide af Kulde, da Sommerfæhuse ikke her ere almindelige. Hvormeget Køerne lide ved at fødes om Vinteren for det Meste ved Hjælp af bemeldte Surrogater, kan skjønnes deraf, at det ofte er Tilfældet, at om Køer kalve betids om Vinteren, afgive de næsten ingen Mælk førend de ved at gaae paa Sommerhavn en Tid have taget noget Høld.

Faareracen er norff, dog tildeels engelsk. Den afgiver i Almindelighed grov og strid Uld, men som antages at være mest tjenlig til Søbrug, nemlig Søvanter og Strømper. Paa enkelte Steder holdes de saakaldte Udgangerfaar, som den hele Vinter gaae ude og staffe sig selv Føde. Af Faareffind beredes især Indvaanernes Sengefælder. Mange underholde Gjeeder, da disses Skind, der holde bedre Vandet ude end Sauvffind, ere uundværlige for Søbruget, saasom deraf forfærdiges Skindbuxer, Staffe etc.

Alf Sviin underholdes en Deel, da i den senere Tid ikke alene Nordmænd, men ogsaa Søfinner have anskaffet sig saadanne. Svinene ernæres for en stor Deel af Fiskeaffald, hvoraf dog deres Kjød antages at blive mindre godt. Svineracen er liden.

Hestene ere smaae men livlige, dog er i Senjen en større og smukkere Race; denne have ogsaa i Tromsø By. Det er ikke usædvanligt, at Heste om Vinteren søge sin Næring ude, da de maae lade sig nøie med frosent Græs og paa Hjæren af opfyldt Tarre. Paa enkelte Steder ved Havkanten, hvor ikke Benyttelse have for Heste med Hensyn til Brændes Anskaffelse, bjerger man Høet ved Folkehjælp eller bruger en tæmmet Dre dertil. Af Hjerfræ underholder Almuesmanden paa enkelte Steder Høns, men ikke almindeligen andet Hjerfræ.

Det er ikke muligt med nogenlunde Sikkerhed at afgjøre om Kreaturholdet i det Hele er forøget eller formindsket siden 29de November 1835, da Eftertælling og Opgave deraf fandt Sted. Saameget er vist, at Productet af Fædriften ikke er tilstrækkeligt til Districtets Forsyning, da meget Smør og Keenkjød indføres fra Sverrig og Tsalgys fra Rusland.

3. Skovvæsen. Statens Fyrrestove i Monselven samt Vardo og Sallangen ere deels paa Grund af den efter Udviisning foretagne Hugst, deels ved ulovlig Hugst og endelig ved at Træer ere nedblæste, blevne haardt medtagne i den senere Tid. Fogden har derfor i forrige Aar ikke tilstedet anden Hugst i Skovene end af Nedfaldstræer, hvorhos dog de, der have erholdt Plads i Statens Alminding, erholde det Fornødne af Skoven til Huisbrug. Ifølge heraf finder Udviisning til Hugst ikke længere Sted i den Udstrækning, som de afholdte Skjønforretninger til Bestemmelse af hvormeget Tømmer, der uden Skade for Skovene kunde aarlig hugges, medførte. Nærmere Opgave af hvad som aarlig er hugget, er meddeelt i Fogdens Regnskaber

til Statscassen. Retlig Paataale er foranstaltet for den ulovlige Hugst, forsaavidt Amtet derom har erholdt Kundskab. Foruden disse Fyrrestove er der i Skjervs Præstegjeld ikke ubetydelig saadan Skov i Reisen (ved Reisen Elv) og ved Bunden af Dvænangsfjorden. Denne Skov tilhører en privat Mand og bruges af Leilændinge, som mod en vis Afgift tilstedes at hugge deri; derfra henføres Tømmer og andre Bygningsmaterialier til de omkringsliggende Egne, fornemmelig ved Søkannten.

Al Fyrretræernes Rødder brændes i Skjervs Præstegjeld Tjære, hvoraf antages at aarlig produceres 3 à 400 Tønder, som sælges til Kjøbstæderne; Prisen paa samme er 3 à 3½ Spd. pr. Tønde. En Tylt 10 à 12 Alens Tømmer koster i Tromsø By omtrent 6 Spd., en Tylt Bord 6 Alen lange 8 Ort og en Tylt Bag eller Baghovn 60 à 72 f. Ved Udgangen af Aaret 1840 var i Fogderiet 21 Sauge, hvilke tilsammen, efter den constituerede Fogeds Opgave, ere ansatte til en Skjorsel af 387 Tylter aarlig.

Løvsfoven i Districtet bestaaer fornemmelig af Birk samt af noget Alder (Or) og Bidje. Den er i stærk Aftagende, hvortil den ved Folkemængdens Tilvært forøgede Forbrug i de senere Aar, saavel i Fogderiet, som i Tromsø By, formenes især at være Aarsag; tildeels antages dog samme at skrive sig fra skodesløs Omgang med Skoven, saasom at Hugst stæer, naar der ligger høi Sne paa Marken, saa at den nederste Deel af Træet bliver staaende tilbage uden at benyttes, og at Hugst foregaaer for Føde, saa at intet Træ lades tilbage for at tjene til Ly for de unge Skud. Den skadelige Afbarkning af Træer, som foregaaer deels for at erholde Barken, der benyttes til Garveri, og deels af Fjeldsinnerne, som spise den saakaldte Sav, der er mellem Træet og Barken, bidrager ogsaa til Skovens Udelsæggelse.

Fra Monselven eller den Fjord, hvori samme falder ud, kaldet Mallangen, og fra Balsfjorden forsynes Tromsø By med Brændevæed, bestaaende næsten udelukkende af Birk. Man antager, at der i Byen aarlig forbruges 3 à 4000 Favnne Birkebrænde, som der har kostet 1 Spd. 96 f. til 1 Spd. 72 f. og i senere Tid 1 Spd. 60 f. pr. Favn. Paa andre Steder i Fogderiet er Beden i høiere Priis, saasom ved Trondenes Skolelærerseminarium, hvor den, af Mangel paa tilstrækkelig Concurrence ved Leverancen, har kostet 2 à 3 Spd. pr. Favn.

Paa de Steder i Fogderiet, som have Mangel paa Brændeskov, især ude ved Havkannten, kjøbes Beden inde fra Fjordene og tildeels bruges Torv, fjeldnære Lyng til Brændsel. Ogsaa benyttes tildeels Drivvæed eller Rækvæed til Brændsel og Bygningsmaterialier. Til at bemægtige sig saadan Væed, i al Fald naar den har saa ringe Værdi, at det ikke lønner sig at behandle samme som Braggods, have formeenlig et Slags Hjemmel i Rescript af 10de Febr. 1747. Kul virkes kun til eget Forbrug.

4. Fiskerier. Hvert Aar i Januar og de første Dage af Februar begive Fogderiets fleste og raffeste Mandfolk sig til Fiskeriet i Lofoden, hvorfra de komme tilbage i April. Dette Fiskeri har i de sidste 5 Aar været misligt, især for en Deel af dette Fogderies Indvaanere, som mangle Sæt til Garnbrug, hvorfor de alene derved kunne bruge Dagline. Vinteren 1840 kunde mangen Fisker, som ikke havde Sæt, neppe regne at have havt videre Brutto-Fortjeneste end 12 Spd. og 1 Tønde Lever, eller tilsammen 17 à 18 Spd. Den nødvendige Koft, som tiltrænges under Fiskeriet, beregnes uden Hensyn til den Fisk, som fortæres, til 8 Spd., Skittagte af Børnskab og Skindhjre til 6 Spd., og der erholdtes saaledes ikke mere tilbage end 3 à 4 Spd. som reen Fortjeneste for næsten 3 Maanedes anstrængende Slid og Slæb. De som have Garnsæt erholde dog i Almindelighed større Fortjeneste. De fleste antage, at i Lofoden er Afgang til flere Garnsæt end der for Tiden benyttes, idet Afstanden mellem Garnene ikke behøver at være saa stor som den er bestemt. Den Commission, der naadigst er anordnet til at revidere Lovbestemmelserne om Fiskeriet i Lofoden og som er tilforordnet 2de Medlemmer fra dette Fogderi, vil uden tvivl henvende sin Opmærksomhed paa denne vigtige Gjenstand.

Torrsefiskeriet om Vinteren i selve Fogderiet har i de sidste 5 Aar været høist ubetydeligt og kun staaet

til partielt, saasom i Aaret 1839 paa nogle Steder i Carlsø Præstegjeld. Efterat Fiskene ere komne hjem fra Lofoden, foregaaer noget Torskefiskeri ude ved Havet med Dybsagn. I de sidste Aar har dette Fiskeri dog været mislykt.

Hjemfiskeriet bestaaer fornemmelig af Sei om Sommeren med Rodt samt Dorg og Krog, og om Høsten med Garn. I Aarene 1836, 37, 38 og 39 slog det dog nogenlunde til i Districtets nordre Deel, men i 1840 mislykkes det ogsaa der.

En stor Deel af Fogderiets Mandfolk især inde fra Fjordene reiser om Sommeren til Ost- og Vest-Finmarken for at drive Fiskeri af Tors, Dveite og Sei. Skjønt ogsaa derved er gjort ubetydelig Fangst i de senere Aar, obtinere dog Fiskerne den Fordeel, at de uden Indforselstolds Erlæggelse kunne, mod raa Fisk, i den saakaldte Maffetid fra 1ste Juli til 15de August, tilbytte sig directe af Russerne Kornvarer eller Meel-sorter og hjemføre samme i deres til Fiskeriet brugte aabne Vaade, cfr. Lov om Toldafgiwterne i Finmarken af 13de September 1830 § 9 og Lov om Handelen af samme Dato §§ 9 og 10.

Sildefiskeri foregaaer om Høsten inde i Fjordene. I flere Aar har det kun fundet Sted i Senjen. Det slog Feil i Aaret 1839, men i de øvrige af de sidste 5 Aar er fisket noget. Om Sildefiskeriet tiltrænges forandrede Lovbestemmelser, fornemmelig forsaavidt at det nu i Regelen maa ansees forbudt her i Amtet at fange Silde med Rodt, cfr. Frdn. af 1ste Febr. 1786 Cap. III. § 4 og Lov af 8de Febr. 1816.

Dveitefiskeriet er fremdeles i Aftagende, og Nav og Rælling, der tilberedes af den Dveite som fanges om Vinteren, derfor sjelden og kostbar. Haakjerringfiskeriet begynder paa de Steder, hvor samme drives, strax efter Fiskenes Hjemkomst fra Lofoden og fortsættes den hele Sommer. Dette Fiskeri er forbundet med megen Fare, da det drives i aaben Vaad paa Grundene ude i Havet flere Mile fra Land. Det høres derfor ikke sjelden, at Fisker, Vaad og Fangst bliver borte ved saadan Leilighed. I forrige Aar gjorde Enkelte i Carlsø derved en heldig Fangst.

I Tromsø By har Høsten 1840 dannet sig et Interessentskab for ved smaa Dæksfartøier at drive Fiskeri, fornemmelig af Haakjerring, paa Banterne udenfor Kysten. Et Sammenstod af henved 4000 Spd. er dertil tegnet og Interessentskabet inddeelt i Actier, hver paa 20 Spd. En af Interessenterne er afreist til Rigets sydlige Byer for at indkjøbe 3de hensigtsmæssige Fartøier til Foretagendet. Allerede næste Sommer (1841) vil dette Fiskeri begynde. Ogsaa i Lyngens Præstegjeld er dannet et Interessentskab i lignende Dilemme, ligesom enkelt Mand i Skjerve Præstegjeld skal have besluttet at anskaffe et Dæksfartøi til saadant Brug. Det særdeles heldige Udfald af Bankfiskeriet fra Hammerfest Sommeren 1840 har foranlediget disse gavnlige Foretagender, som af Alle imødesees med Forhaabning. Lykkes de ogsaa herefter, ville de formeentlig opmuntre Almuesmanden til at anskaffe sig Dæksfartøier til lignende Brug. Den usædvanlig lange og stormfri samt i det Hele gode Sommer i 1840 har dog udentvivl meget bidraget til det heldige Resultat, som da fandt Sted.

Alf Hvaler ere kun enkelte smaae fangede i dette Fogderi i de sidste 5 Aar. Derimod blev Sommeren 1840 kjøbt af Handlende i Tromsø 2de store Hvaler i Westeraalen, hvilke betaltes den ene med omtrent 800 Spd. og den anden med omtrent 500 Spd.; men formedels de mange Omkostninger ved Transporten og Spæffets Brænden til Tran, lode de forholdsommæssig betydelige Tab ved disse Entrepriser.

Alf Ferskvandsfisk fanges kun ubetydeligt, saasom til Fortæring i Districtet noget Drret, hvoraf sjelden sælges til Tromsø By. Larefiskeri er heller ikke af nogen Vigtighed. I Laxfjorden i Lenvigs Præstegjeld fiskes dog saameget, at en Deel sælges, fornemmelig fersk til Tromsø By.

Amtet seer sig ikke istand til med nogenlunde Bished at opgive hvormeget der i det Hele af hvert Slags fiskes i Fogderiet. Dette kan saameget mindre skee, som en stor Deel af den Fisk, der udføres herfra, er fisket og ophængt for at tørres i Lofoden, hvorfra den transporteres til Senjens District om Vaaren, for derefter enten at afhændes i Tromsø By til Udfibning eller føres til Bergen. Det bemærkes, at næsten Alt hvad der fiskes i Lofoden

af Fisk fra Tromsø District afhændes i Lofoden, dels raa og dels efterat være hængt paa Gjeld. En Mængde af den fangede Fisk fortæres ogsaa i dette folkerige District (Fogderiet antages nu at have omtrent 27,000 Mennesker), da Fisk udgjør Indvaanernes vigtigste og billigste Føde, og at beregne eller opgive hvad der saaledes fortæres i Districtet lader sig neppe gjøre med Nøiagtighed. Fiskerierne have, som anført, næsten i hvert af de sidste 5 Aar været under det Middelmaadige. Indeværende Aar giver, som man troer, Haab om et godt Vinterfiskeri, da en overordentlig Mængde Alfer (Blæsprut), som efter gamle Folks Sigende er et godt Omen for Fiskeriet, da den lokker Fisken ind fra Havet, opfylder alle Fjorde og Sunde.

Fiskeredskaber, der benyttes i Districtet, ansees af kyndige Folk mindre hensigtsmæssige, end de som bruges andensteds, saasom i Saltens og Helgelands Fogderier. Amtet kan, af Mangel paa Kjenndskab til sidstnævnte Fiskeredskaber, ikke bedømme om denne Anse er befoiet. At opmuntre til Benyttelse af forbedrede Fiskeredskaber, saasom ved at bevilge Penge af Communcasserne til Præmier for sammes Anskaffelse m. v., synes at være en Gjenstand, værdig de specielle Formandskabers og Repræsentantskabers Opmærksomhed. Amtet kan ikke betvivle, at Brug af andre Redskaber snart vil blive indført her, hvis det virkelig forholder sig saa, at de i Nabodistricterne have fortrinligere.

Indførselstolden af Seilgarn, der benyttes til Fiskegarn, er formeentlig uforholdsmæssig høi ved at være ansat til 5 Skilling Sølv pr. Pd. eller $1\frac{1}{2}$ Spd. Sølv pr. Vog. Det antages, at mere saadan Traad vilde indføres (den forskrives fra Rusland) og Almuesmanden mere benytte de fordeelagtigere Fiskegarn, istedenfor andre Fiskeredskaber, hvis bemeldte Told nedsattes. Gjennem forsøget Belfand hos Almuen erholdt Staten formeentlig mere end tilstrækkeligt Vederlag for det Tab i Toldindtægter, der er en Folge af saadan Nedsættelse, for hvilken endog nogen Indtægt umiddelbar vilde tilflyde Statscassen ved den af større Fiskefangst flydende forsøgede Udførselstold. Det er ikke at vente, at den fornødne Traad skal spindes i Districtet, fordi Mandfolkene næsten steds ere fraværende paa Fiskeri og Jruentimmerne have nok at bestille især med at forskaffe Føde fra Skov og Strand for deres Kreature Vinteren over.

5. **Bergværksdrift.** Ved Baddern, som er en Vissjord af Dvænangensfjord i Skjervs Præstegjeld, har en Kjøbmand i Tromsø og Medinteressenter i Kjøbenhavn erhvervet Røthing til Anlæg af et Kobberværk. I de sidste 2 à 3 Aar er bleven arbeidet sammesteds ved at føre kobberholdig Erts ud af en Grube, og for nærværende Tid er man beskæftiget med at drive en Stoll ind til Gruben. Der har forhen været arbeidet af flere indtil 13 Mand, men nu er dermed kun beskæftiget en Opsynsmand og 2 à 2 Bergarbeidere. Malmens Gehalt opgives forskjellig, nemlig fra 10 til 18 ja indtil 27 pCt. Kobber. Fra Gruben eller Stollen til Søen er $\frac{1}{2}$ Mil, som Kobbermalmen maa føres om Vinteren paa Slæde. Intet af samme er hidtil udsfibet, ligesom heller ikke Smeltehytte er anlagt. Der skal allerede være anvendt 1500 til 2000 Spd. paa dette Foretagende.

6. **Fabrik og Haandværksdrift.** I Landdistrictet gives ingen Fabrik. Almuen forfærdiger for en Deel selv hvad den tiltrænger af Smedes Smeders Skomagers og Skrædderarbejde m. v.; dog boe i de fleste Præstegjelde Haandværkere i disse Professioner, hvilke for en Deel forarbejde hvad Almuen behøver. Haandværksarbejde afhændes ikke fra Districtet, undtagen dog, at efterat saadant ved Lov af 9de August 1839 er bleven tilladt, føres en Deel Smederarbejde, saasom Vinduer, Dørre m. v. fra Monselven og andre Steder til Tromsø By. Ogsaa de Stave, som af Bødderne i Tromsø benyttes, erholdes tilhuggede fra Landdistrictet, fornemmelig Mallangen og Balsfjorden. I Tromsø Landsogn boer en Gjørtler, som endog befatter sig med Støbning af Kirkeflokker, der ere lyffedes godt, ligesom i Fogderiet gives Stampemøller og boe Farvere. Fra Districtets sydlige Deel udføres eller sælges en Deel Badmel og andre Stoffer.

7. **Vinæringer.**

a. Huusflid. Herom gjælder det som nylig under No. 6 er anført og ligeledes hvad som er bemærket i Amtets forrige underdanigste Indberetning, da Huusfliden fremdeles er i Tiltagende. Den vigtigste Hindring for dennes Fremme antages at ligge deri, at Almuen holder flere Creature end den kan føde af Gaardens Avl. Det medtager nemlig megen Tid, især for Fruentimmerne, at samle hvad de tiltrænge til at holde Liv i Creaturene om Vinteren, og dette hindrer dem fra at lægge Bind paa Huusfliden.

b. Skibs- og Baadbyggeri. Skibe og Jægter ere ikke byggede i dette Fogderi i de sidste 5 Aar. En Deel af Almuen beskæftiger sig med Baadbyggeri, som især finder Sted i Skjervø, Tromsø, Lenvig, Trano og Ibbestads Præstegjelde. En stor Deel Baade kjøbes dog fra Helgelands og Saltens Fogderier under Nordlands Amt. Disse Steders Indvaanere føre Baadene, nemlig fra Helgeland især af Grantræ og fra Saltens af Fyrretræ, med sig ved Lofodfiskeriet, hvor de kjøbes og henføres her til Districtet. Det maa tilskrives de høie Priser paa Fyrrematerialier og den totale Mangel paa Gran, at Districtet saaledes behøver Tilførsel af Baade. Ogsaa Emner til Aarer kjøbes tildeels i Lofoden.

c. Jagt. Paa Fastlandet fanges og skydes aarlig nogle Bjørne og enkelte Ulve, samt der og paa de større Der Ræve og Harer. Ogsaa Odderfangst finder Sted, fornemmelig paa Senjosen og tildeels i Carlsø Præstegjeld med flere Steder. Søfinnerne give sig meest af med denne Fangst, som skeer deels derved, at de lægge Jern eller Sar i Odderens Bei og deels ved at de lægge sig paa Luur efter den og skyde den, naar den søger op til sine Huler. Søfinnerne ved Haakanten skyde ogsaa endeel Sælhundede og Niser eller Marsvin. Spættet af de to sidste Slags Dyr bruges til Agn især ved Fangst af Haakjerring og Spættet af Sælhundede spises. Iøvrigt bestaaer Jagten, foruden af Harer, fornemmelig af Fugle, saasom enkelte Orne og Bildgiæs m. fl., men især af Kyper, som erholdes i stor Mængde og tildeels skydes af Søfinnerne, som ere udmærkede Skyttere, med Kugle og smaae yderst simple Geværer eller Risper. Kyper ere i de to sidste Vintre fangede i saadan Mængde, at de ere blevne solgte for 4 à 6 Sk. pr. Stykke.

d. Fragtfart og Landtransport af Varer finder ikke Sted som særskilt Næringsvei.

e. Handelen. I hvert af Fogderiets Præstegjelde er beliggende Handelssteder, nemlig i Tromsø District 16 og i Senjens ditto 15; med disse Handelssteder er forbunden Gjæstgiveri og i Almindelighed den Forpligtelse at holde Thing paa sædvanlige Vilkaar. Desuden ligger Tromsø Kjøbstad i Tromsø District. Almuens vigtigste Handel bestaaer i, at den fører sine Producter af Fisk og Tran m. m. til nærmeste Handelsmand eller til Tromsø By, ligesom ogsaa en Deel deraf aarlig skibes for Almuens Regning til Bergen. Handelsmændene sælge hvad de afkjøbe Almuen, fornemmelig til Tromsø og for en Deel til Bergen. Derimod erholder Almuen fra Handelsmændene og Kjøbstæderne deres Fornødenheder, bestaaende fornemmelig af Meel, Salt, Hamp, Fiskeredsfaber og Seildug samt Luxusartikler, især Bomuldsstøier, Tørklæder, Kaffe, Sukker og Brændevin m. m.

I Tromsø District have 4 Jægter, der en Gang hvert Aar sendes til Bergen, ladede med Egnens Producter, saasom Fisk, Tran, Fjær, Duun, Bukkestind, Multegrød; ligesaa have i Senjens District 12 Jægter, hvormed, da nogle gjøre 2 Reiser aarlig, affendes omtrent 16 Ladninger derhen. Der skibes altsaa aarlig herfra til Bergen omtrent 20 Jægtladninger Fisk, i Gjennemsnit hver paa circa 3000 Boger eller til sammen 60,000 Boger Fisk, ligesom ogsaa afgang til Bergen fra 60 til 300 Tønder Tran med hvert Fartøi, eller i Gjennemsnit omtrent 150 Tønder pr. Ladning, som udgjør 2 à 3000 Tønder Tran aarlig. Omtrent den dobbelte Mængde Fisk og Tran udføres aarlig fra Districtet til Tromsø By til Udfiskning.

Foruden den anførte Handel med Tromsø By forsynes denne fra det omkringliggende Landdistrict, fornemmelig Monselvdaalen og Balsfjorden, med Smør, Kjød, Poteter, Kaastrabi, ferst Fisk, Brændevin m. m.; ligesom en Deel Creature sælges fra Fogderiets nordlige Deel til Altens Kobberværk. Meget af det Kjød, som forbruges i Districtet og Tromsø By, er af Rener og Kyper, som for en stor Deel bringes til Distric-

tet fra Sverig, af Fjeldfinner, der især sælge samme ved Skibottens Marked, som afholdes aarlig i November og Januar. Meget af Talglæs, som forbruges i Districtet og Tromsø By, føres derhen fra Rusland.

f. **Æg- og Duunsamling.** I Districtet er det en ikke uvigtig Indtægt for Mange at opsamle Duun og Fjær samt Æg af vilde Fugle, der lægge samme om Baaren paa Holmer, Der og andre affidesliggende Steder. Af Fuglene ere især Dunen af Ederfuglen og Fjæren af Lundefuglen fortrinlige; Kjødet af disse nedfaltes af Søfinnerne til Huusbrug. Fuglene bygge Neder paa Marken af Duun og Fjær og lægge deri Æg, som, naar man vil have Nytte af dem, maa borttaages om Foraaret førend Ingelen udbruges, men Duun og Fjær opsamles senere henimod Sommeren. Den, som eier de Steder, hvor Duun, Fjær og Æg saaledes findes, ansees efter Sædvane udelukkende berettiget til at opsamle disse Ting. Forsaavidt Stederne, som det heder, ere frelyste, hvilket betyder, at der er thinglæst et Document, indeholdende Forbud for Andre mod at bemægtige sig af bemeldte Producter, ansees Eieren yderligere betrygget for Indgrib i sin Rettighed dertil, formodentlig grundet paa Lovens 1 — 22 — 17, hvorefter den private Bod, som under Navn af Vandnam tilfalder Eieren, i Tilfælde af at Forbud er steet, undertiden oppebæres med dobbelt saa stort Pengeløb som ellers. Det ansees tvivlsomt, om Uvedkommende, naar de borttage fra Æggeværerne saadan Duun, Fjær og Æg, kunne straffes herfor som for Tyveri, isærdeleshed fordi disse Ting ere Frugt af vilde Fugle, efter hvilke Jagten her i Riget i Almindelighed er tilladt. Amtet tillader sig at gjøre opmærksom herpaa, for at vedbørligt Hensyn dertil kan tages i Forslaget til den forventende ny Criminallov. Det forekommer Amtet klart, at Borttagelse af deslige Ting saavelsom ogsaa af Tarre og Tang samt Gravning i Fjæren efter Fiskeagn uden Eierenes Tilladelse, bør straffes mildere end Tyveri, fordi samme, efter den almindelige Mening, ikke ansees saa skammelig som dette.

g. **Om Districtets Tilstand i Almindelighed angaaer,** da antages Folkemængden, paa Grund af steete Indvandring fra Rigets sydlige Egne og af Dvæner, at være forøget i de sidste 5 Aar, men om ogsaa Velstanden er bleven det, ansees tvivlsomt. Amtet formener paa Grund af de i samme Tid indtrufne mislige Fisserier, at Almuen er bleven fattigere. Dette sluttet deraf, at den er kommen dybere og dybere i Gjæld til de Handlende paa Landet og i Byerne. Det maa ansees vist, at næsten enhver Kjøb- og Handelsmand hos Almuen har betydelige Fordringer udestaaende, hvilke for nogle Handlende opløbe til 20,000 Spd. og derover. Man feiler imidlertid ved at antage, at de Handlende ere tiltagne i Velstand eftersom Almuen er bleven fattig. De mindre gode Fisserier have ogsaa virket skadeligt for de Handlende. For at sikke sig Udbyttet af Fisserierne have de Aar efter Aar maattetournere Almuen med dennes Fornødenheder af Fødemidler, Fisseredskaber ic. i Haab om, at den derved stiftede Gjæld skulde afbetales med den fremtidige Fiskefangst, men naar denne udeblev eller ikke svarede til Forventningen, har Almuen ikke kunnet dække den gjorte Gjæld, hvorfor Handelsmanden paany har maattet gjøre Forstød, stolende paa, at Fisseriet næste Aar vilde give mere af sig; men ogsaa da er han i dette Haab bleven stuffet. Da Almuen ikke har faste Eiendomme af synderlig Værdi, indsees letteligen Beskaffenheden af den Velstand, som bestaaer i udestaaende Fordringer, hyppotiserede saa godt som alene ved Haabet om bedre Fisserier. De mange Fallitboer i Districtet, som de til Regjeringens Justits- og Politidepartement aarlig afgivne Skiftetabeller opvise, og de yderst smaa Arve, som i Almindelighed falde, hvor Boerne kunne dække Gjelden, ere talende Beviser for, at der i Districtet ikke herfter Velstand.

At Almuen's Gjæld aarligen forøges, maa uden tvivl ogsaa for en Deel tilskrives andre Aarsager. I Districtet holdes kun Thing een Gang aarlig, og der har indtil det sidste Aar ikke været nogen Procurator, som har fungeret i denne Egenkab. De Handlende have derfor havt Bæmselighed ved at erholde deres udestaaende Fordringer inddrevne om de end havde ønsket dette. Det kan neppe heller nægtes, at de stundom ikke have gjort hvad de kunde for at erholde sit Tilgodehavende indfordret, hvortil Aarsagen formeentlig er, at det neppe

kan ansees skadeligt for dem, at have saameget tilgode hos Almuesmanden, som dennes ubetydelige Eiendele afgive Sikkerhed for. Den brave Almuesmand anseer sig nemlig forpligtet til først og fremst at afbetale paa sin Gjæld af den Fangst han gjør; denne kan saaledes stundom bidrage til, at den Handlende forsynes med Almuens Producter, medens de, til hvem Almuen ikke er bunden ved saadan moralsk Forpligtelse, ikke kunne erholde Producterne kjøbt. De udestaaende Forbringere ere saaledes i Regelen ikke blevne inddrevne førend ved Debitorernes Død, da de ere fordrøede i disses Boer. Det har været en Følge heraf, at Almuesmanden letfindigen har stiftet Gjæld og ikke ibrigen har stræbt at komme ud af samme. Det er bleven ham saa at sige til Bane at være gjældbunden; han troer endog i Almindelighed, at den Handlende er forpligtet til at give ham Credit og at dette især gjælder om den, til hvem han allerede forhen staaer i Gjæld; af flere, til hvem han skylder, mener han Forpligtelsen paahviler den, til hvem han sidst leverede Varer, hvorimod han omvendt antager at burde først betale denne. Han anseer sig ved saadan Leilighed altsaa i et Slags Bodmeri-Tilfælde, idet den yngre Gjæld skal foretrækkes den ældre. Næsten hver Uge maa Dyrigheden i Districtet og i Tromsø By paahøre Klager af Almuen over, at den eller den Kjøb- og Handelsmand nægter at give ham yderligere Fornødenhedsvarer paa Credit. De spørge: hvor skulle vi da faae disse, naar Søbruget staaer os feil, og er det ikke befalet, at Kjøbmanden, fordi han har taget Borgerskab, skal borge til os, naar vi trænge dertil? Den Tro, at de have Rettighed til at fordrø Credit, skriver sig uidentviol fra den Tid, Handelen i Finnmarken var octroieret, da Handelscompagniet, som af Staten var overdraget Handelsretten, var forpligtet til at ucreditere Varer til Almuen; thi Bestemmelserne for denne medførte, „at saafremt Fiskeriet mislinger, bør de Nødlidende forstrækkes med hvis de til nødtørftig Underholdning og deres Nærings Føretættelse behøve, som Compagniet, naar Gud igjen giver Belsignelse, af Debtors Formue frem for alle betales; dog Hans Majestæts Rettighed i alle Maader upræjudiceret.“ Den Sløvhed for egen oeconomist Fordeel, som er herskende hos Almuen, viser sig ogsaa derved, at det ansees som en Gjelddenhed, at Almuesmanden, naar han har ført sin Fisk eller Tran til en Handelsmand paa Landet, ikke tager til Takke med hvad han hos denne derfor kan bekomme, men bringer samme til en anden Handlende for at søge høiere Priser. Den Møes bør dog ydes de Handlende, at de, deres Overlegenhed i Forstand uagtet, behandle Almuen med Skaanfæl og f. Ex. ikke sædvanligen betinge sig Renter af hvad de hos den erholde tilgode, om dette endog henstaaer i flere Aar.

Da Almuens Gjæld til de Handlende i By og paa Land udgjør en stor Sum — den antages at beløbe til over 200,000 Spd. (hvoraf omtrent den halve Deel skyldes til Byens Handlende), er det af Bigtighed, at de Lovbestemmelser, som have angaaende autoriserede Handelsbøger og Contrabøger mellem de Handlende og Almuesmanden samt om aarlige Afregninger med denne nøiagtigen efterleves. I saa Henseende har den nuværende Sørenskriver i Districtet indskjærpet de Handlende Efterlevelse af bemeldte Lovbestemmelser, som har havt til Følge, at denne Gjenstand til fælles Gavn paa det Nærmeste er ordnet.

Ligesom Tromsø Byes Existence antages at være velgjørende for det omkringliggende Landdistrict, fornemmelig forsaavidt den bidrager til at fremme Cultur og utvivlsomt fremkalder større Production, saaledes formenes de i Landdistrictet værende Landfræmmerier og Gæstgiverier derimod at virke skadeligt paa Almuen og derfor tildeels at burde indskrænktes, da Almuen ved samme vænnes til Lurus og Fjylderier, formedelst den lette Afgang de aabne til Erhvervelse af Overflødighedsvarer etc. Især maa det ansees fordærveligt, at Landhandlerier og Gæstgiverier anlægges ved Kirkerne, da dette foranlediger Fjylderier endog naar Almuen besøger Guds Huus.

Over de i sidste 5 Aar i Districtet thinglæste og aflæste Gjældsbreve m. v. følger Tabel; ligesaa over de i samme Tid afholdte Executioner og Arrestforretninger. For dette District gjælder hvad som er anført for Bestfinmarkens ditto, nemlig at mange Transactioner med faste Eiendomme, især Afhændelser, foregaa uden Thinglæsning.

Lønnen i Districtet er for en Tjenestedreng fra 16 til 24 Spd. og for en Tjenestepige fra 6 til 16 Spd. og Daglønnen 24 à 36 §. for Mandfolk, og 12 à 24 §. for Fruentimmer naar de tillige erholde Kost samt uden denne 12 Skilling mere. Der er megen Mangel paa Tjenestefolk, især af Mandfjøn, fordi disse, naat de ere blevne nogenlunde vorne, hellere ville søge Næring ved Søbrug for egen Regning, end tjene. Aarsagen hertil er maaffee tildeels, at den Forpligtelse at tage fast Tjeneste, som Loven ialmindelighed paalægger ugifte Mandfolk, ikke er saa streng i Söbistricterne, som hvor Landbrug er Hovednæring, cfr. Lovens 3—21—6.

Af oparbejdede offentlige Kjøreveie er i Fogderiet følgende: *a.* Over Alt-Eidet eller fra Dvænangen Fjord i Skjervø Præstegjeld til Vestfinmarkens District af Længde omtrent 1 Mil; *b.* i Lyngen Præstegjeld over Lyngs-Eidet eller fra Tjosen, som er en Arm af Ulsfjorden, til Lyngens Fjord, af Længde $\frac{1}{4}$ Mil; *c.* I Lenvigs og Ibbestads Præstegjelde fra Malangen Fjord langs Monselven er tildeels oparbejdet en Bei, men som endnu ikke i det Hele kan passeres med Hjulredskab; *d.* I Ibbestads Præstegjeld paa Roldøen fra Handelsstedet Havnvigen til Gaarden Biig, af Længde $\frac{1}{2}$ Mil; *e.* Fra Trondenæs Præstegaard til Dvæfjords Præstegaard paa Hindsøen, af Længde $1\frac{1}{4}$ Mil. Af Kjøreveie, som ere oparbejdede og vedligeholdes af private Folk, gives *a.* i Lyngens Præstegjeld en Fortsættelse af den ovenfor under Lit. *b.* nævnte Bei, nemlig fra Lyngs-Eidet til Proprietair Hagens Gaard Karnæs, omtrent $\frac{1}{4}$ Mil og *b.* fra Tromsø By tvært over Tromsøen er af Byens Indvaanere oparbejdet 2de Beie, hver af Længde $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{2}$ Mil, foruden at der paa samme De gives flere Biveie.

Angaaende de i Fogderiet værende Bygdemagaziner er fra Amtet skeet Indberetning til Regjeringens Finants-Departement den 29de August forrige Aar, hvortil henholdes. Sparebanker eller Assurancesforeninger havees ikke.

I Fogderiet gives 3de Proprietairer, nemlig *a.* Madame Lyng, der eier alt Jordegods i Skjervø Præstegjeld, alene 2de Brug undtagne, og en Deel af Lyngens Præstegjeld; *b.* Hagen, der eier den største Deel af Lyngens og Carlssø Præstegjelde og *c.* Maurfund, der eier omtrent Halvdelen af Tromsø Præstegjeld og en Deel af Hillesø Anner til Lenvigs Præstegjeld. Disse lade Leilædinge bruge deres forskjellige Gaarde mod Bygsel og Landfjylb etc. Det er almindeligt, at Leilædingene selv eie Husene, som derfor oftest bortfælges fra Gaarden og nedrives hver Gang den gaaer over til en anden Bruger. Dette i Forening med at Leilædinge ikke have Fordeel af at opdyrke og forbedre de Gaarde de bruge, da dette er til Skade for deres Efterkommere, saasom Bygselen, der fastsættes efter Overenskomst, derved forbyres, maa overtyde om, at det er fordærligt, at saa store Landstrækninger bruges af Leilædinge istedet for af Selveierne. Man behøver ogsaa blot at sammenligne Velstanden i de Districter, hvor der er Proprietairgods, med den hvor Indvaanerne ere Selveiere, for at overtydes om de Sidstes Fortrin. Det ansees derfor at ville være til særdeles Gavn for dette District, om Staten kjøbte Proprietairgodset samt dernæst udparcellerede og folgte det til Eiendom for Kjøberne. Til Høivelbaarne Hr. Amtmand Bucks Forestilling i denne Henseende af 7de Februar 1840 til Regjeringens Finants-Departement og Senjen og Tromsø Districtsformandskabs Andragende derom, fremsendt til samme Departement ved Amtets Skrivelse af 14de August f. A., maa Undertegnede henholde sig, ved gjentagende underdanigst at gjøre opmærksom paa denne for Districtets Opkomst saa særdeles vigtige Gjenstand.

Tabel vedlægges over Districtets Saugbrug.

Tromsø Kjøbstad.

1. Handel. Herom gjelder tildeels hvad som er anført for Senjen og Tromsø District under Lit. *e.* Byens Handel med Udlandet bestaaer fornemmelig deri, at Kostfjær og Sei afhændes til Rusland, Danmark og Sverig, Rundfisk til Middelhavet og Holland samt Tisling og Lange til Holland, Klipfisk til den Bistafste

Havbugt, Silb til Østerføen og Hamborg, Tran til Hamborg, Bremen, Holland og Kjøbenhavn, Wedbertuun og Buffeskind, hvilke sidste kjøbes i Landdistriktet, til Hamborg og Bremen; ligesom Ræve- og Otterskind, afhændes til Rusland. Stedet har ogsaa nogen Transithandel, som dog i senere Aar betydelig er aftaget; den foregaaer derved, at Manufactur- og Colonialvarer samt Vine og Brændeviin, efterat være indførte meest fra Hamborg, men for en Deel fra Bremen og Kjøbenhavn, afhændes til Rusland. Importen bestaaer, foruden af nysnævnte Varer og Fabrikvarer fra Hamborg, Bremen og Kjøbenhavn, endvidere af Kornvarer især fra Kjøbenhavn og Glensborg, Salt fra Spanien, Portugal og Frankrig samt en Deel fra Holland og England, og af Steenful fra sidstnævnte Sted. Endelig indføres en stor Mængde Rugmeel, Seildug og Klaverbug samt Tougværk fra Rusland. Saavel Export- som Import-Handelen foregaaer største Delen for Tromsø Kjøbmænds Regning, i det de affibe for Marked og selv ordinere Varerne fra Udlandet. Tildeels er dog Handelen passiv, hvilket især gjælder forsaavidt at russiske Almuesmænd føre til Tromsø i deres Løtjer de nævnte Varer, som erholdes fra Rusland, og afhænde dem efter deres Ankomst til Stedet, til de Handlende. Commissions-Handel har Stedet ogsaa, idet samme besøges af nogle, dog i senere Aar kun af et Par Udlændinge, saasom fra Kjøbenhavn og Bremen, der gjennem Commissionsnair forhandle deres Indførselsartikler i ikke ringe Dvantage, og igjen indkjøbe Tran, Gist m. v. som føres til Udlandet. Handelen foregaaer næsten udelukkende i fremmede Skibe, da paa Stedet kun er hjemmehørende 3 à 4 mindre Fartøier, der fare paa Udlandet. Udrustninger skee undertiden af smaa Dæksfartøier til Fangst af Hvalroffe samt Fjær og Duun m. v. til Der i Nordiishavet, saasom Spidsbergen, Beeren Eiland og Jean Main, men disse Expeditioner, som have været kun lidet lønnende, ere i senere Aar blevne sjældnere. Sommeren 1840 lede de, som i Finmarkens Amt havde expederet Fartøier til saadan Fangst, betydelige Tab; kun eet Fartøi, udrustet fælles af 2de Kjøbmænd i Tromsø og 1 ditto i Hammerfest, kom nogenlunde skadesløs derfra.

Det er utvivlsomt, at Handelen i Tromsø betydeligen udvidedes Aar for Aar indtil 1838, da Stedet nød Toldfrihed ved Indførsel af russiske Varer. Folkemængden er derfor betydeligen tiltaget i de sidstforløbne 5 Aar. Byen, som Høsten 1835 havde — iberegnet Tromsø-Stranden, der er en ved Byen beliggende Samling af Huse, henhørende til Landsfognet — 1365 Menneffer, antages nu at have omtrent 1600. Handelen er ogsaa tiltaget efterat Stedet ophørte at nyde Begunstigelse af Toldfrihed for russiske Varer; men om Velstanden i denne Tid er det, ansees tvivlsomt. Det er efter Amtets Formening fornemmelig Toldpaalægget i Forening med de i flere Aar mislykkede Fisserier samt uheldige Handelsconjuncturer, i det Skindvarer ere stegne i Priis paa de Steder, hvorfra de erholdes, Indkjøbsprisen paa Fisservarer har formedelst den megen Søgning derefter været høi, Tranen er i Udlandet bleven flet betalt m. v., som har hindret Velstandens Fremadskriden. Efter Naturen af den Handel, her drives, rammer Byrden af Tolden fornemmelig Byens Handelsstand. Denne maa udrede samme, idet Byens omtrent 30 Kjøbmænd næsten udelukkende udrede et Toldbeløb af over 30,000 Spd. aarlig. Dette erholdes ikke lettelligen tilbagebetalt af Consummenterne, til hvem de indførte Varer afhændes, thi Credit maa gives Fisseren for at sætte ham istand til at udføre sin Dont og i Haab om at heldige Fisserier skulle give ham Leilighed til at betale Gjelden; men naar, som nu i endeel Aar har været Tilfældet, Fisserierne ere flaaede feil, har Kjøbmanden meget ofte hverken kunnet erholde Varernes Værdi eller den deraf erlagte Told erstattet. Megen Indvandring til Byen af Folk fra Landets sydligere Egne og af Dvæner har derhos betydelig forøget Fattigbyrden. For Communens Regning er derfor i det sidstforløbne Aar bleven istandsat et samme tilhørende Huus til Beboelse af Fattige, som nyde offentlig Understøttelse.

Ogsaa i Tromsø har den stedfindende Tuffhandel, ligesom i Østfinmarken og Hammerfest, bevirket, at Kjøbmændene for sine Varer have 2de Slags Udsalgspriser, nemlig en høiere, der alene er nominal og gjælder ved Bytte af Varer mod andre Varer eller mod Arbeide, og en lavere eller saakaldet contant Priis. Forskjellen mellem

disse 2de Slags Priser antages dog nu at være noget mindre, end for endeel Aar siden. Den høiere Udsalgspris har imidlertid kun liden Indflydelse ved Tuffhandelen, fordi Almuesmanden, Haandværkeren og Dagarbeideren ogsaa veed at forbyde sine Varer og sit Arbeide i lignende Forhold som Kjøbmanden sine Varer. Det er derimod især Embedsmændene, som lide under disse dobbelte Priser, vel ikke forsaavidt de tilhandle sig Varer hos Kjøbmændene, thi disse erholdes til contante og billige Priser; men Almuesmanden, Haandværkeren og Dagarbeideren forlange og maa ialmindelighed tilstaaes ligesaa høi Betaling for Varer og Arbeide, naar disse af Embedsmændene betales contant, som han — dog tilfyneladende — erholder ved Tuffhandel med Kjøbmanden. Ogsaa Haandværkere og Dagarbeidere lide tildeels under disse dobbelte Priser, forsaavidt de tiltrænge hverandres Arbeide eller Landmandens Varer. Det var at ønske, at saadan Benyttelse af dobbelte Priser vilde forsvinde fra Handelslivet; men dette er neppe at vente, med mindre Foranstaltning fra det Offentliges Side træffes derimod. At der aabnedes Indvaanerne Afgang til Lettere at erholde Penge, saaledes at de kunde sælge og købe for Contanter, istedenfor at her nu for det meste drives Tuffhandel, vilde maaskee bidrage til at raade Bod paa dette Onde. Oprettelse af en Filialafdeling af Norges Bank i Tromsø — paa hvilket Districtet antages med saamegen Grund at have Krav — vilde formeentlig ogsaa i denne Henseende virke velgjørende.

Bedlagte Tabel viser Antallet af næringsdrivende Indvaanere i Byen den 31te December 1840.

2. Skibsfart. Den forbrede Oplysning herom indeholdes i sidstnævnte Tabel.

3. Haandværksdrift. Antallet af de forskjellige Slags Haandværkere erfares ogsaa af nysnævnte Tabel. Stedet har ialmindelighed dueelige Haandværkere. Ifkebestomindre indføres fra Bergen og Udlandet en Deel Meubler, ligesaa fra Udlandet tildeels fine syede Mandfolklæder, noget Damepynt, fine Hatte og Huer, Guld- og Sølvarbeide, samt især fra Rusland Støvler og Sko; ligesaa fra Bergen haardt Brød, saasom Ravringer og Kringler. Det bidrager en Deel til at deslige Ting forskrives fra Udlandet og indenrigske Steder, at Haandværksarbeide — bagt Brød derfra ikke undtaget — i Almindelighed paa Stedet er dyrt. Noget Snedkerarbeide indføres til Byen fra det omkringliggende Landdistrict. De conditionerede Familier i Senjen og Tromsø Fogderi forsynes derimod med en Deel Haandværksarbeide fra Byen.

4. Bergværksdrift eksisterer ikke.

5. Skibs- og Baadbyggeri heller ikke, dog blive de i Havnen liggende Skibe og paa Stedet hjemmehørende Pramme og Baade reparerede, naar de tiltrænge saadant, af Byens Haandværkere. Enkelte Pramme bygges ogsaa i Byen.

6. Fabrik- og Industrianlæg. Inde i Byen er paa et affdesliggende Sted et Huus indrettet til Tranbrænderi, hvilket af Eieren bortleies til de Kjøbmænd og Andre, som ville brænde Tran. Ligesaa brændes Tran i store Jerngryder ude paa Marken et Stykke sondenfor Byen og den derved beliggende Tromsø Strand. Naar Tranbrænding foregaaer, beskjæftiges dermed det fornødne Antal Arbeidere, som er forskjelligt.

I Byen har indtil i 1840 været en Brændeviinsbrænderi, der benyttede en Kjedel paa 200 Potter. Han er nu fraflyttet Stedet og de af ham dertil opførte Indretninger benyttes ikke længere. Driften af et forhen i Byen værende større Brændeviinsbrænderi er for flere Aar siden indstillet.

Sommeren 1840 er i Byen for en Kjøbmands Regning anlagt en Cichoriefabrik, hvortil benyttes fra Udlandet indførte Cichorieerødder. Derved beskjæftiges 3 Mennesker. Hidtil er bleven brændt omtrent 3000 Pd.; der fabrikeres, naar Fabrikken er i Drift, circa 200 Pd. daglig. Den samme Kjøbmand er i denne Tid ifærd med Anlæg af en Ediffefabrik.

7. Jordbrug. En Deel af den Grund, som ved afholdte offentlige Forretninger er udlagt til Tromsø Kjøbstad, er endnu ikke bebygget. Da samme bestaaer af Engmark, er denne bortforpagtet og benyttes til

derpaa at staae Hø, hvorved Bycasen hidtil har havt en aarlig Indtægt af 20 à 30 Spd. Efterfølgende Byen ved Bebyggelse udvides, vil denne Indtægt formindskes.

Allerede i længere Tid har der, formodentlig den tiltagne Folkemængde og aarlige Opførelse af en Mængde nye Bygninger, været stærk Søgning efter Grunde paa flere Steder i Byen, især i Nærheden af Søen, i Byens største Gade og i den øvre Gades (Grønnegades) midterste Deel. Det har derfor ikke sjelden hændt, at flere have meldt sig med Forlangende at erholde en og samme Grund. Dette har foranlediget at Amtet første Gang i Juni 1837, efter Overenskomst med Byens Magistrat og Formænd, lod nogle Grunde sælge ved Auction til Indtægt for Bycasen. Ligesom dette maa ansees hensigtsmæssigt, saaledes ansees ogsaa Byens Privilegier af 20de Juni 1794 § 5, forsaavidt det deri heder at „Pladsene skulle skænktes dem som bygge derpaa til fuldkommen Eiendom“ — modificerede ved Formandskabsloven af 14de Januar 1837 §§ 24, 30 etc., saaledes nemlig, at ligesom Byens Formænd og Repræsentanter ifølge samme alene ere berettigede til at afhænde Byens Eiendomme, maa det ogsaa med Hensyn til det til Tromsø Byes Bebyggelse udlagte Jordsmon, være deres Sag at bestemme, med Amtets Approbation, de Vilkaar, hvorpaa det ansees hensigtsmæssigt herefter at afstaae Grundene. Ifølge heraf er i 1839 fattet Beslutning af Byens Repræsentanter, i hvis Følge Grundene i Almindelighed skulle sælges ved Auction og Beløbet komme Bycasen eller et samme annecteret Fond for nyttige Indretninger i Byen tilgode, hvilken Beslutning Amtet har approberet. Den Indtægt, som dette Fond har havt af hver solgt Grund, har i Almindelighed været fra 8 til 15 Spd.; kun enkelte, der have været af større Udstrækning og ligget beleiligt, ere betalte med 20 til 36 Spd.

Inde i Tromsø By ligge enkelte Hauger, hvori dyrkes Raal, Raalrabi, Gulerødder, Ræper, Poteter og andre Kjøffenunder. Byens Gader ere fremdeles ikke brolagte, men da Jordbunden er sandig og tør, savnes Brolægning alene naar der har været langvarigt Regn.

Kreaturholdet i Tromsø By, er, efterfølgende Folkemængden er tiltaget, ligeledes forøget. Byens Indvaanere holde nu 24 Heste og omtrent 120 Køer, hvilke underholdes om Vinteren fornemmelig af Hø, der deels kjøbes fra Landdistriktet og deels avles paa Indvaanernes Jordieendomme i Nærheden af Byen, og om Sommeren ved at have i Tromsø Præstegaards Udmark, hvorfra Byen er omgivet, og paa Indvaanernes Jordieendomme.

8. Angaaende Byens Tilstand i Almindelighed. Opgave vedlægges over thinglæste og aflæste Gjeldsbreve m. m.

Arbejdslønnen for en Tjenestefarl er fra 25 til 40 Spd. og for en Tjenestepige fra 12 til 20 Spd.; Dagelønnen for Mandfolk fra 48 til 72 Skilling og for Fruentimmer 36 Skilling naar Arbejderen selv holder sig Rost; Fruentimmerne betales 24 Skilling daglig naar de tillige erholde Rost. Handels- og Contoirbetjente have fra 60 til 150 Spd. aarlig samt desuden Logis, Spise og Vask.

I Byen er en Sparebank, hvis Virksomhed, efterat Planen for samme var approberet ved højeste Resolution af 1ste Novb. 1836, begyndte i Febr. 1837. En Afkrift følger hermed, som viser sammes Tilstand ved Udgangen af Aarene 1837, 38, 39 og 40.

Af Dplysningsvæsenets Understøttelsesfond blev i Aaret 1840 for Byens Regning optaget et Laan stort 2000 Spd.; deraf er en Deel anvendt til Anlæg af en Vandledning for Byen. Omtrent midt i Byen have allerede Vandkum med Spring, der giver det bedste Haab om, at Byen ikke vil komme til at savne godt Vand, da samme, uagtet den usædvanlige tørre Høst og Vinter (1840 og 1841) hidtil ikke har været standset. Flere lignende Vandkumme ville blive opførte sønden og nordensfor denne.

Byens Bogtrykkeri, som siden 1838 har været i stadig Drikt, underholder en Avis, der udkommer 2 Gange ugentlig, og redigeres ved en af Middelfskolens Lærere, hvis Fortjeneste det er, at den maa ansees for et af Landets bedre Provindsialblade. Avisen udgives for et Interesseskifts Regning, hvorefter

isvrigt arbeides ved Bogtrykkeriet fleer for Regning af dettes Eier, som forstaaer Bogtrykkerkunsten. Han har ogsaa etableret en Boghandel, men som ikke synes at love megen Fremgang.

Et lidet Stykke søndenfor Byen og Stranden er i Løbet af de sidste 5 Aar anlagt og indviet en Kirkegaard for Præstegjeldet, af hvilken Landdistriktet har bekostet de $\frac{2}{3}$ og Byen $\frac{1}{3}$ Dele. Den ældre ved Kirken inde i Byen liggende Kirkegaard, benyttes saaledes ikke mere. Det ansees tvivlsomt om den nye Kirkegaard vil svare til Hensigten, da der er Vand i Dybet. Dette har foranlediget Tromsø Landdistrikts Formandskab til at ansøge om naadigst Tilladelse til at anlægge en særskilt Kirkegaard paa Fastlandet ligeoverfor Byen.

Ved Sammenfud eller Actietegning af Byens Indvaanere er samlet et Beløb af omtrent 500 Spd., der skal anvendes til Opførelse af et Badehuus i Byen, hvilket er under Arbejde. Man agter at pantsætte det for et forventende Pengelaan, som skal anvendes til Indretningens Istandbringelse. Den antages at ville komme til at koste omtrent 1000 Spd. I samme skal være forenet russisk Dampbad samt kolde og varme Søbade.

Byens Dyrighed og Formænd lode i Aaret 1835 etablere en Borgerpatrouille i Tromsø, i det Byens flatterende Indvaanere, 2 eller 3 hver Nat, efter Tilføjelse skulle patrullere i Byens Gader. Endskjønt denne Indretning ikke har Lovhjemmel og de, som ikke godvilligen saaledes ville patrullere, altsaa ikke kunne tvinges dertil eller ilægges Bøder, bestaaer Indretningen endnu, fordi Enhver indseer sammes Gavnlighed. Det vilde formeentlig være hensigtsmæssigt, om det i Udkastet til en ny Brandlov, som forhaabentlig bliver forelagt næste Storting til Behandling, foresloges, at Brandcommissionerne, ialtsald i Forening med Byernes Magistrater og Formænd, kunde organisere deslige Borgerpatrouiller, hvilke ved naadigste Rescripter ere befalede i flere Byer, saasom Trondhjem, Lønsberg etc. Byen lønner isvrigt 1 Politibetjent og 2 Gadevægere, af hvilke sidste dog kun den ene forretter i Sommermaanederne.

I denne Beretning om Tromsø Byes Tilstand skal Undertegnede endvidere tillade sig at henlede Deres Majestæts Opmærksomhed paa nogle Mangler, hvis Afhjælp formæntlig vilde for en Deel bidrage til Amtsdistrictets Larv og især til Byens Opkomst. Ideerne dertil ere Andres og Emnet har i længere Tid været Gjenstand for Samtaler mellem Byens og Amtsdistrictets Indvaanere. Hertil hører foruden, som allerede bemærket, Oprettelse af en Filialafdeling af Norges Bank:

- a. At Tromsø Middelskole opheies til en fuldstændig lærd Skole, hvilket blandt andet vilde sikke Skolens Existence ved at bidrage til at flere søgte den.
- b. At Skolelærerseminariet paa Trondenes henflyttes til Tromsø. Gavnligheden heraf er — saavidt skønnes — tilstrækkeligen viist i et Par Opsatser i Tromsø Tidende, cfr. No. 38 og 39 m. Jl. for forrige Aar, hvortil Amtet tillader sig at henvise.
- c. At Byen og Tromsø Landsogn ydes Hjælp til Opførelse af en ny Kirke, da den nuværende, hvis Udseende er beskrevet i Amtmand Bloms Bemærkninger paa Reise i Nordlandene (udgivet 1830) pag. 295, ikke passer for Stedet og Tidens Fordringer. Finmarkens Amtsdirection har herpaa gjort opmærksom i Skrivelse til det Kongelige Kirke-Departement af 17de Sept. f. A., hvortil Amtet tillader sig at henvise.
- d. At Tromsø-Stranden med flere Huse henlægges til Byen, hvilket især er af Bigtighed, for at det strængere Opsyn, som gjælder ved Byernes Brandvæsen, kan gøres gjældende for Strandens Huse, af hvilke, da de tilstøde Byen, man ellers letteligen er udsat for Ildbrand. Det Kongelige Finants-Departement har i denne Henseende gjort fornøden forberedende Foranstaltning, ved at lade Kart tegne over Byen og Stranden m. v.
- e. Et Tugthuus's Oprettelse i Tromsø. Herom har Dist- og Vest-Finmarkens Amtsformandskab i 1840

andraget, saaledes som Amtets Skrivelse til det Kongelige Justits- og Politidepartement af 13de Juni s. A. indeholder. Hvad der blandt andet er anført, nemlig at „naar Personer i Finmarken dømmes til Tugthuusstraf om Høsten, maa de den hele Vinter hensejdes i Arrest — forsaavidt de ere undergivne en saadan — da det først næste Aar lader sig gjøre at transportere dem til Straffeanstalten“ — synes især at tale herfor. I hele sidste Vinter have ogsaa Personer, som Høsten iforveien vare domfældte til Tugthuset, maattet hensejdes i Tromsø Arrest.

- f. Maaskee burde ogsaa med Tiden tænkes paa Oprettelse af en Stiftsoverret for en Deel af Nordlands og hele Finmarkens Amt. For Finmarkens Amt passere nu alle Justitsager forbi Melleminstansen, skjønt saadant, forsaavidt angaaer Senjen og Tromsø Fogderi og Tromsø By, neppe er lovhjemlet. Indvaanerne af dette Amt synes imidlertid i denne Henseende at burde nyde denne Betryggelse for Retfærdighedens Haandhævelse, som er bleven Rigets øvrige Indvaanere tildeel.

Da Undertegnede paa 3die Aar har opholdt sig her i Districtet og deraf i de sidste 1½ Aar har bestyret nærværende Amtseembede, skulde det synes som at der ikke kunde mangle mig den Kundskab, der udfordres til fyldestgjørende at afgive nærværende underdanigste Beretning. Det maa imidlertid erindres, at jeg som Byfoged i Tromsø samme Tid saagodtsom udelukkende har maattet opholde mig i denne By, uden at være levet Udgang til at bereise videre, end enkelt Deel af dette vidtløftige Amtsdistrict, og at jeg derfor langt fra er noie localiseret i samme. Som Følge heraf har jeg ved Udarbejdelsen af nærværende Indberetning hvad Øst-Finmarken angaaer, næsten ordlydende affrevet hvad der fra Fogden sammesteds er bleven meddeelt og hvad Vest-Finmarken betræffer ligeledes paa det nærmeste fulgt Beretningerne fra Hammerfests og Altnes Fogder. For Senjen og Tromsø Fogderies og Tromsø Byes Vedkommende have derimod Omstændighederne gjort det til en Nødvendighed for mig at arbejde paa egen Haand, dog saaledes, at jeg har havt nogen Vejledning af de fra en Deel af Fogderiets Lensmænd meddeelte Oplysninger. Det har været en Følge af Undertegnedes Mangel paa noie Kjendskab til Districtet, at nærværende Beretning er bleven vidtløftigere, end uden dette vilde været Tilfælde, efterdi jeg desformodt kun sjelden for Øst- og Vest-Finmarkens Vedkommende har turdet forlade de Indberetninger, som ere modtagne fra Localmyndige, af Frygt for at forvanske Sandheden. De forskellige Dele af Amtsdistrictet ere derfor omhandlede særskilt, hvilket har foranlediget Gjentakelser. Paa den anden Side formodes, at flere Bemærkninger, som ere gjorte om enkelte Dele af Districtet, muligens ogsaa passe paa andre Egne i samme. Jeg har imidlertid troet det at være rigtigere at udsætte mig for den Anke: at jeg har været baade vidtløftig og ufuldstændig, end at anføre Noget, som jeg enten ikke havde Hjemmel for eller ikke var vis paa at være rigtig.

Finmarkens Amt, Tromsø den 17de Martz 1841.

Underdanigst

M. Lie,

Byfoged i Tromsø og constitueret
Amtmand i Finmarken.

Tabellariff Oversigt

af Kreaturholdet samt af Forholdet mellem Kreaturholdet og Udsæd i Nordre Trondhjems Amtsdistrict ved Udgangen af Aaret 1840.

Præstegjeld.	Kreaturhold efter Tabeller for 1835.						Kreaturhold efter Oplysninger 1840.						Dydræt af Dvæg.	Anmærkninger.	Efter Antallet af Heste, som holdes, er det omtrentlige Forhold mellem disse og				For hver Hest, som holdes, udsaaes Byg.	For hver Tønde Byg, som udsaaes, er Udsæden omtrentlig af			Anmærkninger.
	Heste.	Stort Dvæg.	Faar.	Geder.	Sviin.	Kensdyr.	Heste.	Stort Dvæg.	Faar.	Geder.	Sviin.	Kensdyr.			Dvæg.	Faar.	Geder.	Sviin.		Blandtorn.	Havre.	Potatos.	
Stordalens	899	3,833	6,767	1,731	687	10	900	3,000	7,500	2,000	1,500	100	900	affætter aarlig 600 Bog Smør, 100 Bog Talg 400 Bog Ost.	9 : 30	3 : 25	9 : 20	3 : 5	Ed. Stp. —3½	Ed. Stp. —3	Ed. Stp. 10—4	Ed. Stp. 7—4	
Pervigens	281	1,010	1,699	280	131	=	264	1,121	2,075	178	126	=	199	— for omtrent 310 Spd.	11 : 47	22 : 173	3 : 2	44 : 24	—4	—	7—2	10—	
Frostens	471	1,330	2,709	462	275	=	367	913	2,552	641	251	=	317	Udbyttet forbruges i Districtet.	2 : 5	1 : 7	9 : 16	7 : 5	—4	—1	11—6	13—1	
Stogns	532	2,045	4,836	1,423	471	=	532	2,045	4,836	1,423	471	=	522	Kjøber aarlig 40 à 50 Bog Smør, samt Talg.	1 : 4	1 : 9	5 : 14	53 : 47	—5	—	8—¾	7—2½	
Bærdalens	657	2,301	4,517	2,026	328	=	669	1,900	4,780	2,220	522	=	522	afgiwer intet til Talg.	1 : 3	1 : 7	3 : 10	33 : 26	—4½	—	8—	6—	
Stor- og Værdals Fogderi.	2,840	10,519	20,528	5,922	1,892	10	2,732	8,979	21,743	6,462	2,870	100			3 : 10	1 : 8	3 : 7	20 : 21	—4	—1	9—2⅓	8—	
Ytterøens	277	1,068	2,347	811	346	3	277	874	2,475	683	331	=	272	Udbyttet forbruges i Districtet.	6 : 19	1 : 9	2 : 5	16 : 19	—5	—	4—4	10—	
Indersøens	437	1,535	3,318	339	409	=	500	1,600	3,400	200	600	=	450	affætter aarlig 100 Bog Smør, Ost og Talg tilf.	5 : 16	5 : 34	5 : 2	5 : 6	—3⅔	—	7—7	13—	
Sparboens	531	1,793	5,003	1,578	333	=	487	1,730	4,773	914	238	=	276	} Noget sælges, men Dvantum kan ei opgives.	2 : 7	10 : 99	20 : 37	48 : 23	—5	—	6—2⅔	7—	
Stods	454	1,561	4,428	867	257	=	454	1,561	4,428	867	257	=	454		2 : 7	1 : 10	10 : 19	9 : 5	—4½	—	7—	6—5	
Snaasens	397	1,962	3,604	418	41	750	434	2,447	3,623	507	52	1,947	Do.		5 : 29	10 : 86	4 : 5	17 : 2	—5⅓	—	2—1½	1—7	
Vedstadsens	487	1,957	5,345	813	306	=	472	1,703	5,492	1,006	296	=	472	affætter aarlig 2 à 300 Boger Smør og Talg, som for Sparboen og Stod.	4 : 15	4 : 47	1 : 2	8 : 5	—4	—¾	7—	9—	
Indersøens Fogderi . . .	2,583	9,876	24,045	4,826	1,692	753	2,624	9,915	24,191	4,177	1,774	1,947			5 : 17	5 : 46	5 : 8	3 : 2	—4½	—	5—6	7—3	
Grogns	350	1,929	2,459	355	109	1,374	349	1,630	2,875	440	48	2,500	308	Udsætter ei ubetydeligt Smør, Dvantum kan ei opgives.	7 : 33	1 : 8	17 : 22	7 : 1	—4⅔	—4¼	4—6	3—	
Overhaldens	421	2,314	3,479	120	96	=	411	2,127	3,710	308	119	=	293	} Noget, men Dvantum kan ei opgives.	10 : 52	1 : 9	41 : 31	41 : 12	—4½	—2	5—5	4—	
Foesnæs	227	1,289	2,836	766	177	=	215	1,209	3,130	557	205	=	245		14 : 80	1 : 15	2 : 5	21 : 20	—6	—	5—	4—	
Nærvæ	189	1,132	1,865	219	259	=	157	777	1,202	268	175	=	115		1 : 5	1 : 8	15 : 26	15 : 17	—6	—3	4—	3—6½	
Kolbereids	240	1,615	2,607	456	232	4	221	1,286	2,283	548	231	=	311	Forbruges i Districtet.	2 : 11	1 : 10	2 : 5	22 : 23	1—	1—3	3—6½	5—2½	
af Bindalens	88	579	964	38	63	=	94	486	992	320	152	=	130	Inneret Fjeldereid har et lidet Overflud.	1 : 5	1 : 11	2 : 7	3 : 5	1—2	1—7	3—6	5—1	
Namdalens Fogderi . . .	1,515	8,858	14,210	1,954	936	1,378	1,447	7,515	14,192	2,441	930	2,500	1,402	Forbruges i Districtet.	5 : 26	16 : 157	7 : 12	36 : 31	—5¾	—5½	4—5	4—1	
Amtsdistrictet	6,938	29,253	58,783	12,702	4,520	2,141	6,803	26,409	60,126	13,080	5,574	4,547			17 : 66	6 : 53	23 : 44	4 : 3	—4⅔	—2	6—5	6—6	

Tabellarisk Oversigt

af Udsæd og Avling af de forskjellige Kornsorter og Potatos i Nordre Trondhjems Amtsdistrict, samt Oplysning om af udyrket Jord opbrudt Ager fra 1836—1840.

Præstegjeld.	Udsæd efter Tabellerne for 1835.							Udsæd efter indhentede Oplysninger 1840.							Avl efter Fradrag af Udsæden efter Tabellen 1835.							Avl efter Fradrag af Udsæd efter Oplysninger 1840.							Hvormange Lønder Land ere af udyrket Jord opbrudte til Ager i sidste 5 Aar.		Agerlandet forholder sig til England	Anmærkninger.
	Byde.	Rug.	Byg.	Blandtorn.	Havre.	Erter.	Potatos.	Byde.	Rug.	Byg.	Blandtorn.	Havre.	Erter.	Potatos.	Byde.	Rug.	Byg.	Blandtorn.	Havre.	Erter.	Potatos.	Byde.	Rug.	Byg.	Blandtorn.	Havre.	Erter.	Potatos.	af Gaardmænd.	af Huusmænd.		
Stordalens	1/2	8	365	148	4,411	19 1/4	2,834	3	6	400	150	4,500	20	3,000	3	59	730	741	15,439	77	19,835	18	39	3,600	1,050	18,000	80	24,000	150	37 1/2	1 : 2	ligemeget om ikke mere Ager.
Lervigens	1	1	131	1	777	=	945	=	5	128	=	923	=	1,279	5	8	656	3	2,331	=	6,613	=	25	448	=	2,769	=	10,232	127 1/2	55	1 : 2	
Frostens	16	7	165	16	1,622	26	1,715	17 1/2	12 3/4	162	20 3/8	1,902 1/4	28 1/4	2,134	72	44	825	110	4,867	52	12,865	76	70	614	92	6,233	141	15,895	137 3/4	28	1 : 2	
Stogns	12	24	336	12	2,717	39	2,449	12	24	336	12	2,717	39	2,449	72	146	1,678	60	10,867	154	17,146	72	156	1,680	60	14,943	137	14,943	75	25	1 : 2	
Værdalens	9	27	376	7	2,644	17	1,880	12	35	376	12	2,990	30	2,240	23	95	1,316	35	6,610	50	10,338	72	210	1,880	60	10,465	105	14,560	62 1/2	62 1/2	1 : 2	
Stor- og Værdals Fogderi.	38 1/2	67	1,373	184	12,171	101 1/4	9,823	44 1/2	82 3/4	1402	194 3/8	13,032 1/4	117 1/4	11,102	175	352	5,205	949	40,114	333	66,797	238	500	8,222	1,262	52,410	463	79,630	552 3/4	208	ligemeget mere Ager.	
Ytterøens	1 1/4	9	234	4	763	4	1,317	=	7 1/2	173	=	774	2	1,713	4	41	1,052	17	3,434	15	7,242	=	45	1,211	=	3,870	10	10,278	74	32 3/4	ligemeget.	
Indersøens	2	14	241	5	1,715	24	2,294	2	15	230	10	1,800	24	3,000	18	152	1,446	26	6,860	166	13,763	12	165	1,610	50	7,200	168	18,000	125	12 1/2	ligemeget.	
Sparboens	2	21	341	3	1,922	14	2,116	1	17	314	3	1,991	11	2,021	8	104	1,707	13	7,686	55	14,809	5	119	1,834	15	7,944	66	14,147	195	40	1 : 2	
Steds	=	16	238	=	1,600	2 3/4	1,580	=	16	238	=	1,600	2 3/4	1,580	=	142	1,425	=	6,401	19	11,062	=	144	1,428	=	6,400	19	11,060	147	31 1/4	ligemeget.	
Snaasens	=	3	289	14	631	3/4	517	=	3	289	11	631	3/4	517	=	28	2,025	70	1,893	4	2,586	=	27	2,023	66	2,124	4	3,102	iffe opgivet.	49 1/2	ligemeget.	
Bedstadsens	1/8	11	236	4	1,461	4 1/8	1,817	=	25 1/2	232	21 3/4	1,629	3	2,077 1/2	1	77	1,072	18	6,953	29	11,810	=	230	1,402	130	8,145	21	14,543	164 3/4	49 1/2	1 : 2	
Indersøens Fogderi . . .	5 3/8	74	1,579	30	8,092	49 5/8	9,641	3	84	1476	45 3/4	8,425	43 1/2	10,908 1/2	31	544	8,727	144	33,227	288	61,272	17	730	9,558	261	35,683	288	71,130	705 3/4	166		
Grogns	=	4	205	130	711	=	546	=	=	191	101 1/2	901 1/8	=	553	=	22	1,023	584	2,488	=	4,095	=	=	955	508	3,153	=	3,871	40 1/2	7 1/4	ligemeget.	
Dverhalde	=	4	242	47	1,337	=	922	=	2 3/4	235 1/2	59 1/2	1,319 7/8	=	921 3/4	=	40	1,570	307	6,683	=	8,295	=	11	1,058	298	7,920	=	6,452	101 1/2	33	ligemeget.	
Joensnæs	=	6	155	2	729	1/8	394	=	8 1/2	159 1/4	3 1/4	793 1/2	=	626	=	33	541	8	2,189	1	3,941	=	38	637	14	3,568	=	3,752	58	35	1 : 5	
Nærøe	=	2	176	27	533	=	471	=	3 1/8	120	43	481	=	459	=	6	529	81	1,334	=	2,826	=	14	440	194	1,164	=	2,295	56	31	1 : 5	
Kolvereidens	=	8	194	74	709	1/2	646	=	8	216	294	825	=	1,147	=	16	776	149	2,128	2	4,524	=	28	1,040	1,270	2,900	=	8,029	44 1/2	11 3/4	ligemeget.	
af Bindalens	=	1	81 1/8	12 3/4	199 3/8	=	177	=	6	120	225	450	=	620	=	2 1/2	124	16	400	=	852	=	18	480	900	1,350	=	4,960	17 1/2	5 1/2	ligemeget.	
Hamdals Fogderi . . .	=	25	1,053 1/8	292 3/4	4,218 3/8	5/8	3,156	=	28 3/8	1041 3/4	726 1/4	4,770 1/2	=	4,326 3/4	=	119 1/2	4,563	1,445	15,222	3	24,533	=	409	4,610	3,184	20,055	=	29,359	318	123 1/2		
Amtsdistrictet	43 7/8	166	4,005 1/8	506 3/4	24,481 3/8	151 1/2	22,620	47 1/2	195 1/8	3919 3/4	966 3/8	26,227 3/4	160 3/4	26,337 1/4	206	1,015 1/2	18,495	2,238	88,563	624	152,602	255	1,339	22,390	4,707	108,148	751	180,119	1,576 1/2	497 1/2		

Tabellarisk Oversigt

over i Nordre Trondhjems Amtsdistrict i Aarene 1836 — 1840 byggede Skibe og Fartøier, og disses Drægtighed m. v.

af Fiskeriernes Drikt i Nordre Trondhjems Amtsdistrict.

Præstegjeld.	Antal Skibe og Fartøier byggede i Løbet af Aaret										Af modstaaende i 5 Aar byggede vare		Arbejdere hermed		Af disse Fartøier ere i de sidste 5 Aar afhændede til	Omtrentligt Udbytte i sidste 5 Aar.				Deraf			Vinterfiskeriet i Lofodden søges med og af		Omtrentligt frit Udbytte pr. Mand aarlig.	Anmærkninger.							
	1836		1837		1838		1839		1840		fravelbyggede	flintbyggede	som Mestere.	andre Arbejdere.		Skrei.	Sei.	Sild.	Ferskvandsfisk.	forbrugt i Districtet	fulgt udenfor Districtet	virket som Kjøbmandsvare	Antal Baade	Mand.									
	Antal	drægtig	Antal	drægtig	Antal	drægtig	Antal	drægtig	Antal	drægtig																							
Stordalens	"	"	"	"	"	"	1	300 Tdr.	"	"	"	1	300 Tdr.	1	1	"	"	2000 Tdr.	6 Tdr.	2000 Tdr. Sild, 6 do. Fisk	"	"	"	"	"	"	7 folgte til Nordland; Resten hjemme.						
Kervigens	"	"	"	"	2	240 Tdr.	2	1300 Tdr.	1	600 Tdr.	"	5	2140 Tdr.	2	16	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"		til Nordl. 22. Resten bruges hjemme.					
Frostens	"	"	"	"	"	"	1	100 Tdr.	1	200 Tdr.	"	2	300 Tdr.	ifft	opgivet	"	"	800 Tdr.	fan ei. opg.	800 Tdr. Sild fisset 1837	ifft	opgivet	3	10	"	til Trondhj. og Nordl. 14. Rest. hjemme.							
Stogns	"	"	"	"	"	"	2	400 Tdr.	"	"	"	2	400 Tdr.	do.	do.	"	"	fan ei	opgives	alt	"	"	"	"	"				fra Sparboen ere 2 og fra Vedstaden ligeledes 2 Fartøier folgte sammesteds hen.				
Værdalens	2	1000 Tdr.	3	1880 Tdr.	2	2000 Tdr.	1	350 Tdr.	1	600 Tdr.	"	9	5830 Tdr.	7	66	"	"	lidt	lidt	alt	"	"	"	"	"					for hvert Aar 4 til 8 Mand.			
Stor- og Værdals Fgd.	2	1000 Tdr.	3	1880 Tdr.	4	2240 Tdr.	7	2450 Tdr.	3	1400 Tdr.	"	19	8970 Tdr.	10	83	"	"	2800 Tdr.	6 Tdr.	2800 Tdr. Sild, 6 Tdr. Fisk	"	"	12	40	"		til Nordlandene 2;						
Ytterøens	7	260 C. F.	9	282 C. F.	15	424 C. F.	8	165 C. F.	10	237 C. F.	"	49	1368 C. F.	"	"	"	60 Tdr.	1000 Tdr.	5 Tdr.	1000 Tdr. Sild, 60 Tdr. Sei og 5 Tdr. Fisk	"	"	"	"	"			til Nordlandene 1;					
Ynderøens	3	46 C. F.	3	62 C. F.	9	154 C. F.	10	122 C. F.	5	80 C. F.	"	30	461 C. F.	"	"	"	70 Tdr.	2500 Tdr.	"	1800 Tdr. Sild, 70 do. Sei	700 Tdr. Sild.	"	"	"	"	for hvert Aar 4 til 8 Mand.							
Sparboens	"	"	2	50 C. F.	1	36 C. F.	4	78 C. F.	1	39 C. F.	"	8	203 C. F.	"	"	"	50 Tdr.	2000 Tdr.	50 Tdr.	1330 Tdr. Sild, 50 Tdr. Sei og 50 Tdr. Fisk	670 Tdr. Sild.	"	"	"	"				Snaasens og Grogns Præstegjælde have ifte inden egne Grændser Afgang til Saltvandsfiskeri. Angivelser for Overhalden vedkommer kun Søvig Sogn.				
Stods	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	50 Tdr.	50 Tdr. Fisk	"	"	"	"	"					Ifte ubejdelig Aar sendes fra Overhalden og Grogns til Nordlandene.			
Snaasens	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	625 Tdr.	625 Tdr. Fisk	"	"	"	"	"		Udbyttet af Ferskvandsfiskeriet i Foesnæs vedkommer kun Foesnæs Sogn.						
Vedstads	"	"	2	33 C. F.	2	26 C. F.	2	28½ C. F.	"	"	"	6	87½ C. F.	"	"	"	"	3000 Tdr.	80 B. Var	2000 Tdr. Sild, 50 B. Var	1000 Tdr. Sild, 30 B. Var	"	"	"	"			Lofodfiskeriet drives for nemmelig af Beboerne i Nars Præstegjeld, Leds og Vindalens Sogne.					
Ynderøens Fogderi	10	306 C. F.	16	427 C. F.	27	640 C. F.	24	393½ C. F.	16	356 C. F.	"	93	2122½ C. F.	"	"	"	180 Tdr.	8500 Tdr.	730 Tdr.	6130 Tdr. Sild, 180 Tdr. Sei, 730 Tdr. Fisk og 50 Bog. Var.	2370 Tdr. Sild og 30 Bog. Var.	"	"	"	"	Udbyttet af Ferskvandsfiskeriet i Foesnæs vedkommer kun Foesnæs Sogn.							
Grogns	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"				Lofodfiskeriet drives for nemmelig af Beboerne i Nars Præstegjeld, Leds og Vindalens Sogne.				
Overhalds	1	26 C. F.	2	14½ C. F.	1	12 C. F.	2	65 C. F.	"	"	"	6	117½ C. F.	3	17	til Nordlandene 2;	"	14400 Tdr.	100 B. Var	2500 Tdr. Sild, 100 B. Var.	11,900 Tdr. Sild og 1000 Bog. Skrei.	10,000 Tdr. Sild, 1000 B. Skrei.	"	"	"					Lofodfiskeriet drives for nemmelig af Beboerne i Nars Præstegjeld, Leds og Vindalens Sogne.			
Foesnæs	"	"	1	600 Tdr.	2	1100 Tdr.	2	1500 Tdr.	3	1600 Tdr.	"	8	4800 Tdr.	7	41	til Nordlandene 1;	5430	3035 Bog.	11500	200 B. do.	3800 Tdr. Sild, 75 B. Var.	7700 Tdr. Sild, 5430 B. Skrei, 3035 B. Sei og 125 B. Var.	5850 Tdr. Sild, 5430 B. Skrei og 3035 B. Sei.	6	30		10 Spd.				Lofodfiskeriet drives for nemmelig af Beboerne i Nars Præstegjeld, Leds og Vindalens Sogne.		
Nars	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5000 Tdr. Sild.	9000 Tdr. Sild, 1000 B. Skrei og 3000 B. Sei.	9000 Tdr. Sild, 1000 B. Skrei og 2000 B. Sei.	25	125	15 —		Lofodfiskeriet drives for nemmelig af Beboerne i Nars Præstegjeld, Leds og Vindalens Sogne.						
Kolverids	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1100 Tdr. Sild, 300 B. Skrei og 700 B. Sei.	1550 Tdr. Sild, 2300 B. Skrei, 29,500 Bg. Sei.	1300 Tdr. Sild, 2600 B. Skrei, 30,200 B. Sei.	34	170	15 —	Lofodfiskeriet drives for nemmelig af Beboerne i Nars Præstegjeld, Leds og Vindalens Sogne.							
af Vindalens	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	250 Tdr. Sild, 50 B. Skrei og 100 B. Sei.	750 Tdr. Sild, 450 B. Skrei, 1400 B. Sei.	750 Tdr. Sild, 500 B. Skrei, 1500 B. Sei.	45	225	20 —			Lofodfiskeriet drives for nemmelig af Beboerne i Nars Præstegjeld, Leds og Vindalens Sogne.					
Vindalens Fogderi	1	26 C. F.	3	14½ C. F.	3	12 C. F.	4	65 C. F.	3	1600 Tdr.	"	14	117½ C. F.	10	58	"	"	"	"	10530 Bog.	37735 Bog.	43550 Tdr.	300 B. Var	12,650 Tdr. Sild, 350 B. Skrei, 800 B. Sei og 175 B. Var.	30,900 Tdr. Sild, 10,180 B. Skrei, 36,935 B. Sei og 125 Bog. Var.				26,900 Tdr. Sild, 10530 B. Skrei og 36,735 B. Sei.	110		550	"
Amtsdistrictet	13	332 C. F.	22	441½ C. F.	34	652 C. F.	35	458½ C. F.	22	356 C. F.	"	126	2240 C. F.	"	"	Anm. Ved anførte Tondetal forstaaes "saltet Gods."	10530 Bog.	37735 Bog.	54850 Tdr.	736 Tr. Fisk 380 B. Var	21580 Tdr. Sild, 350 B. Skrei, 800 B. og 180 Tdr. Sei, 730 Tdr. Fisk og 225 B. Var.	33,270 Tdr. Sild, 10,180 B. Skrei, 36,935 B. Sei, 155 B. Var.	26,900 Tdr. Sild, 10530 B. Skrei og 36,735 B. Sei.	122	590				"	Lofodfiskeriet drives for nemmelig af Beboerne i Nars Præstegjeld, Leds og Vindalens Sogne.			
		1000 Tdr.		3280 Tdr.		3340 Tdr.		3950 Tdr.		3000 Tdr.			14570 Tdr.																				

Tabellariſt Overſigt

af Vinæringer i Nordre Trondhjems Amtſdiftict, ſaauidt angaaer Huusſlid, Handel, Fragtfart og Sagt.

Præstegjæld	Hvorvidt den strækker sig.	Husfliden.				Anmærkninger.	Land- hand- lere.	Gjæst- vere.	Hvorfra hente Handelsmændene de- res Varer og hvorhen affættes Districtets Varer	Anmærkninger.	Fragtfart.						Omtrentligt Ud- bytte i sidste 5 Aar.	Anmærkninger.	
		Overflud til Salg i sidste 5 Aar.									Hertil benyttes.								
		Uldent.		Færd.							Fartøier.		I Fragt betales pr. Tønde til						
Badmel.	Stof.	Lin.	Bomuld.	Besæt- ning.	Levanger.	Trond- hjem	Bergen.	Christian- sund.	Lofoden.										
Stordalens	over det Fornødne	10000 Al.	2500 Al.	2500 Al.	20000 Al.	For Lervigen er Pro- ductet anslaaet i Penge til 1000 Spd. Overflud det i Frosten vedkommer Aasens Anner. Frostens Sogn behøver at købe Badmel.	2	1	fra og til Trondhjem. i Trondhjem. i Trondhjem og Levanger.	1 Td. Silb = 1½ à 1¾ Td. Havre 1 Td. saltet Uver = 1¼ Td. do. 1 Td. saltet Torst = 1 à 1½ Td. do. 1 Bog tør Fisk (Sei) = 1 Bog do. i Skogn og Lervigen betales Sil- den undertiden med indtil 2 Tdr. Havre.	3	6	=	8 f.	=	=	=	I Fogderiet for omtrent 500 Spd.	500 Spd.
Lervigens	ligesaa	=	=	=	=		=	=		2	6	=	4 =	=	=	=			
Frostens	for en Deel til det Fornødne	=	=	5000 Al.	=		=	=		3	6	=	3 à 8 =	=	=	=			
Skogns	til det Fornødne	=	=	=	=		=	=		4	12	=	6 à 8 =	=	=	=			
Bærdalens	ligesaa	=	=	=	=		6	2	fra Trondhjem til samme og Nordl.	5	14	=	8 =	=	=	32 f.			
Stor- og Værdals Sgd.		10000 Al.	2500 Al.	7500 Al.	20000 Al.		8	3			17	44	=						
Uttærens	i Fogderiet					Overfludet, hvis om- trentlige Størrelse man ei har kunnet erholde opgivet, og som fornem- melig høves i Sparboen, Stod og Snaasen, affættes paa de nordl. Markeder.	1	=	fra og til Trondhjem og Levanger.	Forholdet er her: 1 Td. Silb = 1½ Td. Havre. 1 Td. saltet Torst el. Sei = 1 Td. do. 4 Bog. tør Sei = 1 Td. do.	24	128	=	8 =	=	=	48 f.	I Fragt for en Favn Beed til Trondhjem betales sædvanlig 1/3 eller 1/4 Deel af hvad som Beeden koster ved Salget i Byen.	intet 150 Spd. = — = — 2,500 — = — 2,650 Spd.
Indersøens	til						2	1	ligesaa	1 Td. Silb = 1½ Td. Havre.	18	86	=	8 =	=	=	48 =		
Sparboens	noget mere						1	1	ligesaa	1 Td. saltet Torst el. Sei = 1 Td. do.	12	39	6 f.	8 =	=	=	48 =		
Stods	end						2	2	ligesaa samt til Overhalds Marked.	do.	5	11	6 f.	8 =	=	=	48 =		
Snaafens	det Fornødne						1	1	ligesaa		gives	11	33	=	=	=	=		
Bedstædens							3	2	ligesaa		11	33	=	8 =	=	=	=		
Indersøens Fogderi							10	7			70	297	=						
Grogns	over det Fornødne	23370 Al.	30080 Al.	107,270 Al.	18690 Al.	Overfludet vedkommer Folbereid Sogn; i Lefø tilvirkes ei det Fornødne.	1	=	fra Trondhjem og til dette Sted samt de aarlige Markeder, sjæl- den til Christiansund.	Forholdet er her: 1 Td. Silb = 1 indtil 1½ Td. Havre. 1 Td. = 24 Potter Bræn- deviin.	gives	11	33	=	=	=	=	For en Bog Fisk betales i Fragt til Bergen 8 f. og til Christian- sund og Trondhjem 6 f.	kan ei opgives ligesaa 500 Spd. 350 — 235 — = — 1,085 Spd. 4,235 Spd.
Overhalds	ligesaa	17985 Al.	23060 Al.	48,498 Al.	17280 Al.		4	2	den til Christiansund.	1 Td. Silb = 1 indtil 1½ Td. Havre. 1 Td. = 24 Potter Bræn- deviin.	5	30	=	24 à 48 f.	60 f.	24 à 48 f.			
Foesnæs	til det Fornødne	=	=	=	=		4	3	fra Trondhj., dog ogsaa fra Chri- stiansund og Bergen og til oven- nævnte Steder.	1 Td. = 24 Potter Bræn- deviin.	7	32	=	ligesaa	ligesaa	ligesaa			
Nærs	ligesaa	=	=	=	=		4	4	stiansund og Bergen og til oven- nævnte Steder.	1 Td. = 24 Potter Bræn- deviin.	6	30	=	24 =	48 f.	ligesaa			
Kolbereids	ikke ganste til det Fornødne	20 Al.	23 Al.	30 Al.	80 Al.		4	4	fra Bergen, dog ogsaa fra Trond- hjem og Christiansund, hvorhen og Varene føres.		2	12	=	24 f. fra Nærsund	48 à 60 =	=	=		
af Bindalen	ikke til det Fornødne	=	=	=	=		3	3			3	16	=	=	ligesaa	=	=		
Namdalens Fogderi		41375 Al.	53163 Al.	155,798 Al.	36050 Al.		20	16			23	120	=						
Amtsdistrictet		51375 Al.	55663 Al.	163,298 Al.	56050 Al.		38	26			110	461	=						

Til Side 222

Tabellariiff Oversigt

af de i Nordre Trondhjems Amtsdistrict i Aarene 1836 — 1840 inclusive afhændede faste Eiendomme.

District.	1836.									1837.									1838.																							
	Selveiergods.			Kirkerens.			Geistlighedens.			Selveiergods.			Statens.			Kirkerens.			Geistlighedens.			Offentlige Stiftelser.			Selveiergods.			Statens.			Kirkerens.			Geistlighedens.			Offentlige Stiftelser.					
	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.						
Stordalens Thinglaug	14	19 1 4	3,537	1	1	1	1	1	1	12	26 4	4,075	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	24	66 2 7	15,240	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Verrigens Thinglaug	4	8 3 10	2,136	60	1	1	1	1	1	8	14 1 15	3,196	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	6 2 19	1,550	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Kroftens Thinglaug	4	8 1 13	1,700	1	1	1	1	1	1	6	6 4 13	1,579	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	5	24 1 11	7,252	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Nafens Thinglaug	3	7 3 2	1,680	1	1	1	1	1	1	5	5 3 10	1,422	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	8	24 1 16	5,000	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Stogens Thinglaug	23	66 1 11	8,892	72	1	1	1	1	1	20	74 3	11,143	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	25	115 2 18	18,429	91	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Vardalens Thinglaug	13	52 2 10	8,109	1	1	1	1	1	1	15	75 1 5	8,928	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	18	109 2 13	13,085	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Stor- og Værdals Fogderi	61	162 3 2	26,055	12	1	1	1	1	1	66	203 2 19	30,343	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	83	346 3 12	60,556	91	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Ytterøens Thinglaug	11	37 4 21	9,569	1	1	1	1	1	1	4	19 1 18	3,230	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	8	26 3 2	6,287	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Indersøens Thinglaug	7	19 4 13	3,461	1	1	1	1	1	1	16	41 1 7	8,829	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	18	43 2 8	11,705	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Sparboens Thinglaug	14	28 3 4	5,400	1	1	1	1	1	1	7	15 6	3,240	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	7	21 1 1	4,231	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Steds Thinglaug	9	28 3 5	4,345	60	1	1	1	1	1	7	50 14	9,186	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15	40 2 20	6,691	60	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Snaafens Thinglaug	13	19 1 19	2,590	1	1	1	1	1	1	11	16 4 13	2,100	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	5	10 3 5	1,700	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Beftadens og Nambalsæidets Th.	10	20 1 13	9,388	35	1	1	1	1	1	18	61 1 13	13,055	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16	32 4 8	5,626	36	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Indersøens Fogderi	64	154 3 3	34,753	95	1	1	1	1	1	63	203 4 23	39,640	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	69	175 2 20	36,240	96	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Overhals Thinglaug	15	19 4 5 1/2	3,272	1	1	1	1	1	1	20	28 3 7	2,773	60	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14	19 2 5	3,213	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Foesnæs Thinglaug	13	28 2 17 1/2	3,514	1	1	1	1	1	1	7	13 4 23	1,885	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	23	39 2 7 1/2	4,772	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Nare, Kolvereds og Bindalens Th.	12	16 2 3	2,225	1	1	1	1	1	1	9	27 2 4	2,565	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15	19 2 10	2,027	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Nambdalens Fogderi	40	64 4 1 1/4	9,011	1	1	1	1	1	1	36	69 3 10	7,223	60	1	1	1	1	1	1	1	1	1	52	78 1 22 1/2	10,012	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Amtsdistrictet	165	382 3 6 1/4	69,819	107	1	1	1	1	1	165	477 4 4	77,206	60	2	2	2	2	2	2	2	2	2	204	600 1 6 1/4	106,809	67	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4

District.	1839.												1840.												I Hvoiquenniet er saaledes afhændet tilsammen Jordebud af																				
	Selveiergods.			Kirkerens.			Geistlighedens.			Offentlige Stiftelsers.			Selveiergods.			Kirkerens.			Geistlighedens.			Offentl. Stiftelsers.			Selveiergods.			Statens.			Kirkerens.			Geistlighedens.			Offentl. Stiftelsers.								
	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.	hug.	Skjld.	Sum.												
Stordalens Thinglaug	22	40 1 14	7,638	"	"	"	2	4 3	650	2	6 2 10	1400	24	50 3 9	13,169	60	"	"	"	2	6 4 15	1450	"	"	"	96	203 2 10	43,659	60	"	"	"	11	30 4 1	5,150	2	6 2 10	1,400							
Lervigens Thinglaug	2	4 1 12	900	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	3 4 22	1,104	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	21	37 4 6	8,886	60	"	"	"	3	9 "	1,500	2	" 4 11	550							
Kroftens Thinglaug	1	5 2 14	1,450	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	7 2 12	2,265	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	20	52 2 15	14,246	1	" 1 1	35	"	"	"	"	"	"								
Nafens Thinglaug	6	17 4 17	3,390	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	13 2 20	2,598	1	" 2 8	100	"	"	"	"	"	"	"	26	69 1 17	14,090	"	"	"	1	" 2 8	100	"	"	"								
Stogens Thinglaug	16	72 2 16	12,245	"	"	"	1	1 2 15	200	"	"	"	19	62 2 4	11,378	"	"	"	"	"	"	"	"	"	103	391 1 1	62,088	43	"	"	1	3 2 23	260	2	4 2 23	380									
Vardalens Thinglaug	10	47 2 11	4,742	12	"	"	"	"	"	"	"	"	11	58 4 16	8,985	"	"	"	"	"	"	"	"	"	67	343 3 7	43,849	12	"	"	1	19 1 12	2,504	1	4 " 1	100									
Stor- og Værdals Fogderi	57	187 3 12	30,365	12	"	"	3	6 15	850	2	6 2 10	1400	66	197 1 11	39,499	60	1 " 2 8	100	2	6 4 15	1450	"	"	"	333	1097 3 8	186,819	55	1 " 1 1	35	" 2	4 1 7	360	17	63 1 12	9,534	5	11 1 22	2,050						
Ytterøens Thinglaug	5	10 3 1	2,081	48	"	"	"	"	"	"	"	"	5	24 3 9	5,480	"	"	"	1	2 2 7	300	"	"	"	33	119 1 3	26,647	48	"	"	"	"	5	14 2 22	2,400	"	"	"							
Indersøens Thinglaug	18	84 4 6	23,077	92	15	4 15	2650	1	2 4 9	400	"	"	18	52 2 1	10,054	3	9 " 1	825	"	"	"	"	"	"	77	241 4 11	57,126	92	2	" 1 5	142	48	15	30 3 8	3625	4	9 3 21	1,480							
Sparboens Thinglaug	12	28 4 21	5,655	60	1	1 4 12	200	1	1 3 12	350	"	"	12	27 1 23	5,575	46	"	"	"	"	"	1	1 3 12	380	52	121 1 7	24,101	106	"	"	"	2	3 2 1	500	1	1 3 12	350	1	1 3 12	380					
Steds Thinglaug	13	33 3 17	5,020	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	4 1 19	726	"	"	"	"	"	"	"	"	"	47	157 2 3	25,969	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"						
Snaafens Thinglaug	16	21 1 8	3,163	"	"	"	"	"	"	"	"	"	11	11 4 15	1,590	"	"	"	"	"	"	"	"	"	56	79 4 12	11,143	3	2	4 22	140	"	"	"	4	5 6	710	"	"	"					
Beftadens og Nambalsæidets Th.	9	16 2 2	2,940	"	"	"	"	"	"	"	"	"	10	14 3 19	3,270	"	"	"	"	"	"	"	"	"	63	145 2 7	34,279	71	"	"	"	"	1	2 1 6	400	"	"	"							
Indersøens Fogderi	73	195 3 7	41,937	80	10	17 4 3	2850	2	4 2 21	750	"	"	59	135 2 14	26,695	46	3	9 1	825	1	2 2 7	300	1	1 3 12	380	328	864 4 19	179,267	77	4	1 1 3	282	48	17 34 1 9	4125	15	33 1 19	5,340	1	1 3 12	380				
Overhals Thinglaug	16	26 4 8 1/2	4,525	21	"	"	"	"	"	"	"	"	30	31 12 1/2	5,180	"	"	"	"	"	"	"	"	"	95	125 4 15	18,963	81	"	"	1	1 3 22	250	"	"	"	"	"	"						
Foesnæs Thinglaug	19	48 1 12 1/2	8,185	"	"	"	"	"	"	"	"	"	15	38 14 1/2	4,640	"	"	"	"	"	"	"	"	"	77	168 2 2	22,996	"	"	"	1	1 3 10	100	"	"	"	"	"	"						
Nare, Kolvereds og Bindalens Th.	16	25 1 12	3,566	105	"	"	"	"	"	"	"	"	12	13 4 16	1,314	112	1	1 1 8	80	2	3 21	110	60	"	64	102 2 21	11,698	97	"	"	1	1 1 8	80	4	4 4 19	350	60	"	"	"					
Lamdalens Fogderi	51	100 2 9	16,277	6	"	"	"	"	"	"	"	"	57	83 1 19	11,134	112	1	1 1 8	80	2	3 21	110	60	"	236	396 2 10	53,658	58	"	"	3	3 1 16	430	4	4 4 19	350	60	"	"	"					
Amtdistrictet	181	483 4 4	88,579	98	10	17 4 3	2850	5	10 3 12	1600	2	6 2 10	1400	182	415 3 20	77,329	98	5	10 3 17	1005	5	12 2 9	1860	60	1	1 3 12	380	897	2359 1 13	419,745	70	5	1 2 4	317	48	22	41 2 8	4915	36	101 3 2	15,224	60	6	13 1 10	2,430

Tabellariisk Oversigt

af Gjeldsforholdene i Nordre Trondhjems Amtsdistrict, saavidt angaar Pantekapitel i faste Eiendomme.

District.	Disse Forhold tilhørte følgende Creditorer.												I nedenstående Aar er tilgængelig saadanne Pantekapitel for et Beløb.												I Ovingeniet Tilgang.	denne Tilgang tilhørte følgende Creditorer																					
	Med Udgangen af Aaret 1835 udgjorde de uafgjorte Pantekapitel i faste Eiendomme.																																														
	Konges Bank.			Trondhjems Sparebank.			Offentlige Casser og Indretninger.			Private.			1836			1837			1838			1839				1840			Konges Bank.			Trondhjems Sparebank.			Offentlige Casser og Indretninger.			Private.									
	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.	Antal	Ekd.	§.								
Stordals Thinglaug	132,681	42		35,115		300		10,281	60		86,964	102		10,989	33		5,271	112		13,084	116		10,840	66		10,238	46		50,425	13		11,025		600		3,693	40		35,106	93							
Verdens Thinglaug	16,949	93		3,100		1,000		2,532	3		10,317	93		181	34		4,070	49		2,364	92		717	67		2,300	79		9,614	81		600		2,430		35		6,584	81								
Kroffens Thinglaug	31,687	50		4,650		2,100		8,104	80		16,832	90		5,415	98		3,454	29		8,754	25		2,309	46		4,661	97		24,595	55		6,545		1,250		35		16,765	55								
Nafens Thinglaug	37,744	81		7,835		3,300		5,528	60		24,081	21		2,029	99		2,369	59		2,056	92		2,934	117		3,084	31		12,475	38		1,500		2,300		35		8,675	38								
Stegns Thinglaug	125,109	104		29,810		13,300		23,582	59		58,417	45		14,208	97		12,790	76		13,202	40		9,885	113		9,920	2		60,007	88		11,055		8,850		6,410	62		33,692	26							
Verdens Thinglaug	170,376	20		39,974	118		22,300		43,905	102		64,295	40		10,444	118		7,800	63		22,166	101		10,546	73		9,929	70		60,888	65		20,800		9,840		4,354		25,894	65							
Stor- og Verdens Sogderi	514,529	30		120,484	118		42,200		93,935	1		257,909	31		43,249	118		35,757	28		61,629	106		37,235	2		40,134	55		218,006	100		51,525		22,840		16,922	102		126,718	118						
Ytterens Thinglaug	60	35,536	20	2	600		1	200		13	3,768	104	44	30,969	36	15	4,432	96	14	5,176	112	14	6,975	111	33	2,791	54	8	2,577	84	64	21,964	97	3	1,150		5	2,100		5	2,250		54	16,464	97		
Indersens Thinglaug	289	114,589	100	89	28,732	100	43	9,910		41	15,884	109	146	57,065	11	46	11,571	106	48	10,186	32	37	9,372	100	47	24,538	23	49	11,917	45	227	67,586	66	61	23,245		26	7,150		7	2,813	13	133	34,378	51		
Sparboens Thinglaug	259	98,026	66	71	30,805		24	10,075		38	14,653	77	126	42,492	109	29	19,419	98	25	5,670	98	20	3,677	20	44	9,012	22	31	6,255	37	149	44,035	35	29	21,645		9	2,890		6	2,104	112	103	17,398	43		
Steds Thinglaug	182	57,604		51	19,225		17	8,000		13	3,535	60	101	26,643	60	26	6,519	42	19	6,848	28	19	2,644	118	28	5,900	74	12	5,475	45	104	27,455	67	18	7,835		11	4,500		4	634		71	14,516	67		
Snaafens Thinglaug	129	36,886	41	25	5,315			13		43	6,982		91	24,589	41	43	1,865	60	13	2,987	68	15	2,978		16	2,693	87	10	1,608	90	67	11,733	65	16	3,100			10	1,218		83	24,253	65				
Verdens og Nummedals Sogderi	498	76,255	3	70	32,066	96	12	6,150		14	5,437		102	32,604	27	25	8,659	65	24	10,284	70	19	4,811	14	30	6,045	56	17	2,485	16	115	32,485	101	22	4,432	36	9	3,700		1	100		83	24,253	65		
Indersens Sogderi	1117	418,897	110	308	116,744	76	67	34,535		132	53,256	110	610	214,364	44	154	52,678	107	143	40,854	48	124	30,457	3	178	50,981	76	127	30,319	77	726	205,291	74	149	61,407	36	60	20,340		33	9,117	7	484	114,427	28		
Overhals Thinglaug	123	45,680	44	26	10,145					12	3,352	32	85	32,183	12	14	1,733	55	14	1,987	89	22	3,078	91	19	3,620	112	21	5,103	95	90	15,524	85	8	1,625						82	13,899	85				
Kroffens Thinglaug	109	47,274	50	20	6,170		1	150		20	5,732	96	68	35,221	74	19	4,847		7	3,808	4	24	4,111	80	20	4,559	70	14	3,610	50	84	20,936	84	9	1,910			4	2,747	30	71	16,279	57				
Nær, Kolvereds og Bindalens Th.	125	43,327	38	28	10,165					14	2,865	100	83	30,296	58	12	2,048	60	18	5,577	42	8	1,226	113	9	1,100	53	11	1,471	75	58	11,243	83	4	1,100		1	600		5	284	57	48	9,279	26		
Landalens Sogderi	357	136,282	12	74	26,480		1	150		46	11,950	108	236	97,701	24	45	8,623	115	39	11,373	15	54	8,417	47	48	9,099	95	46	10,185	100	232	47,705	12	21	4,635		1	600		9	3,011	87	201	39,458	45		
Fanddistriktet	1,069,709	32		263,709	74						76,885		159,142	99		569,971	99		104,557	101		87,984	91		10,054	36		97,316	53		80,640	22		471,003	63		117,567	36		43,780			29,051	76		280,604	71
Kjøbstaden Levanger	23,195	19		1,550							4,696	60		19,948	79		2,426	3		2,320			2,857	21		1,261	33		2,105	12		10,969	69		500			1,200			900			8,369	69		
Amtsdistrictet	1,062,904	51		265,259	74						76,885		160,983	39		589,920	58		106,983	104		80,304	91		103,361	57		98,577	86		82,745	34		481,973	12		118,067	36		44,980			29,951	76		288,974	20

District.	I nedenstående Aar er afgjort saadanne Pantekapitel for et Beløb												3	denne Afgang tilhørte følgende Creditorer												Med 1840 Kars Afgang er afgjort de uafgjorte Pante- kapitels Beløb.	Disse tilhørte følgende Creditorer:																											
	1836				1837				1838					1839				1840				Kørges Pant.					Trondhjems Spar- bank.				Høitellige Casser og Indretninger.				Private.				Kørges Pant.				Trondhjems Spar- bank.				Høitellige Casser og Indretninger.				Private.			
	Antal		Ekd.		f.		Antal		Ekd.		f.			Antal		Ekd.		f.		Antal		Ekd.		f.			Antal		Ekd.		f.		Antal		Ekd.		f.		Antal		Ekd.		f.											
	Antal	Ekd.	f.	Antal	Ekd.	f.	Antal	Ekd.	f.	Antal	Ekd.	f.		Antal	Ekd.	f.	Antal	Ekd.	f.	Antal	Ekd.	f.	Antal	Ekd.	f.		Antal	Ekd.	f.	Antal	Ekd.	f.	Antal	Ekd.	f.	Antal	Ekd.	f.	Antal	Ekd.	f.													
Stordalens Thinglaug	4,534	4	1,602	96	6,222	68	5,500	42	10,120	30	25,580	1	6,390	1	1,673	40	20,516	80	154,506	55	39,750	1	900	12,301	60	101,554	115	39,750	1	900	12,301	60	101,554	115	39,750	1	900	12,301	60	101,554	115													
Kroffens Thinglaug	736	4	2,262	94	638	4	477	52	882	69	4,996	95	4,996	95	4,996	95	4,996	95	21,567	79	3,700	1	1,000	4,962	3	11,905	79	3,700	1	1,000	4,962	3	11,905	79	3,700	1	1,000	4,962	3	11,905	79													
Kroffens Thinglaug	2,018	26	1,778	16	1,968	25	1,855	2	2,935	39	10,554	108	1,490	1	700	1	7,914	108	45,727	117	9,705	2,900	7,439	80	25,683	37	9,705	2,900	7,439	80	25,683	37	9,705	2,900	7,439	80	25,683	37	9,705	2,900	7,439	80												
Kroffens Thinglaug	1,257	16	1,417	64	391	48	3,102	14	1,180	5	7,348	22	1,260	1	200	1	5,318	22	42,871	97	8,075	5,400	4,958	60	24,438	37	8,075	5,400	4,958	60	24,438	37	8,075	5,400	4,958	60	24,438	37	8,075	5,400	4,958	60												
Stordalens Thinglaug	5,532	1	12,256	84	10,551	91	13,016	97	11,186	26	52,543	58	7,075	1	3,120	12,137	118	30,210	60	132,574	14	33,780	1	19,030	17,555	31	61,899	11	33,780	1	19,030	17,555	31	61,899	11	33,780	1	19,030	17,555	31	61,899	11												
Verdalens Thinglaug	5,344	113	17,626	5	8,180	85	8,368	97	14,484	46	53,984	106	7,031	1	2,300	12,515	32	32,138	74	177,279	99	53,743	118	29,740	1	35,744	70	53,743	118	29,740	1	35,744	70	53,743	118	29,740	1	35,744	70															
Stor- og Verdalens Fogderi	19,422	39	36,943	119	28,532	77	32,320	64	40,788	90	158,008	29	23,246	1	6,070	27,596	70	101,095	79	574,527	101	145,763	118	58,970	1	83,281	33	145,763	118	58,970	1	83,281	33	145,763	118	58,970	1	83,281	33															
Itterøens Thinglaug	10	5,430	58	10	4,179	87	6	3,339	37	5	429	39	2	2,241	97	33	15,620	78	1	500	1	1,750	18	6,016	104	83	32,313	55	1	1,750	18	6,016	104	83	32,313	55	1	1,750	18	6,016	104													
Indreøens Thinglaug	32	7,975	80	25	6,214	61	22	5,267	66	43	20,502	35	26	10,989	90	148	49,249	92	28	6,500	14	5,063	80	100	13,960	34	16,631	41	179	62,327	50	13,960	34	16,631	41	179	62,327	50	13,960	34														
Sparøens Thinglaug	19	4,215	25	22	3,358	49	16	2,501	62	48	2,837	13	24	4,144	51	99	21,756	40	13	2,530	6	1,255	75	16,821	42	368	43,298	61	87	49,920	23	10,815	38	15,500	69	156	43,289	112	15,500	69														
Stordalens Thinglaug	10	2,301	43	9	1,547	43	11	1,855	90	21	3,913	22	13	4,942	109	64	14,570	67	14	4,208	112	1	400	2	257	47	9,704	75	222	70,519	1	22,851	8	27	12,300	15	3,912	60	125	31,455	52													
Snaresøens Thinglaug	3	4,100	3	8	1,881	4	1,298	40	10	2,340	67	1	129	80	28	6,749	67	1	100	25	6,648	67	170	41,870	39	41	8,415	1	22	8,100	107	25,553	39	22	8,100	107	25,553	39	22	8,100	107													
Verdalens og Rummalsøens Th.	11	2,419	89	7	4,387	83	8	2,315	45	11	3,145	82	8	1,719	83	45	14,488	22	9	1,500	2	700	1	510	33	11,678	22	268	94,252	82	83	34,999	12	19	9,150	14	5,027	132	45,076	70														
Indreøens Fogderi	85	23,442	55	84	23,568	83	67	18,087	60	108	33,168	18	74	24,168	30	415	122,435	6	64	16,808	112	15	9,450	24	7,185	80	312	88,990	54	1428	501,754	55	393	161,343	112	45,425	141	55,188	37	732	239,798	48												
Dorvalds Thinglaug	9	958	111	14	4,190	91	11	1,856	75	13	2,074	13	13	2,081	34	60	11,161	84	4	700	1	3	386	60	53	10,075	24	153	50,043	45	22	11,070	1	1	150	19	7,922	86	104	43,176	78													
Roesøens Thinglaug	8	3,176	4	4	1,156	113	7	1,407	35	13	3,444	102	14	2,268	80	48	11,481	90	6	2,600	45	3	8,324	50	147	56,729	44	23	5,480	1	1	150	19	7,922	86	104	43,176	78																
Nærø, Solværesø og Mindalens Th.	6	407	4	10	2,632	72	10	3,065	7	754	89	13	2,998	60	46	9,857	105	9	2,645	1	2	173	40	35	7,039	65	137	44,713	16	23	8,620	1	600	17	2,956	117	96	32,536	49															
Namdalsøens Fogderi	23	4,541	115	28	8,010	36	28	6,328	10	33	6,273	84	40	7,346	54	152	32,501	39	19	5,945	1	10	1,417	20	123	25,439	19	437	151,485	105	68	25,170	2	750	45	13,845	55	322	114,720	50														
Fanddistricte	47,406	89	68,522	118	52,949	7	71,762	46	72,303	54	312,914	74	45,999	112	15,520	35,899	50	215,525	32	1,227,768	21	335,276	118	105,145	1	152,295	5	635,051	48	152,295	5	635,051	48	152,295	5	635,051	48	152,295	5	635,051	48													
Fiskfabben Levanaer	1,990	74	3,224	44	1,996	24	545	1	3,544	94	11,314	112	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0													

Foruden de paa medfølgende Liste anførte Rettelser blive endnu følgende at mærke:

Side	2	Linie	1	fra oven	staaer	1,203,700	læs: 1,213,700
—	14	—	23	„	„	—	mindre læs: bundne
—	15	—	18	„	„	—	Deels læs: Derhos
—	18	—	6	fra neden	—	—	anvendelig læs: almindelig
—	21	—	18	fra oven	—	1741	læs: 1791
—	25	—	4	„	„	—	meget læs: noget
—	32	—	13	„	„	—	efter Middeltallet af læs: i
—	32	—	17	„	„	—	1830 læs: 180*
—	32	—	25	„	„	—	1830 læs: 1839
—	34	—	5	fra neden	—	—	hyppigere læs: hyppigen
